YUSUF

HADİM EDİLEN NEBİ

RAMAZAN DEMİR

2

HADIM EDİLEN NEBÎ
YUSUF -2
Ramazan DEMİR

1. Baskı: Aralık, 2020

Yayın Yönetmeni:
Hasan Mustafa ARSLAN

Editör:
Hasan Mustafa ARSLAN

Kapak:
Erkan ÖZSAATÇILAR

Mizanpaj: ERİHA GRAFİK & SANAT

Genel Dağıtım:
Erkan ÖZSAATÇILAR

0538 359 03 10
www.tuvavadisi.com

Not;
Bu kitap, gelebilecek eleştirel katkıları değerlendirmek amacıyla baskı öncesinde okuyucu kitlesinin görüşlerine sunulmuştur. Ücretsiz olarak okunup değerlendirmek içindir.

YUSUF

HADİM EDİLEN NEBİ

RAMAZAN DEMİR

2

NİRENGİ KUR'ANDIR

Kur'an, dinler tarihinin kararttığı
tüm gerçekleri ortaya çıkarır!

"... Bizim herhangi bir şeyde Allah'a ortak olmamızın imkânı yoktur. İşte bu (Atalarımın milleti), bizim üzerimize de ve insanların üzerine de Allah'ın tercihinden dolayıdır, fakat insanların çoğu (Allah'ın tercihiyle) yetinmeyecekler."

(Yusuf 12/34)

"Sen çok istesen de insanların
çoğunluğu inanan değildir."

(Yusuf 12/103)

Göklerde ve yerde ayetlerden nicesinin yanından geçerler ama onlar, onun (ayetlerin) içeriğine sırtını dönenlerdir.

Onların çoğu Allah'a güvenmiyor ve onlar ortaklık taslayanlardan başkası değildir.

(Yusuf 12/105-106)

İ Ç İ N D E K İ L E R

Önsöz 7

Danışmanını Ayartıyor 9
El Medine 19
Tuzak 31
Ellerini Kestiler 39
Hakikaten Yusuf Bu Kadar Güzel miydi? 39
Çık! 45
Bunda Bir Beşerlik Yok 49
Beni Kınadığınızı Gördünüz mü? 57
Başkasına Evlat Olmak Veya Zindan 69
Onlardan Olurum! 77
Rabbi Duasına İcabet Etti 87
Göremediler 89
Zindan 93
İki Danışman 101
Casus 107
Herkese Üstün Gelir 117
Yorum ve Haber 125
Sen Muhsinlerdensin, Yapmış Olamazsın! 131
Buğday Vermeyecek 143
Kafir Kavmin Milletini Terk Ettim 155
Millet Kavramı Neden Resuller İçinden
Sadece İbrahim'e Atfen Gelmiştir? 161
a. Borç Veren: Allah 161
b. Borcu Yazan Güvenilir Katip: Resuller 164
c. Borcu Alan: İnsan 168
Bizim Allah'a Ortak Olmamız Mümkün Değil 175
Ashabım 179
Ayrıştıran Rabler 183
Allah'ın Astında 187
Ünvanları Yüceltmek 193
O İşin Zamanına Gelindi 199
Sırdaş 203
Bir Kaç Yıl O Gizlilikte Kaldı 213
Cılız Bir Yırtıcı 215
Rüyaları Tabir Edebiliyorsanız 221
Edğasu Ahlam 227
Beni Elçi Yapın 231
Bilsinler Diye 233

Nereden Biliyor 237
Efendine Sor 241
Bir Kötülük Bulamadık 247
Ben Hain Değilim 249
Nefs..... 253
Özgürdüm Zaten!..... 255
Toprağın Hazineleri..... 259
Şirk Sistemi İçinde Bakan Olmak! 261
Çağımızda Müslüman'ın Şirk Karşısında Takındığı Tavır Net Değildir!.. 263
Kaç Yıl Geçti 271
Krizleri Yönetmek..... 275
Belki Tanırlar da Vazgeçerler... 286
Bizimle Gönder..... 293
Münafıklık..... 299
Yakup Onlara, Yusuf'u Hatırlatarak Ne Demek İstemiştir? 299
Çuvaldaki Para..... 311
Yakup'u Ne İkna Etti?..... 313
Kuşatılmadıkça 319
Ayrı Kapılardan Girin..... 321
Su Tası..... 323
Hırsızlığın Cezası..... 327
Kralın Dini 331
Kardeşi de Hırsızdı!.. 337
Ben Değil, Siz... 343
Büyük Kardeş..... 347
Biz Kesinlikle, Elbette Sadıklarız!..... 355
Vah Yusuf'un Üzerine Gelen Üzüntüme..... 365
Yakup Kör mü Oldu?..... 377
Sizi Allah'a Şikâyet Ediyorum! 387
Allah'ın Ravhi'nden Ümit Kesmeyin..... 391
Bize Sadaka Ver 395
Gömlek 399
Bunak..... 405
Kokluyorum..... 413
Müjdeci..... 421
Bağışlanma Dile!..... 429
Allah Dilediği İçin Mısır'a Girin!..... 431
Yusuf Kral mı Oldu? 437
Anne Babaya Nispet Etti 443
Yusuf Suresi Ayet Mealleri..... 455
Yusuf Suresi..... 457

ÖNSÖZ

Bu kitap,
gelebilecek eleştirel katkıları
değerlendirmek amacıyla
baskı öncesinde
okuyucu kitlesinin
görüşlerine sunulmuştur.
Ücretsiz olarak okunup
değerlendirmek içindir

Çalışmanın içeriği
tümüyle insanlığa ait bilgilerin
açığa çıkarılmasına yönelik olup,
hiçbir kısıtlama olmaksızın
okunup paylaşılabilir, çoğaltılabilir,
atıfta bulunarak ya da bulunmadan
iktibas yapılabilir.
Herhangi bir başka şahıs ya da kuruluşun
yayının paylaşılması ve çoğaltılması hakkında
kısıtlama getirme hakkı yoktur.

DANIŞMANINI AYARTIYOR

Yusuf 12/30

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ ۖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَاهَا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

Şehirde birtakım kadınlar, "Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler (DİB meali)

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ *Şehirde birtakım kadınlar, "Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş. (DİB Meali)* Ayetteki bu cümle yine tek bir istisnası dahi olmadan tüm meal ve tefsirler tarafından yukarıdaki gibi çevrilmiştir. Özellikle ayette geçen تُرَاوِدُ *turavidu* fiilinin geniş/şimdiki/gelecek zamanı gösteren muzari bir fiil olmasından dolayı cümleye bu anlamın verilmesi imkânsızdır. Yüce Allah'ın muzari olarak indirdiği bir kelimeye, hiçbir kurala dayanmadan mazi bir anlam verilmesi en hafif deyimle ilkesizlik olup gerçekten çok tuhaftır. Arapça bilgilerinden şüphe duyulmayacak ulema, iş Kur'an'a gelince sanki birden bire Arapçayı unutmakta, hiç olmayacak şekilde kelimelere manalar vermektedirler. Kendi yazdıkları kitaplarında Arap dil kurallarına uymak konusunda bir hayli becerikli olan ulema(!) nedense Kur'an'daki Arapçanın herhangi bir kuralının olmadığına hükmetmiş olacaklar ki ibarenin; mazi olanına muzari, isim olanına fiil, müennes olanına müzekker (ya da tersi) anlamlar yüklemede herhangi bir beis görmemişlerdir. Aslında tefsir ve meal uleması bu ilkesizliği tüm Kur'an'da uygulamışlardır ama herhalde bu kadar çok tahrifin ard ardına ve inanılmayacak derece de çok yapılması sadece Yusuf suresine has bir durumdur.

23. ayeti incelerken تُرَاوِدُ *turavidu* kelimesi üzerinde detaylıca durmuştuk. İstemek, arzulamak, ayartmaya çalışmak, ısrarla sorgulamak manalarına gelen bu kelime belirttiğimiz gibi müennes ve muzari bir fiildir. Bu durumda ayetin ilk cümlesinin anlamı şu şekilde olmalıdır.

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ

Şehirdeki kadınlar "Aziz kadın, nefsi hakkında danışmanını ayartıyor" dedi.

Ayette geçen تُرَاوِدُ *turavidu* kelimesinin işteş (müşareket) vezinde olması aynı zamanda "danışman" olarak nitelenen Yusuf'un da yönetici kadının (kadın Aziz) ayartmalarına cevap verdiğini göstermektedir. Yani kadınlar sadece Aziz kadına suçlama getirmemiş aynı zamanda Yusuf'un da ayartmalara olumlu cevap vererek kadının işlediği fiilde ortak olduğunu söylemişlerdir. Aynı zamanda تُرَاوِدُ *turavidu* fiilinin muzari bir fiil olması kelimeye "ayartıyor" manası vermeyi zorunlu kılmaktadır. Kelimenin şimdiki zamanı gösteren bir anlamda olması kadınların "aziz kadına" atfettikleri "ayartıyor" suçlamasının hali hazırda devam ettiğini, şu an yaşandığını göstermektedir.

Kadınların "danışmanını ayartıyor" şeklinde bir söylem içinde olmaları, haliyle "neye dayanarak böyle konuştular" sorusunu beraberinde getirmektedir.

Hatırlanacağı üzere 23. ayeti işlerken özellikle ayette geçen الَّتِى *elleti* ismi mevsulünden dolayı ayetin öncesi olması gerektiğini söylemiş ve şu meali uygun görmüştük.

Yusuf 12/23

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ رَبِّى أَحْسَنَ مَثْوَاىَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

O esnada, (Kadın) kapıları sıkıca kilitleyip "haydi anlatsana" diyerek onu (Yusuf'u) kendisi hakkında ısrarla sorguladığında, o (Yusuf), onun (kadının) evindeydi. (Yusuf da) Şüphesiz ki konumumu ihsan eden rabbim, kendisine sığınılan Allah'tır. Bundan dolayı o zalimler (kardeş-ler) asla başaramayacaklar" demişti.

Bu mealde ilk cümleyi "O esnada…" şeklinde belirtmemizin sebebi ayette geçen الَّتِى *elleti* ismi mevsulünden dolayıdır. Çünkü Arapçadaki ismi mevsullerin ana görevi iki cümle arasında bağ kurmaktır. Yine ismi mevsullerin iki cümle arasında bağ kurdukları kendilerinden sonra gelen

ve "sıla cümlesi" denilen cümleden anlaşılmaktadır. İsmi mevsullerin müennes olması durumunda kendilerinden sonra gelen cümlenin de müennes olması gerekmektedir. Ayete bakıldığında الَّتِى *elleti* ismi mevsulünden sonra, olması gereken sıla cümlesinin olmadığı görülecektir. Bu yüzden 23. ayetin hangi ayete bağlandığı bir soru işareti olarak kalmış ve bizde bunu *"O esnada…"* şeklinde meale yansıtmıştık.

İşte o ayet 30. ayete bağlanmaktadır ve kıssa kronolojik olarak 25, 26, 27, 28, 29, 23, 24, 30 şeklindedir. Yani 23 ve 24. ayetlerde anlatılan olaylar 30. ayette bahsedilen olaylarla aynı anda yaşanmıştır. İki ayeti birleştirerek okuduğumuzda şu anlam ortaya çıkmaktadır.

> ***(23. Ayet) O esnada, (Kadın) kapıları sıkıca kilitleyip "haydi anlatsana" diyerek onu (Yusuf'u) kendisi hakkında ısrarla sorguladığında, o (Yusuf), onun (kadının) evindeydi. (Yusuf da) Şüphesiz ki konumumu ihsan eden rabbim, kendisine sığınılan Allah'tır. Bundan dolayı o zalimler (kardeş-ler) asla başaramayacaklar" demişti.***
>
> ***(30. Ayet) (O esnada)… "O (Mısır'ın) yönetimindeki kadınlar, "Aziz kadın nefsi hakkında danışmanını ayartıyor. (Yusuf) bir sevgiyle onun (Aziz kadının) aklını başından almış. Şüphesiz ki biz elbette onu (kadını) açık bir sapkınlık içinde görüyoruz" dedi.***

Hatırlanacağı üzere 23. ayeti işlerken sorgulayan kadın hakkında بَيْتِهَا *beytiha* kelimesinde هَا *ha* zamirinin kullanıldığını ve bu zamirin marife bir ismi göstermesi gerektiğini ama ayette ve ayetten önce herhangi marife bir ismin geçmediğini, dolayısıyla 23. ayette geçen kadının kimliği ile ilgili açıklamamın sonradan gelmesi gerektiğini de belirtmiştik. İşte 30. Ayetten, 23. ayette Yusuf'u sorguya çeken kadının Aziz kadın olduğunu öğrenmekteyiz. Bu kadın Yusuf'u sorguya çekerken, şehirdeki kadınlar onun bu durumunu Yusuf'u ayartmak olarak nitelemişlerdir.

Peki kadınlar neden bu şekilde bir nitelemede bulunmuşlardır?

İşte bu soru 23 - 30 arasındaki ayetleri yeniden gözden geçirmemizi gerekli kılmaktadır. 23 ila 30. ayetler arasında anlatılan olayların başlangıcı 25. ayettir. Çünkü tüm olaylara o ayette anlatılanlar sebep olmuştur.

Yusuf 12/25

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ ۚ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

O konuda ikisi rekabet etti. (İkisinden kadın olanı) Onun (Yûsuf'un) görevine bir tedbirle son verdi. Aradıkları ülkenin (Mısır'ın) Seyyidini makamında buldular. (Kadın) "sadece acı veren bir işkence veya geçici olarak tutuklanması, senin (yönetim) ehline herhangi bir kötülük tasarlamış kişi için (henüz) bir ceza değildir.

Yusuf kraliyet sarayında Aziz kadının danışmanı olarak bulunmaktadır. Mısır'lı olmayan birinin ülkenin yönetim merkezinde dolaşması elbette her zaman hakkında soruşturma yapılması gereken bir durumdur. Nihayetinde birinin kadın olduğu iki soruşturmacı Yusuf hakkında iki farklı konuma sürüklenmiş ve ikisinden kadın olanı, belki de Yusuf'un iç dünyasında kraliyet ailesine karşı bir kötülük tasarısı içinde olup olmadığını anlamak için hayali bir suçlama getirmiş ve Yusuf'un görevine son vermiştir. Bu kadın böyle yapmakla kendisini değil Yusuf'un danışmanlık yaptığı Aziz kadını korumak istemiştir. Açık bir suçlama getirmemiştir. Sadece kötülük tasarladı demiş ve bunun açığa çıkması için bizzat ülkenin Seyyid'inden Yusuf'un sorgulanmak üzere geçici olarak tutuklanmasını veya işkence edilerek itiraf etmesinin sağlanmasını istemiştir.

Yusuf 12/26-27

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي ۚ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

(26) (Yûsuf) "Ama o (kadın) benim hakkımda soruşturma yapmıştı" dedi. Ve oranın (Mısır'ın) eh-linden bir şahit (şu) tanıklığı yaptı. Eğer herhangi bir itiraftan dolayı onun görevi iptal edilmişse (kadın) isabet etmiş, o ise yalancılardan biridir.

وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ

(27) Eğer görevi bir tedbir ile iptal edilmişse (kadın) yalan söyledi, o ise (kraliyet ailesine) sadıklardan biridir.

Yusuf ise kendisinin daha önceden bizzat danışmanlığını yaptığı kadın tarafından sorgulandığını ve bir kötülük tasarısı içinde olmadığının Aziz kadın tarafından bilindiğini söylemiştir. Nihayetinde Aziz kadın Yusuf lehinde tanıklık yapmış, eğer Yusuf tarafından yapılmış bir itiraf yoksa Yusuf'un ülke yönetimine sadık bir kişi olduğunu belirtmiştir.

Yusuf 12/28-29

فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ۖ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ

(28) (Seyyid) Onun (Yusuf'un) görevinin tedbiren iptal edildiğini anladığında "Şüphesiz ki bu, sizin yönteminizdir. Sizin yöntemleriniz kesinlikle çok zorludur" dedi.

يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۚ وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ

(29) "Yûsuf! Sen bunun hakkında bir açıklık getir, (kadın) sen de ithamın için (Yusuf'tan) özür dile. Çünkü sen hatalılardan biri olmuşsun."

Seyyid kendisiyle beraber Mısır yönetiminde söz sahibi olan Aziz kadının dediklerini dikkate almış ve Yusuf'un görevinin iptalinin tedbiren olduğu kanaatine ulaşmıştır. Bu komplonun Yusuf'a yapılmış bir kötülük değil, kadınların bilgi toplama yöntemleri olduğunu belirtmiştir. Sonuçta Yusuf'a hakkında oluşan bu şüpheli duruma bir açıklık getirmesini ve kadından da Yusuf'tan özür dilemesini söyleyerek olayı sürünceme de bırakmıştır.

Yusuf 12/23-24

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَن نَّفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

(23) O esnada, (Kadın) kapıları sıkıca kilitleyip "haydi anlatsana" diyerek onu (Yusuf'u) kendisi hakkında ısrarla sorguladığında, o (Yusuf), onun (kadının) evindeydi. (Yusuf da) Şüphesiz ki konumumu ihsan eden rabbim, kendisine sığınılan Allah'tır. Bundan dolayı o zalimler (kardeşler) asla başaramayacaklar" demişti.

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَن رَّأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ ۚ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ

(24) Andolsun, kadın ona (yapılanlara) çok üzülmüştü. Eğer (Yusuf) Rabbinin burhanını görmemiş olsaydı, o da (başına gelenlere) çok üzülmüştü. Bunun (başına gelenlerin) olması o fuhuş ve o kötülüğü ondan uzaklaştırmamız içindir. Çünkü o, bizim (o fuhuş ve o kötülükten) arındırılmış kullarımızdandır.

Bizzat kendi danışmanı hakkında oluşan şüpheli durum Aziz kadının da dikkatini çekmiş ve Yusuf'u evine götürerek kapıları kilitlemiş ve Yusuf'tan hakkında ne varsa her şeyi anlatmasını istemiştir. 23. ayette Yusuf'un kurduğu 3 cümle onun kardeşleri ile arasında yaşadığı olayların özeti mahiyetindedir. Yani Yusuf hayatının Mısır'a gelmeden önceki

bölümünü anlatmıştır. Yusuf'un kurduğu cümleler üzerine kadının buna çok üzülmesi o olayları ilk defa duyduğunu göstermektedir. Bu durumda Yusuf hakkında şüpheli durumun oluşmasının sebebi de kimseye anlatmadığı belli olan Mısır'dan önceki hayatıdır. Hatırlanacağı üzere Yusuf daha gulam denilen bir yaştayken Mısır'lı bir adam tarafından satın alınmış ve evlat edinme umuduyla kölelikten azat edilmişti. Bu demektir ki Yusuf'un bir zamanlar köle olduğu gizlenmiştir.

Bir zamanlar köle olmak demek aslında hadım edilmiş olmak demektir. Çünkü köleliğin en bariz alameti hadım edilmiş olmaktır. Yusuf kendisini sorgulayan *Aziz kadına* hadım olduğunu dahi anlatmıştır. Çünkü anlatırken kardeşleri hakkında Bundan dolayı; "*o zalim (kardeş)'ler asla başaramayacaklar"* şeklinde bir söylemde bulunmuştur. Kardeşlerinin onu hadım etmesi Resullüğün ona verilmesini engellemek içindi...

Yüce Allah İbrahim'e onun zürriyetinden imamlar çıkaracağına dair söz vermiştir.[1] Resullük hep resul olanın soyundan devam edecektir. Yusuf hadım olduğunda, Yüce Allah ya kendilerinden birini resul seçecek ya da İbrahim'e verdiği sözden dönecektir. Bu şekilde Yüce Allah'ı kendilerine mecbur ettiklerini zanneden kardeşler Yusuf'u hadım etmişlerdir. Yusuf ise onların asla başarıya ulaşamayacaklarını söyleyerek kadına hadım edildiğini anlatmıştır. Tüm o zorlu süreçleri ise Yüce Allah'a sığınarak geçirdiğini belirtmiştir.

İşte kapalı kapılar ardında bunlar olurken Aziz kadınının kilitli kapılar arkasında danışmanı ile kaldığını öğrenen kadınlar;

Yusuf 12/30

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ ۖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَاهَا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

"Şehirdeki kadınlar "Aziz kadın danışmanını nefsi hakkında ayartmaya çalışıyor, bir sevgi onun aklını başından almış, şüphesiz ki biz onu açık bir sapkınlık içinde görüyoruz" dedi".

şeklinde bir söylemin içine girmişlerdir. Onların bunu demeleri Yusuf hakkında onun korumacı bir tavır içinde olmasındandır. Aslında kadınlar zaten Aziz kadını korumak için Yusuf hakkında bir kötülük tasarladı suçlamasını getirmişlerdir. Ama Aziz kadın kendisini koruyanlara inat Yusuf lehinde tanıklık yaparak onu korumuş üstüne Yusuf'u evine alarak

[1] Bkz. Bakara 2/124

kilitli kapılar ardında onunla baş başa kalmıştır. Kadınlar onun bu durumunu Yusuf'a aklını baştan alan bir sevdaya tutulmuş şeklinde yorumlamış ve Yusuf'un kadını çok olumsuz yönde etkilediğini söylemişlerdir. Yanısıra kadınların bu söylemi Aziz kadının Yusuf lehinde yaptığı tanıklığı da zan altında bırakmıştır. Aslında *kadınlar "aklını baştan alan bir sevdaya tutulmuş"* derlerken Aziz kadının danışmanı hakkında doğru düşünemediğini, onun bir kötülük tasarlamış olduğunu göremeyecek kadar aşkına kapılmış olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda olan birinin yaptığı tanıklık elbette şüpheli bir tanıklık olacaktır. Çünkü bu tanıklık aklını kaybedecek derecede âşık olduğu adamı korumak için yapılmış bir tanıklık anlamına gelecektir.

Burada gözden kaçırılmaması gereken bir soru çıkmaktadır. Hatırlanacağı üzere 23.ayetin başında gelen رَاوَدَتْهُ *ravedethu* kelimesine "(kadın) onu sorguladı" manası vermiştik. Fakat 30. ayette تُرَاوِدُ *turavidu* şeklinde muzari olarak geçen aynı kelimeye "ayartmaya çalışıyor" manası verdik. Dikkatli okuyucu bunu bir çelişki olarak görecek ve aynı kelimeye neden iki farklı mana verdiğimizi sorgulayacaktır. Aynı kelimeye iki farklı manayı tercih etmemizin sebebi şunlardır.

Öncelikle bu kelimenin temel anlamı "bir şeyi kibarca tekrar tekrar istemek, yani kişiyi bir şeye ikna etmektir." Bu anlamdan yola çıkıldığında herhangi bir zorlamanın olması durumda iş kibarlıktan, ikna etmekten çıkmakta ve kaba kuvvete, zorlamaya dönüşmektedir. 23. ayete bakıldığında kadının kapıları kilitlediği ve Yusuf'u zorladığı görülmektedir. İşte bu durum 23. ayetteki kelimeye soruşturma manasının verilmesini zorunlu kılmaktadır.

30. ayete dikkatlice bakıldığında ise kadının Yusuf'a aklını baştan alan bir sevdaya tutulduğundan bahsedildiği görülecektir. Kelimenin işteş olması zımnen kadının aşkına Yusuf'un da cevap verdiğini, aslında bu aşkı beraberce yaşadıkları anlamını da beraberinde getirmektedir. Yani bir zorlama yoktur. Tam tersi hem kadın hem de Yusuf bu aşka ikna olmuşlardır. İşte bu durum تُرَاوِد *turavidu* kelimesine "ayartıyor" anlamını vermeyi zorunlu kılmaktadır. Aynı kelimeye iki farklı anlam vermemizin sebebi budur.

Ayette geçen ve genelde "aklı baştan almak" manası verilen شَغَفَهَا *şeğafeha* kelimesi Kur'an'da sadece bir kere geçmektedir. Kelime ش غ ف ş+ğ+f kökünden türemiştir. Çok sevmek, kara sevdaya tutulmak, gönlünü çalmak, aşırı derecede sevmek, merak etmek, âşık olmak, vesveseye sevk etmek manalarına gelmektedir.

Kelime ayette fiili mazi, müfred, müzekker, gâib sigasında gelmiştir. Yani bu fiilin faili erkektir. Bu durumda ayette geçen قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ifadesi "(O) Bir sevdayla onun gönlünü çalmış" şeklinde olmak durumundadır. Yani kadınlar direk olarak Yusuf'a bir suçlama getirmiş, onun bir sevdayla danışmanlığını yaptığı Aziz kadının gönlünü çaldığını yani kandırdığını söylemişlerdir. Bu durumda ayetin meali şu şekilde olmalıdır.

Yusuf 12/30

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ ۖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَاهَا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

(O esnada)… "O (Mısır'ın) yönetimindeki kadınlar, "Aziz kadın nefsi hakkında danışmanını ayartıyor. (Yusuf) bir sevgiyle onun (Aziz kadının) aklını başından almış. Şüphesiz ki biz elbette onu (kadını) açık bir sapkınlık içinde görüyoruz" dedi.

Bu ayette son olarak genelde "şehirdeki kadınlar" şeklinde mana verilen نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *nisvetun fil medineti* ifadesi üzerinde durmak istiyoruz. Çünkü bu ifadenin "şehirdeki kadınlar" şeklinde çevrilmesi ortaya tuhaf bir durum çıkarmaktadır. Dikkat edilirse ifadede "kadınlar" kelimesinden, sınırlı sayıda kadınları anlamamızı gerektirecek bir ibare yoktur. Şu halde bu ayette bahsedilen kadınlar, şehirdeki tüm kadınlar olmak durumundadır ki böyle bir şeyin olması imkansızdır. Çünkü kadınlar ***"Aziz kadın danışmanını nefsi hakkında ayartıyor"*** şeklinde, hali hazırda devam eden bir şey hakkında konuşmaktadırlar. Bu durumda "şehirdeki kadınlar" kelimesinde bir sınırlama olmadığına göre, şehirdeki tüm kadınların Aziz kadının ayartmasını görüyor, biliyor ve şehirdeki tüm kadınların aynı şeyi söylüyor olmaları gerekmektedir. İşte bu imkânsız bir şeydir. Şu hâlde نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *nisvetun fil medîneti* ifadesi başka bir şeyi ifade ediyor olmak zorundadır. Ayrıca ayetin başındaki وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *ve kale nisvetun fil medîneti* bu cümleye "şehirdeki kadınlar dedi" manası verilmesi durumunda, ayetin sonundaki إِنَّا لَنَرَاهَا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ***"Şüphesiz ki biz elbette onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz"*** cümlesi içinde iki defa geçen "*biz*" zamirinin şehirdeki tüm kadınları içine alması gerekmektedir. Yani koca bir şehirdeki tüm kadınlar aynı anda "*Aziz kadın danışmanını ayartıyor*" demekte ve şehirdeki tüm kadınlar aynı anda "*elbette biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz*" demiş olmaktadırlar ki böyle bir şeyin olması mümkün değildir.

Bu durumun doğru anlaşılması, Arapçadaki tekil kelimelerin çoğula dönüşme kuralları ile alakalıdır.

Arapçada tekil kelimelerin çoğul hale gelmesi üç şekilde olmaktadır.

1- Cem'i müzekker salim.

2- Cem'i müennes salim.

3- Cem'i mükesser.

Bu üç çeşit cem'i (çoğul)'nin ilk ikisinde kelimelerin çoğul yapılması, kelimelerin sonlarına eklenen harflerle olmaktadır ve bunlar kurallara bağlıdır. Fakat bir kelimenin cem'i mükesser olarak çoğul yapılmasının belli bir kuralı yoktur. Bu tür cem'i lerde tekil kelimelerin yapıları bozularak çoğul yapılırlar. Cemi mükesserler ise iki alt başlık altında toplanırlar.

a- جَمْعُ الْكَثْرَةِ - **Çokluk Çoğulu:** Bu tür çoğullarda eğer cümle içinde çokluğu sınırlandıran açık bir emare yoksa, mümkün olduğu kadar çok fazla çokluk anlaşılmaktadır.

b- جَمْعُ الْقِلَّة - **Azlık çoğulu:** Bu daha çok 3 'den 9'a kadar olan sayıdaki varlıkları gösteren bir çoğuldur. Bu çoğulda eğer cümle içinde açık bir emare yoksa kelimenin kast ettiği mana en az çoğulu yani 3 gösterecek şekilde anlaşılmak durumundadır. Bu şekilde olan cem'ilerin dört vezni bulunmaktadır. 1)- اَفْعُلٌ 2)- اَفْعَالٌ 3)- اَفْعِلَةٌ 4)- فِعْلَةٌ

30. ayetin başındaki وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *vekale nisvetun fil medineti* bu cümle içinde geçen نِسْوَةٌ (kadınlar) kelimesi azlık çokluğu denilen çoğul sınıfının فِعْلَةٌ *fi'letun* veznine girmektedir. Bu tür çoğullarda eğer cümle içinde açık bir emare yoksa çoğul olarak, çoğul sayıların en azı alınmak durumundadır. وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *Vekale nisvetun fil medineti* cümlesi içeresinde kadınlarının sayısının çok olduğuna dair herhangi bir emare yoktur. Şu hâlde نِسْوَةٌ *nisvetun* kelimesinin kast ettiği kadınların sayısı, çoğul sayıların en azı olan 3 sayısını göstermelidir. Yani bu ayette konuşanlar sadece 3 kadındır. Yoksa şehirdeki tüm kadınlar değildir.

Daha önce وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *vekale nisvetun fil medineti* cümlesinde müennes (dişil) bir faile (نِسْوَةٌ), müzekker (eril) bir fiil (قَالَ) atfedildiği üzerinde detaylıca durmuş ve ayetin devamında gelen*"Aziz kadın danışmanını nefsi hakkında ayartıyor. (Yusuf) bir sevgiyle onun (Aziz kadının) aklını başından almış. Şüphesiz ki biz elbette onu açık bir sapkınlık içinde görüyoruz"* bu söylemin, hüküm verme yetkisinde bulunan kadınların hükmü olduğu için dişil bir faile eril bir fiilin geldiğini belirtmiştik. Çünkü Kur'an'da birçok fiil, faili kadın da olsa sadece eril formda kullanılmakta-

dır. Mesela, Şahitlik yapmak, iman etmek, hüküm vermek, kafirlik etmek, fasıklık etmek gibi.

Yine ayetin başında geçen ve genelde "şehir" manası verilen الْمَدِينَة *El Medine* kelimesi üzerinde de durmak gerekmektedir. Bu kelime hepsi de başında Arapçadaki marife takısı olan ال ile beraber 17 defa kullanılmaktadır. Kelimenin başında ال takısı bulunması, kelimenin anlamının bilinir bir şehri kast eder şekilde, *"o şehir"* olmasını zorunlu kılmaktadır. Elbette bu durum beraberinde *"o şehir neresidir"* sorusunu da getirmektedir.

Genelde ayette geçen الْمَدِينَةِ *el Medineti* kelimesinden kast edilen şehrin Mısır olduğu sonucuna gidilmiştir. Fakat bu asla doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü الْمَدِينَةِ *el Medineti* kelimesinin Mısır ülkesini kast ettiğini kabul ettiğimizde Mısır tek bir şehirden oluşmuş site devletine dönüşmüş olmaktadır. Oysa Firavun kıssaları bağlamında geçen Mısır'ın birden fazla şehrinin olduğunu görmekteyiz.

Şuara 26/36

قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَابْعَثْ فِى الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

"Dediler ki: "Onu ve kardeşini alıkoy ve şehirlere toplayıcılar gönder.

Kur'an'da çoğul olarak الْمَدَائِنِ *el Medaini* şeklinde gelen *şehirler* kelimesinin tüm çoğul kullanımlarının hepsi de Mısır şehirlerini göstermektedir.[2] Yani Mısır bir tek şehirden değil 3 veya daha fazla şehirden oluşmuş bir ülkedir. Bu durumda ayette geçen الْمَدِينَةِ *el Medineti* kelimesinin Mısır'ı göstermiş olması mümkün gözükmemektedir. Haddi zatında Mısır kelimesi bir şehri değil, birçok şehirden oluşmuş bir ülkeyi kast etmektedir. Şu halde başında ال takısı olmasından dolayı bilinen bir şehri göstermesi gereken "o şehir neresidir veya bu kelimeden kast edilen şey nedir" sorusu gündeme gelmektedir.

---

2 Bkz. Araf 7/111; Şuara 26/36, 53

EL MEDİNE

الْمَدِينَة *(El Medine) Kelimesinin kökeni konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Medine, dilinde önceleri "mahkeme yeri" daha sonra "şehir" anlamında kullanılan "medinta" kelimesinden alınmış ve buradan aktarıldığı İbrani dilinde "bir yöneticinin nüfuz alınana giren yer manasında kullanılmıştır. Medine kelimesinin Arapça müdun veya deyn kökünden türediği de ileri sürülmüştür. İbn Manzur, kelimenin "şehre gelmek, ikamet etmek, yerleşmek" gibi anlamlara gelen "müdun" kökünden türediğini ve yeryüzünün yerleşmeye uygun ve kale yapılan her yerine medine adı verildiğini kaydeder* (Lisanü'l Arab, "mdn" md.).[3]

Ulema arasında medine kelimesi hakkında ihtilaf olması, bu ihtilafın sebebinin Kur'an'daki kelimelerden kaynaklandığını asla göstermez. Zaten ulemanın en iyi yaptığı şey Yüce Allah'ın ihtilaf, şüphe, karışıklık olmasının mümkün olmadığı apaçık kelimelerinden ihtilaf çıkarmalarıdır.

Hemen belirtelim ki Kur'an'da 17 defa geçen الْمَدِينَة *el medine* kelimelerinin hiçbiri "şehir" anlamına gelmemektedir. Ayetlerde geçen Medine kelimesi üzerinde birazdan duracağız fakat bundan önce ne demek istediğimizin tam anlaşılması için, kuruluşu epey eskilere dayanan Mekke şehri üzerinden birkaç örnek vermemiz yerinde olacaktır.

Kur'an'da Kabe'nin bulunduğu yerin adı Bekke olarak geçmektedir.[4] Bu yerin şehirleşmeye başlaması İbrahim zamanında olmuştur. İbrahim daha ortada bir şehir yokken ailesinden bir kısmını buraya yerleştirmiştir.

İbrahim 14/37

رَبَّنَا إِنِّى أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِى بِوَادٍ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِى إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ

---

3 TDV İslam Ansiklopedisi, Medine md. c.28.s.306

4 Bkz. Ali İmran 3/96, 97

Rabbimiz! Ben soyumdan bir kısmını senin dokunulmaz Beytinin yanında, bitkisiz bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz, namazı tam kılsınlar diye öyle yaptım. İnsanlardan kiminin gönlünde onlara karşı özlem uyandır. Bir de onları birtakım ürünlerle azıklandır; belki görevlerini yerine getirirler.

Nuh tufanında yıkılmış ve kaybolmuş olan Kabe'nin yeri, Yüce Allah tarafından İbrahim'e gösterilmiştir.

Hac 22/26

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

İbrahim'e Beyt'in yerini gösterdiğimiz zaman, "Bana hiçbir şeyi ortak sayma; tavaf edenler, kıyam, rüku ve secde edenler için Beytimi temiz tut" demiştik.

İşte bu Mekke'nin kuruluş tarihinin İbrahim'e kadar uzandığını göstermektedir. Fakat bu kadar eski bir geçmişe sahip olmasına ve ilk yerleşimden sonra orada daima hatırı sayılır miktarda insan bulunmasına rağmen, Kur'an Mekke'ye hiçbir zaman şehir dememiştir. Orayı tanımlarken kullanılan kelime Medine kelimesi değil, belde kelimesidir.

Beled 90/1-2

لَا أُقْسِمُ بِهَٰذَا الْبَلَدِ

(1) Hayır, bu beldeye yemin ediyorum.

وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَٰذَا الْبَلَدِ

(2) Ve sen de bu belde de yaşamaktasın.

Bunlar ve daha birçok ayette[5] Kabe'nin bulunduğu Mekke için asla şehir kelimesi kullanılmamış hep belde kelimesi kullanılmıştır. Eğer bir yerin şehir olması için insanların oraya kalıcı olarak yerleşmeleri şart olsaydı, kurulduğundan beri orada insanların yerleşmiş olduğu Mekke için Medine (şehir) denmesi gerekirdi. Şu hâlde bir yere Medine denmesinin asıl sebebi orada insanların yerleşik bir yaşam sürdürmeleri olmadığı gibi bir yerin şehir olması anlamına da gelmemektedir. الْمَدِينَة *El Medine* kelimesinin sözlük manası olarak şehir anlamını alması Kur'an'ın inişinden çok sonraları olmuş olmalıdır.

5 Bakara 2/126; İbrahim 14/35; Neml 27/91; Tin 95/3

Kur'an'da 17 defa geçen الْمَدِينَة *El Medine* kelimesinin ister tekil olsun isterse çoğul tüm kullanımlarında ilk dikkat çeken şey, hepsinin başında Arapçadaki bilinirlilik (marife) takısı olan ال harf-ı tarifi olmasıdır. Kelimelerin başında harf-ı tarif olması tekil şekilde gelen الْمَدِينَة *El Medine* kelimelerine "o şehir" çoğul olarak الْمَدَآئِن *El Medain* şeklinde gelen kelimelere ise "o şehirler" anlamını vermeyi zorunlu kılmaktadır. Bu durumda bilinen şehir ya da şehirler manasına gelen bahse konu şehirlerin mutlaka biliniyor olmasını zorunlu kılmaktadır. Mesela, Musa bir kul kıssası bağlamında geçen şu ayete bakalım.

Kehf 18/82

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِى الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِى ۚ ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

"Duvar ise şehirdeki iki yetim çocuğa ait idi. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Rabbin, onların olgunluk çağına ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım. İşte senin, sabredemediğin şeylerin içyüzü budur" (DİB meali)

Her ne kadar bu meal ayette geçen الْمَدِينَة *el Medineti* kelimesine belirsiz bir şekilde "şehir" manası vermişse de bu doğru değildir. Kelimenin başında ال harf-ı tarifi olması kelimeye "o bildiğiniz şehir" anlamını vermeyi zorunlu kılmaktadır. Yani bahse konu olan bu şehrin, bilinmeyen herhangi bir şehir değil bilinen bir şehir olmalıdır. Oysa bu kıssanın ne öncesinde ne sonrasında bilinen herhangi şehirden bahsedilmemektedir. Hatta tüm Kur'an'da şehir ismi olarak geçen sadece iki yer vardır. Yesrib[6] ve Babil![7]

Bunun yanında aynı kıssanın daha önceki ayetlerinde "şehir" manası verilen yere "karye" dendiği görülecektir.

Kehf 18/77)

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ ۖ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا

6 Ahzab 33/13

7 Bakara 2/102

Yine yola koyuldular. Nihayet bir şehir halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Halk onları konuk etmek istemedi. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler. Adam hemen o duvarı doğrulttu. Mûsâ, "İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın" dedi (DİB meali)

Görüldüğü gibi aynı meal bu ayette nekira (belirsiz) olarak geçen قَرْيَةً *karyetin* kelimesine de diğer ayette marife (bilinir) olarak geçen الْمَدِينَةِ *el Medineti* kelimesine de "şehir" manası vermiştir. Yani bu meal hem iki farklı kelimeye aynı anlamı yüklemiş hem de biri marife diğeri nekira olan iki kelimeyi de nekira yapmıştır. Üstelik bunu yapan sadece bu meal değildir. Tüm meal ve tefsirler aynı şekilde çevirmişlerdir. Meal ve tefsirlerimize göre kelimelerin farklı olmasının veya başında harf-i tarif (ال) olmasının hiçbir anlamı yoktur. İşte bu durum, Kur'an'da 17 defa geçen الْمَدِينَةِ el Medineti kelimesinin anlamının şehir olmadığını göstermektedir. Dediğimiz gibi başında harf-i tarif olarak geçen bu kelimeye *şehir* manası değil *"o şehir"* manasını vermeyi zorunlu kılmaktadır. Bu durumda Kur'an'ın o şehir şeklinde tanıttığı şehirleri bize tanıtmış olması gerekirdi. Oysa Kur'an'ın hiçbir yerinde bize tanıtılmış, adı sanı belirtilmiş herhangi bir şehir bulunmamaktadır.

Kur'an kelimelerine manalar veren müelliflerin önünde mutlaka dikkate almaları gereken bir handikap vardır. Bu handikabın görülmemesi durumunda birçok yanlışa gidilmesi mukadderdir. O handikap şudur: Kur'an insanların konuştuğu bir dil olan Arapça üzerine inmiştir. Fakat konuşulan Arapça ile Kur'an'ın Arapçası aynı şeyler değildir. En başta yapısı itibariyle Kur'an benzeri olmayan bir metindir. Yeryüzünde konuşulan dilleri kullanarak insanlar tarafından oluşturulan metinlerin tamamı giriş-gelişme-sonuç şeklindedir. Yani başlangıcı, ortası sonucu olan metinlerdir. Bu yüzden Arap dil kurallarının insanların oluşturduğu metinler ile Kur'an'ın Arapçasına yansıması aynı şekilde olmayacaktır ve olmamıştır. Mesela, Arapçanın yardımcı kelimeleri olan İsm-i mevsuller, hiçbir şekilde Kur'an'da kullanıldığı şekilde kullanılmazlar, kullanılamazlar. Normal olarak önceki metin ile sonraki metin arasında köprü vazifesi gören ism-i mevsuller daima, daha önce geçmiş marife bir ismin yerine kullanılırlar. Yani insanlar tarafından yazılan metinlerde "*o ki, o ikisi ki, onlar ki"* anlamına gelen İsmi mevsuller kullanılmadan önce o ki, o ikisi ki, onlar ki kelimelerinden kimin/kimlerin kast edildiği mutlaka önce açıklanır daha sonra ismi mevsuller kullanılır. Aslında bu sadece Arapça için değil tüm diller için geçerli bir kuraldır. Normal bir metin içeresinde önünüze mesela, الَّذِينَ (ellezine) şeklinde "onlar ki" anlamında bir ismi mevsul geldiğin-

de, "onlar ki" kelimesinin kimleri kast ettiği sadece bu kelimenin öncesinde aranmalıdır. Fakat Kur'an için böyle bir durum yoktur. Çünkü Kur'an metninin başlangıcı, öncesi diyebileceğimiz bir yapısı yoktur. İşte bunun için mesela Bakara suresinin ilk beş ayetinde müttakilerden bahsedilir, altıncı ayete gelindiğinde ise hemen الَّذِينَ *ellezine* "onlar ki" şeklinde konuya bir giriş yapar. Oysa ismi mevsuller kendilerinden önce gelmiş marife bir ismin yerine kullanılırlar. Ama altıncı ayetin öncesine bakıldığında ilk beş ayette kafirleri gösterecek herhangi bir marife ismin geçmediği görülecektir. Normal metinlerde önceki cümleyi sonraki cümleye bağlama görevinde olan ismi mevsuller Kur'an'da ayetleri ayetlere bağlamaktadır. Üstelik Kur'an'ın kurduğu bu bağlarda öncelik sonralık diye bir şeyin olması mümkün değildir.

Kur'an Arapçadaki ismi mevsullerle ilgili tüm kurallara uymuş ama bunu kendine özgü orijinal bir yaklaşım biçimiyle yapmıştır. Bununla ilgili Kur'an'da binlerce örnek mevcuttur. Tıpkı bunun gibi Kur'an, cümle kurmak için konuşulan Arapçadaki herkesin bildiği kelimeleri almış, bunlara kendine özgü anlamlar yükleyerek tedavüle sürmüştür. Kur'an inmeden önce Araplar Hadi, İslam, Facir, Fasık, Kafir, Müşrik, Mü'min, Müslim, İhtilaf, Halife, İnsan, Beşer, Sure, Ayet, Mübin, Burhan, Kitap, Farz, Vacip, İlah, Hüküm gibi kelimeleri kullanıyorlardı. Yani Kur'an'ın kullandığı kelimeler Arapların ilk defa duydukları kelimeler değil, öteden beri kullandıkları kelimelerdir. Fakat bu kelimelere Kur'an inmeden önce yüklenen anlam ile Kur'an'ın yüklediği anlam farklılık arz etmektedir. Kur'an, Arap dili üzerine inmiştir ama bu dile teslim olmamış, kullandığı kelimelere özgün ve evrensel anlamlar yükleyerek Arap dilini teslim almıştır.

Kur'an inmeden önce kervanı peşine takıp hedefe götüren deve için kullanılan *Hâdi* kelimesi, Kur'an indikten sonra "daima önde ve öncü olan" anlamında bizzat Kur'an'ı tanımlayan bir kelimeye dönüşmüştür. Kur'an inmezden önce borcunu zamanında ve anlaşılan şekilde ödemek anlamına kullanılan *İslam* kelimesi, Kur'an indikten sonra Yüce Allah'a karşı borçluluk bilinci için kullanılmaya başlanmıştır. Kur'an inmezden önce Mekke kodamanlarının yönetim şeklinde en uygun davranışı gösteren kişiyi tanımlayan *Mü'min* kelimesi, Yüce Allah'ın dininde güvenen ve güvenilen anlamında bir tanımlamaya dönüşmüştür. Kur'an inmezden önce mevcut toplum düzenine aykırı davrananları tanımlayan *fasık* kelimesi, Kur'an indikten sonra kurulan düzenin kendisini tanımlamak için kullanılmıştır.

Kur'an'ın kelimelere yüklediği anlamların hepsinde, anlam derinliği sonu getirilebilecek yukalıkta değildir. Kur'an çöle hapsolmuş kıymet verilmeyen Arap dilini kendi koruması altına almış, bu dilin bağrına Kur'an gibi bir şaheseri yerleştirerek konuşulan kelimelerin anlam derinliğini hiçbir aklın kuşatamayacağı boyuta taşımıştır.

Fakat, Kur'an'ın nüzulünün tamamlanması, Fetih hareketlerinin çok geniş coğrafyalara yayılmasından dolayı Arapların konuştuğu dilin başka dillerle ilişkiye girerek yeni kelimeler türetmesine, bir devinim geçirmesine neden olmuştur. Kur'an'ın indiği ortamda Kur'an'ın kullandığı Arapça ile insanların konuşurken konuştuğu Arapça aynı idi. Bu yüzden ilk muhataplar Kur'an'ı herkesten daha iyi anladılar. Fakat insanların konuştuğu Arap dilinin zaman içinde kendi bünyesini koruyamaması, farklı dillerdeki insanların kullandığı kelimeleri karşılamak için yeni kelimeler türetmesi, Arap dil kurallarının Kur'an'ın kullandığı Arapça üzerinden değil de konuşulan Arapça üzerinden belirlenmesi zaman içinde Arapların konuştuğu Arapça ile Kur'an'ın konuştuğu Arapçanın farklılaşmasına neden olmuştur. Nitekim bugün Arapça konuşan yaklaşık 500 milyon insan Kur'an'ı anlayamamakta, Kur'an'a Arapça mealler yazılmaktadır. Yani bir nevi Arapçadan-Arapçaya tercüme yapılarak Kur'an'ı anlamaya çabalamaktadırlar.

Arap diliyle yazılmış tüm eserlerin tamamı hep Kur'an'ın inişinden sonra ve insanların konuştuğu Arapça üzerinden yazılmış metinlerdir. Kur'an inmezden önce yazılı metin olarak herhangi bir belge bulunmamaktadır. Kur'an'ın inişinden öncesinde telif edilmiş şiir ve nesep ilmi ile alakalı şeyler bile daha önce kulaktan kulağa aktarılırken, yazılı metin halinde bir divan şeklini almaları da Kur'an'ın inişinden sonra gelmiştir. Taif'li bir tıp doktoru olan Haris b. Kelede'nin Kur'an inmezden önce hastalıklar ve tedavi yöntemleri ile ilgili yazmış olduğu iki kitap bile, bildiğimiz manada kitap haline Kur'an'ın inişinden çok sonra olmuştur. Esasında Kur'an inmezden önce Arapça bir yazım dili değil, semai (işitsel) bir dil idi. Arapçanın disiplini olan bir dil haline gelmesi Kur'an'ın inmesinden çok sonraları olmuştur. Yazılı tarih, siyer, hadis, ilmi eserler, fıkhi eserler, hukuk kitapları, mektuplar, sözleşmeler, divan yazıcılığı, nufüs sayımının yazılı halde yapılması, ansiklopedik sözlükler ve daha nice yazılı metinler hep Kur'an'ın nüzulünün tamamlanmasından yıllar sonra yapılmıştır.

Şu bir gerçektir ki Kur'an'a iman ettiğini söyleyenler, Kur'an'ın kullandığı dili, günlük hayatlarının dışına itmiş, Kur'an'ın kullandığı kelime-

ler ve bu kelimelere yüklenen anlamlar üzerinden ilim oluşturmayı beceremişlerdir. Aslında bu sürecin tıpkısının aynısı Tevrat ve İncil içinde yaşanmıştı. Bilinen ilk Tevrat, Musa'dan 800 yıl sonra kaleme alınmıştır. Kaleme alınan bu Tevrat'ı kimse anlamadığı için m.ö 300 lü yıllarda büyük oranda Aramice'nin etkisinde kalmış bir dil olan İbraniceye çevrilmiştir. Buna rağmen çok büyük İbranice dil bilginleri bile tarihteki konuşulan İbraniceyi anlamamaktadır. İncil de bundan geri değildir. Aramca gönderilen bir İncil'i bugün yeryüzünde anlayabilecek bir kimse bulunmamaktadır. Çünkü tüm İnciller Aramice değil Latince üzerinden yazılmıştır.

Tıpkı bunun gibi Arap dilinde oluşturulan sözlükler, ansiklopediler hep Kur'an'ın inişinden çok sonraları oluşturulmuştur. İlginç olan şudur ki yazılan ilk tefsirler hep Arap dilinde olmuştur. Arap dili üzerine indirilmiş Kur'an'ın Arapça tefsirinin yazılması, Arapların, Arapça olan Kur'an'ı anlamadıkları anlamına gelmektedir.

En kolay, en temiz, en açık Arapça ile yazılmış Kur'an'a, Arapça konuşanlar anlasın diye Arapça tefsirlerin yazılması Kur'an'daki Arapça ile konuşulan Arapçanın iki farklı dil gibi algılanmasına neden olmuştur. Sonuçta konuşulan Arapça sürekli değişen, başka dillerde kullanılan kelimeleri Arapçalaştırarak kelime haznesini güya zenginleştirirken, Kur'an'daki Arapçanın donuk, kapalı bir metinmiş gibi algılanmasına neden olmuştur. Yani Kur'an'ın Arapçası günlük dil olmaktan çıkarak deşifre edilmesi gereken zor bir metin haline gelmiştir.

Eskimiş, donuk bir metin muamelesi yapılan Kur'an, güya anlaşılsın diye yapılan çalışmalarda kullanılan Arapçadaki kelimelerin sonradan aldığı manalar asıl kabul edilmiş ve Kur'an kelimelerine bu yönde manalar verilmiştir. Oysa bu manalar Kur'an'ın kast ettiği manaların dışında yeni anlamlara bürünmüştür.

Bununla ilgili olarak Kur'an'da 9 defa geçen "kesmek, ara vermek, atalet, dinlenmek için ara vermek, tatil" anlamlarına gelen Sebt kelimesinin, Kur'an'ın inişinden çok sonraları büründürüldüğü *cumartesi* anlamı çok çarpıcı bir örnektir. Kur'an'ın indiği ortamda Araplar haftanın günlerini *"evvel, ehven, cubar, dubar, mu'nis, arube, şiyar"* şeklinde isimlendirmişlerdi.[8] Fakat Kur'an'ın inişinden çok sonraları günlerin ismi, tıpkı Yahudiler de olduğu gibi düzenlenmiş ve bugün dahi böyle devam etmektedir.

---

8 (TDV Ansiklopedisi Arube maddesi. Mustafa Fayda. C.3. s. 422)

يَوْمُ الْأَحَدِ	Birinci gün	(Pazar)
يَوْمُ الْإِثْنَيْنِ	İkinci gün	(Pazartesi)
يَوْمُ الثُّلَاثَاءِ	Üçüncü gün	(Salı)
يَوْمُ الْأَرْبِعَاءِ	Dördüncü gün	(Çarşamba)
يَوْمُ الْخَمِيسِ	Beşinci gün	(Perşembe)
يَوْمُ الْجُمْعَةِ	Cuma günü	(Cuma günü)
يَوْمُ السَّبْتِ	Sebt günü	(Cumartesi günü)

Haftanın altıncı gününe Sebt denmesi, Kur'an'da geçen ve anlamı "ara vermek, kesmek, dinlenmek için çalışmaya ara vermek, tatil" olan Sebt kelimesine de cumartesi anlamının verilmesine neden olmuştur. Yahudilerin etkisiyle Sebt kelimesine "cumartesi" günü anlamının verilmesi, hem Kur'an'daki Sebt kelimelerinin anlaşılmamasına hem de Yahudilerin çok kutsal bir ibadet olarak algıladıkları Şabat uygulamasının sadece cumartesi gününe has bir şeymiş gibi algılanmasına yol açmıştır.[9]

Bu örnekler şunu göstermek içindir: Birçok Kur'an kelimesi tarih içinde günlük konuşma dilinde Kur'an'ın kast etmediği farklı manalara büründürülmüş, bu manalar Kur'an'ın kast ettiği manalar olarak anlaşılmıştır. İncelediğimiz Yusuf suresinden birkaç örnek vermemiz konunun daha iyi anlaşılması için yeterli olacaktır.

Kur'an'da bir olayı istenilen sonuca ulaştırma manasına gelen *Te'vil* kelimesi *rüya yorumuna*; açığa çıkarıp anlaşılır hale getirmek manasına gelen *E'rade* kelimesi *vaz geçmeye*; aradığını bulmak anlamına gelen *Lefeye* kelimesi *tesadüfen bulmaya*; katı meyvelerin suyunu çıkarma anla-

[9] Kur'an'da 9 defa geçen Sebt kelimesi ile ilgili müstakil bir çalışma için bkz.; Ramazan Demir - H. Mustafa Arslan; "Yorgun Maymunlar Günü Sebt/Şabat 2017"

mına gelen *Asera* kelimesi *sıvı olanı tekrar sıvı hale getirmeye*; zorlama olduğunda soruşturma anlamına gelen *Ravede* kelimesi *arzulamaya*; istemek, tasarlamak manasına gelen *Erade* kelimesi *yapmaya kalkışmaya*; kalpte beliren istek, üzüntü, keder manasına gelen *Hemme* kelimesi *şehevi arzu duymaya* dönüştürülmüş, Kur'an kelimelerine bunlar üzerinden manalar verilmiştir. Bu şekilde yüzlerce hatta binlerce örnek bulunmaktadır.

Ele aldığımız الْمَدِينَةِ *el medineti* kelimesi de işte böyle bir süreçten geçmiştir. Kelime Kur'an'ın inişinden yüzlerce yıl sonra farklı bir manaya büründürülmüş ve bu mana Kur'an'ın kast ettiği mana sanılarak kelimeye yüklenmiştir. الْمَدِينَةِ *el medineti* kelimesine "şehir" manasının verilmesi Kur'an'ın inişinden çok sonraları olmuştur. Bu kelimenin tarih içindeki etimolojik değişimlerinin izini sürmek başlı başına bir çalışmayı gerektirmektedir. Esasen hem Medine kelimesi hem de şehir kelimesi Türkçe kelimeler değildir. Medine kelimesi Arapça bir kelime iken, Türkçe de ona karşılık olarak kullanılan Şehir kelimesi Farsça bir kelimedir. Şehir kelimesinin Farsça da kast ettiği mana: Çoğunluğu ticaret, sanayi ve yönetim gibi işlerle uğraşan, çalışma yaşındaki nüfusun yoğun olduğu yerleşim yerleridir. Şehir kelimesi "dini işlere bakan bir müftüsü ve kaza hakkına sahip bir kadısı olan yer şeklinde tarif edilmektedir. Bir ülkeyi yönetenlerin oturduğu başşehir dışında kalan yerlerin Şehir olmaları, ülke yönetimini temsil eden alt yöneticilerin bulunmasından dolayıdır.[10]

Aslında çeşitli yükümlülükleri olan, hak ve sorumlulukların tarif edildiği, işlerin organize olarak yapıldığı, ihtiyaçları karşılama biçimlerinin tarif edilmiş bir çerçeveye göre yapıldığı bir yaşam biçimini, kuralsız, kanunsuz, bir yaşamdan ayırmak için kullanılan الْمَدِينَةِ *el medineti* kelimesi eski yeni tüm dillerde doğru anlamda kullanılırken, iş Türkçeye gelince ortalık karışmaktadır. Çünkü Türkçede şehir denilince genelde akla, kalabalık yerleşim birimleri gelmektedir. Oysa bir yeri şehir yapan şey çok sayıda insanın orada yaşaması değil, o yerleşim yerinde sosyal, hukuki, dini, siyasi, ticari tüm işlerin organizeli bir şekilde yapılmasıdır.

Normal olarak tüm diller nereye şehir denileceğinin tarifini yapmışlardır. Mesela TDK sözlüğü bu kelimeyi şu şekilde tarif etmiştir. *Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı.* الْمَدِينَةِ *el medineti* kelimesi ile ilgili karışıklık kelimeye karşılık olarak kullanılan Farsça *şehir* kelimesinden kaynaklanmamakta, *Şehir* kelimesine yüklenilen Türkçe anlamlardan kaynaklanmaktadır. Türkçe de şehir kelimesinin tarifi daha çok

10 TDV İslam Ansiklopedisi c.38.s.441

orada yaşayan insanların sayısı üzerinden yapılır. Türkçede köy, mahalle, belde, kasaba, ilçe, il tarifleri hep nufüs üzerinden olmaktadır. Normal olarak bu ayrımın nüfus üzerinden yapılması Türkçe düşünen insanlar nezdinde bir yeri şehir yapan şeyin oradaki nüfus yoğunluğu anlamını da beraberinde getirmiştir. Oysa nüfus üzerinden yapılan tariflerde bile oradaki yönetimin hangi şekiller üzerinden yapılması gerektiğinin belirlenmesi içindir. Köy statüsünde olan bir yerin yönetim şekliyle, büyükşehir statüsünde olan bir yerin yönetim şeklinin aynı olmayacağını belirtmek için bu ayrım yapılmıştır. Yani bu tarifler de bile asıl olan şey yönetimin şeklinin belirlenmesi içindir.

Arapçadaki الْمَدِينَةِ *el medineti* kelimesinin kullanımı da yönetimle alakalıdır. Mesela Cuma namazının geçerli olmasının şartları bağlamında şehrin tarifi şu şeklide yapılmıştır.

Şehir; Cuma namazının şehir ve civarında kılınması şartını getiren Hanefilere göre şehir, "en büyük cami, Cuma kılması gereken kişileri almayacak kadar nüfusu barındıran mahal, bir yöneticisi bir de hâkimi olan belde, devletin şehir saydığı yer" şeklinde tanımlamışlardır.[11]

Tüm bu açıklamalardan sonra anlamaya çalıştığımız Yusuf suresinin 30. ayetinin başında geçen وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *vekale nisvetun fil medineti* cümlesine gelince; bu cümlenin meal ve tefsirlerde olduğu gibi "şehirdeki kadınlar dedi ki" şeklinde çevrilmesi durumunda birçok sorun ortaya çıkmaktadır.

1- وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *vekale nisvetun fil medineti* "Şehirdeki kadınlar dedi ki" cümlesinde kadınların sayısını sınırlayacak herhangi bir emare yoktur. Bu durumda şehirdeki tüm kadınların bu olaya dahil olmuş olması gerekmektedir. Bir sonraki ayette bu kadınlar Aziz kadın tarafından yemeğe davet edilecektir. Şehirdeki tüm kadınların bu yemeğe icabet etmiş olması ve kadının evinin de şehirdeki tüm kadınları içine alacak kadar büyük olması gerekmektedir. Kıssanın çok daha ilerleyen bölümlerinde bu kadınlar ülkenin kralının huzuruna çıkmakta ve kral onlara Yusuf hakkında sorular sormaktadır. Şehirdeki tüm kadınların kralın huzuruna gelmesi mümkün değildir.

2- Kadınlar geçmişte olmuş ve gelecekte olacak bir olay hakkında konuşmamaktadırlar. Onlar "Aziz kadın nefsi hakkında danışmanını ayartıyor" şeklinde hali hazırda olan bir olay hakkında konuşmuşlardır. Bu durum şehirdeki tüm kadınların aynı anda aynı yerde bulunmalarını, aynı

11 TDV İslam Ansiklopedisi c.8.s.86

anda aynı şeyi görmüş olmalarını, aynı anda aynı şeyi düşünüp aynı şeyleri konuşmuş olmalarını zorunlu kılmaktadır. Ne aklen ne fiziken böyle bir şeyin olması mümkün değildir.

3- Hemen bir sonraki ayette bu kadınlar (meal ve tefsirlere göre) Yusuf'un güzelliğini görüp ellerini kesmişlerdir. Bu durumda şehirdeki tüm kadınlar ellerini kesmiş olmaktadır.

4- Durumun vehametini fark eden meallerin büyük çoğunluğu وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ cümlesini, Kur'an'ın Arapça metninde olmamasına rağmen "şehirdeki bir takım kadınlar dedi" şeklinde çevirmişlerdir. Oysa ayette "bir takım" anlamı verilebilecek herhangi bir kelime veya harf-i cer bulunmamaktadır. Yüce Allah'ın ayetlerine kelime eklemek manasına gelen bu yaklaşım Allah'ın demediğini Allah demiş gibi göstermektir.

İşte bu durumlar hep الْمَدِينَةِ *el medineti* kelimesine "şehir" manasının verilmesinin sonucunda oluşmuştur. Evet kelime şehir anlamına gelmektedir. Ama şehir demek, evlerden, sokaklardan, caddelerden oluşmuş mekân demek değildir. Farsça bir kelime olan Şehir kelimesi "bir organizasyon tarafından yönetilen, hak ve yükümlülüklerin tarif edildiği yer anlamına gelmektedir. Bu durumda bir yeri şehir yapan şey oradaki insanların kuru kalabalığı değil, belli bir yönetim biçiminin olmasıdır. İşte Yusuf suresinde geçen وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *vekale nisvetun fil medineti* cümlesi bu gerçeği ifade etmektedir ve cümlenin anlamı *"yönetimde olan kadınlar dedi ki"* şeklindedir.

Hatırlanacağı üzere bu cümledeki müennes bir faile, müzekker bir fiil atfedilmesi üzerinde durmuş ve bu şekilde bir kullanımın ancak kadınların bir hüküm belirtmesi durumunda olabileceğini söylemiştik. وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *vekale nisvetun fil medineti* cümlesine "yönetimdeki kadınlar dedi ki" şeklinde mana verilmesi aynı zamanda bu durumun sebebinin kadınların toplumun yönetiminde söz sahibi olmalarından dolayı olduğunu göstermekte ve daha anlaşılır hale getirmektedir. Zaten kent, şehir, polis, medine kelimelerinin hepsi bu ismin verildiği yerleşim yerlerinin tarif edilmiş bir yönetim şekli olduğunu vurgulamaktadırlar.

Ayette الْمَدِينَةِ *el medine* kelimesinin marife (bilinir) şeklinde başında harf-i tarif (ال) olması herhangi bir yerin yönetiminden değil bilinen bir yerin yönetiminden bahsedildiğinin delilidir. 21. Ayette olayların yaşandığı yerin Mısır olduğu bize bildirildiğine göre الْمَدِينَةِ *el medine* kelimesi *"Mısır yönetimi"* anlamına gelmektedir. Bu durumda وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ *vekale nisvetun fil medineti* cümlesine ***"Mısır yönetiminde olan kadınlar dedi ki"***

şeklinde bir anlam verilmesinin önünde herhangi bir engel kalmamaktadır.

Biraz önce نِسْوَةٌ *nisvetun* kelimesi üzerinde durmuş ve bu kelimenin Arapçadaki Kırık Çokluk (Cem'i Mükesser) denilen çoğul formunun جَمْعُ الْقِلَّة - **Azlık çoğulu** olduğunu ve kelimenin فِعْلَةٌ *fi'letun* vezninden geldiğini belirtmiştik. Azlık çoğulu: eğer cümlenin içinde sayının 3 den fazla olduğunu gösteren açık bir emare yoksa bunun en az çoğulu gösteren 3 sayısını belirtmesi gerektiğini açıklamıştık. İşte bu durumda cümleye son şeklini şu şekilde verebiliriz.

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ

"Oranın (Mısır'ın) yönetimindeki kadınlar dedi ki"

Hayata erkek egemenliği üzerinden bakan, tüm dini düzenlemeleri erkeği merkeze alarak anlayan ve anlatan geleneksel anlayışın, Yusuf kıssasında anlatılan o günkü Mısır'ın *anaerkil* bir toplum yapısına sahip olduğunu görmesi, çok daha sonra Mısır'a gelen İsrailoğullarının, soyu kadına atfetmesinin sebebinin Mısır dinine uymalarından kaynaklandığını da görmesi mümkün değildir.

Evet Yusuf'un yaşadığı Mısır toplumu *anaerkil* bir toplumdur. Ülkenin başında bir kral vardır ama aynı zamanda yönetim erkini bölüştüğü kadınlar da vardır ve bu kadınlar erkeklerden daha belirleyici roller oynamaktadırlar. Hatta ülkenin en değerli kişisi olarak bir kadın görülmekte ve o kadına "en şerefli, en değerli, en üstün" anlamına gelen امْرَأَتُ الْعَزِيزِ "Aziz kadın" denmektedir. Kıssanın daha ileriki ayetlerinde, Mısır toplumunun kadın cinsine Yüce Allah'ın vermediği değerleri verip bu değerleri din edindiklerine dair çok daha açık ifadeler gelecektir.

Yusuf 12/30

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ ۖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَاهَا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

(O esnada)… "O (Mısır'ın) yönetimindeki kadınlar, "Aziz kadın nefsi hakkında danışmanını ayartıyor. (Yusuf) bir sevgiyle onun (Aziz kadının) aklını başından almış. Şüphesiz ki biz elbette onu (kadını) açık bir sapkınlık içinde görüyoruz" dedi.

TUZAK

Yusuf 12/31

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۖ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ

Kadın, bunların dedikodularını işitince haber gönderip onları çağırdı. (Ziyafet düzenleyip) onlar için oturup yaslanacakları yer hazırladı. Her birine birer de bıçak verdi ve Yûsuf'a, "Çık karşılarına" dedi. Kadınlar Yûsuf'u görünce, onu pek büyüttüler ve şaşkınlıkla ellerini kestiler. "Hâşâ! Allah için, bu bir insan değil, ancak şerefli bir melektir" dediler (DİB meali).

Kıssanın bir başka yönünü anlatan bu ayetlerde, ilk önce 31. ayetin başında gelen ve genelde فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ *felemma semiat bimekrihinne* "kadın onların dedikodularını işitince" şeklinde çevrilen cümle içinde geçen بِمَكْرِهِنَّ *bimekrihinne* kelimesi üzerinde duracağız.

Kelime مكر m+k+r kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 43 kelime bulunmaktadır. *Mekr; hile ile kendisinin neyi kastettiğini bir başkasından saklamaktır. Bu iki çeşittir: Biri övülmüş, güzel görülmüş şeydir. Bu bir güzelliği kastetmek için amacını saklamaktır.*[12] *Diğeri ise yerilmiş şeydir. Bu da kötülük yapmak için amacını gizlemedir.*[13] *Aynı kökten: Aldatmak, kandırmak, hile yapmak, taktik kullanmak anlamlarında olan kelimeden isim olarak, "makir, makker"; hileci, düzenbaz, sahtekâr, entrikacı, dalavereci ve "mekrun"; hile, aldatma, tuzak, taktik*[14] kelimeleri türemiştir.

---

12 Bkz. Ali İmran 3/54

13 R. El İsfahani: El Müfredat MKR md.

14 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük MKR md.s.1960

Aslında kelimenin lügat manaları içinde "*dedikodu*" anlamı yoktur. Kur'an kullanımların hiçbirinde kelimenin "dedikodu" anlamında kullanıldığı tek bir ayet de yoktur. Kur'an'da dedikodu anlamında başka bir kelime kullanılmıştır. Hucurat suresinin 12. ayetinde geçen يَغْتَبْ *yeağteb* kelimesi arkadan çekiştirmek, işin içyüzünü bilmeden gıyaben konuşmak anlamında yani dedikodu anlamındadır. Türkçede kullanılan dedikodu kelimesi tam da bu anlamdadır fakat, gıyaben gerçekleri konuşmak dedikodu değildir.

Burada geleneksel anlatımın kıssayı nasıl ortaya koyduğunu özetlememiz gerekmektedir. Geleneksel anlatım 21. ayetten 31. ayete kadar olan olayları şöyle ortaya koymaktadır.

21. ayet: Aziz Yusuf'u köle pazarından alıp eve getirir ve hanımına ona iyi bakmasını söyler.

22. ayet; Yüce Allah olgunluk çağına gelen Yusuf'u Muhsin olmasından dolayı ona bir ilim ve bir muhakeme yeteneğini vererek ödüllendirdiğini bildirir.

23. ayet; Yusuf'a göz koyan Aziz'in karısı, onunla zina yapmak için evin kapılarını sıkı sıkıya kapatır ve Yusuf'a haydi gel diyerek zinaya hazır olduğunu bildirir.

24. ayet; Aslında zina etmek isteyen kadına Yusuf'un da meyli vardır. Ama tam o anda gördüğü Rabbin burhanı sayesinde zina etmekten vazgeçer.

25. ayet; Kadından kaçmak için kapıya koşar, onu durdurmak isteyen kadın da arkasından koşar ve Yusuf'un gömleğini arkadan yırtar. Tam bu arada kapının önünde kadının kocası olan Aziz ile karşılaşırlar ve kadın "bana o saldırdı" diyerek önce davranır ve Yusuf'a iftira atar.

26. ayet; Yusuf ise asıl saldıranın kadın olduğunu söyler. İşin içine kadının akrabalarından ve olayı da görmemiş olan bir şahit karışır. Bu şahit Yusuf'un gömleği önden yırtılmışsa kadının doğru, Yusuf'un yalancı olduğunu…

27. ayet; Yok eğer gömlek arkadan yırtılmışsa Yusuf'un doğru, kadının ise yalancı olduğunu söyler.

28. ayet; O ana kadar Yusuf'un gömleğini görmemiş olan kadının kocası Aziz, gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görür ve Yusuf'un doğru olduğunu anlar. Karısına "bu siz kadınların tuzağıdır" der.

29. ayet; Aziz, Yusuf'a bu işten vazgeçmesini, önemsememesini, karısına ise hatalı olup günah işlediği için tevbe etmesini söyler.

30. ayet; Şehirdeki birtakım kadınlar bir şekilde olayı duymuşlardır ve kendi aralarında konuşmaktadırlar. "Aziz'in karısı yanındaki delikanlıya (genelde genç köle denmiştir) fena halde âşık olmuş, onu ayartmaya (yatağa atmaya) çalışıyormuş" derler.

Şimdi burada durup soralım, bu kadınların dediklerinin neresi dedikodudur. Olayın bu şekilde ortaya konuluş biçimine göre kadınların yaptığı, tamamen gerçek bir olaya herhangi bir yalan karıştırmadan gerçeği ifade etmekten başka bir şey değildir. Konuşmalarının dedikodu olması için, var olan olayı olduğundan başka bir şekilde anlatıyor olmaları ya da işin içyüzünü bilmiyor olmaları gerekmektedir. Kaldı ki, dedikodu olarak çevrilen "Mekr" kelimesinin hiçbir şekilde dedikodu anlamı olmadığını belirtmiştik. Geleneksel anlatıma göre kapıları kapatan, Yusuf'un üstüne atlayıp gömleğini yırtan kadındır. Böyleyse bunu ifade etmenin neresi dedikodudur. Üstelik hakkında konuşulan kadın sıradan biri değildir, ülkenin önde gelenlerinden birisidir.

Garip olan şudur; Kadınlar, kadının kendisi suçlu olduğu halde "Yusuf bana saldırdı" demesini, dahası onları bu halde basan Aziz'in akıl alamayacak derecede olayın üstüne gitmemesini dedikodu malzemesi yapmamış, sadece Aziz'in karısı genç uşağını yatağa atmaya çalışıyormuş demişlerdir. İyi ama geleneksel anlatıma göre olay zaten böyle cereyan etmiştir.(!) Kadın kapıları kilitleyip, haydi gelsene diyerek Yusuf'u zinaya davet etmiş, dahası kendisini reddeden Yusuf'un üstüne atlayıp gömleğini arkadan yırtmıştır...(!) Şu hâlde kadınların söyledikleri, nasıl oluyorda dedikodu veya kelimenin doğru anlamıyla tuzak oluyor? Tefsir ve meallerin olayın devamını ortaya koyuş biçimleri ise daha gariptir.

31. ayet; Azizin karısı kadınların bu dedikodusunu işitmiş ve onları yemeğe davet etmiştir. Her birinin eline bir bıçak vermiş ve Yusuf'a "haydi kadınların önüne çık" demiştir. Bu arada ellerindeki bıçaklarla portakal kesmeyle meşgul olan kadınlar, Yusuf'un güzelliğini görmüş ve farkına varmadan ellerini kestikleri halde herhangi bir acı hissetmemiş, üzerine "olamaz! bu bir beşer değil, olsa olsa kerim bir melektir" demişlerdir.

Kıssanın bu şekilde ortaya konulması gerçekten hayret uyandıracak niteliktedir. Madem Yusuf'un güzelliği bir görüşte el kestirecek ve farkına vardırmayacak kadardır, herhalde Mısır'da Yusuf'u gören sadece bu kadınlar değildir. Yusuf'u gören diğer kadınların da mutlaka buna benzer olay-

lar yaşaması gerekmektedir. Oysa kıssa boyunca, Yusuf'un vücut veya yüz güzelliğine dair tek bir ima bile yoktur. Ayetlerde Yusuf'un güzelliğine dair herhangi tek bir ima olmamasına rağmen, Yusuf'un elleri kestirecek kadar güzel olduğunu söylemeleri ama öte yandan Yusuf'un ahlak güzelliğine dair *muhsin* ve *muhlis* denmesi gibi açık deliller olmasına rağmen, onun zinaya meylettiğini söylemek hakikaten hayret vericidir. Geleneksel anlayışın kıssayı ortaya koyuş şekli bir sonraki ayette daha da hayret uyandırıcıdır.

> ***32. ayet; Aziz'in karısı Yusuf'un güzelliğini görüp ellerini kesen kadınlara "hakkında beni kınayıp durduğunuz zatı gördünüz mü?" demektedir. Ve ekleyerek eğer dediğimi (benimle zina) yapmaz ise elbette zindana atılıp küçük düşürülecek" demektedir.***

Şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır. Aziz'in karısı ellerini kesen kadınlara sanki şöyle demek istemiştir. Bakın siz Yusuf'un güzelliğini görür görmez ellerinizi kestiniz, benim onunla zina yapmak istememi niye kınıyorsunuz. Benim ona âşık olmamı niye dilinize doluyorsunuz.

İşin garip tarafı da şehirli kadınlar bundan sonra susmuşlardır! Yani sanki Aziz'in karısını mazur görmüşler, kadının yaptıklarına onay vermişlerdir.

Neresinden tutarsanız elde kalan bu yaklaşımın, Kur'an kelimelerine İsrailiyat ve rivayet üzerinden mana vermekten kaynaklandığını daha önce defalarca dile getirmiştik. Tevrat'ta bile daha tutarlı olan kıssa, bu sorunlu yaklaşımlar ile Allah'ın tertemiz vahyini içinden çıkılamaz kör bir kuyuya çevirmiştir. En acısı ise ne yazık ki Yusuf kıssasının bu anlatımlar üzerinden biliniyor olmasıdır.

Bu sorunlu anlatımı bir kenara bırakıp ayetlerdeki kelimelere tutunarak kıssayı anlamaya devam edelim.

Biraz önce "*mekr*" kelimesinin anlamlarını vermiş ve bu kelimenin anlamları içerisinde "dedikodu" manası olmadığını belirtmiştik. Şu hâlde 31. ayetin başında geçen cümleye فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ *felemma semiat bi mekrihinne* "*ne zamanki (yönetici kadın) onların tuzaklarını işitti"* manası verme zorunluluğu vardır. Ayette geçen (سَمِعَتْ) *semiat* kelimesi Kur'an'da 185 defa geçmektedir. Kelimenin Kur'an kullanımlarında "işitmek, duymak" manaları olduğu gibi "anlamak"[15] manası da vardır. Kaldı ki bir şeyi duymak sadece sesin beyne ulaşması demek değildir. Duymak demek, duyulan şeyden kast edilen manayı anlamak demektir. Bu فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ

---

15 Mesela bkz; R. El İsfahani.; El Müfredat SMA md. Ayrıca bkz. 2/93 – 3/193 – 5/7, 83 – 6/36

cümleciğine *"ne zaman ki onların tuzaklarını anladı"* manası vermek daha uygun düşecektir.

Fakat kelimeye böyle bir anlam vermek beraberinde haklı olarak şu soruyu getirecektir. Kadınların Aziz (yönetici) kadına kurdukları tuzak nedir?

Hatırlanacağı üzere 23 ve 24. ayette anlatılan olayla 25-29 arası anlatılan olayların iki farklı olay olduğunu belirtmiştik. Bunun yanında 23 ve 24. ayette anlatılan olayın 25-29 arası ayetlerde anlatılan olayların öncesinde değil, sonrasında yaşandığını delilleriyle ortaya koymuştuk. Buna göre bu çalışma 21-31. ayetler arasında anlatılan kıssayı şu şekilde ortaya koymaktadır.

> *21. Ayet: Mısır'a köle olarak getirilen Yusuf, Mısır'lı bir adam tarafından satın alınıp evine getirilmiş ve faydalanma veya evlat edinme umuduyla onu özgürleştirmesini karısından istemiştir. Devam ayetlerinden Yusuf'un özgürleştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar olurken Yusuf henüz gulam denilen bir yaştadır ve 6.ayette babası tarafından kendisine haber verilen hadiselerin tevilinden öğretilme o yaşlarda başlamıştır.*
>
> *22. Ayet: Yusuf kendisini satın alan ve evlat edinme umuduyla özgürleştiren insanların yanında Eşüd çağına kadar Yüce Allah'ın vahyine göre yaşamış ve bundan dolayı Yüce Allah tarafından Muhsin şeklinde nitelenmiştir. Yüce Allah onun Muhsin oluşunu, ona bir ilim ve muhakeme yeteneği vererek ödüllendirmiştir.*
>
> *25. Ayet: Yusuf kraliyet sarayında Aziz kadının danışmanı olarak görev yapmaktadır. Fakat biri kadın diğeri erkek olan bir soruşturma komisyonu tarafından hakkında soruşturma yapılmış ve komisyondaki bir kadın tarafından görevine son verilmiştir. Bunun nedeni Yusuf'un kraliyet ehline karşı bir kötülük tasarlamış olduğu şüphesidir. Kadın bu şüphenin gerçek olup olmadığının anlaşılması için Yusuf'un geçici olarak tutuklanmasını veya işkence edilerek itiraf ettirilmesinin sağlanmasını ülkenin kralından istemiştir.*
>
> *26. Ayet: Yusuf danışmanı olduğu kadın tarafından sorgulandığını ve bir kötülük tasarısı içinde olmadığının o kadın tarafından bilindiğini söylemiştir. Aziz kadın Yusuf'u göreve getirirken sorguladığını o sorgulama esnasında onun bir kötülük tasarısı içinde olmadığını gördüğünü fakat eğer Yusuf'un açık bir itirafı varsa kadının doğru davrandığını..*
>
> *27. Ayet: Yok eğer bu davranışı bir entrikadan dolayı yapılmışsa kendisinin Yusuf'un yönetime sadık biri olduğuna tanık olduğunu belirtmiştir.*

28. Ayet: Ülkenin kralı, Aziz kadının dediklerine ikna olmuş, yaşanan olayın kadın ve onunla beraber hareket eden kadınların taktikleri olduğunu ve bu taktiklerin zorlu taktikler olduğunu söylemiştir.

29. Ayet: Fakat kral buna rağmen Yusuf'a hakkında oluşan şüpheye bir açıklık getirmesini söylemiş, kadının hatalı davrandığını belirterek Yusuf'tan özür dilemesini istemiştir.

23. Ayet: Aziz (yönetici) kadın yaşanan bu olay üzerine danışmanı olan Yusuf'u evine götürmüş, kimsenin kendilerini rahatsız etmemesi için kapıları kilitleyerek her şeyi anlatmasını emretmiştir. Yusuf Mısır'a gelmeden önceki hayatıyla ilgili başından geçen her şeyi kadına anlatmış ve kardeşlerinin asla amacına ulaşamayacaklarını söylemiştir.

24. Ayet: Aziz (yönetici) kadın, Yusuf'un başından geçenlere çok üzülmüştür. Eğer 6. ayette babasının Yusuf'a kendisinden sonra resul olacağı söylenmemiş olsaydı (Burhan) Yusuf'un da buna çok üzüldüğü belirtilmiştir.

30. Ayet: Aziz (yönetici) kadın ve Yusuf arasında bu olaylar yaşanırken ülke yönetiminde söz sahibi olan kadınlar, yaşanan bu durumu Aziz kadının Yusuf'u ayartmaya çalışma girişimi olarak algılatmış ve Yusuf'un kadının aklını başından aldığını, dolayısıyla Yusuf lehinde yaptığı şahitliğin onu korumak amacıyla yapıldığını söylemişlerdir.

İşte bu olaylar üzerine 31. ayet فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ **"(kadınların) tuzaklarını anladığında"** şeklinde başlamış ve kadınların 30. ayette "*yönetici kadın danışmanını nefsi hakkında ayartıyor. (Yusuf) bir sevgiyle onun (Aziz kadının) aklını başından almış. Şüphesiz ki biz elbette onu açık bir sapkınlık içinde görüyoruz"* şeklindeki söylemlerinin bir tuzak olduğunu belirtmiştir.

Bu tuzak nedir?

Kadınlar 25. ayette Yusuf'u kraliyet ailesine bir kötülük tasarlamakla itham etmişlerdir. Yusuf hakkındaki bu suçlamadan, Aziz kadının yaptığı tanıklık üzerine kurtulmuştur. Kadınların *"Aziz kadın danışmanına âşık olmuş, onu ayartıyor"* şeklinde konuşmaları onun şahitliğini şaibeli hale getirecek ve hatta geçersiz kılacaktır. Çünkü, dışarıdan bakıldığında tanıklıktan hemen sonra Aziz (yönetici) kadın Yusuf'u evine götürmüş, kapıları kilitlemiş ve onunla baş başa kalmıştır. Unutulmamalıdır ki Yusuf'a kraliyet ehline bir kötülük tasarladı suçlamasını getiren kadınlar Aziz (yönetici) kadını korumaya çalışmışlardır. Ama bizzat korumaya çalıştıkları kadın, suçlama getirdikleri kişiyi evine almış, uzaklaşması, tedbir alması gerekirken o daha da yaklaşmıştır. Bu durum kadınların Yusuf hakkındaki

şüphesini büyütmüştür. Kadınlar içeriğini bilmedikleri bu olayı Yusuf'un Aziz kadını kendisine aşık ettiğine yorumlamış ve kadının aklının başında olmadığını söylemişlerdir.

Fakat kadınların 30. ayetteki "yönetici kadın danışmanını nefsi hakkında ayartıyor. (Yusuf) bir sevgiyle onun (Aziz kadının) aklını başından almış. Şüphesiz ki biz elbette onu açık bir sapkınlık içinde görüyoruz" şeklindeki söylemlerinin 31. ayette بِمَكْرِهِنَّ *mekrihinne* **"onların tuzağı"** şeklinde tanımlanması, kadınların söylemlerinin bilinçli bir söylem olduğunu göstermektedir. Yani aslında kadınlar böyle söylemi bile bile geliştirmekte ve bununla bir şeyi hedeflemektedirler.

Onların hedefledikleri Yusuf hakkında Aziz kadının yaptığı tanıklığın geçersiz olması ve Yusuf'un kraliyet ehline bir kötülük tasarlama suçlamasıyla tutuklanması veya işkence edilmesidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Yusuf hakkında oluşan bu şüphe onun Mısır'a gelmeden önceki hayatı hakkındaki bilinmeyenlerdir. Yusuf kraliyet sarayında Aziz kadının danışmanı olduğunda küçükken kendisini satın alan Mısır'lı adam üzerinden tanınmaktadır. Bir zamanlar kardeşleri tarafından hadım edildiği, köle olarak Mısır'a geldiği bilinmemektedir. Mısırlı olmayan birinin ülkenin en değerli kadınının danışmanı olması üstelik geçmiş hayatıyla ilgili bir kapalılığın olması elbette şüphe edilecek bir durumdur.

Biraz önce o günkü Mısır toplumunun anaerkil bir toplum olduğu ve ülke yönetiminde kadınların da aktif rol aldıklarını ortaya koymuştuk. Aziz kadın hakkında konuşan kadınların da "Oranın (Mısır'ın) yönetimindeki kadınlar" olduğunu belirtmiştik. Ülke yönetiminde söz sahibi olan işte bu kadınlar, yine ülke yönetiminde söz sahibi olan ve kendilerinden daha üst konumda bulunan kadın hakkında danışmanına âşık olmuş söylemini bile bile dile getirmişlerdir. Çünkü kadınlar arasında ciddi bir rekabet ve kıskançlık vardır. Aslında bu kıskançlığın ilk işareti 28. ayette ülkenin Seyyidi'nin işte bu kadınlara hitaben söylediği قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ **"çünkü bu siz kadınların yöntemleridir. Şüphesiz ki sizin yöntemleriniz çok zorludur"** bu cümlede verilmişti. Fakat kadınlar arasındaki kıskançlık ve rekabet kıssanın ilerleyen bölümlerinde daha da anlaşılır hale gelecektir. Sırası geldiğinde bunun üzerinde daha detaylıca durulacaktır.

ELLERİNİ KESTİLER

(31. Ayet)

Geleneğin şekillendirdiği Yusuf kıssasının en efsanevi olayı, hiç şüphesiz Yusuf'un güzelliğine hayran kalıp, bıçakla ellerini kesmelerine rağmen bunun farkına varmayan kadınların anlatıldığı olaydır. Geleneğe göre bu olayı anlatan ayet ise şimdi ele aldığımız ayettir. Bu ayeti ve kelimeleri incelemeye başlamadan şunu belirtelim ki, bu ayetin öncesinde ve sonrasında Yusuf'un destansı güzelliğine dair herhangi bir ima dahi yoktur. Aslında bu ayette de yoktur ama gelenek, ayette geçen فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ cümlesini "*Kadınlar Yusuf'u görünce şaşıp ellerini kestiler ve "Allah'ı tenzih ederiz haşa, bu insan değil ancak çok güzel bir melektir" dediler*"[16] şeklinde çevirmiş ve buradan Yusuf'un kadınlara ellerini kestirip farkına vardırmayacak kadar güzel olduğu sonucunu çıkarmışlardır.

Hakikaten Yusuf bu kadar güzel miydi?

Yusuf'un güzelliği hakkındaki tüm söylemler rivayet kaynaklıdır. Fakat, bu ayetten yola çıkan müelliflerin tamamı Yusuf'un güzelliğinin kadınlara el kestirecek kadar olduğunu söyleyebilmişlerdir. Razi Yusuf'un güzelliği hakkında tüm alimlerin ittifak halinde olduğunu söylemiş ve arkasına Allah resulüne atfedilen şu hadisi eklemiştir.

> *"Hz. Peygamber (s.a.s)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir; Semaya yükseltildiğim gece, Yusuf'a tesadüf ettim. Bunun üzerine Cibril'e, "bu kimdir?" dediğimde, o, "Bu Yusuf'tur" dedi. Bunun üzerine kendisine, "Ey Allah'ın Resulü, onu nasıl gördün?" dediğinde, Hz. Peygamber, "O tıpkı, ondördüncü geceki bir dolunay gibiydi" cevabını verdi.*
>
> *Yine, tıpkı güneş ışığının duvarlar üzerinde görülmesi gibi, Yusuf, Mısır'ın ara sokaklarında yürüdüğünde, yüzünün parıltısının duvarlara*

---

16 DİB – Diyanet İşleri Başkanlığı Meali

vurduğu da söylenmiştir. Şu da ileri sürülmüştür: O, Allah'ın kendisini yarattığı gündeki Adem'e benziyordu. Bu görüş üzerinde ittifak edilen görüştür.[17]

Yusuf'un güzelliği hakkında inceleyeceğimiz ayet bağlamında söylenenleri birazdan aktaracağız ama yukarıdaki alıntıda alimlerin üzerinde ittifak ettiği *Yusuf tıpkı Âdem'in yaratıldığı gündeki gibi güzeldi*" görüşüne biraz değinmek istiyoruz.

Aklın sınırlarını zorlayan bu ittifak(!) nasıl oluşmuştur bilmiyoruz, fakat böyle bir şeyin söylenebilmesi için Âdem ve Yusuf'un görülmüş olması veya güzellikleri hakkında kesin delil olması gerekmektedir. Kur'an'da Âdem'in kıssası pek çok yerde anlatılmaktadır. Bu anlatımlar arasında Âdem'in destansı bir güzelliğe sahip olduğuna dair tek bir işaret yoktur. Öyleyse bu ittifak nasıl oluşmuştur?

Yusuf'un bu kadar güzel olması durumunda sadece o kadınlar değil, Mısır'da Yusuf'u gören tüm kadınlar etkilenmiş olmalıdır. Her görenin elini kestiği ve üstelik farkına dahi varmadığı bir güzelliğe sahip kişinin, Mısır sokaklarında dolaşması herhalde doğal bir afet gibi olmalıdır. Sadece Aziz'in kadını değil tüm kadınlar ona sahip olmak için can atmış olmalıdır.

Tuhaf olan şudur ki; aşırı güzellik erkek olsun kadın olsun herkes tarafından fark edilebilecek bir şeyken, (meal ve tefsirlerin kıssayı ortaya koyuş biçimine göre) kadının kapısında karşılaştıkları Seyyid Yusuf'un güzelliğini görmemiş, Yusuf lehine şahitlik yapan kadının ehlinden olan şahidin dikkatini çekmemiştir. Her görenin aklını yitirdiği bir güzellik nasıl oluyor da sadece Aziz'in karısının davetine gelen şehirli kadınların dikkatini çekiyor ama başka kimse bu güzelliğe dair bir imada dahi bulunmuyor!

Yusuf'un güzelliği hakkındaki bu soruları ortada bırakıp, Yusuf'un güzelliğine delil olan ayeti incelemeye başlayalım.

Yusuf 12/31

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۖ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ

17 Er Razi; Tefsir-i Kebir.c.13.s.221

Kadınların kendisini yermesini işitince onları davet etti; koltuklar hazırladı; geldiklerinde her birine birer bıçak verdi. Yusuf'a: "Yanlarına çık" dedi. Kadınlar Yusuf'u görünce şaşıp ellerini kestiler ve "Allah'ı tenzih ederiz ama, bu insan değil ancak çok güzel bir melektir" dediler (DİB meali).

Bu ayette üzerinde duracağımız ilk kelime "*ellerini kestiler*" anlamında çevrilen وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ *ve katta'na eydiyehunne* ibaresindeki قَطَّعْنَ *katta'na* kelimesidir. Kök harfleri قطع k+t+a olan bu kelime Kur'an'da 36 kez kullanılmaktadır.

Sözlükte kesmek/koparmak anlamına gelen (قطع) kelime, cisimler gibi gözle görülen bir şeyi veya varlıkları sadece akılla bilinen şeyler gibi basiretle algılanan şeyleri birbirinden ayırmak demektir. İnsan bedenindeki organların kesilmesi bunun bir misalini oluşturmaktadır. Elbiseyi kesmek de bu mananın içinde yer alır.[18] Bu kelimenin fiil olarak manaları kesmek, alıkoymak, kat etmek, men etmek, meyvesini toplamak, akraba ile ilişkiyi kesmek, yol almak, yolu kesmek, hasmını susturmak, aşama kaydetmek, namazı kesmek şeklindedir. İsim olarak ise kıta, bir şeyden kopan parça, parsel, mutlak, kesin, kesici dişler, kesişen, boykot, kesme cihazı gibi anlamlarda kullanılmaktadır.

Kelime Kur'an'da 7 defa *isim* olarak kullanılmıştır. Bitmez, tükenmez, kesilmez,[19] kestirip atan,[20] kesilmiş,[21] bütünün bir parçası,[22] kıtalar[23] şeklinde gelen isimler haricinde kalan 30 kullanımın tamamı *fiildir*. Bu fiillerin tamamında anlam hem maddi hem de mecazi anlamda kesmektir. Neslin devamını kesmek,[24] insanlar arasındaki bağları kesmek,[25] Allah'ın birleştirilmesini emrettiğini kesmek,[26] ilişki kesmek,[27] ateşten elbise biçmek,[28] zalimlerin kökünün kesilmesi,[29] herhangi bir şeyi (ağaç) kesmek,[30]

18 R. El İsfahani; El Müfredat KTA md.
19 Bkz. Vakıa 56/33
20 Bkz. Neml 27/32
21 Bkz. Hicr 15/66
22 Bkz. Hicr 15/65; Hud 11/81; Yunus 10/27
23 Bkz. Rad 13/4
24 Bkz. Ankebut 29/29
25 Bkz. Bakara 2/166
26 Bkz. Bakara 2/27
27 Bkz. Hac 22/15; Enam 6/94
28 Bkz. Hac 22/19
29 Bkz. Enam 6/45
30 Bkz. Haşr 59/5

zalimlerin ardını kesmek,[31] parçalamak,[32] geçmek, kat etmek,[33] ayırmak, parçalamak.[34]

Kelimenin lügat anlamlarında ve Kur'an kullanımlarında ön plana çıkan anlam bir şeyi kesip ayırmaktır.

Kelimenin bu anlamlarına göre Yusuf suresindeki وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ *ve katta'na eydiyehunne* ibaresine maddi anlamda bir şeyi kesmek anlamı verilecekse bu anlam "*ellerini kesip kopardılar*" şeklinde olmalıdır. Tüm meal ve tefsirler bu kelimeye ellerini kestiler manası verirlerken aslında kast ettikleri anlam "ellerini yaraladılar" anlamıdır. Hiç kimse bu kelimeden ellerini kesip kopardılar sonucunu çıkarmadığı gibi bunu ima bile etmemiştir. Bu ayetteki وَقَطَّعْنَ *ve katta'na* kelimesine yüklenen anlam "*yaraladılar*" olmuştur. Oysa kelimenin yaraladılar şeklinde bir anlamı bulunmamaktadır. Biraz önce belirttiğimiz gibi bu kelimeye fiziki anlamda kesmek manası verilmesi durumunda ayette belirtilen ellerin kesilmesinin, kesilip koparılma anlamında olması gerekmektedir.

Mesela, hırsızın elinin kesilmesini bildiren ayette kelime Yusuf suresindeki ibareye benzer şekilde geçmiştir. فَاقْطَعُوا اَيْدِيَهُمَا *faktau ve eydiyehunne* "*İkisinin ellerini kesin.*" (Maide 38) Bu ayet gayet açık bir şekilde hırsızların ellerinin kesilip koparılmasını bildirmektedir. Yoksa Yusuf suresinde meallerin verdiği şekliyle ellerinin yaralanmasını kast etmemektedir. Eğer Yusuf suresinde geçen kelimeye elleri yaralamak manası verilebiliyorsa, hırsızın elinin kesilmesini bildiren ayetteki kelimeye de ellerin yaralanması manası verilmesinin önünde hiçbir engel kalmamaktadır. Nasıl ki bu kabul edilemez ise Yusuf suresindeki ayette geçen kelimeye de yaralama anlamın verilmesi doğru değildir. Yusuf suresine baştan aşağı verilen yanlış anlamlara, bu ayet de misal olmaktadır...

Yine bu kelime bir organı belirtir şekliyle Enam 45. ayette فَقُطِعَ دَابِرُ *fekutia dabiru* şeklinde geçmektedir. Burada geçen "dabir" kelimesi, insanın arkasını ve arkasındaki organı kast etmesine rağmen burada kelimenin bir mecazı kast ettiği gayet açıktır.

Dolayısıyla Yusuf suresindeki kullanımın da mecazi bir kullanım olması gerekmektedir. Bu durumda وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ *ve katta'na eydiyehunne* ibaresinin manası "*ellerini çektiler*" şeklinde olmak durumundadır.

---

31 Bkz. Araf 7/72

32 Bkz. Muhammed 47/15; Tevbe 9/110

33 Bkz. Tevbe 9/121

34 Bkz. Araf 7/168; Rad 13/31; Enbiya 21/93

Bu anlamlandırmaya şu şekilde bir itiraz gelebilir. Madem Yusuf suresindeki ibareye mecazi anlamda ellerini çektiler manası verdiniz, o halde hırsızın ellerinin kesilmesini emreden ayetteki (Maide 38) فَاقْطَعُوا اَيْدِيَهُمَا *faktau ve eydiyehunne* ibareyi neden mecazi anlamda anlamayalım?..

Bu mümkün değildir. Asıl olan bir kelimenin maddi anlamıdır. Mecaza çevrilmesi için cümle içinde başka karineler olması gerekmektedir. Ellerin kesilip koparılması büyük bir acıya neden olacaktır. Bu durumdaki insanın hiçbir şey hissetmemiş olmasının imkânı yoktur. Oysa Yusuf suresinde "kadınlar ellerini kestiler" dedikten sonra, ellerini kesen kadınların büyük bir acı içinde olduklarını belirten hiçbir karine yoktur. Tam tersi hiçbir şey olmamış gibi konuşmaya devam etmişlerdir. İşte bu durum ayette geçen وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ *ve katta'na eydiyehunne* ibaresini mecaz olarak ve "ellerini çektiler, onunla uğraşmayı bıraktılar" şeklinde anlamamızı zorunlu kılmaktadır.

Maide 38 ayetinde ise yukarıdaki durumun tersine mecaz anlamak için bir karine yoktur. (.. جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللَّهِ ..) Üstelik ayete göre cezanın, *nekel* olması yani başkalarının da görüp ibret alması gerekmektedir. Bu durumda ibareyi maddi anlamın dışında anlamlandırmak olanaksızdır.

Olaya mantık çerçevesinde yaklaşıldığında bile ayette geçen ibarenin fiziki anlamda "ellerini kestiler" anlamına gelemeyeceği kolayca anlaşılır. Bir insan, kesmek veya soymak üzere eline aldığı bir meyveyi parmaklarıyla kavrar. El diye tabir edilen kısım parmakların haricinde olan kısımdır. Bıçağın meyveyi kavrayan parmakları değil de meyveden ve bıçaktan daha uzak elleri kesmesi akla yakın bir yaklaşım olmasa gerektir. İşte tüm bunlar ibareye zorunlu olarak mecaz anlamda (وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ) **"*ellerini çektiler, uğraşmayı bıraktılar*"** şeklinde bir anlam vermeyi zorunlu kılmaktadır.

ÇIK!

وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ *Ve kalet'ihruc aleyhinne* ibaresi tüm meallerde "*karşılarına çık veya yanlarına çık*" şeklinde çevrilmiştir. İbareye bu anlamın verilmesi de kıssanın israiliyat kurgusundan dolayıdır. Bu kurguya göre, Aziz'in karısı, şehirde dedikodusunu yapan kadınları yemeğe davet etmiş, her birinin eline bıçak vermiş ve Yusuf'a başka bir odadan yanlarına gelmeyi emretmektedir. Bu kurguya göre ibarenin aldığı anlam "*yanımıza gel*" şeklindedir. Şu durumda اخْرُجْ *ihruc* kelimesine yüklenilen anlam "*buraya gel*" olmuştur.

خرج *Ehruc* h+r+c kök harflerinden türemiş اخْرُجْ kelimesi ayette emir fiil formundadır. Bu kelime Kur'an'da 182 defa kullanılmaktadır. "Fiilin asıl anlamı, bulunulan bir yerden veya durumdan dışarı çıkmaktır; bu yerin ev, şehir veya elbise olması ile durumun, psikolojik bir durum olması veya dış sebeplerinin değişmesi arasında fark yoktur."[35] Rengi siyah beyaz olmak, çıkmak, dışarı çıkmak, mahir olmak, sinirlenmek, terk etmek, ödeme yapmak, karşı çıkmak, isyan etmek, sapmak, sonuç çıkarmak, vergi ödemek, sahnelemek, bitki bitirmek, kovmak, neşretmek, ortaya koymak, değişik, mezun olmak, diploma, ayrılmak, dışarısı, apse, tümör, çıkış, mezuniyet anlamlarına da gelmektedir

Kelime Kur'an'da 26 kez isim olarak, 156 kez ise fiil olarak şu anlamlarda geçmektedir; çıkmak, çıkarmak,[36] çıkarılmak,[37] çıkış,[38] çıkan,[39] çıkış

---

35 R.El İsfahani; El Müfredat HRC md.

36 Bkz. Meryem 19/11; Kassas 28/21, 79; Bakara 2/22, 36; Araf 7/27, 32; Enfal 8/5; Tevbe 9/40; Yusuf 12/100; İbrahim 14/32; Nahl 16/78; Ta-Ha 20/88; Nur 24/40; Yusuf 12/76; Bakara 2/243

37 Bkz. Kehf 18/5; Ta-Ha 20/22; Enam 6/148; Tevbe 9/83; Rum 30/25; Haşr 59/11

38 Bkz. Enam 6/122

39 Bkz. Bakara 2/167

yolu,[40] çıkaran,[41] çıkarılan kişi veya kişiler,[42] vergi, ödenek.[43]

Bu kelime fiil olarak kullanıldığında önüne gelen harfi cer ile farklı anlamlara gelmektedir.

- فَاَخْرَجَ بِهٖ ..... *Onunla çıkardı (2/22)*
- فَيَخْرُجُ مِنْهُ ..... *Ondan çıkıyor (2/74)*
- وَاَخْرِجُوهُمْ مِنْ ..... *den çıkarın onları (2/191)*
- فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا ..... *Onunla her türlü bitkiyi çıkardık, ondan da yeşillik çıkardık, ondan da dane çıkardık (6/99)*
- لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ ..... *Eğer içinizde (sizinle) çıksalardı (9/47)*
- حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ ..... *sen yanlarına çıkıncaya kadar (49/5)*

Kur'an'da kelimenin önüne gelen harfi cer'ler çoğunlukla "min", "bi", "fi" şeklindedir. Sadece bir kere kelimenin önüne "ile" gelmiştir. Yusuf suresinde olduğu gibi kelimenin önüne "alâ" harfi cer'in geldiği sadece 2 ayet vardır. Biri Zekeriya ile alakalıdır.

فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ

… "Mihrap'dan kavminin karşısına çıktı…" (19/11)

Bu ayette çıkılan bir yer belirtildiği için مِنَ الْمِحْرَابِ kelimenin önüne gelen harfi cer, "*karşılarına çıktı*" anlamı vermiştir.

Kelime "ala" harfi cer'i ile ikinci defa Kârun için kullanılmaktadır.

فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ… bu cümle tüm meallerde şu şekilde çevrilmiştir. "*İhtişam içinde kavminin karşısına çıktı.*" Ayete verilen bu anlamın, ayette anlatılmak istenen şeyi ne kadar doğru yansıttığını anlamak için ayetin öncesine bakmak gerekmektedir. İncelediğimiz kelimenin buradaki anlamı doğru anlaşıldığında Yusuf suresindeki kullanımı da doğru anlaşılacaktır.

Kasas 28/76-80

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ

40 Bkz. Talak 65/2

41 Bkz. Bakara 2/72; Enam 6/95; Tevbe 9/64

42 Bkz. İsra 17/80; Müminun 23/35; Neml 27/67; Hicr 15/48; Şuara 26/167

43 Bkz. Kehf 18/94; Müminun 23/72

(76) Karun Musa'nın kavmindendi; zamanla onları ezmeye başladı. Halbuki ona öyle hazineler vermiştik ki anahtarlarını taşımak güçlü bir topluluğa bile ağır geliyordu. Kavmi ona şöyle demişti: "Şımarma Allah şımaranları sevmez."

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ ۖ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

(77) Allah'ın sana verdikleri ile ahiret yurduna yönel. Dünyadan da payını unutma. Allah sana nasıl iyilikte bulunduysa sen de başkalarına, o şekilde iyilikte bulun. Buralarda bozgunculuk yapmaya çalışma, Allah bozguncuları sevmez."

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي ۚ أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ

(78) Dedi ki; "Bu bana, bendeki bir ilimden dolayı verildi". Karun bilmiyor muydu ki, Allah kendinden önce nice nesilleri yok etti; hem de onlar daha güçlü ve daha zengindiler. Suçlulara suçlarını sormaya gerek duyulmaz.

فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ ۖ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ

(79) Sonra, (aldatıcı) zenginliği içinde kavminin (dediklerine) karşı çıktı. Dünyalık arzusu içinde olanlar dediler ki, "Ah keşke Karun'a verilenin bir benzeri bizde de olsa? O gerçekten büyük bir paya sahip!"

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ

(80) Kendilerine ilim verilenler de şöyle dediler: "Yazık size! Allah'ın, inanan ve iyi işler yapanlara vereceği karşılık daha iyidir. O da sabırlı olanlardan başkasına verilmez."

Bu ayetlerde anlatılan Karun kıssasına göre, kavmi, onun sahip olduğu zenginlik hakkında bilgi sahibidir. Kavmi ona sürekli uyarılarda bulunmaktadır. O bu uyarılara kulak tıkamakta ve sahip olduklarının kendi bilgisi sonucunda olduğunu söylemektedir. Bu durumda 79. ayette gelen ibareye فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ "*zinetler içinde kavminin (uyarılarına) karşı*

çıktı" anlamı vermek daha doğru bir anlam olacaktır. Çünkü kavmi onun sahip oldukları hakkında zaten bilgilidir.

Bu durumda ele aldığımız Yusuf 31. ayette incelediğimiz وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ibaresine "*onların karşısına çık*" anlamı vermek doğru olmayacaktır. İbareye başka bir mekânda bulunan birini yanlarına çağırmak anlamında kullanmak, "*çık*" anlamındaki kelimenin "*gir*" haline dönüşmesine sebep olmaktadır. Zaten ibarenin ne öncesinde ne sonrasında "*çık*" ya da "*gir*" anlamı vermemizi kolaylaştıracak herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Kaldı ki kelimeye "çık" anlamında fiziki bir çıkma anlamı verilecekse, önüne gelen "ala" harfi cer'inden dolayı anlamın olumsuz olarak "*onlara karşı çık*" şeklinde olması gerekmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra ayette geçen ibarenin anlamının, kelimenin göstermek, sahnelemek, gösteri yapmak anlamlarından yola çıkarak وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنّ **"*dedi ki, onlara göster*"** şeklinde olması daha doğru olacaktır.

Bu durumda elbette şu soru gündeme gelecektir. Kadın Yusuf'tan neyi göstermesini istemiştir?

Sorunun cevabı ayette geçen başka bir kelimede yatmaktadır.

BUNDA BİR BEŞERLİK YOK

Bir önceki bölümde anlattıklarımız üzerinden haklı olarak "*kadın Yusuf'tan neyi göstermesini istedi*" şeklinde bir sorunun gündeme geleceğini belirtmiştik. Bu haklı sorunun cevabı, ayetin içindeki genelde "*bu insan değildir*" şeklinde çevrilen مَا هَٰذَا بَشَرًا *ma haza beşeran* ibaresinde yatmaktadır. Bu ibarenin içindeki cümle tam olarak ele alındığında tuhaf bir durum ortaya çıkmaktadır.

...وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ

"Hâşâ! Allah için, bu bir insan değil, ancak şerefli bir melektir" dediler (DİB Meali).

Geleneksel anlayışa göre bu cümlenin oluşturduğu kurgu şu şekildedir: O güne kadar Yusuf'u görmemiş ve destansı güzelliğini de duymamış olan kadınlar, birdenbire Yusuf'u karşılarında görünce, güzelliğine hayran kalarak, kendilerine portakal(!) soymaları için verilen bıçakla ellerini kesmekte fakat bunun farkına dahi varmamaktalar. Sonrasında ise Yusuf'un olağanüstü güzelliğini ifade etmek için; "*Haşa Allah için bu insan değil, şerefli bir melektir!*" demektedirler.

Bu kadınlar Azizin evinde olan ve gizli tutulan bir bilgiyi bilmekte, hatta bunu etraflarına yaymaktalar ama Yusuf'un güzelliğinden haberdar değillerdir! Şehirde yaşamalarına ve davetine icabet edecek kadar Aziz'in karısına yakın olmalarına rağmen, şehirlerinde bir görüşte kadınlara bıçakla el kestirip farkına vardırmayacak kadar güzelliğe sahip birinin varlığından haberdar olmamışlardır! Sanki o güne kadar Yusuf'u kimse görmemiş ve Yusuf ilk defa insanların karşısına çıkmaktadır!..

Dahası kadınlar Yusuf'un güzelliğini meleklerin güzelliğine benzetmektedirler. Oysa, iki şey arasında bir benzerlik bulabilmeleri için melekleri de görmeleri gerekmektedir. Meleklerden herhangi birini değil, onlar için-

den kerim olan melekleri görmüş olmaları, hangi meleğin kerim, hangisinin kerim olmadığını da bilmelerini gerektirmektedir. Üstelik, "*kerim bir melektir*" demişler, benzetme ifadesi anlamına gelebilecek "*gibi*" edatını da kullanmamışlardır. Yani "*kerim bir meleğin ta kendisi*" demişlerdir. Öte yandan kıssanın ilerleyen bölümlerinde "*kerim bir meleğin ta kendisi*" dedikleri kişiyi suçsuz yere zindana atmakta herhangi bir beis görmemişlerdir!

Bu durumu fark eden müfessirlerimiz ayetin bu cümlesi ile ilgili şu açıklamayı getirmişlerdir.

> *Ayetteki* وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ *"bu bir beşer değildir. Bu çok şerefli melekten başkası olamaz" ifadesine gelince, bu hususta şu iki izah yapılmıştır.*
>
> *Birinci İzah: meşhur olan bu izaha göre bundan maksat Yusuf'un son derece güzel olduğunu kabul etmektir. Ulemâ bu hususta şöyle demiştir: Allah Teala insanların aklına şeytanın en çirkin, en kötü canlı olmasıyla, meleğin de en güzel varlık, canlı fikrini yerleştirmiştir. İşte bundan dolayı Cenab-ı Hak cehennemi vasf ederken, "ki tomurcukları şeytanların başları gibidir" (Saffat 65) buyurmuştur. Bu böyledir. Zira biz, insanların kafalarına en çirkin varlık olarak şeytanın yerleşmiş olduğunu açıklamıştık. Binaenaleyh burada da kadınların kafalarına canlıların en güzelinin melek olduğu fikrinin yerleşmiş olduğunu görmekteyiz. Bu sebeple o kadınlar, Yusuf'un güzelliğini iyice anlatmak için, haliyle onu bir meleğe benzetmişlerdir.*
>
> *İkinci İzah: Bana göre doğruya daha yakın olan bu görüşe göre, cumhur nezdinde yaygın olan, meleklerin şehveti tahrik, gazabı cezbeden ve vehimler ile hayaller ortaya çıkaran sebeplerden münezzeh ve temiz oldukları, yiyeceklerinin, Allah'ı tevhid, içeceklerinin ise Allah'ı senâ olduğu hususudur. O kadınlar, Yusuf'u görünce o onlara kesinlikle iltifat etmemiş; kadınlar ise onun üzerinde nübüvvet ve risâlet heybeti ile, temizlik ve taharet alametlerini, izlerini görünce. "Biz onda şehvet eseri, beşeriyete dair hiçbir şey ve insanla alakalı bir sıfat görmedik" demişlerdir*
>
> *Bu, beşerin mayasında bulunan bütün sıfatlardan tertemiz, insanlık sınırının dışına çıkıp son derece terakki etmiş ve böylece, melekleşmiş bir varlıktır" demişlerdir.*[44]

Tefsir sadedinde söylenen bu iki izah ciddi itirazlara sebep olmaktadır. Tüm çirkinliklerin Şeytan'a atfedilmesi zaten şeytan hakkındaki en

---

44 Er Razi; Tefsir-i Kebir c.13.s.222

sakat bilgilerdendir. Zira şeytan insanı çirkinliklerle değil, güzelliklerle aldatacağını söylemiştir. Güzel sözlerle aldatmak,[45] yapılanları güzel göstererek aldatmak,[46] çirkin olanı güzel göstererek aldatmak,[47] şirki bile güzel göstererek aldatmak[48] hep şeytanın güzellikle insanı aldatacağını bize bildirmektedir. Çünkü şeytan daha en baştan insanı güzellikler üzerinden aldatacağına yemin etmiştir.

Hicr 15/39

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِى لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

İblis dedi ki "Rabbim! Beni aşırılığa sevk etmene karşılık ben de bunlara dünyadakileri süsleyeceğim ve hepsini aşırılığa sevk edeceğim.

Bu durumda insanın çirkin şeyleri şeytana yakıştırmış olması ve şeytanı sadece çirkinler arasında aramanın bir yanılgı olduğu ortaya çıkmaktadır. Şu unutulmamalıdır ki, şeytan doğru yolun üzerinde oturmaktadır.[49]

İkinci izaha gelince; hayatlarında ilk defa Yusuf'u gören kadınların onun güzel ahlak, nübüvvet ve risâletini görmelerine imkân yoktur. Çünkü bunlar gözle görülebilecek şeyler değildir. Zaten, üzerinde nübüvvet, risalet ve güzel ahlak olan birinin nasıl olur da kendisini teşhir etmesinin hele bunu kendisiyle zina etmeye kalkışan bir kadının emriyle yapmış olmasının izahı olamaz.

Türkçe konuşan insanlar arasında da iyiliği veya güzelliği kast eder şekilde *"melek gibi güzel"* ya da *"melek gibi insan"* benzetmeleri kullanılmaktadır. Bu benzetmeyi yapanlar da melekleri görmedikleri halde gördükleri insanı onlara benzetmiş olmaktadırlar. Fakat buna rağmen bu kullanımda "gibi" denilerek bir benzetme yapıldığı belirtilmektedir. Kötü bir benzetme olsa da sonuçta benzetme olarak kalmaktadır. Fakat Yusuf'u gören kadınlar "gibi" dememiş, basbayağı "bu bir beşer değildir. Bu ancak kerim bir melektir" demişlerdir. Üstelik Arapça metinde geçen إِلَّا *illa* edatı "*kerim bir melekten başka bir şey değildir*" vurgusu vermektedir ve herhangi bir benzetme olmadığı ortadadır. Ayette olmayan ve Arapça da benzetme harfi olarak da kullanılan ك *ke* "gibi" anlamına gelen edatı Arapça metinde varmış gibi anlamak mümkün değildir.

45 Bkz. Enam 6/112
46 Bkz. Enfal 8/48
47 Bkz. Nahl 16/63
48 Bkz. Neml 27/24
49 Bkz. Araf 7/16

Kadınların ne dediğini, takdir kullanarak, ayetin Arapça metninde olmayan harf veya kelimeleri varmış gibi ayete ekleyerek şekillendirmek, en hafif deyimle "Kur'an'a bir şeyi zorla söyletmektir." Evet ayette konuşan kadınlardır. Ama bu konuşmayı bize aktaran Yüce Allah'tır. Yüce Allah'ın ayetin içine koymadığı bir harfi varmış gibi göstermek, (haşa) Allah'ın hatasını düzeltmek anlamına gelmek değil midir?

Şüphesiz bu durum, ayette geçen olayın Yusuf'un efsanevi güzelliğinin peşinen kabulünün bir sonucudur. Bu peşin kabul, ayetin Yusuf'un güzelliğinden bahsediyor zannını oluşturmuş, istenilen anlam çıkmayınca da ayette olmayan benzetmelerin olduğu kabul edilmiştir. Sanki (haşa) Yüce Allah ayete benzetme olduğunu bildirir harfi, edatı koymayı unutmuş gibi bir yola girmek pahasına zihinlerdeki hazır şablonlardan vazgeçilmemiştir.

Kadınların tam olarak ne dediğini anlamak, böylesine takdirler kullanarak değil, ancak ayette geçen kelimelere yüklenilen doğru anlamları keşfederek mümkündür.

Ayette geçen بَشَرًا *beşeran* kelimesi بشر b+ş+r kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 123 kullanım bulunmaktadır. Anlamları; Kazımak, yolmak, bir şeyin kabuğunu soymak, neşeli ve huzurlu olmak, ümitvar olmak, ümit vermek, sevinmek, bir şeyin yeniden canlanması, meyve vermek, dokunmak, arada bir şey olmadan temas etmek, cinsel ilişkide bulunmak, başlamak, tebrik etmek, iyi bir haber vermek, müjdelemek, sevindirici haber, doğrudan, müjdeci, etin ete arada bir şey olmadan temas etmesinden dolayı cinsi münesabet[50] gibi oldukça geniş anlam yelpazesine sahiptir.

Kelimenin Kur'an kullanımları şu şekildedir:

Müjdelemek,[51] cinsel ilişki,[52] müjde, müjdeci,[53] sevinçli,[54] deri,[55] beşer.[56]

---

50 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük BŞR md.s.189

51 Bkz. Bakara 2/25; Zariyat 51/28; Hicr 15/54, 55; Hud 11/71; Saffat 37/112; Ali İmran 3/39, 45, 170; Tevbe 9/21; İsra 17/9; Kehf 18/2; Şura 42/23; Tevbe 9/124; Nahl 16/58

52 Bkz. Bakara 2/187

53 Bkz. Hud 11/69, 74; Araf 7/57; Furkan 25/48; Neml 27/63; Bakara 2/97; Ali İmran 3/126; Enfal 8/10; Yunus 10/64; Nahl 16/89, 102

54 Bkz. Abese 80/38, 39

55 Bkz. Müddesir 74/29

56 Bkz. Ali İmran 3/47, 49; Kehf 18/110; Maide 5/18, 91; Hud 11/27; İbrahim

Ayette geçen مَا هَٰذَا بَشَرًا *ma haza beşeran* ibaresine "bu bir beşer değildir" anlamı yüklemek mümkündür. Fakat biraz önce böyle bir anlam yüklenmesi durumunda, ibarenin hemen devamında gelen cümlenin إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ *in haza illa melekun kerim* "bu kerim bir melekten başkası değildir" şeklinde gelmesinden dolayı, bu sözleri söyleyen kadınların melekleri ve hatta meleklerin kerim olanlarını bilmiş olması ve görmüş olması gerekmektedir. Cümlenin içinde herhangi bir benzetme olmadığı için, takdir kullanıp ayete olmayan bir "gibi" ibaresi eklemek tahriften başka bir şey olmayacaktır.

Bunun yanında her iki cümlede de genelde aklı olmayan varlıklar için kullanılan هَٰذَا *haza* işaret zamirinin gelmesi, cümlenin kast ettiği anlamın daha çok Yusuf'un ahlak veya güzelliğinden değil, beşeri özelliklerinden bahsettiği izlenimi vermektedir. Benzer bir kullanım Furkan suresinde de geçmektedir.

Furkan 25/7

وَقَالُوا مَالِ هَٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ ۙ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا

Şunu da dediler: "Bu nasıl resul? Yiyor, içiyor, çarşıda pazarda dolaşıyor. Onunla beraber bir uyarıcı olsun diye bir meleğin de ona indirilmesi gerekmez miydi?

Resul'ün yemek içme, çarşı ve pazarda dolaşma özelliğinden bahsedilmesi, ona da genelde iradesiz varlıklar için kullanılan هَٰذَا *haza* işaret zamirinin kullanılmasına neden olmuştur. Çünkü burada kast edilen özelliklerin hepsi, kişinin sadece yaşaması için gerekli özelliklerdir ve bu özellikler iradesiz varlıklarda da bulunmaktadır. Ayette resule yiyor, içiyor, çarşı pazar dolaşıyor diyenler, onu indirgemiş ve her insanda bulunan özellikleri ile anmışlardır. Bu da onların, alçaltıcı bir işaret zamiri kullanmalarına sebep olmuştur.

Aynı durum Yusuf suresindeki مَا هَٰذَا بَشَرًا *ma haza beşeran* ibaresi için de söz konusudur. Kadınların, iradesiz varlıklar için kullanılan işaret zamirini kullanmaları, Yusuf'un her insanda olan özelliklere sahip olmadığını söylemişlerdir. Bu özellik onun her insan gibi cinsel ilişkide bulunamayıp, beşer olmanın gerekliliklerini yerine getiremeyecek olmasından başka bir şey olmamalıdır. Onlar مَا هَٰذَا بَشَرًا *ma haza beşeran* derken "*bun-*

14/10, 11; Hicr 15/28, 33; Nahl 16/103; İsra 17/93, 94; Meryem 19/17, 20, 26; Enbiya 21/3, 34; Müminun 23/23, 33, 34; Furkan 25/54

da bir beşerlik yok" yani şehevi arzularını yerine getirecek, üreyecek bir özelliği yok demişlerdir. Veya kelimenin etin ete direk temas etmesi anlamına gelen "*bunda herhangi bir cinsi temas imkânı yok*" demişlerdir.

Son olarak أَكْبَرْنَهُ *ekbernahu* ve حَاشَ *haşa* kelimelerinin anlamlarına çok kısa bir şekilde değindikten sonra ayete bizim öngördüğümüz meali vereceğiz.

أَكْبَرْنَهُ *Ekbernahu* kelimesi كبر k+b+r kök harflerinden türemiştir. Bu kelime Kur'an'da 161 defa kullanılmıştır. Yaşça büyük olmak, daha büyük olmak, cüsseli olmak, zor gelmek, zorlanmak, zorlamak, değerli, büyüklenmek, büyük görmek, ululamak, abartmak, başkan, kibir, kibirlenmek[57] anlamlarına gelen kelime Kur'an'da şu anlamlarda geçmiştir.

Ağır gelmek, zorlanmak,[58] büyük olmak, büyümek,[59] büyük, büyükler, daha büyük, en büyük,[60] zor gelmek,[61] yüceltmek,[62] büyüklükte benzersiz olmak,[63] büyüklenmek,[64] büyüklük taslamak,[65] kibirli davranan kişi/ler,[66] kibir, kibirlenenler,[67] yaşlılık.[68]

Bu açıklamalardan sonra Yusuf suresinde geçen أَكْبَرْنَهُ *ekbernahu* kelimesine "*onu çok zorladılar*" manasını vermek daha doğru olmalıdır.

حَاشَ *Haşa* kelimesi وح ش h+v+ş kökünden türemiş bir kelimedir ve bu kelime Kur'an'da sadece Yusuf suresinde iki defa kullanılmıştır. Tuzağa düşürmek, çevresini kuşatmak, etrafını kuşatıp sıkıştırmak, alıkoymak, engel olmak, koruma altına alınmak, bir araya toparlamak, etrafını sarıp tuzağın bulunduğu yere sevk etmek, toplamak, biriktirmek, uzak kalmak,

---

57 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük KBR md.s.1839

58 Bkz. Enam 6/35; Yunus 10/71; Kehf 18/5; Mümin 40/35; Şura 42/13; Saf 61/3

59 Bkz. İsra 17/51; Nisa 4/6

60 Bkz. Hud 11/3, 11; Bakara 2/217, 219, 282; Nisa 4/2, 31, 34; Enfal 8/73; Yusuf 12/78, 80; İsra 17/4, 9, 31, 43, 60, 87; Enam 6/123; Zümer 39/26; Mümin 40/10, 57

61 Bkz. Bakara 2/45, 143

62 Bkz. Bakara 2/186; Hac 22/37; Müddesir 74/3

63 Bkz. Haşr 59/23

64 Bkz. Araf 7/13, 146

65 Bkz. Bakara 2/34; Kasas 28/39: Sad 38/74

66 Bkz. Nahl 16/22, 23; Münafikun 63/5; Müminun 23/67

67 Bkz. Mümin 40/27, 35, 56

68 "Mehmet Okuyan; Kur'an Sözlüğü KBR md.s.711; Ayrıca Bkz. İbrahim 14/39; Bakara 2/266; Ali İmran 3/40; Hicr 15/54; İsra 17/23; Meryem19/8;

uzakta durmak, utanmak, büzülmek, iç içe girmek, yapılmasından çekinilen şey, nefret, tiksinti, vahşi, yabani, insanlar arasına girmeyip kenarda köşede kalan, utangaçlıktan dolayı uzak durma[69] gibi geniş anlamlara gelen bu kelime Yusuf suresinde, alıkonulmuş, utangaç, uzak duran, nitelemelerden beri olan anlamlarında geçmektedir.

Bu açıklamalardan sonra ayetin olması gereken anlamı aşağıdaki gibi olmalıdır.

Yusuf 12/31

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ

(Aziz kadın) Onların tuzaklarını duyar duymaz, onları davet etti, ve onlar için rahat bir ortam hazırladı ve (geldiklerinde) her birine çok sakin davrandı. Sonra (Yusuf'a) dedi ki, "açıkla onla-ra." Sonunda onu anlayıp, onu çok zorladıklarında ve ardından ittifaklarını bozduklarında: "Al-lah için nitelemelerimizden beriymiş. Eğer bu değerli bir melekten başkası değilse, bunda bir beşerlik de bulunmamaktadır" dediler.

[69] Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük HVŞ md.s.653

BENİ KINADIĞINIZI GÖRDÜNÜZ MÜ?

Yusuf 12/32

قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِى لُمْتُنَّنِى فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ

Bunun üzerine kadın onlara dedi ki: "İşte bu, beni hakkında kınadığınız kimsedir. Andolsun, ben ondan murad almak istedim. Fakat o, iffetinden dolayı bundan kaçındı. Andolsun, eğer emrettiğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve zillete uğrayanlardan olacak" (DİB meali).

Müfessirlerimize göre bu ayetin Yusuf kıssası içerisinde şöyle bir anlamı vardır. Yusuf'un aşkıyla deli divaneye dönen Aziz'in karısı, Yusuf'u elde etmek için kapıları kapamış, zina amacıyla Yusuf'a saldırmıştır. Bu olay, bir şekilde şehirli kadınların diline düşmüş ve "*Aziz'in karısı aklını başından alan bir aşka tutulmuş, genç hizmetçisini ayartmaya çalışıyor*" şeklinde dedikodular yapmaya başlamışlardır. Bu dedikodulardan rahatsız olan kadın onları evine çağırmış ve her birinin eline portakal ve bıçak vermiştir. Onlar ellerindeki portakalları soyarken "*Yusuf'a çık karşılarına*" demiştir. Birdenbire Yusuf'u karşılarında gören kadınlar onun güzelliğine o kadar hayran olmuşlardır ki, ellerindeki bıçaklarla soymakla meşgul oldukları portakal yerine ellerini kesmişler ve hatta bunu dahi fark etmemişlerdir. Buraya kadar olayı böyle özetleyen müfessirlerimiz yukarıdaki ayet bağlamında şunları söylemişlerdir.

> *Bilesin ki, Mısırlı kadınlar, Aziz'in karısı hakkında, "sevgi kalbinin zarına işlemiş. Görüyoruz ki o, muhakkak apaçık bir sapıklıktadır" (Yusuf 30) deyince, onların bu şekildeki sözü Aziz'in karısına iyice dokundu da bunun üzerine o, onları bir araya getirdi. Onlar onu görünce kendisini büyük bir varlık olarak tanıdılar ve (hayranlıktan) elle-*

rini kestiler. İşte o esnada, kınanmaya kendilerinin daha müstehak olduğunu anladılar. Çünkü yalnız bir anlık görme ile duydukları tesir onun sahibesinin etkilenmesinden daha büyük olmuştur. Halbuki Yusuf uzun zamandan beri onun yanında kalıyordu.[70]

Olayı bu şekilde resmeden müfessirlerimiz Aziz'in karısının, zina yapma isteğiyle Yusuf'u elde etmek istemesinin, kapıları kapatıp üstüne atlamasının, gömleğini parçalamasının aslında hiç de kınanacak bir durum olmadığını, tam tersi Yusuf'u görüp ellerini kesen kadınların "Aziz'in karısı genç hizmetçisine âşık olmuş" demelerinin daha kınanacak bir durum olduğunu söylemektedirler. Kendileri bir görmeyle ellerini kestiklerine göre, onu her gün gören Aziz'in karısının onunla zina yapma isteğinin son derece normal olduğunu, bunu dile dolamanın kınanmaya daha fazla müstahak olduğunu söylemiş olmaktadırlar.

Buna göre Mısırlı kadınların "*Aziz'in karısının aşkı kalbinin zarına işlemiş, genç hizmetçisini ayartmak istiyormuş*" demeleri yalan değildir ama daha kınanacak bir durumdur. Çünkü Yusuf'un güzelliğini görüp ona aklı baştan alacak bir sevdaya tutulmamak mümkün değildir ve bunun dile dolanacak bir tarafı yoktur. Bunu dile dolamak, ona âşık olup, onu zina yapmaya zorlamaktan daha kınanacak bir durumdur.

İşte bu ortamda kadın Yusuf ile zina yapma isteğini açığa vurmakta ve *"Andolsun, ben ondan murad almak istedim. Fakat o, iffetinden dolayı bundan kaçındı"* demektedir. Yani aslında kadınların onun hakkında söylediği "genç hizmetçisini ayartmaya çalışıyor" sözünü onaylamaktadır. Bu durumda Aziz'in karısının kadınları evine davet etmesi, onların hakkında çıkardıkları dedikodularını bertaraf etmek değil, Yusuf ile zina etme isteğinde ne kadar haklı olduğunu göstermek için olmaktadır. Nihayetinde Yusuf'un güzelliğini görüp ellerini kesen kadınlar onun Yusuf ile zina yapma isteğini normal karşılamış, bunda kınanacak bir durum görmemiş dedikodularından utanmışlardır. Hatta Aziz'in karısı Yusuf'la zina etme isteğini *"andolsun, eğer emrettiğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve zillete uğrayanlardan olacak"* şeklinde tehdit boyutuna taşımasına rağmen, kadınlar buna da ses çıkarmamışlardır. Kapıları kapatıp Yusuf'un üstüne atlaması, gömleğini yırtıp ona iftira atması unutulmuş, Yusuf'un karşı konulamaz güzelliği karşısında bunları yapması mazur görülmüştür.

---

70 Er Razi; Tefsir-i Kebir c.13.s.224

Adeta zinayı meşrulaştıran bu yaklaşım, başından beri kıssayı Tevrat eksenli anlama ve anlamlandırma çabasının doğal bir sonucudur. Bu yaklaşım Kur'an'ın anlattığı kıssayı kendi kendine yetemez, kendi kendini açıklayamaz hale getirmiştir.

Geleneğin şekillendirdiği kıssada Yusuf'u ayartmaya çalışan, ona saldıran ve kendisiyle zina yapma isteğini kabul etmediği takdirde zindana atmayla tehdit eden Aziz'in karısıdır. Fakat bir sonraki ayette konuşan mağdur durumdaki Yusuf; Aziz'in karısını değil, kadınları kendisine tehlike olarak görmektedir.

Yusuf 12/33

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ ۖ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ

Yûsuf, "Ey Rabbim! Zindan bana, bunların (kadınların) beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum" dedi. (DİB meali)

Herhangi bir mealden bile takip edildiğinde, en başından beri kadınların Yusuf hakkında olumsuz tek bir kelime bile sarf etmedikleri görülecektir. Geleneğin resmettiği kıssada kötü karakter olarak sadece Aziz'in karısı ön plana çıkmaktadır. Her şeyi yapan bu kadın olmasına rağmen Yusuf, kelimeler kullanarak kadınların kendisi için tehlike olduğunu söylemiştir.

Kıssanın ilerleyen bölümlerinde Yusuf bu tavrı bir daha gösterecek, kendisine saldıran, iftira atan, zindana attıran Aziz'in karısını değil de sadece güzelliği karşısında ellerini kesen kadınları sorun edinecektir.

Yusuf 12/50

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ

Kral, "Onu bana getirin" dedi. Elçi, Yûsuf'a gelince (Yûsuf) dedi ki: "Efendine dön de ellerini kesen o kadınların derdi ne idi, diye sor. Şüphesiz Rabbim onların hilesini hakkıyla bilendir" (DİB meali).

Kıssanın bu şekilde ortaya konması, Yusuf'un neden kendisine her türlü kötülüğü yapan Aziz'in karısını değil de sadece güzelliği karşısında ellerini kesen kadınları dert ettiği çelişkisini beraberinde getirmiştir. Bu çelişki tefsircilerimiz tarafından da görülmüş ve şu açıklama getirilmiştir.

Mısırlı kadınlar Aziz'in karısının "emrettiğimi yapmazsa zindana atılacak" şeklindeki tehdidini duyunca, anlaşılıyor ki onlar da Yusuf'a yüklenmiş ve "onun emrine karşı direnmende fayda yok. Aksi halde hapse düşer, zillete uğrarsın" demişlerdir.

Mısırlı kadınlar Yusuf'u zorlamış ve her biri onu bu hususta teşvik etmeye başka yollarla tehdit etmeye başlamışlardı. Kadınların bu konudaki hile ve tuzakları pek çetindir.[71]

Müfessirimizin olayı bu şekilde açıklamış olmasının bir delili asla yoktur ve zaten herhangi bir delil ortaya koymamışlardır. Ayetlerde kullanılan fiil ve zamirlerin çoğul (Cem'i) formda gelmesini ise şu şekilde açıklamışlardır.

Bil ki o kadınların Yusuf'a tuzakları şöyle olmuş olabilir;

Onlardan her biri, çoğu kez, Yusuf'a arzu duymuşlardır. Binaenaleyh hiçbiri gayesine ulaşamayınca, onu tenkit etmeye ve ona kötü şeyler isnat etmeye başlamışlardır.

Belki de onların her biri, Yusuf'u, sahibesi olan o kadının isteğine uyması hususunda arzulandırmaya çokça uğraşmışlardır.

Ayetlerde gelen ifadeler cem'i (çoğul) sigasıyla getirilmiş ise de müfred (tekil) mana kast edilmiştir.

Ya da onlardan her biri Yusuf'un kendisinden murat almak istemişlerdir.[72]

Görüldüğü gibi kelimeleri anlamak kişinin hayal gücüne terk edilmiş, fiillerin ve zamirlerin çoğul olması ise dikkate alınmamıştır. Daha fazla eleştirmeye gerek duymadığımız bu yorumları meraklısına bırakıp, ayetlerdeki kelimeler üzerinden kıssayı anlamaya devam edelim.

Yusuf 12/32

قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِى لُمْتُنَّنِى فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ

Bunun üzerine kadın onlara dedi ki: "İşte bu, beni hakkında kınadığınız kimsedir. Andolsun, ben ondan murad almak istedim. Fakat o, iffetinden dolayı bundan kaçındı. Andolsun, eğer emrettiğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve zillete uğrayanlardan olacak" (DİB meali).

---

71 Er Razi; Tefsir-i Kebir c.13.s.226

72 Er Razi; Tefsir-i Kebir c.13.s.257

Aziz (yönetici) kadın, yönetimde söz sahibi olan kadınlara "*beni kınadınız*" anlamına gelen لُمْتُنَّنِى *lumtunnenî* kelimesini kullanmıştır. Bu kelime لوم *l+v+m* kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da 14 defa geçmektedir. Kelimenin asıl anlamı kınanacak bir şey yaptığından dolayı bir kişinin değerini düşürmek, azarlamaktır.[73] Ayrıca kelime; *kınamak, yermek, zemmetmek, kötülemek, ayıplamak*[74] anlamlarına da gelmektedir.

Kıssada geriye doğru gittiğimizde kadınların, Aziz kadını kınadıkları tek olayın, onun hakkında "*yönetici kadın aklı baştan alan bir sevdaya tutulmuş. Genç danışmanını ayartmaya çalışıyor*" demeleri olduğu görülecektir. Zaten yönetici kadın bu iftiraları duyduğu için onları davet etmiş, hakkındaki iftiraları bertaraf etmek istemiştir.

Biraz önce yaptığımız alıntılarda müfessirlerimizin ayette geçen "*beni kınadığınızı gördünüz mü*" ibaresinden Aziz'in karısının kadınların Yusuf'un güzelliği karşısında ellerini kesmelerini kast ederek, bu güzellik karşısında kendisinin zina yapma isteğinin son derece normal ve kınanacak bir şey olmadığını, tam tersi onların bunu dillerine dolamalarının kınanacak bir şey olduğunu çıkardıklarını aktarmıştık. Müfessirlerimize göre ayette Aziz'in karısının söylediği "*işte budur hakkında beni kınadığınız*" cümlesi, ben sizin nitelemelerinizden uzağım anlamında değil, tam tersi "*ben sizin dediklerinizi yaptım ama bakın işte size el kestiren Yusuf'un güzelliği için yaptım*" şeklinde bir itiraf cümlesidir!..

Bunun böyle olması elbette mümkün değildir. Zira yönetici kadın bunları söylerken Yusuf oradadır ve bunları duymaktadır. Madem ki yönetici kadın burada itiraf etmiştir ve Yusuf duymuştur, o halde kıssanın ilerleyen bölümlerinde kralın emriyle kendisini zindandan çıkarmak için gelen elçiye "*efendine dön ellerini kesen kadınların derdi neydi diye sor*" demesinin anlamı nedir? Yusuf bir sonraki ayette de suçunu bu şekilde itiraf eden Aziz kadını değil yine "*kadınların tuzağına karşı zindanı daha tercih ederim*" diyerek kadınları suçlamıştır.

Kıssayı bu çelişkiye getirip bırakan müfessirler, çelişkinin kendilerinden değil de Kur'an'ın metninden kaynaklandığını söylemiş, çoğul olarak gelen kelimelerin aslında tekil olduğunu belirtmişlerdir. Yani müfessirlerimize göre Yüce Allah *kadın* denmesi gereken yerde *kadınlar* demiş, *o* demesi gereken yerde *onlar* demiştir. Daha açık ifadeyle müfessirlerimize göre (haşa) Yüce Allah onlar kadar Arapça bilmemekte, kelimeleri özensiz kullanmaktadır!..

---

73 R. El İsfahani, El Müfredat LVM md.

74 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük LVM md.s.1928

Bu çelişki elbette müfessirlerin Kur'an kelimelerine Kur'an'ı dikkate almadan mana vermelerinden ve mana tercihlerini İsrailiyat ve rivayetlerin oluşturduğu şablonlar üzerinden yapmalarından kaynaklanmaktadır.

Aziz kadın kendisine atılan iftirayı temizlemek için kadınları çağırmış ve Yusuf'a onlara hadım olduğunu göstermesini emretmiştir. Yusuf ise kadınların tüm zorlamalarına rağmen bunu yapmamıştır.

Ayette geçen فَاسْتَعْصَمَ *fes'te'seme* kelimesi عصم a+s+m kök harflerinden türemiştir. Kur'an'da bu kökten türemiş 13 kelime bulunmaktadır. Sımsıkı tutmak, korumak, muhafaza etmek, engel olmak, sığınmak[75] anlamlarına gelen bu kelime Kur'an'da dış tehlikelere karşı korumak,[76] sımsıkı tutunmak, yapışmak,[77] nikah bağı[78] anlamlarında[79] kullanılmıştır.

Müfessirlerimizin daha önce işlediğimiz 23. ayette geçen وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ cümlesine *"kadın onu arzulamıştı, eğer rabbinin burhanını görmeseydi O da onu arzulamıştı"* şeklinde bir anlam verdiklerini ve buradan yola çıkarak (haşa) Yusuf'un; şalvarının kuşağını ve uçkurunu çözdüğünü, kadının bacakları arasına bir kocanın eşinin bacakları arasına oturur gibi oturduğunu, tam zina yapmak üzere iken gördüğü burhanla zinadan alıkonulduğunu söylediklerini aktarmıştık.

Ele aldığımız فَاسْتَعْصَمَ *fes'te'seme* kelimesi aynı zamanda 23. ayete meal ve tefsir müelliflerinin yukarıdaki gibi verdikleri mananın mümkün olamayacağını göstermektedir. Aziz kadın فَاسْتَعْصَمَ *fes'te'seme* kelimesini kullanarak Yusuf'un hiçbir şekilde kendine meyletmediğini söylemektedir. Kaldı ki olayda zaten cinsi bir saldırının olmadığını ortaya koymuştuk.

Öte yandan ayette geçen ve Aziz kadının söylediği; وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ ve "*eğer emrettiğimi yapmaz ise zindana atılarak aşağılananlardan olacak*" şeklinde anlam verilen cümlede geçen مَا آمُرُهُ *ma emuruhu* kelimesine "*emrettiğimi*" şeklinde bir anlam verilebilmesi için kelimenin önünde bir ب harfi cer'in olması gerekmektedir. Yani ayetin "*bima emuruhu*" şeklinde gelmiş olması gerekmektedir. Müfessirlerimizin birçoğu burada olması gereken ب harfi cer'inin gizlenmiş olduğunu ve ibarenin sanki bir harfi cer varmış gibi "bima emuruhu" şeklinde okunması gerektiğini söylemektedirler.

---

75 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük ASM md.s.1588

76 Bkz. Maide 5/67; Hud 11/43; Ahzab 33/17; Yunus 10/27; Mümin 40/33

77 Bkz. Ali İmran 3/101, 103; Nisa 4/146, 175; Hac 22/78

78 Bkz. Mümtahine 60/10

79 Mehmet Okuyan; Kur'an Kelimeleri Sözlüğü ASM md.s.589

Asla kabul edilmesi mümkün olmayan bu yaklaşım biçimi ne yazık ki müfessirler tarafından sürekli uygulanmış, yeri geldiğinde "Kur'an'da zaid" (Kur'an'da fazlalık, lüzumsuzluk) adı altında kitaplar bile yazmışlardır. Yeri geldiğinde ise (burada olduğu gibi) olması gerektiği halde lüzumsuz görülüp yazılmayan, gizlenmiş şeyler olduğunu söylemişlerdir. Anlaması mümkün olmayan bu davranış biçimi ne yazık ki bir gelenek olarak hala devam etmekte ve çağdaş meal yazarları da müfessirlerin bu yaklaşım biçimleri üzerinden Kur'an kelimelerine anlam vermektedirler.

Müfessirlerin ve günümüz Meal yazarlarının tamamı ayette geçen مَا آمُرُهُ *ma emuruhu* ibaresinin önünde gizlenmiş bir ب *be* harfi cer'i olduğunu kabul etmekte ve ayrıca *muzari* olan bu fiili *mazi* olarak çevirmekte ve kast edilen şeyin, Aziz'in karısının Yusuf'a kendisiyle zina yapma emri olduğunu söylemekte bir beis görmemektedirler. Oysa kelime açık bir şekilde muzaridir. (geniş-şimdiki-gelecek zaman kipi) Kelimenin buradaki anlamının emretmek olduğu kabul edildiğinde verilecek mananın muzari fiilin üç zamanı görmesinden dolayı ya "*ben emrederim*" veya "*ben emrediyorum*" ya da "*ben emredeceğim*" şeklinde olma zorunluluğu vardır.

Bu durumda kelimenin kast ettiği anlam geçmişte emredilmiş bir şeyin yapılmamasından değil, henüz emredilmemiş bir şeyin yapılmamasından bahsediyor olmaktadır. Yani cümle ve cümlenin içinde geçen مَا آمُرُهُ *ma emuruhu* ibaresi geçmişten değil gelecekten bahsetmektedir.

آمُرُهُ *Emuruhu* kelimesi üzerinde daha önce birinci kitapta durmuştuk. Emretmek,[80] vesvese vermek,[81] yönetici yapmak,[82] fikir sormak,[83] istişare etmek,[84] antlaşmak,[85] iş,[86] hüküm,[87] karar,[88] günah,[89] azap,[90] vahiy,[91] ilahi

---

80 Bkz. Nisa 4/58, 114; Bakara 2/27, 67, 93, 222; Araf 7/28, 29; Tahrim 66/6

81 Bkz. Nur 24/21; Bakara 2/169, 268

82 Bkz. Nisa 4/119

83 Bkz. Araf 7/110; Şuara 26/35

84 Bkz. Kassas 28/20

85 Bkz. Talak 65/6

86 Bkz. Kehf 18/10, 16, 21, 69, 73, 82, 88; Bakara 2/110; Ali imran 3/109, 128, 147, 154, 159,

87 Bkz. Bakara 2/117, 210, 275; Ali imran 3/47, 152; Nisa 4/47, 59, 83; Enam 6/8, 58; Ahzab 33/36, 37

88 Bkz. Neml 27/32, 33;Yunus 10/71; Şura 42/38; Kamer 54/50

89 Bkz. Talak 65/9; Maide 5/95; Haşr 59/15; Tegabun 64/5

90 Bkz. 9/24; Bakara 2/109; Maide 5/52; Yusuf 10/24; Hud 11/43, 44, 82; Nahl16/1

91 Bkz. Talak 65/12

yasa,[92] ilahi makam,[93] din,[94] önlem,[95] çirkin iş,[96] anlamlarına gelen bu kelime Kur'an'da 248 defa kullanılmaktadır.

Hem isimlerin hem de fiillerin başına gelebilen مَا *ma* edatı ise, başına geldiği kelimeye cümledeki durumuna göre çeşitli anlamlar katmaktadır.

1- Nefy, yani olumsuzluk anlamı: "Yoktur, bulunmamaktadır, mevcut değildir" gibi.[97]

2- Yerine göre لم edatının kelimeye kattığı olumsuz anlamda; "Değil, bulunmamak, olmamak" gibi.[98]

3- Bazen الذى gibi ism-i mevsul olarak: "O, ki" gibi.[99]

4- Sıla anlamında, kelimeye ilgi, bağ olarak: "Herhangi, şey" gibi.[100]

5- İstifham (soru) anlamında: "Hangi şey, ne" gibi.[101]

6- Ta'accüb (şaşkınlık) anlamında: "Hayret, şaşkınlık" gibi.[102]

7- Çok az kullanımı olsa da كما *kema* edatı yerinde ve "gibi"[103] anlamında.[104]

Edatın bu kullanımları göz önüne alındığında, incelediğimiz مَا آمُرُهُ *ma emuruhu* ibaresine verilecek en uygun mananın **"*ben bir önlem alacağım*"** şeklinde olması daha uygun düşmektedir. Bu durumda ayette geçen cümlenin وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ "*ben bir önlem alacağım eğer yapmayacaksa*" şeklinde çevrilmesi daha doğru olacaktır. Kelimenin emir vermek anlamından ve مَا *ma* edatının cümleye kattığı (كما) "gibi" anlamından yola çıkarak cümleye وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ "*eğer emredeceğim gibi yapmaz ise*" anlamı da verilebilir. Fakat hemen bir ayet sonra geçen ve Yusuf'un söylediği

---

92 Bkz. Yasin 36/82; Araf 7/54; İbrahim 14/32; Nahl 16/12; Enbiya 21/81; Hac 22/65

93 Bkz. Şura 42/52; Nahl 16/2; Mümin 40/15

94 Bkz. Müminun 23/53; Enbiya 21/93

95 Bkz. Tevbe 9/50

96 Bkz. Kehf 18/71

97 Örnek olarak Bkz. 12/31, 174; Hud 11/61; Ali imran 3/79; Hud 11/50, 84; Secde 32/43; Sad 38/87; Şura 42/51

98 Örnek olarak Bkz. Bakara 2/105; Ali İmran 3/168, 191; Nisa 4/147; Maide 5/36, 81

99 Örnek olarak Bkz. Bakara 2/159; Müminun 23/68; Sebe 34/47; Zuhruf 43/12

100 Örnek olarak Bkz. Bakara 2/26; Ali imran 3/159; Nisa 4/155; Müminun 23/40

101 Örnek olarak Bkz. Bakara 2/133, 175; Abese 80/17; Yusuf 12/11

102 Örnek olarak Bkz. Bakara 2/175

103 Örnek olarak Bkz. Yasin 36/6

104 Mehmet Okuyan; Kur'an Kelimeleri Sözlüğü.MA md.s.947

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ *(Yusuf) dedi ki; Rabbim kadınların beni davet ediyor oldukları o şeyden daha çok zindanı tercih ederim"* cümlesinde geçen يَدْعُونَنِي *yed'uneni "beni davet ediyorlar"* kelimesi, مَا آمُرُهُ *ma emuruhu* ibaresine *"emredeceğim gibi"* manasını vermeye engel olmaktadır. Çünkü eğer bu bir emir olsaydı Yusuf'un *"beni çağırdıkları o şey"* değil, *"bana emrettikleri o şey"* demesi gerekirdi. يَدْعُونَنِي *Yed'uneni* kelimesi zorlama olmadan, emir olmadan, gönüllü olarak icabet edilen davet ve çağrı için kullanılan bir kelimedir. İşte bu yüzden Aziz kadının kullandığı مَا آمُرُهُ *ma emuruhu* kelimesine "emredeceğim gibi" anlamı vermek mümkün değildir. Aynı zamanda yine bir sonraki ayette geçen ve "*kadınların tuzağı*" olarak çevrilen كَيْدَهُنَّ *keydehunne* kelimesi de bir zorlamanın olmadığını göstermektedir. Çünkü bu kelime de birini bir şeye zorlayarak ya da emrederek getirmeyi değil, kandırarak bir yere yöneltmeyi belirtmektedir. Yani asıl amacı gizlenmiş taktik demektir. İşte bu sebeplerden dolayı مَا آمُرُهُ *ma emuruhu* ibaresine emretme anlamı vermek mümkün gözükmemektedir.

Bu durumda *"ben bir komplo kuracağım"* veya *"ben bir önlem alacağım"* anlamı daha doğru gözükmektedir.

Şehirli (yönetimdeki) kadınlar Aziz kadın hakkında bir iftira uydurmuş, o ise uydurulan bu iftiradan kurtulmak için onları davet etmiş ve gerçeği onlara göstererek hakkında atılan iftiraları temizlemiştir. Fakat Yusuf, 25. ayette *"kraliyet ehline bir kötülük tasarladı"* isnadından temizlenmemiştir. Yönetimdeki kadınların Aziz kadın hakkında söyledikleri iftiralar, Yusuf hakkındaki o suçlamayı tekrar gündeme getirmiştir. Oysa Seyyid, Aziz kadının Yusuf lehinde tanıklık yapmasından sonra Yusuf'a; يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا *"Yusuf, buna bir açıklık getir" (Yusuf 29)* şeklinde bir emir vermişti.

Şehirli kadınlar bu olaydan sonra *"Aziz'in karısı, aklını baştan aşan bir sevdaya tutulmuş, genç danışmanını ayartmaya çalışıyor." (Yusuf 30)* şeklindeki iftirayı dillerine dolamışlardır. Nedense müfessirler bu iftiradan sadece Azizin karısının etkilendiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Oysa Azizin karısından çok Yusuf bu iftiradan etkilenmiştir. Azizin karısı ayartmak isteyen, Yusuf ise ayartılmak istenendir. İlişki kesilmeyip devam ettiğine göre Yusuf da bu ayartılmaya razı olmuş demektir. Kadınların attığı bu iftira Azizin karısını kraliyet ailesine mensup olduğu halde aklını yitirmiş bir aşığa dönüştürürken, Yusuf'u da jigolo olma konumuna düşürmektedir.

Daha önce Yusuf hakkında soruşturma yapan kadın Seyyid'e; *"senin ehline kötülük tasarlamış birinin tutuklanması veya acı veren bir işkence (henüz) ceza değildir" (Yusuf 25)* demiştir. Yusuf'u uğradığı bu haksızlıktan Aziz kadının yaptığı şahitlik kurtarmıştı. Seyyid bu şahitlik üzerine Yusuf'a inanmış kadına*"sen hatalısın" (Yusuf 29)* demişti. Seyyid bunu derken Aziz kadının yaptığı şahitlikten dolayı Yusuf'tan bir çıkarının olmadığını düşünerek söylemişti.

Fakat şehirli kadınların *"Aziz kadın danışmanına âşık olmuş" (Yusuf 30)* demeleri Aziz kadının yaptığı şahitliği sanki Yusuf'a âşık olduğundan dolayı yapmış olduğu sonucunu doğurmuştur. Şehirli kadınların Aziz kadın hakkında söyledikleri şey onun şahitliğinin üstüne gölge düşürmüş, o şahitliği aşkından dolayı yapmış olduğu izlenimini beraberinde getirmiştir.

Bu durumda daha önce Yusuf hakkında *"ehline kötülük tasarladı" (Yusuf 25)* şeklinde getirilen isnat doğrulanmış, Aziz kadının Yusuf lehinde yaptığı şahitlik ise, iki aşığın birbirini kollayıp arka çıkmasına dönüşmüştür. Yani Aziz kadın genç aşığını korumak için yalancı şahitlik yapmış olma konumuna düşmüş olmaktadır.

İşte Aziz kadın وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ *"ben (bu duruma) bir önlem alacağım eğer yapmayacaksa aşağılanmışlardan biri olsun diye zindana atılacağı elbette kesindir."* (Yusuf 32) derken bunu kast etmiş olmaktadır. Yani Aziz kadın Yusuf'u tehdit etmemiştir.

Aziz kadını, ülkenin vezirinin karısı ve kıssanın kötü kadını olarak gösteren Tevrat'tır. Müfessirlerimiz ise Kur'an'da anlatılan kıssayı ve kıssadaki karakterleri Tevrat'ın anlattığı şekle sokmak için canla başla uğraşmışlardır. Gerektiği yerde Arapça metinde olmayan kelime, edat ve harfi cer'ler eklemiş, yeri geldiğinde Arapça metinde olan kelimelere olmayan anlamlar yüklemiş, fiillerin zamanlarını hatta tekil veya çoğul oluşlarını değiştirmiş, yeri geldiğinde ise harfi cerleri ve edatları zaid (lüzumsuz) olarak görmüş, yeri geldiğinde ise metinde olmayan kelimeleri eklemişlerdir.

Şimdi şehirli kadınlar bile bile bir söylem geliştirmişlerdir. Bu söyleme göre Aziz kadın Yusuf'a olan aşkından dolayı aklını yitirmiş, sağlıklı düşünememektedir. Yusuf lehinde yaptığı şahitliği yalancı şahitlik konumuna getirmiştir. Aziz kadın hem kendisinin hem de Yusuf'un düştüğü bu zor durumdan kurtaracak tek şeyin, kendisinin Yusuf'a önereceği çözüm olduğunu söylemektedir.

Kadınların söyleminin Aziz kadının yaptığı şahitliği boşa çıkarmış olduğunun bir delili ise Aziz kadın tarafından söylenen لَيُسْجَنَنَّ "*elbette tu-*

tuklanacak" kelimesidir. Eğer burada Aziz kadının bir tehdidi olsaydı "*ben zindana attıracağım*" demesi gerekirdi. Aziz kadının "*tutuklanacak*" diyerek başkasını işaret etmesi aynı zamanda böyle bir tehlikenin artık var olduğunu göstermektedir.

Peki kim ya da kimler ve neden Yusuf'u zindana atmak isteyebilir?

Yusuf'un, iftira da olsa zindana atılmasını gerektirecek bir tek olay vardır. O da 25. ayetteki kadının *"senin ehline bir kötülük tasarladı"* (Yusuf 25) şeklindeki isnattır. Yusuf, bu olaydan Aziz kadının şahitliği ile kurtulmuş ama hakkında oluşan bu şüpheli duruma açıklık getirmesi de bizzat ülkenin kralı tarafından söylenmişti. Şimdi lehinde şahitlik yapan kadının kendisine âşık olduğu söylenmiş ve açıklık getirmesi gereken geçmişi daha karmaşık bir hale gelmiştir. Bu Aziz kadının yaptığı şahitliği geçersiz kılacak bir durumdur. Şu hâlde kadının "*ehline kötülük tasarladı*" diyerek Yusuf'u suçlaması karşısında, onu temize çıkaracak ne bir delil ne de bir şahit kalmamış olmaktadır. İşte Aziz kadın لَيُسْجَنَنَّ "*elbette tutuklanacağı kesin*" derken bunu kast etmiş olmalıdır.

Yusuf'un Aziz kadın ile adının çıkması ispatı mümkün olmayan bir iddiadır. Bundan dolayı Aziz kadının yargılanması ya da ceza alması mümkün değildir. Aynı şekilde Yusuf'un da bundan ceza alması mümkün değildir. Kaldı ki şehirli kadınların söyleminde bir zina isnadı da yoktur. Onların dediği şudur; "*genç danışmanını ayartmaya çalışıyor, bir sevdanın aklını başından aldığı kesin*" (Yusuf 30). Bu söylemin içinde suça dönüşmüş bir iddia yoktur. İddia gerçek bile olsa âşık olmak suç değildir. Bunun suça dönüşmesi Aziz kadının ve Yusuf'un hiçbir hukuk tanımadan zina yapmış olmalarıdır. Kaldı ki zina isnadı dedikoduyla ceza davasına dönüşmemekte bunun için mutlaka suçüstü yapılması gerekmektedir.

Kıssa boyunca Aziz kadın hakkında tek bir olumsuz kelime kullanılmamaktadır. Müfessirler tüm çabalarıyla Yusuf ile zina yapmak isteyenin, onun gömleğini arkadan yırtanın, iftira atarak bana saldırdı diyenin, kadınları çağırıp zina yapma isteğini kast eder şekilde "*emrettiğimi yapmaz ise zindana atılacak diye tehdit edenin*" ve nihayetinde suçsuz yere zindana atanın Azizin karısı olduğunu söylemişlerdir.

Oysa hemen bir ayet sonra konuşan Yusuf kendisi için tehdit unsuru olarak Azizin karısını değil, bizzat "Azizin karısı danışmanına aşık olmuş, onu ayartıyor" söylemini geliştiren kadınları görmektedir. Kıssanın daha ilerleyen bölümlerinde "*ellerini kesen kadınların derdi neydi*" diye bir soru gündeme getirerek yine kadınları suçlamıştır. (buna da değinilmişti)

Bu çelişkiler yumağı oluştuktan sonra müfessirlerimizin güya açıklama adına aktardıkları rivayetler ve İsrailiyat haberleri ise aklın alamayacağı şeylerdir. Kıssada geçen kelimelere ne Kur'an kullanımlarında ne lügatlerde olmayan manalar vererek, fiillerin zamanlarını ve hatta müennes ve müzekker oluşlarını değiştirerek, metinde olan edatları fazlalık, olmayanları ise gizlenmiş addederek tefsir yapmaları kıssanın anlatılandan çok başka bir çehreye bürünmesine sebep olmuştur.

Mesela bir sonraki ayette geçen يَدْعُونَنِى *yed'unenî* kelimesi "fiili muzari,[105] cem'i,[106] müzekker,[107] gâib" iken ve anlamı "*o erkekler beni davet ederler/ediyorlar/edecekler*" şeklinde gelmesi gerekirken tüm meal ve tefsirlerde kelime fiili mazi, cem'i, müennes, gâib olarak ve "*bu (kadınların) beni çağırmış oldukları*" şeklinde çevrilmiştir. Yani zaman kipi muzari iken maziye, müzekker kipi ise müennes kipine çevrilmiş ve kast edilen mananın Aziz'in karısının zina yapma isteği olduğu söylenmiştir. Hatta kelimenin çoğul gelmesinden dolayı diğer kadınların da Yusuf ile zina yapma isteğinde oldukları söylenmiştir.

Ele aldığımız ayete aşağıdaki meali vererek bir sonraki ayete geçelim.

Yusuf 12/32

قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِى لُمْتُنَّنِى فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ

(Aziz kadın) dedi ki: "İşte siz busunuz ki; onun hakkında beni kınamıştınız. Andolsun, ben sa-dece kendisi hakkında onu sorgulamıştım ama o hep sustu, konuşmadı. Ama eğer ona emredece-ğim şeyi yapmaz ise tutuklanacağı ve aşağılananlardan biri olacağı kesin.

105 Müzari fiiller cümledeki konumuna göre geniş, şimdiki ve gelecek zamanı görürler.

106 Çoğul

107 Erkek sıgası

BAŞKASINA EVLAT OLMAK veya ZİNDAN

Yusuf 12/33

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ ۖ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ

(Yûsuf) Dedi ki; Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum" dedi (DİB meali).

Daha önceki bölümlerde Yusuf suresinin en belirgin özelliğinin müennes (dişil) faillere müzekker (eril) fiiller nitelemek olduğunu ve bunun Mısır toplumunun anaerkil yapısından kaynaklandığını birkaç defa söylemiştik. İşte bu ayette de bir kez daha müennes faillere müzekker bir fiil atfedilmiştir. Bu ayetin öncesine ve hatta sonrasına bakıldığında olay hep kadınlarla Yusuf arasında geçer. Ancak böyle olmasına rağmen ayetteki يَدْعُونَنِي *yed'unenî* kelimesi cem'i müzekker (eril) ve muzari olarak geçmiştir. Dişil faillere eril fiiller kullanılmasının tek sebebi, söz konusu olan kadınların ülke yönetiminde soruşturma, hüküm verme, suç isnat etme, yönetme konularında etkin olmalarıdır.

Fakat meal ve tefsirler Yusuf kıssasının bu özelliğini görmemiş ya da görmezden gelmişlerdir. Bunun için hep yaptıkları gibi ayette muzari yani geniş/şimdiki/gelecek zamanı gösteren يَدْعُونَنِي *yed'unenî* kelimesini yukarıdaki mealde olduğu gibi *mazi* yani geçmiş zaman olarak *beni dâvet ettiği* şeklinde çevirmişlerdir.

Meal ve tefsir müelliflerimize göre ayetteki kelimelerin mazi-muzari zaman kiplerinin, müzekker veya müennes sigasında gelmesinin hiçbir önemi ve anlama hiçbir katkısı yoktur. Bu yüzden kelimeler gelecek zamanı gösterse bile geçmiş zaman, erkekleri gösterse bile kadınlar olarak

çevirmişlerdir.

Defalarca belirttik, müfessirlerimiz kıssanın kadınlarla olan bölümünü hep Aziz'in karısının Yusuf ile zina yapma isteği temeli üzerine oturtmuşlar ve tüm anlamları buna göre vermişlerdir. Görülen o ki kelimelerin bu anlama müsait olup olmamasının hiçbir önemi yoktur! Onlara göre يَدْعُونَنِى *yed'unenî* kelimesinin müzekker ve muzari olması (haşa) bir gramer hatasıdır ve onlarda bu hatayı düzeltmişler ve *beni davet ederler/ediyorlar/edecekler* şeklinde çevrilmesi gereken kelimeyi *"beni davet ettikleri*" şeklinde çevirmişlerdir.

Böyle çevirmiş olmalarına rağmen müfessirlere; *Kadınlar Yusuf'u neye davet ettiler*?" şeklinde bir soru sorulduğunda verilen tüm cevaplar kıssanın içinden olmayan ve hiçbir delili de bulunmayan cevaplara dönüşmektedir.

> *Zeliha son derece güzel.*
>
> *Onun malı mülkü var. O, kendi isteğine uyması halinde, her şeyini kendisine vermeye kararlı.*
>
> *Mısırlı kadınlar Yusuf'u zorlamış ve her biri onu bu hususta teşvik etmeye ve başka yollarla tehdit etmeye başlamışlardı. Kadınların bu konudaki hile ve tuzakları pek çetindir.*
>
> *Yusuf, kadının şerrinden korkuyor ve onun, kendisini öldüreceğinden endişe ediyordu. Böylece Yusuf'un hem o kadının isteğine uyma arzusu, hem de ona muhalefet etmekten duyduğu endişe birlikte meydana çıkmıştı.*[108]

Ayetteki kelimelerin açıklaması sadedinde aktarılan bu görüşlerin Kur'an'daki kıssadan bir delilinin olup olmaması hiç önemli değildir. Mesela, saygıdeğer müellifimiz Zeliha'nın son derece güzel bir kadın olduğunu nereden çıkarmıştır? Zeliha'nın malından mülkünden tek kelime bile edilmezken tüm malını mülkünü Yusuf'a bırakacağını nereden bulmuştur? Aslında sorulsa bile cevapları verilemeyecek bu soruların da bir önemi yoktur. Kıssa onların ellerinde istedikleri biçime sokacakları hamur gibidir. Bunun için delile, yetkiye, belgeye hiç ihtiyaç yoktur. Yapmaları gereken, öncesinde kadınlardan bahsedilen bir pasajın içinde يَدْعُونَنِى *yed'unenî* kelimesi neden muzari, müzekker olarak gelmiştir sorusunu sormak ve kıssanın içinden bunun cevabını bulmaktı. Ama sormamış ve kelime sanki müennes, mazi gibi çevirmişlerdir.

Onların sormadığı soruyu biz sorup Kur'an'da anlatılan kıssa içeri-

108 Er Razi; Tefsir-i Kebir c.13.s.226.

sinde cevabını bulmaya çalışalım. Bunu yapabilmek için ilk önce kelimenin hangi anlamlara gelebileceğine bakalım.

يَدْعُونَنِى *Yed'unenî* kelimesi دعو d+a+v kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kelimeden türemiş 212 kullanım bulunmaktadır. Dua etmek, çağırmak, davet etmek, teşvik etmek, istemek, ihtiyaç duymak, geride az bir şey bırakmak, iddia etmek, arzulamak, birikmek, toplanmak, üşüşmek, çağrışım yapmak, dava etmek, üzerinde ihtilaf edilip herkesin kendisine yonttuğu problem, propaganda, kişiyi başka bir nesebe nispet etme, nesep iddiası, evlatlık, kendisini başkasının oğlu diye tanıtan[109] gibi oldukça geniş bir anlam yelpazesi olan bu kelime Kur'an'da şu anlamlarda geçmektedir.

Dua etmek, yardım istemek, yalvarmak,[110] dua, çağrı,[111] çağırmak,[112] çağrılmak,[113] davet, çağrı, çağırıcı,[114] isnat etmek, nitelemek,[115] evlatlık.[116]

Ayette geçen يَدْعُونَنِى *yed'unenî* kelimesin tam olarak neyi kast ettiğini anlayabilmek için Yusuf'un geldiği son durumu doğru tespit etmek gerekmektedir. En başta bu kelimeden kast edilen şey, kelime muzari olduğu için geçmişte olan bir şeyden değil gelecekte olması mümkün veya olacak veya şu anda oluyor olan bir şeyden bahsetmektedir.

Yusuf ayette zindanın kendisine daha tercih edilir olduğunu söylemiştir. Onların Yusuf'u zindana atmak için ileriye sürecekleri tek isnat *"kraliyet ehline bir kötülük tasarladı"* isnadıdır. Yusuf kendisine henüz yapılmamış ama Aziz kadının ileri sürdüğü önlemi uygulaması durumunda kadınlar tarafından yapılacak bir nitelemeye razı olmaktansa, daha önce hakkında getirilen *"kraliyet ehline bir kötülük tasarlamak"* suçlamasıyla tutuklanmayı daha çok tercih etmektedir. Olayları biraz geriden ala-

---

109 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük DAV md.s.869

110 Bkz. Furkan 25/13, 14; Bakara 2/61, 68, 69, 70, 186; Ali İmran 3/38; Yunus 10/22, 106; Araf 7/37, 29, 55, 56, 180, 194, 195, 197, 189; Hac 22/12, 13; Nisa 4/117; Yasin 36/57; Fatır 35/18; İsra 17/110; Enam 6/40, 41, 56, 63; Fussilet 41/31; Meryem 19/48; Kehf 18/14; Enam 6/71

111 Bkz. Bakara 2/171, 186; Ali İmran 3/38; Yunus 10/10; Araf 7/5; Rum 30/25

112 Bkz. Fussilet 41/33; Enfal 8/24; Rum 30/25; İbrahim 14/9, 22; Araf 7/193; Kamer 54/6; Ali İmran 3/153; Bakara 2/221; Kehf 18/57; Hud 11/62; Mümin 40/41, 42; Rad 13/36; Alak 96/17, 18; İsra 17/71; Kasas 28/87; Ahzab 33/5

113 Bkz. Mümin 40/12; Nur 24/48; Ahzab 33/53; Saf 61/7; Kalem 68/42

114 Bkz. İbrahim 14/44; Yunus 10/89; Ta-Ha 20/108; Ahzab 33/46; Ahkaf 46/31, 32; Kamer 54/8

115 Bkz. Meryem 19/91

116 Bkz. Ahzab 33/4

cak olursak şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır. Dikkat edilirse bir önceki ayette Yusuf'a yapması gereken bir önlemi dikte eden Aziz kadın olmasına rağmen, Yusuf çoğul bir kelime kullanarak *"bunların beni niteleyecekleri"* demiştir. Yani Aziz kadının önerdiği şeyi yapması durumunda kendisine istemediği bir niteleme yapılacaktır.

Peki Yusuf'un tercih etmediği ve zindana atılmaktan daha kötü olan şey nedir?

Kıssayı geriye doğru okuduğumuzda Yusuf hakkında bir değil iki isnadın olduğu görülecektir. Bu isnatlardan biri *"kraliyet ehline bir kötülük tasarlamak"* şeklindedir. Bu isnat 25. ayette de belirtildiği gibi tutuklanmak ya da işkence edilmek gibi bir süreci gerektirmektedir.

İkinci isnat ise Aziz kadın ile bir aşk yaşadığı hatta Aziz kadını kendisine aşık ederek onun aklını başından aldığı isnadıdır. Bu isnada Yusuf ile beraber Aziz kadının da adı karışmış, bu isnattan o da etkilenmiştir. Aziz kadın bundan dolayı kadınları evine davet etmiş ve Yusuf'dan onlara hadımlığını onlara göstermesini istemiş, sonuçta kadınlar Yusuf ile kadın arasında herhangi bir aşk ilişkisi olmadığına ikna olmuşlar ve "haşa lillah" Allah için o (nitelemelerimizden) beridir" demişlerdir.

Burada şöyle bir soru çıkmaktadır. Neden kadın Yusuf'un hadım olduğunu kendisi açıklamamış da bunu Yusuf'un yapmasını istemiştir. Bu sorunun cevabı kıssanın çok daha ilerleyen bölümlerinde 52. ayette gelecektir.

Fakat Yusuf'un neye karşılık zindanı daha çok tercih ettiği sorusu hala cevabını bulamamıştır. Bu sorunun cevabını bulmak için 21. ayete dönmek durumundayız.

Yusuf 12/21

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Mısır'da Onu satın alıp kadınına: "Bize faydalı olacağını veya evlat edinmeyi umduğum için asıl konumunu (özgürlüğünü) ona bağışla" diyen de o kişiydi. İşte bu şekilde; Hadiselerin tevilinden ona öğretmemiz için o yerde Yusuf'a imkân verdik. Allah o tuzağa karşı üstün gelendir fakat insanların çoğu bunu bilmiyor.

Bu ayette henüz bize tanıtılmayan bir adamın Yusuf'u satın almasından bahsedilmişti. Yusuf'u satın alan adam karısına *"Bize faydalı olacağını veya evlat edinmemizi umduğum için asıl konumunu (özgürlüğünü) ona bağışla"* demiştir. Adam karısına iki şıklı bir önermeyle Yusuf'u özgürleştirmesini söylemektedir. Birincisi *"bize faydalı olur"* ikincisi ise *"evlat ediniriz."* İşte bu söylem bize şu soruyu sordurmaktadır. Yusuf evlat edinildi mi?

Yusuf kıssasının özellikle Mısır bölümünün tamamında Yusuf'un bu adam tarafından satın alındıktan sonra yaşamına köle olarak devam ettiğine dair tek bir emare yoktur. Yani 21. ayette belirtildiği gibi Yusuf özgürleştirilmiştir. Fakat bu özgürlük onu satın alan adamın onu evlat edinmesinden dolayı mıdır yoksa adamın dediği gibi Yusuf'un onlara faydalı olmasından dolayı mıdır? sorusu henüz cevabını bulmamıştır. Yusuf kıssasının tamamına bakıldığında Yusuf'un evlatlık edinildiğine dair de tek bir emare yoktur. Şu hâlde Yusuf özgürdür ama evlat edinilmemiştir sonucu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Yusuf'un hem özgür hem de evlat edinilmemiş olması onun kendisini satın alanlara sadece faydalı olması umuduyla özgürleştirildiğini göstermektedir.

Zaten eğer adam Yusuf'u evlat edinmek isteseydi bile Yusuf'un bunu kabul etmesi mümkün değildir. Yusuf insanların en şereflilerinden oluşan İbrahim soyuna mensup bir kişidir. Onun şereflilikte denkleri olmayan atalarını bırakıp başka birinin evlatlığına razı olması söz konusu bile değildir. Unutulmamalıdır ki, daha kıssanın en başında babası Yakup ona Allah resulü olacağı müjdesini vermiştir. Yeryüzünde tek başına kalsa bile insanlığın imamlarının soyuna mensup olmayı bırakması, geçici olarak bile olsa başka birinin evladı olarak nitelenmeye razı olması mümkün değildir. Üstelik Yüce Allah evlatlık edinmenin kurallarını şu şekilde bildirmiştir.

Ahzab 33/4-5

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ۚ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ ۖ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ

Allah, hiçbir adamın içine iki kalp koymamıştır. Kendilerine zıhâr yaptığınız eşlerinizi de anneleriniz yapmamıştır. Yine evlatlıklarınızı da öz çocuklarınız (gibi) kılmamıştır. Bu, sizin ağızlarınızla söylediğiniz (fakat gerçekliği olmayan) sözünüzdür. Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola iletir (DİB meali).

ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ ۚ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ ۚ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

Onları babalarına nispet ederek çağırın. Bu, Allah katında daha (doğru ve) adaletlidir. Eğer babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Hata ile yaptığınız bir işte size hiçbir günah yoktur. Fakat kasten yaptığınız şeylerde size günah vardır. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir (DİB meali).

Yüce Allah'ın vahyine göre bir kişinin evlat edinilerek nesebini başkasına atfedilmesi mümkün değildir. İster çok küçük yaşlarda olsun isterse büyük yaşlarda olsun evlat edinilen kişi eğer babası biliniyorsa kendi öz babasına nispet edilmelidir. Babası bilinmiyorsa dahi bir çocuğun evlat edinilmesi durumunda evlat edinen kişinin nesebine nispet edilemez. Bu kural sadece Kur'an'da olan, diğer resullere indirilen vahiylerde ise olmayan bir kural değildir. Kur'an'da iman edenlere vaz edilen hükümlerin tamamı diğer resullere bildirilenlerle tıpatıp aynıdır.

Bu yasa Yakup'a verilen vahiyler içinde de tıpkı Kur'an'da olduğu gibi bulunmaktadır. Yusuf henüz resul olmamıştır ama babasının vahyine göre yaşamaktadır. Çünkü vahye uygun yaşadığı için Muhsinlerdendir. (22. ayet)

İşte bundan dolayı Yusuf'un bir başkasına nispet edilir şekilde evlat edinilmeyi kabul etmesi mümkün değildir. Bunu kabul etmesi Yüce Allah'ın ayetlerini reddetmesi, evlat edinme kuralları ile ilgili şirk kanunlarına uyması anlamına gelecektir. Anlamaya çalıştığımız 33. ayette geçen يَدْعُونَنِي kelimesi de işte tam da bununla alakalıdır. Bu durumda ayetin ilk cümlesinin meali şu şekilde olmalıdır.

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ "(Yusuf) Rabbim onların beni ona evlat nispet etmesinden, zindanı daha tercih ederim" dedi.

İşte bu söylem bir önceki ayette Aziz kadının Yusuf'un zindandan kurtulması için; "***Ben (bu duruma) bir önlem alacağım eğer yapmaz ise elbette zindana atılacağı ve aşağılananlardan biri olacağı kesin!"*** **şeklinde** getirdiği önermenin ne olduğunu da göstermektedir. Demek ki Aziz kadın Yusuf'a kendisini küçük yaşlarda satın alan adamın nesebinden olmayı önermiştir. Bu önerme aynı zamanda Yusuf'un 25.ayette neden "senin ehline bir kötülük tasarlamış biri" şeklinde nitelendiğini, hakkındaki

bu şüphenin hangi sebepten dolayı oluşmuş olduğunu da göstermektedir. Bu şüphe Yusuf'un Mısır'da satın alınıp özgürleştirilmeden önce yaşadığı şeylerle alakalı oluşmuştur. Zaten kendisini sorgulayan Aziz kadına hep Mısır'a köle olarak gelmezden önceki durumundan bahsetmiştir. (23-24 ayetler) Sonuçta Yusuf başkasının nesebine atfedilmektense zindanı daha çok tercih etmektedir.

Anlamaya çalıştığımız 33. ayetin ilk cümlesi tek bir istisnası bile olmadan meallerin tamamı tarafından قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ ***"Yûsuf, "Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir"*** şeklinde çevrilmiştir. Bu çevirilere göre ayette geçen "ona" anlamındaki إِلَيْهِ kelimesi hiç çevrilmemiş olmaktadır. Yani Türkçe çevirilerde kelime yok hükmündedir. Bu kelime bir harfi cer (اِلَى) ve müzekker bir zamirden (ہِ) oluşmuş bir kelimedir. Kelimede geçen (ہِ) zamiri sadece akıllı varlıkları ve müzekker bir faili gösteren zamirdir.

Meal ve tefsirlerimizin ayette muzari olarak geçen يَدْعُونَنِي *yed'unenî* fiiline mazi olarak ve إِلَيْهِ *ileyhi* kelimesini de yok sayarak ayete meal vermeleri tamamen bir kurgunun eseridir. Onlara göre 32. ayette Aziz kadın *"Eğer benimle zina yapmaz ise zindana atılacak"* demiştir. Yine kurguya göre Yusuf 33. ayette o kadının dediğini (zinayı) yapmaktansa zindanı tercih ederim demiştir.

Fakat yine onların kurgusuna göre zinaya davet eden tek bir kadın olmasına rağmen Yusuf *"bu kadının dediğini yapmaktansa"* dememiş, çoğul olarak *"kadınların beni davet ettiği"* demiştir. Bunların görülmeden Allah'ın kelimelerine kurguya göre mana verilmesinin hangi kuralla yapıldığını sorgulamak abesle iştigal olacaktır. Çünkü verilmiş bu manaların hiçbir kuralı yoktur.

Kıssanın buraya kadar olan bölümünden Yusuf'un Aziz kadının danışmanı olduğunu anlamıştık. Yusuf'un Mısırlı biri olmadığı halde, nasıl Aziz kadının danışmanı olduğu cevaplanması gereken bir sorudur. Bu soru 36. ayette cevabını bulacaktır. Mamafih böylesine önemli bir göreve getirilmesi muhakkak ki bir himayeyi, bir tavsiyeyi gerekli kılmaktadır. Yusuf'un "beni ona evlat nispet etmelerinden zindan bana daha tercih edilir" cümlesinde geçen "ona" (إِلَيْهِ) kelimesindeki (ہِ) *hi* zamiri müzekker bir zamirdir. Fakat Arapça dil kurallarına göre zamirler metnin içerisinde daha önceden geçmiş marife bir ismin yerine kullanılırlar. Ama daha öncede belirttiğimiz gibi bu kural başı, ortası, sonu olan metinler için geçerlidir. Kur'an; başı, ortası, sonu, kıyısı, kenarı olmayan bir kitaptır. Bu yüzden bu zamir daha sonradan gelecek ama daha öncesinden bahsedecek bir

ayete işaret etmektedir. Nitekim hatırlanacağı üzere 21. ayette Yusuf'u satın alan adam için de marife isimlere işaret eden bir ismi mevsul geçmişti. O İsmi mevsulden dolayı biz ayeti şu şekilde çevirmiştik.

Yusuf 12/21

وَقَالَ الَّذِى اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِى مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Mısır'da Onu satın alıp kadınına: "Bize faydalı olacağını veya evlat edinmeyi umduğum için asıl konumunu (özgürlüğünü) ona bağışla" diyen de o kişiydi. İşte bu şekilde; Hadiselerin tevilinden ona öğretmemiz için o yerde Yusuf'a imkân verdik. Allah o tuzağa karşı üstün gelendir fakat insanların çoğu bunu bilmiyor.

Ayette Yusuf'u satın alan adamla ilgili ***"diyen de o kişiydi"*** şeklinde çevirimiz ayette geçen الَّذِى *ellezi* ismi mevsulünden dolayıdır. Tıpkı zamirler gibi bu kelimede metnin daha öncesinde geçmiş marife bir ismi işaret eder. Fakat bu ayetin öncesine baktığımızda bu adamla ilgili tek bir bilgi bulunmamaktadır. Ayetin bu şekilde gelmesi bahsedilen olayın bir başka ayete bağlanacağının göstergesidir. Tıpkı bunun gibi 33. ayetteki (إِلَيْهِ) *ileyhi* kelimesinde müzekker (هِ) *hi* zamiri, daha sonradan gelecek ama kıssanın öncesinden bahsedecek bir ayete bizi bağlamaktadır. Kıssanın ilerleyen bölümlerinde bu bağlantılar apaçık bir şekilde görülecektir. Allah'ın ayetlerinin yarım, cümlelerin kuralsız, bahsettiği olayların eksik olması mümkün değildir. Kur'an'a iman eden her mü'min Kur'an'ın mükemmel bir metin olduğuna inanması, Kur'an'a imanın başlangıcıdır. Kıssa ilerledikçe her kelime hatta her harf hiçbir şekilde anlamsız ve boşta kalmadan yerini bulacaktır. Eğer bulmamışsa bu hata Kur'an'ın tertemiz metninden değil, o metin üzerinde çalışma yapan bizlerdendir.

ONLARDAN OLURUM!

Anlamaya çalıştığımız 33. ayetin ikinci cümlesine gelince. Bu cümle tüm meal ve tefsirler tarafından şu şekilde çevrilmiştir.

Yusuf 12/33

وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّى كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِين

Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum" dedi (DİB meali).

Meal ve tefsirlerimizin kurgusuna göre Yusuf'un bu şekilde dua etmesi kadının "eğer benimle zina yapmaz ise zindana atılacak" tehdidinin bir sonucudur. Yani kurguya göre kadın Yusuf'u zina ile zindan arasında bir seçim yapmaya zorlamış, Yusuf da Yüce Allah'tan eğer kadınların tuzaklarını kendisinden çevirmez ise zinaya düşeceğini söylemiştir.

Ulemaya göre Yusuf'un kendi iradesiyle zinadan kaçınması mümkün değildir. O İbrahim, İshak, Yakup gibi insanlığın en şereflileri olan bir soya mensup iken, Yüce Allah kendisine babası Yakup'tan sonra Allah resulü olacağını müjdelemişken, üstelik yüksek bir dirayet gerektiren hadiselerin tevili kendisine öğretiliyorken, meal ve tefsirler tarafından ona öyle bir gömlek biçilmiştir ki, utanmadan sıkılmadan rabbine el açacak ve "sen bunların tuzaklarını benden çevirmezsen ben onlarla zina ederim" diyecektir!.. Yani bu kadar dirayetsiz, bu kadar iradesiz biridir. Oysa bir erkek istemediği müddetçe kadın kendisini paralasa bile erkeği elde etmesi mümkün değildir. Buradan yola çıkan ulema(!) şu yorumu bile getirmişlerdir:

> *Alimlerimiz, insanın, Allah onu günahtan döndürmediği müddetçe, günahtan kendisini alamayacağına bu ayeti delil getirerek şöyle demişlerdir: "Çünkü bu ayet, Allah Teâlâ'nın Yusuf'u o çirkin fiilden vazgeçirmediği takdirde, onun ona düşebileceğine delalet ediyor. Bunu şöyle izah edebiliriz: Bir şeyi yapmaya dair olan sebep ve kudret ile, yapmamaya dair olan sebep ve kudret birbirlerine denk olurlar ise, o iş meydana gelemez. Çünkü fiil, bu iki taraftan birinin üstün gelmesi, diğer tarafın mağlup olması demektir. Halbuki iki taraf birbirine denk olduğunda, bu iki şeyin meydana gelmesi, iki zıddı bir arada*

bulundurmak demek olur ki, bu muhaldir. Eğer iki taraftan birinde üstünlük meydana gelirse, onu üstün kılmak, kul tarafından değildir. Aksi takdirde teselsül gerekir. Tam aksine bu, Allah'tandır. O halde "sarf" (bir şeyden insanı vazgeçirme), o işi mercuh kılmak (yapılmaması tarafını ağır bastırma) demektir. Çünkü o iş ne zaman "mercuh" olursa, onun meydana gelmesi imkânsız olur. Meydana gelen üstün olan taraftır. Binaenaleyh eğer o iş, "mercuh" iken, meydana gelecek olsa, "mercuhiyet" var iken rüchaniyyet (üstünlük)(yapılma tarafı) tahakkuk etmiş olur ki, bu da iki zıddı birleştirmeyi gerektirir. Bu ise muhaldir. Böylece, bunun kulun kötü fiilden çevrilip alıkonulmasının ancak Allah Teala tarafından olacağı sabit olur.

Bu sözü, bir başka açıdan şöyle de izah edebiliriz: Yusuf'da, o günahı işlemeye arzu uyandıracak bütün sebepler mevcuttu. Bu sebepler de onun kadının malından ve makamından istifade etmesi, kendisinden ve yiyeceğinden yararlanmasıdır. Sonra onu bu işten vazgeçirecek kuvvette, nefret ettirici müteaddit sebepler meydana geldi. Durum her ne zaman böyle olursa, yapma tarafındaki sebepler gittikçe kuvvetlenir, yapmama tarafındaki sebepler de zayıflar. İşte tam o esnada Yusuf Allah Teala'dan kalbinde o günaha sevk edecek sebepleri yok eden ve bunlara zıt olan çeşitli sebepler yaratmasını istemiştir. Çünkü eğer bu karşı sebepler, kalpte tahakkuk etmeyecek olsa, o günaha düşmeye sevk edecek sebepler, karşı koyacak sebeplerden hali (meydanı boş bulmuş) olurlardı. Bu durum da fiilin mutlaka yapılması neticesi verirdi. İşte Yusuf "(Belki) onlara meyleder cahillerden olurum" ifadesi ile bunu kast etmiştir.[117]

Bu açıklamaya göre Yüce Allah kulu günahtan çevirmez ise, kulun kendiliğinden günahtan kaçınması mümkün değildir. Yusuf da eğer Allah onu günahtan çevirmez ise kendiliğinden günahtan kaçamayacağını söylemiştir. Madem Yüce Allah çevirmez ise kulun kendiliğinden günahtan kaçınması mümkün değildir, o halde Yusuf ile zina yapmak isteyen kadının durumu kendisinden değil Allah'tandır. Çünkü meal ve tefsirlerimize göre Yusuf, karşı konulamayacak derece de güzel biridir. Öyle ki kadınlar Yusuf'un güzelliğine o kadar hayrandırlar ki ellerini kesmelerine rağmen bunu dahi fark edememektedirler. Yusuf'u bu kadar güzel yaratan Allah'tır. Öyleyse bu kadınlar onunla zina yapmak istiyorlarsa bunun suçu kadınlarda değil haşa Yüce Allah'ta olmalıdır!.. İşte budur Yüce Allah'ın

117 F. Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.227

tertemiz Kur'an'ına tefsir diye getirilen açıklamalar. Bir diğer müfessir ise olayın eksik kalan parçalarını şöyle tamamlamıştır.

> *"Eğer sen bunların tuzaklarını benden savmazsan" yani bu kadınların benden uzaklaştırmazsan…*
>
> *Kendisini gören kadınların tuzakları diye de açıklanmıştır. Çünkü kadınlar ona Aziz'in karısına itaat etmesini emretmiş ve ona şöyle demişti: Bu kadın mazlumdur ve sen ona zulmettin.*
>
> *Bir diğer açıklamada da şöyle demiştir: Aziz'in karısı için ona nasihatte bulunmak üzere her birisi Yusuf'la baş başa kalmak istedi. Bundan maksat ise kadına belki isteğini kabul eder diye yardımcı olmasını istemek idi. Ancak herbirisi onunla başbaşa kalınca Yusuf'a: "Ey Yusuf! Benim ihtiyacımı gör, ben senin için efendinden daha iyiyim" demeye koyularak, ayrı ayrı onu kendisinden murad almaya çağırıyor ve ayağını kaydırmaya gayret ediyordu. Bunun üzerine Yusuf: "Rabbim önceleri bir taneydi, şimdi topluluk oldular" dedi.*
>
> *Bir diğer açıklamaya göre Aziz'in karısının tuzağı Yusuf'u işlemeye davet ettiği hayasızlık idi. O ("bunlar" şeklindeki) çoğul ifadesiyle onu kast etmiştir. Hitabında da onu tazim etmek için çoğul kullanmıştır yahut da açık (sarih) ifadeyi kullanmayıp üstü kapalı ifadeyi (tarizi) kullanmak istediğinden böyle yapmıştır.*
>
> *"Cahillerden olurum." Yani günah işleyen ve bundan dolayı yerilmeyi hak eden kimselerden olurum. Yahut cahillerin işini yapan kimselerden olurum.*
>
> *İşte bu, Allah'ın yardımı olmaksızın hiçbir kimsenin Allah'a isyan olan bir işten uzak duramadığının delilidir. Aynı şekilde cahilliğin çirkin olduğunu ve cahil kimsenin yerildiğinin de delildir.*[118]

Ne yazık ki bilinen Yusuf kıssası eleştirmesi bile zül olan işte bu tefsirler üzerinden şekillenmiş ve tüm meal müellifleri bu anlatımlar üzerinden Kur'an kelimelerine mana vermişlerdir. Hiçbir yorum getirmeden bu tefsirleri meraklısına bırakıp Yüce Allah'ın kelimelerini anlamaya çalışalım.

En başta şunu belirtmek gerekir; Yusuf Yüce Allah'a dua etmektedir. Dua dilinde sadece istekte bulunulur. İstekte bulunulan şey hakkında herhangi bir şart koşulmaz, koşulamaz. Eğer bunu yapmaz isen ben de şöyle olurum şeklinde şart koşarak istekte bulunmak dua değil şantaj olmaktadır. Yusuf insanlık içinde Yüce Allah'a nasıl dua edilmesi gerektiğini en iyi bilenlerden biridir. Dolayısıyla onun şantaj gibi gözüken ve Yüce Allah'ı

---

118 Kurtubi, El Camiu Li Ahkami'l – Kur'an c.9.s.280-281

bir şeyi yapmaya mecbur eder gibi bir dua dili kullanması mümkün değildir. Üstelik bu duanın tefsir ve meal müellifleri tarafından resmedildiği gibi "sen kadınların tuzaklarını benden çevirmezsen ben de onlara meylederim (zina ederim)" şeklinde olması asla mümkün değildir. Zina gibi yüz kızartıcı bir günahtan kendi iradesiyle uzak duramayacak biri nasıl olacak da insanlığa imam olacaktır!.. Eğer insanlığa imam olacak birisi bile zinadan kendi iradesiyle uzak duramayacaksa, Yüce Allah'ın sıradan kulları olan bizlerin durumu ne olacaktır? Yusuf'un kendi iradesiyle uzak duramayacağı zinadan, karşısındaki kadınlar nasıl kaçınacaktır?

Ayette geçen tüm meal ve tefsirlerin *onların tuzakları* şeklinde çevirdiği كَيْدَهُنَّ *keydehunne* kelimesi üzerinde daha önce durmuştuk. Meal ve tefsirlerimizin tamamı hem Kur'an'da 43 defa geçen مَكْر m+k+r "mekr" kelimesini hem de Kur'an'da 35 defa geçen كَيْدَ *keyde* kelimesini tuzak olarak çevirmişlerdir. Oysa مَكْر "mekr" kelimesi "tuzak" anlamındayken, كَيْدَ "keyd" kelimesi "tuzağa çekmek için kullanılan hile dolu yöntem" demektir.

Yusuf "kadınların tuzağı" dememiş, "kadınların hile dolu yöntemleri" demiştir. Bunun sebebi hile dolu yöntemle ulaşılacak şeyin "tuzak" olmamasındandır. Kadınlar Yusuf'un aklanması, zindandan kurtulması için ona kendisini başkasına evlatlık olma yöntemini önermekte hatta adeta dikte etmektedirler. Bundan elde edilecek sonuç Yusuf'un aklanmasıdır. Yusuf'un aklanması tuzak yani مَكْر "mekr" değil, doğru bir hedeftir. Burada yanlış olan, hileli olan, ulaşılmak istenen sonuç değil, o sonucu elde etmek için izlenilen yöntemdir. Yani hak bir hedefe batıl bir yolla varmaktır.

Yusuf, daha en başta kendisine babası Yakup'tan sonra Allah resulü olacağı haber verilen biridir. Gulam yani 13-14 yaşlarından beri kendisine hadiselerin tevili gibi çok yüksek bir ilim öğretilen kişidir. Eşüd çağına geldiğinde Yüce Allah'ın vahyine göre yaşadığından dolayı Muhsin olarak nitelenen ve bundan dolayı kendisine bir ilim ve bir muhakeme yeteneği verilen biridir. O sadece hedefleri itibariyle Allah'ın rızasını gözeten biri değildir. Aynı zamanda o hedeflere götüren yöntemler açısından da Allah'ın rızasından başka bir şeyi gözetmesi mümkün olmayan biridir. Tüm resullerde ve hatta tüm mü'minlerde olduğu gibi onun için de hedefe götüren her yol mübah değildir. O mübah bir hedefe mübah yollarla ulaşmaktan başka arzusu olmayan ve olmayacak olan şerefli bir makamın mirasçısıdır. Kadınların önerdiği hak olmayan bir metotla hem kendisine isnat edilen *"kraliyet ailesine bir kötülük tasarlamak"* suçundan hem de *"Aziz kadını kendisine aşık edip aklını başından alma"* iftirasından kurtulup temize çıkmaktansa, tutuklanmayı göze almaktadır.

Ona önerilen şey daha küçük yaşlardayken kendisini satın alan adamın evlatlığı olmak ve bu yolla Mısırlı birinin himayesine girmektir. Bu Yusuf için olabilecek bir şey değildir. Çünkü o İbrahim soyunun mirasçısıdır. Kendisini başka bir nesebe nispet etmesi asla mümkün değildir. Bu doğrudan doğruya Yüce Allah'ın ayetlerinin tersine bir davranış olacaktır. İşte bu yüzden *tuzak* dememiş, *kadınların hile dolu yöntemleri* demiştir. Çünkü sonuçta elde edilecek şey Yusuf'un masumiyetidir. Yusuf'un masum olduğu hak olmayan yöntemlerle anlaşılabilecek bir şey değildir ve Yusuf'un buna ihtiyacı yoktur. O daha gulam çağında *"Maazallah" Allah tek sığınaktır"* demiş biridir. O hem hedefte hem de hedefe götüren yöntemlerde Yüce Allah'a gönülden teslim olmuş biridir.

Ayette geçen تَصْرِفْ *tasrif* kelimesi ص ر ف s+r+f kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 30 kelime bulunmaktadır. Asıl anlamı: gıcırdamak, ses çıkarmak, kapının açılıp kapanma esnasında çıkardığı ses olan bu kökten, boşa çıkarmak, vazgeçirmek, alıkoymak, bir şyei bırakmak, bir şeyi terk etmek, bir şeye yabancı madde karıştırmak, bir şeyi başka bir şeye çevirmek, bir şeyi başka bir şeyle değiştirmek, kelimeden başka bir kelime türetmek anlamlarında fiiller türemiştir.[119]

أَصْبُ إِلَيْهِنَّ *Esbu ileyhinne* ibaresinde geçen أَصْبُ *esbu* kelimesi صبو *s+-b+v* kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş sadece 3 kullanım bulunmaktadır. Çocukça davranmak, çocuk sahibi olmak, gönül vermek, meyletmek, bir şeyi tersinden almak, tersinden koymak, eğik yapmak, yamuk yapmak, gençleşmek, çocuk, çırak, uşak anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.[120]

Ayette geçen الْجَاهِلِين *el cahilîn* kelimesi ise ج ه ل c+h+l kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 24 kelime bulunmaktadır. Asıl itibariyle; bilmemek, tanıyamamak anlamında olan bu kökten, bildiği halde bilmez görünmek, tanıdığı halde tanımaz görünmek, bilmeme, tanıyamama numarası yapmak, aptal gözükmek, küstahlık yapmak, durumu gizlemek, değer bilmemek, hafif meşreplik anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.

Bir önceki cümlede Yusuf : قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ ***"Rabbim, onların beni ona evlat nispet etmelerindense, zindanı daha tercih ederim"*** diyerek, başka birine evlat olmaktansa 25. ayette kendisine isnat edilen kraliyet ailesine bir kötülük tasarlamak suçundan zindana girmeyi tercih ettiğini belirtmişti. Ayetin ikinci cümlesi bu cümlenin devamıdır.

119 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük SRF md.s.1412

120 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük SBV md.s.1393

Dolayısıyla aynı şeylerden bahsediyor olması gerekmektedir. Buna göre cümlenin anlamının şu şekilde olması daha isabetli olacaktır.

وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّى كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِين

"Onların benim hakkımdaki yöntemlerini boşa çıkarmazsan onlara evlat niteleneceğim, (işte o zaman) gerçeği bildiği halde bilmez görünenlerden biri olurum.

Yusuf'un bu söyleminden onun önünde iki kötü seçenek olduğunu ve her iki seçenekte de kendisine bir dayatmanın olduğu anlaşılmaktadır. *Zindan* veya *Mısırlı birine evlatlık olmak*. Biri diğerinin sonucu olarak ortaya çıkan bu iki durumun kökeninde Mısır yönetiminde söz sahibi olan kadınların herhangi bir asla dayanmadan ortaya attıkları iftira yatmaktadır. En başta Yusuf hakkında soruşturma yapan kadın Yusuf'un geçmişindeki belirsizlikler yüzünden ve elinde herhangi bir delil olmamasına rağmen ona "kraliyet ehline bir kötülük tasarlamak" isnadında bulunmuştu. Bu isnatta bulunurken şunu yaptı, bunu yapacak şeklinde bir nitelemede bulunmamış, *bir kötülük* diyerek genel konuşmuştu. Yani aslında sadece şüphe etmişti. Olağan bir şüpheli olarak ilk iş onun danışmanlık görevini iptal etmiş daha doğrusu askıya almış ve krala onun gözaltına alınmasını veya asıl niyetinin öğrenilmesi için işkenceye tabi tutulmasını söylemişti. Yusuf için önerilen bu iki yöntem de; bilgi edinmek, suç varsa tespitini yapmak için soruşturma yöntemidir. İşkence yöntemi, elde edilmesi gereken bilgileri bizatihi zanlıdan almayı hedeflerken, tutuklanıp gözaltına alınma yöntemi ise suçun tespiti için zanlı ile beraber başka kaynakların da devreye sokulmasını hedeflemektedir. Olayların akışından işkence yönteminin benimsenmediğini ama gözaltına alınma yönteminin geçerli olduğunu anlamaktayız.

Yusuf kendisine isnat edilen kraliyet ehline bir kötülük tasarladı suçlaması sonucunda maruz kalacağı tutuklanmaktan veya işkence edilmekten danışmanı olduğu Aziz kadının lehinde yapmış olduğu şahitlik ile kurtulmuştu. Kadın bizzat kendisi tarafından Yusuf'un soruşturulduğunu, bu soruşturma neticesinde onun kraliyet ailesine sadık biri olduğunun anlaşıldığını, suçlamalar karşısında bizzat Yusuf'un bir itirafı yoksa bunun bir *tedbir* olduğunu belirtmişti.

Bu olayların hepsi kralın huzurunda olmuştu. Tüm tarafları dinleyen kral ise Aziz kadının yaptığı şahitliğe daha çok inanmış, Yusuf hakkında bir tutuklama kararı veya işkence yapılmasını gerekli görmemişti. Fakat bununla beraber Yusuf'a, hakkında oluşan bu şüpheli duruma bir açıklık getirmesini, suç isnadında bulunan kadına ise hatalı olduğunu ve Yusuf'tan özür dilemesini söylemişti.

Yusuf hakkında oluşan bu şüpheli durum en başta danışmanı olduğu Aziz kadının dikkatini çekmiş, daha önce soruşturulmuş olmasına rağmen Yusuf'u bir kez daha hem de bu sefer bizatihi kendisi tarafından sorguya çekmişti. Evine götürmüş, kapıları kilitleyerek anlatılmamış ne varsa anlatmasını istemişti. Yusuf, kardeşlerinin kendisini hadım etmesi de dahil her şeyi kadına anlatmış ve kadında bunları içi parçalanarak dinlemişti. Kilitli kapıların bu tarafında bunlar olurken kapıların öteki tarafında ise, Aziz kadının Yusuf ile odaya kapandığını, yalnız kaldığını duyan ya da gören kadınlar bu durumu farklı yorumlamışlardı. Onlar Yusuf'un Aziz kadını kendisine aşık ettiğini, aklını başından aldığını, Aziz kadının sağlıklı düşünemediğini, açık bir sapkınlık içinde olduğunu söylemişlerdi. Sonuçta açık bir sapkınlık içinde olan birinin, kraliyet ailesine kötülük tasarlamış biri hakkında yaptığı şahitliğin şaibeli, şüpheli ve gerçeği yansıtmayan bir şahitlik olacağı sonucu kendiliğinden ortaya çıkmıştı. Kadınların Aziz kadın için yaptıkları tüm nitelemeler, onun şahitliğinin kabul edilemez olduğunu dolayısıyla Yusuf'un kraliyet ehline kötülük tasarlama isnadından kurtulamayacağı sonucuna götürdüğü için Yusuf hakkındaki tutuklama kararı tekrar gündeme gelmiş olmaktadır.

Yusuf ve kendisi hakkında aşk yaşadıklarına dair hüküm veren kadınları evine davet eden Aziz kadın, aşk söylentilerinin asılsız olduğunu onlara göstermiştir. Nihayetinde kadınlar *"Allah için söylediklerimizden beridir"* diyerek bunu itiraf etmişlerdir. Fakat her ne olursa olsun Yusuf'un geçmişine bir açıklık getirmesi gerekmektedir. O geçmişinde neler yaşadığını sadece Aziz kadına anlatmıştır. Aziz kadın tutuklanmaktan kurtulması için ona "ben bir önlem alacağım eğer yapmazsa tutuklanıp aşağılananlardan olacak" şeklinde bir önerme getirmiştir. Aziz kadının ne önerdiğini işte Yusuf'un söyleminde bulmaktayız.

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ : "Rabbim onların beni ona evlat nispet ederek (elde edeceğim) o şeyden, zindanı kendime daha tercih ederim"

Demek ki Aziz kadın ona Mısırlı birinin evlatlığı olmayı önermiştir. Bir nevi himaye veya mevali sistemi olan bu önerme Yusuf tarafından asla kabul edilmemiştir. Yusuf'un kendisine yapılan teklifi asla kabul etmeyeceğini bildiren bu cümlede geçen ve genelde "zindan bana daha sevimlidir" şeklinde çevrilen: قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ cümlesinde geçen Es-Sicnu (السِّجْنُ) kelimesi üzerinde durmak gerekmektedir. Çünkü kelimenin başında ال takısıyla marife olarak gelmesi dikkat çekmektedir. Bir çok defalar bahsettiğimiz gibi bir kelimenin marife olarak gelmesi, o kelimenin

biliniyor olmasını zorunlu kılmaktadır. (السِّجْنُ) *Es-sicnu* kelimesine eğer *zindan* üzerinden mana verilecekse bunun "o zindan" şeklinde olması zorunludur. Fakat kelimeye "o zindan" şeklinde mana verilmesi durumunda "hangi zindan" sorusu gündeme gelmektedir. Oysa ayetin öncesine baktığımızda tutuklanmaktan bahsedilmesine rağmen herhangi bir zindanın anlatıldığına dair tek bir belirti yoktur.

Yanısıra, kelimeye zindan manası verildiğinde Yusuf; السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ *essicnu ehabbu ileyya* "o zindan bana daha sevgilidir" demiş olmaktadır. Bu durumda Yusuf'un önündeki iki seçenekten biri "sevgili" diğeri ise "daha sevgili" olmaktadır. Yani Yusuf; önünde iki kötü seçenek olan biri gibi değil, birini daha çok tercih ettiği iki iyi seçenekten biri arasında seçim yapan biri olmaktadır. Oysa geleneksel mealler üzerinden Yusuf'un önündeki her iki seçeneğe baktığımızda, her ikisi de sevimsiz ve zorlamadır. Bu durum Yusuf'un sarfettiği (السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ *essicnu ehabbu ileyya*) cümlenin başka bir şeyi kast ediyor olması gerektiği sonucunu kendiliğinden ortaya çıkarmaktadır.

Yusuf için daha az sevimli olanın, küçükken kendisini satın alıp özgürleştirenlerin evlatlığı olmak olduğunu daha önce ortaya koymuştuk. Bu seçenek sevimsiz ve itici bir seçenek değildir. Nitekim bu kişiler Yusuf'u bir köle olarak satın almış, evlerine getirmiş, ona son derece iyi davranmış ve özgürleştirmişlerdir. Hatta daha ileride üzerinde durulacağı gibi, Yusuf'un Aziz kadının danışmanı olmasını da bunlar sağlamıştır.

Daha önce hem أَحَبُّ *ehabbu* kelimesi hem de السِّجْنُ *essicnu* kelimesi üzerinde detaylıca durmuştuk. Ayette geçen أَحَبُّ "ehabbu" kelimesi sıfattır. Bu kelime ح ب ب h+b+b kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten 95 kelime bulunmaktadır. Kelime sıfat olarak sadece Yusuf suresinde 2 defa (8 ve 33 ayet) geçmektedir. Bu kelimenin öteki kullanımı birinci kitapta geçmişti.

Yusuf 12/8

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

Bir gün kardeşleri şöyle dediler: "Yusuf ve kardeşinin babamıza bizden daha sevgili olduğu kesin. Oysa güçlü ve birbirine bağlı olanlar biziz. Babamızın açık bir dalalet (sapıklık) içinde olduğu elbette kesindir."

Bu ayette kelime Yakup'un Yusuf ve kardeşini diğerlerinden daha çok sevdiğine dair kullanılmıştır. Bu Yakup'un Yusuf ve kardeşini sevip diğerlerini sevmediği manasına değil, onları da sevdiği ama Yusuf ve kardeşini daha çok sevdiği anlamına gelmektedir. Yani Yakup diğerlerini de sev-

mektedir ama Yusuf ve kardeşini diğerlerinden daha çok sevmektedir. En azından diğer oğulların söylediklerinden bu anlaşılmaktadır.

İşte bu durum Yusuf'un iki kötü seçenek arasında kaldığını değil, iki iyi seçenek arasında kaldığını göstermektedir.

Essicnu kelimesi س ج ن s+c+n kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da 9 tanesi Yusuf suresinde olmak kaydıyla bu kökten türemiş 12 kelime bulunmaktadır. Bu kelime ele aldığımız 33. ayetten önce, üç defa daha kullanılmıştı. 25, 32 ve 33 ayetlerde kelime *fiil* olarak ve tutuklanma, göz altına alınma anlamında geçmişti. Zaten bu üç kullanım haricinde kalan diğer 9 kullanımın hepsi *isim* formunda gelmiştir. Bu kelime isim olarak ilk defa bu ayette ve ال takısıyla geçmektedir. Bir kelimenin ال takısıyla kullanılması demek o kelimenin kullanan kişi ve muhatabı tarafından bilinen bir kelime olmasını zorunlu kılmaktadır. Yusuf daha önce zindana girmemiş ve zindanı bilmeyen biridir. Bu yüzden kelimenin "o bilinen zindan" anlamına gelmesi mümkün değildir. السِّجْنُ *Essicnu* kelimesi köken olarak alıkoymak, hapsetmek anlamındadır. Bir şeyi gizlemek, kendi içinde saklı tutup kimseye söylememek de bu kelimeyle ifade edilmektedir. Mesela; سَجَنَ الْهَمَّ *secenelhamme / endişesini gizledi, saklı tuttu* gibi.

İşte bu durumda السِّجْنُ *essicnu* kelimesinin *"o saklı tutulan"* şeklinde bir anlama gelmesi daha isabetli olacaktır. Elbette ki bu durumda haklı olarak "gizli tutulan o şey nedir?" sorusu gündeme gelecektir.

Kur'an'da ileride resul olacağı kendisine bildirilen tek kişi Yusuf'tur. Daha gulam yaşlarındayken babası ona "Rabbin seni bir süreçten geçirecek, sana hadiselerin tevilinden öğretecek, daha önce ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi sana ve Yakup âl'ine olan o nimetini tamamlayacak" (Yusuf 12/6) demişti. İşte bu durum Yusuf'u diğer resullerden daha farklı bir konuma taşımaktadır. Aynı zamanda resullüğü hakkında kimlerin kendisi için tehlikeli olacağı önceden bildirilen tek kişi de Yusuf'tur. Resul olacağını bildiren Rabbin burhanı olan rüyayı gördüğünde babası ona hemen; "sakın rüyanı kardeşlerine anlatma" demişti. Bu emir Yusuf'un resul olmadan resul olacağını açıklamama üzerineydi. İşte Yusuf'un sakladığı o şey bu olmaktadır.

Yusuf'un resul olmasının ana sebebi onun İbrahim soyundan biri olmasıdır. Babası daha en başta resul olmadan resul olacağını saklamasını söylemişti. Bu aynı zamanda İbrahim soyundan biri olduğunu gizlemesi anlamına da gelmektedir. İşte zaten onun başını belaya sokan da bu durum olmuştur. Çünkü o geçmişini gizlemiş, kimseye söylememiştir.

Mısırlı olmadığı halde ülkenin en prestijli kadınına danışman olması ve hayatının bir döneminin bilinmiyor olması, yönetimdeki kadınlar tarafından kraliyet ailesine kötülük tasarlayan karanlık biri olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Yusuf geçmişini sadece kapıları kilitleyip kendisini bir daha sorguya çeken kadına anlatmıştır. İşte ayette söylediği şey de bununla ilgilidir. Bu durumda ayetin ilk cümlesinin anlamı şöyle olmaktadır.

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ

"Rabbim o saklı tutulan benim için onların beni ona evlat nispet etmelerinden daha sevgilidir" dedi.

Saklı tutulan şey onun İbrahim soyu olması ve Yüce Allah'ın ona resullük verecek olmasıdır. Onu küçük bir köleyken satın alıp özgürleştirenler Yusuf'a iyi davranmıştır. Onlara evlat olmak elbette kaçınılacak bir şey değildir. Ama hem Yüce Allah'ın dininde birinin evlat edinilip babasından başkasına nispet edilmesi yasaklanmıştır hem de babası Yakup, dedesi İshak, büyük dedesi İbrahim olan birinin, kendisini zindandan kurtarmak için bunları bırakıp başkasına evlatlık nispet edilmesi asla doğru olmayacaktır.

Buraya kadar anlattıklarımızdan atlanmaması gereken bir soru çıkmaktadır. Biraz önce Yusuf'un başına gelenlerin sebebinin Mısır'a gelmezden önceki geçmişinin karanlık kalmış olduğunu söyledik. Ama öte yandan Yusuf'un bu gizli geçmişini Aziz kadına da anlattığını söyledik. İşte bu durumda şu soru ortaya çıkmaktadır. Madem Aziz kadın Yusuf'un anlatmak istemediği şeyleri bilmektedir ve Yusuf'u da zindana düşmekten kurtarmak istemektedir, o halde Yusuf'un anlatmadığı şeyleri neden Aziz kadın anlatmamıştır? Bu soru haklı bir sorudur. Fakat bu sorunun cevabı kıssanın çok daha ilerleyen bölümlerinde 52. ayette gelecektir.

Bu açıklamalardan sonra 33. ayetin daha isabetli olduğunu öngördüğümüz meali şu şekilde olmalıdır.

Yusuf 12/33

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ ۖ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ

(Yûsuf) "Rabbim, benim için o (şimdilik) gizli olan, beni ona evlat nispet etmelerinden daha sevgilidir. Eğer sen onların benim hakkımdaki yöntemlerini boşa çıkarmazsan onlara evlat olacak ve gerçeği bildiği halde bilmiyormuş gibi davrananlardan biri olacağım!" dedi.

RABBİ DUASINA İCABET ETTİ

Yusuf 12/34

فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Rabbi, onun duasını kabul etti ve kadınların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Şüphesiz ki O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir (DİB meali).

Bu ayet bir önceki ayette Yusuf'un yaptığı duanın Rabbi tarafından kabul edildiğini bildiren فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ *festecabe lehu rabbuhu* "*Rabbi ona icabet etti*" cümlesiyle başlamaktadır. اسْتَجَابَ *Estecabe* kelimesi جوب *c+v+b* kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 43 kullanım bulunmaktadır. Asıl anlamı geniş düz yuvarlak çukur olan bu kelime, bir söze ya da bir şeye karşılık verme anlamındadır. Bir isteğe bir söze olumlu karşılık verme anlamı *icabettir*.[121] Yol almak, dolaşıp gitmek, tura çıkmak, araziyi yürüyerek aşıp geçmek, mesafe kat etmek, oyup kazımak, elbisenin yakası, haberin yayılması, kuşların süzülmesi, davete, duaya icabet, bitkinin yetişmesi, yırtmak, gömlek giymek, kabullenmek, yankılanmak, kazmak, sorgulamak, uyumlu olmak, yaya yürüyen yolcu[122] anlamlarına gelen kelimelerin de türediği bu kelime Kur'an'da şu anlamlarda kullanılmıştır.

İcabet etmek, olumlu karşılık vermek, kabul etmek,[123] cevap verilmek,[124] cevap,[125] cevap veren kişi/ler,[126] aşıp kat etmek, yontmak.[127]

---

121 R. El İsfahani; El Müfredat CVB md.

122 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük CVB md.s.461

123 Bkz. Ali İmran 3/172, 195; Kassa 28/65; İbrahim 14/22; Enbiya 21/ 76, 84, 88, 90; Neml 27/62; Ahkaf 46/5; Kehf 18/52 – 13/14; İsra 17/52

124 Bkz. Şura 42/16; Yunus 10/89; Maide 5/109

125 Bkz. Araf 7/82; Neml 27/56; Ankebut 29/24, 29

126 Bkz. Hud 11/61; Saffat 37/75

127 Bkz. Fecr 89/9

Bu kelimeden Yüce Allah'ın Yusuf'un duasına olumlu cevap verdiği anlaşılmaktadır. Yusuf'un Yüce Allah'tan dilediği şey, kadınların taktiğinin, yönteminin kendisinden başka tarafa ya da başka bir hale çevrilmesiydi. Kadınların taktiği ise Yusuf'un Mısırlı biri tarafından evlat edinilmesidir ki bu kişi köle iken kendisini alıp özgürleştiren kişidir. Yusuf Yüce Allah'tan böyle bir yöntemi boşa çıkarmasını dilemiştir. Yüce Allah ise onun bu duasını kabul etmiştir. Ayette geçen tüm kelimeler üzerinde daha önce de durulduğu için ayete daha isabetli olduğunu öngördüğümüz manayı vererek bir sonraki ayete geçeceğiz.

Yusuf 12/34

فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Rabbi, onun duasını kabul etti ve Onların (kadınların) onun hakkındaki yöntemlerini boşa çıkardı. Çünkü; Es-Semi, El-Alim olan sadece O'dur.

GÖREMEDİLER

Yusuf 12/35

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّىٰ حِينٍ

Yusuf'un suçsuzluğunu ortaya koyan delilleri gördükten sonra yine de mutlaka onu bir süre zindana atmayı uygun buldular. (DİB meali)

Yukarıdaki meale göre (diğer meallerde farklı değildir) bu ayet Yusuf'un uzun süre zindanda kalışının sebebini açıklayan ayettir. Buna göre Yusuf'u zindana atanlar, tüm delilleri gördükten sonra onu zindana atmışlardır. Yine meal ve tefsirlerimize göre zindana attıran Aziz'in karısıdır. Aziz'in karısı diye tanıtılan kadınının durumunu buraya kadar yeterince ortaya koyduğumuzu, onun herhangi bir kimsenin karısı olmadığını, ülkenin en üst düzey kadın yöneticisi anlamına gelen Aziz kadın olduğunu ve Yusuf'un zindana girmesiyle bir alakasının olmadığının anlaşılmış olduğunu düşünüyoruz.

Daha önce ayette geçen رَأَوُا *raevu* filinin üzerinde durmuş, kelimenin bildiğimiz manada gözlerle görmek manası olduğu gibi, anlamak, görüş sahibi olmak manalarına da geldiğini söylemiştik. Zaten yukarıdaki DİB mealinde de mana gözle görmeyi değil, anlamayı ifade etmektedir. Tüm meal ve tefsirlerimiz ayette geçen bu مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ cümleye "*Yusuf'un suçsuzluğunu ortaya koyan delilleri gördükten sonra*" anlamı vermişlerdir.

Fakat Yusuf'un zindana girmesinin ana sebebinin onun Mısır'a gelmezden önceki hayatının karanlık kalması ve kimsenin bilmemesi olduğunu ortaya koyduğumuza göre مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ cümlesi "*ayetleri görmelerinin ardından*" şeklinde değil, **"*ayetleri görmemenin ardından*"** şeklinde çevrilmesi daha uygun düşmektedir. Tüm ayetler Yusuf zindandan çıkacağı zaman görülecek ve her şey o zaman anlaşılacaktır.

Eğer tüm ayetler görülmüş olsaydı, zaten Yusuf'u kraliyet ailesine bir kötülük tasarladı şeklinde bir suçlamaya maruz kalmayacaktı. İşte bu sebeplerden dolayı ayete verilen "*Yusuf'un suçsuzluğunu ortaya koyan tüm*

delilleri gördükten sonra" çevirisi doğru olmamaktadır. **Kaldı ki zaten ayetin Arapça metninde "*Yusuf'un suçsuzluğunu ortaya koyan*" şeklinde bir ibare hiç yoktur. Bu kelimeler takdir kullanılarak ayete eklenmiştir.** En azından bunların parantez içi olarak yazılıp ayetin Arapça metninde olmadığının belirtilmiş olması gerekirdi. Fakat bu da yapılmamıştır.

Bu arada ayetin sonunda gelen حَتَّىٰ حِينٍ *hattâ hîni* "*belli bir zaman*" ibaresini de gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bu ibareden ne kast edildiğinin anlaşılması gerekmektedir ve önemlidir!..

Bir kişiyi belli bir zaman zindana atmak iki durumda söz konusu olmaktadır.

1- Kişiye bir suç isnat edilmesi, bu suça ait tüm soruşturma, lehte ya da aleyhte tüm delillerin toplanma sürecini geçmesi, mahkemeye çıkıp yargılanması, yargılanması sonucunda isnat edilen suçtan dolayı suçlu bulunması ve nihayetinde geçerli hukukta daha önceden belirlenmiş cezayı alması. Bu durumda hem suçun hem de işlenen suça karşılık verilecek zindan cezasının tarifinin önceden yapılmış olması gerekmektedir. Mesela, kasten adam öldürmeyenin cezası 10 yıl, taammüden öldürenin cezası 25 yıl, kazaen adam öldürenin cezası 5 yıl hapis gibi. Bu durumda ayette geçen حَتَّىٰ حِينٍ "belli bir zaman" ibaresinin Yusuf'a hangi suçtan dolayı verildiğinin tespitinin yapılmış olması, Yusuf'un mahkemeye çıkmış olması, lehinde ya da aleyhinde tüm delillerin ortaya serilmiş olması gerekmektedir. Fakat Ayetlerden Yusuf'un böyle bir süreci geçtiğini belirtir tek bir işaret yoktur. Yani Yusuf mahkeme edilmemiştir.

2- Kişiye bir suç isnat edilmesi ve kaçma ihtimali bulunması veya delilleri karartma ihtimali bulunması durumunda suçsuzluğu ya da suçluluğu ispat edilene kadar geçici olarak tutuklanması. Tutuklanan kişi zindandayken olayla ilgili soruşturma ve delil toplama süreci devam etmekte ve süreçler tamamlandıktan sonra mahkemeye çıkarılmaktadır. Mahkeme sonucunda ise ya suçsuz olduğu ortaya çıkarak serbest kalacak ya da suçlu bulunarak kanunun öngördüğü ceza ile cezalandırılacaktır.

Bu durumda Yusuf herhangi bir mahkemeye çıkmadığına göre ayette geçen حَتَّىٰ حِينٍ ibaresi işte bu süreci kast ediyor olmalıdır.

Yusuf hakkında ispatlanması gereken iddialar vardır. Birinci iddia 25. ayette soruşturma yapan kadın tarafından قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ "*Senin ehline kötülük tasarlayan kişinin tutuklanması veya acı bir işkence henüz bir ceza değildir* "şeklindeki iddiasıdır. Yusuf

bu iddiadan Aziz kadının şahitliği ile kurtulmuştur. Bu olay kralın Yusuf'a "hakkında oluşan bu şüpheli duruma açıklık getir" demesiyle sonuçlanmıştı.

İkinci iddia ise kadınların; "Aziz kadın genç danışmanın ayartıyor, (Yusuf) bir aşkla onun aklını başından almış. Onun (Aziz kadının) sapıklık içinde olduğuna dair bizim görüşümüz kesindir." şeklinde dillendirdikleri ve Aziz kadının yaptığı şahitliği üzerinde şaibe oluşturan iddiadır. Bu durumda ortada bir tek iddia kalmaktadır. O da kadınların iddiasıdır. İşte bu iddianın delillerinin ortaya konması gerekmektedir.

Tüm bunlar ve ayette geçen حَتَّىٰ حِينٍ *hattâ hîni* ibaresi; Yusuf'un, hakkında yapılan soruşturma bitene kadar zindana atılacağını göstermektedir.

Bu ayetin en dikkat çeken tarafı ise; öncesinde anlatılan olaylar Yusuf ve kadınlar arasında geçmiş olmasına rağmen ayette geçen fiil, isim ve zamirlerin dişil değil de eril gelmesidir. Kelimelerin eril gelmesi, kadınlar tarafından çok iyi bilinen delillerin diğer insanlara yansımamış olduğunu göstermektedir.

Bu bölümün sonunda da ayetlere öngördüğümüz mealleri vererek devam edelim.

Yusuf 12/35

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّىٰ حِينٍ

Sonra, ayetleri görememenin ardından (ortaya çıkış) zamanına kadar onlar, onu gizlemeye başladılar.

ZİNDAN

Yusuf 12/36

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ ۖ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا ۖ وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۖ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ ۖ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

Onunla beraber zindana iki delikanlı daha girdi. Biri, "Ben rüyamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm" dedi. Diğeri, "Ben de rüyamda başımın üzerinde, kuşların yediği bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bize bunun yorumunu haber ver. Şüphesiz biz seni iyilik yapanlardan görüyoruz" dedi (DİB meali).

Bu çalışmayı yaparken başvurduğumuz tüm meal ve tefsirler ayete yukarıdaki DİB mealine benzer şekilde mana vermişlerdir. Savrulmanın en bariz göstergesi olan bu mealler, aynı zamanda Kur'an üzerinden meal ve tefsir telif eden ulemanın(!) Kur'an'ı İsrailiyata uydurmak için nasıl bir gözü dönmüşlük içinde olduklarını da açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Ne yazık ki Yusuf kıssası bu meal ve tefsirler üzerinden bilinmektedir. Ulema, kıssanın bu şekilde bilinmesi için elinden gelen her tahrifi yapmış, Kur'an kelimelerinin muzari zaman kipinde oluşlarına aldırış etmedikleri gibi, telif ettikleri meallerine ayetin Arapça metninde olmayan kelimeler eklemişlerdir. Ayetin Arapça metninde rüya anlamı verilebilecek herhangi bir kelime yokken rüya kelimesi sanki ayetin Arapça metninde varmış gibi eklenmiş bununla da yetinilmeyerek hemen hepsi muzari (geniş/şimdiki/gelecek zaman) kipinde olan fiilleri mazi (geçmiş zaman) kipinde çevirmişlerdir. Sonuçta Kur'an'da anlatılan Yusuf kıssasını çok büyük oranda Yahudilerin tahrif ettiği Tevrat'ta anlatılan Yusuf kıssasına uydurmuşlardır. Uyduramadıkları yerleri ise tefsir niyetine Tevrat'ta anlatılan tahrif edilmiş Yusuf kıssasından alıntılar yaparak tamamlamışlardır.

Bu ayetteki muzari fiillere mazi anlam vermenin herhangi bir dayanağı bulunmamasına ve ayette anlatılan şeylerin bir rüya olduğunu bildirir tek bir işaret olmamasına rağmen, mealler ısrarla bu ayette anlatılanları rüya şekline sokmak için, kelimelerin işaret ettiği zaman kipini değiştirmişlerdir. Bunu yapanlara göre Yüce Allah'ın bu kelimeleri muzari olarak belirlemesinin hiçbir önemi yoktur. Onlar için asıl olan kelimelerin kast ettiği anlamlara ulaşmak değil, kelimeleri kafalarında oluşturdukları anlamlara dönüştürmektir. Ne hakla ve hangi kurala dayanarak Yüce Allah'ın muzari olarak belirlediği kelimeler mazi olmaktadır! Yüce Allah (haşa) kelimeyi vahy ederken yanlış bir zaman kipi kullanmış da tefsir ve meal müellifleri onu mu düzeltmektedir? (Haşa) Yüce Allah Arapça konuşmasını tam olarak bilememektedir de tefsir ve meal müellifleri, Yüce Allah'ın Arapça olarak vahy ettiği Kur'an'ına editörlük mü yapmaktadırlar? Bu nasıl bir cesarettir ki Yüce Allah'ın vahyine ayette olmayan kelimeler eklemektedirler.

Kur'an'a iman ettiğini söyleyen her mü'min öncelikle şunu bilmelidir ki; Kur'an Yüce Allah tarafından hiçbir eğriliği olmayan, apaçık bir Arapça ile indirilmiştir.

Şuara 26/195

بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ

Apaçık Arap diliyledir.

Zümer 39/27-28

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

(27) Andolsun ki: Biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali verdik. Umulur ki doğru bilgi edinirler.

قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِى عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

(28) Çarpıklığı olmayan Arapça bir Kur'an olarak ki umulur ki sorumlu davranırlar.

Kur'an'ın Arapçasında bir eğrilik, eksiklik, yanlış, hata, gizlenmiş, fazlalık gibi kusurlar asla bulunmamaktadır. Kur'an'daki cümleler (ayetler) son derece net, açık ve düzgündür. Varlığın içinde Kur'an cümleleri kadar doğru ve hatasız cümleler kurabilecek herhangi bir yaratık yoktur ve olmayacaktır. Kur'an kadar kelimeleri doğru seçilmiş ve doğru yere konmuş

ikinci bir metin yoktur ve olması da imkansızdır. Hangi dilde olursa olsun, ne zaman yazılmış veya yazılacak olursa olsun hiçbir metin Kur'an kadar sağlam, kuralları son derece net olmamıştır ve olamayacaktır. Kur'an her yönüyle mucize bir kitaptır. Yani her yönüyle insanı aciz bırakan bir kitaptır. Kur'an karşısında aciz olan insan nasıl olur da onun kelimelerini değiştirebilir, nasıl olurda asıl metinde olmayan kelimeleri ona ekleyebilir. Bu davranış biçimi Kur'an'a teslim olmak değil, Kur'an'ı teslim almaktır.

Kur'an üzerinde çalışma yapan insanların hatalı olmaları veya yanlışlar yapmaları makul bir şeydir. Ama tefsir ve meal müelliflerinin yaptığı, hatanın çok ötesinde bir şeydir. Onlar, kendilerini doğru, Kur'an'ı hatalı görmekte ve kendilerince hataları düzeltmektedirler. Çünkü İsrailiyat üzerinden anladıkları Yusuf kıssası çivi gibi kafalarına çakılmış ve gözlerini kör etmiştir. Her ne pahasına olursa olsun Kur'an'ı da kafalarındaki o ön yargılara uyduracaklardır!..

Olayın vehametinin daha iyi anlaşılması için Kur'an'da 36-55 ayetleri arasında anlatılan Yusuf kıssasının zindanı konu alan bölümünün önce Tevrat'ta nasıl anlatıldığını, daha sonra tefsir müelliflerinin Kur'an ayetlerine ne yönde açıklamalar getirdiklerini ortaya koymak gerekmektedir. Bu bölüm Tevrat'ta şu şekilde geçmektedir.

> *Bir süre sonra Mısır Kralı'nın sakisiyle fırıncısı efendilerini gücendirdiler. Firavun bu iki görevlisine, baş sakiyle fırıncıbaşına öfkelendi. Onları muhafız birliği komutanının evinde, Yusuf'un tutsak olduğu zindanda göz altına aldı. Muhafız birliği komutanı Yusuf'u onların hizmetine atadı. Bir süre zindanda kaldılar.*
>
> *Firavunun sakisiyle fırıncısı tutsak oldukları zindanda aynı gece birer düş gördüler. Düşleri farklı anlamlar taşıyordu. Sabah Yusuf yanlarına gittiğinde, onları tedirgin gördü. Efendisinin evinde, kendisiyle birlikte zindanda kalan firavunun görevlilerine, "Niçin suratınız asık bugün?" diye sordu.*
>
> *"Düş gördük ama yorumlayacak kimse yok" dediler.*
>
> *Yusuf, "Yorum Tanrı'ya özgü değil mi?" dedi, "Lütfen düşünüzü bana anlatın."*
>
> *Baş saki düşünü Yusuf'a anlattı: "Düşümde önümde bir asma gördüm. Üç çubuğu vardı. Tomurcuklar açar açmaz çiçeklendi, salkım salkım üzüm verdi. Firavunun kâsesi elimdeydi. Üzümleri alıp firavunun kâsesine sıktım. Sonra kâseyi ona verdim."*
>
> *Yusuf, "Bu şu anlama gelir" dedi, "Üç çubuk üç gün demektir. Üç gün*

içinde firavun seni zindandan çıkaracak, yine eski görevine döneceksin. Geçmişte olduğu gibi yine ona sakilik yapacaksın. Ama her şey yolunda giderse, lütfen beni anımsa. Bir iyilik yap, firavuna benden söz et. Çıkar beni bu zindandan. Çünkü ben İbrani ülkesinden zorla kaçırıldım. Burada da zindana atılacak bir şey yapmadım."

Fırıncıbaşı bu iyi yorumu duyunca, Yusuf'a, "Ben de bir düş gördüm" dedi, "Başımın üstünde üç sepet beyaz ekmek vardı. En üstteki sepette firavun için pişirilmiş çeşitli pastalar vardı. Kuşlar başımın üstündeki sepetten pastaları yiyorlardı."

Yusuf, "Bu şu anlama gelir" dedi, "Üç sepet üç gün demektir. Üç gün içinde firavun seni zindandan çıkarıp ağaca asacak. Kuşlar etini yiyecekler."

Üç gün sonra, firavun doğum gününde bütün görevlilerine bir şölen verdi. Görevlilerinin önünde baş sakisiyle fırıncıbaşını zindandan çıkardı. Yusuf'un yaptığı yoruma uygun olarak baş sakisini eski görevine atadı. Baş saki firavuna şarap sunmaya başladı. Ama firavun fırıncıbaşını astırdı. Gelgelelim, baş saki Yusuf'u anımsamadı, unuttu gitti.[128]

Tevrat'ın tahrif edildiği Kur'an tarafından birçok ayette bize bildirilmiştir. Fakat böyle olmasına rağmen Kur'an ve Tevrat metinlerinin zaman zaman benzerlik göstermesi şaşılacak ve kınanacak bir durum değildir. Çünkü nihayetinde Tevrat'ı da Yüce Allah indirmiştir. Yahudilerin Tevrat'ın her harfini, her noktasını değiştirmiş olmaları mümkün değildir. Nitekim Kur'an'da geçen resul isimleri tıpkısının aynısı olarak Tevrat'ta da geçmektedir. Adem, Nuh, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Musa, Harun, Davut, Süleyman gibi isimler her iki kitapta da aynıdır. Yani benzerliklerin olması normaldir ve hatta olması gereklidir. Çünkü Kur'an Tevrat'ı tasdik eden bir kitaptır.[129]

Fakat meal ve tefsirlerimiz bu kuralı tersine işletmiş sanki Kur'an Tevrat'ı tasdik eden bir kitap değil tam tersi Tevrat Kur'an'ı tasdik eder şekilde davranmışlardır. Tevrat'ta anlatılan Yusuf kıssası Kur'an'da anlatılan Yusuf kıssası üzerinden düzeltilmesi gerekirken, tersi yapılmış Kur'an'da anlatılan Yusuf kıssası Tevrat üzerinden eğriltilmiştir. Mesela; Tevrat Yusuf'la beraber zindana giren iki kişi için şunları söylemiştir:

---

128 Kitab-ı Mukaddes (Tevrat), Yaratılış 40/1-23

129 Bkz. Maide 5/15, 48; Bakara 2/41

Bir süre sonra Mısır Kralı'nın sakisiyle fırıncısı efendilerini gücendirdiler. Firavun bu iki görevlisine, baş sakiyle fırıncıbaşına öfkelendi. Onları muhafız birliği komutanının evinde, Yusuf'un tutsak olduğu zindanda göz altına aldı. Muhafız birliği komutanı Yusuf'u onların hizmetine atadı. Bir süre zindanda kaldılar.

Tevrat zindana giren bu iki kişiden birinin kralın sakisi, diğerinin fırıncıbaşı olduğunu söylemektedir. Kur'an ise zindana giren iki kişinin meslekleri ile alakalı herhangi bir şey dememiş sadece وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ *"onunla beraber iki genç zindana girdi" demiştir. Tefsirlerimiz ise Kur'an'ın herhangi bir meslek belirtmediği bu kişiler için şunları demişlerdir.*

Cenab-ı Hakk'ın وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ *"onunla beraber iki genç zindana girdi" beyanına gelince; denildiğine göre bunlar, Mısır'daki en büyük kralın iki uşağı idiler. Birisi yiyeceğiyle ilgileniyor, diğeri ise onun içeceğini getiriyordu. Krala, yemeğini hazırlayanın kendisini zehirlemek istediği bildirilince, kral ötekinin de ona yardım ettiğini sandı ve her ikisinin de hapsedilmesini emretti…*

Soru: Onların kralın hizmetçileri olduğu nasıl anlaşılır?

Cevap: Onun, "biriniz efendisine şarap içirecek" (Yusuf 41) yani, (mevlasına, efendisine, kralına) ve "efendine benden bahset" (Yusuf 42) sözleri vasıtasıyla.

Soru: Onlardan birinin aşçı, diğerinin de kralın sucusu olduğu nasıl anlaşılmıştır?

Cevap: Her birinin gördüğü rüya, mesleğine uygun düşmektedir. Çünkü onlardan biri kendisini şarap sıkıyorken görmüş, diğeri de sanki başının üstünde ekmek taşırken…[130]

Hadi diyelim ki meslekleri ile ilgili yapılan çıkarımlar makuldür; peki adamlardan birinin suikast girişiminde bulunduğunu nereden çıkarılmıştır. Hepsinden öte rüya gördükleri nereden ya da hangi kelimeden çıkarılmıştır. Birazdan kelimeler üzerinde durduğumuzda meslekleri ile ilgili yapılan bu çıkarımların da ne kadar saçma olduğu anlaşılacaktır ama bir insanın rüyasında başındaki ekmekten kuşların yemesinden onun mesleğinin fırıncı başı olduğu nasıl söylenebilir ki! Rüyasında kral olduğunu gören biri kral, rüyasında adam öldürdüğünü gören katil mi olacaktır?

Yine Tevrat Yusuf'la beraber zindana giren iki kişinin rüya gördüğünü şu şekilde anlatmaktadır:

130 F. Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.230

Firavunun sakisiyle fırıncısı tutsak oldukları zindanda aynı gece birer düş gördüler. Düşleri farklı anlamlar taşıyordu. Sabah Yusuf yanlarına gittiğinde, onları tedirgin gördü. Efendisinin evinde, kendisiyle birlikte zindanda kalan firavunun görevlilerine, "Niçin suratınız asık bugün?" diye sordu.

"Düş gördük ama yorumlayacak kimse yok" dediler.

Yusuf, "Yorum Tanrı'ya özgü değil mi?" dedi, "Lütfen düşünüzü bana anlatın."

Baş saki düşünü Yusuf'a anlattı: "Düşümde önümde bir asma gördüm. Üç çubuğu vardı. Tomurcuklar açar açmaz çiçeklendi, salkım salkım üzüm verdi. Firavunun kâsesi elimdeydi. Üzümleri alıp firavunun kâsesine sıktım. Sonra kâseyi ona verdim."

Kur'an'da ise bu iki adamın anlattıklarının rüya olduğunu gösterecek tek kelime bile bulunmamasına, hatta kullanılan tüm fiillerin muzari olmasına rağmen müfessirlerimiz ayetin şunlardan bahsettiğini söylemişlerdi:.

Birinci görüş: Yusuf zindana girince oradakilere "ben rüya tabir etmesini bilirim" dedi. Bunun üzerine bu iki delikanlıdan birisi "şu İbrani asıllı delikanlıyı, uyduracağımız bir rüyayla sınayalım" dedi. Böylece onlar, hiçbir şey görmemiş oldukları halde ona rüya tabiri sordular. İbn Mesud da şunları söylemiştir: "Onlar aslında hiçbir şey görmemişlerdi; Onun bilgisini sınamak için, rüya görmüş gibi davrandılar.

İkinci görüş: Mücahid şunu demiştir: "Zindana girdikleri zaman onlar, bir rüya görmüş idiler. Bunun üzerine Yusuf'a geldiler ve bu rüyanın anlamını ona sordular. Saki dedi ki: "Ey bilgili kişi, rüyamda kendimi bir bahçede gördüm. Derken çok güzel bir asma üzerinde, üç üzüm salkımı bulunan üç dal. Onları kopardım. Sanki, kralın kadehi önümdeydi de bu üzümleri onun içine sıkarak, bunu krala sundum. O da bunu içti." Bu ayetteki "şarap (için üzüm) sıkıyorum" ifadesinin delaletidir. Aşçı ise şöyle dedi: "Ben de kendimi şöyle gördüm; sanki başımın üstünde üç tane sepet var. İçlerinde de ekmek ve çeşitli yiyecekler. Birden yırtıcı kuşlar, onları ısırıp koparmaya başlıyor!" Bu da Cenab-ı Hakk'ın, "Öbürü de, ben de rüyamda kendimi başım üzerinde ekmek taşırken ve kuşlar da ondan yerken gördüm" dedi" ayetinin ifade ettiği hususdur.[131]

131 F. Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.230-231

Görüldüğü gibi tefsir müellifleri ile Tevrat'ın anlattığı kıssa neredeyse tıpatıp birbirinin aynısıdır. Peki Kur'an bu söylemi desteklemekte midir? Müfessirlerimizin kralın şarapçısı dedikleri kişinin rüya gördüğünü söyledikleri cümle ayette şu şekilde geçmektedir:

قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّى أَرَانِى أَعْصِرُ خَمْرًا

(Yusuf 12/36) Bu cümlenin hangi kelimesinden adamın rüya gördüğü çıkarılmıştır! Çünkü cümlenin içinde rüya anlamı verebileceğimiz herhangi bir kelime yoktur. Kaldı ki daha önce de belirtildiği üzere, eğer bu adam rüya görmüşse ve onu anlatıyorsa kullanılan kelimelerin geçmiş zaman kipinde yani mazi olması gerekirdi. Aynı şekilde ikinci kişinin de söylediklerinde rüya kelimesi yoktur ve onun söylediklerinde de kullanılan fiillerin tamamı müzaridir.

وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّى أَرَانِى أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِى خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ

Önce ayete, ayetin Arapça metninde olmayan rüya kelimesini ekleyen müellifler daha sonrasında muzari olan fiilleri maziye çevirerek Kur'an'da anlatılan kıssayı Tevrat'ta anlatılan kıssaya uydurmuşlardır. Burası sözün bittiği yerdir. Yüce Allah'ın kelimelerine bu şekilde bir yaklaşımın kabul edilmesi asla mümkün değildir. Tuhaf olan şudur ki: Ayetler gayet açık olmasına rağmen yapılan bu hatalar tüm meal müellifleri tarafından hiç sorgulanmamıştır. Çünkü meal müelliflerinin tamamı kelimelere verdikleri manaları işte bu tefsirlerden devşirmişlerdir. Bunlara göre Kur'an metninin ne dediğinin, kelimelerinin mazi ya da muzari oluşlarının hiçbir önemi yoktur. Onlar için asıl olan Kur'an'a göre şekillenmek değil, kafalarındaki manaları Kur'an'a söyletmek yani Kur'an'a şekil vermektir. Kelimeler üzerinde daha detaylı durduğumuzda durumun vahim boyutlarda olduğu daha iyi görülecektir.

İKİ DANIŞMAN

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ

"İki genç de onunla (Yusuf'la) beraber zindana girdi."

Geleneğin ortaya koyduğu Yusuf kıssasına göre bu cümle sadece kör bir tesadüf sonucu ve bambaşka sebeplerden dolayı Yusuf'la beraber zindana iki kişinin daha girdiğinden bahsetmektedir. Bu cümlenin kıssaya herhangi bir anlam katkısı yoktur. Ne Yusuf bu iki kişiyi tanımaktadır ne de onlar Yusuf'u. Halbuki ayette geçen مَعَهُ *meahu* "onunla beraber" kelimesi tesadüfi bir birlikteliği değil, içerik olarak da bir birlikteliği vurgulayan bir anlama sahiptir. Bunun yanında ayetin en başındaki دَخَلَ *dehale* "girdi" fiili her üçünü birden aynı fiilde birleştirmiştir. Daha da önemlisi cümlenin "zindana girdi" şeklinde, zindana girmenin sanki onların kendi istekleriyle olduğu gibi başlamasıdır. Normal olarak zindana girilmez. Çünkü kişiler zindana bir ceza olarak başkası tarafından atılırlar/kapatılırlar. Ama ayet sanki zindana girmek onların kendilerinin isteğiyle olmuş gibi başlamaktadır.

Bu ayetten önce üç defa fiil olarak gelen tutuklanma/hapsedilme anlamındaki kullanımlar, hep zindana girmekten değil, zindana başkaları tarafından atılmaktan bahsetmiştir. 25.ayette kelime أَنْ يُسْجَن *enyuscen* "tutuklanması" şeklinde muzari ve meçhul bir fiil olarak gelmiştir. Bu onun kendisinin zindana girmesini değil, başkalarının onu zindana sokması demektir. Aynı kelime 32. ayette aynı formda لَيُسْجَنَنَّ *leyuscenenne* (elbette hapsedilecek) şeklinde başkaları tarafından zindana atılmaktan bahsetmiştir. Tıpkı bunlar gibi 35. ayette de kelime Yusuf'un zindana girmesinden değil başkaları tarafından zindana atılması anlamında kullanılmıştır.

لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّىٰ حِينٍ "onu belli bir zaman mutlaka hapsetmeleri."

Tüm bunlardan sonra 36. ayetin "onunla beraber iki genç daha zindana girdi" şeklinde, zindana girmenin sanki onların kendi istekleriyle ol-

muş gibi başlaması ortada farklı bir durumun olduğunu göstermektedir. En başta "onunla beraber iki genç zindana girdi" cümlesinden Yusuf ve bu iki adamın birbirlerini kesinlikle tanıdıkları ve hatta çok iyi bildikleri ortaya çıkmaktadır. İkinci olarak, kimse kendisi zindana girmeyeceği için ayette geçen السِّجْنُ *essicnu* kelimesinin zindandan başka bir anlama gelmiş olması gerekmektedir. Hatırlanacağı üzere birkaç ayet önce Yusuf şu şekilde dua etmişti.

Yusuf 12/33

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ ۖ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ

(Yûsuf) "Rabbim, benim için o (şimdilik) gizli olan, beni ona evlat nispet etmelerinden daha sev-gilidir. Eğer sen onların benim hakkımdaki yöntemlerini boşa çıkarmazsan onlara evlat olacak ve gerçeği bildiği halde bilmiyormuş gibi davrananlardan biri olacağım!" dedi.

Bu ayeti incelerken genelde zindan olarak çevrilen السِّجْنُ *essicnu* kelimesinin neden zindan anlamına gelmemesi gerektiğini detaylıca açıklamış ve kelimeye "o gizlenen" anlamı vermiştik. Gizlenen şeyin ise Yusuf'un İbrahim ve Yakup soyundan gelen biri olması olduğunu belirtmiştik. Babası daha küçük yaşlarda resul olacağını bildirmiş ve ona bunu kardeşlerine anlatmamasını söylemişti. Yusuf kardeşlerine anlatmadığı halde, onlar resullüğün kendilerinden birine ya da kendi soylarına geçmesi için Yusuf'u hadım etmiş, köle haline getirip Mısır'a gelen bir kervana satmışlardı. Onu bu hale getirmeleri onun resul olmasını engellemek içindi. Nitekim Yusuf Aziz kadın tarafından sorgulanırken bunu gündeme getirmiş ve; إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ *"Çünkü o zalimler (kardeşler) asla başaramayacak!"* (Yusuf 23) demişti. Yusuf'un henüz resul olmadığı için soyunun bilinmesi onu her türlü saldırıya karşı açık hedef haline getirmektedir. İşte bu yüzden geçmişi bilinmediği için hakkında soruşturma açılmış olmasına rağmen, o hangi soya mensup olduğunu ısrarla saklamış, Aziz kadın haricinde kimseye anlatmamıştır. Aziz kadın ise 52. ayette anlaşılacak bir sebepten dolayı Yusuf'un kendisine anlattıklarını saklı tutmuş, iftiraya uğramış olmasına rağmen bunu açık etmemiştir. İşte السِّجْنُ *essicnu* kelimesi şimdilik gizlenen o sırrı gösteren bir kelimedir. Kelimenin başındaki ال takısı gizlenen bu şeyin bilinen bir şey olması gerektiğini, kıssanın içinde bunun daha önce geçmiş olduğunu göstermektedir. Nitekim 6. ayette babası Yusuf'a *"tıpkı daha önce ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi sana ve yakup âl'i-*

ne de o nimetini tamamlayacak" demişti. Fakat babası bundan önce bunlardan kardeşlerine bahsetme demişti. İşte bu emir aynı zamanda kimin soyundan olduğunu da kapsamaktadır. Çünkü Yakup soyunun diğer tüm fertleri bellidir ve babalarının yanındadır. Mısır'da Yakup soyuna mensup birinin olduğunun duyulması demek bunun kesinlikle Yusuf olması anlamına gelecektir. İşte bu durum onun tehlikelere maruz kalması demektir.

Daha önce belirtmemize rağmen bir kez daha belirtmemizde fayda vardır. السِّجْنُ *Essicnu* kelimesine Türkçe *zindan* manası verildiğinde bu kelimenin *zindan* şeklinde belirsiz olarak değil *"o zindan"* anlamında belirli bir mana verilmesi gerekmektedir. Fakat ne bu ayetten önce ne de ayetten sonra zindanı tanıtan ve bizim için zindanı bilinir, tanınır hale getiren tek bir ifade yoktur. Bir kelimenin başına ال takısı gelmesi demek o kelimenin "bildiğiniz o şey" anlamına gelmesi demektir. Bu Arapçanın en basit kurallarından biridir. Şu halde tanıtıcı tek kelime bile gelmemiş bir zindan için "o bildiğiniz zindan" denmesi mümkün değildir.

Ayette geçen دَخَلَ *dehale* "girdi" fiili aynı kök harflerinden (d+h+l) türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 126 kelime bulunmaktadır.

دُخُول Duhul; girmek anlamındaki bu kelime mekan, zaman ve eylemlerle ilgili kullanılır. دَخَل Dehale Fesattan, kin gibi gizli düşmanlıktan ve bir yere mensup olma iddiasından kinayedir. Kişinin akıl noksanlığından ve aslının bozuk olduğundan kinaye olarak دُخِلَ فُلانٌ فَهُوَ مَدْخُلٌ denir. Bu anlamdan شَجَرَةٌ مَدْخُولَةٌ "içi bozulan/çürüyen ağaç" denir.دَخَلَ بِامْرَاَتِهِ Kişinin eşiyle cinsel ilişkiye girmesinden kinayedir. Şu ayet de bu anlamdadır.132

Nisa 4/23

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِى أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِى فِى حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِى دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, ken-

132 R. El İsfahani, El Müfredat DHL md.

dileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur- öz oğullarınızın karıları, iki kız kardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçenler (önceden yapılan bu tür evlilikler) başka. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir. (DİB meali).

- دَخِلَ الشَّيْءُ - دَخَلا..... *İçerisi bozuk olmak, içerisine bozucu girmek, içten bozulmak.*
- دَخِلَتْ اَمُورُه..... *İşleri içten bozuldu.*
- دَخَلَ فِى خَبَرِكَان..... *Geçmişte kaldı.*
- دَخَلَ مَدَارَه ..... *Yörüngesine oturdu.*
- دُخِلَ على القَانُونِ تَعْدِيلٌ ... *Kanunda değişiklik yapıldı.*
- دَخَلَ بِ – على عَرُسِه ..... *Gelinle zifafa girdi.*
- دَخَلَ فِى الدَّرْسِ ..... *Derse başladı.*
- دَخَلَ عَلَيْه الْمَكَان..... *Yanına vardı, huzuruna çıktı.*
- اَدْخَل السِّكِّينَ فِى صَدْرِه..... *Bıçağı göğsüne sapladı.*
- أُدْخِلَ عَلَيْه..... *Değişiklik yapıldı .. eklendi ..ilave edildi.*
- دَاخَل الشَّيْءُ الشَّىءَ..... *Karışmak, sızmak, içine girmek, içine girip etkilemek, içine girip bozmak, karışıp engellemek, müdahale etmek.*
- تَدَخَّلَ فِى الْمُنَا قَشَة..... *Tartışmaya müdahale etti.*
- تَدَخَّلَ الشَّيْءُ فِى - تَدَخُّلاً *Karışmak, yavaşça içerisine girmek, aracılık etmek, araya girmek, içine sızmak, girişmek, kurcalamak, müdahale etmek, birbirine girmek, kenetlenmek.*[133]

Bu kelime Kur'an'da; girmek,[134] sokmak,[135] zifafa girmek,[136] girilecek

133 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük DHL md.s.841

134 Bkz. Bakara 2/58, 111, 114, 214; Ali İmran 3/37, 97, 142, 185, 192

135 Bkz. Ali İmran 3/195; Nisa 4/13; İbrahim 14/23; Mümin 40/46

136 Bkz. Nisa 4/23

yer,[137] dahil olmak,[138] arasına karışmak,[139] delik,[140] huzuruna çıkmak,[141] aldatma, bozma aracı,[142] kabul etmek,[143] bir şeyi bir şeyin içine sokmak,[144] kavuşturmak[145] anlamlarında kullanılmıştır.

Biraz önce anlamaya çalıştığımız ayette geçen السِّجْنُ *essicnu* kelimesinin "zindan" anlamına gelemeyeceğini belirtmiş ve kelimenin anlamının "o gizlenen" olması gerektiğini söylemiştik. Ayrıca kimsenin kendi isteğiyle zindana giremeyeceğini, kelimenin failleri olarak Yusuf ve beraberindeki iki kişi olmasından bu kelimenin de "girmek" manasına gelemeyeceğini söylemiştik. Bunlardan başka cümlede geçen مَعَهُ *meahu* "onunla beraber" kelimesinin anlamı tesadüfi bir birlikteliği değil, bilinçli bir birlikteliği kast etmektedir. Bu kelime Kur'an'da 164 kez kullanılmaktadır ve bu kullanımların tamamında da rasgele bir birliktelik değil, bilinçli bir birliktelik anlamı vardır.

مع *Mea* sözcüğü, bir yerde bulunmayı, buluşmayı, birleşmeyi ifade eder. هُمَا مَعًا فِى الدَّارِ *"o ikisi evde beraberdirler."* Zamanda birliktelik de bu kelime ile anlatılır: وَلِدَا مَعًا "beraber, aynı zamanda doğdular" gibi. Anlamda beraberlik de bunun içindedir. Üstünlük ve makamda beraberliği ifade ederken de kullanılabilir: هُمَا مَعًا فِى الْعُلُوِّ "o ikisi üstünlük açısından aynı düzeydedirler" gibi. Kelimesi yardım anlamını da içerir. Bu durumda مع sözcüğünün tamlananı konumundaki isim, yardım gören varlıktır.

Allah buyurur ki: لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا "**Üzülme Allah bizimle beraberdir"** (Tevbe 9/40); اللَّهَ مَعَنَا *Allah'e meaze* ifadesinde yardım olunan مَعَ *mea* sözcüğünün muzafun ileyhi'dir. Yani, bizim yardımcımız Allah'tır. Şu ayetler de bunun gibidir. (Nahl 16/128 – Hadid 57/14 – Bakara 2/153, 194 – Şuara 26/62)[146]

İncelediğimiz ayette kelime مَعَهُ *meahu* şeklinde geçmiştir. Bu durumda مَعَ "muzaf" (tamlayan), (ه) zamiri ise muzafun ileyh (tamlanan) olmaktadır. Yani bu şu demektir: tıpkı yukarıdaki Tevbe 9/40 ayetinde ve diğer-

137 Bkz. Nisa 4/31; İsra 17/80
138 Bkz. Maide 5/84; Araf 7/151; Tevbe 9/99; Hac 22/59
139 Bkz. Araf 7/38; Neml 27/19; Ankebut 29/9
140 Bkz. Tevbe 9/57
141 Bkz. Yunus 12/88, 99
142 Bkz. Nahl 16/92, 94
143 Bkz. Enbiya 21/75, 86; Hac 22/14, 23
144 Bkz. Neml 27/12
145 Bkz. Şura 42/8
146 R. El İsfahani, El Müfredat MEA md.

lerinde olduğu gibi مَعَ yardım edenleri, (ه) zamiri ise yardım göreni ifade etmektedir. Bu açıklamalara göre مَعَهُ (meahu) kelimesinin manası tesadüfi bir birlikteliği değil, yardım amacıyla yapılan bir birlikteliği kast ederek (onunla beraber) "ona yardım ettiler" şeklinde olmak durumundadır. Bu mana çeviriye direk yansıtılmasa bile, zımnen bu manayı kast etmesi gerekmektedir.

Anlamaya çalıştığımız cümle içinde geçen فَتَيَانِ *feteyani* kelimesi üzerinde daha önce durmuş ve anlamının "fikrine danışılan kişi" yani "danışman" şeklinde olması gerektiğini belirtmiştik. Zaten ayetin devam cümlelerinde bu iki kişinin danışman oldukları iyice anlaşılacaktır. Bu açıklamalardan sonra anlamaya çalıştığımız 36. ayetin ilk cümlesinin anlamı şu şekilde olmalıdır.

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ

"o gizliliğe onunla beraber (yardımlaşan) iki danışman da dahil oldu."

Daha önce de belirtmiştik; geleneksel anlayış Yusuf ile bu kişilerin birbirlerini tanımadıklarını, tesadüfen birlikte zindana girdiklerini kurgulamıştır. Oysa ki bu iki kişi ve Yusuf birbirlerini tanımakta ve çok iyi bilmektedirler. Bu durum bir sonraki ayette çok daha açık bir şekilde gün yüzüne çıkacaktır.

CASUS

قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّى أَرَانِى أَعْصِرُ خَمْرًا

İkisinden biri, "Ben rüyamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm" dedi (DİB meali).

Anlamaya çalıştığımız 36. ayetin ikinci cümlesi tüm mealler tarafından buna yakın anlamlarda çevrilmiştir. Burada meal yazarlarının içinde bulunduğu ibretlik durumu göstermek açısından, mezhep ve meşrebini gözetmeden ayetin bu cümlesine nasıl anlamlar verdiklerini alıntılamak istiyoruz.

Abdulaziz Bayındır Meali

Onlardan biri dedi ki; "Ben rüyada şaraplık üzüm sıktığımı gördüm.

Abdulbaki Gölpınarlı Meali

Bunların biri, ben dedi, rüyamda gördüm, şarap yapmak için üzüm sıkıyormuşum"

Abdullah Parlıyan Meali

Sohbet esnasında onlardan biri, Yûsuf'a dedi ki: "Rüyamda kendimi şaraplık üzüm sıkarken gördüm."

Ahmet Tekin Meali

Birisi: "Rüyamda kendimi üzüm sıkarken gördüm." dedi.

Ahmet Varol Meali

Onlardan biri: "Ben rüyada kendimi şarap sıkıyor gördüm" dedi.

Ali Bulaç Meali

Biri: 'Ben (rüyamda) kendimi şarap sıkıyorken gördüm.' dedi.

Ali Fikri Yavuz Meali

Delikanlılardan biri: "- Ben rüyamda kendimi şarap olacak üzüm sıkıyor gördüm", dedi.

Bahaeddin Sağlam Meali

Biri dedi ki: "Ben içki için üzüm sıktığımı görüyorum."

Bayraktar Bayraklı Meali

Onlardan biri dedi ki: "Ben rüyamda şarap sıktığımı gördüm."

Cemal Külünkoğlu Meali

Bunlardan biri dedi ki: "Ben (rüyamda) kendimi şarap sıkıyor gördüm"

Diyanet İşleri Meali (Eski)

Biri, "Rüyamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm" dedi;

Diyanet İşleri Meali (Yeni)

Biri, "Ben rüyamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm" dedi.

Diyanet Vakfı Meali

Onlardan biri dedi ki: Ben (rüyada) şarap sıktığımı gördüm.

Edip Yüksel Meali

Onlardan biri: "(Rüyamda) kendimi şarap yaparken gördüm," dedi.

Elmalılı Hamdi Yazır Meali

Birisi dedi ki: "Rüyada kendimi şarap sıkarken gördüm".

Elmalılı Meali (Orjinal)

Birisi ben, dedi: ru'yada kendimi görüyorum ki şarap sıkıyorum

Hasan Basri Çantay Meali

Bunlardan biri: «Ben rü'yamda kendimi şarab (üzüm) sıkıyor gördüm» dedi.

Hayrat Neşriyat Meali

Onlardan biri: "Doğrusu ben(rüyâmda) kendimi görüyorum ki üzüm sıkıyorum!" dedi.

Kadri Çelik Meali

Biri, "(Rüyamda) şarap (üzüm) sıktığımı gördüm" dedi.

Mehmet Türk Meali

Onlardan biri (Yûsuf'a): "Ben (rüyamda) kendimi şarap sıkıyorken gördüm." dedi.

Muhammed Esed Meali

İşte bu iki gençten biri (bir gün): "Rüyamda kendimi şaraplık üzüm sıkarken gördüm" dedi.

Mustafa İslamoğlu Meali

(Bir gün) o iki gençten biri dedi ki: "Rüyamda kendimi şaraplık üzüm sıkarken gördüm."

Ömer Nasuhi Bilmen Meali

Bunlardan biri dedi ki: «Muhakkak ben kendimi (rüyâda) görüyorum ki, şarap sıkıyorum.»

Suat Yıldırım Meali

Onlardan biri: "Ben rüyamda, kendimi şarap yapmak için üzüm sıkarken gördüm.

Süleyman Ateş Meali

Onlardan biri dedi ki: "Ben düşümde şarap sıktığımı görüyorum."

Şaban Piriş Meali

Onlardan biri:-Rüyamda, şarablık üzüm sıktığımı gördüm, dedi;

Ümit Şimşek Meali

Onlardan biri, "Ben rüyamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm" dedi.

Yaşar Nuri Öztürk Meali

Bir tanesi dedi ki: "Rüyada gördüm, şarap sıkıyordum.

Ayette geçen قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّى أَرَانِى أَعْصِرُ خَمْرًا bu cümleye yukarıdaki gibi mealler verilmesi hakikaten akıllara ziyandır. Bir kere ayette geçen fiillerin hepsi müzaridir, yani geniş/şimdiki/gelecek zaman kipidir ama fiiller muzari olmasına rağmen tek bir istisnası bile olmadan müelliflerin hep-

si mazi yani geçmiş zaman olarak çevirmişlerdir. Cümlenin ne öncesinde ne de sonrasında muzari fiilleri mazi olarak anlamamızı sağlayacak hiçbir ibare yoktur. Müellifler Yüce Allah'ın muzari olarak vahy ettiği kelimeleri hiçbir kurala, ilkeye dayanmadan maziye çevirmişlerdir.

Bu ayette anlatılanları doğru anlamak için en başta, Yusuf'un iki arkadaşının onun görüşüne başvurmak için anlattıkları şeylerin rüya olmadığının bilinmesi gerekmektedir. Zira ayette anlatılanların rüya olduğunu gösterecek tek bir delil hatta tek bir ima bile bulunmamaktadır. Yukarıdaki meallerde "*ben rüyamda gördüm*" şeklinde çevrilen kelime أَرَانِى *erânî* kelimesidir. Bu kelime asla "*ben rüyamda gördüm*" anlamına gelemez. Ortada sadece bir tek أَرَانِى *erânî* kelimesi vardır ve fiil olan bu kelimeye sözlük manaları içinden "görmek" manası tercih edilecekse, muzari bir fiil olduğu için ***"kendimi görürüm/görüyorum/göreceğim"*** anlamlarından birinin verilmesi zorunludur.

Ayette geçen أَرَانِى *eranî* kelimesi üzerinde daha önce durulmuştu. Fakat önemine binaen bu kelime üzerinde bir daha durmamız yerinde olacaktır. Kök harfleri راى r+e+y olan bu kelime Kur'an'da 328 defa geçmektedir. Bu kökten; gözle görmek, basiretle görmek, görüşünde olmak, inanmak, sanmak, farkına varmak, sezinlemek, kabul etmek, akciğerine vurmak, görüşünü belirtmek, inanmak gibi kelimeler türemiştir. Bu kökten türemiş kelimelerin faklı anlamları ile ilgili birkaç tane örnek cümle şu şekildedir.

- رَاَيْتُ الْحَقَّ مُنْتَصِرًا..... ***Gerçeğin zafere ulaşacağına inandım.***
- رَاَى نَفْسَه مُضْطَرًّا..... ***Kendini…e mecbur saydı.***
- رَاَى مِنْ وَاجِبِه اَنَّ..... ***i görev saydı.***
- اَ رَاَيْتَ لَوْ..... ***Ne dersin, görüşün nedir?***
- كُنْتُ رَاَيْتُه فَاضِلاً..... ***Onu faziletli sanmıştım.***
- اِنَّنِى اَرَى مَا تَرَاه فِى هَذَا الشَّانِ.. ***Bu konuda ben de senin gibi düşünüyorum.***
- اَ رَاَيْتَ..... ***Haberin var mı? Bildin mi? Sana ulaştı mı?***
- رَاَى الرَّايَةَ..... ***Sancağı dikti.***
- رَاَى رَاْيَه..... ***Görüşünü benimsedi.***
- اَيْنَ ذَهَبَ يَا تُرَى..... ***Acaba nereye gitti.***
- رَاَى مِنْهُ عَجَبًا..... ***Onu tuhaf buldu, ondan bir tuhaflık sezdi.***

Birinci kişinin أَرَانِى *eranî* derken neyi kast ettiğini anlamak için devamında söylediği أَعْصِرُ خَمْرًا *ea'siru hamran* ibaresini incelemek gerekmektedir. Meallerin bir kısmı bu ibareye *"şarap sıkıyorum"*[147] gibi garip bir anlam vermişlerdir. Zaten meyvelerin sıkılması sonucu elde edilmiş şarabın yeniden sıkılması anlamsız bir şeydir. Diğer bir kısım meal ise أَعْصِرُ خَمْرًا *ea'siru hamran* ibaresini "şaraplık üzüm sıkıyorum" şeklinde çevirmişlerdir. Bu çevirilere göre خَمْرًا *hamran* kelimesinin karşılığı "şaraplık üzüm" olmaktadır. Kelimenin şaraplık üzüm şeklinde bir sözlük manasının olmaması bir yana, meal ve tefsirlerin tamamı Kur'an'da geçtiği diğer yerlerde kelimeye sarhoşluk veren içecek anlamında "*içki*" manası vermişlerdir.

Maide 5/90

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

Ey iman edenler! (Aklı örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz (DİB meali)

Eğer Yusuf suresinde geçen خَمْرًا *hamran* kelimesine "şaraplık üzüm" manası veriliyorsa, Maide 90. ayette geçen aynı kelimeye de "şaraplık üzüm" manasının verilmesi gerekmektedir. Bu durumda haram edilen şeyin "*içki*" değil "*şaraplık üzüm*" olması gerekmektedir. Yusuf suresinde kelimeye "*şaraplık üzüm*" Maide suresinde ise "*içki*" anlamının verilmesinin hiçbir tutarlılığı yoktur. Kelimeye farklı anlamlar yüklemenin tutarsızlık olacağını fark eden müfessirler, Arapçanın farklı lehçeleri olduğunu, Uman lehçesine göre خَمْرًا *hamran* kelimesinin "üzüm" manasına geldiğini söylemişlerdir. Kafalarındaki anlamı Kur'an'a yüklemek için her türlü yola başvuran müfessirlerimiz ne gariptir ki Kur'an'da 11 defa geçen عِنَبٍ *înab* (üzüm) kelimesini hiç hesaba katmamış hatta sarhoşluk veren içkilerin elde edildiği üzümün adının *hamr* değil *inab* olduğunu görmemişlerdir!

Nahl 16/67

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

147 Mesela bkz: Ali Bulaç, Cemal Külünkoğlu, TDV, Elmalılı, Mehmet Türk, Ömer Nasuhi Bilmen, Süleyman Ateş, Yaşar Nuri Öztürk, Bayraktar Bayraklı mealleri.

Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden hem içki hem de güzel bir rızık edinirsiniz. Elbette bunda aklını kullanan bir toplum için bir ibret vardır (DİB meali).

Bunun yanında; Yusuf suresindeki خَمْرًا *hamran* kelimesine "şaraplık üzüm manası verildiğinde; içkiyi haram eden ayette geçen الْخَمْرُ *elhamru* kelimesine de sadece üzümden elde edilen içki manası verme zorunluğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda da, yasak edilen içkinin sadece üzümden elde edilen içkiler olacağı gibi bir sonuç doğacaktır. Oysa Yüce Allah elde edildiği şeye bakmadan sarhoşluk veren tüm içkileri haram kılmıştır.

Birçok mealin Yusuf suresindeki خَمْرًا *hamran* kelimesine "şaraplık üzüm" manası vermesinin hiçbir temeli olmadığı anlaşılmaktadır. خَمْرًا *hamran* kelimesine şarap veya şaraplık üzüm, ibarenin tamamına ise; أَعْصِرُ خَمْرًا *ea'siru hamren* "şarap sıkıyorum" anlamı vermenin hiçbir temeli yoktur. Zira şarap zaten bir sıkmanın sonucu elde edilmiştir. Kaldı ki أَعْصِر *ea'sir* kelimesi sıvıların değil, katı olan meyvelerin özsuyunu çıkarma anlamındadır. Türkçedeki usare (sıkılarak elde edilen meyve suyu) kelimesi de buradan gelmektedir. Ayrıca kelimenin sonunun tenvinli ve başında el takısı olmaması anlama, "*herhangi bir*" katkısı yapmaktadır. Yani herhangi bir tek üzüm manası vermektedir. Neresinden bakılırsa bakılsın ayette geçen أَعْصِرُ خَمْرًا *ea'siru hamren* ibaresine hem "şarap sıkıyorum" hem de "şaraplık üzüm sıkıyorum" manası vermenin hiçbir temeli yoktur. Bu şekilde mana vermek kuralsızlık, ilkesizlik, çarpıtma, tahrif olmaktan başka bir şeyle adlandırılamaz.

أَعْصِرُ *Ea'siru* kelimesi عصر a+s+r kökünden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da sadece 5 defa kullanılmaktadır. Bu 5 kullanımdan ikisi[148] Yusuf suresinde ve *fiil* olarak geçmektedir. Diğer 3 tanesi *isim*[149] olarak geçer. Fiil olarak bu kelime meyvenin suyunu sıkmak, ıslak elbisenin suyunu sıkmak, bir şeyin özsuyunu elde etmek için sıkmak, bir şeye ermek (buluğa ermek gibi), ikindi vaktine girmek, meyvenin belirmesi, çağdaş olmak, aynı asırda yaşamak, sıkışmak, zorla almak, sıkılmak, düşüncelerin ana fikrini çıkarmak, özet çıkarmak, hülasasını yapmak[150] manaları vardır. İsim olarak ise; çağ, yüzyıl, meyve sıkacağı, ezilmek suretiyle elde edilen

148 Bkz. Yusuf 12/36, 49

149 Bkz. Bakara 2/266; Nebe 78/14; Asr 103/1

150 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük ASR md.s.1586: R. El İsfahani; El Müfredat ASR md.

şey, meyve suyu, katı bir şeyin özsuyu, usare, ikindi vakti, yüzyıl, kasırga, şıra, dönem, yağmur bulutları[151] anlamlarında kelimelerdir.

خَمْرًا *Hamr* kelimesi ise خمر h+m+r kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş, hepsi de isim olmak üzere 7 kullanım bulunmaktadır. خَمْر *Hamr* kelimesinin aslı *bir şeyi örtmektir*. خمار *Hımar* kendisiyle örtülen şeye denir. Kadınların başını örttüğü şeye isim olması bundandır. İnsanların *himarına* girmek, onların içine girildiğinde saklayan/kaybeden topluluğun içine girmektir. خمر *Hamr* yani içki ise, aklın işleyiş mekanizmasını örttüğünden dolayı bu adı almıştır.[152] Bundan başka aynı kökten; mahmurluk çökmek, hafif baş ağrısı ve sarhoşluk hissetmek, sarhoş olmak, kalabalık olmak, saklanmak, saklı kalmak, küsmek, kin beslemek, gizlemek, örtmek, perdelemek, mayalamak, utanmak, engel olmak, demlemek, düşüncenin olgunlaşması, örtünmek, bir fikre saplanmak, insan kalabalığı, arkasına gizlenecek bir şey anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.[153]

Bu kelime Bakara 2/219; Maide 5/90, 91 ayetlerinde الْخَمْرُ *el hamr* şeklinde Arapçadaki bilinirlilik takısı olan ال ile gelmiştir. Kelimenin bu şekilde gelmesi sarhoşluk verdiği bilinen her şey anlamına gelmektedir. Aynı kelime Nur 24/31 de saçların örtülüp saklanacağı şey ile alakalı olarak بِخُمُرِهِنَّ *bihumurihinne* şeklinde, çoğul olarak ve kadınlara nispet edilerek, Muhammed 47/15 de ise cennetteki bir içecek olarak gelmiştir.

Muhammed 47/15

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى

Kendilerini koruyanlara söz verilen cennet şöyle anlatılabilir: İçinde bozulmayan su ırmakları, tadı bozulmayan süt ırmakları, içenlere zevk veren içki ırmakları ve süzme bal ırmakları akar…

Bu ayette geçen *hamr* kelimesi birçok meal tarafından şarap şeklinde çevrilmiştir. Böyle bir yaklaşım da doğru değildir. Eğer içkinin haram edildiğini bildiren Maide 5/90, 91 ayetlerinde geçen الْخَمْرُ *el hamr* kelimesi

151 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük ASR md.s.1586: R. El İsfahani; El Müfredat ASR md.

152 R. El İsfahani; El Müfredat HMR md.

153 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük HMR md.s.798

sarhoşluk veren tüm içkilere ad olarak veriliyorsa, burada geçen kelimeye de aynı anlamın verilmesi zorunludur. İşte bu zorunluluk Muhammed suresi 15. ayette geçen خَمْر *hamr* kelimesine de sarhoşluk veren içki anlamını vermeyi gerektirmektedir. Fakat cennetteki içkinin bir lezzeti olduğu aynı ayetin devamında gelen kelimelerle açıklanırken, bu lezzetin sarhoşluk vermeyen bir lezzet olduğu başka ayetlerle açıklanmıştır.

Saffat 37/47

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ

Onlarda ne baş ağrıtıcı bir şey bulunur ne de ondan dolayı sarhoş olurlar.

Vakıa 56/19

لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ

İçtikleri ne başlarını ağrıtır ne de sarhoş olurlar.

İşte bu ayetler bir yandan cennetteki *hamr* ile dünyada çeşitli yollarla elde edilen *hamr*'ın arasındaki farkın, birinin sarhoşluk veren, diğerinin sarhoşluk vermeyen olduğunu ortaya koyarken, öte yandan *hamr* kelimesine sarhoşluk veren içecekler anlamını vermeyi zorunlu kılmaktadır. Yusuf suresinde خَمْرًا *hamran* şeklinde geçen 2 kullanıma gelince; kelimenin ال takısı almaması, bu kelimeden önce özünü çıkartmak anlamındaki أَعْصِر *ea'siru* kelimesinin muzari (geniş, gelecek, şimdiki zaman kipi) olarak gelmesi ve hepsinden önemlisi anlatılanların bir rüya olmaması خَمْرًا *hamran* kelimesine şarap anlamı vermemizin mümkün olmadığını göstermektedir. Bu açıklamalardan sonra أَعْصِرُ خَمْرًا *ea'siru hamran* ibaresine "*herhangi bir gizliliğin özünü çıkarmak*" anlamı en uygun mana olarak gözükmektedir. Bu durumda birinci adamın söylediği cümlenin tamamına إِنِّى أَرَانِى أَعْصِرُ خَمْرًا ***"şüphesiz ki ben herhangi bir gizliliği kendim sezinler, özünü (ortaya) çıkarırım"*** şeklinde bir mana vermek daha isabetli olacaktır.

Adam bu cümleyle ne iş yaptığını açıklamaktadır. Bu söylemden adamın görevinin gizli kapaklı olduğuna inanılan işleri takip edip ortaya çıkarmak olduğu, yani bir casus veya bir soruşturma memuru olduğu anlaşılmaktadır.

Daha önceki ayetlerde Yusuf'un Mısıra gelmeden önceki hayatının ve özellikle bizzat Yusuf'un kendisinin İbrahim soyundan biri olduğunu gizlemesinden dolayı bir güvenlik soruşturmasına maruz kaldığından bahse-

dilmişti. Bu süreci 25. ayette birinin kadın diğerinin erkek olduğu anlaşılan iki soruşturma memurunun, birbirleriyle ters düşmeleri başlatmıştı.

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ "ikisi o makamda rekabet etti. (İkisinden kadın olanı) onun (Yusuf'un) görevini bir tedbiren iptal etti."

Daha sonra her ikisi de Seyyidin yanına gelmiş, kadın olan Yusuf'a "kraliyet ehline bir kötülük tasarlama suçu isnat etmiş ve bundan dolayı Yusuf'un sorgulanmak üzere tutuklanmasını veya işkenceye tabi tutulmasını bizzat Seyyid'den istemişti. Bu süreç boyunca hep o iki kişiden kadın olanı konuşmuş, onunla aynı fikirde olmadığı yani Yusuf'un kraliyet ehline kötülük tasarlayan biri olduğuna inanmadığı, ayetteki "rekabet ettiler, ters düştüler" anlamına gelen اسْتَبَقَا *istebeka* kelimesinden anlaşılan diğer erkek kişi ise susmuş hiç konuşmamıştı. İşte o susan adam ile 36. ayette إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا ***"şüphesiz ki ben herhangi bir gizliliği kendim sezinler, özünü (ortaya) çıkarırım"*** diyen adam aynı kişidir. Çünkü Yusuf'un geçmiş hayatı ancak bir araştırma sonucunda ulaşılabilecek bir şeydir. Adam o zaman susmuştur çünkü karşı tarafın suçlamalarının temelinde Yusuf'un hayatının bir kısmının karanlık kalması yatmaktadır ki bu doğrudur. Yani Yusuf'u savunması mümkün değildir. Yusuf'u çok iyi tanımakta hatta ayetin sonunda "sen Muhsinlerden birisin" diyecek kadar onu bilmektedir ama o da diğer soruşturma memuru gibi Yusuf'un Mısıra gelmezden önceki hayatını bilmemektedir. Zaten bu ayetin sonuna doğru "bize bunun aslının doğru haberini sen bildir" diyerek, Yusuf'a neden geçmişini sakladığını soracaktır. İşte bu adam gelmiş, Yusuf'un şimdilik saklı tutmak zorunda kaldığı geçmişi yüzünden maruz kaldığı bu duruma nasıl yardımcı olacağını söylemektedir.

Bu adamla ilgili daha detaylı bilgiler kıssanın ilerleyen bölümlerinde gelmeye devam edecektir. Kelimeler bu ve diğer adamı daha iyi tanımamıza ve Yusuf'un hayatında her ikisinin de nasıl bir rol oynadıklarına ulaşmamıza imkân verecek bir hayli detayı haber vermektedir. Bu açıklamalardan sonra; anlamaya çalıştığımız cümleye daha isabetli olduğunu öngördüğümüz meali vererek bir sonraki cümledeki kelimelere geçebiliriz.

إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا

"şüphesiz ki ben herhangi bir gizliliği kendim sezinler, özünü (ortaya) çıkarırım"

HERKESE ÜSTÜN GELİR

Yusuf'a yardım eden ikinci kişi ise durumunu daha uzun bir cümle kurarak anlatmıştır. Kur'an'ın bu adama daha fazla kelime tahsis etmesi onun diğerinden daha önemli bir konumda olduğunu düşündürmektedir. Geleneksel anlayışın her iki adamın söylediklerini rüya üzerine kurgulayıp cümlede geçen kelimeleri bu kurguya uydurmak için gelecek zamanda olmalarına rağmen geçmiş zaman kelimelerine çevirmeleri, kıssanın en önemli kişiliklerinden biri olan ikinci adamın hiç tanınmamasına neden olmuştur. Oysa bu adamın birazdan üzerinde duracağımız cümlede söyledikleri, kıssaya bambaşka bir derinlik katmakta ve daha önce yaşanan birçok olayın daha iyi anlaşılmasına neden olmaktadır.

وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّى أَرَانِى أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِى خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ

Ayetteki ikinci kişi, durumunu anlatırken işte bu cümledeki kelimeleri sarf etmiştir. Cümlede kullanılan tüm fiillerin muzari (geniş – şimdiki - gelecek zaman) olduğunu tekrar hatırlatalım. Bu cümlenin başında geçen أَرَانِى *eranî* kelimesinin üzerinde biraz önce durmuştuk. Adamın anlattıklarının bir rüya olmaması, söylediği şeylerin hayatta bir karşılığının olmasını zorunlu kılmaktadır. Üzerine basa basa tekrar ettiğimiz gibi hem bu adamın hem de diğer adamın söylediklerinin rüya olduğunu gösterir tek bir delil, tek bir ima dahi yoktur.

Anlatılanların rüya olmaması; mealler tarafından رَأْسِى *re'si* (*baş)* – فَوْقَ*fevka* (üstünde) – خُبْزًا *hubzen* (ekmek) – الطَّيْرُ*et-tayru* (kuşlar) şeklinde çevrilen bu isimlerin ve أَرَانِى *eranî* (kendimi görüyorum) – أَحْمِلُ*eahmilu* (taşıyorum) – تَأْكُلُ*te'külü* (yiyor) anlamlarına gelen fiillerinin rüyada görülen sembolik olayları değil, gerçek hayatta karşılığı olan bir durumu, bir hali, bir işi bildiren kelimeler olmasını gerektirmektedir. Zira her iki adamın bunları Yusuf'a anlatmasının ana sebebi نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ "*bize bunun aslını haber ver*" şeklinde gelen bir sonraki cümlede belirtilmiştir. Yani bu adamlar anlattıkları şeyleri hiçbir sebep olmadan durup dururken anlatmamaktadırlar. Bununla bir şeyi kast etmiş olmalıdırlar.

Ayette geçen أَحْمِلُ *e'hmilu* kelimesi muzari bir fiildir ve حمل h+m+l kök harflerinden türemiştir. Kur'an'da bu kökten türemiş 64 kullanım bulunmaktadır. Bu kelimeden fiil olarak; taşımak, kaldırmak, yüklenmek, götürmek, gebe kalmak, bir şeyi yapmaya zorlamak, sorumluluk almak, teşvik etmek, kışkırtmak, dolup taşmak, hücum etmek, ezberlemek, haberi nakletmek, görüşünü benimsetmek, yeni anlam kazandırmak, yorumlamak, bozmak için bir şeye başka bir şey karıştırmak, ağır gelmek, kefil olmak anlamlarında kelimeler türemiştir.[154]

Ayette geçen فَوْقَ *fevka* kelimesi aynı kök harflerinden (f+v+k) türemiştir. Kur'an'da bu kökten türemiş 43 kelime bulunmaktadır. Mekân zarfı olan bu kelime sadece 7/143 de "*ayılma*" anlamında fiil olarak gelmiştir. Geri kalan kullanımların 26 tanesi isim 16 tanesi ise mekân zarfı olarak kullanılmıştır. Bu kelime mekân, cisim, sayı ve mertebe ile ilgili 6 değişik şekilde kullanılır.

1- Yükseklik açısından; (2/63 – 39/16 – 41/10)

2- Çıkış ve iniş açısından; (33/10)

3- Sayı ile ilgili olarak; (4/11)

4- Büyüklük ve küçüklük ile ilgili olarak; (2/26)

5- Dünyevi üstünlük açısından; (43/32 – 2/212 – 3/55)

6- Üstün gelmek yenmek açısından; (6/18 – 7/127)[155]

Müfessir ve meallerin; *daha öte, daha üst* manalarına gelen bu kelimeye, bir şeyi bir şeyin üstünde taşımak anlamını vermiş olması anlaşılır bir durum değildir. Çünkü bu kelime kullanıldığı her yerde mutlaka bir kıyasın olduğunu bildirmektedir. Bu kelime bir şeyin üstünde diğer bir şeyin olmasını değil, bir şeyin başka bir şeyden daha üstün, daha öte, daha yukarda olduğunu belirten bir kelimedir. Eğer sadece bir yön belirtiliyor olsa bile başka yer değil o yön demektir. Bu durumda ayette geçen فَوْقَ رَأْسِى *fevka re'sî* ibaresine "*başımın üstünde*" anlamı verilmesi pek mümkün gözükmemektedir. İbarede geçen رَأْسِى *re'sî* kelimesine bilinen baş manası verilmesi durumunda, cümlede geçen فَوْقَ رَأْسِى *fevka re'sî* ibaresine "*başımdan öte, başımdan daha üstün, başımdan daha yukarıda*" manası verilmesi gerekmektedir. Bu kelime Türkçede de, "*bir şeyin fevkinde olmak*" şeklinde bir şeyin bir şeyden üstün olduğunu belirtmek için kullanılmaktadır.

---

154 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Fiiller Sözlüğü HML md.s.182

155 R. El İsfahani; El Müfredat FVK md.

Ayette geçen رَأْسِى *re'sî* kelimesi ise راس (r+e+s) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 18 kelime bulunmaktadır. Başkan olmak, başkanlık etmek, reis olmak, başına geçmek, yönetmek, lider olmak, liderlik, reislik, bir heyetin başı, bir şeyin kaynağı, bir şeyin başlangıcı, bir şeyin üst kısmı, tepe, zirve, baş, kelle, doğrudan doğruya, sorumluluk anlamlarına gelen kelimeler bu kökten türetilmiştir.[156]

Mesela bu kelime Bakara 2/279.ayette borç alışverişinde ilk konulan sermaye, faizsiz sermaye, Enbiya 21/65 ayetinde ilk haline geri dönmek, başa dönmek anlamlarında ve birçok yerde ise bildiğimiz baş anlamında kullanılmaktadır.

Duhan 44/48

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ

"Sonra başının üstüne kaynar su azabından dökün" (DİB meali)

Bu ayette ise kelime tıpkı Yusuf suresindeki bir ibareyle beraber gelmektedir. Ayete verilen meale dikkat edilirse, فَوْقَ رَأْسِهِ *fevka re'sihi* ibaresine verilen anlamın başın üstünde taşınan bir şeyden değil, başın daha yukarısından bir şeyin boca edilmesinden bahsedilmiş olduğu görülecektir. Takdir edilmelidir ki başın üstünden boca edilecek şeyin daha yukarıda olması gerekmektedir. İşte bu ibare Yusuf suresinde aynı şekilde gelen فَوْقَ رَأْسِى *fevka re'si* ibaresinin başın üstünde taşınan bir şeyden bahsetmediğini göstermektedir.

Ekmek diye çevrilen خُبْزًا *hubzen* kelimesi ise aynı kökten (h+b+z) türemiştir ve bu kelime Kur'an'da bu ayetten başka yerde kullanılmamıştır. Ekmek pişirmek, ekmek yapmak, hamur yumağını fırında pişirmek, yumruklayıp itmek, yeri eşelemek, yerin alçak olması, etrafından daha alçak ve düz yer, yoğurmak anlamlarına gelmektedir.[157]

Böylelikle zindandaki ikinci adamın söylediği uzun cümlenin yarısında geçen tüm kelimelerin ne anlamlara geldiğini vermiş olduk. İşte bu açıklamalara göre adamın söylediği uzun cümlenin ilk yarısına daha isabetli olduğunu öngördüğümüz mealin şu şekilde olması daha doğru gözükmektedir.

وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّى أَرَانِى أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِى خُبْزًا

156 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük RES md.s.983

157 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük HBZ md.s.687

"...ve diğeri de dedi ki "kendi görüşümü herhangi bir yorumla (yoğurmayla) üstteki başkanıma benimsetirim..."

Bu iki adamın kimler olduğuna değinmeden önce son olarak ikinci adamın söylediği ve tüm meallerin "*kuşlar ondan yiyor*" şeklinde çevirdikleri تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ *te'kulu'ttayru minhu* ibaresindeki kelimelere de bakalım.

Meallerimizin bu ibarede geçen ve "*kuşlar*" diye çevrilen kelimenin başındaki ال takısına dikkat etmemeleri garip bir durumdur. Aslında tek başına bu kelimenin ال takısıyla gelmesi bile adamın anlattıklarının rüya olamayacağına dair yeterli delil teşkil etmektedir. Kelimenin ال takısı alması kast edilen şeyin Yusuf tarafından da biliniyor olmasını zorunlu kılmaktadır. Yani o rüyayı Yusuf'un, hem de adamla birlikte görmüş olması gerekmektedir. Çünkü الطَّيْر *el tayru* kelimesi hem tekil hem de bilinen olmak durumundadır. Kelime bu haliyle "*bilinen o kuş*" anlamına gelmektedir.

الطَّيْر *El tayru* kelimesi aynı kök harflerinden (t+y+r) türemiş bir kelimedir. Kur'an'da bu kökten türemiş 29 kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin 4 tanesi *fiil* geri kalanı *isim* olarak geçmiştir. Bu kelimeden; kuş, uçuşan şey, uğur, uçmak, havalanmak, çok sevinmek, sevinçten uçmak, koşup gitmek, namı yayılmak, meşhur olmak, çılgına çevirmek, çıldırtmak, kafası karışmak, şuurunu kaybettirmek, uykusu kaçmak, endişelenmek, çok korkmak, çok kızmak, tepesi atmak, saçıp savurmak, dağıtmak, akıllı olmak, tanınmak, sıçramak anlamlarında kelimeler türemiştir.[158]

İbarenin ikinci kelimesi olan تَأْكُلُ *te'kulu* fiiline gelince; Kur'an'da kök harfleri اكل e+k+l olan bu kelimeden 109 kullanım bulunmaktadır. Fiil olarak bu kökten; yemek, yiyip tüketmek, yiyip yutmak, pasın demiri aşındırması, gasp etmek, çekiştirmek, ısırmak, kendine mal etmek, haksız yere gasp etmek, haysiyetine dokunmak kaşınmak, zaman geçirmek, diğerlerine galip gelmek, ihtiyarlamak, işini yürütmek anlamlarında kelimeler türemiştir.[159] Bir çok şeyin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bu kelimenin de cümle içinde nasıl bir fonksiyona sahip olduğunu göstermek için, kelimeye meallerin tamamında verilen "bir şeyi yemek" anlamının dışındaki anlamlarıyla ilgili birkaç örnek cümle vermek faydalı olacaktır.

---

158 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük T-A-R md.s.1518

159 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Fiiller Sözlüğü EKL md.s.59

- يَعْلَمُ مِنْ اَيْنَ تُؤْكَلُ الكَتِفُ..... *İşini nasıl yürüteceğini çok iyi bilir. Neyi nasıl yapacağını bilir.*
- وَ قَلْبُهَا تآكله نيران الحُزنِ على ابنتها .. *Kız çocuğuna olan sevgisinden dolayı, kalbine hüzün ateşi düştü.*
- اَكَلَ الصَّدُا الحديد ..... *Pas demiri aşındırdı.*
- اَكَلَ ايَّامَه ..... *Günlerini geçirdi.*
- اكل عليه الدهر وشرب ..... *Ömrü uzadı. Uzun ömürlü oldu.*
- اَكَلَنى رَاْسى ..... *Başım kaşınıyor.*
- هذا حَدِيثٌ يَاْكلُ الْاَحاديث ..... *Bu söz bütün sözlerden üstündür.*
- اكل لحْمَه ..... *Gıybet etti, çekiştirdi.*
- شريكى اكل حَقّى فى الشركة ..... *Ortağım şirketteki hakkımı gasp etti.*
- اكل عِرض فلان ..... *Haysiyetine dokundu.*
- اكل بين الناس ..... *Birbirine düşürdü. Aralarını açtı.*
- اكّلنى ما لم اكل ..... *Beni yapmadığım şeyle itham ediyor, yemediğim şeyi bana yediriyor.*
- تَاَكّلَتْ احْذيتى ..... *Ayakkabılarım aşındı.*
- تَاَكَّل الرجل حِقْدًا ..... *İçi haset doldu. Haset bağrını yaktı.*
- اُمِرتُ بِقريةٍ تاكل القُرَى ..... *Diğer şehirlere galip gelecek olan şehre hicret etmekle emrolundum (Hadis)*[160]

Görüldüğü gibi kelimenin bir şeyi yemek dışında da birçok kullanımı bulunmaktadır. Asıl tuhaf olan bir şeyi ağızla çiğneyip yemek anlamına gelen bu kelimenin kuşlara atfen gelmesidir. Çünkü kuşlar bir şeyi yemezler gagalarlar ve çiğnemeden yutarlar.

Tam burada cümle içinde geçen مِنْهُ *minhu* (ondan-eril) kelimesi üzerinde de durmak istiyoruz. Genel olarak harfi cer ve zamirden oluşmuş bu kelimeye "*ondan*" anlamı verilmiş, bundan kast edilen şeyin, bir önceki cümlede geçen ve *(hubzan)* ekmek manası olduğu söylenmiştir. Oysa bu zamir (ه) müzekker (eril) bir zamirdir ve Arapçada iradesiz varlıklar bu

160 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük EKL md.s.94

zamirle değil ها *hâ* zamiri ile gösterilirler. Aslında bu kadar basit olan bu kural nedense(!) görmezden gelinmiştir.

Meselenin daha iyi anlaşılması için الطَّيْر *el tayru* kelimesi üzerinde biraz daha durmak faydalı olacaktır. Bu kelime İnsan suresinin 7. ayetinde *yaygın, bilinen, tüm insanlık, kamu, herkes* anlamında kullanılmıştır.

İnsan 76/7

يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا

Onlar, verdikleri sözü tutan ve dehşeti herkesi kapsayacak bir günden korkan kullardır.

İster iyi olsun, ister kötü olsun, ister cin olsun, ister insan, hesap gününün dehşetinden etkilenecektir. O gün her iradeli varlık hesabının sonunda gelecek olandan korkuyla titreyecektir. Kur'an'da o günün dehşetinden bahseden yüzlerce ayet bulunmaktadır. Bu dehşet sadece hesap verecek olanlar için geçerlidir. İyi olanlar bile hesaplarının bitişine kadar tir tir titreyeceklerdir. Bu dehşet iyiler için amel defterlerinin sağlarından verilmesiyle son bulacak ama kötüler için devam edecektir. İşte bu yönüyle yukarıdaki ayette geçen مُسْتَطِيرًا *mustetîran* kelimesi "*herkes*" anlamındadır.

Kelimenin bu ayetteki kazandığı anlamından yola çıkarak, Yusuf suresinde geçen الطَّيْر *eltayr* kelimesine "*Mısır ülkesindeki herkes*" yani "*kamu*" dememizde bir sakınca olmamalıdır. Kelimenin ال takısı alması "*bilinen yerin bilenen kamusu*" anlamına gelmektedir. Yusuf kıssasının Mısır'da geçmiş olması, incelediğimiz kelimenin "*bilinen yerin bilinen kamusu*" anlamını güçlendirmektedir.

Peki neden direk olarak "*halk*" denmemiş de böylesine sembolik bir kelime kullanılmıştır?

Bunun ana sebebi yönetimde bulunanların aldığı kararlara herkesin katılmasa da uyarak, alınan kararların meşru kararlar olduğunu göstermesidir. Eğer halk denmiş olsaydı, istisnasız herkes demek olurdu ki bu aklen mümkün değildir. Bir ülke de yönetimde olanlar ne kadar iyi ve adaletli olurlarsa olsunlar mutlaka onları sevmeyen, kararlarını benimsemeyenler olacaktır. Bu gerçek ortadayken "halk" denmesi mantıksız olurdu.

Bu açıklamalardan sonra ikinci kişinin söylediği cümleye şu anlamın verilmesi daha isabetli olacaktır.

وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّى أَرَانِى أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِى خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ

"Diğeri dedi ki, şüphesiz ki ben kendi görüşümü belirtip bir yorumla üst başkanıma benimsetirim, (kadın) bununla herkese üstün gelir.

İşte bu söylem bize bu adamın ülkenin en değerli kadınının yani Aziz kadının emri altında başkanı olan bir kurulun içinde ama alt rütbelerde biri olduğunu göstermektedir. Hatırlanacağı üzere birkaç defa o günkü Mısır toplumunun anaerkil bir toplum olduğunu, dişi cinsiyeti temel alan bir toplum ve hatta hukuk yapısına sahip olduğunu birkaç kez ifade etmiştik. Adamın söylemi bir yandan kendisi hakkında onu tanımamızı sağlayacak bilgiler verirken öte yandan Mısır'ın toplum yapısını anlamamızı sağlayacak bilgiler de vermektedir. O günün Mısırının dişi cinsiyete tartışılmaz bir üstünlük verdiği, bunu bir inanç olarak benimsediği ilerideki ayetlerde çok daha açık ifadelerle belirtilecektir.

İlk defa bir adamla ilgili bu kadar detaylı bilgiler verilmektedir. Bundan önceki ayetlerde eril kişilik olarak tanıtılan sadece iki kişi vardır. Bir tanesi 25. ayette Seyyid, diğeri ise 21. ayette Yusuf'u satın alan adam. Bu adamın Seyyid olamayacağı gayet açıktır. Fakat 21. ayetteki Yusuf'u satın alan adamla, 36. ayette ***"ben kendi görüşümü belirtir, bir yorumla üst başkanıma benimsetirim, (kadın) bununla herkese üstün gelir"*** diyen adamın aynı adam olduğunu gösteren kuvvetli bağ kurduracak herhangi bir kelime yoktur. Bu deliller daha ilerideki ayetlerde gelecektir. Şimdilik bu adamın söylediği cümleye daha isabetli olduğunu öngördüğümüz meali bir daha vererek bir sonraki cümleyi anlamaya çalışalım.

وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّى أَرَانِى أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِى خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ

Diğeri "şüphesiz ki ben kendi görüşümü belirtip bir yorumla üst başkanıma benimsetirim, (kadın) bununla herkese üstün gelir" dedi.

YORUM ve HABER

(Yusuf 12/36 ayetine devam)

نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ

Bize bunun yorumunu haber ver. (DİB meali).

Ayetin bu cümlesinde geçen بِتَأْوِيلِهِ "*te'vil*" kelimesi üzerinde 6. ayeti incelerken durmuştuk. Geleneksel anlayışın; o ayette geçen وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ bu cümleye birkaç istisnası hariç genelde; *"sana rüyaların yorumunu öğretecek"* şeklinde anlam verdiğini ve bunun da işte bu ayette Yusuf'un iki zindan arkadaşının! rüyalarının yorumları olduğunu söylediklerini daha önce aktarmıştık. Geleneksel anlayışın 6. ayette geçen *"sana hadiselerin tevilinden öğretecek"* cümlesindeki "*hadise*" kelimesine rüya anlamını vermesinin imkânsız olduğunu ama sırf İsrailiyat ve rivayet hastalığından dolayı bu cümleye kelimelerin anlamları içerisinde olmamasına rağmen rüya manasının verildiğini de aktarmıştık.

Önemine binaen bu kelime üzerinde bir daha durmak meseleyi anlamada fayda sağlayacaktır. بِتَأْوِيلِهِ (*Te'vil*) kelimesi (أ و ل) e+v+l kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 170 kelime bulunmaktadır. Kur'an'da bu kökten türemiş bu kadar çok kelime olmasına rağmen, ayette geçtiği (بِتَأْوِيلِهِ *Te'vil*) şekliyle sadece 17 kelime bulunmaktadır ve bunlardan 8 tanesi Yusuf suresinde geçmektedir.

تَأْوِيلِ *Te'vil* kelimesi "asıla dönüş" anlamındaki أ و ل e+v+l kelimesinden türemiştir ve anlamı "bir şeyi, ilmen ve fiilen kast edilen manaya çevirmektir."[161] Bunun yanında aynı kökten "öncelik vermek, öne almak, açıklamak, yorumlamak, ilk haline döndürmek, aslına döndürmek"[162] manalarında kelimeler de türemiştir.

---

161 R. El İsfahani, El Müfredat EVL maddesi

162 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı. El Mu'cemu'l Cedid s.126

Her şeyin aslı yani ilk hali o şeyin yorumsuz, katıksız, saf halidir. Mesela, bir sürü pisliğin karıştığı bir suyu arıtarak, damıtarak, ona karışmış yabancı maddeleri ayrıştırarak ilk haline getirmek suyun katıksız halidir. İşte tıpkı bunun gibi herhangi bir meseleyi, tüm yorumlarından, şerh ve açıklamalarından arındırarak ilk haline geri getirmek te'vil olmaktadır. Ne yazık ki bu kelime Türkçe de kast ettiği mananın tam tersi anlamında; bir şeyi yorumlamak, bir şeyi şerh etmek, bir şeyi açıklamak şeklinde kullanılmaktadır. Bu yanlış kullanım Kur'an meallerine de sıçramış, onlar da bu kelimeye bir şeyi açıklamak, şerh etmek manası vermişlerdir.

Te'vil kelimesi İslam uleması(!) tarafından sıkça kullanılan bir kavramdır. Birçok müellif, telif ettiği mealini ya da tefsir kitabını "Te'vilu'l Kur'an" olarak adlandırmıştır. Normal olarak bu kelime Kur'an'a hiçbir şey karıştırmadan anlama çabasını ifade ederken, tam tersi bir yaklaşım biçimiyle Kur'an'ın saf ve katıksız halini bozarak, ona olmayan kelimeler ekleyerek, rivayetler üzerinden yön vererek açıklamaya dönüşmüştür. Oysa Kur'an'ın te'vili, her türlü yorumu, şerhi, rivayeti, İsrailiyatı, ulema görüşlerini Kur'an'ın dışında tutmak demektir. Normal olarak tefsir kelimesi de asıl itibari ile Kur'an'dan olmayanı tespit ederek ayıklama anlamına da gelmektedir.

Fakat; İslam uleması hem *tefsir* hem de *te'vil* kelimesinin kast ettiği anlamın tam tersine Kur'an'ı *tefsir* ve *te'vil* etmeyi, mümkün olduğunca ona yabancı şeyler karıştırmak şeklinde anlamış ve bu anlayış üzerine eserlerini telif etmişlerdir. Tüm ayetlerde olduğu gibi Yusuf kıssasının içine de Kur'an'dan olmayan kelimeler, olaylar, yorumlar, rivayetler, İsrailiyat karıştırılmış ve kıssa aslından çok uzak bir yere sürüklenmiştir. İşte *te'vil* demek tüm bunları ayıklayarak Kur'an'ı öncelemek, onu ilk hali üzerinden anlamak demektir.

Yüce Allah'ın Kur'an'daki tüm emirleri, yasakları, tavsiye öğüt ve nasihatleri bu dinin teorisini oluşturmaktadır. Bunları yerine getiren bir mü'minin, yaptığı hareketlerine dayanak olarak Kur'an'ı alması, amellerinin *te'vili* yani aslının nereden geldiğini bilmesidir. Yani bir amelin, bir fiilin çıkış kaynağı o işin *te'vil*idir. Mesela, çok uzak mesafelerden, yolculuğun her türlü zahmetine katlanarak çölün ortasındaki eski ve basit bir evi (Kabe'yi) ziyarete giden ve orada; başka yerlerde yapıldığında tuhaf karşılanacak "tavaf, sa'y, vakfe, ihrama girmek" gibi bir takım hareketleri yapan birine, neden bu zahmete katlanıp para harcadığı sorulduğunda, bu hareketlerinin kaynağı olarak Kur'an'ı göstermesi, o kişinin yaptığı amellerle ilgili *te'vili* yani çıkış noktası olmaktadır. Olayların ana sebebi, çıkış

noktası, işin aslı *te'vil* olmaktadır. Konu anlaşılsın diye bir örnek daha vermemiz fazladan olmayacaktır.

İnsan yaşadığı hayatta istemediği birçok durumla karşılaşmaktadır. Bunların en başında hastalıklar gelmektedir. Her türlü hastalık doğal olarak sağlıklı olması gereken bir vücudu olması gereken durumdan çok farklı durumlara sokmaktadır. Normal şartlarda son derece güçlü, iri yapılı bir insanın sırtını yere getirmek, onu kıvrım kıvrım kıvrandırmak, ellerini ayaklarını tutmaz hale getirmek ondan daha güçlü birinin yapabileceği iştir. Fakat, böylesi iri yapılı bir insan hastalandığında görünürde herhangi bir güç uygulanmamasına rağmen, yaz gününde üşüyüp iki büklüm olduğunu, ellerinin titreyip bir su bardağını tutamayacak hale geldiğini görürüz. Aklen düşünüldüğünde bu kadar güçlü olan adamı bu hale getiren şeyin ondan daha büyük ve güçlü bir şey olması gerekmektedir. İşte bu durumu araştırıp, onu bu hale getiren sebebi bulmak *te'vildir*. Yani var olan olayın ana sebebini tespit etmek. Te'vil ve tefsir kelimesini de aynı örnek üzerinden açıklayacak olursak, güçlü kuvvetli bir insanı bu hale getiren şeyi tespit etmek için yapılan tahlillere de *tefsir* denmektedir. Hastalıkların tespiti vücudun normal işleyişinde olmaması gereken yabancı maddelerin tespiti ile mümkündür. Hastalığın teşhisi; kan, idrar, doku tahlillerinin yapılış amacı bunlara karışmış yabancı maddeleri tespit etmek, bu yabancı maddelerin özelliklerine bakarak vücutta nasıl bir etki oluşturduğunu belirlemektir. İşte bu tahlili yapmak tefsir, tahliller sonucunda vücudu asıl haline yani sağlıklı haline döndürmenin adı da *te'vil* olmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra anlamaya çalıştığımız ayetteki نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِه "bize onu tevilini bildir" cümlesine dönecek olursak, cümleye verilmesi gereken doğru anlamın **"bize onun aslını bildir"** şeklinde olması daha isabetli olacaktır. Tam burada بِتَأْوِيلِه *bite'vilihi* kelimesinin marife bir isim tamlaması olduğuna dikkat çekmek istiyoruz.

Geleneksel anlayışa göre bu iki kişi zindanda iki farklı rüya görmüş ve Yusuf'a gelerek ayrı ayrı rüyalarını anlatmış ve نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِه *"bize bunun (rüyalarımızın) yorumunu bildir"* diyerek, ondan bu rüyaları yorumlamasını istemişlerdir. Bu meale göre بِتَأْوِيلِه *bite'vilihi* kelimesine birleşmiş olarak gelen (ه) *hi* zamiri "bunun" anlamındadır. Bu zamir müfred (tekil), müzekker (eril) bir zamirdir. Eğer bu adamlar iki ayrı rüya görmüşler ve Yusuf'tan bunun te'vilini soruyor olmuş olsalardı kullanılan zamirin (ه) *hi* şeklinde tekil değil (ها) *ha* şeklinde müennes (dişil) formda gelmesi gerekirdi. Ortada tevili istenecek bir tane durum vardır. O da Yusuf'un Seyyid'in ehline bir kötülük tasarlamış olduğu isnadına rağmen Yusuf'un

kim veya kimlerden olduğundan, hangi soya mensup olduğundan bahsetmemiş olmasıdır. İşte kelimeye birleşmiş (ه) *hi* zamiri Yusuf'un bağlı bulunduğu soyu göstermektedir. Yani adamlar *"sana seyyidin ehline kötülük tasarladı isnadı olmasına rağmen, kimlerden olduğunu açıklamamanın altında yatan ana sebebi bize bildir"* demektedirler. Yani Yusuf'un neden Mısır'a gelmeden önceki geçmişi ile ilgili ketum davrandığını öğrenmek, نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِه *"bize onun aslını bildir"* demekle de sürecin ana sebebini bilmek ve ona yardımcı olmak istemektedirler. Yusuf'tan suskunluğunun arka planında yatan sebebi öğrenmek istemelerinin ana sebebi, gizlediği şeyde ona yardım etmek içindir. Her ikisinin devlet kademelerinde yaptıkları görevlerinden bahsetmesi bunu göstermektedir.

Tam burada; "Bu adamların kendi konumlarını Yusuf'a anlatmalarının sebebinin ona yardım etmek için olduğunu nereden çıkarıyorsunuz!" şeklinde bir itiraz söz konusu edilebilir... Aslında ayetin en başında bu adamların amacının Yusuf'a yardım etmek olduğunu açıklamıştık. Ama bir daha hatırlatmamızda fayda vardır.

Hatırlanacağı üzere ayet وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ ***"o gizliliğe onunla beraber (yardımlaşan) iki danışman da dahil oldu"*** şeklinde başlamıştı. Bu cümlede geçen مَعَهُ *meahu* kelimesi asıl itibariyle etkisiz bir şekilde *beraberinde olmayı* değil, *bir hususta yardımlaşmak için bir araya gelmeyi* ifade eden bir kelimedir. Yani bu kelimeyle belirtilen birlikteliğin asıl amacı, aynı hedefler uğrunda yardımlaşmaktır. Kelimeyle ilgili detaylı açıklama ayetin başında verildiği için bu kadar hatırlatma yeterli olacaktır.

Cümlede geçen diğer kelime üzerinde de durmak gerekmektedir. نَبِّئْنَا *Nebbe'na* kelimesi أ ن ب n+b+e kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 160 kelime bulunmaktadır.[163]

> ***نَبَأَ Nebea kavramı, büyük fayda sağlayan kendisiyle ilim ve zannı galip oluşan haberdir. Aslında bu üç özelliği taşımayan habere نَبَأَ adı verilmez. نَبَأَ Diye tanımlanan haberin hakkı yalandan arınmış olmasıdır. نَبَأَ Kavramı, haber anlamı da taşıdığından tıpkı اَخْبَرْتُهُ بِكَذَا gibi اَنْبَأْتُهُ بِكَذَا da denir. Aynı şekilde bilgi anlamı da taşıdığından اَنْبَأْتُهُ بِكَذَّا dendiğinde "ona şunu öğrettim" manasını taşır.***[164]

---

163 Aslında bu 160 kullanımın bir kısmı "Nebe'e" kökünden türemişken, diğer bir kısmı ise "Nebeve" kök harflerinden türemiştir. İki kelimenin de kökünün "nakıs" fiil yani son harfinin illet harflerinden olması bu karışıklığa sebep olmaktadır. Bizim verdiğimiz 160 sayısı bu iki kökten türeyen tüm kelimeleri kapsamaktadır. Tek başına Nebe'e kök harflerinden türeyen 26 kelime bulunmaktadır.

164 R. El İsfahani, El Müfredat NBE md.

Ayette iki arkadaşının نَبِّئْنَا *nebbe'na* kelimesini kullanması ve bu kelimenin anlamının yalandan arınmış haber olmasından dolayı نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ *nebbe'na bi te'vilihi* "bize onun aslını bildir" ifadesi zımnen bu iki kişinin Yusuf hakkındaki Seyyid'in ehline bir kötülük tasarlama isnadının doğru olmadığına inandıklarını göstermektedir. Zaten bunu söylemelerinin amacı da bu olmalıdır. Yani kimseye kötülük yapmayacak biri olduğunu çok iyi bildikleri Yusuf'un, Seyyid'in ehline bir kötülük tasarlamak suçlaması ile görevine son verilip tutuklanmak istenmesi onlara pek inandırıcı gelmemiştir. İnandırıcı gelmediği için Yusuf'a bunun altında yatan ana sebebi sormaktadırlar. Zaten bir sonraki cümle bu durumu daha açık hale getirmektedir.

SEN MUHSİNLERDENSİN, YAPMIŞ OLAMAZSIN!..

(36. Ayet son cümle)

إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

Şüphesiz biz seni iyilik yapanlardan görüyoruz" dedi (DİB meali).

Geleneksel anlayış bu ayette bahsi geçen iki kişinin Yusuf'u daha öncesinde tanımadıklarını, tanışıklıklarının tesadüfen aynı zamanda zindana girmiş olmalarından kaynaklandığını söylemektedir. Oysa ayetin son cümlesinin kesinlik ifade eden إِنَّا *inna* edatıyla başlaması, bu kişilerin Yusuf'u çok iyi tanıdıklarını göstermektedir. Bu edat, kendisinden sonra gelen cümlede varılan yargıların şüphe götürmez bir şekilde kesin olduğunu belirten bir edattır. Yusuf'u daha yeni tanımış insanların onun şüphe götürmez bir şekilde Muhsinlerden biri olduğunu bilmeleri, kısa zamanda olacak bir şey değildir. Aslında tek başına bu cümle bile, iki kişinin Yusuf ile tanışıklıklarının eskiye dayandığını, uzun süredir onu çok iyi bildiklerini göstermeye yeterlidir.

Bunun yanında bu iki kişinin Yusuf'a *"Muhsinlerden biri"* olduğunu söylerken çoğul bir kelime kullanmaları sadece Yusuf'u değil, Muhsinleri de bildiklerini göstermektedir. Kelimenin başında ال takısı olması, kelimeyi *marife* yapmakta ve kast edilen anlamın tanınan bilinen olmasını zorunlu kılmaktadır. Normal olarak tanıma ve bilmenin, kelimenin çevirisine yansıması ve cümlenin إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ *"biz kesinlikle senin o Muhsinlerden biri olduğunu görüyoruz"* şeklinde olması gerekmektedir. Bu iki kişi Muhsinleri bilmekte ve Yusuf'un da onlara mensup biri olduğunu söylemektedirler. Fakat meallerin bu cümleyi tıpkı yukarıdaki DİB mealinde olduğu gibi *"biz senin iyilik yapanlardan biri olduğunu görüyoruz"* şeklinde çevirmeleri, kast edilen anlamın bilinenden (marifeden) bilinmeyene (nekiraya) doğru evrilmesine neden olmuştur. Çünkü "iyilik yapanlardan biri" ifadesinden tam olarak neyin kast edildiği anlaşılma-

maktadır. Üstelik iyilik kavramı her toplumda farklı anlamlara gelebilecek göreceli bir kavramdır. Mesela, eğer 610 yılındaki Mekke'ye gitmiş olsaydık, Muhammed (a.s)'in hem de bizzat kendi akrabaları tarafından (haşa) yalancı, sihirbaz, toplumu ayrıştıran fesatçı gibi ve daha birçok olumsuz sıfatla nitelendiğini ama kimsenin ona Muhsin demediğine şahit olurduk. Çünkü o toplumun anlayışına göre Muhsin olmak en başta kendi sahte dinlerine uymakla başlamaktadır. Meselenin tam anlaşılması Muhsinler kelimesinin anlamının doğru bir şekilde tespitiyle mümkündür. Yüce Allah'ın kitabına göre kişileri El-Muhsin yapan şeyler şunlardır.

- *Yalnızca Allah'a kul olmak, ana-babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyi davranmak (2/83).*
- *Tüm benliği Allah'a yöneltmek (2/112).*
- *Allah yolunda karşılıksız infak etmek (2/195).*
- *Boşanmadan doğan yükümlülükleri tam olarak yerine getirmek (2/236).*
- *Bollukta ve darlıkta Allah için infak etmek, affedici olmak, öfkesini engel olmak (3/134).*
- *Allah yolunda yapılan savaşlarda kararlı olmak, gücüne güvenmemek, Allah'ın yardımına muhtaç olduğunu bilerek ondan yardım dilenmek, af dilenmek (3/145-148)*
- *Yaralı olduğu halde Allah'ın ve resulünün çağrısına icabet etmek (3/172)*
- *İbrahim gibi tüm yönelişlerini Allah'a has kılmak (4/125).*
- *Aile ilişkilerine sorumlu davranmak (4/128).*
- *Allah'ın vahyinin şahitleri olmayı arzulamak (5/83-85).*
- *İman etmek, sadece Allah'a hasredilmiş ameller işlemek, vahye uygun davranışlar içinde bulunmak (5/93).*
- *İbrahim gibi olmak (6/83-84).*
- *Islah olduktan sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmamak, korkarak ve umarak Allah'a yönelmek (7/56).*
- *Allah yolunda yapılan bir şeyde canının derdine düşmemek (9/120).*
- *Hareketlerinde ölçülü ve dengeli olmak, yapıcı olmak (10/26).*
- *Namaz kılmak ve Allah'ın dininde kararlı olmak (11/114-115).*

- *Allah'ın yolunda yapılan mücadeleyi vahyin belirttiği yönde yapmak, cezalandırma da sınırı aşmamak, sıkıntılardan yakınmamak, Allah'a kesin güvenmek, daima sorumlu davranmak (16/125-128)*

Aslında bu listeyi daha da uzatmak mümkündür. Ama sonuçta; "Muhsinlik nedir?" sorusunun cevabı kısaca, Yüce Allah'a gönülden bağlı olmak ve bu bağlılığını hayatının her yanına yansıtmak olacaktır. Yusuf'un Muhsinlerden biri olmasını sağlayan şeyin de bunlardan başkasıyla olması mümkün değildir. O Yüce Allah'ın kendisine dost edindiği İbrahim'in torunudur. Muhsin oluşunun İbrahim gibi olmaktan kaynaklandığına asla şüphe yoktur. İşte iki arkadaşının ona *"biz senin Muhsinlerden olduğunu görüyoruz"* demesinin sebebi bundan dolayıdır. Nitekim Yüce Allah daha önce (Yusuf 12/22) Yusuf'un Muhsinlerden olduğu için ödüllendirildiğini bildirmişti.

Bir kişinin Muhsin olup, etrafındaki insanlar tarafından onun muhsinliğinin görülmemiş, bilinmemiş olması mümkün değildir. Yusuf'u uzun süredir tanıyan ve çok iyi bilen bu iki kişi de Yusuf'un Muhsin olduğunu görmüş ve bundan emin olmuşlardır. Üstelik onların Yusuf'ta gördüğü muhsinlik, her topluma göre değişen göreceli bir anlamda değil bizzat Yüce Allah'ın tarif ettiği anlamdadır ki kelimenin marife olarak gelmesinin anlamı budur. Ama öte yandan çok iyi bildikleri bu gençe kraliyet ehline bir kötülük tasarlamak suçu isnat edilmektedir. Oysa Yusuf'un kendisine isnat edilmiş bu suçu işlemiş olmasının imkânı yoktur. Çünkü; Muhsin olanlar; bırakın kötülük tasarlamayı hem de uzunca bir süre kafasında taşıyarak planlayıp programlamayı, en ufak bir kötülüğü akıllarından bile geçirmezler. Muhsin olmak gömlek gibi giyilip çıkarılacak bir şey değildir. Muhsin olanlar Yüce Allah'ın tarif ettiği güzellikleri her zerrelerine yedirmiş, yaptıkları her harekete yansıtmış kişilerdir. Yerdeki ot, gökteki kuş, dağdaki kurt bile Muhsin olanlardan emindir, güvendedir.

İşte bu iki kişinin إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ "***şüphesiz senin Muhsinlerden olduğunu görüyoruz"*** demesinin sebebi budur. Ayette geçen ve genelde "seni görüyoruz" şeklinde çevrilen نَرَاكَ *nerake* kelimesi üzerinde daha önce de durulmuştu. Ama kelime burada gözle görmek gibi fiziki bir anlamı değil, bilmek, anlamak, emin olmak, görüş sahibi olmak gibi mecazi bir anlamı ifade etmektedir. Çünkü Muhsinlik zaten manevi bir şeydir ve bunun dıştan bakılarak görülmesi mümkün değildir. Muhsin olanın yaptığı hareketler sadece iç dünyasının dışa yansımasıdır ve iki yüzlü olan biri de iç dünyasının kirliliğini gizleyerek Muhsinlerin yaptığı hareketlerin tamamını yaparak kendisini Muhsin olarak gösterebilir. Gözler, işte bu

sahte davranışları görür. Münafıklık; insanların gözleri önünde yaptıkları hareketlerini Muhsinlerin hareketlerine benzeterek, iç dünyadaki çürümüşlüğü gizlemektir. Gözler bu münafık olan kişiyi namaz kılarken, hacca giderken, sadaka verirken, Kur'an okurken görür. Ama bunları yapanları gözle görmek o kişiyi Muhsinlerden yapmaz. Allah resulü etrafında bile çöreklenen münafıkların birkaç tanesi hariç vahiyle bildirilmez ise bilinemeyecek derecede kendilerini gizlemişlerdir. Bu kişilerin münafık oldukları namaz kılmamalarından, İslam'ın emir ve yasaklarını yerine getirmemelerinden değil, namaz kılmalarının, oruç tutmalarının, zekât ve sadaka vermelerinin, Kur'an'a sarılmalarının arka planında yatan imanlarının ne olduğunun görülmesi ile anlaşılmaktadır.

Nitekim bu münafıklar Allah resulü Muhammed (a.s)'e gelmiş ve ağızlarını doldurarak "sen Allah resulüsün" demişlerdir. Oysa Allah, bakın onlar için ne demektedir.

Münafikun 63/1-2

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ

(1) (Ey Muhammed!) Münafıklar sana geldiklerinde, "Senin, elbette Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik ederiz" derler. Allah senin, elbette kendisinin peygamberi olduğunu biliyor. (Fakat) Allah, o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduklarına elbette şahitlik eder.

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

(2) Yeminlerini kalkan yaptılar da insanları Allah'ın yolundan çevirdiler. Gerçekten onların yaptıkları şey ne kötüdür! (DİB Meali)

Muhammed (a.s)'in resul olduğu asla yalan değildir ve onun resullüğüne iman etmek, bunu dil ile ikrar etmek Muhsinliktir. Fakat insanların gözü önünde yapılan hareketlerin, insanların duyduğu sözlerin Muhsinlerin hareket ve sözleri olması ama iç dünyada bunların karşılığının olmaması veya daha farklı bir karşılığın olması, kişiyi münafık olmaktan kurtarmamaktadır. Söylenen sözün iç dünyada nasıl bir karşılığının olduğunu görmek ise gözle yapılabilecek bir şey değildir.

İşte Yusuf'un iki arkadaşının ona إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ***"şüphesiz senin Muhsinlerden olduğunu görüyoruz"*** demelerinin sebebi; onun iç dünyası ile, sergilediği ve insanlar tarafından görülen hareketlerinin uyumlu oldu-

ğunu defalarca görmüş olmalarından dolayıdır. Yoksa bu insanların konuşurken söylediklerine kesinlik bildiren إِنَّا *inna* edatıyla başlamalarının hiçbir anlamı olmazdı.

Geleneksel anlayışın, bu iki kişinin Yusuf'u tanımadığını söylediğini daha önce aktarmıştık. Aslında tek başına bu cümlede geçen إِنَّا *inna* edatı bile, bu kişilerin Yusuf ile tanışıklıklarının çok öncelere dayandığını göstermeye yeterli delildir. Çünkü bir kişinin Muhsinlerden biri olduğunu hem de şüpheye yer olmayacak şekilde anlamak öyle birkaç ay birlikte olmayla, bir rüyayı (ki ortada rüya da yoktur) yorumlamasından anlaşılabilecek şey değildir. Bunun için Muhsinlerden biri olduğuna hükmedilen kişinin hayatın tüm yönlerindeki davranışlarını ve bu davranışların arka planında yatan şeyleri bilmek gerekmektedir. Bu adamların Yusuf ile zindanda (ki ortada bir zindan da yoktur) yıllarca kalmaları bile Yusuf'un Muhsin biri olduğunu görmelerine yeterli gelmeyecektir. Çünkü zindan kişinin özgür iradesinin kısıtlandığı bir yerdir. Hayatın getirdiklerine karşı seçme hürriyeti kısıtlanmış bir kişinin iç dünyasının her yönünü görmek mümkün değildir. Nitekim zindanda kalan ve son derece iyi hareketler sergileyenlerin zindandan çıktıktan sonra bambaşka bir kişiliğe bürünmeyeceklerinin herhangi bir garantisi yoktur. Zina imkânı olmayan birinin zindan da zina yapmamış olması, dünyası kısıtlanmış birinin dünyaya tamah etmemiş olması, hücresine konulan insanlarla geçinmekten başka seçeneği olmayan birinin yanındaki insanlarla iyi geçinmiş olması o kişi hakkında tam ve doğru bir yargıya varılmasını engelleyecektir. Kişilerin zindanda başka, özgür olduklarında ise bambaşka olduklarına dair örnekler hiç de az değildir.[165] Kişinin Muhsinlerden biri olabilmesi ancak ve ancak iradesinin kısıtlanmamış olduğu durumlarda mümkündür. Evet zindana düşmeden Muhsinlerden olan biri, zindana düşünce de Muhsinler nasıl davranıyorsa öyle davranacaktır. Ama etrafındaki insanlar onun bu davranışının samimiyetinden mi yoksa mecburiyetinden mi kaynaklandığına asla sonuna kadar emin olamayacaklardır. Çünkü Muhsin olmak en başta özgür bir iradeye sahip olmayı gerektirmektedir.

---

165 Bu satırların yazarı ömrünün bir kısmını zindanda geçirmiştir. Dışarıda Muhsin olanın, zindana düşünce vahşileştiğini, dışarı da Allah'ın adını anmayı bile kendisine yakıştıramayanların beş vakit namaz kıldıklarını, Kur'an'ı eline almamış insanların harıl harıl Kur'an okuduklarını, ömründe bir kez bile Allah'a dua etmemişlerin gece gündüz gözyaşları içinde duaya durduklarını görmüş biridir. Bunun yanında aynı kişilerin dışarıya çıkınca mecburiyetlerinin ardına sığınıp zindandaki hayatlarının tam tersi istikamette yaşadıklarını da görmüş biridir.

Bu iki adam Yusuf'un Muhsinlerden biri olduğuna dair en ufak bir şüphe taşımamaktadırlar. *"Biz kesinlikle senin Muhsinlerden biri olduğunu biliyoruz, buna eminiz, bundan şüphemiz yok"* demektedirler.[166] İşte bu, gözlerin sadece gösterilen hareketleri görmesiyle anlaşılabilecek bir şey değildir. Bu yüzden ayette geçen نَرَاكَ *nerake* kelimesi mecazi anlamda kullanılmıştır. Yani senin içinin ve dışının kesinlikle aynı olduğuna gözümüzle görmüş gibi inanıyoruz, biliyoruz demek istemişlerdir.

Anlamaya çalıştığımız cümle ile bir önceki cümleyi beraber okuduğumuzda, bu adamların Yusuf'a isnat edilen "kraliyet ailesine bir kötülük tasarlamak" suçlamasına inanmadıklarını anlamaktayız. Yusuf'a gelip yaptıkları işlerden bahsetmeleri ona nasıl yardımcı olabileceklerini öğrenmek içindir. En sonunda ikisinin beraberce söylediği نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ **"bize o (işin)'nun aslının doğru haberini sen ver, çünkü biz senin Muhsinlerden biri olduğuna kesinlikle eminiz (görüyoruz)"** cümlesi onu bu sürece getiren işin ana sebebinin ne olduğunu öğrenmek istemelerinden dolayıdır.

Peki Yusuf bu sürece nasıl gelmiştir?

Babası Yakup gördüğü rüya üzerine ona, kendisinden sonra gelmesi beklenen elçinin o olduğunu söylemiş ve rüyasını kardeşlerine anlatmaması için tembihte bulunmuştur. Böyle olmasına rağmen şeytan en büyük ağabeyine vahy ederek Allah resulü Yakup'un oğulları arasına bir daha asla düzelemeyecekleri kıskançlık tohumu ekmiştir. Yüce Allah ile savaşırcasına O'nu kendilerinden birini resul seçmeye mecbur bırakmak için Yusuf'u hadım etmiş ve bir köle kervanı ile onu Mısır'a yollamışlardır. Onlara göre nesli olmayacak birinin resul olmasının hiçbir anlamı yoktur. Çünkü ondan sonra onun soyundan bir resul daha gelmesinin imkânı kalmamıştır. Onlara böyle bir şeyi yapmayı şeytan vahy etmiştir. Yusuf ve kardeşlerinin arasına girerek bir daha hiç düzelmemek üzere aralarını bozan şeytan, Yusuf'un kardeşleriyle beraber çölde kalmamış, başladığı işi yarım bırakmamak için Yusuf'un ardından o da Mısır'a gelmiştir. Nitekim 42. ayette bir daha kendini gösterecek ve başladığı işin takipçisi olduğu anlaşılacaktır.

Şeytanın amacı şunun ya da bunun resul olmasını sağlamak değildir. Onun amacı Yüce Allah'ın insanlığa rahmeti olan risaletin, rahmet olmaktan çıkıp insanlar arasında ayrılık ve kıskançlık kaynağı olmasıdır. Yüce Allah risaleti Yusuf'a değil de başka birine gönderecek olsaydı da şeytan

166 Cümlenin başında geçen *inna* edatının cümleye bu şekilde bir katkısı vardır.

aynı oyunları oynardı. Çünkü Şeytanın resullerle bir alıp veremediği daha resuller yaratılmadan başlamıştır. O düşmanlığını daha işin en başında şu şekilde ilan etmiştir.

Nisa 4/118-120

لَعَنَهُ اللَّهُ ۘ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا

(118) Allah, o şeytana lânet etti ve o da "Andolsun ki senin kullarından elbette belirli bir pay alacağım" dedi.

وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ آذَانَ الْأَنْعَامِ وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا

(119) "Onları mutlaka saptıracağım, mutlaka onları kuruntulara sokacağım ve onlara tuzak kuracağım böylece o nimetlerden onları parça parça kopacaklar, yine onlara tuzak kuracağım böylelikle Allah'ın yaratışını başkalaştıracaklar." Kim Allah'ın berisinde şeytanı dost edinirse, şüphesiz o apaçık bir hüsrana düşmüştür.

يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا

(120) (Şeytan) Onlara vaadde bulunacak ve onları kuruntulara sürükleyecektir. Ama şeytanın vaad etmesi aldatmadan başka bir şey değildir.

Enam 6/112-113

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا ۚ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

(112) İşte böylece biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Bunlar aldatmak için birbirlerine yaldızlı laflar fısıldarlar. Rabbin dileseydi, bunu yapamazlardı. O hâlde, onları iftiralarıyla baş başa bırak (DİB meali).

وَلِتَصْغَىٰ إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ

(113) Bir de (şeytanlar), ahirete inanmayanların gönülleri bu yaldızlı sözlere meyletsin, onlardan hoşlansınlar ve işleyecekleri günahları işlesinler diye (bu fısıldamayı yaparlar) (DİB meali).

Hicr 15/39 - 40

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِى لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

İblis, "Rabbim! Beni azdırmana karşılık, andolsun ki yeryüzünde kötülükleri onlara güzel göstereceğim, içlerinde ihlâsa erdirilmiş kulların hariç, onların hepsini azdıracağım" dedi (DİB meali).

İşte bu şeytan, Allah resulünün oğulları olmasına rağmen Yusuf'un kardeşlerine onları aldatmak için vahy etmiş, risalet konusunda onlara yaldızlı sözler söyleyerek kuruntulara sürüklemiş, Allah ile savaşma pahasına kendi öz kardeşlerini kendi elleriyle hadım ederek köle haline getirmeye ikna etmiştir. Yakup'un oğullarından hangisinin resul olacağı şeytanın umurunda bile değildir. Onu ilgilendiren araya nifak, kıskançlık, boş emeller girmesi ve gösterilen aldatıcı hedefler doğrultusunda Allah'ın hudutlarının çiğnenmiş olmasıdır. Yusuf, şeytanın bu oyununu kesinlikle görmüştür. Nitekim kıssanın en sonunda "...şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra..." *(Yusuf 12/100)* diyerek, bu olayları başlatanın şeytan olduğunu bildiğini göstermiştir.

İşte bunları bilerek bir köle kervanıyla Mısıra gelen Yusuf, hayatının Mısır'dan öncesinden hiç kimseye bahsetmemiş, özellikle İbrahim'in soyuna mensup olduğunu, gelmesi beklenen resulün kendisi olacağını kimseye söylememiştir. Çünkü henüz resul olmamıştır ve babası daha en başında "rüyanı kardeşlerine anlatma sana hileli bir düzen kurarlar" demiştir. Kardeşleri tarafından bile böylesine korkunç bir tuzağa düşürülen Yusuf'un diğer insanlara karşı daha tedbirli olması gayet makuldür. Çünkü hepsi de bir Allah resulünün öz oğulları olan kardeşlerini ayartan şeytan onlarla beraber çölde kalmamış, o da Yusuf'un peşinden Mısır'a gelmiştir. Hakkında en bilgili ve dikkatli olması gerekenleri bile ayartan şeytanın diğer insanlar üzerinde çok daha etkili olacağı muhakkaktır.

Tam burada Yusuf'un konumunu doğru yere oturtmak gerekmektedir. O Rabbinin en iyisi olsun diye bir sürece sokacağı, hadiselerin tevilinden öğreteceği, ataları İbrahim ve İshak'a tamamlandığı gibi kendisine de o nimetin tamamlanacağı kişidir. Fakat bunlar olmamış, süreç henüz tamamlanmamıştır. Bu süreç tamamlanmadan *"ben bir gün resul olacak kişiyim"* demesinin zaten herhangi bir anlamı olamazdı. Bunun yanında böyle bir söylem hem kendisini hem de etrafındaki insanları şeytanın tuzağına müsait hale getirmiş olmaktan başka bir işe yaramayacaktı. Üstelik

bu sürecin tamamlanıp tamamlanmayacağı ne zaman başlayıp ne zaman biteceği onun elinde değildir. (Tam burada 6. ayete yec'yebike kelimesine verdiğimiz "seni saflaştırmak için uzun ve yıpratıcı bir sürecin içine sokacak" anlamının hatırlanması gerekmektedir.)

Fakat burada haklı bir soru gündeme gelmektedir; "Ben bir gün resul olacağım demese bile, özgür bir insan olduğunu, kardeşleri tarafından hadım edildiğini, kimin oğlu olduğunu söylemesinde ne sakınca vardır?"

Geleneksel anlayışa göre Yusuf kıssası ihtiyar ve bilge bir baba, diğer oğullarından daha fazla sevdiği çok yakışıklı oğlu, bu sevgiyi kıskanan on kardeş, Yusuf ile zina yapmak için her türlü ahlaksızlığı, tehdit ve şantajı yapan son derece ahlaksız bir kadın ve Mısırın hazine bakanı olan kadının kocası arasında yaşanmış epik bir masal ve hatta aşk hikayesidir. Bu kıssanın insanlığa yansıyan tarafı sadece kıssadan hisse çıkarmaktır. Bunun ötesinde bir anlam taşımamaktadır. Bu anlatım ile Yakup'un insanlığa imam kılınmış bir Allah resulü olması maskelenmiştir. Mısır'da yaşayanlar insanlığa imam kılınmış Yakup'u hiç duymamış, hiç bilmemektedirler. Hele çölde bir yerde Allah'ın tüm insanlık için toplanma merkezi kıldığı Kâbe'den hiç haberdar olmamışlardır.[167] Mısır sanki bu dünyadan bir yer değildir de başka bir gezegendir ve Yusuf da dünyadan bu gezegene gitmiştir.

Hac 22/26-28

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

(26) "Bana hiçbir şeyi ortak koşma; tavaf edenler, orada kıyama duranlar, rüku edenler ve secdeye varanlar için Evimi temiz tut" diye İbrahim'i Kabe'nin yerine yerleştirmiştik.

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

(27) İnsanlar arasında haccı ilan et ki gerek yaya olarak gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler.

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

167 Bakara 2/124-125; Ali İmran 3/96-97

(28) Gelsinler ki, kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar. Artık onlardan siz de yiyin, yoksula fakire de yedirin (DİB meali).

Geleneğin İsrailiyata teslim olmuş anlatımına göre Mısırda yaşayanlar İbrahim'in bu çağrısını da işitmemiş, insanlık için toplanma merkezi kılınan Kâbe'den hiç haberleri olmamıştır. Bırakın bu çağrıyı, İbrahim diye bir resulün varlığından bile haberdar değillerdir. Oysa hemen birkaç ayet sonra (37 ve 38. ayetler) Yusuf, Mısırlı olanlara İbrahim, İshak ve Yakup'tan bahsetmekte, onların dinine tabi olduğunu söylemekte ama Mısırlılar "bu saydığın isimlerden ve bu dinden bizim haberimiz yok" dememektedirler. Yusuf kıssasına biraz dikkat edildiğinde kıssada adı geçen veya geçmeyen kişilerin koca bir ülkenin yönetiminde söz sahibi kişiler olduğu rahatlıkla fark edilecektir. Ülkeyi yöneten bu insanların insanlığa gönderilmiş Allah resullerinden habersiz olmaları mümkün değildir.

Unutulmamalıdır ki Yusuf bir köle kervanıyla Mısır'a gelmiştir. Bu, kervanların Yakup gibi bir Allah resulünün yaşadığı yerlerden geçmiş olduğunu göstermektedir. Yakup'un yaşadığı yerden köle ve mallar taşıyan bu kervanların bir Allah resulünün haberlerini taşımamış olması mümkün değildir. Yine unutulmamalıdır ki, ileride kıtlık başladığında insanlar akın akın Mısır'a gideceklerdir. Mısır, kervanların rahatlıkla ulaştığı bir yerse, oradaki haberlerin bu tarafa, bu taraftaki haberlerin o tarafa gitmemesi mümkün değildir.

Dolayısıyla Yusuf kimliğini tamamen gizlemiş, Mısır'dan önceki hayatından kimseye bahsetmemiştir. Çünkü, Muhsinlerden biri olduğu için asla yalan konuşamayacağından "ben Yakup'un oğluyum" demesi, hatta nereli olduğunu söylemesi bile onun tanınması ve bilinmesi için yeterli olacaktır. Yusuf suresinin ilerleyen bölümlerinde diğer oğullar Yusuf'un ana-baba bir kardeşini alıp Mısır'a getireceklerdir. Bilinen hırsızlık olayı yaşandığında o kardeş Yusuf tarafından alıkonulacaktır. Onu babalarından sağlam sözlerle alan oğullar babalarına döndüklerinde şunu söyleyeceklerdir *"bize inanmıyorsan o karyenin ehline ya da geldiğimiz kervana sor."* (Yusuf 12/82) İşte bu söylem bir yandan kervanların ülkelerin haberlerinin o taraftan bu tarafa taşındığını gösterirken, diğer yandan olayların yaşandığı mekanların gidilip sorulacak mesafelerde olduğunu göstermektedir.

İşte bu şartlar altında Yusuf'un sadece rüyasını değil, kim olduğunu dahi gizlemiş olması son derece makul ve hatta gerekli olmaktadır. Ka-

dınlar, Aziz kadın ve kralın da karıştığı olayları yaşamasının ana sebebi de işte bu gizliliktir. Olaylar onu kimliğini açığa vurmaya zorlamış ama tüm dayatmalara rağmen o ısrarla kendini gizlemeye devam etmiştir. Nitekim, daha önce Aziz kadın ***"Andolsun ki ben nefsi hakkında ısrarla onu sorguladım ama o hep sustu, konuşmadı"*** diyerek Yusuf'un kendi geçmişiyle ilgili ne kadar ketum davrandığını ifade etmiştir.[168] Bunun üstüne ona Mısırlı birinin evlatlığı olması teklif edilmiş ama o bunu da kabul etmemiştir.

Ama tam da bu ketumluk Yusuf'un Aziz kadına yapmış olduğu danışmanlığın sona ermesine ve soruşturulmak üzere tutuklanma veya işkenceye tabi tutulma ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. O an orada tutuklanmak veya işkenceye tabi tutulmaktan bizzat Aziz kadının şahitliği ile kurtulmuş ama kral ona "Yusuf sen buna bir açıklık getir" demiştir. Yusuf buna açıklık getirmemiş, getirememiştir. Hakkındaki suçlama açıktır; *"Seyyid'in ehline bir kötülük tasarlamak!"* Eğer Aziz kadına danışman olması sebebiyle, kraliyet sarayına rahatlıkla girip çıkmasının arkasında herhangi bir kötü düşünce yoksa geçmişi hakkında bu kadar ketum davranmasının arkasında karanlık bir nedeni var demektir. Kraliyet ailesini korumakla görevli olanlar Yusuf'un suskunluğunu bu şekilde anlamışlardır.

Bu ayetteki iki kişi ise Yusuf'u onun Muhsinlerden biri olduğunu bilecek kadar iyi tanımaktadırlar. Ona isnat edilen *"seyyidin ehline bir kötülük tasarlamak"* gibi bir şeyin içine gireceğine inanamamaktadırlar. İşte نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ***"bize o (işin)'nun aslının doğru haberini sen ver, çünkü biz senin Muhsinlerden biri olduğuna kesinlikle eminiz (görüyoruz)"*** cümlesi bu işin asıl sebebinin ne olduğunu öğrenmek içindir.

Daha önce de belirttik; geleneksel anlayışın bu ayette geçen iki kişinin Yusuf'u hiç tanımadıkları, ayetteki konuşmalarının gördükleri rüyalar olduğu, Yusuf'tan bu rüyaların yorumlarını istediği şeklindeki söylemi asla doğru değildir. Ayette kullanılan kelimelerin muzari oluşu, rüya kelimesinin hiç geçmemiş olmasına rağmen ayette bahsedilenleri rüya temeli

---

168 Burada bir hatırlatma yapmakta fayda vardır. Biz 23 ve 24. ayeti incelerken, Yusuf'un başından geçenlerin tamamını Aziz kadına anlattığını söylemiştik. Fakat burada Aziz kadın Yusuf'un kendisine bir şey anlatmadığını, tam tersi sustuğunu söylemektedir. Bu bir çelişki olarak görülebilir ki; bu haliyle çelişkidir. Fakat kıssanın ilerleyen bölümlerinde kadının bu söyleminin doğru olmadığı, tam tersi Yusuf'u korumak için kadınlara yalan söylemiş olduğu, Yusuf'un kim olduğunu bildiği halde bilmiyormuş gibi davrandığı açığa çıkacaktır. Özellikle 52-53.ayetlerde bu durumun üzerinde daha detaylıca durulacaktır.

üzerine oturtmak, kelimeleri Yüce Allah'ın gönderdiği şekilden başka bir şekle sokmak hep İsrailiyat'ın dayatması sonucunda oluşmuş kanaatlerdir.

Bu açıklamalardan sonra anlamaya çalıştığımız 36. ayet için daha isabetli olduğunu öngördüğümüz meal aşağıdaki gibi olmalıdır.

Yusuf 12/36

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ ۖ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا ۖ وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۖ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ ۖ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

O gizliliğe onunla beraber (yardımlaşmaya) iki danışman da dahil olmuştu. İkisinden biri "şüp-hesiz ki ben, herhangi bir saklananı kendim gözetler, aslını ortaya çıkarırım" dedi "ve o diğeri de "herhangi bir yoruma kendi görüşümü belirtir, daha üst reisime iletirim de (kadın) bununla her-kese üstün gelir" dedi." (İkisi birden) "bize onun (sana yapılan isnadın) aslının doğru haberini sen bildir, çünkü biz senin Muhsinlerden biri olduğuna kesinlikle eminiz (görüyoruz, dediler)."

BUĞDAY VERMEYECEK...

Yusuf 12/37

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ ذَٰلِكُمَا
مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي ۚ إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

Yûsuf dedi ki: "Sizin yiyeceğiniz yemek size gelmeden önce, onun ne olduğunu bildiririm. Bu, bana Rabbimin öğrettiklerindendir. Ben, Allah'a inanmayan ve ahireti inkâr eden bir milletin dinini bıraktım." (DİB meali)

Özellikle ayetin ilk cümlesinde kullanılan zamirlerin Arapçadaki tesniye (ikili) formda olması Türkçe konuşanlar açısından biraz anlama zorluğu oluşturmaktadır. Ayette hepsi de fiillere birleşmiş "siz ikiniz" anlamında 4 tane كُمَا (kuma) zamiri bulunmaktadır. Yukarıdaki DİB mealine dikkat edildiğinde zamirlerin hepsinin Türkçeye aktarılmasının hep *"sizin ve size"* şeklinde olduğu görülecektir. Türkçede ve yeryüzünde bilinen dillerin hiçbirinde Arapçada olduğu gibi isimlerin, fiillerin ve zamirlerin ikili (tesniye) formu bulunmamaktadır. Bu yönüyle Arapça müstesna bir dildir.

Fakat Arapça için müstesna olan bu özellik, kelimeleri başka dillere aktarırken bir takım anlama zorluklarını da beraberinde getirmektedir. Bilindiği gibi Türkçe de kelimeler sadece tekil ve çoğul olarak sınıflandırılmaktadır. Zamirler ise; o, onlar – sen, siz – ben, biz" şeklindedir. Arapça da ise zamirlerin dişil ve eril olarak ayrılması bir yana tekil ve çoğul arasında ikili (tesniye) formu da bulunmaktadır. İşte bu yüzden Türkçede kullanılan zamirlerin toplam sayısı sadece altı iken, bu sayı Arapça da 14 taneye çıkmaktadır. Elbette ki Arapçadaki zamirler ile ilgili verilecek bilgiler çok daha geniştir ama biz burada şuna dikkat çekmek istiyoruz. Arapça da iki kişiyi belirtmek için sadece كُمَا (kuma) demeniz yeterlidir. Normal olarak bunun Arap dilindeki ifadesi "siz" şeklindedir. Ayrıca bir açıklama yaparak "siz ikiniz" şeklinde bir açıklamaya gerek yoktur. Kelime Arap dilinden başka bir dile aktarılmadığı müddetçe hiçbir şekilde yanlış anlaşıl-

masının, kast edilen kişilerin sayısıyla ilgili tereddüde düşmenin imkânı yoktur. Çünkü bunun yanlış anlaşılması mümkün değildir.

Fakat aynı kelime Türkçeye aktarıldığında mutlaka "siz ikiniz" şeklinde çevrilmesi ya da "siz (ikiniz)" gibi parantez içi açıklamalara ihtiyaç vardır. Şimdi yukarıdaki DİB mealine baktığımızda zamirler için böyle bir açıklamanın metinde olmadığı görülecektir. Bunun yanında Arapça metinde dört tane olan كُمَا (kuma) "ikiniz" zamirlerinden iki tanesinin Türkçeye hiç çevrilmediği de görülecektir.

Aynı zamanda Arapça metinde biri تُرْزَقَانِهِ *turzekanihi* fiilinin, diğeri ise بِتَأْوِيلِهِ *bite'vilihi* kelimesinin sonunda olmak üzere iki tane (ه) *hi* "o" zamiri de bulunmaktadır. Fakat Türkçe meale bakıldığında sadece بِتَأْوِيلِهِ *bite'vilihi* kelimesinin sonundaki zamirin meale yansıdığını, diğerinin ise çevrilmemiş olduğu da görülecektir. Son olarak Arapça metinde mazi (geçmiş zaman) olarak geçen ve anlamı "*bildirdim*" olan نَبَّأْتُكُمَا *nebbe'tukuma* fiilinin meale muzari (gelecek zaman) olarak "*bildiririm*" şeklinde yansıdığı görülecektir.

Ayete bu mananın verilmesinin arka planında geleneksel anlayışın, ayette anlatılanları rüya temeli üzerine kurgulamış olması yatmaktadır. Bu kurguya göre Yusuf ile aynı anda hapse/ zindana düşen iki kişi rüya görmüştür. Bu rüyalarını Salihlerden biri olduğunu gördükleri Yusuf'a anlatmış ve ondan rüyalarının yorumunu yapmalarını istemişlerdir. İşte bu kurguya göre Yusuf bu ayette *"yemeğiniz size gelmeden rüyalarınızın yorumunu size bildiririm"* demektedir. Oysa ayette *"yorumunu bildiririm"* şeklinde çevrilen نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ *nebbe'tukuma bi te'vilihi* ifadesinin doğru anlamı *"onun tevilini ikinize bildirdim"* şeklindedir.

Bilinenin aksine Yusuf ne bundan önce ne bundan sonra hiçbir şekilde rüya yorumu yapmamaktadır. *Te'vil* kelimesi üzerinde birkaç kez durmuş, detaylı bilgiler vermiştik. Bu kelime hiçbir şekilde "*yorum*" anlamına gelemez. Hele bu kelime tıpkı burada olduğu gibi; *"çok önemli bir haberi doğru bir şekilde bildirme"* anlamına gelen *"nebee"* fiiliyle yan yana geldiğinde, kelimeye "yorum" anlamı verilmesi imkânsız hale gelmektedir. Kaldı ki geleneksel anlayışa göre Yusuf rüya yorumu yapmamakta gelecekten haber vermektedir. Öte taraftan eğer bu yorum olsaydı hemen ayetin devamında gelen ve geleneksel anlayışın *"bu bana rabbimin öğrettikleridir"* şeklinde anlam verdiği cümleden, Yusuf'un kendisine öğretilen şeyleri söylediği, yorum yapmadığı da rahatlıkla anlaşılmaktadır. Yusuf

hem burada hem de ilerideki ayetlerde gelecekten haber verecektir ama gelecek haberlerine yorumla değil vahiyle sahip olmuştur. Bunun başka şekilde olması mümkün değildir.

Ahkaf 46/9

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلَا بِكُمْ ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَىَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ

De ki: "Ben türedi bir peygamber değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım" (DİB meali).

Eğer Yusuf rüya yorumu ile gelecek haberlerine ulaşıyor olsaydı, herkesten önce kendi rüyasını yorumlayarak, kendi geleceği ile bilgi sahibi olurdu. Fakat yukarıdaki ayet resullerin bile Allah bildirmezse kendilerine dahi ne yapılacağını bilmediklerini söylemektedir. Yusuf daha çocuk yaşlarda bir rüya görmüştür (Yusuf 12/4). Diyelim ki bu rüyayı gördüğü sırada henüz çocuk olduğu ve kendisine rüyaların yorumu öğretilmediği için yorumunu yapamamıştır ama daha sonradan rüya yorumlamayı öğrenmiştir. Fakat Yusuf kıssasının en son ayetinde Yusuf rüyasını yorumlamış biri gibi değil, *"babacığım önceden gördüğüm rüyanın te'vili buymuş"* diyerek yeni öğrenmiş biri gibi konuşmuştur.

Meal ve tefsirlerimiz بِتَأْوِيلِهِ *bi te'vilihi* kelimesinin sonundaki (ه) *hi* zamirinin bir önceki ayette anlatılan iki rüyayı gösterdiğini düşünerek ayete mana vermiştir. Oysa bir önceki ayette iki farklı olay anlatılmıştır. Bu anlatılanların rüya olduğunu farz etsek bile kullanılması gereken zamirin ها *ha* şeklinde müennes bir zamir olması gerekmektedir. Mesela:

Yusuf 12/100

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبَتِ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّى حَقًّا

Ana babasını tahtın üzerine çıkardı. Hepsi ona (Yûsuf'a) saygı ile eğildiler. Yûsuf dedi ki: "Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçek kıldı… (DİB meali)

Bu ayette geçen جَعَلَهَا *cealeha* (onu kıldı) fiilinin sonuna birleşmiş ها (*ha*) zamiri rüyayı gösteren müennes bir zamirdir. Bütün bunlar göstermektedir ki; meal ve tefsir müeliflerinin tıpkı diğer ayetlerde olduğu gibi

bu ayete de mana verirken yaptıkları şey, Yüce Allah'ın kelimelerini kafalarındaki hazır hikâyeye uydurmaktan başka bir şey değildir.

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ

Ayetin ilk cümlesi içinde geçen يَأْتِيكُمَا *ye'tiyakuma* fiili أ ت ى (e+t+y) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 549 kelime bulunmaktadır. Görüldüğü gibi bu kelime Kur'an'da en çok geçen kelimelerden biridir.

> اِتْيَان *Kelimesi kolayca bir gelişi ifade eder. Onun için kendi yolunu izleyen sele* اَتِيٌّ *ve* اَتَاوِيٌّ *adı verilir. İbn Manzur* اَتِيٌّ *kelimesinin; araziyi sulamak amacıyla büyük sudan ayrılarak oluşturulan ırmak/kanal olduğunu söylemiştir.*
>
> اِتْيَان *Sözcüğü, bizzat gelmek için kullanıldığı gibi, emirle veya planla getirmek için de kullanılmaktadır. Öte yandan hem hayır hem de şer için - hem somut hem de soyut şeyler içinde kullanılmaktadır.*[169]
>
> اَتَيْتُ *Fiili* اَتَوْتُ *şeklinde de kullanılır. İçecek ekşiyip kaymak tuttuğunda* قَدْ جَاءَ اَتْوُهُ *denir. Bunun gerçek anlamı, gelmesi gereken noktaya (kıvamına) geldi demektir. Bu, fail anlamında bir mastardır.*
>
> اِتَاء *Verimi çok olan toprak türüne denmektedir. Kitabın verilmesi bağlamında kullanılan her* اَتَيْنا *biz verdik" ifadesi, yine bu bağlamda geçen* اُوتُوا *ifadesinden daha etkilidir. Çünkü* اُوتُوا *kelimesi bazen onu kabul etmeyenlere verilmesi manasında da kullanılır.* ايتاء *kelimesi ise vermek anlamına gelmektedir.*[170]

- اَتَى ..... ***Gelmek.***
- اتى بِشَىءٍ لَمْ يَسْمَعْ مِثْلُه ..... ***Eşi benzeri görülmeyen bir şey icat etti.***
- اَتَى بِه ..... ***Getirmek.***
- اتى المكان ..... ***Bir yerde olmak.***
- اَتَى على اخِره ..... ***Bitirmek, tamamlamak, sonuna gelmek.***
- اتى فِعْلة منكرة ..... ***Yapmak, işlemek.***

---

169 Bkz. Enam 6/40; Nahl 16/1, 26; Fecr 89/22; Neml 27/33; Tevbe 9/54; Nisa 4/15; Meryem 19/27

170 R. El İsfahani, El Müfredat ETY md.

- اتى على الأخضر واليابس ..... ***Hepsini bitirdi, her şeyi yok etti.***
- اتى على ..... ***Uğramak.***
- اتى ..... ***Yerine getirmek, eda etmek, başlamak, girişmek, uygun bulmak,***
- اتى المراة ..... ***Cinsel ilişkide bulundu.***
- اتى – ايتاءً - مُوءاتاة ..... ***Vermek, sunmak.***
- اتى ثمرًا ..... ***Meyve vermek.***[171]

Bu kelime Kur'an'da; gelmek,[172] gelen, gerçekleşen,[173] getirmek,[174] getiren,[175] vermek,[176] verilmek,[177] verenler,[178] yaklaşmak,[179] varmak,[180] gitmek,[181] (iftira) atmak,[182] yapmak,[183] girmek,[184] başlamak[185] anlamlarında kullanılmıştır.

Bu kelimenin incelediğimiz 37. ayette içinde geçtiği cümleye baktığımızda diğer kelimelerin yemek ve rızık şeklinde gelmesinden dolayı bu kelimenin anlamının da toprağın bitirdiği ürünleri kast eder şekilde bitirmek, sunmak, yetiştirmek şeklinde olmasının daha isabetli olması gerekmektedir.

171 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük ETY md.s.35

172 Bkz. Enam 6/34, 40, 47; Yunus 10/24, 50; Nahl 16/26; Ta Ha 20/9, 11, 60, 69; Kasas 28/30, 46; Zariyat 51/24, 52 Bakara 2/210, 248, 214, 254

173 Bkz. Ankebut 29/5; Enam 6/134; Hud 11/76; Ta Ha 20/15; Hac 22/7; Mümin 40/59

174 Bkz. Bakara 2/109, 148, 258; Ali İmran 3/161, 183; Mümin 40/78; Ta Ha 20/133; Araf 7/112; Şuara 26/37; Tur 52/34; Kalem 68/41

175 Bkz. Ta Ha 20/10; Neml 27/7, 39, 40; Kasas 28/29; Duhan 44/19

176 Bkz. Bakara 2/53, 63, 87, 93, 121, 146, 211, 253; Nisa 4/54, 67, 153, 163; Enam 6/20, 83, 89, 114, 154; Kasas 28/14, 43, 52, 76

177 Bkz. Enam 6/124; Maide 5/41; Kasas 28/54; Ali İmran 3/73; Müddesir 74/52; Bakara 2/247; Meryem 19/77; Ta Ha 20/36

178 Bkz. Nisa 4/62

179 Bkz. Nahl 16/1

180 Bkz. Bakara 2/222, 223

181 Bkz. Şuara 26/10, 16

182 Bkz. Mümtahine 60/12

183 Bkz. Araf 7/80; Enbiya 21/3; Neml 27/54; Ankebut 29/28; Nisa 4/15, 16, 19; Maide 5/108; Ahzap 33/30; Mümtahine 60/12

184 Bkz. Bahara 2/189

185 Bkz. Yusuf 12/93

Cümlede geçen طَعَامٌ *taamun* kelimesi ط ع م (t+a+m) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 48 kelime bulunmaktadır.

طَعْم *Ta'ma* kelimesi gıda almak anlamındadır. Alınan gıdaya da طَعْم ve طَعَام denir. Bu kelime birçok ayette yiyecek, gıda anlamında kullanılmıştır.[186] Bakara 2/249 ayetinde bu kelime içecekle alakalı geçmektedir. Ebu Said'in rivayet ettiği şu hadiste طَعَام *taam* kelimesi buğday anlamına tahsis edilmiştir. اَنَّ النَّبِيَّ صَلّى الله عَليه و سَلّم اَمَرَ بِصَدقَةِ الْفِطرِ صَاعًا مِنْ طَعَام اَوْ صَاعًا مِنْ شَعيرِ Nebi (a.s), fıtır sadakasını bir sa' taam (buğday) veya bir sa' arpa olarak emretti.[187]

Ayrıca bu kökten; bir şeyi yemek, doymak, tatmak, yedirmek, tattırmak, aşı yapmak, ikram etmek, aş, yiyecek, gıda, tat, lezzet, yanıp kül olmak, beslenmek anlamlarında kelimeler türemiştir.[188]

Cümlede geçen تُرْزَقَانِهِ *turzekanihi* kelimesi ise ر ز ق (r+z+k) kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 123 kelime bulunmaktadır. Bu kelime birçok ayette toprakta yetişen ürünler ve meyveler anlamında kullanılmıştır.[189]

> رَزْق *Kimi zaman dünya ve ahiretteki bağış; kimi zaman kısmet/pay; kimi zaman da mideye ulaşan ve onunla beslenilen şey anlamına gelmektedir. Ayrıca söz konusu kelimenin, yenen, içilen ve kullanılan şeyler gibi genel bir anlama hamledilmesi de mümkündür. Zira bütün bunlar topraktan çıkmaktadır.*[190]

Ayette geçen Taam ve rızk kelimelerinin Kur'an'daki tüm kullanımlarına baktığımızda ortaya şöyle bir durum çıkmaktadır. Genelde tüm yiyecekler rızık olarak adlandırılmakta ama yemekler rızık olarak adlandırılmamaktadır. Her iki kelimenin aynı yerde geçtiği ayetlerde bu açıkça görülmektedir.

Hac 22/28

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۖ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

186 Bkz. Hakka 69/36; Müzzemmil 73/13; Duhan 44/44; Maun 107/3; Ahzap 33/53

187 R. El İsfahani, El Müfredat TAM md.

188 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük TAM md.s.1492

189 Bkz. Bakara 2/25, 126; Yunus 10/31; İbrahim 14/32; Nahl 16/67; Neml 27/64; Fatır 35/3

190 R. El İsfahani, El Müfredat RZK md.

Gelsinler ki, kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar. Artık onlardan siz de yiyin, yoksula fakire de yedirin (DİB meali).

Mesela bu ayette hayvanlar rızık olarak adlandırılmış ve yedirilecek şey olarak da rızık gösterilmiştir. Yani yemekler rızıklanacak şey değil tam tersi rızıklanılan şeyler yemek olarak adlandırılmıştır. Daha basit bir ifadeyle rızıklar yenilecek şeylere dönüşebilmekte ama yemekler rızıklanacak şeylere dönüşmemektedir.

Yasin 36/47

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

Onlara, "Allah'ın sizi rızıklandırdığı şeylerden Allah yolunda harcayın" denildiği zaman, inkâr edenler iman edenlere, "Allah'ın, dilemiş olsa kendilerini doyurabileceği kimselere mi yedireceğiz? Siz ancak apaçık bir sapıklık içindesiniz" derler (DİB meali).

Yine aynı şekilde bu ayette de rızık hem infak edilen ve hem de yedirilen şey olarak belirtilmektedir. Bundan şu da anlaşılmaktadır. Rızıklardan yemek yapılmakta, ama yemeklerden rızıklanılmamaktadır. Yeryüzünde yetişen her ürün rızıktır ve bu rızıklardan yenilecek yemekler yapılmaktadır. Olaya bu yönden baktığımızda rızık, yiyeceğin yemeğe dönüşmemiş hali olmaktadır. Mesela, az önce verdiğimiz Hac suresinin 28. ayetinde hayvanlar da rızık olarak adlandırılmıştır ama bu hayvanların yedirilecek yemek haline gelebilmesi için, onların kesilip pişirilerek yemek haline getirilmesi gerekmektedir. Taam kelimesinin tüm kullanımlarına bakıldığında kişinin açlığını gideren, doyulan, yenilen, misafirlere ikram edilen şeyi ifade ettiği görülecektir.

Meal ve tefsir müelliflerinin tamamı, anlamaya çalıştığımız Yusuf suresinin 37. ayetinin ilk cümlesine ya bu bölümün en başına aldığımız DİB mealinde olduğu gibi ***"sizin yiyeceğiniz yemek size gelmeden"*** şeklinde ya da "***size rızık olarak verilecek bir yemek, daha size gelmeden"*** şeklinde çevirmişlerdir. Birinci şekildeki mealler zaten rızık kelimesine, kelimenin anlamları arasında olmayan bir mana vererek "yiyeceğiniz" şekline sokmuştur. İkinci şekildeki mealler ise yemeği rızıklanacak şey olarak göstermişlerdir. Biraz önce iki kelimenin aynı yerde geçtiği ayetlerde rızık olarak

verilenlerden yemek olacağını ama yemeklerin rızkın alt kümesi olduğunu göstermiştik. Dolayısıyla cümleye verilen her iki anlam da doğru olmamaktadır.

İşte bu sebeplerden dolayı cümlede geçen taam kelimesine hiçbir şekilde rızık olarak adlandırılamayacak yemek anlamını değil, rahatlıkla rızık olarak adlandırabileceğimiz "buğday" anlamının verilmesi çok daha isabetli olacaktır. Buna göre ayetin ilk cümlesinin anlamı şu şekilde olmaktadır.

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا

(Yusuf) İkinize gelmezden önce onun aslını ikinize bildirmiş olmam dışında, o, rızıklandırılacağınız buğdayı ikinize sunmayacak" dedi.

Hemen devamında gelen ve cümlenin bir parçası sayılan ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّى ibaresi ulaşabildiğimiz meal ve tefsirler[191] tarafından "**bu, bana rabbimin öğrettiklerindendir"** şeklinde çevrilmiştir. Bu şekillerdeki meallerin Türkçesinde geçen "**bu**" kelimesi ذٰلِكُمَا *zalikuma* kelimesinin karşılığı olmaktadır. Oysa bu şekildeki mealler kelimenin Arapça metninde geçen كُمَا *kuma* zamirini hiç çevirmemiş, yok saymış olmaktadır.

Hatırlanacağı üzere, geleneksel anlayış bir önceki ayetin ilk cümlesinden şu şekilde bir kurgu çıkarmıştı.

> *Cenab-ı Hakk'ın* وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ *"onunla beraber iki genç zindana girdi" beyanına gelince; denildiğine göre bunlar, Mısır'daki en büyük kralın iki uşağı idiler. Birisi yiyeceğiyle ilgileniyor, diğeri ise onun içeceğini getiriyordu. Krala, yemeğini hazırlayanın kendisini zehirlemek istediği bildirilince, kral ötekinin de ona yardım ettiğini sandı ve her ikisinin de hapsedilmesini emretti…*
>
> *Soru: Onların kralın hizmetçileri olduğu nasıl anlaşılır?*
>
> *Cevap: Onun, "biriniz efendisine şarap içirecek" (Yusuf 41) yani, (mevlasına, efendisine, kralına) ve "efendine benden bahset" (Yusuf 42) sözleri vasıtasıyla.*
>
> *Soru: Onlardan birinin aşçı, diğerinin de kralın sucusu olduğu nasıl anlaşılmıştır?*
>
> *Cevap: Her birinin gördüğü rüya, mesleğine uygun düşmektedir. Çünkü onlardan biri kendisini şarap sıkıyorken görmüş, diğeri de sanki başının üstünde ekmek taşırken…*[192]

---

191 Bu çalışmayı yaparken 32 tane meale, 17 tane tefsire müracaat edilmektedir.

192 F. Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.230

İşte bu anlayışa göre Yusuf ve bu iki adamın birbirleriyle olan tanışıklıkları zindana girmekle başlamakta, her iki taraf da birbirlerini daha öncesinde hiç bilmemektedir. Kıssanın öncesi ve sonrası da hep bu kurgu üzerine yapılmıştır. Fakat ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّى cümlesi içinde gelen ذٰلِكُمَا zamiri bu kurguya uymadığı gibi, aynı zamanda İsrailiyat üzerinden oluşturulan kurguyu yerle bir etmektedir. Çünkü cümlede geçen zamir görülerek anlam verilmesi durumunda Yusuf ile bu iki adamın tanışıklığının çok önceye dayandığı ortaya çıkacaktır. İsrailiyat üzerinden yapılan kurguyu korumak için Yüce Allah'ın gönderdiği ذٰلِكُمَا *zelikuma* kelimesi önemsenmemiş, görülmemiş, olduğundan farklı bir biçime sokularak kelimeye zamir yok sayılarak **"bu"** anlamı verilmiştir.

Meal ve tefsirler cümleye ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّى *"bu bana rabbimin öğrettiklerindendir"* anlamı verirlerken, cümlede geçen "bu" kelimesinin ise Yusuf'a öğretilen rüya yorumlarını işaret ettiğini söylemişlerdir. Oysa Yusuf'a öğretilen şeyin hadiselerin te'vili olduğu gayet açıktır. İlgili ayetlerde bunun üstünde yeteri kadar durmuştuk. Bu cümle göstermektedir ki; Yusuf bu adamları çok öncesinden beri tanımaktadır. Üstelik Yusuf ile bu iki adam arasındaki ilişki sadece tanışık olmakla sınırlı da değildir. Yüce Allah bu iki kişi üzerinden Yusuf'a *hadiselerin te'vilinden* öğretmiş, bu iki kişinin ileride yaşayacağı olayların aslını Yusuf'a bildirmiştir.

Geleneğin tersine bir önceki ayette bu iki kişinin söylediklerinin birer rüya olmadığı çok açık bir şekilde ortaya çıkarılmıştı. Bu adamlar Yusuf'un gizlediği geçmişinde ona yardım etmek istemiş, ona isnat edilen "Seyyid'in ehline bir kötülük tasarlama" suçunu Yusuf'un işlemiş olabileceğine inanmadıklarını belirtmişlerdir. Onlar Yusuf'un Muhsinlerden biri olduğunu çok iyi bilmekte, bırakın Seyyid'in ehline kötülük tasarlamayı, yerde yürüyen karıncayı bile incitmeyecek bir yapıda olduğuna inanacak kadar onu iyi tanımaktadırlar. Hatta Yüce Allah'ın bu iki kişinin yaşayacağı hadiseler üzerinden Yusuf'u bir öğretime tabi tutmuş olduğu da anlaşılmaktadır. Yani Yusuf onları kendilerinden bile daha iyi tanımaktadır. Birkaç ayet sonra bu tanışıklığın nereden geldiği ve bu adamların kimler olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Bilindiği gibi daha surenin en başında babası Yakup, Yusuf'a hadiselerin te'vilinden öğretilecek demişti. (Yusuf 6) Mısır'a köle olarak geldiğinde bir adam tarafından satın alınıp evine götürülmüş ve özgürlüğüne kavuşturulmuştu. İşte bunlar olduktan sonra Yüce Allah Yusuf'a hadiselerin te'vilinden öğretilmeye başlandığını bildirmişti (Yusuf 21-22). İşte bu ayet ilk defa açık bir şekilde Yusuf'a öğretilen hadiselerin te'vilinin kim-

lerle alakalı olduğundan bahsetmektedir. Cümlenin tamamına bakıldığında Yusuf'un te'vil ettiği hadisenin ileride yaşanacak kıtlıkla alakalı olduğu görülecektir.

Konunun daha iyi anlaşılması için cümlede geçen ذٰلِكُمَا işaret ismi ile alakalı biraz daha detaylı bilgi vermemiz yerinde olacaktır.

Arapçada kişileri, nesneleri ya da kavramları gösteren kelimelere ism-i işaret (işaret isimleri) denmektedir. İşaret isimleri yakını ve uzağı gösteren şeklinde iki kısma ayrılmıştır. Anlamaya çalıştığımız ذٰ لِكُمَا *zalikuma* kelimesindeki işaret ismi uzağı gösteren bir işaret ismidir. Özellikle uzağı gösteren işaret isimlerine (ل) harfi eklenerek daha uzağı gösteren bir hale dönüştürülürler. İsm-i işaretlerin gösterdiği şeye اَلْمُشَارُ اِلَيْهِ el muşaru ileyh denmektedir. İşaret isimleri ile işaret edilen şeyler arasında erillik dişillik, teklik, ikilik ve çokluk açısından tam bir uyum vardır. Yani işaret edilen şey dişi ise işaret ismi de dişi, tekil ise işaret ismi de tekil yönünden uyumlu olmalıdır.

Asıl itibariyle işaret isimlerinin kökleri aşağıdaki tabloda verildiği gibidir. Yakınlık ve uzaklık işaret isimleri haline gelmeleri tabloda gösterilecek kelimelerin başına veya sonuna bir takım harfler (ك ه ل gibi) eklenerek yapılmaktadır.

KÖK İSM-İ İŞARETLER			
Çoğul	**İkili**	**Tekil**	**Cinsiyet**
أُولَاء (Bunlar)	ذَانِ - ذَيْنِ (bu ikisi)	ذَا (bu)	Eril
أُولَاء	تَان - تَيْنِ	ذِهِ – ذِى – تِى - تَا	Dişil

Uzak için kullanılan işaret isimlerden ذٰلِكَ ve تِلْكَ kelimelerin sonundaki ك zamiri, söz konusu nesne ya da kavramı kendisine işaret ettiğimiz şahısların sayısına bağlı olarak çekimlenebilmektedir. Aşağıda vereceğimiz tabloda da görüleceği gibi, bu tür zamirlerin anlama doğrudan bir katkısından söz edilemez. Bu zamirler konuşmakta olan kimsenin, neyi gösterdiğine değil, sözkonusu şeyi kime/kaç kişiye gösterdiğine zımni bir atıfta bulunarak, muhatabın tekil-ikili-çoğul oluşuyla ilgili olarak da bir fikir verir.

Çoğul	**İkili**	**Tekil**	**Cinsiyet**
ذٰلِكُمْ	ذٰلِكُمَا	ذٰلِكَ	Eril
ذٰلِكُنَّ	ذٰلِكُمَا	ذٰلِكِ	Dişil

Eril	تِلْكَ	تِلْكُمَا	تِلْكُمْ
Dişil	تِلْكِ	تِلْكُمَا	تِلْكُنَّ
Anlam	O (nu sana gösteriyorum)	O (nu ikinize gösteriyorum)	O (nu sizlere gösteriyorum)

Not: Tesniyeler (ikili) dışında ism-i işaretler mebnidir. Tüm ismi işaretler marifedirler. [193]

Bu açıklamalardan sonra anlamaya çalıştığımız ayette geçen ذٰلِكُمَا *zalikuma* kelimesinin doğru anlamının "O (nu ikinize göstereceğim) şeklinde olması gerektiği ortaya çıkmış olmaktadır. Bu son açıklamaya göre Ayetin ilk cümlesinin daha isabetli manası şu şekilde olmalıdır.

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِى رَبِّى

(Yusuf) "İşte rabbimin bana öğrettiği şeyden ikinize bildiriyorum. İkinize gelmezden önce onun aslını ikinize bildirmiş olmam dışında, o, rızıklandırılacağınız buğdayı ikinize sunmayacak" dedi.

Bu cümleye göre Yusuf daha şimdiden ileride bir kıtlığın olacağını, alışagelmiş oldukları buğday hasadının olmayacağını, bu durumdan kurtulmanın tek çaresinin kendisinin bildireceği önlemler olduğunu söylemektedir. Geleneğin şekillendirdiği Yusuf kıssasında kıtlığın ortaya çıkışı kıssanın ilerleyen bölümlerinde kralın göreceği bir rüya üzerine olmaktadır. Geleneğe göre Yusuf kıtlık bilgisini kralın gördüğü rüyayı yorumlayarak elde edecektir. Fakat defalarca belirtik ki Yüce Allah Yusuf'a rüya yorumlamayı değil, hadiselerin *te'vilinden* bir kısmını öğrettiğini bildirmiştir. Kralın rüyası ile ilgili ayetlere geldiğimizde Yusuf'un orada da rüya yorumu yapmadığı daha açık olarak görülecektir.

Fakat cümleye verdiğimiz bu anlam bir önceki ayette adamların söylediğinin cevabı olmamaktadır. Hatırlanacağı gibi önceki ayette bu iki adam Yusuf'a yardımcı olmak amacıyla yaptıkları işlerden bahsetmiş ve ondan karşılaşılan durumun asıl sebebinin yani Yusuf'un geçmişiyle ilgili suskunluğunun arka planında yatan sebebin ne olduğunu sormuşlardı. Yusuf'un söylediği "***İşte rabbimin bana öğrettiği şeyden ikinize bildiriyo-***

193 Doç. Dr. Hüseyin Günday – Doç. Dr. Şener Şahin, Arapça Dilbilgisi s.181-192 --Prof. Dr. Mehmet Maksutoğlu, Arapça Dilbilgisi s.123 -- Dr. Mustafa Meral Çörtü, Sarf-Nahiv s.218 – Halit Can, Sarf s.36 --

rum. Size gelmezden önce onun aslını size bildirmiş olmam dışında, o, rızıklandırılacağınız buğdayı size sunmayacak" cümlesi adamların sorduklarının karşılığı olmamaktadır.

Bu ayetin devamında gelen ayetlerde, adamlar Yusuf'un geçmişiyle ilgili suskunluğunun arka planında yatan şeyin ne olduğunu öğreneceklerdir. Fakat o arka planı söylemeden önce onlara sadece Yüce Allah'ın bildirmesiyle bilinebilecek bir bilginin ipuçlarını vermiştir. Yusuf'un neden böyle davrandığı birazdan daha anlaşılacaktır. Anlamaya çalıştığımız ayetin ilk cümlesinin mealini tekrar vererek konuya devam edelim.

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي

(Yusuf) "İşte rabbimin bana öğrettiği şeyden ikinize bildiriyorum. İkinize gelmezden önce onun aslını ikinize bildirmiş olmam dışında, o, rızıklandırılacağınız buğdayı ikinize sunmayacak" dedi.

KAFİR KAVMİN MİLLETİNİ TERK ETTİM

(Yusuf 12/36 ayetin son cümlesi)

إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

Ben, Allah'a inanmayan ve ahireti inkâr eden bir milletin dinini bıraktım" (DİB meali).

İncelediğimiz ayetin devam cümlesi, tefsir ve meal müellifleri tarafından Kur'an'ın en sorunlu cümlelerinden biri haline getirilmiş olmasına rağmen, hiçbir müellif cümlenin üzerinde durmamış, sanki verdiği mealin ne anlama geldiğini bile düşünmemiştir. Olayın vahametini fark eden çok az müellif ise, konuyu Kur'an'dan araştırıp doğruyu ortaya çıkarmak yerine daha vahim bir hata yaparak, Kur'an kelimelerine Kur'an ve sözlüklerde olmayan manalar vermişlerdir. Yine konunun vahametini fark eden bazı müfessirler ise kabul edilmesi imkânsız yorumların içine girmişlerdir.

Ayetin devam cümlesi mealler müellifleri tarafından şu çeşitlilikte çevrilmiştir.

1- "Ben Allah'a ve ahiret gününe inanmayan bir milletin dinini terk ettim."[194]

2- "Ben Allah'a iman etmeyecek olan bir kavmin geleneksel düzeninden, hayat tarzından uzaklaştım. Onlar özellikle âhireti, ebedî yurdu inkâr ediyorlardı" dedi.[195]

3- "Öncelikle bilin ki, ben Allah'a inanmayan ve ahiret gerçeğine inanmayıp tüm bu gerçekleri örtbas eden bir toplumun izlediği yolu kabul edenlerden değilim."[196]

---

194 Abdulbaki Gölpınarlı, Ahmet Varol, Ali Bulaç, A. Fikri Yavuz, Bayraktar Bayraklı, DİB, TDV, Edip Yüksel, Elmalılı, Kadri Çelik, Ö. Nasuhi Bilmen vs mealleri.

195 Ahmet Tekin meali.

196 Abdullah Parlıyan meali.

4- (Önce) bilin ki, ben, Allah'a inanmayan ve ahiret gerçeğini tanımaktan ısrarla kaçınan bir toplumun izlediği yolu terk ettim;[197]

Bu çeşitlilikte çevrilen meallerde Arapça metinde geçen مِلَّةَ ***millet*** kavramı, bazısında ***din*** bazısında ***millet*** bazısında ***izlenilen yol*** bazısında ***hayat tarzı*** olarak çevrilse de ayete verilen mana her hâlükârda çok sorunlu bir manadır. Çünkü bir şeyi terk etmek için önce orada bulunmak gerekmektedir. Mealler tarafından cümleye verilen manaya göre: Yusuf bir zamanlar 1- kafir kavmin milletindedir ama sonradan terk etmiştir, 2- Allah'a iman etmeyen kavmin hayat tarzındadır ama sonradan terk etmiştir, 3- Allah'a ve ahirete inanmayan tüm gerçekleri örtbas eden bir toplumun izlediği yoldadır ama sonradan terk etmiştir, 4- Allah'a ve ahirete inanmaktan ısrarla kaçınan bir toplumun yolundadır ama sonradan terk etmiştir.

Aslında bu meallerden hangisi tercih edilirse edilsin, sonuçta (haşa) Yusuf'un bir zamanlar doğru yolda olmadığı ve hatta kafir bile olduğu daha sonra ise yeniden iman ettiği sonucu çıkmaktadır. Bu sorunlu durumu fark eden müfessirlerimiz şu açıklamaları yapmıştır.

> *Sonra* إِنِّى تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ *"Çünkü ben Allah'a inanmayan bir kavmin dinini – ki onlar ahireti inkâr edenlerin ta kendileridir – terk ettim" buyurmuş olup bununla ilgili iki mesele vardır:*
>
> *Bir kimse şöyle diyebilir; Cenâb-ı Hakk'ın. "Çünkü ben, Allah'a inanmayan bir kavmin dinini terk ettim" buyruğu Yusuf'un (daha önce) bu dine mensup olduğu zannını vermektedir. Deriz ki; Buna birkaç yönden cevap verebiliriz:*
>
> *Terk etmek bir şeye ilişmemekten ibarettir. Binaenaleyh, daha önce o işin içinde bulunmak terk etmenin şartı değildir.*
>
> *En sahih olan bu görüşe göre, şöyle denilebilir; Yusuf, onların yanlış zanları ve fasit inançlarınca, onların kölesiydi, uşağıydı. Muhtemeldir ki, o belki de bundan önce, takiyye yaparak, onlardan korktuğu için tevhid akidesini ve imanını izhar edemiyordu. Sonraysa bunu, işte bu vakitte izhar etti, açığa vurdu. Bu da görünürde, bu kafirlerin dinini terk etmek gibi olmuş oldu.[198]*

En sahih denilerek getirilen bu açıklamaya göre Yusuf zindana düşene kadar inancını hatta İslam'ın en temel düsturu olan Tevhid akidesini bile gizlemiş, yani (haşa) kendisini müşrik biri gibi göstermiştir. Yusuf,

---

197 Muhammed Esed meali.

198 F. Er Razi; Tefsir-i Kebir c.13.s.235

önce Allah'ı ve ahiret gününü inkâr eden bir toplumun dinindeymiş gibi yapmıştır, daha sonra ise bu dini terk etmiş gibi yapmıştır. Yani o dini kabul edişi "mış" gibi olduğu için terk edişi de "mış" gibi olmaktadır. Bu şu anlama gelmektedir, Yusuf Allah'a ve ahiret gününe inanmayan o toplumun dini gerekliliklerini yerine getiriyormuş gibi yapmaktadır. Yani tapılması gerekene tapıyormuş, kulluk edilmesi gerekene kulluk ediyormuş, yapılması gereken ibadetleri de yerine getiriyormuş gibi gözükmüştür.

Hastalıklı olan bu yaklaşımdan ve iftiradan Yusuf'u ve Allah resullerini tenzih ederiz. Daha küçük bir çocukken kendisine ileride resul olacağı bildirilen Yusuf'un yalandan bile olsa kafir kavmin dininden olması mümkün değildir. Yusuf'un hayatını anlatan kıssa Kur'an'da hala durmaktadır. Daha bıyığı yeni terlemiş bir çocukken babası ona *"rabbin seni seçecek, sana hadiselerin te'vilinden öğretecek, ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı o nimetini sana ve Yakup âl'ine tamamlayacak"* demiştir. Bu söylenenler sadece gelecekten haber vermek değildir. Aynı zamanda Yusuf'un hayatının hangi temellere oturması, ne yönde akması gerektiğini bildiren, onun yaşamdaki tercihlerinin hangi çerçevede olması gerektiğini bildiren direktiflerdir. Yusuf daha çocukken herhangi biri olmadığını, üzerine çok ağır bir sorumluluk yükleneceğini bilmiştir. Babasının Allah resulü Yakup olarak söylediklerinin onun hayatında yer etmemiş olması, bu söylenenleri kendi canının gerisinde görmüş olması mümkün değildir ve zaten Yüce Allah'ın vahy ettiği Yusuf kıssasında onun yalandan da olsa kafir bir kavmin dininde olduğunu gösteren tek bir delil yoktur. Aksine, o eşüd çağına geldiğinde Muhsinlerden olmuş ve Yüce Allah bundan dolayı onu, ilim ve hüküm vererek ödüllendirmiştir. Bu ilim ve hüküm müfessirlerimizin belirttiği gibi ona (haşa) Muvahhid olduğu halde müşrik gibi görünmeyi, Muhsin olduğu halde kafir gibi gözükmeyi, Allah'a ve ahiret gününe kesin iman ettiği halde, iman etmemiş gibi gözükmeyi mi öğretmiştir? Allah resulü Yusuf bu iftiralardan beridir. O şerefli İbrahim'in şerefli torunudur. Babası daha en başta onun İbrahim'in yolunda olduğunu bu yüzden İbrahim'e tamamlanan nimetin ona da tamamlanacağını söylemiştir ve Yusuf bu çizgisini hiç değiştirmemiştir.

Müfessirlerin, yalandan da olsa Yusuf'un kendisini şirk dininden gösteriyormuş gibi yaptığını söylemeleri ve meal müelliflerinin Yüce Allah'ın bir resulünün diline "ben kafir kavmin dinini terk ettim" gibi bir faciayı yakıştırmaları artık sözün bittiği yerdir.

Kur'an üzerine çalışma yapan bir insanın, her zaman isabet etmesi, hiç hata yapmamış, yanılmamış, şaşırmamış olması mümkün değildir. İn-

san olmak daima hataya müsait olmak demektir. Yapılan hatalar o kişinin kötü niyetli olduğunu göstermez. Fakat, bir Allah resulünün bir zamanlar kafir olduğunu hem de hiçbir delile dayanmadan söylemek, Kur'an kelimelerinin bunu gösterdiğini düşünerek Yusuf'a "ben kafir kavmin dinini terk ettim" dedirtmek hata olmanın çok ötesindedir.

Bu hatayı(!) yapanlar savunma olarak ayette geçen ibareyi gösterip, *"ben kafir kavmin milletini terk ettim"* cümlesinden dolayı bunu meal ve tefsirlerine yansıttıklarını, kelimelerle oynamadıklarını getirebilirler. Zaten sorunda tam da meal ve tefsir yaparken Yüce Allah'ın kelimelerine tercih edilen manalardır. Yüce Allah'ın kelimelerine yüklenilen manaların arka planında Yahudilerin Kur'an'ın inişinden çok daha önce tahrif ettikleri Yusuf kıssası yatmaktadır. O tahrif edilmiş kıssa temel alınmış, Kur'an'ın anlattığı Yusuf kıssası da ona uydurulmaya çalışılmıştır. Hatta bunun için Arap dilinin tüm kuralları hiçe sayılmıştır. Kur'an'ı anlamaya çalışanların en başta Kur'an kelimelerine yüklenilen anlamların yine Kur'an üzerinden olması gerektiğini bilmeleri gerekmektedir. Üstelik bu tercih değil, bir zorunluluktur.

Konuyu uzatmadan ve Yüce Allah'ın resulü olan Yusuf'un ne yalandan, ne doğrudan hiçbir şekilde şirk dininde olmadığına ve olamayacağına peşinen iman ederek kelimelerin anlamlarını keşfetme çabamıza geri dönelim.

Anlamaya çalıştığımız cümlede ele alacağımız ilk kelime mealler tarafından "*terk ettim, bıraktım, red ettim*" şeklinde anlam verilen تَرَكْتُ *terektu* kelimesidir. Bu kelime ترك (*t+r+k*) kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 43 kelime bulunmaktadır.

> *ترك Tereke kavramı, bir şeyi bilerek ve tercih ederek reddetmektir veya zoraki olarak mecbur kalındığında bırakmaktır.*[199]
>
> *Terk etmek, reddetmek, bırakmak, yüz çevirmek, kapıyı açık bırakmak, tarlayı nadasa bırakmak, bir şeyi kendi haline terk etmek, işine karışmamak, serbest bırakmak, oluruna bırakmak, ölenin geriye bıraktığı miras, Türklüğe mensup olan, kullandıktan sonra atılan şey, selden arta kalan su, içinden civcivi çıkmış yumurta, kısmeti çıkmamış kız.*[200]

Yusuf'un "terk ettim" dediği مِلَّةَ millete kavramı ise ملل (m+l+l) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 18 kelime bulunmaktadır.

---

199 R. El İsfahani; El Müfredat TRK md.

200 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük TRK md.s.294

مِلَّةَ *Millete kavramının aslı; yazıyı imla etmektir. Bıkmak, usanmak, sıkılmak, bezdirmek, yazdırmak, yazılmasını sağlamak, din, şeriat, millet, grup gibi anlamlara gelmektedir.*[201]

Bu kelimenin Kur'an kullanımlarına baktığımızda Bakara 282. ayette kelime 3 defa *alınan borcun şartlarını yazması için bir katibe dikte ettirilmesi* anlamında kullanılmıştır.

Bakara 2/282

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ ۚ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ ۚ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ ۚ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا ۚ فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ ۚ

Ey inanıp güvenenler, birbirinize belli bir vadeye kadar borçlandığınızda borcunuzu yazın. Bir yazıcı, aranızda doğru olarak yazsın. Yazıcı yazmaktan kaçınmasın, Allah (bu ayette) nasıl öğretiyorsa, öyle yazsın. Böylece (Katip) yazsın ve üzerinde hak olan kişi de dikte etsin. Sahibi(Rabbi)olan Allah'tan çekinsin de borçtan bir şeyi eksiltmesin. Borçlu; sefih, güçsüz veya söyleyip yazdıramayacak durumda ise onu velisi, doğru olarak dikte ettirsin…

Kelimenin bu ayetteki kullanımı kişiyi yükümlülük altına sokan bir borcun, yazması için yazıcıya dikte ettirilmesi anlamındadır. Geri kalan 15 kullanım meal ve tefsirler tarafından genelde din olarak çevrilmiştir. Fakat bu kelimenin din anlamına gelmesinin imkânı yoktur. Çünkü Kur'an'da zaten د ى ن (d+y+n) *deyn* kökünden türemiş din kavramı 101 defa kullanılmıştır.

Az önce verdiğimiz Bakara 282. ayete dikkatlice bakıldığında orada hem din hem de millet kavramanın borç ve borcu yazdırmakla alakalı geçtiği görülecektir. إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ *"birbirinize belli bir vadeye kadar borçlandığınızda (tedayentum) borcunuzu (bi deynin) yazın."* Yazma işleminin her iki tarafın da kabul ettiği güvenilir bir yazıcı tarafından yazılması durumunda, yazıcının, yazma işlemini Yüce Allah'ın öğrettiği ve kendisine hak olarak dikte ettirildiği yani ne söylenmişse, değiştirmeden onu yazmasını emretmektedir. فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ "*böylece (Katip) yazsın ve onun üzerinde hakkı olan kişi de dikte etsin."*

201 R. El İsfahani; El Müfredat MLL md.

Ayetin başında alınan borcun tarifi "*ecelin müsemma*" şeklinde yapılmıştı. Bu ibare borcun sadece zamanını değil, ne şekillerde ödeneceğini de belirten bir ibaredir. Şunun bilinmesi gerekmektedir: Bir borcun yazdırılması her ne şekilde olursa olsun; unutulmaması, ihtilaf edilmemesi, borçlunun ölmesi durumunda arkasından gelenlerin o borcu sahiplenmesi, borç veren açısından ise hakkını ne zaman ne şekilde alacağını bilmesi içindir. Ama aynı zamanda borç verenin verdiğinden fazlasını istememesi, verdiği borcun ödeme zamanı gelmeden kapıya dayanmaması içindir.

Bu durumda ayette geçen ve kök harfleri د ى ن (d+y+n) olan kelime (*deyn*) borçtur. Bu borcun ne zaman ve ne şekilde ödeneceğini yazması için yazıcıya dikte ettirmek ise وَلْيُمْلِلِ *yumlil* olmaktadır.

Fakat kelimenin bu manası doğru amaçlar için kullanıldığı durumlar için geçerlidir. Bunun yanında ibare Yusuf suresinde ve diğer yerlerde olduğu gibi inanmayan kafir kavimlere atfen de gelmektedir.

Bu kavram yukarıda verdiğimiz Bakara suresindeki ayette 3 defa geçmektedir. Geri kalan 15 kullanımın tasnifi ise şöyledir.

1- مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ "*Millete İbrahim*" şeklinde 8 kez İbrahim'e atfen.[202]
2- 1 kez Yahudi ve Hıristiyanlara atfen.[203]
3- 2 kez Şuayb'ın karşısında duran, inanmayan kavme atfen.[204]
4- 1 kez resullere karşı duran inanmayan kavimlere atfen.[205]
5- 1 kez Ashab-ı Kehf'in karşısında duran inanmayan kavme atfen.[206]
6- 1 kez inanmayanlar tarafından önceki kavimlere atfen.[207]
7- 1 kez Yusuf tarafından inanmayan kavme atfen.[208]

Bu tasnife göre مِلَّةَ *millet* kavramı inanmayan kafir kavimlerin hepsine atfen kullanılmışken, resuller içinden sadece İbrahim'e atfen kullanılmıştır. Mesela, Kur'an'da "millete Musa, Millete Nuh, Millete Muhammed" gibi kelimenin İbrahim'den başka resullere atfen geçtiği bir kullanım bulunmamaktadır. Kelimenin Kur'an kullanımlarının bu şekilde olması bize مِلَّةَ *millet* kavramının olumlu yöndeki anlamını tespit etmenin yolu-

202 Bkz. Bakara 2/130, 135; Al İmran 3/95; Nisa 4/125; Enam 6/161; Yusuf 12/38; Nahl 16/123; Hac 22/78
203 Bkz. Bakara 2/120
204 Bkz. Arak 7/88, 89
205 Bkz. İbrahim 14/13
206 Bkz. Kehf 18/20
207 Bkz. Sad 38/7
208 Bkz. Yusuf 12/37

nun İbrahim'den geçtiğini göstermektedir. Bunun tespiti yapıldıktan sonra kafir kavimlere atfen kullanılan olumsuz anlam daha da anlaşılır hale gelecektir.

Millet (مِلَّةَ) kavramı neden resuller içinden sadece İbrahim'e atfen gelmiştir?

Kelimenin sadece İbrahim ile alakalı geçmesi en başta bu kelimenin anlamının "din" olmayacağını göstermektedir. Çünkü millet kavramının aksine din kavramı Kur'an'da tüm resullere ve hatta sıradan insanlara bile atfedilerek kullanılmaktadır. Eğer millet kavramının anlamı din olsaydı İbrahim'den başkası için de kullanılırdı. Üstelik Bakara 282. ayette hem din kelimesinin hem de millet kelimesinin aynı ayet içinde, hem de birkaç defa borçla alakalı olarak geçtiğini görmüştük. O ayette kelime borç veren ile borç alan arasında duran güvenilir bir yazıcının, borç alışverişinin hangi ilkelerle olduğunu kendisine dikte ettirenlerin söylediklerini, eksiltmeden çoğaltmadan yazması anlamına gelmekteydi. Kelimenin kast ettiği bu anlam göz önüne alındığında, bu kelimeyle belirtilen şeyin işlerlik kazanması için üç tarafın olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

1- Borç veren.

2- Borç alan.

3- Her iki tarafında kabul ettiği yazıcı, kâtip.

Kelimeye bu temel üzerinden yaklaştığımızda ve Kur'an'da 101 defa kullanılan "din" kelimesinin borç anlamını göz önüne aldığımızda, tıpkı Bakara 282. ayetindeki borç para alışverişinde olduğu gibi bir durumun, Yüce Allah, resuller ve biz kullar arasında da söz konusu olduğu ortaya çıkmaktadır.

a. Borç Veren: Allah

Her şeyi yoktan var eden, yarattığı her şeye yanılmaz, şaşırmaz düzen koyan, her şeyi birbiriyle uyumlu yaratan Yüce Allah'tır. En küçüğünden en büyüğüne, en yakınından en uzağına, görülenden, görülmeyene yaratılmış her şey amaçsız, hedefsiz, rasgele değildir.

Duhan 44/38-39

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ

Biz, gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları, eğlenmek için yaratmadık.

مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُون

Biz onları ancak hak ve hikmete uygun olarak yarattık. Ama onların çoğu bilmiyorlar (DİB meali).

Hiçbir varlık amaçsız olmadığı gibi insan da amaçsız, hedefsiz ve boşuna değildir. Bu yaratılış bile başlı başına bir borçtur. Yüce Allah sadece yaratmakla kalmamış, yarattıklarının yaratılış amaçlarına uygun davranmaları için gerekli ortamı da hazırlamıştır. Bu ortam insanın maddi ve manevi dünyası ile tam bir uyum içindedir. Yediği yemekten, aldığı nefese, üstüne bastığı topraktan içtiği suya, tuttuğu elden, gördüğü göze kadar her şey insana verilen bir borç gibidir. Çünkü insan sadece yaratılma hususunda değil, her durum ve şartta Allah'a muhtaçtır.

Fatır 35/15

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

Ey insanlar! Allah'a muhtaç olanlar sizlersiniz. Allah ise El Ğaniy ve El Hamid olanın ta kendisidir.

Muhtaçtır, çünkü kendi varlığını devam ettirmesi için etrafında bulunan her şey (kendisi de dahil) Yüce Allah'a aittir yani onun malıdır. İşte bu durum insanı her an Yüce Allah'ın malından yararlanan yani borç alan kişi konumuna getirmektedir. Her borç alışverişinde hem borcun veriliş amacı hem de borcun ne ile ödeneceğinin belirtilmiş olması gerekmektedir. Para olarak alınan bir borç, üretilen bir ürün olarak, hizmet olarak ya da başka bir şekilde ödenebilir. Bunun tam tersi olarak, mal olarak alınan bir borç para olarak da ödenebilir. Borcun yazılmasının amacı da zaten bunların belirlenmesi içindir.

Peki insan Yüce Allah'tan aldığı yaratılma, yedirilip içirilme de dahil olmak kaydıyla tüm varlıktan yararlanma borcunu nasıl ödeyecektir? Mal mülk, para, sermaye vererek mi?

Zariyat 51/56-57

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

(56) Cinleri ve insanları, kul olmalarından başka bir amaç için yaratmadım.

مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ

(57) Ben, onlardan bir rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum.

Yüce Allah borç olarak rızık vermiştir ama ödemenin rızık olarak yapılmasını istememektedir. Yüce Allah borç olarak insanlığı doyurmuştur ama bunun ödeme şeklinin kendisinin doyurulması olmadığını da söylemiştir. Peki insanlık Yüce Allah'tan aldığı bu borcu nasıl ve ne şekilde ödeyecektir?

Yüce Allah borç veren konumunda olduğu için insanlığın aldığı bu borcu ödeme yönteminin nasıl olması gerektiğini de sadece O belirleme yetkisindedir. Borç alanın bu borcu ödeme şeklini belirleme yetkisi yoktur ve olamaz da. Yüce Allah'ın razı olduğu ve kullarına şart koştuğu borç ödeme yöntemi sadece "*İslam*" dır.

Maide 5/3

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ ۙ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

…Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir (DİB meali).

Al-i İmran 3/19

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ

Allah katında din, İslam'dır. Kendilerine kitap verilenler, bu ilim geldikten sonra, sırf birbirlerine hakimiyet kurma çabaları yüzünden ihtilaf çıkarırlar. Kim Allah'ın âyetlerini görmezlikten gelirse, Allah onun hesabını hızlı görür.

Din İslam'dır. Yani Yüce Allah'ın borç ödeme yöntemi olarak belirlediği yöntem İslam'dır. Borcun başka bir yöntemle ödenmeye kalkışılması Allah tarafından kabul görmeyecektir.

Al-i İmran 3/85

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

Kim İslam'dan başka bir din arayışına girerse asla kabul edilmez. O, ahirette kaybedenlere karışır.

b. Borcu Yazan Güvenilir Katip: Resuller

Yüce Allah borcu verendir ama insanlık aldığı borcu nasıl ödeyeceğini öğrenmek için Yüce Allah ile konuşup müzakere etme imkanına sahip değildir. İnsan oğlu borç aldığı şeyleri hemen yanı başında bulmakta ama kullanıp daima faydalandığı şeylerin sahibine ulaşarak, onun faydalandırma yani borç verme şartlarını öğrenememektedir. O bize bunları kullanma şartlarını bildirmez ise bizim bunları kendiliğimizden bilmemizin imkânı yoktur. Yani hem fiziki hem de manevi olarak O bize ulaşmaz ise biz ona ulaşamayız, O bizimle konuşmaz ise biz onunla konuşamayız.

İşte tam burada resuller devreye girmektedir. Yüce Allah insanlık içinden, insanlığın temsilcisi olarak kendisinin güvendiği birtakım kullarını resul olarak seçmiş ve onlar üzerinden insanlığın kendisine ulaşmasına imkân vermiştir.

Al-i İmran 3/164

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

Allah, içlerinden bir elçi çıkararak bu müminlere iyilikte bulundu. Bu Elçi onlara Allah'ın âyetlerini okur, onları geliştirir, onlara Kitabı ve hikmeti öğretir. Onlar daha önce açık bir sapkınlık içindeydiler.

Büyük bir lütuf olarak başlatılan bu iletişimin sağlıklı olabilmesi için kurallar koymuştur.

Şura 42/51

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ

Bir beşer için Allah ile karşılıklı konuşması mümkün değildir. Ancak (Allah onunla) vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O Aliy'dir, Hâkim'dir.

Yani bir beşerin resul olması demek Yüce Allah ile ahbap çavuş ilişkisi kurması demek değildir. Resul Yüce Allah'ın emrine amade bir kuldur. Resul istediği zaman vahiy alamaz, kafasına göre takılamaz demektir. Yani

kullara ne şekilde ve ne zaman neyin ulaştırılacağına sadece Allah karar vermektedir. Resulün bunda bir tasarrufu yoktur.

Resul olarak seçilen birinin, Allah'tan aldığı borç ödeme şekillerini bildiren vahyi, insanlığa getirirken, menfaat elde etmek için getirdiği bilgiler üzerinde oynama yapmaması, yani bir nevi evrakta sahtecilik olmaması için şu da ilke olarak belirlenmiştir:

Hakka 69/44-46

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ

(44) Muhammed, (söylemediğimiz) Birtakım sözleri bize atfetseydi,

لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ

(45) Onu kıskıvrak yakalar,

ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ

(46) Şah damarını koparırdık.

Bir resulün Allah'tan aldığı vahiyler üzerinde oynama yaparak, onu başkalaştırmaya çalışması demek anında ölmesi demektir. Yani Resullerin kendisine verilen borç ödeme şekli üzerinde oynama imkanları asla yoktur ve olmamıştır da. Peki bir resulün kendisine verilen vahiyler üzerinde oynama yapmasa da en azından bir kısmını insanlara iletmeme, saklama, kendisinde tutma, değiştirme imkânı var mıdır?

İsra 17/73-75

وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ ۖ وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا

(73) Onlar, sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı uydurman için az kalsın seni ondan şaşırtacaklardı. (Eğer böyle yapabilselerdi) işte o zaman seni dost edinirlerdi.

وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا

(74) Eğer seni sağlamlaştırmasaydık, az da olsa onlara meyledecek gibi olurdun.

إِذًا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا

(75) Meyletseydin sana hayatın iki kat cezası ile birlikte ölümün de iki kat cezasını tattırırdık. Sonra bize karşı sana yardım edecek birini de bulamazdın.

Yüce Allah resuller ile kendisi arasındaki ilişkiyi ne kadar sağlamlaştırırsa sağlamlaştırsın sonuçta bu ilişki insanlığın şahit olduğu bir ilişki değildir. O halde insanlık, doğru bir şekilde gelmiş olsa da getirilenlerin Allah'ın borç ödeme şekilleri olduğuna nasıl emin olacaktır? Nitekim, her zaman bu şüphe olmuş, insanlar, resullerin Allah'tan hiçbir şey getirmediklerini, vahiy olarak bildirilen şeylerin, resullerin kendi uydurmaları olduğunu söyleyerek şüphelerini ortaya koymuşlardır.

Furkan 25/4-5

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ ۖ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا

(4) Kendilerini doğrulara kapatanlar, "Bu, başka bir kavmin ona yardım ettiği, onun da uydurup (Allah'a) mal ettiği şeyden başka bir şey değildir diyenler de kafirlik etmiş o kişilerdi. Kesinlikle tarifsiz bir zulme gelmişlerdi.

وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

(5) Şunu da demişlerdi: Onu, eskilerin satırlarından yazdırtmış sabah akşam kendisine dikte ettirilen de işte O'dur.

Vahye karşı bu şekilde yapılan itiraz örnekleri pek çoktur. Çünkü insanlık ne içlerinden çıkmış resullerin resul oluşlarına ne de Allah'tan aldıklarını söyledikleri vahiylerin veriliş şekillerine şahit olmamıştır ve istese de olamamaktadır. Yüce Allah'ın her şeyini çok iyi bildikleri içlerinden bir kişiyle konuşmuş olması insanlığa inandırıcı gelmemiş, gelememiştir.

Yunus 10/2

أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ

İçlerinden bir kişiye: "İnsanları uyar ve inanıp güvenenlere, özü sözü doğru kişiler sınıfına çıkma müjdesi ver" diye vahiy etmemiz onlara çok mu tuhaf geldi ki ayetleri görmezlikten gelenler (kâfirler): "Bu, tam bir büyücüdür" dediler?

İşte bu yüzden resullerden, vahiy getiren Cebrail'i ve diğer melekleri kendilerine göstermelerini, hazineler getirmelerini, dağları yürütmeleri-

ni, yerden kaynaklar fışkırtmalarını, kupkuru yerleri yeşertmelerini, gökyüzünden taşlar yağdırmalarını, ölmüş atalarını diriltip geri getirmelerini ve daha birçok olağanüstülükleri istemişlerdir. Fakat tüm bu istekler Yüce Allah tarafından kabul görmemiş ve bu şekilde istekte bulunulmasını asla doğru karşılamamıştır. Şüphelenenlere, inanmayanlara, inanmak isteyenlere resullerin getirdikleri şeylerin kendisinin vahyi olduğuna emin olmaları ve resullerin onları aldatmadığına dair tek bir delilin yeterli olacağını söylemiştir. Eğer insanlar resullerin getirdikleri vahyin, kendileri gibi bir insan tarafından uydurulabileceğini söylüyorlarsa, vahiyler hakkında bir şüpheleri varsa, vahyi kendileri gibi bir insanın uydurmaya gücünün yeteceğine inanıyorlarsa o halde;

Bakara 2/23

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Kulumuza indirdiğimiz şeyden şüpheniz varsa, eğer sadıklardansanız haydi Allah'ın dışındaki tüm şahitlerinizi çağırın da ondakine denk bir sure getirin!

Hud 11/13-14

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

(13) Yoksa onu (Kur'an'ı), o uydurdu mu diyorlar? Onlara de ki "İddianızda samimi iseniz, Allah ile aranıza koyduklarınızdan çağırabileceğiniz herkesi çağırın da bunun dengi on sure uydurup getirin bakalım."

فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

(14) Çağırdığınız kimseler size cevap vermezlerse bilin ki o (Kur'an) Allah'ın ilmiyle indirilmiştir. O'ndan başka ilah yoktur. Artık O'na teslim olursunuz değil mi?

İsra 17/88-89

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

(88) De ki: "Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler."

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا

(89) Andolsun, biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali değişik şekillerde açıkladık. Yine de insanların çoğu ancak inkârda direttiler.

İnsanların ve cinlerin toplanıp yardımlaşsa bile bir benzerini getiremeyecekleri bir delil, resullerin resul olduklarına inanmak için yetmiyorsa, ikna etmiyorsa artık o kişiyi ikna edebilecek bir şey yok demektir. Vahyin benzeri oluşturulamaz bir şekilde insanlığa ulaştırılmış olması, resullerin Allah'ın vahiylerini tek bir noktasına bile dokunmadan bildirdiklerini göstermektedir. İşte vahyi bu şekilde ulaştırmış olmaları resulleri; Yüce Allah tarafından belirlenen borcu ödeme şeklini (İslam) olduğu gibi yazan, menfaat gözetmeyen, eksiltmeyen, çoğaltmayan, gizlemeyen güvenilir yazıcılar yani kâtipler konumuna getirmektedir.

c. Borcu Alan: İnsan

Muhteşem bir yaratılma ile şu muhteşem varlık içinde yaşadığı halde, cinlerin ve insanların bir araya gelseler bile bir benzerini getiremeyecekleri vahiyle insanlığa gelen resuller uyardığı halde, Yüce Allah'a borçlu olduğunu kabul etmeyen için söylenecek tek bir söz yoktur. Borçsuz olduklarını zannetsinler, ölünceye kadar yesinler, içsinler, ilkesizce yaşasınlar ama sonuçta ölecekler ve dirildiklerinde borçlu olup olmadıklarını öğreneceklerdir.

İşte bu şekilde Yüce Allah'a borçlu olmadığını iddia ederek borcunu inkâr edene ***kafir*** denmiştir. O bu haliyle muhteşem bir varlıktan her an yararlandığı halde, varlıkların sahibini görmezden gelen, yok sayan biridir. Hiçbir şeyin kendiliğinden olamayacağını bildiği halde hem kendisine hem de şu varlığa, sahibi yok diyerek borçlu olduğunu inkar etmek, bile bile gerçeğe kendini kapatmak yani ***kafirliktir***.

"Bunun yanında, borçlu olduğunu kabul eden kişiye de "Müslüman" adı verilmektedir. Yani, borcunu, belirten yerde, belirtilen şekilde ve zamanında ödeyen kişinin adıdır Müslüman. O öyle bir ilahi anlaşmanın tarafıdır ki, antlaşmanın diğer tarafında, borç veren konumunda Yüce Allah vardır. Bu anlaşmanın güvenilir kâtipleri ise, Allah'tan alınan borcun ödenme şekillerini, Allahtan aldığı gibi insanlara bildiren rasüllerdir.

Müslüman, bu anlaşmayla, yüce Allah'tan aldığı borcu, sadece yüce Allah'ın bildirdiği şekilde ödemeyi kabul etmeyle kalmamış, aynı zamanda bunun dışındaki tüm borç ödeme şekillerini de dışlamıştır.[209]

En başından beri, Yüce Allah tarafından gönderilen resullerin tamamı aynı borç ödeme şeklini yani İslam'ı getirmiş, İslam'ı insanlara duyurmuşlardır.

Fakat tüm resuller böyle yapmasına rağmen Kur'an'da, dikte ettirilen borç anlamına gelen "*millet*" kavramı resullerden sadece İbrahim için kullanılmıştır. Oysa o da diğerleri gibi bir resuldür. Eğer millet kavramı din anlamına geliyor olsaydı, tüm resuller aynı dini yani İslamı getirdikleri için millet kavramının diğer resullere de atfedilmesi gerekirdi. İşte bu durum diğer resuller tarafından değil sadece İbrahim tarafından insanlığa bildirilen başka bir borç ve ödeme şekli olduğunu göstermektedir.

İbrahim'i diğer resullerden farklı bir konuma getiren şey işte şu ayetle bildirilmektedir.

Al-i İmran 3/96-97

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ

(96) İnsanlar için kurulan ilk ev, Bekke'de olandır. Bereketli ve herkese doğru yönü (kıbleyi) göstersin diye kurulmuştur.

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ ۖ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا ۗ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

(97) Orada apaçık göstergeler (ayetler), İbrahim'in (ibadet için) durduğu yerler vardır. Oraya kim girerse güvende olur. Bir yolunu bulup gidebilenlerin o Beyt'te, Ka'be'de hac yapması, Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır. Kim bunu göz ardı ederse bilsin ki Allah'ın kimseye ihtiyacı olmaz. Bunu göz ardı edenler bilsinler ki Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur.

İnsanlık için kurulan ilk ev Kâbe'dir ve gücü yetenin orayı ziyaret etmesi Allah'ın insanlık üzerindeki hakkıdır. Yani insanlık bu yönden de Yüce Allah'a borçludur ve bu borcu ödeme yöntemi sadece İbrahim üzerinden insanlığa bildirilmiştir.

---

209 Bkz. Bakara 2/112, 128, 131, 132, 136, 208; Ali İmran 3/20, 52, 64, 67, 80, 83, 84, 85, 102; Nisa 4/125; Maide 5/3, 44, 111; Enam 6/14, 71, 125, 163; Araf 7/126; Yunus 10/72, 84, 90; Nahl 16/81, 89, 102; Hac 22/34, 78

Hac 22/26-27

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

(26) İbrahim'e Beyt'in yerini gösterdiğimiz zaman, "Bana hiçbir şeyi ortak sayma; tavaf edenler, kıyam, rüku ve secde edenler için Beytimi temiz tut" demiştik.

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

(27) İnsanların içinde o haccı ilan et ki yürüyerek ve bitkin binekler üzerinde bütün derin vadilerden geçerek sana gelsinler.

Yüce Allah borcu ödeme yerini insanlığa İbrahim aracılığıyla bildirdiği gibi bunun yanında bu yere gelen insanların borcu ödeme şekillerini de İbrahim ile bildirmiştir.

Hac 22/29

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ

Aynı zamanda tefeslerini (Arafat ve Müzdelife vakfelerini) tamamlasınlar, adaklarını yerine getirsinler ve o şerefli Beyti (Kâbe'yi) tavaf etsinler.

Bu yönüyle; Allah borç veren, insanlık borç alan, İbrahim ise güvenilir yazıcı olmaktadır. Yüce Allah bu borcun ne olduğunu ne zaman ve nasıl ödeneceğini sadece İbrahim'e dikte ettirmiştir. İşte bu yüzden مِلَّة (millet) kavramı sadece İbrahim'e atfen gelmektedir.[210] Kur'an'da geçen "millete İbrahim" ibarelerinin manası da İbrahim'in bildirdiği yükümlülük veya İbrahim'in bildirisi şeklindedir.

Tekrar Yusuf kıssasına dönecek olursak, anlamaya çalıştığımız cümlede Yusuf إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ *"Çünkü ben Allah'a inanmayan bir kavmin milletini tek ettim"* demişti. Biraz önceki açıklamalarda millet kavramının iman edenler açısından ne ifade ettiğini ortaya koymuştuk. Fakat burada Yusuf iman edenler açısından değer ifade eden bir milleti değil, tam tersi Allah'a iman etmeyen bir kavmin milletini terk ettiğini söylemektedir.

---

210 Millet kavramı ile ilgili daha detaylı çalışmalar "Yorgun Maymunlar Günü; Sebt (Şabat)" adlı kitabımızda ve www.tuvavadisi.org sitesinde yayınlanmıştır.

Meselenin anlaşılmamasının önündeki engellerden bir tanesi de kavim kelimesine yüklenilen anlamdan kaynaklanmaktadır. Kavim kelimesi قَوْم k+v+m kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 660 kelime bulunmaktadır. Çok geniş bir anlam kapsamına sahip bu kelime Kur'an'da: Ayağa kalkmak,[211] geçim kaynağı,[212] ayakta durmak,[213] namaz kılmak,[214] namaz kılanlar,[215] gerçekleşmek,[216] uygulamak,[217] uygulayanlar,[218]doğru bir şekilde yerine getirmek,[219] kurmak,[220] yönünü çevirmek,[221] kaldırmak, doğrultmak, onarmak,[222] durmak, ikamet etmek,[223] durmak, duruş, kalkmak,[224] dürüst davranmak,[225] dosdoğru olmak,[226] başına dikilmek,[227] gözetenler,[228] ölçülü,[229] Yüce Allah'ın sıfatı,[230] sağlam,[231] makam,[232] devamlı,[233] kıyamet,[234] kavim[235] anlamlarında geçmektedir.[236]

Kelime Kur'an'da kavim anlamında 382 defa geçmektedir. Kavim kelimesi genelde ulus, ırk gibi anlamlarda kullanılsa da bu kelimenin asıl (kök) anlamı sanıldığından farklıdır.

---

211 Bkz. Cin 72/19; Bakara 2/20; Maide 5/6
212 Bkz. Maide 5/97; Nisa 4/5
213 Bkz. Ali İmran 3/191; Nisa 4/103
214 Bkz. Bakara 2/3; Araf 7/170
215 Bkz. Nisa 4/102; Tevbe 9/108; Furkan 25/64
216 Bkz. Rum 30/12, 14; İbrahim 14/41
217 Bkz. Maide 5/66; Bakara 2/229, 230
218 Bkz. Nisa 4/135; Maide 5/8
219 Bkz. Mearic 70/33; Talak 65/2
220 Bkz. Kehf 18/105
221 Bkz. Yunus 10/105; Rum 30/30
222 Bkz. Kehf 18/77
223 Bkz. Mutaffifin 83/6; Nebe 78/38
224 Bkz. Fatır 35/35; Ahzap 33/13
225 Bkz. Tevbe 9/7
226 Bkz. Hud 11/112; Fussilet 41/6
227 Bkz. Ali İmran 3/75
228 Bkz. Nisa 4/34
229 Bkz. Furkan 25/67
230 Bkz. Bakara 2/255; Furkan 20/111
231 Bkz. İsra 17/9; Bakara 2/282
232 Bkz. Bakara 2/125; Ali İmran 3/97; Maide 5/107
233 Bkz. Maide 5/37; Tevbe 9/21
234 Bkz. Bakara 2/85, 113, 174, 212; Zümer 39/15, 24, 31, 47, 60, 67
235 Bkz. Maide 5/11
236 Mehmet Okuyan, Kur'an Sözlüğü KVM md.s.700

قَوْم Kelimesi asıl itibariyle kadınlar olmaksızın erkekler topluluğu anlamına gelmektedir. Kur'an'da bu kelime genellikle kadın ve erkekleri birlikte kast etmiştir. Gerçek anlamı ise, erkekler içindir. Zira sözcükte baskın olan unsur erkeklerdir (Nisa 4/34)[237]

İşte kelimenin bu anlamı Yusuf'un terk ettiği kavmin milletinin bizzat kendi kardeşleri olduğunu göstermektedir. Kavim kelimesi Kur'an'da 660 defa geçmiş olmasına rağmen Yusuf suresinde sadece 5 defa geçmektedir. Kelimenin ilk kullanımı 9. ayette bizzat Yusuf'un kardeşlerini kast eder şekilde kullanılmıştır.

Yusuf 12/9

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

"Öldürün Yusuf'u veya (görünür şekilde) bir kökten söküp atın onu ki; babanızın şeref ve itibarı (Resullüğü) size geçsin. Bundan sonrasında bir Salihler kavmi olursunuz."

Yusuf kıssasının 37. ayetinden geriye doğru baktığımızda onun terk ettiği tek kavmin kardeşleri olduğu görülecektir. Kıssanın 6-20 ayetlerine bakıldığında Yusuf'un kardeşleri onu hadım etmiş, bir köle gibi onu bir kervana satmışlardı. Ama tüm bunlar olurken Yusuf hiç mukavemet göstermemiş, karşı koymamıştır.

Yusuf 12/15

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

Ne zaman ki onu götürdüler ve hadımlığın bilinmezliklerine sokmak için bir araya geldiler, ona "bu tuzaklarını (hiç beklemedikleri bir anda) kendilerine bildireceğinin farkına varamıyorlar" diye vahy ettik.

Mukavemet etmemiştir çünkü Yüce Allah ona vahy etmiştir. Yusuf Mısır'a köle olarak gelmiş ama hemen özgürlüğüne kavuşmuştur. Yüce Allah *hadiselerin tevilinden* öğrenmesi için ona imkân vermiştir (12/21. ayet). Tüm yaşadıklarına rağmen Yüce Allah'ın vahyine sarılıp Muhsinlerden olmuş, nihayet olgunluk çağına yetişmiş *hüküm ve ilim* verilerek ödüllendirilmiştir (12/22. ayet) İmkânı, ilmi ve muhakeme yeteneği olma-

237 R. El İsfahani, El Müfredat KVM md.

sına rağmen Yusuf geriye yani babasının ve kardeşlerinin yanına dönmek için hiçbir çaba sarf etmemiştir. Oysa istese pekâlâ babasının yanına gidebilir, kardeşlerinden intikam alabilir ya da en azından onların kötülüğünü ortaya çıkarabilirdi! Ama o bunu yapmamıştır...

Ayette kavmi değil "*kavmin milletini terk ettim*" buyurulmaktadır. Yusuf'un kardeşleri tarafından hadım edilmesi ve bir köle olarak satılmasının ana sebebi, babaları Yakup'tan sonra resullük makamının kendilerine ya da kendi soylarına geçmelerini istemelerinden dolayı idi. İşte onların bu uğurda çaba sarf etmeleri, Allah ile savaşma pahasına resullüğe yön verme çabaları, onların resullük süreci konusundaki Allah'ı mecbur bırakmaya yönelik dikteleri yani *milletleri* olmaktadır. Bu *dikte,* etkisini Yusuf üzerinde göstermiştir. İşte Yusuf bu dikteye karşılık herhangi bir çaba sarf etmediğini, onları bu dikteleri ile baş başa bıraktığını söylemektedir. Çünkü Yusuf onların bu diktelerinin asla başarıya ulaşmayacağını bilmektedir. Bir resul olan babası daha kıssanın başında *"rabbin seni bir süreçten geçirecek, sana hadiselerin tevilinin bir kısmını öğretecek, sana ve Yakup âl'ine olan o nimetini tamamlayacak" (12/6)* demiştir. Bunun önüne geçilmesinin, buna engel olunmasının veya başka bir yöne yönlendirilmesinin imkânı yoktur. Çünkü bu Yüce Allah'ın böyle olacak diye buyurduğu bir şeydir. Yusuf bu durumu Aziz kadına başından geçenleri anlatırken "o zalimler başaramayacak" (12/23) şeklinde ifade etmiştir.

İşte bu yüzden Yusuf'un terk ettiği, kendi hallerine bıraktığı, onları değiştirmek için herhangi bir çaba sarf etmediği kavmin milleti, kardeşlerinin resullük konusunda sarf ettikleri çabalardır. Aynı zamanda *"ben kafir kavmin milletini terk ettim"* cümlesi, Yusuf'un kardeşlerinin resullük beklentilerinin Yusuf'tan öncesinde var olduğunu hatta babası ona *"rabbin seni seçecek"* dediğinde, Yusuf'un da onlar gibi düşündüğünü göstermektedir.

Yusuf gördüğü rüyasını babasına anlattığında Yakup'un söylediği ilk şey *"sakın kardeşlerine anlatma"* olmuştu. Onun bu sözü diğer oğullarının resullük beklentisi içinde olduğunu bildiğini göstermektedir. Babasının bildiği bu beklentiyi o sıralar 13-14 yaşlarında olan Yusuf'un bilmiyor olması mümkün değildir. Babasının söylediği *"rabbin seni seçecek, sana hadiselerin te'vilinden öğretecek, tıpkı ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi o nimetini sana ve Yakup âl'ine de tamamlayacaktır"* gibi büyük sorumluluk gerektiren sözlerin ne anlama geldiğini bilen birinin, kardeşlerinin beklentilerini bilmemiş, farkına varmış olmaması doğru olmayacaktır. Babası ona bunları söyleyene kadar kardeşleri içinde yaşayan

Yusuf'un da tıpkı onlar gibi risaletin kardeşlerinden birine geleceğini düşünüyor olması son derece doğaldır. İşte kardeşlerinin bu beklentisi onların inandığı milletleri olmaktadır. Bu millete göre risalet Yüce Allah'ın İbrahim'e verdiği sözü istikametinde İbrahim-İshak-Yakup'a gelmiş, şimdi ise kendilerinden birine geçmelidir. Hepsi de kendisinden büyük olan bu kardeşler arasında yaşayan Yusuf da onlar gibi düşünmektedir.

Ama ne onların ne de Yusuf'un beklentileri doğrultusunda gelişmemiş Yüce Allah'ın belirlediği şekilde gelişmiştir. Yusuf'un rüyası, kardeşlerin beklentilerini boşa çıkarmış ama onlar beklentilerden vazgeçmemiş, terk etmemişlerdir. Fakat gördüğü rüya üzerine babasının "tıpkı ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi sana ve Yakup âl'ine o nimetini tamamlayacak" demesi sadece kardeşlerin değil Yusuf'un da risaletin ağabeylerinden birine geçeceği beklentisini boşa çıkarmıştır. Ama Yusuf babasının dediğine inanmış ve o halini terk ederek Yüce Allah'ın İbrahim'e bildirdiği milletine tabi olmuştur.

İşte terk edilen millet; risaletin yönünün, babaları Yakup'tan sonra nasıl seyredeceği hakkındaki kardeşlerin beklentileri olmaktadır. Daha ötesinde bu millet beklenti olmanın ötesine geçmiş, Yüce Allah'ın risaletinin yönünü istedikleri istikamette seyretsin diye çevirmeye çalışmışlardır. Yani beklenti içinde olup bekleyenler değil, yönlendirici olup istediklerine ulaşan olmak istemişlerdir.

Bu açıklamalardan sonra anlamaya çalıştığımız ayete öngördüğümüz daha isabetli manası aşağıdaki gibi olmalıdır.

Yusuf 12/37

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ ذَٰلِكُمَا
مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي ۚ إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

(Yusuf) "İşte rabbimin bana öğrettiği şeyden ikinize bildiriyorum. İkinize gelmezden önce onun aslını ikinize bildirmiş olmam dışında, o, rızıklandırılacağınız buğdayı ikinize sunmayacak. Şüp-hesiz ki ben Allah'a ve kendilerinden olan o sonrakine güvenmeyen, kendilerini de gizlemiş bir kavmin diktesini kendi haline bıraktım" dedi.

BİZİM ALLAH'A ORTAK OLMAMIZ MÜMKÜN DEĞİL...

Yusuf 12/38

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ

"Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum. Bizim, Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız (söz konusu) olamaz. Bu, bize ve insanlara Allah'ın bir lütfudur, fakat insanların çoğu şükretmezler" (DİB meali)

Ayette geçen ve genelde "uydum" şeklinde çevrilen اتَّبَعْتُ itteba'tu kelimesi ت ب ع kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 172 kelime bulunmaktadır. Kelimenin asıl anlamı bir kişinin izinden gitmektir. Bu bazen, bizzat bedenle izlemeyi, bazen de onu örnek almayı ifade eder. İttiba kelimesi peşine takılmak, izlemek, ardından gitmek, takip etmek anlamındadır. Bu kelime, incelediğimiz ayette geçtiği şekliyle (itteba'tu اتَّبَعْتُ) peş peşe gelmek, peşi sıra gelmek/gitmek, bir şeye ilave etmek, eklemek anlamlarındadır.

Mealler bir önceki ayette Yusuf'un إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ şeklinde söylediği cümleyi Ben Allah'a inanmayan ve ahireti inkâr eden kafir bir milletin dinini bıraktım" şeklinde çevirmişlerdi. Bu şekilde verilen meale göre (haşa) Yusuf'un bir zamanlar Allah'a ve ahiret gününe inanmayan biri olduğu sonucu çıkmaktadır. Zira "bir kavmin dinini bıraktım" demesi için o dinde olması gerekmektedir. Yine meallere göre 38. ayette gelen Yusuf'un söylediği وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ cümlesi ise "Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum" şeklinde çevrilmiştir. Her iki cümleyi birlikte okuduğumuzda, ortaya Yusuf'un Allah'a ve Ahiret gününe inanmayan bir kavmin dininden çıkıp, ataları İbrahim, İshak ve Yakup'un dinine girmiş olduğu şeklinde bir anlam çıkmaktadır.

Ben, Allah'a inanmayan ve ahireti inkâr eden bir milletin dinini bıraktım." Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum (DİB meali)

Oysa ayetin devamında Yusuf hiçbir zaman şirk koşmadığını belirtmektedir. مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ "Biz asla (hiçbir zaman) herhangi bir şeyi Allah'a ortak koşanlar olmadık."

İşte bu açmaz hem önceki hem bu ayette geçen "millet" kelimesine yüklenilen "din" anlamının sonucunda ortaya çıkmıştır. Millet kelimesiyle ilgili detaylı bilgi bir önceki ayette verilmişti. Kelimenin "yükümlülük altına sokan bir bildiri" anlamı göz önüne alındığında ayetin başında geçen وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ bu cümlenin anlamının "(Çünkü) Atalarım İbrahim İshak ve Yakup'un bildirisinde peşleri sıra (ben) geldim" şeklinde olması daha isabetli olacaktır. Yusuf اتَّبَعْتُ itteba'tu derken uyduğunu değil atalarının ardından kendisinin geldiğini söylemektedir. Bu onun için yeni bir bilgi değildir. Daha genç bir delikanlıyken babası ona "tıpkı ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi sana ve Yakup âl'ine de o nimetini tamamlayacak" dediğinde kardeşleri gibi inanmayı terk etmiş ve babasının bildirdiğine iman etmiştir. Bu bilgi Yusuf için yeni değildir ama Yusuf bu bilgiyi ilk defa insanlara söylemektedir.

Yüce Allah seçtiği kullarını resullükle görevlendirirken verdiği vahiylerin yanında, muhatap olacakları insanların durumlarına göre onlara başka şeyler de vermiştir. Mesela, Musa resul olurken Yüce Allah ona yılana dönüşen bir asa ve ellerinin bembeyaz olmasını vermiştir. İsa'ya hastaları iyileştirme, birtakım gizlikleri bildirme yetisi vermiştir. Süleyman'a rüzgarlara, kuşlara, cinlere ve hatta şeytanlara hükmetmeyi vermiştir. Davud'a kuşların dilinden anlamayı, demiri işlemeyi vermiştir.

Tıpkı bunlar gibi Yüce Allah Yusuf'a da hadiselerin te'vilinden öğretmiştir. İki ayet önce Yusuf geçmişi ile ilgili neden suskun kaldığını soran kişilere (Yusuf) "İşte rabbimin bana öğrettiği şeyden ikinize bildiriyorum. İkinize gelmezden önce onun aslını ikinize bildirmiş olmam dışında, o, rızıklandırılacağınız buğdayı ikinize sunmayacak" demişti. Yüce Allah tıpkı diğer resuller gibi Yusuf'a da ülkenin önünde çok büyük bir kıtlık olacağını bildirmiş ve hatta o geldiğinde neler yapılması gerektiğini de öğretmiştir. İşte ilk defa resullüğünü birilerine açıklayan Yusuf, onlara Allah bildirmez ise asla bilemeyecekleri bilgileri de vermiştir.

Geleneksel anlayış, kıtlığın ileride kralın rüya üzerine ortaya çıkarılacağını, Yusuf'un söylediklerinin ise vahiy değil, kralın rüyasını yorumla-

mak olduğunu söylemiştir. O ayetlere geldiğimizde bunun böyle olmadığı daha da anlaşılır hale gelecektir.

Ayette geçen يَشْكُرُونَ *yeşkurûn* kelimesi ش ك ر (ş+k+r) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 75 kelime bulunmaktadır.

شُكْر *Şük'r* kelimesi, nimeti tasavvur edip onu göstermektir. Kelimenin keşf edip ortaya çıkarmak anlamındaki كَشْر *keş'r* kelimesinden dönüştüğü de söylenmektedir. Kimisine göre bu kelime عَيْنٌ شَكْرى *aynun şek'ru* yani dolu göz anlamından gelmektedir. Buna göre şükür, kişinin, kendisine nimet verenin zikriyle dolup taşmasıdır. Şükür üç kısma ayrılır.

Kalp ile şükür: Nimeti tasavvur etmektir.

Dil ile şükür: Nimet vereni övmektir.

Diğer organlarla şükür: Hak ettiği oranda nimetin karşılığını vermektir.

شَكْر *Şük'r* kelimesi, kinaye yoluyla kadın ferci ve nikah/cinsel ilişki anlamında da kullanılır.

Aynı zamanda bu (ش ك ر) kökten; teşekkür etmek, kabul etmek, verilen şeyle yetinmek, cömert olmak, şiddetlenmek, artmak, ağacın dibinde biten filiz, sağmal hayvan, hayvanların otlağı anlamına gelen kelimeler türemiştir.

Ayette genelde "ortak koşmayız" şeklinde çevrilen نُشْرِكَ *nuşrike* kelimesi üzerinde de durmak gerekmektedir. Kur'an'da ش ر ك kök harflerinden türemiş 168 kelime bulunmaktadır.

مُشَارَكة - شِرْكَة *Müşareket – şirket* kelimeleri iki malın birbirine karıştırılmasını ifade eder. Bazıları şöyle der: Şirket ister maddi ister manevi olsun bir şeyin iki veya daha fazla kişiye ait olmasıdır. Atların ve insanların canlılıkta; iki atın da koyu kestane ve siyah renkte ortak olmaları gibi.

Şirk kavramı genelde herhangi bir şeyi Allah'a ortak koşmak manasına alınmıştır. Ama bu kelime aynı zamanda herhangi bir şeyde Allah'a ortak olmaya kalkışmak anlamına da gelmektedir. Mesela; Ta-Ha suresinde Yüce Allah'tan kardeşi Harun'u kendisi yardımcı yapmasını dileyen Musa, bu kelimeyi "ortak yap" anlamında kullanmıştır.

Ta Ha 20/32

وَأَشْرِكْهُ فِى أَمْرِى

Onu işime ortak et.

ش ر ك Ş+r+k kök harflerinden türeyen kelimelere baktığımızda, kelimenin anlamının daha çok bir şeye ortak olmak şeklinde olduğu görülecektir. Bu kökten; ortak olmak, hisse sahibi olmak, kopmak, kesilmek, bağlamak, bölüştürmek, katılmak, iştirak etmek gibi kelimeler türemiştir.

Bu açıklamalardan sonra ayete daha isabetli olduğunu öngördüğümüz mana aşağıdaki gibi olmalıdır.

Yusuf 12/38

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ

"(Çünkü) Atalarım İbrahim İshak ve Yakup'un bildirisinde peşleri sıra (ben) geldim. Bizim her-hangi bir şeyde Allah'a ortak olmamızın imkânı yoktur. İşte bu (Atalarımın milleti), bizim üzeri-mize de ve insanların üzerine de Allah'ın tercihinden dolayıdır, fakat insanların çoğu (Allah'ın tercihiyle) yetinmeyecekler."

ASHABIM

Yusuf 12/39

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

"Ey zindan arkadaşlarım! Ayrı ayrı ilâhlar mı daha iyidir, yoksa mutlak hâkimiyet sahibi olan tek Allah mı?" (DİB meali).

Bu ayette ilk olarak, istisnası olmadan tüm mealler tarafından "ey zindan arkadaşlarım" şeklinde çevrilen يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ (Ya sahibeyi's sicni) ifadesi üzerinde duracağız. Bu küçük cümle İsrailiyat, rivayet ve asılsız görüşler eliyle kıssanın üzerinde oluşturulmuş kalın sis tabakasının dağılmasını sağlayan bir cümledir.

Hatırlanacağı üzere meallerimiz 36. ayetin başındaki وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ bu cümleyi *"Yusuf ile beraber iki genç daha zindana girdi"* şeklinde çevirmişti. İşte cümleye verilen bu anlam 36-42. ayetler arasında yaşanan tüm olayların zindanda geçtiği kurgusunu beraberinde getirmiştir. Bu kurguya göre Yusuf'un onları, onların da Yusuf'u tanımadığı iki genç tesadüfen onunla beraber zindana girmiştir. Aynı ayette bu iki genç gördükleri rüyalarını Yusuf'a anlatmış ve ondan bu rüyaların yorumlarını yapmasını istemişlerdir. İşte Yusuf, 37. ayetten 42. ayete kadar yaptığı konuşmaların hepsini bu iki zindan arkadaşına yapmaktadır. Bu konuşmaları yaparken de iki defa onlara يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ *(Ya sahibeyi's sicni) "Ey zindan arkadaşlarım"* şeklinde hitap etmektedir. Bu hitap Yusuf'un zindana girmiş olduğunun tartışmasız delili sayılmaktadır.

Daha önceki bölümlerde bu adamların "sen Salihlerden birisin" diyecek kadar Yusuf'u iyi tanıdıklarını, 36. ayetin başında geçen وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ bu cümleye verilen anlamın *"onunla beraber iki genç daha zindana girdi"* şeklinde olmasının mümkün olmadığını, doğru anlamın; *"O gizliliğe onunla beraber (yardımlaşan) iki danışman da dahil oldu!"* olması gerektiğini ve bu iki kişinin anlattıklarının da rüya olmadığını ortaya koymuştuk.

Meal ve tefsir müelliflerinin bu ayetin başında gelen يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ *Ya sahibeye's sicni* ifadesini *"ey zindan arkadaşlarım"* şeklinde çevirmelerinin arka planında hiç şüphesiz, İsrailiyat'ın şekillendirdiği Yusuf kıssası yatmaktadır. Müellifler Kur'an kelimelerine anlam tercihinde bulunurken zemin olarak İsrailiyat'ı öncelemiştir.

Bu küçük cümlede geçen ve "zindan" diye çevrilen السِّجْنِ (es-sicni) kelimesi üzerinde daha önce durmuş, kelimenin marife olmasından dolayı verilmesi gereken anlamın *"o gizlilik"* şeklinde olması gerektiğini belirtmiştik. Fakat kelimenin arka planında bu gizliliğin geçici olduğu manası vardır. Yani, *şimdilik gizli olan* anlamındadır. Kelimenin bu şekilde bir manaya sahip olması, ortaya çıkması gereken bir gizliliğin zamanından önce ortaya çıkmaması gerektiğini belirtmek içindir. Yani Yusuf'un kimliğinin zamanından önce ortaya çıkmaması gerektiğini ifade etmek için bu kelime kullanılmıştır.

İşte bu durum Yusuf'un zindana hiç girmediğini göstermektedir. Evet ona tutuklanabileceği hatta işkenceye bile tabi tutulabileceği söylenmişti. Ama bu durum Aziz kadının şahitlik yapması ile ortadan kalkmıştı. Fakat bu tehlike ortadan kalkmış olmasına rağmen Yusuf, Aziz kadına yapmış olduğu danışmanlık görevinden azl edilmiş, Mısıra gelmeden önceki hayatıyla ilgili karanlık kalan noktaları aydınlatmadığı için görevine dönememiştir. Yusuf'un zindana hiç girmemiş olduğu ile ilgili çok daha kuvvetli bir delil 50. ayette gelecektir.

Cümlede geçen صَاحِبَيِ السِّجْنِ (sahibeyi's sicni) kelimesi bir isim ve bir zamirden oluşmuş marife bir isim tamlamasıdır ki bu, tamlamada belirtilen ashabın da tanınan bilinen olmasını gerekli kılmaktadır. Kök harfleri ص ح ب s+h+b olan bu kelime Kur'an'da 97 defa geçmektedir.

صَاحِب *Sahib* kelimesi, ister insan veya hayvan, ister yer ve zaman olsun başkasından ayrılmayan demektir. Bu birliktelik ister bedenle olsun – ki bu asıl ve çok olanıdır – ister yardım ve destekle olsun fark etmez. Örfte "sahib" sadece çok fazla birlikteliği olana denir. Bir şeye malik olma veya onda tasarruf etme yetkisi bulunan kişiye *hüve sahibuhu*; "onun sahibidir" denir. Bu kelime kimi zaman idare ettiği (yönettiği) kişilere izafe edilir. Sahibu'l ceyş; "ordu komutanı" gibi. Kimi zamanda sahibu'l emir; "emirin sahibi" gibi idareciye izafe edilir.

Bu kelimenin uzun süre bir birlikteliği kast eder şekilde bir anlama sahip olması ve Yusuf'un da kelimeyi kendisine atfederek "benim sahabem"

şeklinde konuşması, Yusuf ve sahabem dediği kişilerin birbirlerini uzun süredir çok iyi tanımış oldukları anlamına gelmektedir.

Artık Yusuf ve iki adamın çok öncesinden beri hem de iyi derecede birbirlerini tanıdıkları kesindir. Aslında 36. ayette iki adamla ilgili kısmen bilgi verilmişti. Fakat tam olarak tanınmaları ve geçmişte yaşanmış hangi olaylarda anlatıldıkları birkaç ayet sonra gelecektir.

Bu açıklamalardan sonra يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ (Ya sahibeyi's sicni) cümlesine verilecek doğru anlam; *"Ey o gizlilikteki arkadaşlarım"* şeklinde olmalıdır. Sahabe kelimesinin kast ettiği arkadaş anlamının; yardım etmeyi, destek olmayı bünyesinde barındırdığını göz önüne aldığımızda Yusuf bu kişilere arkadaşlarım derken aynı zamanda onların kendisine yardımcı olduklarını da ifade etmiş olmaktadır. Hatırlanacağı üzere 36. ayetin ilk cümlesine gizliliğe onunla beraber (yardımlaşan) iki danışman da dahil oldu" şeklinde bir anlam vermiştik. İşte Yusuf'un onlara sahabem şeklinde hitap etmesinin arka planında da bu yardım vardır.

AYRIŞTIRAN RABLER

Yusuf 12/39

أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

"Ayrı ayrı ilâhlar mı daha iyidir, yoksa mutlak hâkimiyet sahibi olan tek Allah mı?" (DİB meali)

İncelediğimiz ayetin devam cümlesinde geçen أَأَرْبَابٌ *eerbâbun* kelimesine bazı mealler *"tanrılar mı"* diğer bazı mealler ise kelimeye *"rabler mi"* anlamı vermişlerdir. Aslında her iki mana da kelimenin anlamı olmaktan uzaktır. Kur'an'ın en çok kullanılan kavramlarından biri olan bu kelime, yüzlerce kere Allah'ın bir sıfatı olarak gelmektedir.

Öte yandan bu kelimeye ister ilah ister tanrı manası verilsin cümlenin tamamına verilen anlam da sorunludur. Cümle mealler tarafından tıpkı yukarıdaki DİB mealinde olduğu gibi "ayrı ayrı ilahlar/tanrılar mı daha iyidir yoksa hakimiyet sahibi Allah mı" şeklinde çevrilmiştir. Cümleye biraz dikkat edildiğinde verilen anlamların; sanki diğer rabler meşrudur ve iyidirler ama rabler içinde en iyisi Allah'tır şeklinde bir anlam vurgusu olduğu görülecektir. Ayette geçen أَم *emi* edatı o mu, bu mu şeklinde bir mukayesenin olduğuna delalet etmektedir fakat bu mukayese meallerin belirttiği şekilde olmamalıdır.

Ayette geçen أَرْبَابٌ erbabun kelimesi ر ب ب r+b+b kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 980 kelime bulunmaktadır. Bu yönüyle kelime Kur'an'da Allah lafzından sonra en fazla kullanılan bir kavram olmaktadır. Bu kelimenin sıfat olarak en güzel anlamlarından biri, her gün namazlarımızda onlarca kere okuduğumuz Fatiha suresinin ilk ayetinde geçmektedir. اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *"O hamd Alemlerin Rabbi Allah içindir."* Bu ayette Rab kelimesi Allah'ın bir niteleği olarak kullanılmıştır. Kelimenin tüm kullanımlarında ön plana çıkması gereken anlam tıpkı bu ayette olduğu gibi niteleme şeklinde olmalıdır.

Oldukça geniş bir anlam yelpazesine sahip olan kelimeye yüklenecek anlam, ayetin öncesi ve sonrasıyla uyumlu olması gerektiği gibi kıssanın ve hatta Kur'an'ın tamamıyla da uyumlu olmak zorundadır. Yusuf kıssasının tamamına bakıldığında, kıssanın geçtiği Mısır toplumunun Allah'tan başka ilahlara, tanrılara tapındıklarına ve hatta Yüce Allah'ın diniyle çeliştiklerine dair tek bir anlatımın olmadığı görülecektir. Yani bu ayete gelene kadar Mısır toplumunun sapıklığını gösterecek bir emare bulunmamaktadır. Surenin bu ayetten öncesinde Mısır toplumu ile ilgili ön plana çıkan tek doğru olmayan şey, toplum yapısının anaerkil bir yapıda olmuş olduğudur. Hatırlanacağı üzere kadınlar; ülke yönetiminde söz sahibi olmak, erkeklerden daha aktif roller almak, soruşturmalar yapmak, devlet görevlilerin işlerine son verme yetkisini ellerinde bulundurmak gibi özellikleri ile tanıtılmıştı. Ayrıca unutulmamalıdır ki, bizzat yönetimdeki kadınlar bir kadını en üstün, en şerefli anlamına gelen امْرَأَتُ الْعَزِيزِ "Aziz kadın" şeklinde nitelemişlerdi. Bir toplumun anaerkil bir toplum yapısına sahip olması elbette yanlıştır. Ama bu, bir toplumun ataerkil bir yapıda olması gerektiğini de göstermemektedir. Toplumların yapısının anaerkil bir yapıda olması ne kadar yanlışsa, ataerkil olması da en az o kadar yanlıştır. Çünkü toplum yapılarını, yönetim biçimlerini, hukuk düzenini ana (dişi) üzerinden belirlemek de baba (erkek) üzerinden kurmak da Yüce Allah'ın bir emri değildir. Bir sonraki ayette bu konunun Yüce Allah tarafından nasıl bir temele oturtulduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Fakat bundan önceki ayetlerde geçen melik, seyyid, yönetici kadınlar, soruşturma yapan kadınlar, Aziz kadın, şahit, tanıklık yapmak, tutuklanmak, evlat nispet etmek gibi kavramların kullanılması bu ayette geçen "erbabun" yani *rabler* kelimesinin ülke yönetimi ile alakalı bir anlama sahip olduğu izlenimi vermektedir. Zaten Rab kelimesi asıl olarak yönetmek, idare etmek, gütmek, egemen olmak anlamına gelen رَبَّ - رَبًّا r+b kökünden türemiştir. Ayrıca bu kökten; toplamak, bir araya getirmek, sahip olmak, düzeltmek, ıslah etmek, aklı başına gelene dek koruyuculuk yapmak anlamlarına gelen kelimelerin türemiş olması, kelimenin kökündeki baskın anlamın yönetmek, yönetici olmak şeklinde olduğunu göstermektedir.

Anlamaya çalıştığımız cümlede ikinci olarak inceleyeceğimiz kelime, neredeyse meallerin tamamı tarafından "ayrı ayrı" anlamı verilen مُتَفَرِّقُونَ *muteferrikun* kelimesidir. Bu kelime فرق f+r+k kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 72 kelime bulunmaktadır. Kelimenin asıl anlamı ayrılmadır. فِرْق *Firak* ayrı olan parça/bölüm. Bu anlamdan insanlardan ayrı olan topluluğa فِرْقَة *fırka* denmiştir. فَرَقْتُ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ *Feraktu*

beyne leşşeyni iki şey arasını ayırdım demektir, bu ister gözün, ister de basiretin idrak ettiği bir ayrımla olsun aynıdır. تَفْرِيق *Tefrik* kelimesinin asıl anlamı çokluk içindir. Bu da birlikteliğin ve sözün dağılması konusunda kullanılır. Ayrıca bu kelimeden bölmek, ayırmak, ayırt etmek, aralarındaki çelişkiyi belirtmek, açıklamak, korkmak, merhamet etmek, acımak, dağıtmak, parçalamak, birbirinden ayırmak, tedirgin etmek, uzaklaşmak, ayrılmak, fırka, bölük, grup anlamlarında kelimeler türetilmiştir.

İncelediğimiz ayette geçen مُتَفَرِّقُونَ *muteferrikune* kelimesi تَفَرَّقَ *tefer-reka* fiilinin ismi failidir. Yani fiilin öznesi olan bir kelimedir. Daha açık bir ifadeyle bu kelimeden bir işi yapanlar anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu kelime, yapılan fiilde bir süreklilik olduğunu belirtmektedir. Kelimenin anlamı ise "parçalayanlar, dağıtanlar, ayrıştıranlar" şeklinde olmalıdır.

Yusuf 12/39

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

"Ey o gizlilikteki arkadaşlarım"! Ne yani parçalanmayan (bir tek) otoritesi olan Allah'tan, ayrılık çıkarıp parçalayan yöneticiler mi daha iyi?

ALLAH'IN ASTINDA

Yusuf 12/40

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۚ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

"Siz Allah'ı bırakıp; sadece sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlere (düzmece ilâhlara) tapıyorsunuz. Allah, onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm ancak Allah'a aittir. O, kendisinden başka hiçbir şeye tapmamanızı emretmiştir. İşte en doğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler." (DİB meali)

Bu ayetle ilgili ilk üzerinde duracağımız kelime tıpkı yukarıda olduğu gibi birçok meal de *"Allah'ı bırakıp"* şeklinde anlam yüklenilen دُونِهِ *dûnihi* kelimesidir. Bu kelimeye *"Allah'ı bırakıp"* şeklinde bir anlam yüklenmesi şirkin ancak Allah'ı bırakmakla yapılabildiği izlenimini doğurmuştur. Kur'an kelimelerine yüklenilen bu özensiz anlamlar şirk ve küfür konusunda kafaların karışmasına ve doğru bir tanımlama yapılamamasına, yanısıra Yüce Allah'ın şirke örnek olsun diye tanıttığı müşriklerin de yanlış tanınmasına neden olmuştur.

Hemen belirtelim ki hiçbir şirk Allah'ı bırakarak, onu inkâr ederek, onu tanımayarak yapılamaz. Şirk sadece Allah'a inanan, onu kabul eden, onu tanıyanlar tarafından yapılabilecek bir şeydir. Şirk, en basit tanımıyla herhangi bir şeyi, Allah'ın sıfat ve fiillerinde ortak görmek, sadece Allah'a ait olan herhangi bir şeyde başkasının/başkalarının da bir payı olduğunu kabul etmektir.

Mesela, Hıristiyan ve Yahudiler asla Allah'ı bırakmamaktadırlar. Hatta kendi dinlerinin en doğru din olduğunu, kendilerinden başkasının cennete gidemeyeceğini, doğru yolda gitmek isteyenin mutlaka Yahudi veya Hıristiyan olmaları gerektiğini söylemektedirler.

Bakara 2/111

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ ۗ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

(Ehl-i kitap:) Yahudiler yahut hıristiyanlar hariç hiç kimse cennete giremeyecek, dediler. Bu onların kuruntusudur. Sen de onlara de ki: Eğer sahiden doğru söylüyorsanız delilinizi getirin.

Bakara 2/135

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا ۗ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

(Yahudiler ve Hıristiyanlar Müslümanlara) Yahudi ya da Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız, dediler. De ki: Hayır! Biz, hanîf olan İbrahim'in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi.

Hiçbir Yahudi ve Hıristiyan asla Allah'ı bırakmamıştır. Tam tersi herkesten fazla Allah'ı sahiplenmişlerdir. Fakat onlar kendi din adamlarını Allah'ın altında otorite sahibi görmüşlerdir. Bu din adamları Allah'ın resulü İsa'yı Yüce Allah'a (haşa) oğul tayin etmiş ve tüm Hıristiyanlar da bunu kabullenmiştir. İşte şirk Allah'ın resulünü Allah'a oğul olarak atamak ve bu otoriteyi kabul etmektir. Aynı şekilde Yahudiler de kendi din adamlarını Allah'ın dininde otorite sahibi görmüşler, Allah'ın dininin din adamlarının yorumu olmadan anlaşılamayacağını söylemişlerdir.

> *Ancak biz Yahudileri ve Yahudilik hakkında gerçek bilgi almak isteyen kişileri asıl ilgilendirmesi gereken, Tora metninin salt çevirisi değil, bu metnin ardındaki köklü kanuni ve felsefi geleneğin eşliğinde "Yahudiler'ce anlaşılma ve uygulanma" şekli olmalıdır. Zira Tora'nın herhangi bir çevirisi, metinsel ve filolojik bakımdan ne kadar doğru görünürse görünsün, geleneksel bazı açıklamaların refakati olmadığı sürece, yanıltıcı – hatta özellikle Yahudi kanunu söz konusu olduğunda "yanlış" – olmaktan kurtulamaz…*
>
> *Tora'nın kendine özgü dili, çeşitli sebeplerden dolayı şifrelidir ve bazı durumlarda bir kanunun uygulamasıyla ilgili metin okunduğunda varılan sonuç, o kanunun pratikteki uygulamasıyla farklılık gösterebilir…kısacası Tora kanunu söz konusu olduğunda, edebi ve metinsel endişeler ikinci planda kalmalıdır.* (Gözlem Yayınevi; Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla TORA ve Aftara; 1.Kitap, Bereşit, önsöz)

Onlara göre asıl olan Yahudi geleneği yani din adamlarının dedikleridir. İşte bu din adamlarını dinde otorite kabul etmek ve Allah'ın kitabıyla çelişmelerine rağmen onların dediklerini birinci plana almak şirktir.

Tevbe 9/31

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَٰهًا وَاحِدًا ۖ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

Hahamlarını ve rahiplerini Allah ile aralarına koyup rab edindiler. Meryem oğlu Mesih'i de öyle. Oysa onlara, kendisinden başka ilah olmayan, onların ortak tayin ettiklerine de ihtiyaç duymayan O (Allah)'na kul olmaları emredilmişti.

Yahudi ve Hıristiyanlar Allah'ı bırakarak Allah'a ortak koşmadılar. Kendi din adamlarını Allah ile aralarına koyarak Allah'a ortak koştular. O din adamlarının kendilerini Allah'a götüreceklerine kesin inandılar. Onların söylemlerinin Allah'ın kitabı ile çelişmesi durumunda önceliği kendi din adamlarına verdiler ve gerçeğin onların dediği gibi olduğunu kabul ettiler. Bu din adamları Allah'ın kitabındaki kelimeleri konuldukları yerden kaydırarak tahrif ettiler. Yani kelimenin isim, fiil, mazi, muzari, müennes, müzekker olduğuna aldırmadan kendi anlamlarını verdiler. Kimi kelimeleri gizleyip metinden çıkardılar, kimi zaman ise metinde olmayan kelimeleri metnin içinde varmış gibi eklediler. Kimi zaman ise kelimelere hiç olmayan anlamlar yüklediler. Sonuçta bugün baştan sona tahrif edilmiş kutsal bir kitap ortaya çıkardılar. Bu kutsal kitap anlamsız cümlelerle, bir çocuğun dahi yapmayacağı gramer hatalarıyla dolu hale geldiğinde ise tefsirleriyle bunu aşmaya çalıştılar.

> *Tora'yı orijinal metninden inceleyen bir kişi, birçok cümlede çok yersiz görünen kullanımlar, bariz tekrarlar, bir dilbilgisi uzmanının basitçe "anlatım bozukluğu" olarak tanımlayacağı garipliklerle karşılaşacaktır. Açıkçası bir insan bu kitabı yazmış olsaydı, bu kadar göze batan hatalar içeren bir kitabı kesinlikle piyasaya sürmezdi.*
>
> *Oysa Tora'nın Tanrı'dan geldiğini bilen kişiler, tüm bu garip, yersiz ya da gereksiz görünen kullanımların içinde mutlaka sonsuz değer ve miktarda mesajın varlığını görürler. Tora sadece okunmayı değil, analiz edilmesyi gerektiren bir metindir. Ancak bunun da belirli kuralları vardır ve bu analiz sadece, Tanrı'nın Moşe Rabenu'ya, onun da bize öğretmiş olduğu yöntemler kullanılarak yapılabilir.* (Gözlem Yayınevi; Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla TORA ve Aftara; 1.Kitap, Bereşit, önsöz)

Allah'ın kitabı; bir insanın yazıp piyasaya sürmeyeceği kadar bozuk imla hatalarıyla dolu bir kitap haline geldiğinde, elbette ki bunları insanlara açıklayacak uzmanlara muhtaç hale gelecektir. İşte şirk tam da budur. Allah'ın kitabını (vahyi) insanlara muhtaç halde görmek. İşte Allah ile insanlar arasındaki otorite bu yolla ortaya çıkmaktadır. Yani onlar Allah'ı bırakmak için değil, Allah'a ulaşmak için şirk koşmaktadırlar.

Kur'an'ın indiği ortamda yaşayan Mekke müşrikleri de Allah'ı bırakmamışlardır. Onlar en başta kendilerini Allah resulü İbrahim'in nesli ve onun dini üzere görmekteydiler. Hac yapmakta ve kendilerince İbrahim'den kaldığına inandıkları namazı kılmaktaydılar. Kendilerini Kabe'nin hamisi olarak görüyorlardı. Tapındıkları putları ise Allah'ı bıraktıklarından değil, onları Allah'a ulaştıran otorite olmasından dolayıydı...

Zümer 39/3

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ۚ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ

Bil ki Allah'ın dini, katışıksız dindir. Allah'ın astında birtakım veliler edinenler şöyle derler: "Biz bunlara, sırf bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz." Allah, ihtilaf ediyor oldukları her konuda hükmünü vermektedir. Allah, yalancı olan ve âyetleri görmezlikte (kâfirlikte) direnen birini yoluna kabul etmez.

"*Allah'a daha yaklaştırsın diye!*" İşte şirkin ana fikri budur... Allah'ı bırakmak için değil, Allah'a daha çok yaklaşmak için şirk koşulmaktadır. Allah'a yaklaşmak için önce ondan uzak olunduğunu kabul etmek gerekmektedir. Allah kendisine kendisinden daha yakınken, Allah'ı kendinden uzak görmek her insanın karşılaşacağı bir durumdur aslında. Hiçbir insan günahtan ve hatadan ari değildir. Kişinin günah ve hata ettiği zamanlar Allah'a yakın olduğu değil uzak olduğu zamanlardır. Eğer günahkâr ve hatalı olup Allah'tan uzağa düşmek hayatın ve insan olmanın bir gereği ise, sorun Allah'tan uzakta olmak değil, Allah'a yaklaşırken kullanılan yöntemlerdedir. Allah'a iman eden ve Allah'ın kendisine her şeyden yakın olduğunu bilen bir mümin mesela hırsızlık, arsızlık, zina, yalan söylemek, haksızlık yapmak gibi bir duruma düştüğünde kendisini Allah'a yakın hissetmez. Yüce Allah'ı kızdırdığını, onu küstürdüğünü, onun kendisini sevmediğini düşünür. İşte bu Allah'tan uzak olmak demektir ve kimse bu du-

rumlara düşmekten münezzeh değildir. Bu durumda olan biri, kendisini Allah'tan uzaklaştıran bu eylemlerden kurtulup tekrar Allah'a yakın olmak istediğinde ne yapmalıdır?

Elbette bu soru tüm müminler tarafından Allah'ın kitabına sarılmalıyız şeklinde cevaplandırılacaktır. Fakat Allah'ın kitabını anlayamıyor ise ne yapacaktır?

İşte bu durumda Allah'ın kitabını açıkladıklarını ve daha anlaşılır kıldıklarını söyleyenlere itibar edilecektir. İşte bu itibar, bilgiye veya ilme dayalı bir itibar olmayacaktır. Kur'an'ı anlamadığı halde Allah'ın yolundan yürümek isteyen kişiler, tıynet ve hissi durumuna göre kendisini Allah'a yaklaştırdığına inandığı kişilerin dediklerine itibar edecek, onların dediklerini Allah'ın dini olarak görecektir. Onların söylediklerine olan bağlılıkları bir akıl yürütmenin, analize dayalı bir bilginin ya da bir ilmin sonucunda olmadığı için, inandığını zannettiği şeylere fanatik bir bağlılık duyacaktır. İşte Allah'a yaklaşmak için Allah'a ortak koşmanın ilk adımı, Allah'ın altında otoritelerin oluşması da tam burada başlamaktadır.

Ayette geçen دُونِهِ dûnihi kelimesinin kast ettiği anlam bu olmalıdır. Bu kelime د و ن d+v+n kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 144 kelime bulunmaktadır. Bir şeyden geri kalan, aşağı, düşük, alçak, aracı. Aşağı olmak, adi ve alçak olmak, zayıf ve güçsüz olmak, boyun eğmek, karşısında küçülmek, kınamak, suçlamak, tedvin etmek, derlemek, istenen şekilde zengin olmak, alçak ve adi kişi, basit bir şey, alt, arka, başka, öteki, önce, …den aşağı, …den daha alçak, boşuna, nafile, boş, ast, alt rütbe, divan, dönüm anlamlarında kelimelerin de türediği bu kelime Kur'an'da Allah ile ilgili kullanıldığı yerlerde Allah'ın astında, altında, berisinde, peşinde, öncesinde anlamlarında geçmektedir.

İncelediğimiz Ayette de دُونِهِ dûnihi kelimesi Allah'ın altında, astında, berisinde anlamı taşımaktadır. Bu ayet aynı zamanda o günün Mısır ülkesinde hâkim olan dini anlayışın kurumsal yapısının ipuçlarını vermektedir. O günkü Mısır'ın dini anlayışını ve bu anlayışın İsrail oğulları üzerindeki yansımasına İlerleyen bölümlerde daha detaylıca değinilecektir.

ÜNVANLARI YÜCELTMEK

(40. Ayet)

Ele aldığımız ayette geçen tüm kelimeler Yusuf tarafından karşısındaki Mısırlı iki muhataba sarf edilmektedir. Yusuf'un söylediği bu kelimeler o günün Mısır'ı ile alakası olmayan, muhataplarını birebir ilgilendirmeyen, hayatta karşılığı olmayan, havaya söylenmiş, genel anlam ifade eden ortaya söylenmiş sözler değildir. Yusuf bir önceki ayette içerisinde bulundukları durumun, Yüce Allah'ın bölünmeyen, ortak kabul etmeyen otoritesine karşılık, toplumu ayrıştıran, parçalayan, her biri başka tarafa çeken *"parçalayıp ayrıştırıcı"* efendilerin otoritelerini tercih etmelerinden kaynaklandığını söylemişti. Ele aldığımız 40. ayette Mısır toplumunun ayrıştırıcı yöneticiler edinmelerinin arka planında yatan inanışın ne olduğunu onlara anlatmaktadır.

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ

Ayetin başında gelen bu cümle mealler tarafından genelde; *"Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir"* şeklinde çevrilmiştir. Bu sorunlu bir çeviridir. Çünkü bu çeviride, ayette geçen سَمَّيْتُمُوهَا *semmeytumûha* kelimesinin sonundaki هَا *ha* zamiri kaybolmaktadır. Ayrıca ayetin devamında gelen بِهَا *biha* zamiri ise tekil ve müennes olduğu halde çoğul ve müzekker zamire dönüşmektedir.

Ayetteki zamirlerden birinin hiç görülmemesi, diğerinin ise tekil halden çoğula çevrilmesi, ayette bahsedilen şeyin o günkü Mısır'ın inanışını belirtmekten uzak hale gelmesine ve öylesine havaya konuşulan bir söze dönüşmesine neden olmuştur. Oysa bu zamirin görülmesi durumunda ayette geçen أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا *esmaen semmeytumûha* ibaresinin *"birtakım nitelemelerle nitelediğiniz o dişiye"* veya *"isimler taktığınız o dişiye"* şeklinde olması gerekirdi. Ayette geçen tüm söylemler aslında bu هَا *ha* zamirine

dönük olarak söylenmiştir. Fakat bu zamirin yok sayılması, söylenenlerin ayakları yere basmayan ve havada kalan genel söylemler şeklinde anlaşılmasına yol açmıştır. Bu ayetin tam olarak neden bahsettiğini anlamak için ayette geçen kelimelerin üzerinde duralım.

İlk önce "taktığınız isimler" olarak çevrilen أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا *esmaen semmeytumûha* ibaresinde geçen ve her ikisi de aynı kökten türemiş, biri isim diğeri ise fiil olan iki kelime üzerinde duracağız. س م و S+m+v kökünden türemiş bu kelime Kur'an'da 381 defa geçmektedir.

Her şeyin seması, onun yukarı tarafıdır. Bazıları şöyle demiştir: Her sema altındakilere göre sema, üstekilere göre arzdır. Ancak en yüksek sema böyle değildir. Yağmura سَمَاء *semae* denmesi, onun gökten gelmesinden dolayıdır. Bazıları yağmura yere düşmediği sürece *sema* denilebileceğini söylemektedir. Bitkilere de سَمَاء *semae* denmesi ya *sema* denilen yağmurdan oluşmasından veya yer yüzeyinden daha yüksek bir seviyede olduğundan dolayıdır. Yerin karşıtı olan سَمَاء semae kelimesi müennestir. Kelime hem tekil hem çoğul anlamda kullanılır. Yüksekte olan görüntüye/cisme سَمَاوَة *semavat* denir. سَمَا لِيَ شَخْصٌ Bir şahıs bana göründü. اِسْم *İs'm* bir şeyin zatının kendisiyle bilindiği kelimedir. İsim kelimesi سُمُوّ kökünden gelmektedir. *Müsemmanın* zikri onunla yükselmekte dolayısıyla onunla bilinmektedir.

İnsan, isimlendirilenin/müsemmanın kendisini bilmedikçe, onunla karşı karşıya geldiğinde sadece bu şeyin ismini bilmekle onun ne olduğunu bilemez. Örneğin Hintçe veya Rumca birtakım şeylerin isimlerini öğrenir, bu isimlerin neyi kast ettiklerini (suretlerini) bilmezsek, onları gördüğümüzde, mücerred isimlerini bilmekle isim verilen şeyi (müsemmaları) bilemeyiz. Aslında bu durumda biz sadece mücerred birtakım sesleri bilmiş oluruz. Bu durum şunu ortaya çıkartır ki, isim verileni bilmedikçe ve isim verilenin sureti kalpte hasıl olmadıkça isimlerin bilgisi gerçekleşmez.

س م و S m v kökünden isim olarak; ad, nam, mahlas, yüksek, yüce, samilik, sayın, semavi, gök, gökler, adaş, belirli anlamlarında kelimeler türemiştir. Fiil olarak ise; yükselmek, yüksek olmak, isim yapmak, ad vermek, yücelmek, yüceltmek, görünmek, şevklenmek, heyecanlanmak, göze ilişmek, aşmak, tamah etmek, gönlü istemek anlamlarında kelimeler türemiştir.

Meallerde ayette geçen أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا *esmaen semmeytumûha* ibaresine *"taktığınız isimler"* şeklinde anlam verilmesinin ibarede geçen هَا *ha* zamirini yok saymak anlamına geldiğini daha önce belirtmiştik. Eğer bu ibarede geçen ve biri isim diğeri fiil olan kelimelere "isimler ve isim ver-

mek" anlamı üzerinden bir mana verilecekse bunun mutlaka *"isimlerle isimlendirdiğiniz kadın (dişi)"* şeklinde olması zorunludur.

İbarenin bu anlamı başından beri söylediğimiz o günkü Mısır toplumun *anaerkil* bir yapıda olduğunun delilidir. Antik Mısır dönemlerini özellikle orta krallık dönemini (M.Ö 2050 – 1550) inceleyen tarih kitaplarında bu dönemin en büyük özelliğinin kadının toplumdaki etkin konumu olduğuna dair oldukça bol malzeme bulunmaktadır. Soyun kadınlardan devam ettiği inancı bu etkinliğin en başat göstergesidir. Yusuf zamanında Mısır'a gelip yerleşen ve uzunca bir süre orada kalan İsrail oğulları, soyun kadından devam ettiği inancını Mısır'da benimsemiştir. Bugün tüm Yahudi mezheplerinde soyun kadından devam ettiği inancı hala devam ettirilmektedir.

O günün dünyasında diğer toplumlar genelde babaerkil bir anlayışa sahipken Mısır'da bu tersine işlemiş toplum anaerkil bir anlayışı benimsemiştir. Günlük yaşamlarında kişiler kendilerini tanıtırken kendi isimlerinden sonra anne isimlerini zikretmişlerdir. Yani toplum mensup olunan annelere göre şekillenmiştir. Bu inanç, olduğu gibi Yahudilere geçmiştir. Onlar da kendi aralarındaki kabileleri annelerine göre belirlemişlerdir. Yusuf'un kardeşlerinin onun resullüğüne boyun eğmeyi kendilerine yedirememelerinin sebebinin de Yusuf'un annesinin farklı olmasından kaynaklandığı unutulmamalıdır. Yani bu kardeşler daha Mısır'a yerleşmeden o ülkenin dini anlayışını benimsemişlerdir. Bu dini anlayış daha sonra bir daha çıkmamak üzere Yahudiler arasında kök salacaktır.

Veraset hakkının kadında olması, yönetime geçecek firavunların seçilmiş kadınlarla evlenmesi gerektiği, kadının erkeği boşama hakkının bulunması, kadının kutsal kabul edilmesi, kadınların Firavun olma haklarının bulunması o dönemde kadının erkekten çok daha etkin olduğunu göstermektedir.

Şüphesiz ki kadının bir ülkeye yönetici olması kınanacak bir durum değildir. Nitekim Kur'an'da geçen Seb'e kraliçesi bir ülkeye yönetici olduğu için kınanmamıştır. Aynı şekilde erkeğin de ülkeye yönetici olması kınanacak bir durum değildir. Kınanacak olan şey belirleyici olanın cinsiyet olmasıdır.

Yüce Allah ne kadınlığı ne de erkekliği bir şeyin belirleyicisi olarak tayin etmemiştir. Cinsiyet ne olursa olsun belirleyici olanın Yüce Allah'a olan bağlılık ve itaat olduğunu, hem de değişmez bir kural olarak emretmiştir. Kişilerin kendilerini annelerine ya da babalarına nispet etmeleri, bunun üzerinden nesil geliştirmeleri, üstüne hukukun temeline cinsiyeti

koymaları asla doğru değildir. Fakat hayata erkek cinsinin belirleyici olduğu gözüyle bakan Müslüman dünya; kendilerini doğuran annelerini hayatın dışına itmiş, onlara erkeklere hizmet etmenin dışında bir hayat hakkı tanımamışlar, Kur'an'da müzekker (eril) formda gelen kelimeleri cinsiyete hasrederek, Yüce Allah'ın kitabını erkeklerin kitabı haline çevirmişlerdir. Bu anlayışa göre Kur'an'da Yüce Allah'a hasredilen tüm fiiller, sıfat ve isimler hep eril formda gelmesinden dolayı (haşa) Yüce Allah da erkek bir tanrı gibi algılanmıştır.

Oysa bir dilde kelimelerin eril ve dişil şeklindeki ayrımı cinsiyetin değil şahsiyetin belirlenmesi içindir. Tüm dillerde asıl olan müzekker kelimelerin kullanılmasıdır. Fakat kadınları ilgilendiren bir meselede sadece kadınların kast edildiğinin anlaşılması için dişil kelimelerin kullanılması, sanki eril-dişil ayrımı varmış gibi anlaşılmıştır. Oysa Kur'an'daki emirlerin neredeyse tamamı eril formda gelmiş olmasına rağmen, sadece erkekleri değil tüm iman edenleri kast etmiştir. Ama kadın ve erkeği Allah'ın yaptığı tanımlamanın dışına çıkaran Müslüman ulema(!) bir yandan Cuma namazının eril formda gelmesinden dolayı, sadece erkeklere farz olduğunu, kadınlara farz olmadığını söylerken, yine sadece eril formda gelen abdest ayetinden abdestin hem kadınlara hem erkeklere farz olduğunu söylemek gibi bir iki yüzlülüğü, İslam olduğunu söyleyen halklara kabul ettirmişlerdir. Madem Kur'an'daki emirler geldiği eril ya da dişil forma göre belirlenecektir, o halde sadece erkek form da gelen cinsel ilişkiden sonra gusletmenin, sadece eril formda gelen içki içmeme emrinin, sadece eril formda gelen faiz yasağının hatta sadece eril formda gelen kafirlik, fasıklık, adaletsizlik ve daha birçok şeyden de kadınların muaf tutulduğunu da söylemeleri gerekirdi. Fakat bunu yapmayan ulema kadını şahsiyetinden soyutlayıp, onu Allah'ın çizdiği çerçevenin çok dışına çıkarmakla kalmamış üstüne kadını, şeytanın erkeğin boynuna taktığı halat olarak nitelemiştir. Bununla da yetinmeyen ulema(!) hastalıklı düşüncelerine kutsallık kazandırmak için Allah resulü Muhammed (a.s)'i kullanmaktan geri durmamıştır. Aşağıda çok muteber kabul edilen bir ulemanın Ali İmran suresinin 14. ayeti bağlamında söyledikleri şöyledir.

Al-i İmran 3/14

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ

Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşe, salma atlara, develere ve ekinlere aşırı düşkünlük insanlara süslenip hoş gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimidir. Oysa güzel dönüş yeri Allah nezdindedir.

Ayete bu şekilde meal veren müfessirimiz ayette sayılanların her birine ayrı başlıklar açmış ve onların aslında neyi ifade ettiğini tefsir(!) etmiştir. Ayette geçen kadınlar kelimesine de ayrı bir başlık açarak şunları söylemiştir.

Kadınlar

Yüce Allah: "Kadınlara" buyruğunda, insanların nefisleri onları çokça arzu duyduğundan önce kadınları söz konusu ederek başladı. Çünkü kadınlar şeytanın attığı kementler ve erkeklerin fitneye düşmelerine sebeptir. Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Benden sonra erkekler için kadınlardan daha çetin bir fitne terk etmiş değilim." Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.

Kadın fitnesi herşeyden daha çetin ve zorlu bir fitnedir. Denilir ki: Kadınlarda iki fitne vardır. Çocuklarda ise tek bir fitne vardır. Kadınlardaki fitnelerden birisi, akrabalık bağlarını kesmeye götürür. Çünkü kadın kocasına annelerle, kardeşlerle bağı kesmeyi emreder. İkinci fitne ise helal, harama bakmaksızın mal toplama fitnesidir. Oğullara gelince, onlardaki fitne bir tanedir. O da onlar için mal toplama tutkusudur.

Abdullah b. Mesud'un rivayetine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur.

"Kadınlarınızı yüksek odalarda iskân etmeyiniz ve onlara yazı yazmayı öğretmeyiniz."

Bu şekilde Resulullah erkekleri bundan sakındırmış olmaktadır. Çünkü onların yüksek yerlerde iskân ettirilmeleri dolayısıyla erkekleri görmeleri söz konusudur. Bu ise onları himaye etmek ve onları setretmek değildir. Çünkü kimi zaman erkekleri görüp de bundan dolayı fitne ve bela söz konusu olabilir. Diğer taraftan kadınlar erkekten yaratılmışlardır. O bakımdan kadının bütün derdi erkektir…

Onlara yazı yazmayı öğretmekte de böyle bir fitne, daha da ileri derece de söz konusudur. Eş-Şihab'ın kitabında Peygamber (s.a.v.)'ın: "Kadınlara (gereğinden çok) elbise almayınız ki, evlerinden dışarıya çıkmasınlar" diye buyurmaktadır.

Üzerine bir söz söylemenin bile zül olduğu işte bu yaklaşım Allah'ın kitabında geçen kelimelerin aslında neyi kast ettiğini tefsir(!) etmektedir. Bu yaklaşım toplum yapısının temeline erkek cinsiyetini yerleştirmiş ve

hukuku onun üzerinden belirlemiştir. İşte Mısır toplumunda işleyen kural bunun tam tersi olmuş bu sefer toplumun temel yapısı kadın cinsiyeti üzerine bina edilmiştir.

İncelediğimiz 40. ayet Mısır toplumunda kadına yüklenilen bu değerin Yüce Allah'tan kaynaklanmadığını, Mısırlıların kendi uydurmaları olduğunu bildirmektedir. Bu durumda incelediğimiz ayetin doğru meali şöyle olmalıdır.

Yusuf 12/40

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۚ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

"Siz, Allah'ın astında, sizin ve atalarınızın birtakım yüceliklerle niteleyip tapındığınız dişiden başka bir şeye tapmıyorsunuz. Allah ona (dişiye) herhangi bir otorite indirmemiştir. Onun Hükmü Al-lah'tan başkasının değildir. (Allah) kendisinden başkasına kul olmanızı emretmemiştir. Geçerli olan o din işte budur. Ama insanların çoğunluğunu bunu bilmiyor.

O İŞİN ZAMANINA GELİNDİ

Yusuf 12/41

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا ۖ وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ ۚ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ

"Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyanızın yorumuna gelince,) biriniz efendisine şarap sunacak, diğeri ise asılacak ve kuşlar başından yiyecektir. Yorumunu sorduğunuz iş böylece kesinleşmiştir" (DİB meali).

Daha önce bu ayetin başında gelen يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ (Ya sahibeyi's sicni) cümlesinin "ey zindan arkadaşlarım" anlamına gelemeyeceğini ortaya koymuş ve cümleye "Ey o gizlilikteki arkadaşlarım" anlamı vermiştik. Aynı zaman da 36. ayette Yusuf'un iki arkadaşının anlattıklarının herhangi bir rüya olmadığını da ortaya koymuştuk. Fakat meal ve tefsirlerin tamamı 36.ayette anlatılanları zindanda görülmüş rüyalar şeklinde kelimelere mana verdiği için, bu ayette anlatılanları da sanki o rüyaların yorumu olduğu kurgusu üzerinden kelimelere mana vermişlerdir. Oysa ne o ayette ne bu ayette anlatılanların bir rüya ve rüya yorumu olduğunu gösteren en ufak bir delil yoktur. Olayların bir rüya temeline oturtulamayacağı hususunda yeteri kadar açıklama yapıldığı için artık rüya konusunu gündemimizden çıkarmamız yerinde olacaktır.

Hiç şüphesiz Yusuf kıssasının en belirgin özelliği Yusuf'a hadiselerin te'vilinden öğretilmesidir. Çünkü Kur'an'da adı geçen hiçbir resulde böyle bir özellik yoktur. Tüm Kur'an'da hadiselerin te'vili ile ilgili sadece iki kişi vardır. Bunlardan biri bilindiği gibi Yusuf, diğeri ise Kehf suresinin 60-82 ayetleri arasında anlatılan Musa kıssasında geçen ve ismi verilmeden "ilim öğretilen bir kul" şeklinde tanıtılan kişidir. Şu unutulmamalıdır "hadise"

kelimesi asla rüya anlamına gelmemektedir. Kelimenin ne sözlüklerde ne de Kur'an'da rüya anlamı yoktur.

İşte bu yüzden iki adamın 36. ayette söylediklerinin karşılığı olarak Yusuf'un bu ayette söylediklerinin, ona öğretilen hadiselerin te'vilinden olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu ayette geçen kelimelerin büyük çoğunluğu üzerinde daha önce durulmuştu. Yusuf'un arkadaşlarından biri 36. ayette şöyle demişti. إِنِّى أَرَانِى أَعْصِرُ خَمْرًا ben herhangi bir gizliliği kendim sezinler, özünü (ortaya) çıkarırım."

İşte ayette Yusuf'un arkadaşlarından birinin bu söylemine karşılık, şu söylenmektedir;

أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِى رَبَّهُ خَمْرًا

Bu cümlede geçen فَيَسْقِى *feyeski* kelimesi haricindeki tüm kelimelerin üzerinde daha önce durmuştuk. فَيَسْقِى feyeski kelimesi سقى (s+k+y) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 25 kelime bulunmaktadır. Bu kelimeden sulamak, su içirmek, ikram etmek, karnında su toplanmak, devamlı akmak, boyamak, yağmur yağması, bir duyguyla dolmak, güzel günler göstermek, iletmek, ulaştırmak, haber iletmek anlamlarında kelimeler türemiştir.

Bu açıklamalardan sonra cümlenin anlamının أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِى رَبَّهُ خَمْرًا "ikinizden birine gelince; gizlilikleri iletmeye devam edecek" şeklinde olması daha isabetli olacaktır.

Yusuf'un diğeri için وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ şeklinde söylediklerine gelince: Bu cümle içinde daha önce incelemediğimiz tek kelime فَيُصْلَبُ (fe yuslebu) şeklinde geçen kelimedir. Kök harfleri ص ل ب (s+l+b) olan bu kelime Kur'an'da 8 defa geçmektedir. Bu kökten; sert olmak, güçlü ve kuvvetli olmak, karı ve sert olmak, asmak, çarmıha germek, güneşin yakması, etin yağını çıkarmak, bir şeyi başka bir şeyle tahkim etmek, sertleşmek, katılaşmak, ısrar etmek, siyasi konumunu güçlendirmek, çelik, sırt, bel, çetin, inat, inatçı, konunun en kuvvetli yeri gibi kelimeler türemiştir.

Yusuf'un diğer arkadaşı 36. ayette şöyle söylemişti. إِنِّى أَرَانِى أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِى خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ "şüphesiz ki ben kendi görüşümü belirtip bir yorumla üst başkanıma benimsetirim, (kadın) bununla herkese üstün gelir" dedi Yusuf ise onun bu dediklerine فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ konumunu güçlendirecek, (kadın) onun başkanlığında herkese üstün gelecek" şeklinde cevap vermektedir.

قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ *"Yorumunu sorduğunuz iş böylece kesinleşmiştir" (DİB meali)*

Ayetin son cümlesi tüm mealler tarafından bu şekilde çevrilmiştir. Oysa bu cümlede "yorumunu sorduğunuz" şeklinde çevrilen تَسْتَفْتِيَانِ *testeftiyani* kelimesi mazi (geçmiş zaman kipi) bir kelime değil, müzari (geniş, şimdiki, gelecek zaman kipi) bir kelimedir ve kelimenin anlamı *"görüş isteyeceğiniz, fetva isteyeceğiniz"* şeklinde olmak durumundadır. Defalarca söylediğimiz gibi, meal ulemasının! kelimeleri Allah'ın koyduğu yerlerden kaydırma pahasına verdiği bu anlamlar hep hazır şablonlar ve İsrailiyat kaynaklı Yusuf kıssasını temel almalarından dolayıdır.

Bu kelimenin muzari olması anlatılmak istenen şeyin gelecekte olacak bir olaydan bahsedilmiş olduğunu gerekli kılmaktadır. Bu kelime üzerinde 30.ayeti işlerken durmuştuk. Cümlede geçen قُضِيَ (kudiye) kelimesi aynı kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 63 kelime bulunmaktadır. Bu kökten fiil olarak emretmek, kesin emir vermek, yargılamak, hükmetmek, karar vermek, yerine getirmek, gidermek, geçirmek, ödemek, öldürmek, uzaklaştırmak, iletmek, eda etmek, bastırmak anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.

Bu kelimenin Kur'an kullanımları emretmek, hükmetmek, emredilmek, hüküm verici, hüküm, karara bağlanmış, yerine getirmek, sona erdirmek, bitirmek, belirlenmiş süreyi doldurmak, haber vermek, öldürmek, yaratmak, gidermek, belirlemek, boşanmak şeklindedir.

Bu açıklamalardan sonra ayetin son cümlesine verilecek doğru anlam قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ İşte onun hakkında görüş isteyeceğiniz o işin zamanına gelindi."

Yusuf'un haklarında pek çok şey söylediği bu iki adamın kimler olduğunu tespit etmek artık zorunlu bir hale gelmiştir. Anlamaya çalıştığımız ayetin mealini vererek bir sonraki ayette daha detaylı bilgiler verilen iki adamın kimler olduğunu tespit etmeye çalışalım.

Yusuf 12/41

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا ۖ وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ ۚ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ

"Ey o gizlikte arkadaşlarım ikinizden birine gelince, rabbine gizlilik iletmeye devam edecek, (iki-nizden) o diğerine gelince; konumunu güçlendirecek, böylelikle (kadın) onun başkanlığında her-kese üstün gelecek. İşte onun hakkında görüş de isteyeceğiniz o işin zamanına gelindi."

SIRDAŞ

Yusuf 12/42

وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ

Yûsuf, onlardan kurtulacağını düşündüğü kişiye, "Efendinin yanında beni an", dedi. Fakat şeytan onu efendisine hatırlatmayı unutturdu da bu yüzden o, birkaç yıl daha zindanda kaldı (DİB meali).

Aslında iş bir kere şirazesinden çıkınca çarpıtmanın ardı arkası kesilmiyor. Bu ayette "kurtulacağını" şeklinde gelecek zaman (muzari) fiil anlamı verilen kelime fiil değil isimdir. Göz göre göre yapılan bu tür çarpıtmaların arkasında hiç şüphesiz Kur'an metnine olan güvensiz bakış yatmaktadır. Meal yazarlarımıza göre demek ki orada bir isim değil fiil olmalıydı. Kur'an'ın orijinal metnine müdahale edemeseler de çevirilerinde bu tür değiştirmeler yaparak güya bir yanlışı düzeltmiş olmaktadırlar.

Ayette geçen نَاجٍ nacin kelimesi نجو (n+c+v) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 84 kelime bulunmaktadır. Bu kökten fiil olarak kurtulmak, fısıltı halinde konuşmak, kurtarmak, gizlice söylemek, sırdaş olmak, büyük abdestten sonra temizlenmek (istinca) anlamlarına gelen kelimeler türemiştir. Fakat kelime incelediğimiz ayette fiil olarak değil isim formunda geçmektedir. Aynı kökten isim olarak kurtuluş vesilesi, münacat, kurtuluşa götüren şey, gizli söz, fısıltı, sırdaş anlamlarına gelen isimler türemiştir.

Kelimenin Kur'an kullanımları kurtarmak, kurtarılmak, kurtarıcı, özel görüşme yapmak, baş başa konuşmak, gizli buluşup konuşma yapmak, fısıldaşma, gizli konuşma şeklindedir.

Kelimenin bu anlamlarından yola çıkarak ayette geçen نَاجٍ naci kelimesine verilecek en doğru anlamın "sırdaş" olması daha doğru gözükmektedir.

Bunun sebebi hemen bu kelimeden önce geçen ظَنَّ zanne kelimesinin geçmiş zamanı belirten mazi bir fiil olmasıdır. Yani Yusuf'un bu adam hakkındaki bilgisi yeni oluşmuş bir bilgi değil geçmişten gelen bir bilgidir.

ظَنَّ Zanne fiili ظ ن ن kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 69 kelime bulunmaktadır.

ظَنَّ Kelimesi bir belirtiden meydana gelen şeyin ismidir. Bu belirti güçlendikçe ilme götürür. Çok zayıflayınca da vehmin ötesine geçemez. Zan güçlendiğinde veya güçlüymüş gibi düşünüldüğünde onunla birlikte şeddeli (اَنّ) ve muhaffefe (اَنْ) getirilir. Zan zayıf olduğunda ise, olmayan söz ve fiile özgü olan (اَنْ) getirilir.

Bu kökten fiil olarak tahmin etmek, zannetmek, sanmak, inanmak, itham etmek, sui zanda bulunmak, kesin olarak bilmek kelimeleri türemiştir. Kelimenin Kur'an kullanımları ise kesin bilgi, inanmak, zannetmek şeklindedir.

Ayette geçen ظَنَّ mazi fiilinden hemen sonra gelen أَنَّهُ (enne+hu) edat ve zamir, karşısındaki kişi hakkında Yusuf'ta oluşan zannın kesin bilgiye çok yakın olduğunu göstermektedir.

Ayetin ilk cümlesindeki kelimelere mana verirken gözden kaçırılması durumunda ayetin başka bir ayetle bağı olduğunu gösteren ismi mevsul (لِلَّذِى) bulunmaktadır. İsmi mevsuller hakkında geniş bir açıklamayı 21.ayeti incelerken yapmıştık. İsmi mevsuller herhangi bir metin içinde daha önceden bahsi geçmiş marife (bilinen) isimlerin yerine kullanılan kelimelerdir. Bunların metin içindeki görevleri önceki cümle ile sonraki cümle arasında bağ kurmaktır. İsmi mevsullerden sonra mutlaka bir sıla cümlesi veya bir aid zamir olma zorunluluğu vardır. İsmi mevsulden sonra gelen aid zamir veya sıla cümlesi, bağlı bulundukları ismi mevsulün daha önce geçen cümle içinde kimleri veya neyi kast ettiğinin anlaşılması içindir. Yani sıla cümlesi ismi mevsulün kast ettiği kişinin daha önceki metin içerisinde nasıl ve ne şekilde geçtiğini detaylandırarak, onun önceki metin ya da cümle içinde geçmiş diğer kişilerle karıştırılmamasını, tam olarak kimin ya da kimlerin belirtildiğinin anlaşılması içindir. Arapça bilmeyenler açısından dediklerimizin tam anlaşılması için ismi mevsullerin (tam olmasa da) Türkçe karşılığı olan ilgi zamirlerinin cümle içindeki kullanımlarından bir örnek vermek yerinde olacaktır.

Ahmet hem serada hem de bahçede domates yetiştiriyordu ama bahçeninki, seranınkinden daha lezzetlidir ve ben yemek yaparken kesinlikle onları kullanırım.

Bu cümle içinde geçen "bahçeninki, seranınkinden" kelimelerinin sonundaki "ki" ekleri ilgi zamiridir ve her iki "ki" eki de cümle içinde daha önce geçmiş "domates" isminin yerine kullanılmıştır. Daha sonra gelen "onları" ise zamirdir ve bu zamir de "domates" isminin yerine kullanılmıştır. Bu cümleyi ilgi zamirlerinin yerine kast ettikleri isimleri koyarak yeniden kurduğumuzda cümle şu şekilde olacaktır.

Ahmet hem serada hem de bahçede domates yetiştiriyordu ama bahçenin domatesi, seranın domatesinden daha lezzetlidir ve ben yemek yaparken kesinlikle bahçenin domateslerini kullanırım.

İşte Arapçadaki ismi mevsul denilen kelimelerin de böyle bir işlevi vardır. Bu açıklamalardan sonra ayete tekrar geri döndüğümüzde; ilk cümlede bulunan (لِلَّذِى) ismi mevsulün de metin içerisinde daha önce geçmiş marife bir ismin yerine kullanılması gerekmektedir. Buna göre ayetin ilk cümlesinin manasının şu şekilde olması gerekmektedir.

وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا

"ikisinden biri kesinlikle onu sırdaş olarak bildiği o adamdı (işte ona) dedi ki;"

İşte cümlenin bu durumu Yusuf ile bu adam arasındaki bağın çok öncelerden başlamış olduğunu göstermektedir. Kur'an'da tüm formlarıyla (müennes-müzekker, tekil, ikili, çoğul) toplamda 1464 ismi mevsul bulunmaktadır. Bunlardan sadece 13 tanesi Yusuf suresinde bulunmaktadır. Bu ayetten önceki ayetlerde 4 tane ismi mevsul geçmiştir. Bunlardan bir tanesi bir ayet önce (41.ayet) hakkında görüş istenecek bir iş için (ki bunun üzerinde durulmuştu), bir tanesi Yusuf için (32.ayet), bir tanesi (23. ayet) müennes (dişil) formda geldiği için buradaki kullanımla alakası yoktur (bunun da üzerinde durmuştuk). Geriye sadece 21.ayette Yusuf'u köle olarak satın alıp özgürleştiren adam için kullanılan ismi mevsul kalmıştır. İşte buradaki ismi mevsulün kast ettiği kişi de aynı kişidir. Bu adamın Yusuf'un hayatında nasıl bir rol oynadığını anlamak için ele aldığımız ilk cümleyi az önce bahsettiğimiz ismi mevsul ve onu açıklayan sıla cümlesi üzerinden biraz daha açmamızda fayda vardır.

Ayette geçen لِلَّذِى kelimesi tekil ve eril bir ismi mevsuldür ve Yusuf kıssasında daha önce geçmiş eril bir kişiyi kast etmektedir. İsmi mevsulden sonra gelen ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ bu cümle ise bu eril kişinin özelliklerinden bahsederek onu tanımamızı sağlayacak sıla cümlesidir. Sıla cümlesinin tek başına anlamı ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ "kesinlikle onu sırdaş bilmişti" şeklindedir. İşte bu

şekilde tanıtılan kişi, لَّذِى ismi mevsulünün kast ettiği kişidir ve kişi hakkında "sırdaş bildiği" şeklinde verilen tanıtıcı bilgi, bu kişiyi daha önce bahsi geçmiş diğer kişilerden ayırt etmemiz, karıştırmamamız, tam olarak tespit etmemiz içindir.

Burada şöyle bir itirazın gelmesi mümkündür. Açıklamalarda ayetin ilk cümlesi ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ "kesinlikle onu sırdaş bilmişti" şeklinde anlamlandırılmıştır. Bu adamın illa da geçmişte sırdaş olması gerekmemektedir. Nitekim cümlenin devamında Yusuf bu adama "efendinin yanında beni an" diyecektir. Yusuf'un bunu demiş olması onu sırdaş haline getirmez mi?

Hayır getirmez. En başta cümlenin devamında gelen "beni efendinin yanında an" cümlesinin sır olacak bir tarafı yoktur. Bu gizlenecek, saklanacak ya da bir kişiye hasredilecek bir bilgi değildir. İkincisi; İsmi mevsullerden sonra gelen aid zamirler ve sıla cümleleri, ismi mevsullerin kast ettiği kişilerin gelecekte nasıl bilineceklerini değil, geçmişte nasıl bilinmeleri, tanınmaları ve bulunmalarını gerektini bildirmektedir. Bunun yanında bir kişinin sırdaş olduğundan emin olmak sırrı verdikten sonra değil, sırrı vermeden oluşan bir yargıdır. Kaldı ki ayetin kelimeleri gayet açıktır. Sırdaş bilecekti değil, "kesinlikle onu sırdaş bilmişti" buyurulmaktadır.

Bu adam nasıl Yusuf'un sırdaşı olmuştur?

Adamın sırdaşlığının Yusuf'un herkesten sakladığı soyuyla alakalı olması mümkün değildir. Çünkü Yusuf bu sırrı birkaç ayet önce sadece ona değil diğer arkadaşına da vermiştir. Eğer sır bu olsaydı sadece bu adam değil diğerinin de sırdaş olarak tanıtılması gerekirdi. Öyleyse bu adamın sırdaş oluşu diğer adamın da bilmediği bir konu üzerinde olmalıdır. Yusuf, bundan önceki ayetlerde kendi geçmişinden sadece bir kişiye bahsetmiştir. O kişi de Aziz kadındır. Ondan başkası Yusuf'un geçmişiyle alakalı herhangi bir şey bilmemektedir.

Bu durum bizi Yusuf'un ilk defa Mısır'a gelişini anlatan 21.ayete götürmektedir. O ayette Mısırlı bir adamın Yusuf'u köle alarak satın aldığından bahsedilmiş ve tıpkı bu ayette olduğu gibi o adam da bir ismi mevsul (الَّذِى) ile tanıtılmıştı. Bu adam Yusuf'u satın alırken, onun soyunu, resul olacağını, Yüce Allah'ın ona hadiselerin tevilinden öğreteceğini, Muhsinlerden biri olduğunu bilmemektedir. O an Yusuf onun için pazarda satılan herhangi bir köledir. O köle pazarına özellikle Yusuf'u satın almak için gitmemiş, herhangi bir köle satın almak istemiştir. İşte bu düşünceyle köle pazarına giden adam satın alacağı kölenin en başta sağlık durumu ile ilgilenecek ve onun hadım edilip edilmediğini soracaktır. Aslında bunu da

sormasına gerek yoktur zaten köle olmak demek hadım olmak demektir. İşte bu durum o adamı Yusuf'a sırdaş yapmaktadır.

Elbette burada haklı bir soru ortaya çıkmaktadır. Bu adam Yusuf'u köle pazarından satın alırken, onu satanlar tarafından bilgilendirilmemiş midir? Nihayetinde Yusuf'u köle olarak satın alıp Mısır'a getiren kervandakiler, Yusuf'un kardeşleriyle konuşmuş, onların kim olduğunu bilmektedirler. Onlar Yusuf hakkında bu adamı bilgilendirmemişler midir?

İşte bu soru bizi daha geriye, Yusuf'un kardeşleri tarafından köle haline getiriliş sürecine götürmektedir. Hatırlanacağı gibi 9.ayette şeytan kardeşlerden en büyüğüne vahyetmiş ve ona Yusuf hakkında iki şeyi yapmalarını fısıldamıştı. "Öldürün veya kökünü kesin." Şeytanın vahyini alan büyük kardeş ise kardeşlerine şunu söylemişti.

Yusuf 12/10

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

İçlerinden sözü dinlenen: "Eğer uygulayanlar (ben değil) sizler olacaksanız, yemin olsun k, Yusuf'u o hadımlığın bilinmezliklerine kavuşturarak kahredin/etkisiz hale getirin, ki; (o zaman bildiğiniz) o kervan onu köle olarak alacaktır" dedi.

Bu ayette geçen يَلْتَقِطْهُ kelimesi üzerinde bu ayeti incelerken durmuş ve bunun anlamının "buluntu köle çocuk" anlamında olduğunu söylemiştik. İşte bu Yusuf'un kardeşlerinin onu köle olarak bir kervana satarken, onun kendi kardeşleri olmadığını, buluntu yani kimsesiz olduğunu söylediklerini göstermektedir. Yani Yusuf'u köle olarak kardeşlerinden satın alan kervan, onları tanısa da Yusuf'u tanımamakta, kardeşlerden biri olduğunu bilmemektedir. Bu yüzden mısırda onu satarlarken söyleyebilecekleri tek şey vardır; kimsesiz, buluntu çocuk.

Bu durumda Mısırlı adamın Yusuf'un geçmişini kervandan öğrenmiş olmasının imkânı kalmamaktadır. Şu hâlde adamın sırdaş oluşu Yusuf'un geçmişi ile alakalı değil, köle oluşuyla dolayısıyla hadım oluşu ile alakalıdır.

İşte bu yüzden bu adam hem 21. ayette hem de 42. ayette bir ismi mevsul (الَّذِى) ile tanıtılmıştır.

Bu adam Yusuf'u satın almış evine getirmiş ve karısıyla beraber onu özgürleştirmişlerdir. Adam ve karısı Yusuf'u köle olarak gören son iki ki-

şidir. Bundan sonra Yusuf özgür biri olarak bu evde büyümüş ve herkes onu bu evin bir ferdi olarak bilmiştir.

اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ *"Rabbinin yanında beni an"*

Yusuf bu adamı sırdaş bildiğinden ona efendinin yanında beni an demiştir. Bu cümleden de anlıyoruz ki, Yusuf'u satın alan adam ile hem bu hem de 36. ayette bahsi geçen ikinci adam aynı adamdır.

Peki Yusuf "efendinin yanında beni an" derken ne demek istemiştir? Sonra bu adamın Yusuf'u efendisinin yanında anmasının Yusuf'a ne gibi bir faydası olacaktır? Bu soruların cevabı genelde "beni an" diye çevrilmiş اذْكُرْنِى *ezkurnii* kelimesinde yatmaktadır.

Bu kelime ذكر z+k+r kök harflerinden türemiştir ve bu Kur'an'da bu kökten türemiş 292 kelime bulunmaktadır.

ذِكْر *Zikr*; kimi zaman bu kelimeyle insanın elde ettiği bilgileri kendisiyle koruyabildiği nefsin bir durumu kast edilir. حِفْظ *Hıfz* bilginin elde edilmesi ذِكْر *zikr* ise söz konusu bilginin akla getirilmesi anlamında kullanılır. Kimi zaman da onunla, bir şeyin kalbe gelmesi veya söylenen söz kast edilir. Bundan dolayı *zikr* iki kısma ayrıldığı söylenmektedir. Kalb ile zikir ve dil ile zikir. Bunların her birisi de iki kısma ayrılır: Unutulan şeyi zikretmek/hatırlamak; unutulan şeyi değil de hafızada var olmaya devam edeni zikretmek.

Bu kelimeden fiil olarak hatırlamak, unutmayıp akılda tutmak, zihninde tutmak, anmak, zikretmek, söylemek, bahsetmek, talip olmak, şükretmek, hakkını vermek, güçlü kuvvetli olmak, erkek olmak, erkekliği olmak, sivri/keskin olmak anlamında kelimeler türemiştir.

Asıl itibariyle akılda tutulan her bilgi sağlaması yapılmış, doğruluğu üzerinde karar kılınmış bilgidir. Mesela, Ta-Ha suresi 14. ayette وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِى "beni aklından çıkarmamak için namaz kıl" denmiştir. Elbette ki hem namaz kılmak hem de Allah'ı hatırda tutmak Allah'ın bildirdiği şekilde olmak zorundadır. Allah hakkında akılda olan her bilginin değil, Allah hakkında doğru bilginin hatırda tutulması istenmektedir. Yoksa putlara tapanlar dahi Allah'ı hatırlamaktadırlar. Ancak yaklaşmak için Allah'ın astında veliler edinmişlerdir.

Yahudiler ve Hıristiyanlar da Allah'ı hatırda tutmuş, onu unutmamıştır. Ama onların hatırlarına gelen Allah bilgisi zikir olarak tanıtılmamıştır. Çünkü her ikisi de Allah'a ortaklar tayin ediyor, ona eş, aracı ve oğullar isnat ediyorlardı. Bu durumda zikr Allah hakkında akla gelen her bilgi değil, Allah'ın öğrettiği doğru bilgidir.

Ayetin devamındaki فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ cümlesi mealler tarafından genelde "şeytan onu efendisine hatırlatmayı unutturdu" şeklinde çevrilmiştir. Bu çevirimsorunlu bir çeviridir. Zira ikinci defa geçen ذِكْر kelimesi bu sefer fiil değil, isim formunda geçmiştir. Ama kelime isim olmasına rağmen fiil olarak "hatırlamayı" şeklinde çevrilmiştir. فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ Bu cümlenin doğru çevirisi "fakat şeytan ona rabbinin zikrini unutturdu" şeklinde olmak zorundadır. Yani şeytanın unutturduğu şey Yusuf'un bir efendi yanında anılması değil, Yüce Allah'ın zikridir.

Şeytan rabbin zikrini kime unutturmuştur? Yusuf'a mı yoksa zindan arkadaşına mı?

Şeytan Rabbi zikretmeyi zindan arkadaşına değil bizzat Yusuf'a unutturmuştur.

Bu durumda ortaya şöyle bir soru çıkmaktadır. Şeytan bir Allah resulüne rabbin zikrini unutturabilir mi?

Hac 22/52-54

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

(52) Senden önce de elçi veya nebi olarak gönderdiğimiz kimselerden hangisi bir şey temenni ettiği zaman Şeytan onun temennisine karışır. Fakat Allah şeytanın bulaşmasını etkisiz kılar. Sonra Allah ayetlerini kararа bağlar. Allah Alim'dir, Hakim'dir.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ

(53) Şeytanın karışacağı o şey (temenni) kalbinde hastalık bulunanlar ve kalbleri katılaşanların imtihan edilmesi içindir. Şüphesiz ki zalimler derin bir başkaldırı içindedir.

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

(54) Ve kendilerine ilim verilenlerin bunun rabbinden gelen gerçek olduğunu bilmeleri içindir. Böylelikle ona güvenirler ve kalpleri onunla yatışır. Şüphesiz ki Allah güvenenleri elbette ki dosdoğru yola yönlendirir.

Evet şeytan bir resul temenni ettiğinde onun temennisine karışır ve onu başka yöne yönlendirmeye çabalar ama Yüce Allah ayetleriyle bunu giderir. Peki şeytan Yusuf'a neyi öğretmiştir?

Başından beri Yusuf'a hadiselerin te'vilinden öğretildiği onlarca kere tekrarlanmıştır. 36-42 ayetlerinde anlatılan olaylardan bu te'vilin gelecekle ilgili haberler olduğu da anlaşılmaktadır. Geleceği bilmek ise bir yandan ayrıcalık olsa da diğer yandan iradeyi yok eden bir şeydir. Yusuf daha en başta kendisinin ileride ne olacağını bilmiştir. Fakat onun gelecekte resul olacağını bilmesi iradesini dışlamamış, nasıl olsa resul olacağım, nasıl olsa atalarıma tamamlanan nimet bana da tamamlanacak diyerek yaşamamıştır. O iradesini kullanarak Muhsin olmuş Yüce Allah da iradesini kullanıp Muhsin olduğu için onu ödüllendirmiştir. Fakat hadiselerin te'vilini bilmek herkes de aynı etkiyi yapmayacaktır. Çünkü gelecekte ne olacağını bilmek iradeyi devre dışı bırakarak kişiyi olayların zaten bildiği yönde akmasını beklemeye yöneltecektir. Mesela, yeryüzündeki herkes birgün mutlaka öleceğini bilmektedir ama buna rağmen iradesini ölecek biri gibi değil sanki hiç ölmeyecekmiş gibi kullanmaktadır. Yüce Allah hiç ölmeyecekmiş gibi irade kullanan bu kullarını, yine iradelerini kullanarak her an öleceğini bilerek yaşamalarını istemektedir. Yani mutlak gelecekle ilgili bile yine irade kullanmaları yönünde yaşamalarını söylemektedir. Fakat bunu yapacağına herkesin ölüm tarihini bildirmiş olsaydı, kimse irade kullanmayacak, ölüm tarihine göre yaşayacaktı. Bu tıpkı bir insana üç gün sonra öleceğini söylemek gibidir. Üç gün sonra öleceğini bilen biri, ne yaparsa yapsın özgür iradesini kaybetmiş, seçimlerini ölüm korkusuyla yapmış olacaktır.

Yusuf 37. ayette iki arkadaşına "İşte rabbimin bana öğrettiği şeyden ikinize bildiriyorum" demişti. Bu cümlede "bana öğretilen" dediği şeyin hadiselerin te'vilinden olduğunda herhangi bir şüphe olmamalıdır. Çünkü hem 6. ayette hem de 21. ayette Yusuf'a öğretilen şeyin hadiselerin te'vili olduğu gayet açıktır. Yusuf; *"rabbimin bana öğrettiği şeyden size bildiriyorum"* dedikten sonra *"İkinize gelmezden önce onun aslını ikinize bildirmiş olmam dışında, o, rızıklandırılacağınız buğdayı ikinize sunmayacak"* demiş ve gelecekte olacak bir kıtlığı haber vermiştir. Onun 37. ayetten beri söylediği içinde gelecekten haber verdiği şeyler sadece bununla da sınırlı değildir. Aynı zamanda karşısındaki her iki kişinin de gelecekte karşılaşacağı olaylardan haber vermiş, birine; *"efendine gizlilikleri iletmeye devam edeceksin"* diğerine ise; *"Siyasi konumunu sağlamlaştıracak, (kadın) senin başkanlığında herkese üstün gelecek"* demiştir.

Yusuf'un bu söylemi kendisine öğretilen hadiselerin te'vilinden karşısındakilere bildirmektir. Oysa bu söylem onların iradelerini devre dışı bırakacak ve hep Yusuf'un söylediği olayların gerçekleşmesini bekleyeceklerdir. İşte unutulan zikir bu olmalıdır. Yani hadiselerin te'vilinden insanlara haber vermemesi, onların iradelerini ipotek altına almaması gerekirken, o rabbinin bu konudaki düzenlemesini unutmuştur. Çünkü incelediğimiz cümlede geçen ذِكْرَ رَبِّهِ *zikra rabbihi* cümlesi *"rabbinin doğru bilgisi"* anlamına da gelmektedir. Bu durumda anlamaya çalıştığımız cümlenin daha isabetli anlamı şu şekilde olmalıdır.

فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ

"Onun rabbinin doğru bilgisini şeytan ona unutturdu."

BİR KAÇ YIL O GİZLİLİKTE KALDI

فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ

bu yüzden o, birkaç yıl daha zindanda kaldı (DİB meali).

Ayetin son cümlesi istisnası olmadan tüm meallerde yukarıdaki DİB meali gibi geçmektedir. Bu cümlede de marife olarak geçen السِّجْنِ *essicni* kelimesi üzerinde birkaç kere durmuş ve başındaki ال takısından dolayı ne olduğu bilinmeyen zindan anlamına gelemeyeceğini ve kelimenin manasının "o gizlenen" olması gerektiğini belirtmiştik. Bunun yanında cümleye biraz dikkatle bakıldığında Arapça metinde olmayan "daha" kelimesinin mealde olduğu görülecektir.

Cümlede geçen فَلَبِثَ *felebise* kelimesi ل ب ث (l+b+s) kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 31 kelime bulunmaktadır. Asıl anlamı, bir yerde ikamet etmek, kalmak, bağlı kalmak anlamlarına gelen bu kökten; gecikmek, bekletmek, eğleşmek, durmak, uğramak, yavaş olmak, tereddüt etmek, duraklamak anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.

Kelime Hud 11/69. ayette فَمَا لَبِثَ *fema lebise* şeklinde geçmiştir. Başında olumsuzluk anlamı veren ما ismi mevsulün olması kelimenin "gecikmek" manasını olumsuza çevirerek "gecikmemek" anlamına çevirmiştir. İsra 17/76. ayette *bir yerde ikamet etmek*, Ta-Ha 20/40. ayette *bir yerde yaşamak, kalmak,* Ahzab 33/14. ayette yine *gecikmek* manasında gelmişken başında olumsuzluk harfi anlamı "gecikmemek" anlamına çevirmiştir.

Cümlede geçen سِنِينَ kelimesi üzerinde 19. ayeti işlerken detaylı bilgiler vermiş, kelimenin diğer anlamlarının yanında sayı olarak 3-9 sayısını

gösterdiğini belirtmiştik. Bu açıklamalardan sonra ayetin son cümlesine daha isabetli mana şu şekilde olmalıdır.

فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ

"Bu yüzden birkaç yıl o gizliliğin içinde kalmaya devam etti."

Yusuf'un birkaç yıl gizlilik içinde kalmaya devam etmesi, kendisi için değil geleceklerinden haber verdiği iki arkadaşı içindir. Geçen bu zaman Yusuf'un söyledikleri gelecek haberleri hakkında onların beklentilerini azaltacak, iradelerini kullanmaları sağlanacaktır. Nitekim ilerleyen ayetlerde, onların Yusuf'un kendi gelecekleri hakkında verdiği çok önemli bilgileri unutmuş oldukları anlaşılacaktır. Bu açıklamalardan sonra anlamaya çalıştığımız ayete öngördüğümüz meali vererek kıssanın başka bir yönünün anlatılmaya başlandığı ayetlere geçelim.

Yusuf 12/42

وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ

İkisinden -ki kesinlikle onu sırdaş bilmişti- işte o kişiye "beni efendinin yanında an" dedi. Şeytan rabbinin doğru bilgisini ona unutturdu. Bu yüzden birkaç yıl o gizliliğin içinde kalmaya devam etti.

CILIZ BİR YIRTICI

Yusuf 12/43

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّى أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ۖ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِى فِى رُؤْيَاىَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ

Kral, "Ben yedi semiz ineği, yedi zayıf (ineğin) yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, rüyamı bana yorumlayın" dedi (DİB meali).

Hatırlanacağı üzere 36. ayette fiillerin muzari ve isimlerin marife olarak geçmesinden ve bunun yanında ayetin içinde rüya kelimesi olmamasından dolayı Yusuf'un iki arkadaşının söylediklerinin birer rüya olmadığını belirtmiştik. Bu ayette geçen isimlerin hepsi nekiradır ve iki defa da rüya kelimesi isim olarak geçmektedir. Fakat bu ayette de hem kralın kendisine atfen kullandığı أَرَىٰ era (görüyorum) fiili hem de rüyada gördüğünü söyledikleri ineklere atfen kullandığı يَأْكُلُهُنَّ ye'kuluhunne (onları yiyor) fiili muzari olarak gelmiştir. Dahası kurduğu ilk cümlenin içinde rüya kelimesinin geçmemiş olması, cümlenin o an gördüğü şeylerden bahsettiği izlenimi vermektedir. Birinci cümlenin bu durumuna karşılık hemen devamında gelen cümlede rüya kelimesinin iki defa (رُؤْيَاىَ rüyamı ve لِلرُّؤْيَا rüyaları) geçmesi anlatılan şeylerin rüya olduğunu da göstermektedir. Peki neden birinci cümle "ben rüyamda gördüm" şeklinde değil de anlatılan şeylerin rüya olmadığı izlenimini verecek "görüyorum" şeklinde başlamıştır?

Bu soruya daha detaylı cevabı bir sonraki ayette geçen أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ edğasu ahlam (birbirine karışmış düşler) ibaresini incelerken vermeye çalışacağız Fakat burada kısaca şu cevabı da vermemiz fazla olmayacaktır. Muzari fiillerin özelliklerinden biri, fiillerin belirttiği işin bitmediğini, belirtilen iş ile alakalı sürecin devam ettiğini bildiren fiiller olmasıdır. Kralın

gördüğü rüyayı muzari bir fiil üzerinden anlatmaya başlaması; bir yandan gördüğü rüyayı daha önce karşısındakilere anlattığını ifade ederken, diğer yandan rüyayı hala görmeye devam ettiğini, yani defalarca aynı rüyayı gördüğünü belirtmektedir.

Daha önceki bölümlerde meal müelliflerimizin 6, 21, 36, 37. ayetlerde geçen تَأْوِيل "te'vil" kelimesine de yorum manası vermelerinin doğru olmadığını belirtmiştik. Fakat bu ayete anlam veren müelliflerimiz iki farklı kelimeye daha yorum anlamını vermişlerdir. Hem yukarıdaki DİB meali hem de birçok meal ayette geçen تَعْبُرُونَ ta'burune ve أَفْتُونِى eftuni kelimelerine yorum manası vermişlerdir. Buna göre te'vil, ta'bir ve eftuni kelimelerinin üçü de yorum anlamına gelmiş olmaktadır. Yine yukarıdaki meale dikkat edildiğinde Arapça metinde geçen بَقَرَاتٍ bakaratin ve عِجَافٌ icafun kelimelerinin de "inek" olarak çevrildiği görülecektir. Kelimelerin farklı oluşu anlamın farklılığına işaret eden en büyük deliller olmasına rağmen kelimelere aynı manalar vermek artık eleştirmekten bıktığımız ilkesiz yaklaşımların sonucudur. Bunlara dikkat çekmekle iktifa edip, kendi hallerine bırakıyoruz.

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّى أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ Kral dedi, "Ben yedi semiz ineği, yedi zayıf (ineğin) yediğini… (DİB meali)

Bu cümlede geçen أَرَىٰ era (görüyorum) ve يَأْكُلُهُنَّ ye'kuluhunne (onları yiyor) fiilleri üzerinde 36. ayeti incelerken detaylıca bilgi verdiğimizi hatırlatarak diğer kelimeleri anlamaya çalışalım. Kur'an'daki bir sureye de (Bakara) isim olmuş بَقَرَاتٍ *bakaratin* kelimesi (b+k+r) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 9 kelime bulunmaktadır. Kelime sadece Yusuf suresindeki iki kullanımında (43 ve 46. ayetler) çoğul olarak geçmiştir.

بَقَر *Bakara* kelimesinin tekili بَقَرَة *bakarat* şeklindedir. Çoğulu için بَقِير *bakîr* ve بَاقِر *bakir* denir; ayrıca بَيْقُور *beykûr* da denmiştir. Erkeğine ise ثَوْرٌ *"sevrun"* öküz denmiştir. Kelimenin kendi anlamından bir fiil türetilmiş ve بَقَرَ الْأَرْض *bakarelard* denmiştir ki, *yeri yarmak* anlamına gelir. Yerde açtığı yarık geniş olduğundan her geniş yarık için de kullanılmıştır. Muhammed b. Ali (r.a.), ilimlerin inceliklerini de geniş bilgi sahibi olduğundan onların içlerini yardığından بَاقِر adını almıştır. Kişinin malının çoğalması, bir yeri yarıp diğerine geçmesi, yürüyüşünde geniş adım atmak bu kelimeyle ifade edilmiştir.

Genelde bu kökten türeyen kelimeler içinden sadece "inek" kelimesi yaygın olarak bilinmektedir. Oysa kelime çok geniş bir anlam yelpazesine

sahiptir. Aşağıda kelimenin farklı anlamlarındaki kullanımdan oluşmuş örnek cümleler fikir verecektir.

- بَقَرَ الطّبيبُ بَطْنَ الحَامِلِ وَ اَخْرَجَ الْجَنِينَ حَيًّا ... *Doktor, kadına sezaryan yaptı. Doktor hamilenin karnını yardı ve cenini canlı olarak çıkardı.*
- بَقَرَ الولدُ الزِّقَّ ..... *Çocuk tulumu deldi.*
- بَقَرَ الرجلُ العِلمَ ..... *İlime daldı, ilimde yoğunlaştı.*
- بَقَرْتُ لَهُ الحديثَ ..... *Ona sözü izah ettim, açıkladım.*
- بَقَرَ الجاسُوسَ ..... *Casus düşman hakkında bilgi edindi.*
- تَبَقَّرَ فِى المالِ..... *Malı ve parası artmak.*
- بَاقُورٌ ..... *İnek sürüsü.*
- بَقَرُ الرجُل ..... *Adamın çoluk çocuğu.*
- جُوعُ البَقَرِ ..... *Şiddetli açlık.*
- جَاءنَا فلانٌ فى حديثه بالبُقَرِ و الشُّقَرِ ..... *Bize bir sürü yalan yanlış şey söyledi.*

Görüldüğü gibi kelimenin çok bilinen inek anlamı dışında da birçok kullanımı bulunmaktadır, burada hangi anlamda kullanıldığı diğer kelimelerinde anlaşılmasıyla mümkün olacaktır.

Meallerin tamamında istisnasız بَقَرَاتٍ bakaratin kelimesi gibi inek manası verilen عِجَافٌ icafun kelimesi ع ج ف (a+c+f) kök harflerinden türemiştir. Kur'an'da bu kökten türemiş sadece 1 kelime vardır ve o da iki defa Yusuf suresinde geçmektedir.

Asıl anlamı zayıflamak, etsizleşmek olan bu kökten; perhiz yapmak, yemeği azaltmak, üstlenmek, yemekten alıkoymak, zayıf, güçsüz anlamlarına gelen kelimeler türemiştir. Meal müelliflerinin tek başına bu kelimeye "inek" manası vermeleri tuhaftır çünkü bu kelimenin böyle bir anlamı yoktur. Mesela; بَقَرَةٌ عَجْفَاءُ bakaratun acfau "zayıf inek" manasına gelen bu ifade de geçen her iki kelime meal müelliflerinin "inek" manası verdikleri kelimelerdir. Dediğimiz gibi ku kelimenin inek anlamı bulunmamaktadır. ثَوْرٌ اَعْجَفُ sevrun ea'cafu "zayıf öküz/tosun."

Yukarıdaki DİB mealinde de olduğu gibi 7 sayısını gösterir şekilde kullanılan سَبْعَ seb'a kelimesi aynı kök harflerinden (s+b+a) türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 28 kelime bulunmaktadır. Meallerde genelde 7 veya 70 olarak çevrilen bu kelime sadece Maide 5/3.ayet-

te "vahşi hayvan" anlamında kullanılmıştır. Hakaret etmek, korkutmak, parçalamak, çalmak, gizlice almak, saldırmak, ihmal etmek, sövmek, cinsel ilişki, dişi aslan, azgın, şımarık, annesi ölüp başkası tarafından emzirilen gibi kelimeler de bu kökten türemiştir. Arapçada 1, 2 sayıları genelde kelimenin kendisinde yapılan ufak değişiklerle müfred (tekil), tesniye (ikili) haline getirildiği için, sayılar üçten sonra başlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında Kur'an'da en fazla kullanılan sayı 7 sayısı olmaktadır. Ayette geçen 7 sayısından dolayı sayılarla ilgili en azından bizi ilgilendiren birkaç meseleye değinme zorunluluğu vardır.

Sayılar konusu Arapçanın en karmaşık konularından biridir. Zira sayı ile ifade edilen ve Ma'dud (sayılan) adı verilen isimler hem hareke bakımından hem erillik – dişilllik açısından, hem de tekillik çoğulluk yönünden başlarındaki sayının tek basamaklı, iki basamaklı veya üç basamaklı oluşuna göre değişim göstermektedir. Arapça da bir şeyin tekil (müfred) veya ikili (tesniye) olduğunu belirlemek için sayı kullanımı yaygın değildir. Zira nekre bir kelime belirsizlik kavramının yanında tek sayısını da zaten ifade etmektedir. كِتَابٌ Kitabun; bir kitap, رَجُلٌ Raculun; bir adam kelimeleri gibi. Tesniye (ikili) ise kelimenin yapısında yapılan ufak bir eklemeyle herhangi bir sayı kullanmadan ikili forma sokulabilmektedir.

Bu yüzden Arapça da sayılar şu şekilde tasnif edilmiştir.

· 3-10 arası sayılar.

· 11, 12 sayıları.

· 13-19 arası sayılar

· 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 sayıları.

· (21-22), (31-32), (41-42), (51-52), (61-62), (71-72), (81-82), (91-92) sayıları.

· (23-29), (33-39), (43-49), (53-59), (63-69), (73-79), (83-89), (93-99) sayıları.

· 100, 1000 sayıları ve bu sayıların katları.

Bu kategorilerin her birinde sayı ile sayılan arasında özellikle eril-dişil, tekil-çoğul uyumu farlılık arz etmektedir. Mesela, 11, 12 sayılarında sayı ile sayılan arasında eril-dişil uyumunun olması gerekmektedir. Yani sayılan şey dişil ise sayı da dişi olmalıdır. Anlamaya çalıştığımız 7 sayısının da olduğu 3-10 arasındaki sayılarda ise sayılan kelime dişil ise sayının eril, eril ise dişil olması yani tam bir uyumsuzluğun olması gerekmektedir. Bunun yanında 3-10 arasındaki sayılarda sayının belirttiği isim yani sayılan şeyin (temyiz); cemi (çoğul) ve mecrur (son harekesi esre) olmalıdır.

İşte bu kural üzerinden ayette geçen kelimelere baktığımızda şöyle bir durum çıkmaktadır. سَبْعَ بَقَرَاتٍ *seb'e bakaratin* (yedi inek) ifadesinde, بَقَرَاتٍ *bakaratin* (inek) kelimesi dişil (müennes), ineğin sayısını belirten سَبْعَ seb'a (7) kelimesi ise eril (müzekker) gelmiştir ve sayılan kelimenin sonu "in" şeklinde mecrur gelmiştir. Yani biraz önce belirttiğimiz kurallara göre ifade de sayı ve sayılan arasında eril-dişil uyumsuzluğu vardır.

Fakat meallerde istisnasız diğer ifade gibi *"yedi inek"* olarak çevrilen سَبْعٌ عِجَافٌ *seb'un icafun* ifadesin de bunun tam tersi bir durum vardır. Bu ifade de her iki kelime de eril (müzekker) gelmiş ve sayılan (temyiz) kelime mecrur değildir. Yani tıpkı birinci ifadede olduğu gibi eril-dişil uyumsuzluğu olması gereken ifade kurala uymamaktadır. İşte bu durum سَبْعٌ عِجَافٌ *seb'un icafun* ifadesine "yedi inek" manasını vermeyi imkânsız hale getirmektedir.

Müfessirlerimizden bazıları ifade de geçen عِجَافٌ icafun kelimesinin hem dişil hem de eril varlıklar için kullanılabilen bir kelime olduğunu söylemişlerdir. Fakat öyle bile olsa; bu kelimenin sözlük manaları arasında "inek" anlamını verebileceğimiz bir kelime olmadığı gibi, kelime sayılan bir varlığı gösterdiği için ifade de son harfinin harekesi tıpkı diğer ifade de olduğu gibi mecrur olması gerekirdi. Bunun yanında سَبْعٌ seb'un kelimesinin son harfinin tenvinli olması bu kelimenin anlamının bir sayıyı değil başka bir şeyi gösterdiğini belirtmektedir. Çünkü 3-10 arasındaki sayılarla kurulan cümlelerde sayıları belirten kelimelerin sonunun tenvinli olmaması gerekmektedir.

Ayette geçen سَبْعٌ عِجَافٌ ifadesi bir sıfat tamlamasıdır. Sıfat tamlamalarında sıfatlar kendilerinden önce gelen isimlerle;

1. İrap (Merfu, Mansup veya Mecrur) yönünden (hareke uyumu).

2. Marife (belirlilik) – Nekrelik (bilinmezlik) yönünden.

3. Müzekkerlik (erillik) – müenneslik (dişillik) yönünden.

4. Nicelik (Tekil – ikili – çoğul) yönünden tam bir uyum içinde olmak zorundadır.

Bu özelliklerin tamamı anlamaya çalıştığımız ifade de bulunmaktadır ve anlamının سَبْعٌ عِجَافٌ seb'un acifun "cılız bir yırtıcı" şeklinde olması daha isabetli olmaktadır. İşte tüm bu sebeplerden dolayı anlamaya çalıştığımız ayetin ilk cümlesine aşağıdaki gibi bir mana verilmesi daha isabetli olacaktır.

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّى أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ

Kral dedi, "Ben onları, cılız bir yırtıcının yediği yedi semiz inek görüyorum…

Bu cümlenin devamında yine içinde 7 sayısı olan سَبْعَ سُنْبُلَاتٍ *seb'e sunbuletin* ifadesi gelmektedir ve bu ifade de tıpkı cümlenin başında gelen سَبْعَ بَقَرَاتٍ *seb'e bakaratin* "yedi inek" ifadesi gibidir. Yani sayı ile sayılan arasında eril-dişil uyumsuzluğu ve sayılan kelimenin son harfinin harekesinin mecrur oluşu yönünden 3-10 arasındaki sayılarla ilgili az önce belirtilen kurallara uymaktadır. Bu durumda cümlenin devamında gelen سَبْعَ سُنْبُلَاتٍ seb'a sunbuletin ifadesindeki سَبْعَ seb'a kelimesini de 7 sayısı olarak anlamamızın önünde bir engel yoktur. سُنْبُلَاتٍ sunbuletin kelimesi س ن ب ل (s+n+b+l) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş sadece 5 kelime vardır ve hepsi de "başak" anlamındadır. Bu açıklamalardan sonra ayetin ilk cümlesinin anlamı şu şekilde olmalıdır.

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّى أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ۖ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِى فِى رُؤْيَاىَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ

Kral, "Ben kesinlikle onları cılız bir yırtıcının yediği yedi semiz ineği ve diğerleri kupkuru yedi yeşil başağı görüyorum" dedi…

RÜYALARI TABİR EDEBİLİYORSANIZ...

يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِى فِى رُؤْيَاىَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ

Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, rüyamı bana yorumlayın" dedi (DİB meali).

Birinci cümlede gelmemiş olan rüya kelimesi işte bu cümlede hem de iki defa رُؤْيَاىَ ru'yaye ve لِلرُّؤْيَا lirru'ya şeklinde geçmektedir. Yukarıya aldığımız DİB meali (ve diğer mealler) hem أَفْتُونِى eftuni kelimesine "yorumlayın" hem de تَعْبُرُونَ ta'burune kelimesine "yorumluyorsanız" manası vermişlerdir. Meallerimiz daha önce 6, 21, 36, 37. ayetlerde geçen "te'vil" kelimesine de yorumlama manası vermişlerdi. Bu durumda üç farklı kelime aynı anlama gelmiş olmaktadır. Oysa kelimelerin farklı oluşu, anlamın da farklı olduğunun en bariz göstergesidir.

أَفْتُونِى *Eftuni* kelimesi danışmak, fetva vermek, görüş bildirmek anlamındadır. Kök harfleri فتى (f+t+y) olan kelime üzerinde daha önce durmuştuk.

Bir şeyi ilk haline döndürmek, ilk, asıl, ana sebeb, varılması gereken asıl hedef anlamına gelen تَأْوِيل te'vil kelimesi üzerinde de durmuştuk.

تَعْبُرُون *Tea'burun* kelimesi ise عبر (a+b+r) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 9 kelime bulunmaktadır.

عَبْر *Abr* kelimesinin asıl anlamı, bir halden başka hale geçmektir. عُبُور *Ubr* ise; ya yüzerek, ya geminin içinde, ya devenin üstünde ya da köprünün üzerinden suda geçmek anlamındadır. عِبْرَة *İbret* görünenin bilgisinden hareketle görünmeyene ulaşmak demektir. تَعْبِير *Ta'bir* Rüyaları yorumlamak anlamındadır. Rüya tabircisi, rüyaların zahirinden içlerine doğru nüfuz eder.

Ayrıca bu kökten fiil olarak karşıdan karşıya geçmek, yorumlamak, ifade etmek, anlatmak, içindekini açığa çıkarmak, görüşünü açıklamak, duyguları ifade etmek, göz gezdirmek, göz yaşı akıtmak, itibar etmek, denemek, ibret almak, ilan etmek, sayılmak, itibaren anlamlarına gelen kelimeler türemiştir. İsim olarak ise yorum, saygı, itibar, prestij, geçici, deyim, geçit, ifade, farazi bir iş, yol geçen, aşk, sevgi, veciz söz, zamanla, nehir kıyısı, meclis, ibret, ders, uyarı, geçiş, ibrani, hoş koku anlamlarında kelimeler türemiştir.

Bu kelime Kur'an'da geçtiği yerlerde ibret almak, ibret ders, yolcu, yoldan geçmek anlamlarında kullanılmıştır.

Bu durumda ayetin son cümlesine يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِى فِى رُؤْيَاىَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ cümlesinin anlamı "Ey ileri gelenler eğer siz rüya için itibar ediyorsanız rüyam hakkında bana görüş bildirin" şeklinde olmalıdır. تَعْبُرُونَ *Ta'burun* kelimesi Kur'an'da geçtiği 7 yerde لَعِبْرَةً *ibraten* (ibret) şeklinde isim olarak geçmişken, fiil olarak biri bu ayette diğeri ise Haşr 59/2. ayette olmak üzere sadece iki defa geçmektedir. Genelde yorum yapmak anlamında anlamlandırılan bu kelime bir şey üzerinde rasgele birtakım şeyler söylemeyi değil, yaşanan olayların durumunu hem doğru değerlendirmeyi hem de doğru çıkarımlar yapmayı işaret etmektedir. Mesela, Naziat 79/26. ayette Firavun'a verilen nekel cezasında Allah'a saygılı olanlar için ibret vardır denilirken, kast edilen şey herkesin kendisine göre kıssadan hisse çıkarması değil, yaşananların doğru değerlendirilip, doğru çıkarımlar yapılması istenmektedir. Değilse yaşanan olay tarihi bir kalıntıya, görmek için yapılan seyahatler ise tıpkı günümüzde olduğu gibi turistik geziye dönüşecektir. Nitekim Mısır'daki piramitleri görmek için her gün oraya giden binlerce insan, bakmakta, görmekte, incelemekte hatta tarihini okumaktadır ama ibret almamaktadır. Yine Yusuf 12/111. ayette bizzat anlatılan Yusuf kıssasında alınması gereken ibret olduğu söylenmektedir. Bu en başta kıssayı doğru anlamayı gerektirmektedir. Değilse yanlış değerlendirilen bir olay veya şeyde görülecek ibret de yanlış olacaktır. Kelime Kur'an'da geçtiği her yerde görülen, yaşanan, duyulan ne varsa onları doğru görüp doğru çıkarımlarda bulunmaya ve hayata buna göre yön vermeye vurgu yapmaktadır. Mesela, 16/66 ve 23/21. ayetlerde hayvanlardan elde edilen sütte ibret olduğu söylenmektedir. Yeryüzünde yaşayan insanların tamamı sütün hayvanlardan elde edildiğini bilmektedir. Hatta bu bilgi bilim adamlarının süt üzerine yaptığı bilimsel araştırmalar sonucunda mikroskobik seviyeye gelmiştir. Bu kadar bilgili olunmasına rağmen sütten çıkarılan ibret, yağ oranı, neye faydalı olduğu, vücutta nasıl etki yaptı-

ğı, günün hangi saatlerinde içilmesi gerektiğinin ötesine geçememiştir. Bu en başta hayvandan elde edilen sütün doğru bilgisine ulaşılmadığını göstermektedir. Doğru değerlendirilmediği için Yüce Allah'ın kulların takvası artsın diye ibret kıldığı süte yeryüzündeki herkes ulaşmasına, içmesine yararlanmasına rağmen, artan tek şey yanlışlar olmaktadır.

İşte anlamaya çalıştığımız Yusuf suresindeki kıssada kralın karşısındaki insanlara "tabir yapabiliyorsanız rüyam hakkında görüş bildirin" demesinin arka planında bu vardır. Kral onlardan akıllarına gelen şeyleri söyleyip zırvalamalarını değil, doğru değerlendirip, doğru bilgi vermelerini istemişlerdir. Zaten bir sonraki ayette kralın karşısındaki ileri gelenler, görüş bildirmeyeceklerini değil, görülen rüyanın görüş bildirmeye değmeyecek karışık bir rüya olduğunu söylemektedirler.

Kelimenin görünenden görünmeyenin bilgisine ulaşmak anlamını göz önüne aldığımızda kralın bu söyleminin gördüğüm rüyadan görmediğim ve bilmediğim hayattaki karşılığını bana bildirin anlamına geldiği anlaşılacaktır. Yani kral rüyasının hayatta bir karşılığının olup olmadığını araştırmaktadır.

Kur'an'da Saffat 37/102-113 ayetlerinde İbrahim'in, Enfal 8/43, İsra 17/60 ve Fetih 48/27.ayetlerinde Muhammed (a.s)'in rüyalarından bahsedilmektedir. Bu iki resul dışında rüyasından bahsedilen tek kişi Yusuf kıssasındaki kraldır. Muhammed ve İbrahim (a.s.m)'in gördüğü rüyalara baktığımızda hepsinin ikisinin hayatında çok önemli yerinin olduğu görülecektir. Mesela, İbrahim, gördüğü rüya üzerine oğlunu kurban etmeye kalkışmıştır.

Yine Enfal suresinin 43. ayetinde Allah resulü Muhammed (a.s)'e bedir savaşında düşmanın sayısının az olduğunu rüyasında gösterilmiştir. İsra suresinin 60. ayetinde Allah resulünün gördüğü bir rüya imtihan vesilesi kılınmıştır. Fetih suresinin 27. ayetinde yine bir rüyanın hayattaki karşılığının gerçekleştiğinden bahsedilmiştir.

Resullerin rüyası ile sıradan insanların rüyalarının aynı düzeyde olmayacağı gayet açıktır. Fakat her ne olursa olsun, kim görürse görsün sonuçta rüya gerçek bir olay değildir. Rüya insanın uykusunda ve bilinç dışı olarak gördüğü hatta görme işleminin bile gözle olmadığı bir şeydir. İnsanın rüyada gördüğü her şey muhaldir.

Kur'an'da rüya hakkında verilen bilgiler veren ayetler üzerinden işin uzmanları tarafından yapılacak bir çalışma bilinmeyen birçok şeyi gün yüzüne çıkaracaktır. Burada böyle bir çalışma yapılmayacaktır. Çünkü ne bu çalışmanın konusu rüyadır ne de bu çalışmayı yapanlar bu işin erbabıdır.

Bununla beraber rüyada görülen birtakım şeylerin sonradan gerçek hayatla örtüştüğü de hemen herkesin yaşadığı bir şeydir. Rüyada görülen her şey semboliktir hatta rüyada görülenlerin gerçek hayatta yaşanması bile rüyayı sembolik olmaktan çıkarmaz. Çünkü ne rüyada işlenen iyi fiillerin ne de kötü fiillerin ceza ve mükafat olarak bir karşılığı yoktur. Yani rüyada adam öldüren birine kısas uygulanmayacağı gibi rüyasında hacca gidene hac yapmış gibi mükafat verilmeyecektir. Çünkü rüyada görülenlerin hiçbirinde irade yoktur. Zaten rüyanın kendisi irade dışıdır. Hiç kimse istediği rüyayı göremeyeceği gibi, görüyor olduğu rüyasına da müdahale edemez. Bu durum rüyada görülen her şeyin sembolik değerde olduğu anlamına gelmektedir. Rüya tabiri işte rüyada görülen bu sembollerin gerçek hayattaki karşılıklarını bilmek demektir. Yani görülen rüyadan henüz yaşanmadığı için hayattaki görünmeyen karşılıklarına ulaşmak. Bununla beraber hiç kimse rüyada gördüğü her şeyin gerçek hayatta mutlaka bir karşılığının olacağını söyleyemez ve hatta rüyada gördüklerinin hayattaki karşılıklarının ne olacağını önceden bilemez. Hayatta karşılığı çıkan bazı rüyalar bile ancak gerçek olaylar yaşandıktan sonra bilinebilirler. Mesela, kişi rüyasında hiç bilmediği bir kişiyi görse, sonradan bu kişi ile karşılaşsa, karşılaştığı kişinin rüyasında gördüğü kişi olduğunu ancak gerçek kişi ile karşılaştığında anlayacaktır. O kişi ile karşılaşana kadar rüyasında gördüğü kişinin gerçek hayatta bir karşılığının olup olmadığını asla anlayamayacaktır. Yani ne kadar gerçekçi olursa olsun, rüyada görülen sembolik şeylerle ilgili ne kadar bilgi sahibi olunursa olunsun Yüce Allah bildirmedikçe kimse rüyada görülen semboller üzerinden gelecekle ilgili haber veremez. Rüyada görülen olaylar yüzde yüz yaşansa bile, yaşanan şeylerin rüyada görülen şeyler olduğu ancak olaylar yaşandıktan sonra bilinebilir.

Buna rağmen insanlık çok uzun zamandan beri rüyalar üzerinden geleceğin bilgisini elde etmek istemiştir. Hatta Müslüman ulema(!) bile rüya tabirleri ile ilgili yüzlerce eser telif etmiştir. Günümüz modern(!) dünyanın gelişmiş insanları(!) bile rüyaların gizemi üzerine oldukça fazla kafa yormaktadır.

Kral'ın yönetimde söz sahibi oldukları ayette geçen Mele kelimesinden anlaşılan kişilere إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ "eğer rüya için tabir yapabiliyorsanız" demesi de o toplumda rüya üzerinden gelecek bilgisine ulaşmanın hem de devletin en üst kademesinde bile itibar gördüğünü göstermektedir. Bir ayet sonra bu daha açığa çıkacaktır. İşte kralın rüyasını karşısında-

kilere anlatmasının arka planında da bu olmalıdır. Cümlede geçen إِنْ كُنْتُمْ in kûntûm ibaresinin başında gelen إِنْ edatı şart ve iddia bildiren bir edattır. Kur'an'da bu edatın iddia içerdiğine dair pek çok ayet bulunmaktadır.

Hud 11/13

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Yoksa onu (Kur'an'ı) uydurdu mu diyorlar? De ki "İddianıza sadıklar iseniz, Allah dışında güç yetirebildiğiniz herkesi yardıma çağırın da onun dengi on sure uydurup getirin bakalım."

Bu ayetin son cümlesinin إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (in kuntum sadikin) başında gelen إِنْ edatı meale iddia olarak yansımıştır. Bu edatın bu şekildeki kullanımı ile ilgili yüzlerce ayet vardır.

Kralın karşısındaki adamlar kralın yönetimde değer verdiği, fikirlerine danıştığı insanlardır. Bu insanların neleri yapıp neleri yapamayacaklarını hatta bilgi seviyelerini bilmiyor olmasına imkân yoktur. Bu yüzden incelediğimiz cümlede bu edatın anlama "iddia" yönünde bir katkısının olması gerekmektedir.

Buna göre anlamaya çalıştığımız ayetin son cümlesinin; يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ "Ey önde gelenler ailesi, rüyayı tabir ediyor (bilinmeyenin bilgisine ulaşıyor) olduğunuzu iddia ediyorsanız, haydi rüyam hakkında da bana bağlayıcı fikir verin. Şeklinde anlaşılması daha doğru olacaktır. Ayette geçen أَفْتُونِي Eftuni kelimesine "bağlayıcı fikir verin" şeklinde anlam vermemizin sebebi, kelimenin üzerine amel geliştirilen bağlayıcı görüş anlamında olmasındandır. Bağlayıcı hüküm anlamına gelen "fetva" kelimesinin de bu kökten türediğini hatırladığımızda, kelimeye "bağlayıcı fikir vermek" anlamını vememiz daha iyi anlaşılacaktır.

Ayetin başında gelen الْمَلِكُ (El-melik) kelimesi görüldüğü gibi ال takısı yani Arapçadaki bilinirlilik takısı almıştır. Kelimenin ال takısı alması bahsi geçen kişinin daha önceden biliniyor olmasına işarettir. Olayların yaşandığı yerin Mısır olarak belirtilmiş olması, daha öncesinde kralın Seyyid kelimesiyle belirtilmiş olması melik kelimesinin burada ال takısı alarak الْمَلِكُ el melik / o kral şeklinde gelmesine neden olmuştur.

Yusuf 12/43

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّى أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ۖ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِى فِى رُؤْيَاىَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ

O kral "Ben, kesinlikle onları cılız bir yırtıcının yediği yedi semiz ineği ve en sonunda kupkuru olan yedi yeşil başağı görüyorum. Ey önde gelenler ailesi! Rüyayı tabir ediyor (bilinmeyenin bilgisine ulaşıyor) olduğunuzu iddia ediyorsanız, haydi rüyam hakkında da bana bağlayıcı fikir verin.

EDĞASU AHLAM

Yusuf 12/44

قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ ۖ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ

Dediler ki: "Bunlar karma karışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilmiyoruz" (DİB meali)

Bir önceki bölümde meallerin أَفْتُونِى ef'tuni تَعْبُرُون teğ'burun تَأْوِيل te'vil kelimelerine farklı ibareler olmalarına rağmen "yorumlamak" manası verdiğini belirtmiştik. Aynı şey bu ayette de yapılmış ayette geçen بِتَأْوِيلِ kelimesine "yorumunu" manası verilmiştir.

Bir önceki ayette kral, yönetimde söz sahibi olan mele'ye rüyasını anlattıktan sonra أَفْتُونِى فِى رُؤْيَاىَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ demişti. Bunu söylerken de onlardan rüyasını tabir etmelerini ve bu tabir üzerinden fikir belirtmelerini söylemişti. O bunları söylerken iki fiil kullanmıştı. أَفْتُونِى ve تَعْبُرُون fiilleri. Fakat yönetimde söz sahibi olan kişiler, ona cevap olarak bu iki kavramı da kullanmamış بِتَأْوِيلِ te'vil kelimesini kullanmışlardır. Ayrıca kral gördüğü şeyin rüya olduğunu söylemesine rağmen onlar bu rüyayı, rüya olarak değil "edğasu ahlam" olarak nitelemiştir. Söylemdeki bu şekildeki kelime değişikliklerinin mutlaka bir sebebi, bir anlamı olmalıdır. Kelimeler farklı olmasına rağmen aynı manaları vermek asla doğru değildir.

أَضْغَاثُ *Edğasu* kelimesi ض غ ث d+ğ+s kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş sadece 3 kelime bulunmaktadır. ضِغْث Diğ's kelimesinin aslı, reyhan, ot ve yonca karışımından oluşmuş tutam demektir. Çoğulu أَضْغَاثُ ed'ğasu şeklindedir. Elle yoklamak, elle tutup denemek, toplayıp bir araya getirmek, demet yapmak, deste yapmak, karıştırmak, birbirine katmak, sıvazlamak, hafifçe yıkamak, döküntü atılmış şey, işe yaramayan ve atılan şey, hayvan tersi, hayırsız söz, boş konuşma, ot demeti, yaş kuru karışık ot balyası, karmaşık, korkunç, kabus, yorumlanması zor rüya anlamlarında kelimeler de türemiştir.

أَضْغَاثُ أَحْلَام *Edğasu ahlam* tamlamasının ikinci kelimesi olan أَحْلَام *ahlam* kelimesi حلم h+l+m kökünden türemiştir. Kur'an'da bu kökten türemiş 21 kelime bulunmaktadır. Kelimenin asıl anlamı nefsi ve tabiatı, öfkenin heyecanına karşı kontrol etmek demektir. Ayrıca bu kökten düş görmek, birisini rüyasında görmek, ergenliğe ulaşmak, derideki böceği ayıklamak, yumuşak huylu olmak, gayet alçak gönüllü olmak, vakur ve serin kanlı olmak, görmediği halde rüya uydurmak, rüyasında cinsel ilişkide bulunmak, yumuşak huylu olmamasına rağmen öyle görünmeye çalışmak, katılaşarak peynir haline gelen süt, akıl, akıllılık, sarkıt, dikit, halim selim, olgun, alçak gönüllü anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.,

Bu kelime Kur'an'da 11 yerde Yüce Allah'ın bir sıfatı olarak geçmiştir. Ayrıca bu kelime sıfat olarak 2 defa İbrahim'e, İsmail'e ve Şuayb'e atfen kullanılmıştır. İki defa ise ergenlik çağı anlamında kullanılmıştır. Geri kalan 4 kullanım tıpkı incelediğimiz ayette ki gibi أَضْغَاثُ أَحْلَام *Edğasu ahlam* şeklinde gelmiştir. 4 kez kullanılan kelimenin iki tanesi incelediğimiz ayette diğer bir tanesi tıpkı bu ayette olduğu gibi أَضْغَاثُ أَحْلَام tamlaması şeklinde Enbiya 5 de gelmiştir. Enbiya suresinde içinde أَضْغَاثُ أَحْلَام Edğasu ahlam tamlamasının geçtiği ayetin öncesine bakıldığında bunun müşrikler tarafından Allah resullerinin getirdikleri ayetler hakkında söylendiği görülecektir. Resuller kendilerine verilen ayetlerin kaynağının Yüce Allah olduğunu söylerken, müşrikler bu ayetlerin kaynağının أَضْغَاثُ أَحْلَام olduğunu söylemişlerdir. Kimi mealler Yusuf suresindeki kullanımın tıpkısı olan bu tamlamaya "saçma sapan hayaller" manası vermişken birçoğu "saçma sapan rüyalar" manası vermiştir. Fakat أَحْلَام kelimesine ister rüya anlamı ister hayal anlamı verilsin her ikisi de doğru olmamaktadır. Zaten أَحْلَام ahlam kelimesinin de türediği حلم kökünden türemiş kelimeler yelpazesi içerisinde "hayal görmek" diye bir anlam yoktur.

Diğer meallerin hepsi hem Yusuf suresindeki iki kullanıma hem de enbiya suresinde geçen أَحْلَام kelimesine düş, rüya anlamı vermişlerdir. Fakat aynı mealler Tur suresi 32. ayette اَحْلَامُهُمْ ehlamuhum şeklinde geçen aynı kelimeye onların akılları manası vermişlerdir. Tur suresinde bu kelimeye akıl manası verilmesi de son derece yanlıştır. Çünkü حِلْمٌ (ağırbaşlılık, vakar, yumuşak huyluluk, tevazu sahibi olmak, alçak gönüllü olmak) kelimesinin çoğulu olan أَحْلَام ahlam kelimesindeki akıl manası övülen bir akıldır. Yani müsbet bir aklı ifade etmek için kullanılmıştır. Oysa Tur suresindeki kelimenin geçtiği ayetin öncesine ve sonrasına bakıldığında

övülen bir şeyden değil yerilen bir şeyden bahsedildiği hemen anlaşılacaktır. Tüm bunlar rüya anlamındaki رُؤْيَا kelimesi ile أَحْلَامٍ kelimesi arasında bir farkın olduğunu bize göstermektedir.

أَحْلَام Kelimesinin çoğul olması ve farklı şeylerden deste yapmak anlamındaki أَضْغَاثُ edğasu kelimesiyle birlikte bir tamlama halinde gelmesi görülen bu rüyanın farklı zamanlarda görülmüş düşler olduğu anlamını ön plana çıkarmaktadır. Enbiya süresinin 5. ayetinde Allah resullerinin getirdikleri ayetlere aynı şekilde أَضْغَاثُ أَحْلَام denmesi de bu anlamı desteklemektedir. Zira Allah resulleri de ayetleri bir çırpıda değil peyderpey almaktadırlar. Bu durumda kralın danışmanlarının onun rüyasına أَضْغَاثُ أَحْلَام demesi, kralın bu rüyayı tek seferde görmediği, farklı zamanlarda gördüğü anlamına gelmektedir. Bu açıklamalardan sonra أَضْغَاثُ أَحْلَام tamlamasına " derlenmiş (asılsız) düşler" anlamını vermemiz daha isabetli olacaktır kanaatindeyiz.

Yusuf 12/44

قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ ۖ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ

Dediler ki: "Bunlar derlenmiş asılsız düşlerdir. Biz asılsız düşlerin te'vilinin alimleri değiliz.

BENİ ELÇİ YAPIN

Yusuf 12/45

وَقَالَ الَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ

Zindandaki iki kişiden kurtulmuş olanı, nice zamandan sonra (Yûsuf'u) hatırladı ve "Ben size onun yorumunu haber veririm, hemen beni (zindana) gönderin" dedi. (DİB meali)

Meallerin durumu gerçekten hayret vericidir. Hatırlanacağı gibi 42. ayeti işlerken ayette geçen نَاجٍ *naci* kelimesinin *isim* olduğu halde *muzari fiil* olarak anlam verildiği üzerinde durmuştuk. Bu sefer ise tam tersi yapılmış burada *fiil* formunda geçen نَجَا *neca* kelimesine *"kurtulmuş olan"* şeklinde isim manası verilmiştir. Oysa kelimeye kurtulmak üzerinden mana verilecekse, kelime müfred, müzekker, gâib olduğu için *"kurtuldu"* manası verilmesi gerekirdi. Aynı kelimeye isim formunda geldiğinde fiil manası, fiil formunda geldiğinde ise isim manası vermek meal yazarlarının Kur'an'ın Arapça metninden bağımsız ve sadık olmadıklarının, kelimelere keyfi veya hazır şablonlar üzerinden mana verdiklerinin en büyük ve en bariz göstergeleridir

Mealleri kendi hallerine bırakıp mazi fiil olarak gelen نَجَا *neca* kelimesinin fiil olarak anlamlarını tekrar hatırlatıp kelimeleri anlamaya devam edelim.

نَجَا *Neca* kelimesi نجو n+c+v kök harflerinden türemiş mazi bir fiildir. Bu kökten fiil olarak kurtulmak, fısıldamak, fısıltı halinde konuşmak, kurtarmak, gizlice söylemek, sır vermek, sırdaş olmak anlamlarında kelimeler türemiştir. 42. ayette isim formunda geçen نَاجٍ *naci* kelimesine *"sırdaş"* anlamı vermiştik. Aynı anlamın burada da devam etmesi için نَجَا *neca* kelimesinin anlamının fiil olarak *"sırdaşlık yaptı"* daha isabetlidir. Bu durumda başta geçen cümlenin وَقَالَ الَّذِى نَجَا مِنْهُمَا *"ikisinden (Yusuf'un) sırdaşlık yaptığı o kişi dedi ki"* şeklinde olması daha isabetlidir.

Bu kişinin 21. ayette Yusuf'u köle iken satın alan adam ve aynı zamanda 36 -42.ayetler arasında anlatılan olaylardaki ikinci adam olduğunu belirtmiştik. Aynı zamanda 36. ayeti işlerken bu adamın Mısır yönetiminde söz sahibi olan bir kurulun içinde ama alt kademelerde bir iş yaptığını da belirtmiştik. İşte bu ayet o kişinin kralın etrafında bulunan ve yönetimde söz sahibi olan Mele grubu içinde olduğunu göstermektedir. Alt kademelerde biri olduğu ise ayetin sonunda gelen "beni gönderin" anlamındaki فَأَرْسِلُونِ *feersiluni* kelimesinden anlaşılmaktadır. Dikkat edilirse bu kişinin hitabı krala değil, mensup olduğu kuruladır. Çünkü çoğul olarak "beni sizler gönderin" demiştir. Yani bu kişi krala değil kurula hitap etmiştir. Yine أُنَبِّئُكُمْ *unebbiukum* kelimesinde gelen zamir (كُمْ) *"sizler"* anlamındaki çoğul zamir olması, Yusuf'u satın alıp özgürleştiren bu adamın Mısır yönetiminde söz sahibi olan Mele kurulunun içinde ama alt rütbelerde biri olduğunu göstermektedir.

Bu kişi daha Yusuf'un yanına gitmeden ve Yusuf'un bu rüyanın tevilini yapıp yapamayacağını tam bilmeden kesin bir dille أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ *"ben size onun tevilinin haberini bildiririm"* şeklinde konuşması nereden kaynaklanmaktadır?

Hatırlanacağı gibi 37. ayette Yusuf biri bu adam olan iki kişiye "İşte rabbimin bana öğrettiği şeyden ikinize bildiriyorum. İkinize gelmezden önce onun aslını ikinize bildirmiş olmam dışında, o, rızıklandırılacağınız buğdayı ikinize sunmayacak" demiş, ardından İbrahim soyu olduğunu da söylemişti. 42. ayette ise Yusuf bu adama *"beni efendinin yanında an"* demişti. İşte tam da bunu söylemesi onun birkaç yıl daha gizlilikte kalmasına neden olmuştu. İşte tüm bunlar Yusuf'un aslında bu adama olayı çok daha önceden haber verdiğini göstermektedir.

Ayetin sonunda bu adam فَأَرْسِلُونِ *feersiluni* demektedir. Meallerin tamamı genelde bu kelimeye parantez içi bir kelime de ekleyerek *"beni (zindana) gönderin"* manası vermişlerdir. Fakat daha önce belirttiğimiz gibi **kıssaya zindan motifinin eklenmesi Kur'an kelimelerinden değil İsrailayattan kaynaklanmaktadır.** Üstelik ülkedeki en üst düzeyde bulunan kişilerin hemen yanıbaşında olan birinin zindandaki birini görmek için izin istiyor olması akla yatkın gelmemektedir. Yusuf'un zindanda olmadığı birkaç ayet sonra daha iyi anlaşılacaktır.

Yusuf 12/45

وَقَالَ الَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ

İkisinden (Yusuf'a) sırdaşlık yapmış o kişi, nice zamandan sonra hatırladı ve "Ben size onun aslını bildirebilirim, beni elçi olarak belirleyin!" dedi.

BİLSİNLER DİYE

Yusuf 12/46

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّى أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

(Zindana varınca), "Yûsuf! Ey doğru sözlü! Rüyada yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yemesi, bir de yedi yeşil başakla diğer yedi kuru başak hakkında bize yorum yap. Ümid ederim ki (vereceğin bilgi ile) insanlara dönerim de onlar da (senin değerini) bilirler" dedi. (DİB meali)

Meallerin birçoğunda olduğu gibi yukarıdaki mealde de ayetin çevirisi (zindana varınca) şeklinde parantez içi bir eklemeyle başlamaktadır. Hemen belirtelim ki böylesine parantez içi eklemeler ayetin Arapça metninden değil, geleneksel anlayışın Yusuf'un zindanda olduğuna dair peşin kabulünden kaynaklanmaktadır. Bu anlayışın temelinde ise kesinlikle İsrailiyat vardır. Bu ayette geçen kelimelerin birçoğu üzerinde daha önce durmuştuk.

الصِّدِّيقُ *El sıddik* kelimesi صدق s+d+k kök harflerinden türemiştir. Kur'an'da bu kökten türemiş 155 kelime bulunmaktadır. Bu kökten; doğru söylemek, olayı olduğu gibi anlatmak, onaylamak, tasdik etmek, dilediği gibi hareket etmek, dost edinmek, sadaka vermek, sözünün eri, kadına verilen mehir, samimiyet, kâmil, olgun, özü sözü doğru olmak, samimi dost, sırdaş anlamlarında kelimeler türemiştir.

Kelimenin ال takısıyla الصِّدِّيقُ *el sıddik* şeklinde gelmesi hem Yusuf'un hem de bu adamın "sıddık" kelimesine yüklenilen anlam hakkında aynı şeyleri bildiklerini göstermektedir. Bu kelime Kur'an'da 155 defa geçmesine rağmen belirli bir isme atfen sadece 3 kişi için kullanılmıştır; İbrahim, İdris ve Yusuf. Ayetin başında adamın Yusuf'a hitabı أَيُّهَا الصِّدِّيقُ *eyyühel sıddiku* şeklindeydi. أَيُّهَا *Eyyuha* kelimesi salt anlamda bir hitap değildir.

Aynı zamanda mensubiyet bildiren bir yanı da vardır. Yusuf daha önce bu kişiye İbrahim, İshak ve Yakup'un ataları olduğunu bildirmiş (38. ayet) onların peşi sıra gittiğini söylemişti. İşte adam ona bu yüzden يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ *"Sıddıklar ailesininYusuf'u"* demiştir.

Ayette iki defa لَعَلِّى ve لَعَلَّهُمْ şeklinde لَعَلَّ *lealle* edatı kullanılmıştır. Genelde bu edat "umulur ki" veya "belki" anlamında karşılanmıştır. Kur'an'da bu anlamların dışında; için, diye, …den dolayı, sanki, ummak, işfak (korkutmak), ta'lil (neden bildirme), istifham (soru) ve temenni (ummak) anlamlarında da kullanılmıştır.

Cümlede geçen أَرْجِعُ *erciu* kelimesi ر ج ع r+c+a kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 104 kelime bulunmaktadır. Bu kökten; dönmek, vazgeçmek, bırakmak, terk etmek, caymak, faydalı olmak anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.

Bu açıklamalardan sonra cümlenin doğru anlamı şu şekilde olmalıdır.

لَعَلِّى أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

"ümit ediyorum ki insanlara faydalı olacağım, bundan dolayı onlar da bilecekler.

Hatırlanacağı üzere Yusuf 41. ayette şöyle demişti.

قُضِىَ الْأَمْرُ الَّذِى فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ

İşte onun hakkında ikinizin görüş de isteyeceği o işin zamanına gelindi."

Bu cümlenin son kelimesi تَسْتَفْتِيَانِ *"testeftiyan"* (görüş isteyeceksiniz) şeklinde bitmektedir. Anlamaya çalıştığımız ayette ise cümle يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا *"Sıddıklara ailesinin Yusuf'u, bize görüş bildir!"* şeklinde başlamaktadır. Bu cümle içinde *"bize görüş bildir"* anlamı verdiğimiz أَفْتِنَا *"eftina"* kelimesi ile 41. ayetteki kelime aynı kelimedir ve olay tıpkı Yusuf'un dediği gibi gerçekleşmiş, onlar Yusuf'a gelmiş görüş istemektedirler. أَفْتِنَا "eftina" (bize görüş bildir) kelimesi bir emir fiil ve bir zamirden oluşmuştur. Kelimenin sonundaki نَا "na" harfi zamirdir. Bu zamir hem üç veya daha fazla kişileri gösterir şekilde *"biz"* hem de sadece iki kişiyi gösterir şekilde *"ikimiz"* anlamındadır. İşte bu zamir bu adamın Yusuf'un yanına tek başına gelmediğini, yanında bir başkasının da olduğunu göstermektedir.

Bu açıklamalardan sonra ayetin mealinin aşağıdaki gibi olması daha isabetli olmalıdır.

Yusuf 12/46

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّى أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

"Sıddıklara mensup Yûsuf! Onları cılız bir yırtıcının yediği yedi semiz inek, sonunda kupkuru olan yedi yeşil başak hakkında bize görüş bildir. Ümit ediyorum ki insanlara faydalı olacağım, umulur ki (bundan dolayı) onlar da bilecekler.

NEREDEN BİLİYOR

Yusuf 12/47-49

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِى سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ

(47) Yûsuf dedi ki: "Yedi yıl ara vermeden ekeceksiniz. Ardından, yiyeceğiniz az şeyin dışında hasat ettiğiniz şeyi başağında bırakın.

ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ

(48) "Çünkü bunun ardından şiddetli bir sıkıntı (korku) başlayacak. (İnsanlar) Koruma altına aldığınız az şeyden başka siz ne sunduysanız onları yiyecekler.

ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ

(49) "Çünkü; onda yağmurun yağacağı, ve yine onda insanların sağım yapacakları yıl (ancak) bunun ardından gelecek.

Bu üç ayette Yusuf gelecekte olacak olaylardan haber vermiştir. O rüyayı tabir etmemiş, direk olarak kralın gördüğü rüyasının gerçek hayatta nasıl sonuçlanacağını bildirmiştir. Son ayette "onda insanların bol yağmur alacakları ve sağım yapacakları bir yıl gelecek" şeklindeki cümleden, bu kıtlığın hem insanlar hem de hayvanlar üzerindeki etkisinin biteceği anlaşılmaktadır. Aslında ayetin sonundaki يَعْصِرُونَ *yeasirun* kelimesinin anlamı sıkarak bir şeyin usaresini elde etmektir. Kelimeye *"sağım yapacaklar"* şeklinde anlam vermemiz meyve suyu, yağ, süt gibi sıkmayla elde edilecek her türlü ürünün artık yetişmeye başlayacağını, bolluğun her şeyi kapsayacağını göstermesi açısındandır.

Şura 42/28

وَهُوَ الَّذِى يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ وَهُوَ الْوَلِىُّ الْحَمِيدُ

O, insanlar umutlarını kestikten sonra yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, dost olandır, övülmeye lâyık olandır. (DİB meali)

Bu ayette de geçen الْغَيْثَ *elğayse* kelimesinden de anlaşıldığı gibi, ondan yayılacak rahmet sadece insanları değil, bitki ve hayvanları da kapsayacaktır. Bitkilerin meyve suyunu, yağlarını çıkarmak demek artık insanların refaha ulaşmış olmaları demektir. Hayvanlardan sağım yapmak, onların sütlerini almak demek de öyledir. Bu hem bitkilerin artık yağ ve meyve suyu verecek kadar ürün verebilecek bir yağmura kavuştuklarını, hem de hayvanların süt verecek kadar bitkiye doyacaklarını göstermektedir. Bu yüzden kelimeye *"sağım yapacaklar"* manası verilmiştir.

Hemen belirtelim ki Yusuf'un söylediklerinin rüya tabiriyle en ufak bir ilgisi yoktur. Zaten söylediklerine bakılırsa rüya tabir etmediği, direk olarak gelecekte başlarına gelecek olaylardan bahsettiği hemen anlaşılacaktır. Yusuf suresinin 6. ayetinde Yusuf'a hadiselerin tevilinin öğretileceği söylenmişti. Ona hadiselerin tevilinin öğretilmeye başlanması ise henüz gulam (12-13 yaş) denilen bir yaşta ve Mısır'da başlamıştı. (21. ayet) Olayların akışına bakıldığında ona hadiselerin tevilinin öğretilmeye başladığı zaman ile bu bölümde ele aldığımız ayetlerde anlatılan olayların geçtiği zaman arasında bir hayli zaman olduğu anlaşılacaktır. İşte bu uzun dönemde Yusuf'a bir kısım hadiselerin tevili öğretilmiştir. Yusuf hadiselerin tevilini öğrenmeye ölünceye kadar devam edecektir.

İşte bu bölümde ele aldığımız ayetlerde Yusuf'un 15 yıllık bir gelecekten haber vermesi rüya tabiri değil; tıpkı Nuh'a gemiyi vahiy ile ve gözetiminde yaptıran, Yüce Allah'ın ona öğretmesinin bir sonucudur. Gelecekte yaşanacak bir olay Yüce Allah'tan başka herkes için gayb hükmündedir. Bırakın 15 yıl içinde gerçekleşecek olayları bilmek 15 dakika içinde yaşanacak olayları dahi bilmenin imkânı yoktur. Geleceğe ilişkin tüm söylemler insan için tahmin olmaktan öteye geçemez. Bu tahminlerde şartlara bağlıdır. Mesela, bir insanın diktiği bir fidanın geleceği ile ilgili söylemi hep şöyle olmak durumundadır. Eğer yağmur düzenli yağarsa, eğer toprak suyu düzgün emerse, eğer zararlı böcekler bitkiye zarar vermezse, eğer yabani veya evcil hayvanlar bitkiyi yemezse, eğer düzgün budanırsa bu bitki iki yıl sonra şöyle… olur. Yani insanın gelecekle ilgili tüm söylemleri "eğer"lere bağlı tahminler olmak durumundadır. İnsan asla kesin konuşamaz.

Ama Yusuf'un söylemlerine bakıldığında herhangi bir tereddüt ve herhangi bir "eğer"in olmadığı tam tersi, kesin bilgiler olduğu görülecektir. Bir Allah resulü olan Yusuf'un bu kesin söylemi rüya tabirinden elde ettiğini söylemek asla mümkün değildir. O bu kesin bilgileri kendisine öğretilen ve hepsi de vahiy olan hadiselerin tevilinden dolayı söylemektedir.

Cin 72/26-27

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا

O, gaybı bilendir. Hiç kimseye gaybını bildirmez.

إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا

Ancak seçtiği resûller başka. (Onlara bildirir.) Fakat O, Resûlün önünde ve arkasında gözetleyici (melek)ler diker. (DİB meali)

İşte bu ayetler Yusuf'un gelecekle ilgili bu bilgileri rüya tabirinden değil, Allah'ın vahyinden aldığını göstermektedir. Bu yüzden Yusuf herhangi bir şarta bağlı kalmadan kesin ve net konuşmuştur.

Yusuf 12/47-49

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِى سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ

(47) (Yûsuf) dedi ki: "Yedi yıl ara vermeden ekersiniz. Hasat ettiklerinizi, yiyeceğiniz az bir kısım dışında başağından ayırmayın.

ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ

(48) "Çünkü bunun ardından şiddetli bir sıkıntı (korku) başlayacak. (İnsanlar) Koruma altına aldığınız az şeyden başka siz ne sunmuşsanız onları yiyecekler.

ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ

(49) "Çünkü; onda yağmurun yağacağı ve yine onda insanların sağım yapacakları yıl, (ancak) bunun ardından gelecek.

EFENDİNE SOR

Yusuf 12/50

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِى قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ

Kral, "Onu bana getirin" dedi. Elçi, Yûsuf'a gelince (Yûsuf) dedi ki: "Efendine dön de ellerini kesen o kadınların derdi ne idi, diye sor. Şüphesiz Rabbim onların hilesini hakkıyla bilendir." (DİB meali)

Bu ayet; meal ve tefsirlerin kelimeleri yerlerinden kaydırarak, fiili isim, ismi fiil, müzekkeri müennes, müennesi müzekker, mazisini muzari, müzarisini mazi yaparak, bazen ayetin mealine orijinal metinde olmayan kelimeler ekleyerek, bazen de orijinal metinde olan kelimeleri hiç görmeyerek, kelimelere anlam yelpazesinde olmayan manalar vererek, kıssa çıkmaza girdiğinde ise İsrailiyata sarılarak şekil verdikleri geleneksel Yusuf kıssasının kırıldığı, hatta iflas ettirildiği ayettir.

Bu kırılmanın daha iyi anlaşılması için meal, tefsir, rivayet, ulema görüşleri ve İsrailiyat üzerinden oluşturulan geleneksel Yusuf kıssasının daha önceki olayları ne şekilde anlattıkları hatırlanmalıdır.

- *Meal ve tefsirlerimize göre Yusuf'u köle pazarından satın alıp eve getiren ve karısına "belki bize faydası dokunur veya onu evlat ediniriz ona iyi davran ve ikram et" (Yusuf 21) diyen Aziz'dir.*
- *Fakat kocasının evlat edinmeyi düşündüğü çocuğa büyüdüğünde âşık olan, aşık olmayla kalmayıp onunla zina etmek için can atan, evin kapılarını kilitleyip zinaya davet eden, Allah'ın burhanını görmese Yusuf'un da ona meylettiği kadın yine Aziz'in karısıdır (Yusuf 23, 24).*
- *Zina davetini reddettiği için, kaçmaya çalışan Yusuf'un ardından koşarak, arkadan gömleğini yırtan, kapıda karşılaştıkları kocasına*

"senin ehline kötülük düşünenin cezası zindana atılmak veya elim bir azap değil midir?" (Yusuf 25) diyerek kendisi Yusuf'a saldırdığı halde, Yusuf'un kendisine saldırdığını söyleyerek iftira atan da yine Aziz'in karısıdır.

- *Daha sonra şehirli kadınların "Aziz'in karısı genç hizmetçisine âşık olmuş, onun nefsinden murad almak istiyor" (Yusuf 30) diyen şehirli kadınların dedikodusunu işiterek, onları yemeğe çağırıp onun dillere destan güzelliğini kadınlara sergiletip, Yusuf'un güzelliğine hayran kalarak şehirli kadınların ellerini kesmelerine (Yusuf 31) sebep olan da yine Aziz'in karısıdır.*
- *Ardından "gördünüz mü beni hakkında kınadığınız kişiyi" diyerek ona aşık olmasındaki haklı gerekçesini açık açık belirten ve devamında "benim dediğimi (benimle zina) yapmaz ise zindana atılacak" (Yusuf 32) diyen de yine Aziz'in karısıdır. Nihayetinde Yusuf'u zindana attıran da Aziz'in karısıdır.*

Yusuf (a.s), kendisinin uzun bir müddet hapse atılması için gayret gösterenin esasında Aziz'in karısı olduğu halde, ondan bahsetmemiş, "Mısırlı kadınlar" ifadesini kullanmıştır…

İşte meal ve tefsir müellifleri olayı bu şekilde ortaya koymuş ve kıssanın bir numaralı kötü karakteri olarak Aziz'in karısını göstermişlerdir. Kıssanın öncesini bu şekilde ortaya koyan geleneksel anlayış, Yusuf'un bu ayette neden Aziz'in kıssanın en kötü karekteri olan Aziz'in karısını değil de güzelliğine hayran kalıp ellerini kesmekten başka bir şey yapmamış kadınları dert edinmiştir sorusunu da bakın nasıl cevaplamışlardır:

Bil ki o kadınların Hz. Yusuf'a tuzakları şöyle olmuş olabilir:

a. *Onlardan her biri çoğu kez, Hz. Yusuf'a arzu duymuşlardır. Binaenaleyh hiçbiri gayesine ulaşamayınca, onu tenkid etmeye ve ona kötü şeyler isnad etmeye başlamışlardır.*

b. *Belki de onların her biri, Yusuf'u, sahibesi olan o kadının isteğine uyması hususunda arzulandırmaya çokça uğraşmışlardır. Hz. Yusuf ise kendisine iyilikte bulunmuş olan efendisine karşı böylesi hiyanetin doğru olmayacağını düşünüyordu. İşte, "şüphesiz ki benim rabbim onların fendini hakkıyla bilicidir" ifadesi ile o kadınların, Yusuf'u bu hiyanete ne denlü teşvik ettiklerine işaret etmiştir.*

c. *Hz. Yusuf (a.s)'u hükümdar yanında kötü göstermek hususunda, hükümdar, o kadınların çeşitli hile ve tuzaklarını tespit etmişti. İşte Yusuf, bu ifadeyle onu kast etmiştir.*

Güya tefsir sadedinde yapılan bu açıklamaların ve hayali olayların hiçbirinin delilinin olmadığı aşikardır. Ortada bir çelişki olduğunu bilmelerine rağmen hiçbir ayete dayanmadan belki de şöyle olmuştur, belki de böyle olmuştur demek nasıl bir ilmi anlayıştır acaba?

Yani (haşa) Yüce Allah kıssayı açık ve net bir şekilde anlatmamış, kıssada insanın hayal gücüne terk edilen bilinçli boşluklar bırakmıştır! Tefsircilerimiz de bu boşlukları doldurmayı kendilerine görev(!) bilmişler ve bu boşlukları belki şöyle olmuştur, belki böyle olmuştur diyerek doldurmuşlardır. Kıssanın bu büyük çelişkiye gelip dayanmasının sebebinin kendilerinin kıssayı İsrailiyat gölgesine sokmalarından kaynaklanmış olabileceğini hiç akıllarına dahi getirmemişlerdir.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِ

"ve Kral "onu bana getirin" dedi.

Bu cümlede geçen kelimelerin tamamı üzerinde daha önce durulmuştu. Fakat burada dikkat edilmesi gereken şey *"getirin onu bana"* diyen kişinin kim olduğudur. Bunu diyen ülkenin yöneticilerinden herhangi biri değildir. O bir kraldır. Söylediği sözler, verdiği emirler kesinlikle yerine getirilmesi gereken buyruklardır. Üstelik bu emir tek bir kişiye verilmiş bir emir de değildir. ائْتُونِى *i'tuni* kelimesi cem'i (çoğul) bir kelimedir. Yani emre muhatap olanlar üç veya daha fazla kişilerdir. Anlaşılan o ki kral bu emri sadece kendisine Yusuf'un söylediklerini ulaştıran kişiye değil, o an orada bulunan devletin yöneticilerine söylemiştir. Yani "getirin onu bana" kelimesi kralın isteği, arzusu, dileği veya ricası değil, buyruğudur.

فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِى قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ

Elçi, Yûsuf'a gelince (Yûsuf) dedi ki: "Efendine dön de ellerini kesen o kadınların derdi ne idi, diye sor. Şüphesiz Rabbim onların hilesini hakkıyla bilendir." (DİB meali)

Aslında bırakın ayetteki kelimelerden delil aramayı, mantıken bile Yusuf'un zindanda olmadığı gün gibi ortadadır. Çünkü kral "gidip Yusuf'tan rica edin, yanıma gelebilir mi?" dememiş bir kral olarak buyruk vermiştir. Bu buyruğu alanların yapmaları gereken şey, zindandaki tutukluyu çıkarıp getirmektir. Zindandaki tutuklunun bunda seçme hakkı yoktur ve ona da "gelir misin?" şeklinde bir soru sorulmayacaktır. Bu buyruğun yerine getirilmesi bir hakimiyet sorunudur. Üstelik kral bu buyruğu

Yusuf'a değil emrindeki adamlara vermektedir. Yani bu emrin hem de huzurundaki adamlardan, zindandaki görevlilere varana kadar insan kitlesi tarafından yerine getirilmemiş olması asla mantıklı değildir. Üstelik bu adamlar "getirin ona bana" diye emir veren krallarının değil, "efendine dön" diyerek emir veren zindandaki bir tutuklunun emrini daha önemsemiş olmaktadırlar. Oysa kral getirin onu bana dedikten sonra zindan da kalmak istese bile kalamayacaktır.

Defalarca belirttiğimiz gibi, kıssanın bu şekilde aklın alamayacağı bir hale gelmesi İsrailiyat üzerinden şekillendirilmiş olmasıdır. Mantıksızlık sadece bununla da sınırlı değildir. Yine geleneğe göre, Yusuf zindandayken bu adama "efendinin yanında beni an" diyerek zindandan çıkarılması için yardım talep etmiştir. Şimdi bu adamın onu efendisinin yanında anmasına gerek yoktur, çünkü o efendi bizzat Yusuf'u yanına çağırmaktadır. Ama daha önce o efendinin yanında anılmayı önemseyen Yusuf, şimdi yanına gitmeyi reddetmektedir. Üstelik kadınlarla ilgili soruyu yanındaki adamın krala iletmesini istemektedir. Halbuki, ona bu soruyu bizzat kendisin sorabilme imkânı ve her ne yapmışlarsa kadınlara karşı kendisini daha iyi savunabilme imkânı verilmektedir. Üstelik madem Yusuf kraldan bir mahkeme kurulmasını talep etmiştir en başta o mahkeme de kendisinin bulunması gerekmektedir. Kaldı ki ayetteki kelimeleri incelediğimizde geleneğin ortaya koyduğu şeylerin ne kadar zorlama olduğu rahatlıkla görülecektir.

Ayette ilk üzerinde duracağımız kelime aynı kök harflerinden türemiş بَالُ balu kelimesidir. Kur'an'da bu kökten türemiş sadece 4 kullanım bulunmaktadır ve hepsi de isim formunda geçmiştir. Müfredatta bu kelimenin üzüntüye yol açan durum veya insanın yöneldiği kendisini verdiği her durum anlamında olduğu söylenmiştir. Ayrıca bu kökten; çiş yapmak, eriyip akmak, fışkırmak, arayı bozmak, yoldan çıkarmak, tıpatıp benzemek, neredeyse, üremi, hal, durum, hatır, gönül, zihin, itibar, iş, balina, mesele, önemli, gönül rahatlığı, balya, paket, bohça, bevliye, serap, küçük abdest anlamına gelen kelimeler türemiştir.

Ayrıca bu kelime işlediğimiz ayette olduğu gibi مَا بَالُ *ma balu* şeklinde geldiğinde "ne oluyor" anlamına gelmektedir. مَا بَالُك *Ma baluke*; ne dersin, görüşün nedir? مَا بَالُه *Ma baluh*; durumu nasıl, nesi var? مَا بَالُ هَذَا الناس *Ma balu haza'n nas*; Bu insanlara ne oluyor? Örneklerinde olduğu gibi.

Ayette geçen قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ *katta'na eydiyehunne* ibaresinin üzerinde 31. ayeti işlerken durmuştuk.

İbarede geçen أَيْدِيَهُنّ *eydiyehunne* kelimesi ى د ى y+d+y kök harflerinden türemiştir. Kur'an'da bu kökten türemiş 120 kelime bulunmaktadır.

يَد *Yed* kelimesi bildiğimiz el demektir يَدَيْتُه *yedeytuh* deyimi bir kişinin eline vurmayı anlatır. Bu kelime bazen istiare yoluyla nimet içinde kullanılır. Bu bağlamda يَدَيْتُ اِلَيْه *yedeytu ileyh* demek bir kişiye yardım etmek anlamına gelir. Bazen يَد *yed* kelimesi kontrol ve mülkiyet bazen de kuvvet için kullanılır. نَفَضْتُ يَدِى عَنْ كَذَا *Nefed'tu yedi an* deyimi ise bir şeyden el çekmek/bir şeyi bırakmak anlamında kullanılır.

Daha çok tamlamalarla birlikte kullanılan bu kelimeden ayrıca yardım etmek, öncelik vermek, ittifak etmek, yardım, maharet, huzurunda, önünde, güç, iş, meşguliyet, cömert, el gibi kelimeler türemiştir.

Hatırlanacağı üzere kadınlar, öncesinde Yusuf'a kraliyet ehline bir kötülük tasarlamak suçlamasında bulunmuş ve Yusuf'un danışmanlık görevine son vermişlerdi. Tam burada daha önce Yusuf hakkında soruşturma yapan Aziz kadın devreye girmiş ve eğer Yusuf'un açık bir itirafı yoksa bunun doğru olmadığını, Yusuf'un kraliyet ehline sadık biri olduğunu söylemişti. Aziz kadının dediğini dikkate alan kral ise, hakkında oluşan bu şüpheli duruma açıklık getirmesini Yusuf'tan istemişti. Ama onun bu isteğini Yusuf'un yerine getirmesine imkân yoktu. Kadınlar burada da durmamış, Yusuf'un bir aşkla Aziz kadının aklını başından aldığını söylemişlerdi. Sonunda Aziz kadın bunları davet etmiş ve hem Yusuf ile aralarında bir aşk olmadığını hem de Yusuf'un herhangi birine kötülük tasarlamayacak biri olduğunu onlara ispatlamıştı. Ama buna rağmen onlar Yusuf'un bu durumdan kurtulması, her şeyin eski haline dönmesi için Mısırlı birinin evlatlığı olmayı kabul etmesini söylemişlerdi. Yani Yusuf'un tek başına iyi olması onlara yetmemişti.

İşte şimdi Yusuf kraldan bunu araştırmasını istemektedir. Buna göre ayete öngördüğümüz meal şöyledir.

Yusuf 12/50

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِى قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ

Kral, "Onu bana getirin" dedi. O elçi (olarak) geldiğinde, (Yûsuf) "Efendine dön, o kadınların derdi neydi o soruşturun, ki onlar ittifaklarını da bozmuşlardı. Hiç şüphesiz Rabbim onların yöntemlerini hakkıyla bilendir" dedi.

BİR KÖTÜLÜK BULAMADIK

Yusuf 12/51

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ ۚ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ

Kral, kadınlara, "Yûsuf'tan murad almak istediğiniz zaman derdiniz ne idi?" dedi. Kadınlar, "Hâşâ! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz" dediler. Aziz'in karısı ise, "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murad almak istedim. Şüphesiz Yûsuf doğru söyleyenlerdendir" dedi. (DİB meali)

Arapçada isimler zamandan bağımsızdırlar. Onlara geçmiş, geniş, şimdiki veya gelecek zaman izafe edilemez. Onları zamana bağımlı kılacak ilaveler de yapılamaz. Bu Arapçanın (hatta tüm dillerin) en basit kurallarından biridir. Fakat kural böyle olmasına rağmen neredeyse tüm mealler ayette geçen مَا خَطْبُكُنَّ *ma hat'bukunne* ibaresini *"derdiniz ne idi"* şeklinde çevirerek zaman izafe etmişledir. *"Derdiniz ne idi"* çevirisindeki ***"idi"*** Türkçede *geçmişte ne idi* anlamı vermektedir.

Oysa ne Türkçe de ne de Arapça da bir isme zaman izafe etmek mümkün değildir. Çeviriye kuralsız bir şekilde eklenen bu "idi" eki tüm cümlenin anlamını değiştirmektedir.

Kralın kadınlara *"derdiniz ne idi"* şeklinde bir soru sorması sanki onun geçmişte yaşanmış ve üstü kapatılmış bir olayı araştırıyormuş gibi bir anlam vermektedir. Eğer bu böyle olsaydı o zaman kralın bu üstü kapatılmış, kadınlar ve Yusuf arasında kalmış olayı sorması ve "neden ellerinizi kestiniz/çektiniz" demesi lazımdı.

Ayette geçen خَطْبُكُنّ *hat'bukunne* kelimesi خ ط ب h+t+b kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 12 kelime bulunmaktadır.

حَطْب مُخَاطَبَة تَخَاطُب *Tehatub, muhatebet, hat'b* kelimeleri bir sözü tekrar etmeyi anlatırlar. خُطْبَة *Hutbe* vaaz etmek, خِطْبَة *hitbet* bir kadına talip olmayı ifade eder. (Bakara 2/235) خِطْبَة *Hitbet* kelimesinin aslı, kişinin kadına evlilik teklif ederken içinde bulunduğu hali anlatır. خَطْب *Hitbet* kelimesi, bir çok karşılıklı konuşmanın yapılması gereken büyük ve önemli konu demektir. (Zariyat 51/31)

Ayrıca bu kökten evlilik teklif etmek, kız istemek, kur yapmak, hitap etmek, nutuk çekmek, vaaz vermek, rengine yeşillik ya da kızıllık karışmış olmak, aracılık yapıp şefaat istemek, hakkında konuşmak, hatip, çöpçatan, hutbe önemli ya da önemsiz iş, hal, durum, mesele, şan gibi anlamlara gelen kelimeler türetilmiştir.

Bu kelime, bir soru şeklinde مَا *ma* istifham (soru) edatıyla geldiğinde mesela; مَا خَطْبُك *ma hatbuk* durumun ne, ne haldesin? şeklinde bir anlam ifade eder.

Bu kelime Kur'an'da geçtiği yerlerde sataşmak, istekte bulunmak/bulunmamak, Amaç, konuşma, hitap, çekişme, evlilik teklifinde bulunma anlamlarındadır.

Bu açıklamalardan sonra ayette geçen قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ cümlesine *"(Kral kadınlara) Dedi ki; hani siz bir zamanlar Yusuf'un nefsi hakkında soruşturma yapıyordunuz durumunuz nedir?"* anlamının verilmesi daha isabetli olmalıdır. حَصْحَصَ *hashase* kelimesi aynı kökten türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da sadece burada geçmektedir. *Uzun süre gizli kaldıktan sonra ortaya çıkmak* anlamındadır.

Yusuf 12/51

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ ۚ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ

Kral (kadınlara), hani siz Yusuf'un nefsi hakkında bir soruşturma yapıyordunuz son durumunuz nedir? dedi. (Kadınlar) "Biz onun aleyhinde (tasarladığı) herhangi bir kötülük öğrenemedik, Allah için o (isnadımızdan) uzaktır." dediler Aziz kadın dedi ki; "Nihayet! sonunda gerçek ortaya çıktı. Ben zaten onun hakkında soruşturma yapmıştım ve kesinlikle o elbette ki sadıklardan biridir."

BEN HAİN DEĞİLİM

Yusuf 12/52

ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ

(Yûsuf), "Benim böyle yapmam, Aziz'in; yokluğunda, benim kendisine hainlik etmediğimi ve Allah'ın, hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindi" dedi (DİB meali)

Bu ayet tefsir ve meal uleması arasında çok ciddi problemlere yol açmıştır. Yukarıdaki meale bakıldığında (Yusuf) şeklinde parantez içi bir kelimeyle başladığı, sonuna bakıldığında ise "dedi" şeklinde bir kelimeyle bittiği görülecektir. Böyle iki eklemenin yapılması bu ayette konuşanın Yusuf olduğu sonucuna çıkmaktadır. Oysa ayetin Arapça metnine bakıldığında ise ne (Yusuf) şeklinde parantez içi ne de en sondaki "dedi" kelimelerini ekleyebileceğimiz bir durumun olmadığı görülecektir. Parantez içi (Yusuf) kelimesinin eklenmesi ancak bir önceki ayette konuşanın Yusuf olması ve onun konuşmasının kesilmediği durumlarda söz konusu olabilir. Ama hemen bu ayetten önceki ayetin sonuna baktığımızda konuşanın Aziz kadın olduğu şüpheye yer vermeyecek kadar açıktır.

قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ
Aziz'in karısı ise, *"Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murad almak istedim. Şüphesiz Yûsuf doğru söyleyenlerdendir"* dedi.

Bu cümlede konuşanın kim olduğu en baştaki قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ *"Aziz'in karısı dedi ki"* işte bu ibareden anlaşılmaktadır. Hemen devamındaki 52. ayete bakıldığında ise bu konuşmanın kesildiğini gösteren ya da başka birinin konuştuğunu bildiren herhangi bir ibare ne başında ne ortasında ne de sonunda yoktur. Hatta devam eden ayette de yoktur.

Peki sorun olan nedir?

Sorun olan şudur: Bu meal ve tefsir müellifleri en başından beri Azizin karısı dedikleri kişiyi en kötü karakter olarak tanıtmışlardır. Geleneğin anlattığı Yusuf kıssasına göre her şey bu kadının Yusuf ile zina yapma isteğinden kaynaklanmıştır. Hem de evli olduğu halde!..

Şimdi ayet ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ *"bilsin ki ben onun yokluğunda hainlik yapmadım"* şeklinde başlamaktadır. Geleneğe göre kıssa boyunca hainliğin, rezilliğin, iftiranın ve şehvet düşkünlüğünün her türlüsünü yapan bir kadının bunu demesi mümkün değildir. İyi ama öte taraftan kadının 51. ayette başladığı konuşmasının kesilip, araya Yusuf'un girdiğini gösteren bir delil de yoktur. Üstelik iki ayet sonra Yusuf'un orada olmadığı da anlaşılacaktır. O halde kim konuşmuştur. Yusuf mu? Aziz'in karısı mı?

"Ben onun yokluğunda hainlik yapmadım" diyenin Aziz'in karısı olduğunu söyleseler ortaya koydukları kıssa ile çelişeceklerdir. Çünkü en başından beri bu kadını hain olarak tanıtan onlardır.

"Ben onun yokluğunda hainlik yapmadım" diyenin Yusuf olduğunu söyleseler Yusuf o an orada değil zindandadır.

Ne gariptir ki bu çelişkinin hastalık derecesine varan İsrailiyat tutkusundan kaynaklandığını fark edememiş ve hep olduğu gibi faturayı Kur'an'a kesmişlerdir. Ayetin metninde olmamasına rağmen yine ayetin mealine (Yusuf) şeklinde parantez içi ve "dedi" şeklinde parantez dışı kelime ekleyerek işin içinden çıktıklarını zannetmişlerdir. Fakat yaptıkları bu sefer başka bir çelişkiyi beraberinde getirmiştir. Onlara göre Yusuf zindandadır. Yani kral, kadınlar ve Azizin karısının anlatıldığı olaylar olduğu sırada Yusuf orada değildir. Bu sefer de Yusuf bu konuşmayı kime ve niye yaptı? sorusu ortaya çıkacaktır. "Ben onun yokluğunda hainlik yapmadım" derken "o" diye kast ettiği kimdir?

Elbette ki buna da çözüm bulunmuştur. Yukarıdaki DİB mealine bakılırsa ayetin **Arapça metninde olmamasına rağmen *"Aziz'in; yokluğunda"* şeklindeki bir ifadenin daha eklendiği görülecektir.** Böylelikle bir problem daha çözülmüş olmaktadır. Fakat bu da problemi tam manasıyla çözmemektedir. Madem Yusuf orada değildir, bu konuşmayı kendi kendine mi yapmıştır. Sonra orada olmadığı halde kralın huzurunda olan şeylerden nasıl haberdar olmuştur? sorusu da cevaplanması gereken bir soru olacaktır. İşte burada tefsirciler imdada yetişmektedir. Onlara göre Yusuf ve kral arasında gidip gelen haberci bir daha Yusuf'un yanına gitmiş, bunları o elçiye söylemiştir.

Tefsir sadedinde getirilen o zırvaları aktarmak ve eleştirmek artık bıkkınlığın da ötesine geçmiştir. İlgilenenler en güvendikleri tefsirlere müracaat ederek ayetin bağlamında neler söylendiğine bakabilirler. Bu çıkmazlar (haşa) Yüce Allah'ın Kur'an'ında anlattığı kıssadan değil, bu

kıssayı her fırsatta başka hale çevirmeye çalışanlardan, çivi gibi kafalara çakılmış İsrailiyattan kaynaklanmaktadır.

Yusuf 12/52

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ

İşte bu, benim o sırda hiçbir zaman ona (Yusuf'a) hainlik yapmadığımı bilmesi içindir. Zaten Allah o hainlerin yöntemini doğru sonuca ulaştırmaz.

Bunu diyen tartışması bile abes olacak kadar açık bir şekilde Aziz kadındır. Bu kadın kapıları kilitleyip Yusuf'u bir daha sorguya çektiğinde Yusuf ona başından geçen her şeyi anlatmıştı. Fakat bu ayette لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ *"o sırda ona hainlik yapmadım"* ibaresinden anlaşılıyor ki Yusuf, bu kadına başından geçenleri bir sır olarak anlatmış ve kimseye anlatmamasını istemiştir. Hain olmadım demesi ne olursa olsun sözünde durduğunu göstermektedir. Çünkü bu kadın Yusuf ile beraber bir iftiraya maruz kalmış ve kadınlar Yusuf'a âşık olduğunu, aklının başından gittiğini söylemişlerdir. Bu söylentiden bildiklerini anlatıp kurtulabilirdi. Ama bunu yapmamış Yusuf'un sırrına sadık kalmıştır.

Ayette geçen gayb kelimesi üzerinde 10. ayeti işlerken detaylıca durmuştuk. *Yitmek, kaybolmak* anlamındaki غاب *ğabe* kökünden türemiş bu kelime Kur'an'da 60 kez geçmektedir. Bu ayette kelime ال takısı almış marife isimdir. Kelime ال takısı aldığı için ve Aziz kadın "o bilsin ki" dediği için bahsi geçen بِالْغَيْبِ kelimesinin Yusuf ve Aziz kadının bildiği ama diğerlerinin bilmediği bir şey olması gerekmektedir. İşte bu da göstermektedir ki Aziz kadın Yusuf'un anlattıklarını hep bir sır olarak saklamıştır. Bu durum daha öncesinde kadınlarla ilgili meselede neden suskun kaldığını da açıklamaktadır.

52. ayete öngördüğümüz meal şu şekildedir.

Yusuf 12/52

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ

İşte bu, benim o sırda hiçbir zaman ona (Yusuf'a) hainlik yapmadığımı bilmesi içindir. Zaten Allah o hainlerin yöntemini doğru sonuca ulaştırmaz.

NEFS

Yusuf 12/53

وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir" dedi. (DİB meali)

Ayette geçen nefs kelimesi aslında müstakil araştırma gerektiren bir kelimedir. Çünkü nedense nefs kelimesine zihinlerde hiç olumlu bir mana verilmemektedir. Nefs denilince sanki insanların içinde olan ve tüm kötülüklerin kendisinden kaynaklandığı bir şey anlaşılmaktadır. Zihinlerdeki anlayışa göre nefs uyulmaması, daima kontrol altında tutulması gereken bir şeydir. Fakat bilinenin tersine nefs kelimesinin Allah'a atfen geldiği ayetler vardır. Yani Yüce Allah bu kelimeyi kendisine nispet etmekte herhangi bir beis görmemiştir.

Bu kelime ن ف س (n+f+s) kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 298 kelime bulunmaktadır. Bu kökten haset etmek, kıskanmak, göz değdirmek, değerli olmak, doğum yapmak, esirgemek, cimrilik etmek, ferahlatmak, üzüntü ve kederini gidermek, soluk almak, nefes almak, değerli olan şey, rekabet etmek, yarışmak, rakip, finalist, insanın kendisi, canlılık, özgüven, tatil, paydos, üslup, kıskançlık, haset gibi anlamlara gelen kelimeler türemiştir.

Ayetin başında geçen أُبَرِّئُ *uberriu* kelimesi ise أ ر ب (b+r+e) kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 31 kelime bulunmaktadır. Bu kökten iyileşmek, düzelmek, kurtulmak, şifa bulmak, beraat etmek, feragat etmek, paklamak, temize çıkarmak, haklarından vazgeçmek, ayın ilk gecesi, masum, berât, patent, hayırlı, itimatname, suçsuz anlamlarına gelen kelimeler türetilmiştir.

Her iki kelimenin bu anlamlarından ve kıssanın öncesiyle olan bağlarından dolayı ayetin başlangıç cümlesinin doğru anlamı şöyle olmalıdır. *"Ben kendi hasedimi aklamıyorum ama o kötü tuzağı kurduran da kesinlikle o hasettir."*

Başından beri kadınlar arasında bir çekişmenin olduğunu söylüyorduk. İşte bu ayet o çekişmenin olduğunun Aziz kadının dilinden itirafıdır. Aziz kadın Yusuf'u aklamak için şahitlik yapmıştır ama o bu şahitliği hakkın ve adaletin yerine gelmesi için değil, hasedinden dolayı yapmıştır. İşte "ben ettiğim hasedi aklamıyorum" derken bunu kast etmiş olmalıdır. Cümlenin ikinci yarısı ise "Aziz kadın genç danışmanını ayartıyor" iftirasının da bir hasetten dolayı yapıldığına cevap niteliğindedir. Yani kadınların iftirası da aslında bir tuzaktır. Ayette geçen إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ cümleciğindeki her iki kelimenin de ال takısı alması kelimelerin kast ettiği anlamlarının herkes tarafından biliniyor olmasını zorunlu kılmaktadır ve bu durumda kelimelere *"o nefis"* – *"o kötü"* şeklinde anlam verme zorunluluğu vardır. Bu cümleyi yukarıdaki DİB mealinde olduğu şekliyle *"nefis aşırı derecede kötülüğü emreder"* gibi çevirmek; hangi nefs, hangi, kötülük, hangi emir sorularını beraberinde getirmektedir. Kaldı ki o meale göre *isim* formundaki لَأَمَّارَةٌ *le emmaret* kelimesine yüklenilen *"emreder"* anlamıyla, *geniş zamanlı bir fiile* dönüşmüş olmaktadır.

Ayrıca Aziz kadın herhangi bir tuzak kurmamıştır. Tuzağı kuran diğer kadınlardır. Onların yaptıklarının tuzak olduğu 31. ayette açıkça belirtilmektedir.

Yani bu ayette Aziz kadın kendisiyle ilgili itirafta bulunduğu gibi kadınlar hakkında da ifşaatlarda bulunmuştur. وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِى *"ben kendi hasedimi aklamıyorum"* derken kendi yaptığı hasedi; إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ *"ama o kötü tuzağı kurduran da o hasettir"* derken, kadınların kurduğu tuzağı ifşa etmektedir.

Bu durumda ayetin anlamı şu şekilde olmalıdır.

Yusuf 12/53

وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِى ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّى ۚ إِنَّ رَبِّى غَفُورٌ رَحِيمٌ

Kendimi aklamıyorum. Rabbimin esirgediğinin dışında kıskançlık kesinlikle kötülüğü emredicidir. Rabbim bağışlayıp, esirgeyendir.

ÖZGÜRDÜM ZATEN!

Yusuf 12/54

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِى ۖ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ

Kral, "Onu bana getirin, onu özel olarak yanıma alayım", dedi. Onunla konuşunca dedi ki: "Şüphesiz bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir bir kişisin." (DİB meali)

Ayette geçen أَسْتَخْلِصْهُ *estahlishu* kelimesi خ ل ص (h+l+s) kök harflerinden türemiştir. Kur'an'da bu kökten türemiş 31 kelime vardır. خَالِص *Halis* kelimesi içindeki yabancı unsurlardan temizlenen şey, diğerlerinden ayrılarak yalnız başına kalan şey demektir. Kök itibarıyla kurtulmak, bitmek, sona ermek خَلصَ halasa fiilinden terk etmek, ayrılmak, ulaşmak, saf olmak, halis olmak, temiz ve katıksız olmak, samimi olarak yapmak, samimiyet, semiz olmak, çözmek, kurtarmak, ödemek, tamamlamak, iyi geçinmek, iyi anlaşmak, dürüst davranmak, birisiyle ödeşmek, gözde olmak, fayda sağlamak, ayıklamak, netice çıkarmak, halis, som, özet, öz, dost, ahbap anlamlarında kelimeler türemiştir.

Kelimenin أَسْتَخْلِصْهُ *estahlishu* formu; ihlaslı zannetmek, samimi sanmak, dürüst bilmek, sırlarını açıklamak, iktibas etmek, tercih etmek, kendisine gözde yapmak, diğerlerinden seçip ayırmak gibi anlamlara gelmektedir.

Bu ayetle ilgili mülahazalarda bulunmadan önce diğer kelimelere de bakmanın faydası vardır. Ayette geçen مَكِينٌ *mekinun* kelimesi م ك ن (m+k+n) kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten 18 kelime bulunmaktadır. Büyümek, yücelmek, değerli olmak, imkân vermek, imkânı olmak, mümkün, becermek, yapabilmek, başarmak, mevki, makam, rütbe, prestij, makine, değerli, itibarlı anlamlarında kelimeler türemiştir.

مَكِينٌ *Mekinun* kelimesi bu formuyla Kur'an'da biri bu ayette olmak üzere sadece 4 defa geçmiştir. Bu 4 kullanımın iki tanesi anne rahmi için, bir tanesi Yüce Allah'ın arşı için ve bir tanesi de bu ayette Kral tarafından Yusuf için kullanılmıştır. Anne rahminin "mekin" kelimesi ile tanımlanması sadece o mekânın sağlam olmasından dolayı değil, aynı zamanda müdahale edilemez değerde olmasından dolayıdır. Anne rahminde gelişen çocuk dışarıdan bir müdahaleyi asla kabul etmez. Çocuğun rahimdeki gelişim aşamalarını beğenmemek, hızlandırmak, yeni bir şekil vermek, eklemek, çıkarmak, farklı biçime sokmak, uzatmak ya da kısaltmak mümkün değildir. Bu çocuğun ana rahmine düştüğü ilk andan son ana kadar böyledir. Bilinenin tersine ana rahmi sağlam bir mekân değildir. En ufak bir müdahale, darbe, özensiz davranış, gereksiz bir yük yüklenmek, rahimde olana dikkat etmeden yaşamak anne karnındaki çocuğun yaşamını sonlandırabileceği gibi rahim sahibi anneye de ciddi zarar verir. Evet anne rahmi sağlam değildir ama dokunulmazdır. Onu koruyan da bu dokunulmazlıktır.

Yüce Allah'ın arşının "mekin" olarak tanımlanması da böyledir. Yüce Allah'ın otoritesi ne ortak kabul eder ne de müdahale. Yüce Allah'ın arşı da dokunulmazdır. İstenilse bile dokunulamaz.

Yusuf suresinin belki de en anlaşılması gereken ayeti işte bu ayettir. Çünkü bu ayetle bir Allah resulü "Allah'ın altında başka başka rablere" kul olan ya da şirk temeli üzerine sistemini yöneten bir Kralın özel danışmanı, özel dostu ya da emri altında çalışan bir bakan olabilir mi? sorusu gündeme gelmektedir.

Kral Yusuf ile konuşmadan önce "getirin onu bana kendim için özel danışman edineyim" demiştir. Ama Yusuf ile konuştuktan sonra "bundan böyle bizim için sen dokunulmaz ve güven içindesin" demiştir. Yani Yusuf kralın emrine girmemiştir. Kral onu istediği hareketi yapmakta serbest bırakmış ve Yusuf'a iman da etmiştir. Ama kralın iman etmesi demek ülkenin iman etmesi demek değildir. Çünkü iman kanunla dayatılabilecek bir şey değildir. Ülkenin iman etmesi Yusuf'un öğretilerinin halk tarafından kabul edilmesi demektir. Kral bir gece içinde tüm ülkeyi değiştiremez ve kimseyi de zorlayamaz. Zaten zorlayarak insanları Yüce Allah'ın dinine sokması Yüce Allah'ın istediği şey de değildir.

Kral yapabileceğini yapmış, bir Allah resulü olan Yusuf'a dokunulmazlık ve güvenle ülkede dolaşma, istediğini yapma, insanları dönüştürme imkânı vermiştir. Bu durum tıpkı Allah resulü Muhammed (a.s) zama-

nındaki Habeşistan hicreti gibidir. Müslümanlar Habeşistan'a gitmiş, kral onları himaye etmiş ve hatta Müslüman olmuştur ama kralın Müslüman olması demek tüm ülkenin Müslüman olması demek değildir. Habeş kralı kendisine sığınan Müslümanlara ülkede serbestçe dolaşma hakkı vermiştir. Sonuçta kral da olsa o sadece kendi nefsini ikna edebilir, sadece kendisini zorlayabilir. Çünkü iman zorlamanın hiçbir türünü kabul etmez. Bununla ilgili onlarca ayet vardır.

İşte Mısır kralının da Yusuf için yapabileceği en büyük şey, insanlara Yüce Allah'ın dinini ulaştırmakta serbest bırakmak, ona müdahale etmemektir. O da bunu yapmıştır. Yani Yusuf asla bir başkasının emri altında hareket eden biri olmamıştır.

Yusuf 12/54

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي ۖ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ

Kral; "Onu bana getirin, onu kendim için özel (veliaht - danışman) yapacağım!" dedi. Ama onunla karşılıklı konuştuğunda, "Bugün sen bizim yanımızda dokunulmaz ve güvenilir birisin!" dedi.

TOPRAĞIN HAZİNELERİ

Yusuf 12/55

قَالَ اجْعَلْنِى عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ ۖ إِنِّى حَفِيظٌ عَلِيمٌ

Yûsuf, "Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir. Çünkü ben iyi koruyucu ve bilgili bir kişiyim" dedi. (DİB meali)

Ayette geçen خَزَائِنِ الْأَرْضِ *hazaini'l ard* ibaresinin *"ülkenin hazineleri"* şeklinde çevrilmesi Yusuf'un Mısır ülkesinin hazine bakanı olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Fakat kıssanın ilerleyen bölümlerine bakıldığında Yusuf'un Mısır'ın hazineleriyle değil de toprağıyla uğraştığı görülmektedir.

Çalışmanın en başında Mısır ülkesinin bir tarım toplumu olduğunu, ülkenin geçim kaynaklarının büyük oranda toprağa bağlı olduğunu ortaya koymuştuk. Yusuf'un kralın rüyasının tevilini haber veriş şekline bakıldığında ülkenin hazinelerinin de toprağın vereceği verime bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

İbarede geçen خَزَائِنِ *hazain* kelimesi خ ز ن (h+z+n) kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 13 kelime bulunmaktadır. خَزْن Hazn kelimesi, bir şeyi kasada, kilitli çekmecede biriktirmek, yığmak, koruma ve saklama için kullanılır. Söz gelimi, sır vb saklamak da bu kelime ile ifade edilir. Asıl itibarıyla خَزِنَ kelimesi kokusu değişmek, kötü kokmak manasındadır. Bu kökten depo etmek, depoya koymak, korumak, zengin olmak, bilgi depolamak, stok, hazine, dolap, gardırop, mahzen, kiler, erzak deposu anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.

Hazine kelimesi genelde altın, gümüş, para gibi şeylerin saklandığı yer olarak bilinmektedir. Fakat Yüce Allah bu kelimeyi kendisine atfettiğinde göklerin ve yerin hazinelerinin sahibi olduğunu söylemektedir.

Hicr 15/21

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ

Hiçbir şey yoktur ki hazineleri yanımızda olmasın. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz. (DİB meali)

Bu ayete göre hazineler Allah'ın yanındadır ve bir ölçüye göre indirilmektedir. Bundan kastedilenin yağmur olduğu gayet açıktır. Çünkü yere hayat verenin Allah tarafından indirilen yağmur olduğunu anlatan onlarca ayet vardır. Yüce Allah hazine olarak yerin bitirdiklerini kast etmiştir. Evet gerçek hazine sudur. Dünyanın tüm değerli metallerine sahip birinin susuzluk karşısında tüm hazinelerini feda edeceği tartışmasız bir gerçektir. Hayat veren sudan daha değerli bir şey yoktur.

Bu yüzden Yusuf'un bildiğimiz manada altın gümüş gibi değerli madenlerden oluşmuş bir hazineye değil, toprağın hazinelerinin sorumluluğunu üzerine almıştır. Kaldı ki kıssanın devamında bu rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Yusuf 12/55-57

قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ ۖ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ

(55) (Yûsuf) "Beni bu toprağın hazinelerinin (yetiştirdiklerinin) üzerine ata, ben kesinlikle bilgili bir koruyucuyum."

وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ ۚ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ ۖ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

(56) İşte böylece Yusuf'a, o yerde (Mısır'da) oranın dileyeceği yerine (buğday) yerleştirebileceği imkanını verdik. Rahmetimizi (yağmuru) dileyeceğimiz kişiye ulaştırırız. Muhsinlerin ödülünü eksik bırakmayız.

وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

(57) En sondaki o mükafat güvenmiş ardından sorumlu davranmaya devam etmiş işte o kişiler için en hayırlıdır.

ŞİRK SİSTEMİ İÇİNDE BAKAN OLMAK!

Yusuf (a.s)'un 12/55 ayette söylediği قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ bu cümle yüzyıllardır bir tartışmanın odak noktasıdır. Tüm meal ve tefsirler bu ayeti "beni ülkenin hazinelerinin üstüne görevlendir" şeklinde çevirirler. Ayette geçen "hazine" kelimesinden yola çıkılarak da bir Nebî'nin kralın emrine girdiğine inanılır. Zira Yusuf (a.s) Mısır ülkesinin hazine bakanı olmuştur(!).

Bu durum beraberinde, *"Vahiy alan bir Allah resulün, üstelik temelinde şirk olduğu belli olan bir sistemin içerisinde bakan olabilir mi?"* sorusunu getirmiştir. Genelde *"evet"* şeklinde verilen bu sorunun cevabı, aynı zamanda her dönemde *"Allah'a iman eden bir mü'min şirk düzeni içeresinde görev alabilir mi?"* sorusunun da cevabı olmuştur.

Tarih boyunca kendisini "İslami" olarak tanımlayan birçok grup; bu ayete dayanarak, şirk düzeni olarak tanımladıkları sistemleri ele geçirip İslam'ı hâkim kılmak adına o düzenlerin önemli mevkilerini ele geçirmeye çalışmışlardır.

Çok yakın zamana kadar teveccüh gören, şimdi ise FETÖ olarak adlandırılan grup da İslamı hâkim kılmak için önüne gelen herkesle iş birliği yapmaktan çekinmemiştir. Bu maksatla ülkenin Müslüman insanlarını kendisine çekip, onlara İslam ile bağdaşmayan şirk temelli olarak benimsettiği bir yapının içinde; hâkim, savcı, asker, bakan, avukat, milletvekili vs gibi konumlara yerleşmelerini öğütlemiştir. Argüman olarak ise hep Yusuf'un müşrik bir kralın emrinde şirk sisteminin bakanı olması örnek alınmıştır.

Hâlen İslami (!) olduklarını söyleyen, birçok grup da aynı yöntemle toplumu dönüştürme hayali içerisindedir. Onlara göre içinde yaşadığımız ama İslam ile ilgisi bulunmayan sistemin bünyesinde İslam adına topluma yön veren bir Diyanet İşleri Başkanlığı bile mevcuttur...

Bu şekilde kendilerine yöntem belirleyen Müslümanlar; yaşamlarının her alanında ve görev aldıkları mevkilerinde İman ve Küfür arasında bir seçim yapmak zorunda kaldıklarında, tercihlerini İslam'ı hâkim kılma(!) adına hep küfürden yana yapmışlardır. Yüce Allah'ın adını yüceltme adına yapılan mescitlerde insanlara din öğretecek görevliler, müfredatı şirk düzeni tarafından belirlenen okullarda yetiştirilmeleri bir yana, mükafatını Yüce Allah'tan bekleyen müvahhidlerden daha çok, aybaşında maaş bekleyen memurlar konumuna indirgenmişlerdir. Onları böyle bir konuma razı eden argümanlar arasında Yusuf (a.s)'un şirk düzeninde bakan olması en önemli motiftir.

İnsanlara dinlerini öğretecek ilahiyatçıları yetiştiren de yine temeli şirk olan bu sistemlerdir. Hatta bu durum o kadar içselleştirilmiştir ki Yüce Allah'ın kitabını tefsir eden birçok ilahiyatçı, şirk düzeninin kendilerine verdiği prof, doç, dr, dekan, başkan vb payelerini gururla taşımaktadırlar.

Bu durum İslam'i eğitimin temel taşlarından biri olan ***"alim"*** tanımının değişmesine, içeriğinin başkalaşmasına neden olmuştur. Üniversitelerden alınan ve adına diploma denilen payeler ile beraber din adına ahkam kesme hakkı da elde edilebilmiş olmaktadır. O diplomanın derecesi aynı zamanda o kişinin dinde ne kadar otoriter olduğunun derecesi anlamına gelmektedir.

Kitlelerinin İslam algısı da yaşanılan sistemin başına geçen kişiye göre şekillenmektedir. Eğer devletin başında kendilerinden olan muhafazakâr(!) biri varsa devlet sahiplenilmiş sayılmakta ama sistem kendilerinden olmayan dine karşı adamların eline geçtiğinde ise işler değişmektedir. Devlet; zaten kendi ukdesinde bulunan cami, vakıf, dernek, tekke, zaviye gibi yerleri kendine göre düzenlemeye kalkıştığında ise bir numaralı düşman, zalim ve müşrik olmaktadır.

Devletin başında veya devletin kurumlarında dindar olduğunu söyleyenlerin İslam'ı seven ve İslam adına mücadele verenlere birçok faydalarının olduğu yadsınamaz bir gerçektir. İnsanların herhangi bir devleti iyileştirip, halka daha faydalı olması için mücadele etmesinde elbette karşı çıkılacak bir durum yoktur.

İşte bu faydalar din anlayışının Yüce Allah'ın belirlediği kurallar çerçevesinde değil, elde edilen faydalar çerçevesinde gelişmesine neden olmaktadır. Sonuçta bu yöntemle devleti ve halkı İslamileştireceğini söyleyen hiçbir çaba ne günümüzde ne de tarihte başarılı olamamıştır. Bu

yöntemle devletin ve halkın İslamileştiğine örnek olabilecek tek bir vaka da yoktur.

Hatta işi biraz daha ileriye götürüp şu da söylenebilir. Eğer iddia edildiği gibi Yusuf (a.s) da Mısır'ı İslamileştirmek, Allah'ın dinini insanlara ulaştırmak için şirk düzeninde bir bakan olmaya, şirk içinde yüzen bir kralın emrine girmeye razı olsaydı o da başarılı olamazdı!..

Yusuf'tan sonra ne Mısır İslamileşmiş ne de devlet şirki terk etmiştir. Tam tersi Yusuf'tan sonra tarihin gördüğü en tirân devletlerden biri oluşmuş ve tarihin gördüğü en zalim ve Allah'ın dinine en çok kafa tutan Firavunlar ortaya çıkmıştır.

Kur'an, Allah'a iman edenlerin kendilerini şirk düzeninden soyutlamalarını, Yüce Allah'ın ayetleri çerçevesinde örnek bir toplum oluşturmalarını emreder. Gerçekten İman eden toplum; ister tek kişi olsun, isterse yüzlerce kişi ve hangi sistemin içerisinde nerede olurlarsa olsunlar asla şirk temeli üzerine kurulmuş bir devletin, şirk temeli üzerine kurulmuş ilişkiler ağının bir parçası olamazlar.

Çağımızda Müslüman'ın şirk karşısında takındığı tavır net değildir!..

Bu bulanıklık adeta münafıklığın bir karaktere dönüşmesine neden olmaktadır. Biraz empati yapıldığında herhangi bir şirk düzeni içerisinde, o düzeni koruma adına yapılmış kanunlar ile görev yapmak gerçekte "inanılmayan bir sisteme inanıyormuş gibi yapmak" demektir. Bu durum günümüzde münafık kavramının da ifade ettiği mananın tersine işlememesine neden olmuştur.

Mesela, İslami bir sistemde Müslüman olmadığı halde kendisini Müslüman gösterenlere münafık denilir. İslami olmayan bir sistemde Müslüman olduğu halde kendisini müşrik gösterene ise münafık denmemiş, tam tersi bu hareketin adına takiyye denilerek meşrulaştırılmıştır. Yani Müslüman olmayan biri iki yüzlülük yaptığında münafık olmakta, ama Müslüman biri iki yüzlülük yaptığında adı takiyye olmaktadır.

Bu şekilde davrananların davranış kodlarının altında, Yusuf'un şirk düzeninde bakan olduğu inancı yatmaktadır. Yani iki yüzlülük yapılırken aslında bir resule uyulmuş olunmaktadır!..

Garip olan şey şudur: Bu insanlara; neden ateşlere atılma pahasına hakkı haykıran İbrahim'i, yaslandığı değnekten başka bir şeyi olmadığı halde tarihin gördüğü en tiran hükümdarı olan Firavun karşısında hakkı

haykıran Musa'yı, bir ağaç kovuğunda testereyle ikiye biçilen Zekeriya'yı, koç gibi boğazlanan Yahya ve Danyal'ı, ya da Buruc süresinde imanından vazgeçmeyerek ateş dolu hendeklere atılanları örnek olarak almadıkları sorulduğunda alınan cevap malumdur... Onlar Allah resulleriydi. Biz onlar gibi olamayız! Madem resuller gibi olunamayacaksa, neden bir şirk düzeninde bakan olduğunu iddia ettiğiniz Yusuf gibi olmaya çalışıyorsunuz? sorusu ise karşılarında durmaktadır.

Yani Müslümanlar; işlerine geldiğinde bir resulü örnek almakta, işlerine gelmediğinde ise "Biz resuller gibi olamayız!" diyerek iki yüzlü bir tavır sergilemektedirler. İşte bu iki yüzlü tavırlar, şirk ile imanın, küfür ile teslimiyetin sınırlarının flu bir hale getirmiş ve kimin ne olduğunun seçilememesine neden olmuştur.

Asıl acı olan ise Yusuf ile alakalı temel soru hep göz ardı edilmiştir.

Gerçekten Yusuf, tefsirlerin iddia ettiği gibi müşrik bir kralın emri altında, şirk düzeninin hazine bakanı olmuş mudur?

Kelimelere eğip bükmeden mana verildiğinde,Yusuf 12/55'deki; قَالَ اجْعَلْنِى عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ cümlesi içinde geçen *"hazaini'l ard"* kelimesinin anlamı *"ülkenin hazineleri"* değil, *"toprağın bitirdikleri"* dir. Zaten Yusuf kıssasının devamına bakıldığında da Yusuf'un hazine ile değil, zahirelerle uğraştığı görülecektir.

Yusuf'un kralın emrinde bir bakan olup olmadığını anlamak için kıssanın gerisine dönmek icap edecektir. Hatırlanacağı üzere kral bir rüya görmüş ve etrafındaki bilirkişilere bu rüyasını tabir etmelerini söylemiş ama onlar rüya tabiri ilmine vakıf olamadıklarını bildirmiştir. Tam burada Yusuf'un gizlenmesine yardımcı olan arkadaşları devreye girmiş rüyanın "te'vilini" onlara haber verebileceğini söylemiş ve bunun için resmi görevlendirme istemiştir. Sonunda içinde bulunduğu heyet tarafından görevlendirilen bu kişi Yusuf'a gelmiş ve şöyle demiştir.

Yusuf 12/46

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّى أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

Sıddıklara mensup Yûsuf; Onları cılız bir yırtıcının yediği yedi semiz inek, sonunda kupkuru olan yedi yeşil başak hakkında bize görüş bildir. Ümit ediyorum ki insanlara faydalı olacağım, umulur ki (bundan dolayı) onlar da bilecekler.

Adamın söylemine bakıldığında, anlattığı şeyleri bir rüya olarak takdim etmediği hemen fark edilecektir. Normal olarak bu adam "kralımız bir rüya gördü, o rüyası da şudur, sen bu rüyanın tabirini bana bildir" demesi gerekmektedir. Fakat adam ne kraldan ne de anlattığı şeylerin rüya olduğundan hiç bahsetmemiştir.

Yusuf bütün bunları da kendisine Allah'ın öğrettiğini 12/37 ayette geçen ذٰلِكُمَا مِمّا عَلَّمَنِى رَبِّى *"işte rabbimin bana öğrettiği şeyden ikinize bildiriyorum"* anlaşılmaktadır. Çünkü daha surenin en başında Yusuf'a hadiselerin tevilinin öğretileceğini bildirmiş, bu adam da Yusuf'a öğretilen hadiseler arasına dahil edilmiştir.

Hadiselerin tevilini yapabilmek için gelecekle ilgili kesin bilgilerin olması gerekmektedir. Yüce Allah Mısırın geleceğinde nelerin olacağını Yusuf'a bildirmiştir.

Tüm tefsircilerimiz bu adamın söyledikleri üzerine Yusuf'un anlattıklarının kralın rüyasının tabiri olduğunu söylemişlerdir. Oysa Yusuf konuşurken o kadar kesin konuşmuştur ki bu çıkarımları bir rüyadan yapmış olması pek mümkün gözükmemektedir.

Yusuf 12/47-49

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِى سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلاً مِمَّا تَأْكُلُونَ

(47) (Yûsuf) dedi ki: "Yedi yıl ara vermeden ekersiniz. Hasat ettiklerinizi, yiyeceğiniz az bir kısım dışında başağından ayırmayın."

ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلاً مِمَّا تُحْصِنُونَ

(48) "Çünkü bunun ardından şiddetli bir sıkıntı (korku) başlayacak. (İnsanlar) Koruma altına aldığınız az şeyden başka siz ne sunmuşsanız onları yiyecekler."

ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ

(49) "Çünkü; onda yağmurun yağacağı ve yine onda insanların sağım yapacakları yıl, (ancak) bunun ardından gelecek."

Yusuf gelecekte olacak olaylardan, çok kesin bir dille bahsetmiş ve yine bu olaylardan etkilenmeden kurtulmaları için ortaya koyduğu çareleri de çok kesin ifadelerle söylemiştir. Bu anlatılanların bir rüyanın tabiri olması mümkün değildir. Bu bilgiler ancak vahiyle bilinebilecek şeylerdir.

Yusuf'un söylediklerini aktaran elçiye karşı kralın gösterdiği tavır وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِ *"onu bana getirin"* (Yusuf 50) şeklinde olmuştur. Fakat kralın bu emrine rağmen Yusuf kadınların attığı iftirayı ortaya çıkarmadan gelmeyeceğini bildirmiştir. Kral kadınları çağırmış, onlara Yusuf'a atılan iftirayı sormuş ve kadınlar da Yusuf hakkında bir kötülük bulamadıklarını söylemişlerdir. İşte bunun üzerine kral ikinci defa onu bana getirin demiş ama bu sefer dediklerine ilave olarak "onu özel danışmanım yapayım" demiştir.

Yusuf 12/54

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِى ۖ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ

Kral; "Onu bana getirin, onu kendim için özel (veliaht - danışman) yapacağım!" dedi. Ama onun-la karşılıklı konuştuğunda, "Bugün sen bizim yanımızda dokunulmaz ve güvenilir birisin!" dedi.

Kral özel danışmanım yapayım demiştir demesine ama bunu Yusuf'u görmeden ve onunla karşılıklı konuşmadan önce söylemiştir. Yusuf ile konuştuktan sonra ise bambaşka bir şey demiştir. فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ Ne zaman ki onunla karşılıklı konuştu *"Bugün sen bizim yanımızda dokunulmaz ve güvenilir birisin"* dedi. Ayetin sonunda gelen أَمِينٌ *emin* kelimesi güvenilir demektir. Güvenilir birinin söylediklerine inanıp güvenen kişiye ise Mü'min denmektedir.

Kral'ın Yusuf'a olan bu güveni rüyasını tabir etmesinden dolayı değildir. Kaldı ki Yusuf zaten rüya tabir etmemiş, ileride ülkenin başına gelecek büyük bir felaketi ve bu felaketten nasıl kurtulabileceklerinin haberini vermiştir. Bu habere inanmak ancak kişide haberi söyleyen kişiye karşı oluşan bir imanın sonucunda mümkündür... Eninde sonunda haber gelecekle alakalıdır. Bu haberin gerçek olup olmayacağı ancak o haberin ortaya çıkmasıyla bilinir. Haberin doğruluğu ortaya çıkmadan o habere inanmak ancak iman etmekle mümkündür.

Mesela, Yüce Allah insanların öldükten sonra dirileceklerini, yaptıklarının ya da yapmadıklarının hesabını vereceklerini, iyi olanların cennete, kötü olacakların ise cehenneme gideceklerini bize haber vermiştir. Bize verilen bu haberin gerçekliği ancak öldükten sonra anlaşılabilecek bir şeydir. Yeryüzünde yaşamış ve yaşayan hiç kimse öldükten sonra böyle bir olayı tecrübe etmemiş, oraya gitmemiş, gözleriyle görmemiştir. Buna rağmen, bu olayı haber veren Kur'an'ın doğru söylediğine, henüz haberi ve-

rilen olaylar gerçekleşmeden inanıp güvenenlere ve buna göre yaşayanlara mümin denilmektedir.

Zaten bir haberin gerçekliğini görmek, ona imanı gerektirmez!.. Mesela, ahirette, ahirete iman diye bir şey olmayacaktır. Çünkü herkes olayı bizzat yaşayacak, görecek ve tecrübe edecektir.

Tıpkı bunun gibi yedi yıl sonra kıtlık olacak diyen birinin söylediklerini doğru kabul etmek ve hatta ülkenin tüm politikasını bu adamın söyledikleri doğrultusunda biçimlendirmek ancak iman ile mümkündür. Yedi yıl sonra kıtlık olacağına dair Yusuf'un insanları ikna etmek için ortaya koyduğu tek şey Yüce Allah'tan alıp ilettiği vahiydir. Fakat Yusuf'un söylediklerinin vahiy olduğunu söyleyen de yine Yusuf'un kendisidir... Yusuf'un verdiği haberin kendisine vahiy yoluyla ulaştığını kral görmemiş, müşahede etmemiştir. Karşısında Mısırlı olmayan bir adam vardır ve bu adam yedi yıl sonra, yedi yıl sürecek korkunç bir kıtlığın başlayacağını söylemektedir. Eğer bu kıtlıktan parçalanmadan kurtulmak istiyorlarsa dediklerini yapmaları gerektiğini bildirmektedir. Bu durumda ya bu adamın dediklerine inanılır ya da inanılmaz!..

Kral karşısındaki Mısırlı olmayan Yusuf'un yalancı ve sahtekâr biri olmadığına ve olamayacağına, dediklerinin mutlaka doğru olduğuna iman etmiş ve koca bir ülkenin can damarı olan tarımını, bu Mısırlı olmayan adamın güvenilir ellerine terk etmiştir.

Dikkatle bakıldığında bilinenin aksine Kral, Yusuf'a hem de büyük bir güvenle iman etmiştir. İşte bu yüzden ona إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ *"bundan sonra sen bizim yanımızda dokunulmaz ve güvenilirsin"* demiştir.

Kralın Yusuf'a iman etmesi elbette ki önemli bir şeydir. Ancak bu, tüm Mısır'ın iman etmesi anlamına gelmemektedir!.. Kaldı ki Yusuf (a.s) sadece Mısır'a değil tüm insanlığa gönderilmiştir. Bir ülkenin makamlarını asıl hedef olarak belirleyenler, elbette kralın iman etmesini nihai hedef olarak göreceklerdir. Onlara göre bu kral hemen bir kanun çıkaracak ve insanları mümin etmeye zorlayacaktır!..

Bu şekilde (kanunla) değil bir ülke, tüm insanlık dahi iman etse, bunun iman olmayacağı acıktır. Çünkü iman kanunla, kral buyruğuyla, kılıçların gölgesinde, namluların ucunda olabilecek bir şey değildir. İman her bireyin kendi özgür iradesiyle ortaya koyduğu bir tercihidir. Birilerini kanun zoruyla ya da güç kullanarak iman etmeye zorlamak, o kişinin münafık olması sonucunu doğuracaktır...

Kral iman etmiş ve kendisini kurtarmıştır. Ancak onun ülkeyi iman etmeye zorlamaya hakkı yoktur ve bu Yüce Allah'ın asla kabul etmeyeceği bir şeydir. Yapabileceği tek şey; iman ettiği resulün Allah'tan aldığı vahiyleri, ülkesindeki insanlara ulaştırması için ona imkân vermesi ve güvenilir bir ortam hazırlamasıdır. İşte o da bunu yapmış ve Yusuf'a إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ *"bugün sen bizim yanımızda dokunulmaz ve güvenilir birisin"* demiştir.

Sonuç olarak Yusuf Kralın emrinde bir bakan olmamış, tam tersi Kral Yusuf'un emrine amâde bir mü'min olmuştur.

Yusuf suresi 12/55 ayetinde Yusuf'un söylediklerine gelince.

Yusuf 12/55

قَالَ اجْعَلْنِى عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ ۖ إِنِّى حَفِيظٌ عَلِيمٌ

(Yûsuf) "Beni bu toprağın hazinelerinin (yetiştirdiklerinin) üzerine ata, ben kesinlikle bilgili bir koruyucuyum."

Kral daha önce وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِى *"getirin onu bana kendim için özel danışman yapayım"* demişti. Eğer Yusuf'un derdi ülkede makam mevki sahibi olmak olsaydı, Kral'ın ona krallıktan sonra teklif etiği ülkenin en prestijli makamını kabul ederdi. Zira Krala özel danışman olmak demek aslında kralla beraber ülkeyi yönetmek demektir.

Fakat Yusuf bunu kabul etmemiş ve krala *"beni toprağın hazinelerinin (yetiştirdiklerinin) üzerine ata"* demiştir. Yukarıdaki ayetin sonunda Yusuf إِنِّى حَفِيظٌ عَلِيمٌ *"çünkü ben bilen bir koruyucuyum"* demiştir. Evet bilmektedir çünkü ülkenin önündeki kıtlıktan önce toprağın nasıl ekilmesi gerektiği, hasadın nasıl yapılması gerektiği, hasat edilen ürünün nasıl saklanması gerektiği ona Yüce Allah tarafından öğretilmiştir. Bunun yanında yedi bolluk yılından sonra gelecek yedi kıtlık yılında toprağın nasıl tutulacağı, kıtlık yılları geçtiğinde toprağın eski verimliliğine nasıl kavuşturulacağı ona öğretilmiştir.

Yusuf 12/47-49

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِى سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ

(47) (Yûsuf) dedi ki: "Yedi yıl ara vermeden ekersiniz. Hasat ettiklerinizi, yiyeceğiniz az bir kısım dışında başağından ayırmayın."

ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلاً مِمَّا تُحْصِنُونَ

(48) "Çünkü bunun ardından şiddetli bir sıkıntı (korku) başlayacak. (İnsanlar) Koruma altına aldığınız az şeyden başka siz ne sunmuşsanız onları yiyecekler."

ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ

(49) "Çünkü; onda yağmurun yağacağı ve yine onda insanların sağım yapacakları yıl, (ancak) bunun ardından gelecek."

Yusuf'un tüm bu söyledikleri vahiydir ve bu vahyin insanlara ulaştırılması ve öğretilmesi gerekmektedir. Yusuf'a bildirilen bu bilgiler geçiştirilebilecek şeyler değildir. Toprağın doğru ekimi, ürünlerin doğru hasadı ve doğru saklanmasının Yüce Allah'ın Yusuf'a bildirdiği şekilde yapılması, insanlık için büyük bir bilgidir. Yusuf (a.s) Kral'dan bunu yapabilmek için imkân istemiş, Kral da, ona iman etmiş ve her türlü imkânı ona vermiştir. Nitekim 12/56 ayeti bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Yusuf 12/56

وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ ۚ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ ۖ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

İşte böylece Yusuf'a, o yerde (Mısır'da) oranın dileyeceği yerine (buğday) yerleştirebileceği im-kanını verdik. Rahmetimizi (yağmuru) dileyeceğimiz kişiye ulaştırırız. Muhsinlerin ödülünü ek-sik bırakmayız.

Ayette geçen حَيْثُ *haysu* kelimesi mekân zarfı olmanın yanında zaman zarfı olarak da kullanılmaktadır. "Dilediği yere yerleşme imkânı" Yusuf'un hem bir hazinenin başında olmadığını hem de ülkenin her yerinde güvenle gezebildiğini haber vermektedir. Eğer Yusuf, hazine bakanı olsaydı dilediği yerde değil, ülkenin hazinelerinin toplandığı yerde oturması gerekirdi. Fakat o Yüce Allah'ın kendisine vahiyle öğrettiği toprağı işleme, hasat etme ve saklama bilgilerini Allah'ın kullarına iletmek için durmadan dolaşmıştır.

Tam bu noktada şöyle bir soru akla gelebilecektir. Yüce Allah'ın toprağı işleme, hasat etme ve saklama bilgilerini vahiy yoluyla bildirmesi Kur'an bütünlüğüne uygun bir söylem midir?

Bu sorunun cevabı, evet hem de çok uygun bir söylemdir... Zira Yüce Allah farklı resullere farklı görevler vermiştir. Örneğin, Nuh'a gemi yap-

masını ve geminin nasıl yapılacağını da vahiy yoluyla bildirmiştir. Üstelik gemi yapımı Yüce Allah'ın gözetiminde gerçekleşmiştir.

Hud 11/37

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ

"Gözetimimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap. Zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme. Çünkü onlar suda boğulacaklardır" (DİB meali).

Müminun 23/27

فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ ۙ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۖ وَلَا تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ

Bunun üzerine Nûh'a, "Bizim gözetimimiz altında ve vahyimize göre o gemiyi yap" diye vahyettik. "Bizim emrimiz gelip de tandır kaynamaya başlayınca, (sular coşup taştığında Nûh'a) dedik ki: "Her cins canlıdan (erkekli dişili) birer çift, bir de kendileri aleyhinde daha önce hüküm verilmiş olanlardan başka aileni gemiye al ve zulmeden kimseler hakkında bana hiç yalvarma! Şüphesiz onlar suda boğulacaklardır.

Tıpkı bunun gibi Yusuf da toprakla ilgili kendisine öğretilen bilgileri insanlara ulaştırmak, bilgilerin doğru uygulanması için yapılanları gözetim ve denetim altında tutmakla görevlendirilmiştir. Çünkü bu, onun resul olmasının gereğidir.

Sonuç olarak; Yusuf (a.s)'un kralın emrinde bir bakan olduğu doğru olmayan bir çıkarımdır. Bu yanlış çıkarım üzerine bina edilen sözde İslami hareket yöntemlerinin hiçbiri de doğru bir yaklaşım değildir. Yusuf Mısır'da Yüce Allah'tan başka kimsenin emri altına girmemiştir.

Yusuf (a.s) örneği getirilerek "takiyye" adı altında yapılan her türlü yöntem iki yüzlülüğe kılıf giydirmekten başka bir şey değildir...

KAÇ YIL GEÇTİ

Yusuf 12/58

وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ

(Derken) Yûsuf'un kardeşleri çıkageldiler ve yanına girdiler. Yûsuf onları tanıdı, onlar ise Yûsuf'u tanımıyorlardı (DİB meali)

Bu ayet ile kıssanın son bölümü başlamaktadır. Bu bölümde bir yandan kıssanın en başındaki olayların arka planında yatan sebepler gün yüzüne çıkarken, diğer yandan insanlığı etkiyen kıtlığın ne boyutlarda olduğu ve bir Allah resulü olarak Yusuf'un o günkü şartlarda global diyebileceğimiz bir krizi nasıl yönettiği ortaya serilecektir. Bölüm, Yusuf'un kardeşleri ile yıllar sonra karşılaşması ile başlamaktadır. Yusuf ile kardeşleri birbirlerini en son onu bir köle kervanına sattıklarında görmüşlerdir. İşte bu ayet o olaydan sonraki ilk karşılaşmayı anlatarak başlamaktadır. İlk karşılaşmada aradan yıllar geçmiş olsa bile Yusuf onları tanımış ama onlar Yusuf'u tanımamışlardır. Peki aradan ne kadar zaman geçtiğini ayetler üzerinden tespit etmenin imkanı var mıdır?

Tam olmasa bile kıssanın içinde aradan geçen zamanı hesaplamamızı sağlayacak bir hayli ipucu bulunmaktadır. Mesela, 19.ayette Yusuf için غُلَامٌ "gulam" kelimesi kullanılmıştır. Kur'an'da 13 defa geçen bu kelime "ergenlik yaşına henüz yeni girmiş, bıyıkları yeni terlemiş genç" anlamına gelmektedir. Bu yaş erkek çocuklarında genelde 13-14 civarında olmaktadır.

22. ayette ise ona ilim ve hikmet verildiğinde onun yaşını belirten وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ "eşüd çağına ulaştığında" ifadeleri kullanılmıştır. 22. ayeti incelerken bu kelimenin de üzerinde durmuştuk. Eşüd çağı, genelde kişinin lehinde ve aleyhinde olan şeyleri bildiği, yaptığı her şeyden bizzat kendisi-

nin sorumlu olduğu, iradesinde olan mal, mülk, ilim, hikmet gibi şeylerin sorumluluğunu tek başına ve himâyeye ihtiyaç duymadan üstlendiği bir yaştır.

O yaşlarda Yusuf'a ilim ve hüküm verildiğini, hadiselerin tevilinin öğretilmeye başlanmasının üzerinden bir hayli zaman geçtiğini ve kraliyet sarayında danışman olarak çalıştığını göz önüne aldığımızda onun 20 yaşın üstünde bir yaşta olduğu kendiliğinden anlaşılmış olmaktadır.

30. ayette ise Yusuf'a فَتَاهَا *fetaha* denmiştir. فَتَاهَا *Fetaha* kelimesi üzerinde de bu ayeti incelerken durmuştuk. Bu kelime fikrine danışılan, görüşlerine başvurulan genç demektir. Meselelerle ilgili görüşüne başvurulan birinin artık kişiliğinin oturmuş olması bir yana, etrafında yaşanan olayları doğru değerlendirdiği ve bu olaylara karşı takınılacak tavrı diğer insanlardan ayrı olarak daha doğru belirlediği ve insanların da buna itibar edip ona başvurduğu anlamına gelmektedir. Bu da فَتَاهَا *fetaha* denilen kişinin en az 25 yaş ve üzeri olmasını kendiliğinden gerekli kılmaktadır.

42. ayette فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ *"böylece birkaç sene o gizlilikte kaldı"* denmiştir. Ayette geçen بِضْعَ *bid'a* kelimesi 3-9 yıl arasındaki bir süreyi işaret etmektedir. بِضْعَ *Bid'a* kelimesinin kast ettiği 3-9 yıl suresinin en alt seviyesini alsak bile bu gizliliğin en az 3 yıl olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda tekrar ortaya çıktığında Yusuf'un yaşının 30 civarında olması gerekmektedir.

Kıtlık yılları başlamadan 7 yıl sürecek bolluk yıllarının Yusuf'un ortaya çıkışının hemen sonrasında başladığını düşündüğümüzde ve kardeşlerinin 7 yıllık bolluk döneminin ardından gelen ilk kıtlık yılında geldiğini göz önüne aldığımızda, Yusuf'un yaşının kardeşleriyle karşılaştığında yaklaşık olarak 38-40 civarında olması gerekmektedir. Yani kardeşlerinin onu hadım ettikten sonra bir köle olarak satmalarının üzerinden en az 25 yıl geçmiştir.

Yusuf'un ömründen geçen bu 25 yılın özellikle son kısımları bir hayli zahmetli geçmiştir. Kısa olmayan bir gizlilik döneminin ardından gelen son 7 yıl, ülkenin tarım politikasını belirlemek, başlayacak kıtlık yıllarına hazırlanmakla geçmiştir. Bu durum onun çoğunlukla açık havada olmasını gerekli kılmaktadır. Toprakla uğraşan insanların çok kısa zaman içerisinde karardığını, güneşin, rüzgârın, tozun, toprağın yıpratıcılığına maruz kaldığı herkesin malumudur.

Son yedi yılı gayet yıpratıcı geçmiş birini, en son görünüşünden 25 sene sonra görmek elbette tanımayı zorlaştıracak hatta belki de imkânsız

hale getirecektir. En son gördüklerinde ergenliğine yeni girmiş bir çocuğun aradan geçen 25 yılda vücudu, sesi, yüzü, boyu posu, saçları, elleri oldukça değişmiş olacaktır. Hayatının zorlu geçmiş olması bir yana, insan zaten en hızlı değişimi ergenlik çağından sonra yaşamaktadır. Ergenlik çağından sonra insanın boyu uzar, vücudu gelişir ve genişler, ses kartlaşır, yüz hatları farklılaşır, kıllar çıkar, çizgiler oluşur. Kısacası onun tanınmasını sağlayan her şey başkalaşır. İşte bu sebeplerden dolayı kardeşlerin Yusuf'u tanıyamamaları gayet normaldir.

Yusuf'un yaşıyla ilgili yaptığımız bu tespit aynı zamanda daha sonradan olaya karışacak anne-baba bir kardeşinin ve hatta diğer kardeşlerinin de yaşlarının tespitini mümkün kılmaktadır.

8. ayette Yusuf'a tuzak kurmak için konuşan kardeşler *"Yusuf ve kardeşi"* demektedirler. Bu bize o sıralarda Yusuf'un kardeşinin de var olduğunu göstermektedir. Bu olaylar olduğu sırada Yusuf'un kardeşinin henüz yeni doğmuş bir bebek olduğunu farz etsek bile, ilerleyen bölümlerde kıssaya dahil olduğunda onun yaşının en az 25 civarında olması gerekmektedir.

Yusuf'un diğer kardeşlerine gelince. 8. Ayette Yusuf'a tuzak kurmaya karar verdiklerinde kendilerini وَنَحْنُ عُصْبَةٌ *vezeh'nu usbetun "biz hedef ve güç birliği yapmış bir topluluğuz"* demektedirler. Bunların hedef ve güç birliği yapabilmeleri için en küçüklerinin dahi güçlenmiş ve hepsinin belirlediği hedefe yönelmiş olması gerekmektedir. Yusuf gulamken onu kendi aralarına almadıklarını göz önüne getirdiğimizde ve yine en alt sayıları aldığımızda, Yusuf'u hadım ettikleri sırada kardeşlerin en küçüğünün en az 16-20 yaşlarında olması gerekmektedir. Kur'an'da anlatılan Yusuf kıssasında kardeşlerin sayısı ile ilgili herhangi bir şey belirtilmemektedir. Geleneksel anlayış, 4. ayette Yusuf'un *"ben onbir kevkeb görüyorum"* demesinden yola çıkarak kerdeşlerin sayısının 11 olduğunu söylemişlerdir. Bunu doğru kabul ettiğimizde; Yusuf'u köle olarak sattıklarında en küçüğünün yaşı en az 16-20, en büyüklerinin ise en az 27-31 civarında olması gerekmektedir. Aradan en az 25 yıl geçtiğini düşündüğümüzde, işte yukarıdaki ayette bahsedilen karşılaşmada en küçükleri 41-45 en büyükleri ise 52-56 yaşlarında olmalıdırlar. Tabi ki bunların hepsi kelimelerin gösterdiği sayıların en azı alındığında böyledir.

Aradan geçen 25 yıldan sonra Yusuf'un onları tanıması gayet doğaldır. Çünkü Yusuf onları son gördüğünde içlerinden birçoğu yüz ve vücut olarak artık gelişimini tamamlamıştır. Vucüt gelişimini tamamladıktan sonra kişinin yüz ve vücut hatlarında olan değişiklikler sadece yılların

izidir. Gelişimini tamamlamış kişilerin artık boyları uzamayacak, sesleri değişmeyecek, vücutlarında olağanüstü farklılık olmayacak, yüz hatları değişmeyecektir. İşte bunlar göz önüne alındığında Yusuf ile karşılaştıklarında neden onların Yusuf'u tanımadıkları, Yusuf'un onları nasıl tanıdığı daha anlaşılır hale gelmektedir.

Öte yandan onlara göre hadım edilmiş bir kölenin sadece Mısır'ın değil, tüm bölgenin en değerli adamı olması, çok büyük coğrafyalara yayılmış global bir kıtlığı yönetmesi öngörülebilir bir durum değildir. Yani, bu yönde bir tahminde bulunmaları imkânsızdır.

Ayette geçen فَعَرَفَهُمْ *fe arafehum* (onları tanıdı) kelimesi ع ر ف (a+r+f) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 70 kelime bulunmaktadır. Bilmek, tanımak, idrak etmek, farkına varmak, ayırt etmek, belli olmak, tanıtmak, tarif etmek bu kökten türeyen kelimelerin bazısıdır.[238]

İsim olduğu halde yukarıdaki ve daha birçok mealde *"tanımıyorlardı"* şeklinde çevrilen مُنْكِرُونَ *munkirun* kelimesi ise ن ك ر (n+k+l) kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 37 kelime bulunmaktadır. Bu kökten: zor olmak, güç olmak, hoşa gitmemek, çirkin olmak, bilmemek, tanımamak, yadırgamak, inkâr etmek, yasaklamak, aldatmak, çirkin olan, beğenilmeyen, kabul edilmeyen, inkâr eden, gizleyen anlamına gelen kelimeler türemiştir.[239]

Ayette isim olarak gelen bu kelimeye meallerde olduğu gibi "tanımıyorlardı" şeklinde fiil manası vermek doğru değildir. Kaldı ki, kıssanın anlatılış biçiminden onların Yusuf'u tanımamış oldukları zaten anlaşılmaktadır. Bu kelime onların bir hareketinden değil, içinde bulundukları bir halden bahsetmemektedir.

Ayetin mealinin aşağıdaki gibi olması daha isabetlidir.

Yusuf 12/58

وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ

Yûsuf'un kardeşleri geldi, sonunda onun huzuruna girdiler, (Yusuf) onları tanıdı(İşte) Onlardı onun (Yusuf'un) kimliğini gizleyenler.

238 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük ARF md.s.1566

239 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük NKR md.s.2046

KRİZLERİ YÖNETMEK

Yusuf 12/59-62

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِى بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّى أُوفِى الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ

(59) Yûsuf, onların yüklerini hazırlatınca dedi ki: "Sizin baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafir ağırlayanların en iyisiyim."

فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِى بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِى وَلَا تَقْرَبُونِ

(60) "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek tek ölçek (zahire) bile yoktur ve bir daha da bana yaklaşmayın."

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ

(61) Dediler ki: Onu babasından istemeye çalışacağız, kuşkusuz bunu yapacağız.

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِى رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

(62) Yûsuf, adamlarına dedi ki: "Onların ödedikleri zahire bedellerini yüklerinin içine koyun. Umulur ki ailelerine varınca onu anlarlar da belki yine dönüp gelirler."(DİB meali)

Bu ayetle anlatılmaya başlanan olaylardan, Yusuf'un haberini çok önceden verdiği kıtlık yıllarının başladığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Yusuf tarafından haber verilen kıtlığın, sadece Mısır'la sınırlı olmadığı, Mısırlı olmadıkları ve Mısır'dan çok uzakta yaşayan Yusuf'un kardeşlerinin zahire temin etmek için Mısır'a gelmelerinden anlaşılmaktadır. Anla-

şılan o ki kardeşler yaşadıkları yere yakın yerlerden zahire temin edememektedirler. Bu durum, kıtlığın oralarda da yaşandığını göstermektedir.

Kıssanın en son ayetinde Yusuf, babasının ve kardeşlerinin yaşadıkları yerin çöl olduğunu belirtmektedir. وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ *"sizi çölden getirdi"*. (Yusuf 100) Bu ibare Yakup ve oğullarının tarıma elverişli olmayan bir yerde yaşadıklarını göstermektedir. Bu durumda kıtlık olsun ya da olmasın çölde yaşan Yakup ve oğulları toprağın yetiştirdiği gıda ürünlerini her zaman dışarıdan temin etmiş olmalılar.

Birinci kitapta Yakup ve oğullarının yaşadıkları yerin, ataları İbrahim'in inşa ettiği ve tüm insanlığa adanan Kâbe civarında olması gerektiğini ortaya koymuştuk. Bu durumda Yakup ve oğulları Arabistan yarımadasının ortalarında yaşamış olmaktadırlar.

Kur'an'da anlatılan kıssaların geçtiği coğrafyaların tespiti yapıldığında, Arabistan yarımadasının güneyinde Sebe ülkesinin olduğu ve ülkenin topraklarının sulak ve bereketli olduğu anlaşılmaktadır.[240] Yine ülkenin güney doğusunda Ad kavminin yaşadığı ve onların da topraklarının verimli ve sulak olduğu anlaşılmaktadır.[241] Arabistan yarım adasının kuzey kesimlerinin de verimli toprakla çevrili olduğu Romalıları konu alan Rum suresinin içeriğinden anlaşılmaktadır. Ayrıca Kureyş suresi çölün ortalarında yaşayan Kureyş kabilesinin yaz ve kış seferlerine alıştırıldığından bahsetmektedir ki bu durum gidilen yerlerin verimli topraklar olmasını gerekli kılmaktadır.

Yusuf'un kardeşlerinin tahıl almak için hemen yakınlarında bulunan bu yerlere değil de Mısır'a kadar gelmeleri, Yusuf'un haber verdiği kıtlığın o bölgelerde de etkin olduğunu göstermektedir. Zaten kıssanın ilerleyen bölümlerinde kardeşler Mısır'a son gelişlerinde bunu açıkça ifade etmektedirler. مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ *"Darlık bizi ve ehlimize dokundu."*

Yusuf'un, başlamadan 7 yıl önce bu kıtlığı haber vermesinin Yüce Allah'ın vahyinden başka bir dayanağını olamayacağını daha önce ortaya koymuştuk. Yüce Allah Yusuf'a bu kıtlığı yönetme bilgisi vermiştir. Bu bilgi, kıtlık başlamadan toprağa doğru zamanda doğru ürünü ekme, yetiştirilen ürünü doğru saklama, saklanan ürünü Allah'ın kullarına doğru ulaştırmayı da kapsamış olması gerekmektedir. Bunun yanında bir Allah resulü olan Yusuf, kriz yönetici olarak sadece Mısır'ı değil, Mısır dışında yaşayan ve kıtlıktan etkilenen herkesi hesaba katmıştır. Yani Yusuf'un kıt-

240 34 Sebe 15-19

241 89 Fecr 6-8; 26 Şuara 123-140;

lıktan önceki 7 yılda depoladığı tahıl sadece Mısır halkı için değil, kıtlıktan etkilenen tüm coğrafyalar içindir.

Mısır'a dışarıdan tahıl almaya gelen sadece Yusuf'un kardeşleri değildir. 82. ayette ikinci gelişlerinden sonra kaybettikleri kardeşleri için babalarına doğru söylediklerini ispat etmeye çalışan kardeşler "içinde bulunduğumuz karyeye ve kervana sor" demektedirler. Bu durum, tahıl almaya onların dışında da bir hayli insanın Mısır'a gittiğini göstermektedir.

İnsanlığın zaman zaman karşılaştığı kriz dönemlerinde ellerinde stratejik ürün bulunduran siyasi otoriteler ve ülkeler, genelde ellerindeki imkânı diğer insanları sömürmek, hegemonyasını genişletmek ya da en azından istediklerini elde etmek için baskı aracı olarak kullanmaktadırlar. İçinde yaşadığımız asırda elinde petrol, gaz, nükleer enerji, buğday, uranyum, elmas, altın, şeker, teknoloji vs bulunduran ülkelerin dünyaya kendi kurallarını dikte ettikleri ortadadır. Ellerindeki imkanları Allah'ın kulları ile bölüşmedikleri halde, Yüce Allah'ın verdiği imkanları zor durumdaki insanları sömürmek, kendilerine kul köle etmek için kullanmaktadırlar. Bir ülkede başlayan kıtlık hemen yanı başında bolluk içinde yaşayan başka bir ülke için, bir fırsat olarak görülmektedir. Dünyanın süper güçleri açlık ve sıkıntı çeken ülkelere onları kendilerine kul köle olmak için yardım etmekte, onların zayıf ve zor durumda olmalarını kendi menfaatlerini elde etmede bir fırsat olarak görmektedirler.

Yusuf civar ülkelerin tamamını zor durumda bırakan bir kıtlıkta, hayat için en vazgeçilmez ürünleri hem de herkese yetecek şekilde depolamıştır. Yani stratejik açıdan o dönemde dünyanın en önemli ve en güçlü adamıdır. Tevrat Yusuf'un bu durumda nasıl hareket ettiğini şu şekilde anlatmaktadır.

> *Kıtlık öyle şiddetlendi ki, hiçbir ülkede yiyecek bulunmaz oldu. Mısır ve Kenan ülkeleri kıtlıktan kırılıyordu. Yusuf sattığı buğdaya karşılık Mısır ve Kenan'daki bütün paraları toplayıp firavunun sarayına götürdü. Mısır ve Kenan'da para tükenince Mısırlılar Yusuf'a giderek, "Bize yiyecek ver" dediler, "Gözünün önünde ölelim mi? Paramız bitti."*
>
> *Yusuf, "Paranız bittiyse, davarlarınızı getirin" dedi, "Onlara karşılık size yiyecek vereyim." Böylece davarlarını Yusuf'a getirdiler. Yusuf atlara, davar ve sığır sürülerine, eşeklere karşılık onlara yiyecek verdi. Bir yıl boyunca hayvanlarına karşılık onlara yiyecek sağladı.*
>
> *O yıl geçince, ikinci yıl yine geldiler. Yusuf'a, "Efendim, gerçeği senden saklayacak değiliz" dediler, "Paramız tükendi, davarlarımızı da sana*

verdik. Canımızdan ve toprağımızdan başka verecek bir şeyimiz kalmadı. Gözünün önünde ölelim mi? Toprağımız çöle mi dönsün? Canımıza ve toprağımıza karşılık bize yiyecek sat. Toprağımızla birlikte firavunun kölesi olalım. Bize tohum ver ki ölmeyelim, yaşayalım; toprak da çöle dönmesin."

Böylece Yusuf Mısır'daki bütün toprakları firavun için satın aldı. Mısırlılar'ın hepsi tarlalarını sattılar, çünkü kıtlık onları buna zorluyordu. Toprakların tümü firavunun oldu. Yusuf Mısır'ın bir ucundan öbür ucuna kadar bütün halkı köleleştirdi. Yalnız kâhinlerin toprağını satın almadı. Çünkü onlar firavundan aylık alıyor, firavunun bağladığı aylıkla geçiniyorlardı. Bu yüzden topraklarını satmadılar.[242]

Elbette ki bu anlatım Allah resulü Yusuf'a atılmış bir iftiradır. O Yüce Allah'ın kendisine verdiği imkanları, bilgiyi ve vahyi kullanarak, insanların zor durumlarını bir fırsata çevirmez, çeviremez. Zaten Yüce Allah asla böyle bir davranışı emretmez. Yusuf kıtlık yıllarının olacağını vahiy sayesinde öğrenmiş ve bu kıtlığı aşabilecek toprağı işleme, hasat etme ve ürünü saklama, saklanan ürünü Allah'ın kullarına doğru ulaştırma bilgisini de vahiy sayesinde elde etmiştir. Vahyin içeriği ister itikadî, ister ameli, ister fıkhi, ister ekonomik, ister toprağı işleme bilgisi, ister gemi yapma bilgisi olsun hiçbir resul vahyi kullanarak insanları zor durumda bırakamaz. Vahiyler içerikleri ne olursa olsun ırk, bölge, sınıf gözetmeksizin tüm insanların istifadesi için gönderilmişlerdir. Bu bilgi üzerinden birileri çıkar elde ediyorsa vahiy sömürü aracına dönüşmüş demektir. Eğer bunu yapan bir resul olursa Yüce Allah'ın o resulü cezalandıracağı muhakkaktır. Resullerin böyle bir şey söyleyebilmesi hem mümkün değildir hem de onların bizzat kendileri bundan beridirler.

Al-i İmran 3/79

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ

Allah'ın, kendisine Kitab'ı, hükmü (hikmeti) ve peygamberliği verdiği hiçbir insanın, "Allah'ı bırakıp bana kullar olun" demesi düşünülemez. Fakat (şöyle öğüt verir:) "Öğretmekte ve derinlemesine incelemekte oldu-

242 Eski Ahit, Yaratılış 47/13 - 22

ğunuz Kitap uyarınca rabbânîler (Allah'ın istediği örnek ve dindar kullar) olun." (DİB meali)

Hiçbir resul vahiy üzerinden kendi çıkarına makam, mevki, maddi manevi rant elde etmemiş, hiçbir zaman kimseyi külfet altına sokacak bir şeyi teklif etmemiştir. Onlar Yüce Allah'ın kendilerini resul olarak seçmelerinden öte bir beklenti içine girmemiş, yaptıkları Resullük ten dolayı hiç kimseden, hiçbir zaman karşılık beklememişlerdir.

Enam 6/90

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۖ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ ۗ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَالَمِينَ

İşte, o peygamberler, Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. (Ey Muhammed!) Sen de onların tuttuğu yola uy. De ki: "Bu tebliğe karşı sizden bir ücret istemiyorum. O (Kur'an), bütün âlemler için ancak bir uyarıdır." (DİB meali)

Resuller, Yüce Allah'ın onları konumlandırmaları gereği bazen Süleyman gibi kimsenin ulaşamayacağı bir mülkü yönetmiş, bazen Nuh gibi upuzun ömürde bir avuç insanı ikna edebilmiş, bazen Yahya gibi tek başına kellelerini feda etmişlerdir. Ama her ne durumda olurlarsa olsunlar, onların mütevazi halis bir kul olmaktan başka bir hedefleri asla olmamıştır. Bu yüzden Muhammed (a.s) kendi ayakkabısını kendi onarmış, çamur evlerde, hasır üstünde uyumuş, mescidin duvarlarına konulsun diye kerpiç taşımış, evinde günlerce yemek olmamış ama tek bir kez olsun çıkar elde etmeyi aklından bile geçirmemiştir. Onların gözü asla bir gün mutlaka terk edecekleri şu dünyaya takılı kalmamış, daima Yüce dostlar katına[243] gitmeyi özlemişlerdir. Herkesin hiç terk etmeyecekmiş gibi yapıştıkları mala, mülke, makama, mevkiye, paraya, pula, kadına, çocuğa onlar zerre kadar bağlanmamışlardır. Onlar kendi çocuklarına ve eşlerine daima Yüce Allah'a tam bir teslimiyeti öğütlemişlerdir.

Yusuf da şerefli bir dedenin (İbrahim) torunu, şerefli bir babanın (Yakup) oğlu, şerefli bir resuldür. O Yahudilerin, tefsir ve meal yazarlarının, tarih adı altında kitap yazanların resmettiğinin aksine asla bir kadına, bir makama, bir çıkara dönüp bakmamıştır, meyletmemiştir. O da tüm resuller gibi, değil Mısır'ın mülkü tüm dünya verilse dahi Allah'a resul olmanın

243 Allah resulünün, bu dünyada mübarek ağzından dökülen son cümle "Yüce dostlar katına" olmuştur.

tek bir dakikasını bile değişmemiş, değişmeyen, değişmeyecek bir Allah resulüdür. O, Yahudilerin, "insanları Firavuna kul etmek için kıtlık zamanını fırsata çevirdi, insanların elinden her şeylerini aldı" demelerinden de, Müslümanların(!) Aziz'in karısı Züleyha'ya istek duydu demelerinden de uzaktır, beridir. Müslüman, Hıristiyan ve Yahudilerin ağız birliği ederek, *"Yusuf Mısır'da bir krala hazine bakanı"* oldu demelerinden de uzaktır, beridir. Bunlar Yusuf'a atılmış apaçık iftiralardır. O alemlerin Melik'inin resulüyken daha aşağıda olan bir mevkiye mi tamah edecektir? Allah resulleri ölürler, parçalanırlar, ateşe atılırlar, bir ellerine güneş, diğer ellerine ay verilir ama asla ve kat'a bir başkasının emrinde olamazlar. Onlar insanlığın imamıdır. Onlar Alemlerin sultanının resulüdür.

Evet Yusuf Mısır'da toprağın yetiştirdiklerini (hazinelerini) kontrol altında tutmuştur. Ama bunu kralın emrinde bir bakan olarak değil, Yüce Allah'ın ona vahy etmesinden ve bu vahyi kullara ulaştırmak için Yüce Allah'ın emrinde bir resul olmasından dolayı yapmıştır. Kaldı ki bizzat ülkenin kralı ona iman etmiş, onun emrine girmiş, onun makamını anlamış ve "sen bugünden sonra bizim için dokunulmaz ve güvenilir birisin" demiştir. Yani Allah'tan aldığı vahyi kullara iletmesi için ona engel olmamış tam tersi tüm imkanlarını kullanarak yardımcı olmuştur.

Bugün güya Allah'ın dinine hizmet etmek için bakan, başbakan, cumhurbaşkanı, milletvekili ya da önemli bir mevkide koltuk sahibi olmak için her türlü şirki işlemekten geri durmayanların bunları anlaması mümkün değildir. Onlara göre bir kralın Müslüman olması demek tüm ülkenin kral olması demektir. Çünkü kral bir buyruk çıkaracak, tüm halkının Müslüman olmasını emredecek, Müslüman olmayanları ya kesecek ya hapsedecek ya da ülkeden sürecek, böylece tüm ülke İslam olacaktır düşüncesindedirler. Oysa Yüce Allah'ın dininde zorlamanın hiçbir türü, şekli yoktur. Zorla ya da kanunla Müslüman olunmaz. İslam ancak hür iradeyle kabul edilen, özümsenen bir dindir. Zorla Müslüman olunmaz ama zorla Müslüman yapılmaya çalışanlar münafık olurlar. İşte bu yüzden ne Yusuf kraldan insanların Müslüman olması için kanun çıkarmasını istemiştir ne de kral kahredici gücünü kullanarak insanlarını İslam'a iman etmeye zorlamıştır. Sadece "işte ülke, dilediğin yerde dolaş, dilediğin yerde eğleş, dilediğin yerde ek, dilediğin yerde biç, dilediğin yerde depola, dilediğin yerde az anlat, dilediğin yerde çok anlat kimse sana karışmayacak, kimse sana ilişmeyecek, kimse seninle uğraşmayacak" demiştir. Bir kral ve bir insan olarak bundan daha öte bir şey yapmasını zaten Yüce Allah emretmemektedir.

Yusuf makamsız, mevkisiz ve ücretini Yüce Allah'tan bekleyerek Resullüğünü icra etmiştir. Evet tahıl dağıtımına da o nezaret etmiştir. Çünkü bu bilgi de ona öğretilmiş, bu bilgiye göre hareket etmesi ona emredilmiştir. Gizlilikten ortaya çıktıktan sonra kralla konuşmuş ve ona "toprağın hazinelerini (yetiştirdiklerini) bana tahsis et, çünkü ben bilgili bir koruyucuyumdur" (Yusuf 55) demişti. Bilgili bir koruyucu olması ona Yüce Allah tarafından öğretilmiştir. Çünkü babasının yanındayken çölde yaşamışlardır (Yusuf 100), dolayısıyla bu bilgi ve koruma becerisini orada öğrenmiş olması mümkün değildir. Köle olarak geldiği Mısır'da bir devlet görevlisinin evine yerleşmiştir (Yusuf 21), dolayısıyla orada da öğrenmesi mümkün değildir. Sonrasında zaten gizli kalmıştır ve bu bilgiyi orada da kendi başına elde etmesi mümkün değildir. Ama Yüce Allah ona vahy etmiş, bölgenin maruz kalacağı kıtlığı ve bu kıtlığı aşmanın yollarını öğretmiştir. İşte bilgili bir koruyucu olması bundandır. Sonrasında koruduklarının insanlara ulaşması, onların kıtlıktan kurtulması, insanların zor durumunu kullanarak birilerinin diğerlerini kendisine kul, köle etmemesi, vahyin sonucunda elde edilenlerin bir sömürü aracına dönüşmemesi içindir ona öğretilenler. İşte bu yüzden Resullük görevi gereği planlamayı bizzat kendisi yapmaktadır. Çünkü Yüce Allah ona öğrettiği için en iyi bilen ve resul olan O'dur.

Biraz önce Tevrat'tan yaptığımız alıntıda Yusuf'un insanların elinden her şeylerini aldığının söylenmesi düpedüz bir iftiradır. Allah'ın resulleri onların iftiralarından beridir. İşte Kur'an bunun için kendinden öncesinde gönderilmiş kitaplarda da anlatılan kıssaları tekrar anlatarak tasdik etmektedir. Yani yalanları ortaya çıkarıp tekzip etmekte, gizlenmiş doğruları ortaya çıkarıp onaylamaktadır.

Yusuf kıtlık yılları başlamadan önce gelen 7 bolluk yılında, depoladığı tahılın insanlara ulaştırılmasını Yüce Allah'ın kendisine bildirdiği ve öğrettiği vahye göre yapmıştır. Bunun dışında bir yola başvurmuş olması mümkün değildir. Bu tahılın Mısır'ın yerli halkına ulaştırılması Mısır dışında yaşayanlara ulaştırılmasından daha kolay olduğu aşikardır. Mısır'ın yerli halkının hane ve hanelerde yaşayan kişilerin tespiti ve bu tespiti yaptıktan sonra kişilerin ihtiyaçlarına göre tahılın onlara ulaştırılması gayet kolaydır. Fakat dışarıdan gelen insanların hanelerinin ve hanede yaşayan kişilerin tespitinin yapılması mümkün değildir. Bu durumda gelen insanlara tahıl tahsisatı nasıl yapılacaktır?

Yusuf'un bir resul olması elindeki tahılı bir sömürü aracı olarak kullanmayacağının açık delilidir ama yine bir resul olmasından dolayı bu ürünün

başkaları tarafından bir sömürü aracına dönüştürülmesini engellemek de onun vazifeleri arasındadır. Yani sırf rant elde etmek için bu ürünü her önüne gelene satmayacaktır. Çünkü böyle yapması durumunda bundan sadece para babaları yararlanacaktır. Onlar para sahibi oldukları için büyük miktarlarda tahıl alacak ve bunu diğer bölgelerde insanlara fahiş fiyatlarla satarak tahıl konusunda bir tekelin oluşmasına sebep olacaklardır. İşte Yusuf'un bunun önlemini de alması gerekmektedir. Nitekim almıştır da.

Yusuf 59 ve 60. ayetlerde "sizin babanızdan olan kardeşinizle bana gelmezseniz size ölçek verilmeyecek" demektedir. Yusuf, kardeşlerine 89. ayete kadar kendisini açık etmemiştir. Dolayısıyla o an orada bulunmayan bu kardeş hakkında onlar konuşmuş olmalıdırlar. Bahsetme sebepleri ise bir deve yükü daha fazla tahıl almaktır. Nitekim 65.ayette bu kardeşin bahsedilme sebebi açıklanmaktadır. وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ *"kardeşimizi koruruz ve bir deve yükü daha fazla alırız. Çünkü bu ölçek bize azdır."* Bu durumda Yusuf parayla satmasına rağmen, tahılı her önüne gelene değil, ailedeki fert sayısına göre dağıtmaktadır.

Yabancılar için ailedeki fert sayısına göre tahıl tahsis etmek beraberinde süistimal edilmesi kolay bir ortamın oluşmasına neden olacaktır. Mesela, Yusuf'un kardeşleri o an orada bulunmayan bir kardeşleri için de tahıl almak istemişlerdir. Bu kardeşin neden kendileri ile beraber olmadıkları kardeşler tarafından açıklanmaktadır. قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ *"onun babasını ikna edeceğiz, kesinlikle biz bunu yapanlarız."* Onlar o an yanlarında bulunmayan kardeşin, babaları yüzünden kendileri ile birlikte olmadığını açıklamaktadırlar.

Yusuf'un o kardeşle ilgili kendisine söylenenlerin doğru olup olmadığını anlaması gerekmektedir. Bunun için "bir dahaki sefere onunla bana gelin, yoksa size tahıl verilmeyecek" demiştir. Onlara inanmış, o an orada bulunmayan kardeşleri için de tahsisat vermiştir. Ardından أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ *"benim ölçeği tam verdiğimi ve iyi bir konuksever olduğumu görüyorsunuz,"* diye eklemiştir. Yani onlara inandığını, o kardeşe de tahsisat verdiğini, kendisini aldatmamalarını, eğer aldatmışlarsa bir daha kendisine yaklaşmamalarını söylemektedir. İşte bütün bunlar Yusuf'un elinde tuttuğu ve kıtlık yıllarında son derece stratejik değer taşıyan tahılı bir sömürü aracına dönüştürmediği gibi başkalarının da sömürüye dönüştürmemesi, rant oluşturmaması için son derece hassas davrandığını göstermektedir. Yusuf'un *"babanızdan olan kardeşinizle gelmezseniz size tahsisat yok"* demesi sadece kardeşlerine karşı uyguladığı bir prosedür değil, onun tüm insanlara uyguladığı genel davranışıdır.

Yüce Allah Yusuf'a oldukça geniş coğrafyaya yayılmış bir kıtlığı yönetme misyonunu yüklemiştir. Misyonunu başarıyla yürütmesi için en başından beri ona lazım olan toprağı işleme, doğru zamanda doğru ürünü ekme, ekilen ürünleri doğru hasat etme, hasat edilen ürünleri doğru bir şekilde ve doğru yerlerde saklama, nihayetinde gelen kıtlık yıllarında toprağı doğru muhafaza etme ve ürünleri insanlara doğru ulaştırma bilgisini vahiyle bildirmiştir. Kıtlıktan önceki 7 bolluk yılının çalışma, çabalama, ekme, biriktirme, depolar inşa etme, bölgelere göre doğru ürün tespit etme gibi emek gerektiren işlerle geçtiği anlaşılmaktadır. Nihayetinde gelen kıtlık yıllarında oldukça geniş bir coğrafya Yusuf'un yaptığı bu hazırlıktan faydalanmaktadır. Bir Allah resulü olan Yusuf kıtlığı sömürüye dönüştürmediği gibi, başkalarının da bu durumu çıkar elde etmek için kullanmalarına, suiistimal etmelerine izin vermeyecektir. O an orada bulunmayan kardeş için tahıl vermiş ama aldatılmadığından emin olmak için de "bir dahaki gelişinizde onu da getirin" demiştir. Yusuf depolardaki tahılı sıkı bir koruma altına almıştır.

59. ayette geçen وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ *"onların yüklerini yolculuğa hazır hale getirdiğinde"* cümlesinden erzak dağıtım işine bizzat Yusuf'un nezaret ettiği anlaşılmaktadır.

7 yıl sürecek bir kıtlığa yetecek, hem de civardaki ülkeleri de besleyecek kadar tahılı depolamak için depolara ve mahzenlere ihtiyaç duyulacağı aşikardır. Yusuf daha önce tahılı bozulmadan depolamanın yöntemini *"başağında bırakırsınız"* (Yusuf 47) şeklinde olması gerektiğini söylemişti. Bu durumda tahılların kullanılmadan ve insanlara arz edilmeden önce başağından ayrıştırılmış olması gerekmektedir. Öyleyse tahılın artık un yapmaya hazır hale gelmiş haliyle ve başağından ayrılmamış haliyle depolanan depoların ayrı olması gerekmektedir.

Her durumda bu depoların ve depolardan insanlara dağıtımın tamamen Yusuf'un kontrolünde olduğunu, erzak almaya gelenlerin bu depolara giremediği anlaşılmaktadır. 62. ayette Yusuf, kardeşlerin paralarını yüklerinin içine koymaktadır. Onların tahılın içine konulmuş bu parayı bulmaları ancak babalarının yanına döndüklerinde ve yüklerini açtıklarında mümkün olmuştur. Eğer onlar tahıl çuvallara doldurulurken, çuvallar yolculuğa hazır hale getirilirken ve hayvanlara yüklenirken orada olmuş olsalardı elbette ki yüklerinin içine paralarının geri konulduğunu fark ederlerdi.

59. ayette tahıl yükleri için بِجَهَازِهِم *biceharihim* kelimesi, 62. ayette ise aynı yükler için رِحَالِهِمْ *rihalihim* kelimesi kullanılmıştır. Her iki kelime de

Kur'an'da 4 defa geçmektedir. بِجَهَازِهِم *Biceharihim* kelimesi ج ه ز (c+h+r) kök harflerinden türemiştir. Kelimenin Kur'an'daki 4 kullanımının hepsi; ikisi *fiil*, diğer ikiside *isim* olarak Yusuf suresinde geçmektedir. ج ه ز Kökünden isim olarak; donanım, bir şey için yapılan hazırlık, hazır, hazırlanmış, sun'i, cihaz, makine, sistem, bir şeyin parçası, organı, alet, mekanizma, maşa, kurumlar, çeyiz, hızlı, hafif, hızlandıran anlamlarında kelimeler türemiştir.

Aynı kökten fiil olarak ise; hızla yayıp bitirmek, düşmanın yaralıyı hemen öldürmesi, hazırlamak, donatmak, dayayıp döşemek, yolculuğa hazırlanmak, savaşa hazırlanmak, orduyu donatmak, kafileyi donatmak anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.[244]

Bu durumda 59. ayette biri fiil, biri isim olarak gelen وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ *velemma cehharehum biceharihim* ibaresinin anlamının *"onların yolculuk donanımlarını, onlara hazırladığında"* şeklinde olması gerekmektedir. Burada şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır. İbarede هُمْ *hum* zamiri neden iki defa gelmiştir? Bunun sebebi Yusuf'un tahılla ilgili parayı önceden almış olmasındadır. Daha yüklerini onlara teslim etmediği halde onların parasını, onların yüküne geri koyması bunu işaret etmektedir.

Aynı yüklerin 62. ayette رِحَالِهِمْ *rehalihum* kelimesiyle tanımlanmasına gelince. Bu kelime ر ح ل (r+h+l) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da 3 tanesi Yusuf suresinde 1 tanesi Kureyş suresinde olmak üzere 4 defa geçmektedir. Kelime Tüm kullanımlarında *isim* olarak geçmektedir. Bu kökten; palan vurmak, deve vb hayvanların sırtına palan vurmak, kovup uzaklaştırmak, kılıcı saplamak, sıkıntıya katlanmak, gurbete gitmek, göç etmek, yük devesi edinmek, sürgüne göndermek, göçebelik, göçmen hayatı, gezgin, uzun yolculuk, çuval, kap, kın, mesken, deveye yük yüklemede becerikli olan kimse, yolculuk yükü, aşama, merhale, düzenli sefer, yolculuğa çıkan kimsenin amaçladığı yer anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.

Kelime 62. ayette yüklerin deve vs hayvanın üzerine yüklenme anlamında kullanılmıştır. Bu da bize Mısır'a tahıl almaya gelenlerin paralarını önceden verdiklerini, tahılı ailedeki kişi sayısına göre alabildiklerini, tahılın depolandığı ambarlara giremediklerini, ölçü tartı işlemine alıcıların şahit olduğunu ama tahılın çuvallama aşamasından, deveye yüklenme aşamasına kadar yapılan tüm işlemlerin alıcı tarafından değil satıcı tarafından yapıldığını nihayetinde Yusuf'un tüm bu süreçlere bizzat nezaret ettiğini göstermektedir.

---

244 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük CHZ md.s.455

Kıssadaki olaylarla bir alakası olmadığı düşünülerek küçük görülen bu detaylar, kıssanın ilerleyen bölümlerinde gelişen olayların anlaşılmasında kilit rol oynayacaktır. Bu açıklamalardan sonra bu bölümde ele aldığımız ayetlere daha isabetli olduğunu öngördüğümüz mealler şu şekilde olmalıdır.

Yusuf 12/59-61

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِى بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّى أُوفِى الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ

(59) (Yûsuf) onların yüklerini donattığında dedi ki: "Size babanızdan size kardeş olanı bana getirin. Görmüyor musunuz, ben kesinlikle o ölçeğin tam karşılığını veriyorum ve misafir ağırlayanların en iyisi benim."

فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِى بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِى وَلَا تَقْرَبُونِ

(60) "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda sizin için de bir ölçek olmayacak ve bir daha da bana yaklaşamayacaksınız.

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ

(61) Dediler ki: Onun hakkında babasını ikna edeceğiz ve biz elbette ki (onu ikna etmede) etkin olanlarız.

BELKİ TANIRLAR DA VAZGEÇERLER...

Yusuf 12/62

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

Yûsuf, adamlarına dedi ki: "Onların ödedikleri zahire bedellerini yüklerinin içine koyun. Umulur ki ailelerine varınca onu anlarlar da belki yine dönüp gelirler. "(DİB meali)

Bu ayetin bahsettiklerinin önceki ayetlerde bahsedilenlerden kopuk anlaşılması, kast edilenlerin tam tersi istikamette anlaşılmasına neden olmuştur. Yukarıdaki DİB mealine göre Yusuf'un, kardeşlerinin tahıl almak için verdikleri sermayelerini, yüklerinin içine geri koymasının sebebinin onların Mısır'a tekrar dönmelerini sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Oysa Yusuf'un böyle bir şeye başvurmasına gerek yoktur. Çünkü bir önceki ayetten kardeşlerin zaten Mısır'a geri gelmek için can attıkları rahatlıkla anlaşılmaktadır. Hatta o an orada olmayan kardeşlerini bile getireceklerini, bunun için kendilerine güvenmeyen babalarını ikna edeceklerini bile söylemişlerdir. O halde Yusuf'un sermayelerini onlara geri çevirmesinin nedeni başka bir şey olmalıdır. Çünkü zaten dönmek için can atanların geri dönmelerini sağlamak için sermayelerini onlara geri vermek çok tutarsız bir davranış olmaktadır.

Ayrıca Yusuf onlara *"eğer babanızdan olan kardeşinizi*[245] *bana ge-*

[245] Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar bu kardeşin adının Bünyamin, Ben-Oni, Benyamin olduğunu söylerler. Bu kelime İbranice bir kelimedir. Ben-Oni "kaderimin oğlu" – Benyamin "sağ elimin oğlu ya da güneyli oğul" anlamına gelmektedir (Eski Ahit, Yaratılış 35/18). Biz bu çalışma da ısrarla bu ismi kullanmaktan uzak durmaya çalışacağız. Çünkü Eski Ahit'deki isimlendirmelerden birçoğu Yüce Allah'ın Musa'ya kitap vermesinden çok sonraları ve tahrif amaçlı

tirmezseniz size tahıl yok" demiştir. Bu durumda ailelerine döndüklerinde yüklerinin içindeki sermayeyi bulsalar bile kardeşleri olmadan Mısır'a dönmelerinin bir anlamı olmayacaktır. Bunun için babalarını ikna etmek zorundadırlar. Yani kardeşlerin Mısır'a tekrar dönmeleri artık onların elinde değil, Yakup'un oğlunu onlarla göndermeye razı olmasına bağlıdır. Nitekim devam eden ayetlerde bu açıkça anlaşılmaktadır.

63. ayette daha yüklerini açmadan ve yüklerinin içindeki sermayeyi bile bulmadan, babalarını ikna etmek için dil dökmeye başlamışlardır. Yani onların Mısır'a geri dönmelerinde sermayelerinin onlara geri döndürülmesinin hiçbir etkisi yoktur, çünkü zaten bunu çok istemektedirler.

O halde Yusuf sermayelerini onlara neden geri vermiştir?

Bu sorunun cevabı ayetteki لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا *"belki onu tanırlar"* ibaresinde yatmaktadır. Bu ibarede geçen يَعْرِفُونَهَا *ya'rifuneha* kelimesi ع ر ف (a+r+f) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 70 kelime bulunmaktadır.

مَعْرِفَة *Ma'rife* ve عِرْفَان *irfan* kelimeleri; bir şeyin izini tefekkür ederek ve derin düşünerek onu algılamaktır. Bu kelime عِلْم *ilm* kelimesinden daha dar kapsamlıdır. فُلَانٌ يَعْرِفُ اَللَّه *Fulanun ya'rifullah* kullanımı ile "*falan kişi Allah'ı kabul etmektedir/tanımaktadır"* denir. Fakat bir mef'ul getirilerek يَعْلَمُ اَللَّه فُلَانٌ *Fulanun ya'lemullah "falan kişi Allah'ı bilmektedir"* denilmez. Zira beşerin Allah'ı bilmesi, zatını idrak etmekle değil, O'nun eserlerini düşünmekle olur.[246]

Ayrıca bu kökten fiil olarak bilmek, tanımak, farkına varmak, ayırt etmek, kavuşmak, belli olmak, koku sürünmek, yanağına dokunmak, tanışmak, itiraf etmek anlamlarında kelimeler türemiştir.

Bu kelimenin Kur'an'daki fiil olarak gelen kullanımları tanımak, tanışmak bilmek, bildirmek,[247] itiraf etmek[248] şeklindedir.

Bu kelime ayette geçtiği fiil şekliyle mealler tarafından; farkına varır-

---

yapılmıştı. Bunun yanında ne Yakup ne Yusuf ne de Yakup oğullarının İbranice konuşmuş olması mümkün değildir.

246 R. El İsfahani, El Müfredat ARF md.

247 47/6, 30 – 2/89, 146 – 5/83 – 23/69 – 6/20 – 7/46, 48 – 16/83 – 27/93 – 55/41 – 33/59 – 49/13 – 66/13

248 40/11 – 9/102 – 67/11

lar,[249] anlarlar,[250] bilirler,[251] bulmaları için,[252] tanısınlar[253] şeklinde çevrilmiştir.

Kelimenin lügat manaları arasında anlamak, bulmak şeklinde manalar bulunmamaktadır. Kelimenin bilmek manası vardır. Ama bu bilmek bir bilgiyi ilk defa bilmek değil, daha öncesinden tanış olunduğundan dolayı tekrar karşılaşıldığında bilmektir. Kur'an'da daha önce bilinmeyen bir şeyi bilmek anlamında kullanılan kelime *"arafe"* kelimesi değil, *"alame"* kelimesidir.

Ayette bu kelimeye bitişmiş bir zamir vardır. Meallerin bu zamiri hiç hesaba katmaması ve yokmuş gibi hiç çevirmemesi anlamın daralmasına neden olmuştur. İbare tam olarak لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا *leallehum ye'rifunneha "belki onu tanırlar/belki onu fark ederler"* anlamına gelmektedir.

Ayetin metnine dikkatlice bakıldığında iki defa لَعَلَّهُمْ kelimesinin kullanıldığı görülecektir. Bu kelimenin birinci kullanımı اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِى رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ *"sermayelerini yüklerinin içine sokuşturun, ailelerine döndükleri zaman belki onun farkına varırlar"* cümlesi içinde ve ailelerine döndüklerinde *"onun farkına varmaları"* içindir. Diğeri ise لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ *"onlar belki dönerler"* şeklinde gelmektedir. *Belki dönerler* ifadesinin, kardeşlerin zaten geri dönmeye istekli olmalarından dolayı *"belki Mısır'a dönerler"* anlamına gelemeyeceğini az önce belirtmiştik.

Yusuf'un sermayelerini onlara geri döndürmesinin amacı, onların bir şey hakkında farkına varmalarını sağlamak içindir. Yusuf'un kardeşlerinin farkına varmasını istedikleri şey nedir? Ayetteki هَا *ha* zamiri neyi işaret etmektedir?

Bu sorunun cevabını bulabilmek için tekrar geriye ilk karşılaşmaya dönmek ve bir tasnif yapmak gerekecektir.

1- Yusuf bir Allah resulü olarak depoladığı tahılların bir sömürü aracına dönüşmemesi için parayla da olsa tahıl tahsisatını *kişi başına* göre yapmakta bir nevi kota uygulamaktadır.

---

249 Abdullah Parlıyan, Ahmet Tekin, Ali Bulaç, A. Fikri Yavuz, Bayraktar Bayraklı, Cemal Külünkoğlu, TDV, Hasan Basri Çantay, Kadri Çelik, Mehmet Türk, Muhammed Esed, Mustafa İslamoğlu, Suat Yıldırım, Süleyman Ateş, Ümit Şimşek, Yaşar Nuri Öztürk mealleri.

250 Abdulaziz Bayındır, Abdulbaki Gölpınarlı, Ahmet Varol, DİB, Hayrat Neşriyat, Şaban Piriş mealleri.

251 Ömer Nasuhi Bilmen meali.

252 Edip Yüksel meali.

253 Bahaeddin Sağlam meali.

2- Mısır'a tahıl almaya gelen kardeşler, tahılın *kotaya göre* verildiğini bilmektedir.

3- İlk karşılaşmada Yusuf onları tanımış ama onlar Yusuf'u tanımamıştır.

4- Yusuf'un *"sizin için babanızdan kardeşinizi getirmezseniz size tahsisat yok"* diyerek ilk defa o an yanlarında bulunmayan kardeşin bahsini açmasının sebebi, kardeşlerin onun için de tahsisat istemelerinden dolayıdır. Çünkü Yusuf 89. ayete kadar onlara kim olduğunu açıklamamıştır. Eğer o an orada olmayan kardeş hakkında onlar bahsetmeden Yusuf kardeş hakkında konuşsaydı o zaman onlar da onu tanırlardı.

5- Kardeşler, o an orada bulunmayan kardeşi de hiç sevmemektedirler. Bu, 8. ayetten ve ileride gelecek olan *"o çalmışsa kardeşi de çalmıştı"* (Yusuf 77) sözlerinden anlaşılmaktadır.

6- O an orada bulunmayan ama onun adına tahsisat istedikleri kardeş hakkında babalarının kendilerine güvenmediğini de çok iyi bilmektedirler. Yusuf onlara *"babanızdan olan kardeşinizi getirmezseniz size tahsisat yok"* dediğinde, onlar *"babamızı ikna edeceğiz, biz bunu yapanlarız"* demişlerdir.

Onların Yusuf'u tanımamış olması, Yusuf'un onların asıl yapmayı düşündükleri şeyi daha detaylı görmesini sağlamıştır. Onlar hiç sevmedikleri kardeşleri için tahsisat isterlerken kesinlikle Yusuf'un *"onu da bana getirin yoksa tahsisat yok"* diyeceğini öngörebilmektedirler. Özellikle kendilerini zor duruma sokacak bu durumun oluşmasını istemektedirler. Zira; tüm ailelerine tahıl tahsisatının kesilecek olması, babalarından bir türlü koparamadıkları kardeşi alıp Mısır'a getirmek için çok geçerli bir mazeret olacaktır. Bu gerekçe ile Yakup'u köşeye sıkıştırmış olacaklardır. Yakup tüm ailenin belki de oradan gelen tüm kervanların tahılsız kalması ile oğlunu onlarla Mısır'a gönderme arasında bir seçim yapmak zorunda kalacaktır. İşte kardeşler bunu hedeflemişlerdir.

Bunu yapmalarındaki amaç o kardeşi de ortadan kaldırmaktan başka bir şey değildir. Yoksa 10 kişinin aldığı tahıl ile 11 kişinin aldığı tahıl arasında insanı zor durumda bırakacak büyük bir fark yoktur. Onların getireceği tahıl o kardeş olmadan da onlara yeterli gelecektir. Ama onlar bilerek kendilerini zor durumda bıraktırarak, babalarını o kardeşi de kendileri ile göndermeye mecbur etmek istemektedirler. Elbette ki bu istekleri onun hakkında iyi düşünceler taşıdıkları için değil, onu ortadan kaldırmak istedikleri içindir.

Onlar tanımasa da Yusuf onları tanımış, kurdukları tezgâhın farkına varmıştır ve onları yapmak istediklerinden vaz geçirmek için sermayelerini onların yüklerine geri koymuştur. Bu sermayenin onların nezdinde tanınan bir sermaye olması gerekmektedir. Bu sermaye tahıl almak için verdikleri sermaye değil, Yusuf'u bir köle olarak sattıklarında elde ettikleri sermayedir. İşte bu yüzden Yusuf لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا *leallehum ye'rifunneha "belki onu tanırlar"* demiştir. Daha önce Arapçadaki zamirlerle ilgili defaatle bilgi vermiş ve zamirlerin metin içinde daha önceden geçmiş marife bir ismi göstermesi gerektiğini belirtmiştik. يَعْرِفُونَهَا *ya'rifuneha* kelimesinin sonundaki هَا *ha* zamiri de daha önce geçmiş tanınan bilinen bir sermayeyi göstermesi gerekmektedir. Kıssayı geriye doğru okuduğumuzda bilinen yani marife olan tek sermayenin 20. ayette geçen ve Yusuf'u sattıklarında elde ettikleri دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ *derahime ma'duretin "sayılmış dirhemler"* olduğu görülecektir. Yani Yusuf onlara tanıyacakları bir şey vermiştir.

Onlar daha surenin en başında babalarının şerefi ile kendi aralarındaki engel olarak Yusuf ve kardeşini görmüşler (Yusuf 8-9) Yusuf'u hadım ederek bir köle kervanına satmışlardır. Onlara göre nesli olmayacak olan Yusuf'un resul olması artık mümkün değildir. Yusuf tehlikesi onlar açısından bertaraf edilmiştir ama kardeşi hala durmaktadır ve babaları bu kardeş ile ilgili olarak onlara asla güvenmemektedir. İşte bu yüzden yeni bir tezgâh kurmuşlar, Yusuf'un *"baba bir kardeşinizi getirmezseniz size tahıl yok"* diyeceğini bile bile onun adına tahıl istemişlerdir. Böylelikle babalarını o kardeşi kendileriyle göndermeye mecbur edecek ve nihayetinde onu yok edeceklerdir.

Yusuf ise sağ olduğunu, onlara tahıl verenin kendisi olduğunu anlamalarını ve yapmayı düşündükleri şeyden vaz geçmelerini, tuttukları yanlış yoldan dönmelerini istemiştir. Ayetin sonunda gelen لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ *leallehum ye'rifunne* ibaresi Mısır'a dönmeyi değil, yapmayı düşündükleri işten dönmeyi ifade etmektedir ve anlamı *"onlar belki vazgeçerler"* şeklinde olmalıdır.

Ayette fiil olarak geçen يَرْجِعُونَ *yerciune* kelimesi ر ج ع (r+c+a) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 104 kelime bulunmaktadır. Fiil olarak bu kökten; dönmek, vazgeçmek, bırakmak, terk etmek, caymak, rica etmek, bir şey istemek anlamlarında kelimeler türemiştir. Bu kelime Kur'an'da pek çok ayette vazgeçmek anlamında kullanılmıştır.[254]

254 3/72 – 7/168, 174 – 30/41 – 32/21 – 46/27

Tam burada Yusuf'un kardeşleriyle karşılaşmasından başlayarak, kendisini açık ettiği 89. ayete kadar anlatılan olaylardan sorulması gerekli önemli bir soru ortaya çıkmaktadır.

Yusuf, daha 13 yaşında bir çocukken kardeşleri tarafından hadım edilerek bir köle kervanına satılmıştır ama Mısır'a gelir gelmez bu kölelikten kurtulmuş ve bir hayli imkân sahibi olmuştur. Kardeşleri ile karşılaşana kadar en az 25 yıl geçmiştir. Bu 25 yılda babasına ulaşmak, ona haber göndermek ve hatta babasının yanına dönmek için önünde hiçbir engel kalmamasına rağmen bu yönde hiçbir çabası olmamıştır. Bir orduyla babasına gidebilir veya bir ordu gönderip babasını ve kardeşini kendisine getirtebilirdi ama Yusuf bunu yapmamıştır. 25 yıl sonra kardeşleri ile karşılaştığında, kendisini tanıtarak veya tanıtmayarak onları alıkoyabilir, hiçbir tehlike olmadan gidip babasını getirebilirdi. Ama Yusuf bunu da yapmamıştır. İşte tüm bunlar zihinlerde önemli bir sorunun oluşmasına neden olmaktadır.

Yusuf sayısız imkânı olmasına rağmen aradan geçen 25 yılda neden babasına ulaşmak için hiç çaba sarf etmemiştir?

Bu önemli soru kıssanın sonlarına doğru (Allah dilerse) cevabını bulacaktır. Şimdi ele aldığımız ayetlere öngördüğümüz manayı verip bir sonraki bölüme geçelim.

Yusuf 12/59-62

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِى بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّى أُوفِى الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ

(59) (Yûsuf) onların yüklerini donattığında dedi ki: "Size babanızdan size kardeş olanı bana getirin. Görmüyor musunuz, ben kesinlikle o ölçeğin tam karşılığını veriyorum ve misafir ağırlayanların en iyisi benim."

فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِى بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِى وَلَا تَقْرَبُونِ

(60) "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda sizin için de bir ölçek olmayacak ve bir daha da bana yaklaşamayacaksınız.

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ

(61) Dediler ki: Onun hakkında babasını ikna edeceğiz ve biz elbette ki (onu ikna etmede) etkin olanlarız.

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِى رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

(62) (Yûsuf) Yardımcılarına dedi ki: "Nakit sermayelerini yolculuk yüklerinin içine sokuşturun. Ailelerine geri döndüklerinde umulur ki onlar onu tanırlar da belki (yapmayı düşündüklerinden) vaz geçerler.

BİZİMLE GÖNDER

Yusuf 12/63

فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

Onlar, babalarına döndüklerinde, "Ey babamız! Bize artık zahire ölçeği verilmeyecek. Kardeşimizi bizimle gönder ki zahire ölçeği alalım. Onu biz elbette koruruz" dediler. (DİB meali)

Yusuf kıssasının babalarının sevgisini kıskanan kardeşler temeline oturtulamayacağını, kardeşlerin amacının babalarının sevgisinin yönünü değiştirmek değil, resullüğün yönünü değiştirmek olduğu ilk ayetlerin açıklamalarında (birinci kitap) geniş olarak belirtilmişti. Yakup'un Yusuf ve kardeşi dışında kalan oğulları, babalarından sonra resullüğün kendilerinden birine ya da kendi soylarına geçmesini sağlama amacıyla adeta Yüce Allah ile güreşe tutuşmuşlardır. Onların böyle yapmalarının kökeninde Yusuf ve kardeşinin annelerinin farklı olması yatmaktadır. Yani Nebîlik soyunun gelişiminde babanın değil annenin etkin olduğu fikrine saplanmışlardır.

Peki bu kardeşler böylesi bir fikre nereden sahip olmuşlardır?

Surenin 21-59 ayetleri Yusuf'un Mısır'a gelişinden, kıtlığı yöneten biri oluşuna kadar süren dönem anlatmaktadır. Bu ayetlerde o günkü Mısır'ın dini, siyasi, ekonomik, mimari, sanayi, tarım, hayvancılık, hukuk vs gibi konularda ne durumda olduğunu belirten pek çok ipucu bulunmaktadır. Nitekim ikinci kitabın başlarında bu konularla ilgili detaylı bir çalışma yapılmış, o günkü Mısır'ın her yönüyle gelişmişliği ortaya konulmuştu.

Kuşkusuz o günkü Mısır toplumunun en belirgin özelliği *anaerkil* bir toplum olmasıdır. Bununla ilgili detaylı bilgi özellikle 40. ayet bağlamında verilmişti.

Gelişmiş toplumlar her zaman etraflarını etkilemişlerdir. Köle kervanlarının ve devamında diğer kervanların yönünü Mısır'a çevirmesi, oranın etrafını da etkilediğini ortaya koymaktadır. O günkü Mısır hakimiyet alanı olarak daha küçük bir bölgenin adıdır ama medeniyet anlamında etki alanı olarak çok daha geniş coğrafyalara nüfuz etmiş olmalıdır. Anaerkil yapıları diğer insanların da bundan etkilenmesine sebep olmuştur. Soyun kadından devam ettiği, verasetin kadın yoluyla belirlendiği, çocukların anne isimleriyle anılmaları muhakkak çevresinde de etkisini göstermiş olmalıdır.

Yusuf'un kardeşlerinin de soy gelişiminde belirleyici olarak anneyi görmeleri durup dururken olmamıştır. Onlar da mutlaka o günkü Mısır'da hâkim olan bu anlayışın etkisinde kalmışlardır. Hele ki bu durum onların çok işine geliyorsa bunu alıp kendi lehlerine kullanmamış olmaları mümkün değildir. Onların anlayış olarak o günkü Mısır'ın etkisinde olmaları çok daha belirgin hale gelecek ve hatta o oğulların devamı olan İsrail oğulları, bunu din haline getireceklerdir. Yani sonradan Yahudileşen Yakup oğulları ve onların soyları Mısır'dan etkilenmeye daha oraya yerleşmeden başlamışlardır.

Babalarının yanında tam bir teslimiyet göstererek farklı bir davranış sergileyen bu oğullar uzun süre münafıklık yapmış ve münafıklıkları ortaya çıktıktan sonra da bu ahlaklarını devam ettirmişlerdir. Kalben Mısır dinine iman etmiş olan bu kardeşler, görünürde babalarının dinindenmiş gibi davranmış, dahası babalarının dinini de kalplerinde sakladıkları inançlarına göre şekillendirmek için her türlü tuzağı kurmaktan vazgeçmemişlerdir.

Resullüğün babalarının ukdesinde, onun denetiminde olduğu vehmine kapılıp, kendileri gibi güçlü kuvvetli, söz ve eylem birliği yapmış, aynı anneden olmuş oğulları değil de o sıralarda biri henüz ergenlik çağına girmiş, diğeri yeni doğmuş ve sadece iki tane olan oğulları tercih ettiği için, bir Allah resulü olan babalarına bile *"elbette babamızın apaçık bir sapıklık içinde olduğu o kadar kesin ki"* (Yusuf 8) demekten çekinmemişlerdir. Onların bu söylemleri boş bir lakırdı değildir. Onlar buna kesinlikle inanmaktadırlar.

Yüce Allah'ın gönderdiği ve vahy ettiği bir resul sapıksa, yeryüzünde daha kim doğru yolda olabilir ki!.. Elbette ki resul olan babalarına sapık dedikleri için kendilerinin çizdiği yolun daha doğru olduğuna kendilerini inandırmışlardır...Bu durumda, Resul olan babaları kendisine indirilen vahiylere rağmen sapıktır(!) ama şeytanın vahy ettiği kendileri doğru yoldadır!..

İşte onlar böyle bir anlayışa o gün herkesin gözünü kamaştıran Mısır medeniyetinin(!) etkisiyle gelmişlerdir. Bir inanç olarak bunu yıllarca taşımış ve etraflarına da babalarının sapıklık içinde olduğunu kabul ettirmişlerdir. **Yakup kendisine inanmayan oğulları tarafından kuşatılmış, Allah'tan aldığı vahiylerin etrafına yayılması engellenmiştir. Yakup'un içine düştüğü bu durum, bir resul yaşarken ve hala vahiy almaya devam ederken, ikinci bir resul gönderilmesinin sebebini de açıklamaktadır.**

Yanlarında bulunan babaları Allah resulü Yakup'u mümkün olduğu kadar etkisiz hale getirmek, kendileri dışında kalan iki oğulu bir şekilde ortadan kaldırmak ya da onların resul olmalarını engellemek, bunu da yapamıyorlarsa onlardan sonra resullüğün kendi soylarına geçmesini sağlamak ve Yüce Allah'ı buna mecbur etmek... İşte onlara göre bu hedeflerine ulaşmak için önlerinde tek engel kalmıştır. Yusuf'un ana baba bir kardeşi. Bu kardeş de ortadan kalktığında tüm hedeflerine ulaşmış olacaklar önlerinde hiçbir engel kalmamış olacaktır. Bundan sonrasında yapacakları şey, Yüce Allah'ın sözünde durup durmayacağını beklemekten başka bir şey olmayacaktır.

Hatırlanacağı üzere birinci kitapta Yüce Allah'ın nübüvveti İbrahim soyuna tahsis ettiğini;

Hadid 57/26

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ ۖ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ

Andolsun, biz Nûh'u ve İbrahim'i peygamber olarak gönderdik. Peygamberliği ve kitabı onların soylarına da verdik. Onlardan kimi doğru yola ermiştir, ama içlerinden birçoğu da fasık kimselerdir. (DİB meali)

İbrahim'den sonra gelecek tüm imamların zalim olmamaları kaydıyla İbrahim soyundan çıkacağı hususunda Yüce Allah'ın İbrahim'e söz verdiğini;

Bakara 2/124

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّى جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۖ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِى ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِى الظَّالِمِينَ

Bir zaman Rabbi İbrahim'i birtakım emirlerle sınamış, İbrahim onların hepsini yerine getirmiş de Rabbi şöyle buyurmuştu: "Ben seni insanlara önder yapacağım." İbrahim de "Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)"

demişti. Bunun üzerine Rabbi, "Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz" demişti. (DİB meali)

İşte bu iki ayet üzerinden belirtmiştik. İbrahim'in kendisine verilmiş olan bu sözü elbette ki zürriyetine aktarmak zorundadır. Yani Yakup oğullarının tamamı babalarından sonra gelecek elçinin Yüce Allah'ın sözü gereği kendilerinden ya da kendi soylarından biri olacağını kesinlikle biliyorlardı. Babaları Yakup'tan sonra Yusuf'un elçi olması durumunda ne kendileri ne de soyları bir daha resul olamayacaklardı. Yüce Allah'ın planlaması resullerin, resul olanların soyundan gelmeleri üzerine kurulmuştu. Yani içlerinden kim resul olacaksa artık Resullük onun soyundan devam edecekti. İşte bunu bilen Yakup oğulları Yusuf'u hadım ederek Allah'ı ya İbrahim'e verdiği sözünden dönmeye ya da kendilerinden ve soylarından birini elçi seçmeye mecbur bırakmak istemektedirler. Çünkü Yusuf elçi olsa dahi soyu olmadığı için Yusuf, ya son elçi olacaktır ya da Allah mecburen Yusuf'u hadım eden kardeşlerden birini ya da onlardan birinin soyunu elçi olarak seçecektir. İşte bu yüzden Yusuf'u öldürmemiş onu hadım etmişlerdir.

Fakat önlerindeki Yusuf engelini kaldırmalarına rağmen diğer kardeş hala bir engel olarak durmaktadır ve Yakup onu çok sıkı bir koruma altına almıştır. Bu kardeş 25 yaşını çoktan aşmış olmasına rağmen, babası hiçbir şekilde onun hakkında diğerlerine güvenmemektedir.

Uğradıkları kıtlıktan dolayı Mısır'a erzak almaya gitmeleri ve bu erzağı sıkı koruma altında tutan Yusuf'un "bir dahaki gelişinizde baba bir kardeşinizi getirmezseniz size erzak vermeyeceğim" demesi onlar için altın tepside sunulan bir fırsat olmuştur. Yalan söylemelerine, bahane uydurmalarına, bin dereden su getirmelerine gerek yoktur. Çünkü ellerinde gerçek bir bahane vardır. Bu bahane ya ailenin hepsinin açlığa uğraması ya da Yusuf'tan sonra asla güvenmediği oğullarını onlarla birlikte Mısır'a göndermesidir. Üstelik bu onların bir isteği değil, bizzat zahire alacakları kişinin isteğidir. Dolayısıyla herhangi bir yalan, herhangi bir komplo yoktur. İşte bu durum onlara, belki de 25 yıldan fazla zamandır bekledikleri fırsatı sunmuştur. Aslında bu durumu bile bile onlar oluşturmuştur.

Bu yüzden Mısır'dan döner dönmez ve hatta daha yüklerini bile açmadan *"Ey babamız! Bize artık zahire verilmeyecek. Kardeşimizi bizimle gönder ki zahire alalım. Kesinlikle biz elbette onun yeminle koruyucularıyız"* diyerek babalarını, küçük kardeşlerini kendileriyle Mısır'a göndersin diye ikna etmeye başlamışlardır. Oğulların yüklerini bile indirmeden ba-

balarını ikna etmeye giriştikleri daha sonra gelecek 65. ayette geçen وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ *"metalarını açtıklarında sermayelerini olduğu gibi kendilerine geri verilmiş olarak buldular"* cümlesinden anlaşılmaktadır.

Daha önceki ayetlerde Yusuf'un onların sermayelerini yüklerinin içine geri koymasının amacının onları Mısır'a döndürmek olmadığını belirtmiştik. İşte bu ayette oğullar yüklerinin içindeki parayı bulmadıkları ve hatta yüklerini açmadıkları halde döner dönmez babalarını ikna etmeye girişmişler, onu kendileri ile göndermeye ikna etmeye başlamışlardır bile. Yani sermayeyi bulmaları onların Mısır'a dönmelerinde asıl etken değildir. Zaten oraya kafalarındaki plan ile geri dönmeye can atmaktadırlar.

Yusuf 12/63

فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

Onlar, babalarına döner dönmez, "Ey babamız! O ölçek bizden men edildi, Artık kardeşimizi bizimle gönder ki ölçüp alalım, Onun koruyucuları kesinlikle biziz.

MÜNAFIKLIK

Yusuf 12/64

قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ ۖ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

Yakub onlara, "Onun hakkında size ancak, daha önce kardeşi hakkında güvendiğim kadar güvenebilirim! Allah en iyi koruyandır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir" dedi. (DİB meali)

Daha yüklerini açmadan babalarından, kardeşlerini kendileriyle göndermesini istemişlerdir ama Yakup onlara Yusuf ile yaşadığı acı tecrübeyi hatırlatarak güvenmeyeceğini söylemiştir. Aslında Yakup'un gösterdiği bu tavır onlar için zaten bekledikleri bir durumdur. Zira daha Mısır'da Yusuf'un yanındayken, Yusuf onlara *"size babanızdan kardeş olanla bana gelmezseniz, tahıl yok"* (Yusuf 60) dediğinde onlar "*onun hakkında babasını ikna edeceğiz, kesinlikle biz bu konuda etkiniz"* (Yusuf 61) demişlerdi. Yani bu kardeşlerini alıp Mısır'a getirmek için babalarını ikna etmek zorunda olduklarını, babalarının kardeşlerini kendilerine hemen vermeyeceğini zaten biliyorlardı. Bunu bildikleri için o an orada olmamasına rağmen onun adına da tahıl istemişler ve bile bile ailelerini ve kendilerini zor duruma sokmuşlar, bu yolla babalarının o kardeşi kendileri ile göndermeye mecbur kalacağını hesaplamışlardır.

Yakup onlara, Yusuf'u hatırlatarak ne demek istemiştir?

Yakup'un daha surenin en başında, Yusuf kendisine rüyasını anlatır anlatmaz ona söylediği ilk şey *"sakın rüyanı kardeşlerine anlatma sana tuzak kurarlar"* (Yusuf 5) olmuştu. Bu söz Yusuf'un aynı anneden olmayan diğer kardeşlerinin, Yusuf ve kardeşine karşı kardeşçe duygular taşımadıklarını, bu durumun daha öncesinden devam ettiğini ve Yakup'un da bunu bildiğini göstermektedir.

Fakat bir yandan kardeşlerin tuzak kuracağı hususunda Yusuf'u uyaran Yakup, diğer yandan *"Yusuf'u bizimle gönder, yesin, eğlensin"* gibi çok basit bir gerekçe ile Yusuf'u tuzak kurarlar dediği oğullarla göndermekte bir beis görmemiştir. Bir nevi kurt sürüsüne kuzu teslim etmiştir. Ama Yusuf'u onlara teslim ederken *"Onu götürmeniz beni hüzünlendirir ve o kurt gibi gaddar ve kurnaz olanın onu gasp etmesinden korkuyorum. Siz ondan gafilsiniz (iç yüzünü bilmiyorsunuz)"* (Yusuf 13) şeklinde onları büyük kardeşe karşı uyarmasından, Yakup'un tüm oğulları hakkında olumsuz düşünceler taşımadığı anlaşılmaktadır.

Bu olaylar olurken Yakup'un tüm oğullarının babalarının yanında olmadığı 15. ayette geçen *"böylelikle onu götürüp, o hadımlığın gayblerine sokmak için toplandıklarında"* cümlesinden anlaşılmaktadır. Eğer onların hepsi bir arada olsalardı "toplandılar" denmezdi.

Bu kardeşler babalarını aldatmış, kendilerini şeytanın vahyi ile besleyen, babasından ayrılıp gitmiş ağabeyleri ile iş birliği yapmış ve nihayetinde yine büyük kardeşin telkini ile Yusuf'u hadım ederek bir köle kervanı ile Mısır'a göndermişlerdir. Daha sonra münafıklık yaparak babalarına ağlayarak gelmiş ve tüm suçu büyük kardeşin üzerine atarak rol yapmışlardır. Yakup bu oğulların söylediklerine inanmamış, onların da Yusuf'a karşı kurulmuş tuzağın içinde olduklarını söylemiştir. Fakat onlara inanmamış olmasına rağmen Yusuf'u aramak için herhangi bir çaba da göstermemiştir. (Birinci kitapta bu meseleler üzerinde çok daha detaylı durulmuştur)

Yakup'un o zamanlar Yusuf'u arayıp bulmak için neden çaba sarf etmediği sorusu ilerleyen bölümlerde cevaplanmaya çalışılacaktır. Bizim burada dikkat çekmek istediğimiz husus; Yakup'un, hala yanında bulunan oğullarına karşı bir suçlama getirmemiş olmasıdır.

Bu bölümde ele aldığımız 65. ayette Yusuf'un başına gelenleri hatırlatmaktadır. Yusuf'u onlara güvenmiş, onları büyük kardeş hakkında uyarmış olmasına rağmen, onlar Yusuf'u büyük kardeşe karşı koruyamamışlardır. Yakup cephesinden olay böyle görünmektedir. Evet o zaman Yusuf hakkında yanında bulunan oğulların söylediklerine inanmamıştır ama inanmamış olmasına rağmen bu oğullar hala babalarının yanındadır. Yani Yakup Yusuf'un başına gelenlerden dolayı onlara herhangi bir yaptırım uygulamadığı gibi ne kendisi onlardan uzaklaşmış ne de onları kendinden uzaklaştırmamıştır. Yaptığı tek şey Yusuf'un kardeşini daha yakın bir koruma altına almak olmuştur.

Yakup'un bu durumu tuhaf bir durumdur. Bu bir nevi her an değerli bir şeyi çalmak için pusuda bekleyen hırsızlarla koyun koyuna yaşamak gibi bir şey olmaktadır. Yusuf'un kendisinden koparılmasının üzerinden 25 yıldan daha fazla bir zaman geçmiştir. Yakup tüm bu 25 yılı münafıklık yapan bu oğulların, diğer oğlu da ne zaman çalacaklar korkusuyla mı yaşamıştır? Bu durum cidden tuhaf bir durumdur. Bir Allah resulü olarak oğullarını hidayete çağırmak, onları tuttukları yanlış yoldan çevirmek, Yüce Allah'a tam bir teslimiyetle güvenmelerini öğütlemek hidayet üzeri yaşamıyorlarsa onlarla ilişkilerini minimize etmek durumundayken, 25 yıl onlarla koyun koyuna yaşamak ve durmadan korku hissetmek anlaşılır gibi değildir. Kaldı ki bu konuda Yüce Allah'ın koyduğu kurallar en iyi Yakup tarafından bilinmektedir.

Mucadele 58/22

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, babaları, oğulları, kardeşleri yahut kendi soy-sopları olsalar bile, Allah'a ve peygamberine düşman olan kimselere sevgi beslediğini göremezsin. İşte Allah onların kalplerine imanı yazmış ve onları kendi katından bir ruh ile desteklemiştir. Onları, içlerinden ırmaklar akan ve içlerinde ebedî kalacakları cennetlere sokacaktır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, Allah'ın tarafında olanlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir. (DİB meali)

Bu ayetin anlattıklarının Yakup tarafından bilinmiyor olması mümkün değildir. Yüce Allah'ın kelimelerinde bir değişme yoktur ve olamaz da. Muhammed (a.s)'e verilen vahiy neyse, Kur'an'da resullerden ve onlara inananlardan ne istenmişse tıpkısının aynısı Yakup için de geçerlidir. Şu hâlde Yusuf'u kendisinden kopardıklarında oğullarına inanmayan dahası ilerleyen bölümlerde ikinci oğlunu da kendisinden kopardıklarında yine onlara inanmayan Yakup neden hala bu oğullarla ilişkilerini devam ettirmektedir?

Yakup bir Allah resulüdür ve her davranışının temelinde mutlaka vahiy olmak zorundadır. Vahiyler karşısında en titiz insanlar resuller olmak

zorundadır. Herkesten önce onlar Yüce Allah'tan aldıkları vahye göre yaşamak durumundadırlar. Elbette ki Yakup da tuhaf görünen bu durumu yaşarken kesinlikle vahyi öncelemiştir. Onun tuhaf görünen bu davranışını anlamanın tek yolu vahye sarılmaktır.

Yüce Allah vahiyler göndererek insanın varlıkla olan ilişkisinin doğru zeminde olmasını düzenlemiştir. İnsanın kurduğu ilişkiler şu çeşitliliktedir.

1- İnsanın tabiat (hayvan, bitki, doğal çevre) ve evrenle olan ilişkisi.

2- İnsanının kendisiyle olan ilişkisi

3- İnsanın yakın çevresiyle olan ilişkisi

4- İnsanın diğer insanlarla olan ilişkisi

5- İnsanın kendisini yaratan ve ona her şeyi veren Yüce Allah ile ilişkisi

Bu beş başlık altında onlarca hatta yüzlerce alt başlık oluşturmak mümkündür. Konumuzla alakalı olarak ele almamız gereken başlık insanın yakın çevresi ile olan ilişkilerdir.

Yüce Allah insanı tanımlarken hep tasnifler yapmış ve tasnif ettiklerinin tanımını yaparak onları tanıtmıştır. Mesela, Yüce Kur'an'ın en başında "müttaki" tasnifini yapmış ve onları tanımlamıştır.

Bakara 2/1-2

الٓمٓ

(1) ELİF! LÂM! MÎM!

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

(2) İşte bu, "müttakilere doğru kılavuzluk ettiğinde hiçbir şüphe olmayan o kitaptır.

Yüce Allah bu ayetle "müttaki" kavramıyla bir tasnif yaptıktan sonra, tasnif ettiği bu kavramın tanımını da yapmıştır.

Bakara 2/3-5

ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

(3) Onlar (müttakiler), O gaybe kesin güvenirler, salatı düzgün ikame ederler, onları rızıklandırdığımız şeylerden (Allah'tan başkasından) karşılık beklemeden dağıtırlar.

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

(4) Ve yine onlar (müttakiler), sana indirdiğimizi de senden önce indirdiğimize de kesin inanırlar ve onlar o sona da kesinlikle ikna olurlar.

أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

(5) İşte bunlardır rablerinin kılavuzluğu üzerinde olanlar (o müttakiler). Ve o başarılı olanlar işte bunlardır.

Yüce Allah bu şekilde muttaki tasnifi yapmış daha sonra onları tanıtmıştır. Elbette ki daha sonra bunların hayatlarına düzen getirmiş, ilişki içerisinde bulunduklarına davranış biçimi geliştirmiştir.

Bu muttakilerin Yüce Allah ile olan ilişkilerinin yalnızca O'na kul olma şeklinde olacağını,[255] tüm beklentilerinin sadece Allah'tan olması gerektiğini,[256] sadece Yüce Allah'tan korkarak hareketlerine ona göre çeki düzen vermeleri gerektiğini,[257] Yüce Allah'ın onlar hakkında her şeyi bildiğini bilip ona göre davranmaları gerektiğini,[258] Yüce Allah'ın gönderdiği vahiylere uymaları gerektiğini,[259] yaptıkları her iyi şeyin karşılığının sadece Yüce Allah'tan beklemeleri gerektiğini,[260] her halükarda teşekkür edilmesi gerekenin sadece Allah olduğunu bilmelerini,[261] yaptıkları hatalara, günahlara, yanlışlara kendi kendilerini mahkum etmemelerini, Yüce Allah'ın bunları affedebileceğine kesin inanmaları gerektiğini,[262] Allah'ın belirlediği davranış kısıtlamalarına, çizdiği sınırlara uymaları gerektiğini,[263] herhangi bir şeyi yasaklayanın sadece Allah olduğuna inanmaları gerektiğini[264] gibi şeylerle belirtmiş ve Allah ile kurulması gereken ilişkinin tüm hatlarını, sınırlarını, davranış biçimlerini göstermiştir.

Bunun yanında bu muttaki tasnifine giren insanların; insanlar, tabiat, evren, diğer varlıklar, yakın ve uzak kişiler ve en sonunda kendileri ile

255 Bkz. Bakara 2/21
256 Bkz. Bakara 2/201
257 Bkz. Bakara 2/203, 223
258 Bkz. Bakara 2/233 – 4/128
259 Bkz. Ali İmran 3/50
260 Bkz. Ali İmran 3/115
261 Bkz. Ali İmran 3/123
262 Bkz. Nisa 4/128, 129
263 Bkz. Maide 5/2
264 Bkz. Maide 5/4

olan ilişkilerinin nasıl olması gerektiğini bildirmiş ve her şeyin çerçevesini çizmiştir.

Tasnif edilip tanım getirilen her şey için bir davranış biçimi geliştirmek mümkündür. Tehlikeli olarak tanımladığınıza karşı önlem alarak uzaklaşılır, güvenli olarak tanımladığınıza karşı davranış geliştirip ona sığınabilirsiniz. Düşman olduğu belli olana karşı sakınır, dost olduğu belli olana karşı yakınlık duyarsınız.

İnsan oğlu tam olarak üzerinde düşünmese bile hayatta yaptığı her şeyi tasnifler ve tanımlar üzerinden yapmaktadır. Tasnif ve tanım olmadan hiç kimse hiçbir şeye karşı bir davranış biçimi geliştiremez. Baba olarak tanımladığınıza baba, anne olarak tanımladığınıza anne, insan dediğinize karşı insan, hayvan dediğinize karşı hayvan muamelesi yaparsınız. Ama insan mı hayvan mı olduğunu bilmediğiniz bir yaratığa karşı bir davranış biçimi geliştiremezsiniz. Ya da ne olduğunu bilmediğiniz bir sıvıya karşı su muamelesi, ne olduğunu bilmediğiniz bir cisme karşı ekmek muamelesi, kim olduğunu bilmediğiniz birine karşı baba muamelesi, suçlu olduğunu bilmediğiniz birine suçlu, masum olduğunu bilmediğiniz birine suçsuz, akıllı olduğunu bilmediğiniz birine akıllı, deli olduğunu bilmediğiniz birine karşı akılsız muamelesi yapamazsınız.

İnsan oğlunun tüm davranışları kesinlikle tasnif ve tanım üzerine kuruludur. Bunu bilinçli ya da bilinçsiz yapmasının hiçbir önemi yoktur. Bir şeyin tasnif ve tanımı yoksa insan ona karşı doğru bir davranış biçimi geliştiremez.

İşte Yüce Allah'ın Kur'an'ı baştan sona tasnif ve tanıma üzerine bina edilmiştir. Yüce Allah'ın her şey hakkında mutlaka bir tasnifi ve tanımı ve bu tasnif ve tanımlar üzerinden buyurduğu bir davranış biçimi vardır.

Ehli kitap diye bir tasnif ve tanım getirmiş ardından onlarla kurulacak her türlü ilişki biçimlerini buyurmuştur. İlişki biçimleri kişinin konumuna göre farklılık arz eder. Mesela, ehli kitabın çoğunlukta ve hakimiyetin, gücün, iktidarın onlarda olduğu bir ortamda yaşayanın kuracağı ilişki biçimi ile, hakimiyetin, gücün, iktidarın muttakilerde olduğu bir ortamda yaşayan birinin ehli kitapla kuracağı ilişki biçimi farklılık arz edecektir. Yüce Allah bunların hepsinin tanımını yapmış ve hepsinde üzerinde olunması gereken davranış biçimlerini belirlemiştir. Bir kere her ne durumda olunursa olunsun kendisini muttaki tasnifi ve tanımı içinde görenlerin ve o tanımın davranış kodlarına iman eden insanların, tasnif ve tanımlarını bozacak hareketlerden kaçınmalarını buyurmuştur. Yani güçlü oldu-

ğunuzda adaletli, güçsüz olduğunuzda zalim olun, siz onların içlerindeyken haramları ve helalleri çiğneyin ama onlar sizin içinizdeyken helal ve haramlara uyun gibi iki yüzlülüğü asla emretmemiştir. Ortamın farklılığı davranış biçimlerinin farklılığıdır, yoksa davranış biçimlerinin temelinin farklılığı değildir. Mesela, ister onların içinde, ister onlar bunların içinde, ister tek başına, ister topluca, ister uzakta, ister yakında nerede ve ne şekilde olunursa olunsun tüm davranış biçimlerinin temelinde adalet, kıst, merhamet, şefkat, iyi niyet, samimiyet ve dürüstlük olunması gerektiği değişmez bir kural olarak belirlenmiştir. Değişen sadece davranış biçimlerinin tezahürlerdir hepsi bu kadar.

Yüce Allah Kur'an'da mü'min, müşrik, fasık, zalim, kâfir, ehli kitap, Yahudi, Hıristiyan, mücrim gibi birçok tasnif ve bu tasniflerin tanımını yapmıştır. Alt başlıkları ne kadar çok olursa olsun Yüce Allah bunlarla ilgili mutlaka bir davranış biçimi buyurmuş, hukuki bir çerçeve çizmiştir. Hangi durumda nasıl bir anlayışla bu tasniflere yaklaşılmasından, hangi durumda hangi davranış biçimi ile muamele edilmesine kadar her şeyi buyurmuştur.

Yüce Allah'ın Kur'an'ın da tasnif ve tanımı, tasnifsizlik ve tanımsızlık olan bir tek grup vardır. Herhangi bir davranış biçimi geliştirilemeyen, herhangi hukûki bir çerçeveye girmeyen, ilkeleri ve bir kalıbı da olmayan bu grup "münafıklardır."

Evet münafıklığın bir çerçevesi, ilkesi ve kalıbı yoktur. Bunun münafıklık diye adlandırılması tam da bundandır. Tasnifi ve tanımı mümkün olmayan, bir kalıba girmeyen, bir çerçevede bulunmayan demektir.

Kök itibariyle ن ف ق harflerinden türemiş olan münafık kelimesi asıl itibarıyla نَافَق *nifak* kelimesinin türevidir. نَافَق (n+f+k) kelimesi anlam olarak tarla faresinin deliği demektir. Tarla faresinin bu kelimeyle adlandırılması, tarla faresinin girdiği yer belli olsa da çıktığı yerin belli olmamasındandır. Çünkü tarla faresi kendisine yuva yaparken, onlarca girişi ve onlarca çıkışı olacak şekilde yapar.

İşte münafığı tanımsız yapan da budur. Girdiği yer görülse de nereden çıkacağı belli olmadığı için ona bir davranış biçimi geliştirmek mümkün değildir. Genelde münafık kelimesine iki yüzlü anlamı yüklenmiştir. Oysa bu anlam tam olarak kelimenin kast ettiği anlamı vermemektedir. Çünkü münafığın iki tane yüzü değil, onlarca hatta yüzlerce yüzü vardır. Ona iki yüzlü denmesinin sebebi bir yüzünün Müslüman yüzü, diğer tarafta onlarca yüz olmasından dolayıdır.

Münafığın Müslüman yüzünden hariç yüzlerce yüzü vardır. Hangi davranışında hangi yüzü kullandığı belli değildir. Bir yüzüne bakıp Müslüman dediğinizde o hemen Yahudi yüzünü gösterir, ona Yahudi gibi davrandığınızda bir bakmışsınız Hıristiyan oluvermiş, Hıristiyan muamelesi yaptığınızda ise en muttaki Müslüman yüzünü takınıverir ve sizi bir Müslüman'a Hıristiyan muamelesi yaptınız diye sizi suçlu bile çıkarır.

Münafıklar Allah resulü Muhammed (a.s)'in mescidinde onunla beraber namaz kılmış, müşriklerle yapılacak savaşlara onunla beraber çıkmışlardır. Yeri gelmiş Allah yolunda infak ettiklerini söylemiş, yeri gelmiş barışı sağlama adına Allah resulü ve Yahudiler arasında barış elçisi olmuşlardır. Münafık oldukları, her fırsatta Allah resulüne ihanet ettikleri belli olduğu halde önerilen tek davranış biçimi *"onlardan ölen birine dua etme, mezarı başında durma,*[265] *onlara sert davran ve mücadele et*[266] *ve onlar başka bir söze dalıncaya kadar yanlarında oturma"*[267] şeklinde olmuştur. Bunun dışında bir davranış biçimi, hukuki bir düzenleme, herhangi bir cezai müeyyide önerilmemiştir. Bu yüzden onlar da Müslümanlar gibi beş vakit camiye koşmuş, Allah yolunda yapılan savaşların içinde bulunmuş, zekat vermiş, sadaka dağıtmış, Cuma namazlarını kılmış, hacca gitmiş, Kur'an öğrenmiş ve öğretmişlerdir.

İşte bu yüzden Yakup da münafıklık yapan oğulları ile beraber oturmuş, onları civarından uzaklaştıramamıştır. Çünkü onlar onun yanında başka arkasından başka şekilde davranmışlardır.

Kur'an'da kıssaları anlatılan resulleri bir kronoloji şeklinde aldığımızda Yakup'a gelene kadar sıralama şu şekilde olmaktadır. Adem, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, İsmail, İshak ve Yakup. Ondan önceki resullerin kıssalarında münafıklık ya da münafık olduklarına hükmedilecek birilerinin olduğuna dair bir çıkarım yapmak mümkün gözükmemektedir. İnsanlık tarihinin ilk münafıkları Yakup'un oğulları olmuştur. Babalarının yanında sadık birer mü'min olan bu oğullar, babalarının arkasından onun sapıtmış olduğunu, hatta bu sapıklığının gün gibi ortada olduğunu söylemişlerdir. (Yusuf 8) Babaları onları toplayıp, benden sonra kime kul olacaksınız dediğinde onlar, *"elbette atalarımız İbrahim, İshak'ın ilahına"* (Bakara 133) demişlerdir. Ama bunu dedikten hemen sonra babalarını aldatmış, Yu-

265 Bkz. Tevbe 9/84

266 Bkz. Tevbe 9/73

267 Bkz. Nisa 4/140

suf'u hadım etmiş ve üstüne ağlayarak babalarına gelmiş, kendilerinin hiçbir şey yapmadıklarını, tek suçlunun en büyük kardeşleri olduğunu söylemişlerdir. (Yusuf 11-20)

Yakup'un bunlara karşı geliştireceği bir tavır, uygulayacağı bir yaptırım, yoktur. Çünkü; elinde onlara isnat edebileceği bir delili bulunmamaktadır. Sadece zan ve şüphe üzerinden herhangi birine suç isnat edilemez ve Yakup da etmemiştir.

Yapabileceği tek şey elinde kalan oğlunu sıkı bir korumaya almak ve onlardan korumaktır. O bir resul olsa da onların kalbini bilmesinin imkânı yoktur. Görünene göre hareket etmiş, görünen üzerinden davranış geliştirmiştir. Çünkü Yüce Allah'ın buyruğu bu yöndedir.

Kur'an'da 32 defa geçen münafık kelimesinin bağlamları neyi emrediyor, neyi söylüyorsa, aynı şeyler Yakup ve hatta tüm elçiler için de geçerlidir.

Bu zoraki aradan sonra kıssaya tekrar dönecek olursak, Mısır'dan etekleri zil çalarak gelen oğullar daha yüklerini indirmeden babalarını en küçük kardeşlerini kendileriyle Mısır'a tahıl almaya(!) göndermesi için ikna etme girişimine başlamışlardı. Aslında daha Mısır'dayken o kardeşi babalarından koparmanın kolay olmayacağını zaten biliyorlardı. Nitekim bekledikleri olmuş, babaları onlara Yusuf'u hatırlatarak bu isteklerini kabul etmemiş ve endişesini dile getirmiştir.

Yusuf 12/64

قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ ۖ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

(Yakup onlara) "Daha önce Yusuf hakkında size güvenmiş olduğum gibi onun kardeşi hakkında da size güveneyim mi? dedi. Bir koruyucu olarak Allah en hayırlısıdır ve merhametlilerin en merhametlisi de sadece O'dur" dedi.

Ayete dikkat edildiğinde Yakup'un oğullarına herhangi bir suçlama getirmediği sadece Yusuf hakkında yaşadığı kötü tecrübeyi onlara hatırlattığı görülecektir. Bu oğullar Yusuf'u yesin, içsin, oynasın, eğlensin diye babalarından koparmış, daha sonra diğer büyük kardeş ile bir araya gelerek Yusuf'u hadım etmiş ve bir köle olarak kervana satmışlardır. Ama olayın bu kısmı Yakup tarafından bilinmemektedir. Bunlar daha sonra babalarına ağlayarak gelmiş ve Yusuf'u büyük kardeş tarafından kaçırıldığını

söylemişlerdir. Yakup tarafından olayın görünen kısmı; oğullarına Yusuf hakkında güvenmiş ama onlar oyuna daldıkları sırada o büyük kardeş Yusuf'u kaçırmıştır. Bu olayın Yakup tarafından görünen kısmında, oğullar sadece gaflette bulunmuşlardır.

Anlaşılan o ki Yakup onlar hakkında içinde şüpheler olmasına ve hatta bu şüphesini dillendirmesine rağmen, Yusuf'un başına gelebilecek kötü şeylerle ilgili aktif rol oynadıklarını tahmin edememiştir.

Yusuf 12/18

وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ

Ondan, iftira ile sıvanmış nefret eder haline geldiler (büründüler). (Yakup) dedi ki; hayır öyle değil, hasediniz bir tuzağı size güzel göstermiş. Bundan sonrası güzel sonucu beklemektir. Tasarladığınız şeye karşı yardımı umulacak Allah'tır.

Yakup onlar hakkında sadece *"Hasediniz bir tuzağı size güzel göstermiş"* demiştir. Hatta sizin kurduğunuz tuzak bile dememiş sadece "bir tuzağı" demiştir. Onlar için bir suçlama getirmemiş, içlerindeki hasetten başka bir niteleme de bulunmamıştır.

Yakup bu oğullar kendisinden Yusuf'u istediklerinde onları büyük kardeşleri hakkında uyarmış hatta onlara *"siz onun içyüzünü bilmezsiniz"* demiş, onları Yusuf için bir tehdit unsuru olarak görmemiştir. Zaten görseydi yeme, içme, eğlenme, oynama gibi basit bir bahaneyle Yusuf'u onlarla göndermezdi.

Yıllar sonra yine aynı kardeşler bu sefer diğer kardeşi istemektedirler. Fakat bu sefer ellerinde çok daha sağlam bir bahane bulunmaktadır. Yakup aynı şeyin onun da başına gelip gelmeyeceğini, yani onu da büyük kardeşe kaptırıp kaptırmayacaklarını, aynı gafleti bunun hakkında gösterip göstermeyeceklerini hem de bir soru olarak ortaya koymaktadır. Yani Yakup hala onların Yusuf'u hadım edip köle olarak sattıklarını bilmemekte hala Yusuf'un başına gelenlerden sadece büyük kardeşi sorumlu tutmaktadır. "Yusuf hakkında güvendiğim gibi" cümlesinden bu anlaşılmaktadır. Daha önce Yusuf'u onlara şu şekilde güvenip vermişti.

Yusuf 12/13

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ

Dedi ki "Onu götürmeniz beni hüzünlendirir ve o kurt gibi gaddar ve kurnaz olanın onu gasp etmesinden korkuyorum. Siz onun hakkında gafillersiniz (iç yüzünü bilmeyenlersiniz).

Onları Yusuf için güvenilir bulmuş ama güvenilmez olanın kurt gibi gaddar olan büyük kardeşleri olduğunu söylemiştir. Nihayetinde bunları söyledikten sonra Yusuf'u onlara teslim etmiştir. "Yusuf'u güvendiğim gibi" demesi aynı şeylerin tekrarlanmasından endişe ettiğini göstermektedir. Nitekim bu büyük kardeş kıssanın ilerleyen bölümünde kendisini gösterecektir.

Yusuf 12/64

قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ ۖ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

(Yakup onlara) "Başka şekilde değil, daha önce Yusuf hakkında size güvenmiş olduğum gibi onun hakkında da size güveneyim mi? dedi. Bir koruyucu olarak en hayırlısı sadece Allah'tır ve merhametlilerin en merhametlisi de sadece O'dur" dedi.

ÇUVALDAKİ PARA

Yusuf 12/65

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ۖ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي ۖ هَٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا ۖ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ۖ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ

Yüklerini açıp zahire bedellerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. "Ey babamız! Daha ne isteriz? İşte ödediğimiz bedeller de bize geri verilmiş. Onunla yine ailemize yiyecek getirir, kardeşimizi korur ve bir deve yükü zahire de fazladan alırız. Çünkü bu getirdiğimiz az bir zahiredir" dediler. (DİB meali)

Daha önce Yakup'un oğullarının Mısır'dan döner dönmez hatta yüklerini bile açmadan küçük kardeşlerini kendileri ile beraber Mısır'a göndermesi için ikna etme girişimine başladıkları belirtmiştik. Bunun için Yusuf'un bu parayı çuvallarına koyma sebebinin onları Mısır'a geri döndürmek için olamayacağını da belirtmiştik. Yusuf'un onların küçük kardeş ile ilgili bir tuzaklarını anladığını, onları vazgeçirmek için kendisini köle olarak sattıklarında elde ettikleri ve 20. ayette دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ *"sayılı dirhemler"* şeklinde ifade edilen para olduğu لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا *"belki onu tanırlar"* ifadesinden anlaşılmaktadır. Meallerin bu ibareyi *"belki onun farkına varırlar"* şeklinde çevirmesi isabetli değildir. Çünkü her halükârda çuvallardaki tahıllar kullanılacak ve bu para her halükârda bulunacaktır. Er ya da geç bulunacağı, farkına varılacağı kesin olan bir şey için "belki" kelimesini kullanmak doğru olmayacaktır. Bu yüzden bu ibarenin *"belki tanırlar"* şeklinde, Yusuf ve kardeşlerinin bildiği, tanıdığı o *"sayılı dirhemleri"* kastetmiş olması daha isabetlidir. Yusuf bununla onlara mesaj vermek ve küçük kardeşe kuracakları tuzaktan onları vazgeçirmek istemiştir.

Daha önceki bölümlerde Yusuf ile kardeşlerinin karşılaşmalarının, onların Yusuf'u hadım edip köle kervanına satmalarından en az 25 sene sonra olduğunu ortaya koymuştuk.

Yusuf'un kardeşlerinin, hadım edilerek köle haline getirilmiş 13-14 yaşlarındaki bir çocuğun bir gün gelip Mısır ve bölgenin en önemli kişisi olabileceğini tahmin etmesi mümkün değildir. Bir kere bu çocuk zaten Mısır'lı değildir. Köle olmasa bile anaerkil bir anlayışa sahip Mısır'da yabancı bir anne-babadan doğma birinin ülkenin en önemli kişisi haline gelmesi onlar açısından imkansızdır.

Doğan her insanının ömrünün en zayıf ve başkasına en muhtaç yılları, doğumundan güçlü çağına erişinceye kadar olan dönemdir. Yusuf'un kardeşleri O'nun ömrünün bu dönemlerine şahit olmuşlar ve Yusuf ile alakalı tüm edinimleri bu dönemle sınırlı kalmıştır. O zamanlar babasının himayesine muhtaç, bir ergen olan Yusuf'un, sadece Mısır'ın değil, tüm bölgenin kaderini elinde tutan, global bazdaki krizi yöneten, tüm insanların kendisine umut bağladığı insanla aynı kişi olduğunu düşünmeleri mümkün değildir.

İşte bu yüzden çuvala konulan paranın Yusuf'u köle olarak sattıklarında elde ettikleri para olduğunu anlamamış, anlayamamışlardır.

Çuvaldaki paranın Yusuf'u köle olarak sattıklarında elde ettikleri para olduğunun bir başka delili de ayette geçen وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ *"ölçeği bir deve fazlalaştırırız"* ibaresidir. Buldukları para aldıkları tahılın tamamının parası olsaydı sadece bir deve yük için konuşmaz, tüm aldıkları tahıl için konuşurlardı.

Yusuf 12/65

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ۖ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي ۖ هَٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا ۖ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ۖ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ

Metalarını açıp nakit sermayelerinin kendilerine iade edilmiş bulduklarında, "Ey babamız! Daha ne isteriz? Bu sermayemiz bize iade edilmiş, ailemizin geçimini sağlarız, kardeşimizi de korur, ölçeği bir deve fazlalaştırırız, bu ölçek azdır.

YAKUP'U NE İKNA ETTİ?

Yusuf 12/66

قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ۖ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ

Babaları, "Kuşatılıp çaresiz durumda kalmanız hariç, onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermeyeceğim" dedi. Ona güvencelerini verdiklerinde, "Allah söylediklerimize vekildir" dedi. (DİB meali)

Yusuf'un kardeşlerinin paralarını çuvallarının içine geri koymasının amacının, onların tekrar Mısır'a gelmelerini sağlamak amacıyla olmadığını, tam tersi onları küçük kardeş hakkında kurdukları tuzaktan vazgeçirmek için olduğunu belirtmiştik. Onlar zaten paralarını bulmadan önce Yusuf'un kardeşini kendileri ile Mısır'a göndermesi için babalarını ikna etmeye başlamışlardı.

Fakat paranın bulunması ortaya tuhaf bir durumun çıkmasına neden olmuştur. Para bulunmadan önce küçük kardeşi Mısır'a gönderme hususunda tereddüt gösteren Yakup, para bulunduktan sonra tereddüdünden vaz geçmiş, oğullarına bir güvensizlik duymasına rağmen küçük kardeşi onlarla göndermeye razı olmuştur. Evet birtakım şartlar koşmuştur ama nihayetinde yıllarca onlardan sakındığı oğlunu onlarla göndermeye razı olmuştur.

Yakup'un böyle davranması ister istemez Yakup'u ikna eden şeyin ne olduğunu sorgulamamızı gerekli kılmaktadır. Onu ikna eden şeyin çuvaldan çıkan para olduğunu söylemek Yakup'a yapılmış büyük haksızlık ve gülünç bir şey olacaktır. O bir Allah resulüdür ve çuvaldan çıkmış bir avuç paraya tamah ederek küçük oğlunu hiç güvenmediği diğer oğullarına teslim etmesi mümkün değildir.

O halde Yakup'u, en küçük oğlunu onlarla beraber Mısır'a göndermeye ne razı etmiştir?

Ayete bakıldığında Yakup'un onlardan Allah adına sağlam bir söz istediği görülecektir. Fakat Allah resulü olan babalarına bile *"bizim babamızın kesinlikle bir sapıklık içinde olduğu besbelli"* (Yusuf 8) diyen oğulların verecekleri sözlerde duracağına güvenmek çok tutarlı bir davranış olmayacaktır. Her ne kadar Yakup onların kendisi hakkında böyle düşünüyor olduklarını bilmese bile, en azından Yusuf konusunda kendisine söylediklerine inanmamış, onlara "hasediniz bir tuzağı size süslü göstermiş" (Yusuf 18) diyerek de bunu belli etmiştir.

Birinci kitapta oğullar Yusuf'u götürüp onu hadım ederek bir köle kervanına sattıklarında ardından bir yalanla babalarına gelip Yusuf'u büyük kardeşin alıp götürdüğünü söylediklerinde ve bunun üzerine Yakup'un oğullarının söylediklerine inanmamasına rağmen neden Yusuf'u bulmak için hiçbir çaba sarf etmediğini sormuş ve bu soruyu daha ileride cevaplamaya çalışacağımızı belirtmiştik. İşte o bölümde sorduğumuz sorunun cevabı aynı zamanda şimdi bu oğul ile ilgili gösterilen tavrın açıklaması ve Yakup'u oğlunu Mısır'a göndermeye ne ikna etti sorusunun cevabı da olacaktır.

Her iki sorunun cevabı tüm kıssa boyunca olaylar karşısında Yakup'un gösterdiği tavırları en başından beri ele almayı zorunlu kılmaktadır. Tüm kıssaya bakıldığında Yakup ve Yusuf arasında sadece iki diyaloğun olduğu görülecektir. Bu ikisi haricinde Yusuf ve Yakup'un bir arada olduğunu gösteren başka bir olay yoktur.

Bu iki diyalogdan birincisi surenin en başında olmuştur hatta sure bu diyalogla başlamıştır.

Yusuf 12/4-6

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ

(4) Bir gün Yusuf babasına şöyle demişti: "Babacığım rüyamda on bir kevkebi/gezegeni, güneşi ve ayı gördüm; baktım ki hepsi benim için emre amade oluyor."

قَالَ يَا بُنَىَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ

(5) Dedi ki "Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma; sana bir tuzak kurarlar. Çünkü Şeytan insanın açık düşmanıdır.

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

(6) Bundan dolayı; Rabbin seni bir süreçten geçirecek ve hadiselerin tevilinden öğretecek, tıpkı daha önce ataların İbrahim ve İshak'a onu tamamladığı gibi sana ve Yakup âl'ine de nimetini tamamlayacak. Senin Rabbin Alimdir, Hakimdir.

Yusuf ve Yakup arasında geçen bu ilk diyalogda, 6. ayette Yakup'un söylediklerinin bir rüya yorumu olamayacağını bu ayeti işlerken belirtmiştik. Çünkü Yakup Yüce Allah'ın bir resul seçiminde bulunacağını söylemektedir. Bir Allah resulü olarak Yüce Allah'ın bu seçiminden Allah ona haber vermeden haberdar olması veya bu bilgileri bir rüya yorumundan çıkarması mümkün değildir. Bu bilgiler ancak vahiyle bilinmesi gereken çok değerli bilgilerdir. Kaldı ki Yakup'un söyledikleriyle Yusuf'un gördüğü rüya arasında bir paralellik yoktur. Bunun da ötesinde kıssanın en sonunda Yusuf rüyasının karşılığının başka bir şey olduğunu söylemektedir.

Yusuf 12/100

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبَتِ هٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا ۖ وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي ۚ إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Yûsuf dedi ki: "Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra; Rabbim beni zindandan çıkararak ve sizi çölden getirerek bana çok iyilikte bulundu. Şüphesiz Rabbim, dilediği şeyde nice incelikler sergileyendir. Şüphesiz O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (DİB meali)

Yüce Allah resullerine bildirdiği vahiyler bazen geçmişte olan olayları konu ederler. Nitekim Yüce Allah'ın Muhammed (a.s)'e vahyi olan Kur'an'ın birçok ayeti çok önceden yaşanmış kıssalara ayrılmıştır. Vahiy-

lerin bir kısmı şu ana seslenen olayları konu ederler, nitekim Yüce Allah Kur'an'ın da birçok kere Muhammed (a.s)'in yaşadığı ana müdahale etmiştir. Yine Yüce Kur'an'da birçok ayet gelecekte olan olayları haber vermektedir. Ölümden sonra yaşanacak olayların tamamı bu türden vahiylerdir. Bunun yanında Yüce Allah birçok ayetinde resullerin ileride yaşayacakları olaylardan haber vermiştir.

Mesela, Meryem'e elçi olarak gelen melekler, evlenmemiş ve herhangi bir erkekle herhangi münasebeti olmamış Meryem'e, babasız bir çocuk doğuracağını, o çocuğun isminin İsa olacağını, onun bir resul olacağını ve hatta ona vahyedilecek kitabın adını bile haber vermişlerdir.[268]

Meryem'in babasız doğurduğu İsa kendisinden 700 yıl sonra dünyaya gelecek Ahmet ismindeki resulü haber vermiştir.[269] İbrahim'e, ihtiyarlamış karısının İshak ismi verilmiş bir çocuk doğuracağı ve hatta İshak'tan doğacak Yakup'un bile haberi çok önceden verilmiştir.[270]

Yüce Allah'ın resullerine bildirdiği vahiylerin hepsi, içeriği hangi zamana ait olursa olsun kesin bilgilerdir. Eğer geçmişten bahsediyorsa kesin olmuştur, eğer şimdiki zamandan bahsediyorsa kesin oluyordur, eğer gelecek zamandan bahsediyorsa kesin olacaktır. Bunda herhangi bir şüphenin olması Allah'a imanın sorgulanmasını gerektirmektedir. Mesela, Yüce Allah Rum suresinin başında yakında Rumlar ve İranlılar arasında bir savaş olacağını ve bu savaşta Rumların galip geleceğini haber vermiştir. Yüce Allah'ın bahsettiği bu olay kesinlikle Yüce Allah'ın haber verdiği şekliyle gerçekleşecektir ve gerçekleşmiştir.

Bir resulün kendisine gelecekten haber veren bir vahiy hakkında şüphe duyması mümkün değildir. Yüce Allah Yakup'a da gelecekte Yusuf'un bir Allah resulü olacağını bildirmiştir. Yakup tüm insanlardan önce buna kesin inanmıştır. Bunun aksini düşünmek bile abestir. İşte bu yüzden oğulları ona Yusuf'un büyük kardeş tarafından kaçırıldığını söylediklerinde onlara inanmamıştır. İnanmaz, inanamaz ve inanması da mümkün değildir. Çünkü Yüce Allah'ın kendisine gelecekten haber verdiği olayların tamamı, tüm dünya engel olmaya çalışsa bile mutlaka gerçekleşecektir.

İşte bu yüzden ikinci oğlunu Mısır'a götüren ama hırsızlık yaptı suçlamasıyla alıkonulduğunu söyleyen oğullarına Yusuf'un yitip gitmesinden 25 yıl sonra ve daha Yusuf ortaya çıkmadan *"Ah Yusuf"* demiştir. İşte bu

---

268 Bkz. Ali İmran 3/42-49, Meryem 19/15-32

269 Bkz. Saff 61/6

270 Bkz. Hud 11/71, Meryem 19/49, Enbiya 21/72, Ankebut 29/27

yüzden daha Yusuf kim olduğunu söylemeden, Mısır'a üçüncü defa giden oğullarına *"gidin Yusuf ve kardeşini araştırın"* (Yusuf 87) demiştir. İşte bu yüzden oğulları ona Mısır'da hırsızlık yaptı suçlamasıyla alıkonulan oğlunun haberini getirdiklerinde o bu oğlunun değil, 25 sene önce kendisinden koparılan Yusuf'un adını anmıştır. 25 yıl geçmiş olmasına rağmen Yusuf'u dilinden düşürmediğinden dolayı kendisini "*Yusuf diye diye elden ayaktan düşeceksin*" (Yusuf 85) diyen oğullarına *"ben hüznümü ve kederimi yalnız Allah'a açıyorum ve ben Allah'ın bildirmesiyle sizin bilmediğinizi biliyorum"* (Yusuf 87) demiştir.

Çünkü Yüce Allah ona Yusuf'un resul olacağının haberini vermişse bunun gerçekleşmeyecek olması mümkün değildir. Bu yüzden hep beklemiş, bu yüzden asla ümitsiz olmamıştır.

Yakup sadece Yusuf'un yaşadığını değil aynı zamanda onun Mısır'da olduğunu da bilmektedir. Çünkü Yüce Allah bunu da ona haber vermiştir. Nitekim bu kıssanın ilerleyen bölümlerindeki 87. ayetten gayet açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

En küçük oğlunun hırsızlık suçlamasıyla Mısır'da alıkonulduğu haberiyle gelen oğullarını üçüncü defa Mısır'a gönderirken şunları söylemiştir.

Yusuf 12/87

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

"Ey oğullarım! Gidin Yûsuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez". (DİB meali)

Yusuf'un kendisinden koparılmasının üzerinden en az 25 yıl geçmiştir ve hiç kimse ona Yusuf'un Mısır'da olduğunu söylememiştir ama o, Mısır'a giden oğullarına *"Yusuf ve kardeşini araştırın"* demiştir. 25 yıl önce kaybolup gitmiş ve o günden sonra ondan tek bir haber bile almamış Yakup, Yusuf'un Mısır'da olduğunu nereden bilmektedir. Yakup 87. ayette açık bir şekilde *"ben Allah'ın bana öğretmesiyle sizin bilmediklerinizi biliyorum"* diyerek tüm bilgilerinin kaynağının Yüce Allah'ın bildirmesi yani vahyinden dolayı olduğunu söylemiştir.

Tüm bu açıklamalardan sonra bu bölümün en başında sorduğumuz iki soruya geri dönecek olursak; Yusuf kaçırıldığında Yakup'un neden onu aramayıp *"bana düşen güzel sonucu beklemektir"* (Yusuf 18) demesinin

kendisine vahiyle bildirilen olayların gerçekleşmeye başladığını anladığından dolayı olduğu anlaşılmış olmalıdır.

Sorduğumuz ikinci soru; çuvaldan para çıkmadan önce Yakup en küçük oğlunu kendileriyle birlikte erzak almak için Mısır'a göndermesini isteyen oğullarına güvenme konusunda tereddüt gösterirken, çuvaldan para çıktıktan sonra bu tereddüdünden neden vaz geçtiği ve küçük oğlunu neden onlara güvenerek teslim ettiği ile ilgiliydi.

Yusuf'un çuvala koyduğu paranın, kardeşlerinin onu hadım edilmiş bir şekilde köle olarak bir kervana sattıklarında elde ettikleri para olduğunu belirtmiştik. Yusuf'un parayı koymasının amacının onları Mısır'a tekrar getirmek olmadığını tam tersi küçük kardeşe kurulan oyunun farkına vardığını, parayı çuvala koyarak kardeşlerin en küçük kardeşe tuzak kurmaktan vazgeçirmeye yönelik olduğunu da söylemiştik. Nihayetinde kardeşler bunu anlamamış anlayamamışlardır.

Para bulunmadan önce kendisini ikna etmeye çalışan oğullarına inanmakta tereddüt gösteren Yakup, onların *"kardeşimizi bizimle göndermezsen bize tahıl verilmeyecek"* sözlerinin gerçek olduğuna ilk söylemlerinde tam olarak inanması mümkün değildir. Para bulunduktan sonra inanmasının sebebi ise, kıtlık yıllarında elde edilmesi için uğruna Mısır'a kadar gidilen tahıla ayrılan paranın, çuvalın içinde geri gelmesi kasten yapılacak bir şey değildir. Bunun yanında onlar Yusuf'tan o an orada bulunmayan kardeşleri için de tahıl istemişler ve Yusuf da onlara o kardeş için de tahıl vermiştir. Yakup bunu da görmüş ve bu yüzden oğlunu onlarla göndermeye ikna olmuştur. Aslında kardeşlerin oluşturduğu ikinci tuzağa da düşmüştür. Sonuçta ortada bir yalan yoktur. Gerçekten buğday dağıtımına nezaret eden Mısır Azizi[271] onlara *"kardeşinizi getirmezseniz tahıl yok"* demiştir. Evet oğullar yalan söylememişlerdir. Kardeşlerini babalarından koparmak için gerçek bir mağduriyet oluşturmuş ve babalarını küçük kardeşlerini kendileri ile beraber Mısır'a gönderme hususunda ikna etmişlerdir. Çuvalın içinden çıkan para Yakup'u ikna etmiş, oğullarının mağduriyetleri hakkında doğru söylediğine kanaat getirerek oğlunu onlarla göndermeye karar vermiştir.

---

271 Onlar buğday dağıtımını denetim altında tutanın Yusuf olduğunu bilmediklerinden, Yusuf onlar için Mısır Azizidir. Nitekim 88. ayette üçüncü defa karşısına çıktıkları Yusuf'a hitap ederken "Ey Aziz" demişlerdir.

KUŞATILMADIKÇA

Yusuf 12/66

قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ۖ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ

Babaları, "Kuşatılıp çaresiz durumda kalmanız hariç, onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermeyeceğim" dedi. Ona güvencelerini verdiklerinde, "Allah söylediklerimize vekildir" dedi. (DİB meali)

Yakup, bu ayette küçük oğlunu onlarla göndermek için bir şart koşmuştur. *"Kuşatılmadıkça onu bana getireceğinize Allah adına söz verirseniz."* Yakup'un koştuğu şartın ne olduğunu tam olarak anlamak için kelimelere daha detaylı bakmak gerekmektedir. Ayette geçen مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ *mevsiken minallah* ibaresi genelde yukarıdaki DİB mealinde olduğu gibi "Allah adına sağlam bir söz" olarak çevrilmiştir. مَوْثِقًا *Mevsiken* kelimesi و ث ق (v+s+k) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 34 kelime bulunmaktadır.

Güvenli, sağlam, dayanıklı anlamına gelen وَثِقْتُ بِه اثِقُ ثِقَة fiili, onunla sakinleştim, ona güvendim anlamındadır. اَوْثَقْتُه *Evsektuh* formu ise, onu sıkıca bağladım demektir. وِثَاق وَثَاق sözcükleri ise, herhangi bir şeyi bağlamaya yarayan bağa/ipe verilen isimdir. وُثْقَى *Vuska* sözcüğü ise, daha sağlam manasına gelen اَوْثَق *evsak* kelimesinin müennesidir.[272]

مِيثَاق *Misak* kelimesi yeminle ve söz verme ile pekiştirilmiş anlaşmadır.[273] مَوْثِق *Mevsik* kelimesi ise وَثَق *veseka* kelimesinden türemiş *isim* olup sağlam söz, teminat anlamlarındadır.[274]

مَوْثِقًا *Mevsiken* kelimesi Kur'an'da; bağlamak, bağ,[275] sağlam,[276] güvence, teminat,[277] söz[278] anlamlarında kullanılmıştır.[279]

---

272 Bkz. Fecr89/26; Muhammed 47/4

273 Bkz. Ali İmran 3/81; Ahzab 33/7; Nisa 4/154

274 R. El İsfahani, El Müfredat VSK md.

275 Bkz. 5/7; Fecr 89/26

276 Bkz. Lokman 31/22; Bakara 2/256

277 Bkz. Yusuf 12/66, 80; Lokman 31/22

278 Bkz. Bakara 2/27, 63, 83, 84, 93; Ali İmran 3/81, 187; Nisa 4/21, 90, 92, 154, 155; Maide 5/7, 12, 13, 14, 70; Araf 7/169; Alâ 87/72; Rad 13/20, 25; Ahzab 33/7; Hadid 57/8

279 Mehmet Okuyan, Kur'an Kelimeleri Sözlüğü VSK md.s.850

Ayette ele alacağımız ikinci kelime "kuşatılma" manası verilen يُحَاطَ *yuhata* kelimesidir. ح و ط (h+v+t) kök harflerinden türeyen bu kelime Kur'an'da 28 defa geçmektedir.

حَاءِط *Hâit* kelimesi bir yeri çevreleyen duvar demektir. إِحَاطَة *İhata* iki şekilde kullanılır. Birincisi; Cisimler için kullanılır. Bir şeyin etrafını çevirmek, korumak, kuşatmak anlamında. [280] Kuşatılmak engellenmek için de kullanılır. İkincisi; İlim için kullanılır. Bir şeyi ilim açısından ihata etmek; varlığını, türünü, niceliğini, ve niteliğini; kendisi ve yaratılmasıyla neyin amaçlandığını; ne ile olduğunu ve neden olduğunu bilmektir.[281] Bu Yüce Allah dışında kimse için söz konusu değildir.[282]

İsfahani'nin hem kuşatmak hem de kuşatılmak manasına gelir dediği bu fiil incelediğimiz ayette kuşatmak manasına gelmektedir.

Bu ayette Yakup'un oğullarına şart olarak koştuğu şey asla onu yalnız bırakmamak şeklinde olmuştur. Bu oğullar Yusuf'un büyük kardeş tarafından kaçırıldığını söylediklerinde "biz kendi aramızda yarışıyorduk, Yusuf'u ise eşyalarımızın yanında yalnız bırakmıştık" (Yusuf 17) demişlerdi. İşte bundan dolayı aynı şeyin bu oğlu ile de yaşanmaması için Yakup onu asla yalnız bırakmamaları hususunda çok bağlayıcı bir söz almış ve sözlerine de Allah'ın vekil olduğunu bildirmiştir. Yani tıpkı Yusuf'ta olduğu gibi, daldık, onu yalnız bıraktık gibi bir mazereti kabul etmeyeceğini söylemiş ve giderken de gelirken de onu asla yalnız bırakmayacaklarına dair Allah'tan bir teminatı kendisine getirmelerini şart koşmuştur.

Yusuf 12/66

قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ۖ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ

(Yakup), "başka şekilde değil, sadece sizin tarafınızdan kuşatılmış olarak, onu bana kesin getire-ceğinize dair, Allah'tan bir teminatı bana verinceye kadar asla sizinle beraber onu göndermem" dedi. Teminatlarını ona verdiklerinde ise "(artık bundan sonrasında) diyeceklerimizin üzerinde vekil olan sadece Allah'tır" dedi.

280 Bkz. Fussilet 41/54; Bakara 2/81

281 Bkz. Yunus 10/22, 39; Kehf 18/68

282 R. El İsfahani, El Müfredat HVT md.

AYRI KAPILARDAN GİRİN

Yusuf 12/67

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ۖ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ۖ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

Sonra da, "Ey oğullarım! Bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Hüküm ancak Allah'ındır. Ben O'na tevekkül ettim. Tevekkül edenler de yalnız O'na tevekkül etsinler" dedi. (DİB meali)

Bu ayette Yakup'un oğullarına ayrı kapılardan girmesini söylemesi onun bir şeyden çekindiğini göstermektedir. Bu önlemin Yüce Allah'tan gelecek şeylere karşı olmadığını zaten belirtmektedir. Kaldı ki bir resul olarak dürüst ve samimi bir kul, gönülden teslim olmuş bir Müslim olunduktan sonra Yüce Allah'tan gelecek tek şeyin hayır, iyilik, güzellik olacağını, Yüce Allah'tan asla bir şerrin gelmeyeceğini en iyi bilen kişi O'dur.

Bundan önceki ayette Yusuf hakkında neden korkmuş ve oğullarını uyarmışsa, bu oğlu için de aynı korkusunun olduğunu ortaya koymuştuk. Yakup daha önce kendisinden Yusuf'u isteyen oğullarına şu uyarıda bulunmuştu.

Yusuf 12/13

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ

Dedi ki "Onu götürmeniz beni hüzünlendirir ve o kurt gibi gaddar ve kurnaz olanın onu gasp etmesinden korkuyorum. Siz onun hakkında gafillersiniz (iç yüzünü bilmiyorsunuz).

Birinci kitapta bu ayeti işlerken özellikle الذِّئْبُ kelimesi üzerinde durmuş ve bu kelimenin en büyük kardeşi kast ettiğini belirtmiştik. Bu kardeşin babasından ayrı hatta babasıyla arasının açık olduğunu, Yusuf'u hadım

etme fikrini şeytanın ona vahy ederek bildirdiğini, onun da kardeşlerini buna ikna ettiğini, asıl tuzakları kuranın hep o olduğunu ama kenara çekilip her şeyi kardeşlerine yaptırdığını ortaya koymuştuk. Bu kardeş gerçek yüzünü 80. ayette gösterecektir. İnşallah bu ayete geldiğimizde şeytanın yakın dostu olmuş büyük kardeş üzerinde daha detaylı duracağız.

Yakup 80. ayette Mısır'da olduğu anlaşılan büyük oğlundan çekinmektedir. Bu yüzden bir önceki ayette en küçük oğlunu teslim ettiği oğullarına "sadece kendiniz onu kuşatıp koruyacaksınız" diye söz almıştır. Çünkü Yakup hala Yusuf'un başına gelenlerle ilgili küçük oğlunu teslim ettiği oğullarının tek suçunun kendi aralarında yarışırken Yusuf'u yalnız bırakmak olduğunu sanmaktadır. Yanı başındaki oğulların münafıklığını görememiş, anlayamamıştır.

Oğullarına ayrı kapılardan girmelerini söylemesi, oğulları için tehlikeli olan şeyin Mısırlılar olmadığını göstermektedir. Çünkü eğer Yakup'un korktuğu tehlike Mısırlılar olsaydı tahıl almak için oğullarını oraya göndermesi anlamsız olurdu.

Yusuf 12/67-68

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ۖ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ۖ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

(67) Sonra da "Ey oğullarım! Bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Hüküm kendisini vekil edindiğim Allah'tan başkasının değildir ve vekil edinenler sadece onu vekil edinsinler" dedi.

وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ ۚ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا ۚ وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

(68) Babalarının emrettiği yerden girmeleri Allah'tan olan herhangi bir şeyi onlardan savması için değil sadece Yakup'un kendisinin vardığı o (oğlunu onlarla gönderme) kararının bir gereği idi. Şüphesiz o, bizim kendisine öğrettiğimiz bir ilmin sahibidir lakin insanların çoğu bilemeyecekler.

SU TASI

Yusuf 12/69-72

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ ۖ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

(69) Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; o, kardeşi Bünyamin'i yanına bağrına bastı ve (gizlice) "Haberin olsun ben senin kardeşinim, artık onların yaptıklarına üzülme" dedi.

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ

(70) Yûsuf, onların yüklerini hazırlatırken su kabını kardeşinin yüküne koydurdu. Sonra da bir çağırıcı şöyle seslendi: "Ey kervancılar! Siz hırsızsınız".

قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ

(71) Yûsuf'un kardeşleri onlara dönerek, "Ne yitirdiniz?" dediler.

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ

(72) Onlar, "Hükümdar'ın su kabını yitirdik. Onu getirene bir deve yükü ödül var. Ben buna kefilim" dediler. (DİB meali)

Bu ayetlerden sonra anlatılan olayların daha iyi anlaşılması için öncesinde ortaya koyduğumuz birkaç hususun daima hatırda tutulması gerekmektedir.

- En başta tahıl depolarına yabancıların girmesine müsaade edilmediği, tahılın çuvala Yusuf'un yardımcıları tarafından doldurulduğu ve hatta çuvalların develere yüklenmesinin de yine onlar tarafından yapıldığı unutulmamalıdır.

- İkinci olarak diğer kardeşlerin, en küçük kardeşi asla yalnız bırakmayacaklarına dair babalarına vermiş oldukları sağlam teminatın da akılda tutulması gerekmektedir.
- Son olarak Yusuf'un kardeşlerinin uzun süre babalarını aldattıkları ve hala aldatmaya devam ettikleri, insanlık tarihinin ilk münafıkları ve münafıklığı icat eden insanlar olduğu da unutulmamalıdır.

Yusuf ilk olarak kendisini öz kardeşine karşı tanıtmış ve ona *"yapmayı tasarladıklarına karşı üzülme"* demiştir. Fakat bu ayetlerden sonrasına bakıldığında diğer kardeşlerin ona bir şey yaptığına dair en ufak bir emare yoktur. Tam tersi çuvalına su tasını koyan, onu hırsız diye alıkoyan Yusuf'tur. Ama hal böyle olmasına rağmen Yusuf *"onların yapmayı tasarladıklarına üzülme"* demektedir. Eğer kardeşlerin hangi kötü şeyleri yaptığı ortaya çıkmazsa Yusuf'un söyledikleri ile olayların akışı tam bir çelişki doğurmaktadır.

Dahası kardeşinin yüküne su tasını saklamasını ve onu hırsız çıkarmasını bizzat Yüce Allah üstlenerek *"böyle bir oyun kurmasını Yusuf'a biz öğrettik"* (Yusuf 76) demiştir.

Elbette ki bu durum beraberinde, Yusuf direk olarak kendisini açığa vurmak yerine neden böyle bir oyun düzenleme yoluna gitti ve bir Allah resulü tuzak kurarak, yalandan da olsa birini hırsız çıkarır mı? sorularını da beraberinde getirmiştir. Bu sorular kesinlikle haklı sorulardır. Nihayetinde Yusuf, tüm insanlığa imam olsun diye gönderilmiş bir Allah resulüdür. Onun yaptığı her hareket, söylediği her söz tüm insanlık için örneklik teşkil etmektedir. Hepsinden daha önemlisi, bu olay kıyamete kadar geçerliliğini koruyacak, insanlığa hidayet edecek Yüce Allah'ın kitabında hem de tasvip edilerek anlatılmaktadır. İşte bu yüzden Yüce Allah'ın Yusuf'u neden böyle bir yönteme sevk ettiği sorusunun cevabı daha bir önem kazanmaktadır.

Kardeşler Mısır'a gelip Yusuf'un karşısında çıkmışlardır ama çuvallarına geri konulan paranın hiç bahsini açmamışlardır. Hatta merak bile etmemiş, bununla ilgili tek bir soru bile sormamışlardır. Oysa hiç tanımadıkları insanların sermayelerini onlara geri çevirmesi cidden merak celbeden bir husustur. Fakat nedense onlar bunu hiç merak etmemişler ve hiçbir şey olmamış gibi tekrar tahıllarını almışlardır.

Yusuf özellikle öz kardeşinin deve yüklerinin içine bir su tası koymuştur. İşte öz kardeşini hırsız çıkaran da bu su tasıdır. Fakat bu su tası ile ilgili iki farklı kelime kullanılmıştır. Yusuf'un kardeşinin yüküne koyduğu

su tası, السِّقَايَةَ *es-sikayeh* kelimesi ile tanımlanmıştır. Kelimenin başında Arapçadaki bilinirlilik takısı olan ال harflerinin olması herkes tarafından bilinen alalade bir su tası olduğunu göstermektedir. Fakat şehirden çıkmak üzereyken onları durdurup hırsızlık nitelemesinde bulunduklarında aradıkları şeyi başka bir kelime ile ifade etmişlerdir. صُوَاعَ الْمَلِكِ *Suvaa'l melik...* Mealler bu ibareyi *"Kralın su tası"* şeklinde çevirmişlerdir.

Bu olay olduğu sırada Yusuf kral değildir. Zaten üçüncü defa Yusuf'un karşısına çıkanlar ona "Ey Aziz" (Yusuf 88) demişlerdir. Yani *"melik"* kelimesinden Yusuf'un kast edilmediği, bildiğimiz Mısır kralının kast edildiği anlaşılmaktadır. صُوَاعَ *Suvaa* kelimesi tüm Kur'an'da sadece bir kere Yusuf 72. ayette geçmektedir. Kök harfleri ص و ع (s+v+a) olan bu kelimenin sözlük manaları içerisinde su kabı anlamına gelecek hiçbir kelime yoktur.

Bu kelime köken olarak (صَاع الحَبِّ Sa'elhabbe) Sa'denen ölçekle tahıl ölçmek anlamındadır. صَاعٌ – صُوَاعٌ kelimeleri ise Sa' denilen tahıl ölçeğini ifade ederler.[283]

Yusuf kardeşinin yüküne adi bir su tası sokuşturmuştur ama onlara *aradıkları şeyin kralın belirlediği tahıl ölçeği* olduğunu söylemişlerdir.

Daha önceki bölümlerde tahıl almaya gelenlere genel kural olarak şu prosedürlerin uygulandığı tespit etmiştik.

1- Tahılın parası peşin alınmaktadır.

2- Depolara kimsenin girmesine izin verilmemektedir.

3- Çuvala doldurma ve develere yükleme işi dahi Yusuf'un yardımcıları tarafından yapılmaktadır.

4- Tahılı ölçme işine mutlaka her iki taraf şahit olmaktadır.

Tahıl satın alanların ölçme işine şahit oldukları daha önce işlediğimiz 59. ayette Yusuf'un söylediği أَلَا تَرَوْنَ أَنِّى أُوفِى الْكَيْلَ *"ölçeği tam verdiğimi görmüyor musunuz?"* cümlesinden anlaşılmaktadır. Zaten alıcılar bunun haricindeki işlemlere şahit olmamaktadırlar.

Bu durumda Yusuf'un kardeşleri de tahılın ölçülme işlemine ve tahılın ne ile ölçüldüğüne kesinlikle şahit olmuşlardır.

Yusuf kardeşinin yüküne adi bir su tası koymuş ama kardeşlerinin kervanını durduran Yusuf'un yardımcıları, onlara kralın tahıl ölçeğinin çalındığını söylemişlerdir.

---

283 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük SVA md.s.1444

Yusuf 12/69-72

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ ۖ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

(69) Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; kardeşini koruma altına aldı ve "ben senin kardeşinim, artık onların yapacak oldukları şeye üzülme" dedi.

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ

(70 (Yûsuf), onların yüklerini hazırlatırken su kabını kardeşinin yüküne sokuşturdu. Sonra da bir çağırıcı şöyle seslendi: "Ey bu kervanın mensupları Hırsızlar kesinlikle sizsiniz."

قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ

(71) Yûsuf'un kardeşleri onlara dönerek, "Ne yitirdiniz?" dediler.

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ

(72) Dediler ki: "Hükümdar'ın tahıl ölçeğini yitirdik. Onu getirene bir deve yükü ödül var ve ben ona kefilim."

HIRSIZLIĞIN CEZASI

Yusuf 12/73-75

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِى الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ

(73) Dediler ki: "Allah'a andolsun, siz de biliyorsunuz ki biz bu ülkede fesat çıkarmaya gelmedik, hırsız da değiliz" (DİB meali).

قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ

(74) Onlar, "Eğer yalancı iseniz, hırsızlığın cezası nedir?" dediler (DİB meali).

قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِى رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ ۚ كَذٰلِكَ نَجْزِى الظَّالِمِينَ

(75) "Cezası, kimin yükünde bulunursa, ceza olarak ona el konulur; biz zalimleri böyle cezalandırırız" dediler. (DİB meali)

Yusuf'un yardımcıları hırsızlığın Yakup oğullarındaki cezasının ne olduğunu sorduğunda onların verdiği "kimin yükünde bulunursa alıkonulur" şeklinde cevap vermeleri üzerinde durulması gereken bir konudur. Her şeyden önce hırsızlığın cezası olarak söyledikleri فَهُوَ جَزَاؤُه *fehuve cezauhu* ibaresinin tam olarak anlaşılması gerekmektedir.

جَزَاؤُه *Cezauhu* kelimesi ج ز ى (c+z+y) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 118 kelime bulunmaktadır.

Asıl itibarıyla yeterlilik anlamında olan جَزَاء *cezae* kelimesi bir şeye karşılık olarak yeterli olan şey demektir. Buna göre yapılan iyilikse karşılığı iyilik, kötülükse karşılığı kötülük olur. İyi ya da kötü bir şeye verilen yeterli karşılık anlamında olduğu için ceza ve mükafat anlamına gelen şeyler de bu kelime ile ifade edilir.[284] Ceza, mükafat, bedel, cizye, maddi ya da manevi karşılık vermek anlamlarına da gelmektedir.[285]

---

284 R. El İsfahani, El Müfredat CZY md.

285 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı; Yeni Sözlük CZY s.399

Bu kelimenin Kur'an kullanımları; iyi yapılanlara verilen karşılık, ödül vermek, ödüllendirmek, mükafat, ödül,[286] kötü yapılanlara verilen karşılık, ceza, azap, cezalandırmak, cezalandırılmak,[287] karşılık vermek, karşılık verilmek, karşılık,[288] cizye vergisi, vergi[289] şeklindedir.

Bu anlamları ve Kur'an kullanımlarını göz önüne aldığımızda Yakup'un oğullarının hırsızlığın cezasını belirtir şekilde kullandıkları فَهُوَ جَزَاؤُه *fehuve cezauhu* ibaresinin doğru anlamının *"karşılığı, cezası bizzat kendisidir"* şeklinde olması daha doğru olmalıdır. Hırsızlığın cezasının hırsızın kendisi olması elbette ki onu köle edinmek anlamına gelmektedir.

Yusuf'un yardımcılarının *"sizde hırsızın cezası nedir"* sorusuna Yakup oğullarının verdikleri *"hırsızı köle edinmektir"* cevabının kaynağı nedir?

Onların hırsızlığın cezasının hırsızı köle edinmek şeklinde belirlemeleri resul olan babaları (Yakup), dedeleri (İshak), büyük amcaları (İsmail), ataları (İbrahim) tarafından uygulanan bir şey değildir. Yüce Allah Kur'an'da hırsızlığın cezasını çok net olarak belirlemiştir.

Maide 5/38

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Yaptıklarına bir karşılık ve Allah'tan caydırıcı bir müeyyide olmak üzere hırsız erkek ile hırsız kadının ellerini kesin. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. (DİB meali)

Yüce Allah'ın belirlediği bu ceza tüm resuller için geçerlidir. Eğer bu ceza önceki resullerde farklı olsaydı Yüce Allah mutlaka bunu bildirirdi. Çünkü Yüce Allah Kur'an'ı öncekileri tasdik eden bir kitap olarak gönder-

---

286 Bkz. İnsan 76/12; Müminun 23/111; Necm 53/31; Zümer 39/35, 44; Sebe 34/4 Ahzab 33/24; Rum 30/45; Kasas 28/14, 25; Nur 24/38; Nahl 16/31, 96, 97; Kamer 54/14, 35; Ali İmran 3/136, 145; Enam 6/84; Yusuf 12/22; Saffat 37/80, 105, 110, 121, 131; Mürselat 77/44; Furkan 25/75; Bakara 2/191; Maide 5/85; Beyyine 98/8; Nebe 78/36

287 Bkz. Sebe 34/17; Enam 6/93, 120, 138, 139, 146, 157, 160; Araf 7/40, 41, 147, 152, 180; Yunus 10/13, 52; Ta Ha 20/127; Fussilet 41/27; Kasas 28/84; Mümin 40/40; Neml 27/90

288 Bkz. Bakara 2/123 14/51; Ta Ha 20/15; Yasin 36/54; Mümin 40/17; Şura 42/40; Casiye 45/14, 22, 28; Tur 52/16; Necm 53/41; Leyl 92/19;

289 Bkz. Tevbe 9/29

miştir. Tasdik eden bir kitabın, önceki kitaplarla kendisi arasında ne gibi farklılıklarının olduğunu söylemesi, onun Musaddık olmasının gereğidir. Eğer önceki resullerle ilgili böyle bir değişikliğin olduğu bildirilmemişse bu Kur'an'daki hükümlerin önceki resullerde de aynı olduğunu göstermektedir. Daha önceki bölümlerde tüm resullerin her şeyiyle aynı din üzerine gönderildiği hususunda uzun açıklamalarda bulunmuştuk.

Dolayısıyla Yakup'un oğullarının hırsızlığın cezasının hırsızı köleleştirmek olarak belirlemeleri atalarından ve Allah'ın dininden kaynaklanan bir şey değildir. Allah'ın dininde hırsızlığın cezası o zaman da, onlardan önce de, onlardan sonra da hep aynıdır. Yani *"diğer insanları caydırsın diye ellerin kesilmesidir."*

Hırsızlığın cezasının hırsızı köleleştirmek olduğu Mısır'da da uygulanan bir kural değildir. Bu hemen bir ayet sonra söylenen مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِى دِينِ الْمَلِكِ *"kralın dinine göre kardeşini alıkoyamazdı"* (Yusuf 76) cümlesinden açıkça anlaşılmaktadır. Öyleyse Yakup'un oğulları, neden hırsızlığın cezası olarak "hırsızın köleleştirildiğini" söylemişlerdir?

Yakup'un oğullarının bir Allah resulünün oğulları olmasından dolayı inandıkları, günlük hayatlarında uyguladıkları dinin babalarının dini olma zorunluluğu vardır. Nitekim onların başka bir dinde oldukları veya başka bir dini savunduklarına dair görünürde herhangi bir delil bulunmamaktadır.[290] Aksine onların kendilerini İbrahim, İsmail, İshak ve Yakup'un dinine atfettiklerine dair delil bulunmaktadır.

Bakara 2/133

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِى قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

Yoksa siz Yakup'un kendi ölümüne hazır olduğunun şahitleri misiniz? Hani o oğullarına "benden sonra neye kulluk yapacaksınız" demişti de (oğulları), "ataların İbrahim, İsmail, İshak ve senin ilahın olan O benzersiz İlaha ki; şu anda biz zaten ona gönülden teslim olanlarız" diye cevap vermişlerdi.

Kendilerini İbrahim, İsmail, İshak ve Yakup'un dininde gören Yakup oğulları, hırsızlığın cezası olarak kendi dinlerinde olan el kesme cezasını

290 Bu konu ile ilgili; Yusuf 12/36 da geçen "kâfir kavmin milletini terk ettim" ibaresinin açıklamalarına bakınız.

değil de, belki de yeryüzünde hiçbir hukukta olmayan hırsızı köleleştirme cezasını söylemelerinin sebebi nedir? böyle demekle ne elde etmek istemişlerdir? Bu çok önemli sorunun cevabı bir sonraki bölümde kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Yusuf 12/73-75

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِى الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ

(73) Dediler ki: "Allah'a andolsun, siz de biliyorsunuz ki biz bu ülkede fesat çıkarmaya gelmedik ve biz hırsızlar da değiliz"

قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ

(74) Onlar, "Eğer siz yalancılarsanız, onun cezası nedir? dediler.

قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِى رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ ۚ كَذٰلِكَ نَجْزِى الظَّالِمِينَ

(75) "Onun cezası, kimin yükünde bulunursa, karşılığı kendisidir; biz o zalimleri işte böyle cezalandırırız" dediler.

KRALIN DİNİ

Yusuf 12/76

فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ ۚ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ ۗ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ

Bunun üzerine Yûsuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra su kabını kardeşinin yükünden çıkardı. İşte biz Yûsuf'a böyle bir plan öğrettik. Yoksa kralın kanunlarına göre kardeşini alıkoyamazdı. Ancak Allah'ın dilemesi başka. Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır. (DİB meali)

Daha önceki bölümlerde Yusuf'un kardeşinin yükü arasına su tasını sokuşturmasının, daha sonra onu hırsız çıkarmasının ve alıkoymasının bir tuzak olduğunu ve Allah resulü olan birinin böyle bir tuzağı kurmasının, hele böyle bir tuzağı Allah'ın öğretmesinin ne anlama geldiğinin mutlaka ortaya konulması gerektiğini söylemiştik.

Neresinden bakılırsa bakılsın Yusuf'un yaptığı tuzak kurmak, sahte delillerle birini hırsız çıkarmaktır. Böyle yapacağından kardeşinin haberi olması, olayı bir tiyatroya çevirmek anlamına getirmektedir ki, bu daha da kötü bir durumdur. Allah resulü olan Yusuf'un rol yapması, yalandan kardeşini hırsız çıkarması asla yakışık alır bir durum değildir. Üstelik ülkenin ve bölgenin en güçlü insanıyken böyle bir yola başvurması tam bir acizlik olarak gözükmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, kardeşlerine kendini açık ederek onları alıkoyma, geçmişte yaptıklarından dolayı onları muhakeme etme imkanına sahiptir. Yani kardeşini alıkoymak, babasına ulaşmak, kardeşlerine yaptıklarının hesabını sormak için tiyatro yapmasına, sahte delil üretmesine hiç gerek yoktur.

Hal böyle olmasına rağmen Yusuf bunu yapmış hatta böyle yapmayı Yüce Allah ona öğretmiştir. Ayette geçen كِدْنَا kidza kelimesi ك ى د (k+y+d) kök harflerinden türemiştir. Kur'an'da bu kelime 9 tanesi Yusuf suresinde olmak kaydıyla 35 defa geçmektedir. Bu kelimenin bir hedefe ulaşmak için uygulanan yöntem anlamına geldiğini, genelde kelimeye verilen tuzak, oyun, plan anlamının doğru olmadığını, o anlamlara gelen kelimenin مَكْر m*ekr* kelimesi olduğunu ortaya koymuştuk.

Ayette كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ "Yusuf için işte bu yöntemi belirlemiştik" denmesi Yusuf'un bir şeye ulaşması için Yüce Allah'ın ona bir yöntem öğrettiğini göstermektedir. Hemen cümlenin devamında bu yöntemin amacının kardeşi alıkoymak için olduğu anlaşılmaktadır. مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِى دِينِ الْمَلِكِ "kralın dinine göre kardeşini alıkoyamazdı."

Ayette geçen دِينِ الْمَلِكِ dinil melik "kralın dini" kelimesi geleneksel anlayış tarafından Yusuf'un müşrik bir kralın emrinde hazine bakanı olduğunun en büyük delili olarak görülmüştür. Daha önceki bölümlerde Yusuf'un asla kralın emrine girmediğini, tam tersi kralın Müslüman olarak Yusuf'un emrine girdiğini ortaya koymuştuk.

Evet Yusuf Mısır'da geçerli hukuka göre kardeşini alıkoyamayacaktı çünkü Mısır'da hırsızlığın cezası hırsızı köle haline getirmek değildir. Aslında Yusuf'un kardeşlerinin tabi olduklarını söyledikleri ataları İbrahim, İsmail, İshak ve babaları Yakup'un dininde de hırsızın cezası onu köle haline getirmek değildir. Kardeşler, hırsızın cezasının onu köle haline getirmek olduğunu söylediklerinde yalan söylemektedirler. Onların bu yalanı söylemelerinin sebebi, kardeşlerinin yükü arasında Yusuf'un koyduğu su tasını görmüş olmalarındandır.

Bu kardeşler ilk defa Yusuf'un karşısına gelip tahıl aldıklarında Yusuf onların paralarını yüklerinin arasına geri koymuştu. Onlar ancak babalarının yanına döndüklerinde bu paranın farkına varmışlardı. Yusuf'un "babanızdan kardeşinizi getirmezseniz size tahıl yok" diyeceğini bile bile o an orada olmayan ve hiç sevmedikleri kardeşleri için de tahıl istemişler, bu yolla babalarının kardeşlerini kendileriyle göndermeye mecbur kalacağını planlamışlardı. Bunu yapmadaki tek amaçları en başından beri babalarından sonra Allah resulü olmak için önlerinde engel olarak gördükleri annesi farklı ikinci kardeşi de ortadan kaldırmak hatta onu da Yusuf gibi hadım ederek nesil sahibi olmasını engellemektir.

Mısır'a gelirken onun başına bir şey getirmeyeceklerdir çünkü böyle yaptıkları takdirde Yusuf onların kendisine yalan söylediklerine hükme-

decek ve onlara hiçbir zaman tahıl vermeyecektir. Zaten 59. ayette *"baba bir kardeşinizi bana getirmezseniz size tahıl yok"* demiştir. Şu hâlde bu küçük kardeşi Yusuf'un karşısında çıkararak doğru söylediklerini gösterecek, dönüş yolunda ise kardeşlerine yapmak istediklerini yapacaklardır.

Yusuf'un kardeşinin yükü arasına sokuşturduğu su tası ilk defa tahılların arasına sokuşturduğu paradan görece olarak daha büyüktür ve fark edilmesi daha kolaydır. Birinci seferde yüklerinin içine paralarının konulduğunu gören kardeşlerin, ikinci gelişlerinde yüklerini kontrol etmemiş olması mümkün değildir.

Yusuf parayı da su tasını da çuvalların içine değil, yolculuk yüklerinin arasına sokuşturmuştur. Yusuf'un ilk defa parayı koyduğu yer 62. ayette اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِى رِحَالِهِمْ "sermayelerini deve yüklerinin içine sokuşturun" cümlesiyle ifade edilmişti. İkinci defa su tasını koyduğu yer ise yine جَعَلَ السِّقَايَةَ فِى رَحْلِ أَخِيهِ "su tasını kardeşinin deve yükleri arasına sokuşturdu" cümlesiyle ifade edilmişti. Yani hem para hem su tası bulunması daha zor olan çuvalların içine tahılların arasına değil, bulunması kolay deve yüklerinin arasına konulmuştur. Nitekim ilk gelişlerinde babalarının yanına vardıklarında paralarını bulmaları şöyle ifade edilmişti وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ "metalarını açtıklarında nakit sermayelerini kendilerine geri verilmiş buldular." Yani paraları çuvalların içinden değil, kolay bulacakları yüklerinin içindedir. Bu durumda birinci seferde yüklerinin içinde para bulan kardeşlerin ikinci seferde yüklerini kontrol etmemiş olmaları, paraya göre bulunması, fark edilmesi daha kolay olan su tasını görmemiş olmaları mümkün değildir.

Hırsızın cezasını alıkonulup köle haline getirilmek şeklinde olduğunu söylemeleri, o an bir çırpıda akıllarına gelen ilk şey değildir. Tam tersi bu onların böyle bir şeyi tasarladıkları anlamına gelmektedir. Mısır dönüşünde bu bahaneyle kardeşlerinden kurtulma düşüncesinde olduklarını göstermektedir.

Ayette geçen دِينِ الْمَلِكِ "kralın dini" ibaresinden yola çıkarak, Mısır'daki kralın müşrik bir kral, Yusuf'un ise onun emrinde bir hazine bakanı olduğu çıkarımını yapanlara gelince; en başta دِينِ الْمَلِكِ dini'l melik ifadesi marife bir isim tamlamasıdır. Arapçada iki ayrı isimden tamlama yapılmasının ana amacı bilinen bir isim üzerinden diğerinin tanınmasıdır. Mesela, ifade de الْمَلِكِ el-melik kelimesi başında ال takısı olduğu için bilinen bir isimdir ki daha önceki ayetlerde bu kral bize birçok boyutları ile tanıtılmıştır. İşte "kralın dini" tamlaması kast edilen dinin anlaşılmasının kral üzerinden yapılması gerektiğini bildiren bir tamlamadır.

Kralın dini nedir?

Yusuf suresinin başından sonuna kadar Mısır'da geçerli dini anlayış ile ilgili tanımlamalar sadece şu ayetlerde geçmiştir.

Yusuf 12/39

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

"Ey o gizlilikteki arkadaşlarım"! Ne yani parçalanmayan (bir tek) otoritesi olan Allah'tan, ayrılık çıkarıp parçalayan yöneticiler mi daha iyi?

Yusuf 12/40

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۚ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

"Siz Allah'ın astında, sizin ve atalarınızın birtakım yüceliklerle niteleğiniz dişiden başka bir şeye tapmıyorsunuz. Allah ona (dişi) herhangi bir otorite indirmemiştir. Onun Hükmü Allah'tan başkasının değildir. (Allah) kendisinden başkasına kul olmanızı emretmemiştir. Geçerli olan o din işte budur. Ama insanların çoğunluğunu bunu bilmiyor.

Bu iki ayette Mısır'da geçerli dini anlayışın dişil kişiliklere otorite yüklemek, dişileri Allah'ın yapmadığı nitelemelerle nitelemek olduğu anlaşılmaktadır. Fakat kralın Yusuf ile karşılaşmasından sonra söylediği bazı şeyler ,onun bu dini terk ettiği ve Yusuf'a iman ettiği anlaşılmaktadır.

Yusuf 12/54

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي ۖ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ

Kral, "Onu bana getirin, onu kendim için özel (danışman) yapacağım" dedi. Ama onunla karşılıklı konuştuğunda, hiç şüphesiz, bugün sen bizim yanımızda dokunulmaz ve inanılan birisin.

Bu ayetin sonunda kralın söylediği hiç şüphesiz, *"bugün sen bizim yanımızda dokunulmaz ve inanılan birisin*" cümlesi, onun Yusuf'a iman etmiş olduğunu göstermektedir. Birine sen bizim yanımızda inanılan birisin demek, ona inanmak demektir. Yani kralın dini ile Yusuf'un dini aynı dindir.

Peki neden Yüce Allah Yusuf'un dini değil de kralın dini demiştir?

Marife isim tamlamaları bir şeyin daha iyi bilinmesi, gözden kaçırılmaması, karıştırılmaması içindir. Fakat peşin kabuller, özellikle altı çizilmiş bir isim tamlamasının görülmemesine neden olmuştur. Yani kral iman etmiş bir mü'mindir ve iman edenler açısından hırsızın cezası onu köleleştirmek değildir.

Bu isim tamlamasından birilerinin Allah'ın dininden sapmış olduğu çıkarımı yapılacaksa, Allah'ın dininden sapanların Yakup'un oğulları olduğu çıkarımının yapılması gerekmektedir. Zira, Allah'ın dininde hırsızlığın cezası el kesmek iken, onlar yalan söyleyerek kendi dinlerinde hırsızın cezasının köleleştirmek olduğunu söylemişlerdir.

Geleneksel anlayışa göre Yusuf'un kardeşini alıkoymasının önündeki engel kralın dinidir ve onun sahte delil üreterek kardeşini yanında alıkoymak için oynadığı tiyatro kralın dinini aşmak içindir. Oysa hem kralın dini Yusuf'un dininden başkası değildir hem de Yusuf oyun oynamamış, sahte delil üretmemiş, kimseye düzen kurmamıştır. Tam tersi sinsice kurulmuş bir düzeni hem de onların eliyle bozmuştur. Bir sonraki bölümde artık her şey açığa çıkacaktır.

Yusuf 12/76

فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ ۚ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ ۗ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ

(Bunun üzerine), onun kardeşinin kaplarından önce onların kaplarını aramaya başladılar. Sonra onu (su tasını) kardeşinin kaplarının içinden çıkardı. İşte bunu Yûsuf için planlamıştık. Yoksa kralın dinene göre kardeşini alıkoyamayacaktı. Ancak Allah'ın dilemesi başka. Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır.

KARDEŞİ DE HIRSIZDI!..

Yusuf 12/77

قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ ۚ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِى نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ ۚ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا ۖ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ

Dediler ki: "Eğer o çalmışsa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı." Yûsuf, bunu içinde sakladı ve onlara belli etmedi. İçinden, "Siz kötü bir durumdasınız; anlattığınızı Allah çok daha iyi biliyor" dedi. (DİB meali)

Yusuf'un kardeşleri, su tası en küçük kardeşin yükü içinde bulununca hemen kardeşlerini hırsızlıkla yaftalamışlardır. *"Eğer o çalmışsa daha önce onun kardeşi de çalmıştır"* diyerek içlerindekini dışa vurmuşlardır. Dışarıdan bakıldığında bu olayda kardeşlerin hiçbir suçu yokmuş gibi durmaktadır. Hatta tam tersi onlar olayın mağdurları gibidir. Tahıl almak için geldikleri Mısır'da kardeşleri onları rezil etmiş, alınlarına içlerinden hırsız çıktı damgası vurulmasına neden olmuştur. Dışarıdan bakıldığında böyle görülen olaya daha önceki ayetlerde geçen kelimeler ışığında bakıldığında onların ne büyük ve karmaşık bir oyunun içinde oldukları görülecektir.

Bir önceki ayette 3 defa geçen وِعَاءِ *viai* kelimesi و ع ى (v+a+y) kök harflerinden türemiş bir kelimedir. Fiil olarak bir şeyin kişi için belirginlik kazanması, anlaşılır hale gelmesi anlamına gelmektedir (Hakka 69/12). Eşyayı kapta toplamak (Mearic 70/18) anlamına[291] da gelen bu kelime *isim* olarak kap, kacak anlamına gelmektedir. Ayrıca bu kökten; duymak, işitmek, anlamak, kavramak, şuuruna varmak, farkına varmak, idrak etmek, bellemek, bir kapta toplamak, ses, çığlık, ağıt, kap, kan damarları anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.

Genelde yükler anlamı verilen bu kelime ayette kap anlamında kullanılmıştır. Bu durumda Yusuf'un koyduğu su tası yolda kullanılacak ve bu-

---

291 R. El İsfahani, El Müfredat VAY md.

lunması en kolay olan kap-kacakların içindedir. Su tasını bulmak için yüklerin tamamını indirmek, çuvalların içini açmak gerekmemektedir.

Daha önce gereksiz gibi duran bir sürü detayın üzerinde uzun uzun durmuştuk. Bu detayların üzerinde durma sebebimiz işte bu ayette kardeşlerin söylediği *"eğer o çalmışsa kardeşi de çalmıştı"* demelerinin arka planında yatan oyunun açığa çıkması içindi. Şimdi onları bir daha hatırlayıp bu ayette anlatılanlarla birleştirelim.

- Mısır'a tahıl almaya gelenler, tahıl depolarına girememektedir. Tahılın ölçülmesi dışında kalan çuvallama ve develere yükleme işlemleri de dahil olmak kaydıyla, her iş Yusuf'un yardımcıları tarafından yapılmaktadır. Bu yüzden kardeşler ilk gelişlerinde yüklerinin içine konan paranın farkına ancak babalarının yanına döndüklerinde ve yüklerini indirdiklerinde varmışlardır.
- Kardeşler tahıl alım sırasında, tahılın ne ile ölçüldüğünü görmüşlerdir. Bu Yusuf'un daha önce onlara *"Ölçeği tam verdiğimi görmüyor musunuz?"* (Yusuf 59) demesinden anlaşılmaktadır. Yusuf, kardeşinin yolculukta kullandığı kaplarının içine adi bir su tası السِّقَايَةَ *essikayete* koymuştur ama kervanı durdurduklarında aranan şeyin kralın tahıl ölçeği صُوَاعَ الْمَلِكِ *suva almelik* olduğunu söylemişlerdir. Kardeşler, küçük kardeşlerinin kapları arasında çıkan su tasını bilmekteler ve tahıl ölçümüne şahit oldukları için tahıl ölçeğini de bilmektedirler.
- Yusuf onlara "bir dahaki sefere baba bir kardeşinizle bana gelmezseniz size tahıl yok dediğinde, dönüp babalarını ikna etme girişimine başlamışlardır. Babaları, küçük kardeşlerini hiçbir zaman yalnız bırakmamak şartıyla onlarla göndereceğini söylemiştir. Yani kardeşler hiçbir an, en küçük kardeşlerini yalnız bırakmamışlardır.

Şimdi tüm bunları göz önüne aldığımızda kardeşlerinin yükü arasından su tası çıktığında ve hırsızlıkla suçlandığında, normal koşullarda abilerinin şunları demesi gerekirdi:

1- Tahıl depolarına biz girmedik, yüklerimizi biz yüklemedik, su tasının kardeşimizin yükleri arasına nasıl karıştığını bilmiyoruz.

2- Zaten geçen sefer de yüklerimizin arasına para koymuştunuz, biz bu paranın farkına ancak evimize döndüğümüzde vardık. Şimdi kardeşimizin kapları arasında da su tası çıktı. Kesin bunu daha önce yüklerimizin arasına para koyan yapmıştır.

3- Biz tahılın ne ile ölçüldüğünü gözlerimizle gördük, kardeşimizin kapları arasında çıkan su tası kralın tahıl ölçeği değildir.

4- Biz babamıza verdiğimiz söz gereği onu hiç yalnız bırakmadık. Onun kralın tahıl ölçeğini almış olması mümkün değildir.

5- Kralın tahıl ölçeği Yusuf'un kullandığı tahıl ölçeği de değildir. Kralın tahıl ölçeğinin çalınabilmesi için kralın bulunduğu yere gidilmesi gerekmektedir. En küçük kardeşin kralın tahıl ölçeğini çalabilmesi için, kendisini asla yalnız bırakmayan kardeşlerini atlatması, kralın korumalarını geçmesi, kimseye görünmeden tahıl ölçeğini bulması, nihayetinde yine hiç kimseye görünmeden geri gelip tahıl ölçeğini saklaması gerekmektedir.

6- Hayatında ilk defa uzak bir yolculuğa, yabancı bir ülkeye giden birinin bu ustalıkta hırsızlık yapması nasıl mümkün olacaktır.

7- İşte bunları söylemesi gereken kardeşler, su tası bulunur bulunmaz, en küçük kardeşe herkesten önce hırsız yaftasını kendileri vurmuştur. Üstelik hırsızın cezasının onu alıkoyup köleleştirmek olduğu hususunda da çok büyük bir yalan söylemişlerdir.

Ortada Yusuf'un ürettiği sahte bir delil yoktur. Yusuf'un kardeşinin yolculukta kullandığı kapların içine koyduğu su tasını delil haline getiren kardeşleridir. Yusuf daha en başta kardeşlerinin bir oyun içinde olduğunu anlamıştır. Yüce Allah kardeşine kurulan tuzaktan onu nasıl kurtaracağını Yusuf'a öğretmiş, kardeşlerin kurduğu tuzağa kendilerinin düşmesini sağlamıştır.

Yolculukta kullanılan kapların içinde su tasının bulunmasında kardeşlerinin hiçbir şekilde dahli olmadığını çok iyi bilmelerine rağmen, bizzat kendileri herkesten önce ona hırsız damgasını vurmakla kalmamış, *"eğer o çalmışsa daha önce kardeşi de çalmıştı"* diyerek içlerindeki bitmez kini dışa vurmuşlardır.

Bu bölümde elimizden geldiğince tefsir ve meal eleştirisi yapmaktan uzak durmaya çalıştık. Fakat tefsirlerimizin *"daha önce kardeşi de çalmıştı"* cümlesine tefsir sadedinde getirdikleri açıklamayı vermeden geçemeyeceğiz. Bunu yapmaktaki amacımız en başından beri dillendirdiğimiz "Kur'an'ı Kur'an'la anlamak bir tercih değil, zorunluluktur" söylememizin ne kadar önemli bir söylem olduğunun daha iyi anlaşılabilmesi içindir.

> *Bil ki bu ayetin zâhiri onların, Yusuf'a şöyle dediklerini gösterir: Bu iş, pek de garip sayılmaz. Çünkü onun ölmüş olan öz kardeşi de bir hırsız idi." Onlar bu sözleri ile, "Biz onun yolu ve ahlakı üzerinde değiliz. Bu yol, ona ve kardeşine hastır. Çünkü o ikisi başka annedendir" mana-*

sını kast etmişlerdir. Alimler onların Yusuf'a isnat ettikleri o hırsızlık hususunda değişik birkaç görüş belirtmişlerdir.

Said b. Cübeyr şöyle demiştir: Onun ana tarafından dedesi putperest idi. Bundan dolayı Yusuf'un annesi, babasının putlarına tapmayı böylece bırakacağı ümidiyle Yusuf'a o putları çalıp kırmasını emretmişti. Yusuf da bu işi yapmıştı. İşte bahsedilen hırsızlık budur.

O, babasının sofrasında yiyecek çalıp, fakirlere vermişti. Babasının bir kuzusunu çalıp fakirlere verdiği de söylendiği gibi, aynı şekilde tavuğunu da çalıp, fakirlere verdiği söylenmiştir.

Yusuf'un halası, onu çok severdi. Bundan dolayı onu yanında tutmak istiyordu. Halasının yanında (evinde), dedesi İshak'tan kalma bir kuşak vardı ve onlar o kuşağı teberrüken (bereketini umarak) muhafaza ediyorlardı. Halası o kuşağı Yusuf'un beline bağladı ve onun, o kuşağı çaldığını söyledi. İşte böylece Yusuf'u yanında alıkoyabilmişti.

Yusuf'un kardeşleri, hırsızlığı sırf iftira ederek ona isnat ettiler. Çünkü onların kalpleri, o hadise üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen, Yusuf'a karşı öfke dopdolu idi. İşte bu hadise haset edenin kalbinin, kesinlikle o haset ve kininden temizlenmeyeceğini gösterir…

Daha sonra Cenab-ı Hak "Allah sizin anlatmakta olduğunuzun mahiyetini çok iyi bilendir" buyurmuştur. Cenab-ı Hak, bu buyruğu ile, Yusuf'un hırsızlığının Allah rızası için olduğunu bildirmiştir. Netice olarak diyebiliriz ki: Yusuf'un hırsızlığı hususunda yazılan bu izahların hiçbirisi Yusuf'u zemmetmeyi ve kınamayı gerektirmez. Buna göre mana, "Allah, sizin tasvif ettiğiniz o şeyin, Yusuf'un kınanmasını gerektirip gerektirmeyeceğini en iyi bilendir" şeklinde olur.[292]

Ele aldığımız ayette kardeşlerin *"eğer o çalmışsa daha önce kardeşi de çalmıştı"* cümlesi tefsirlerimizde işte böyle açıklanmıştır. Hiçbir eleştiri getirmeye değmeyeceğini düşündüğümüz bu açıklamalar, Kur'an sadece Kur'an'la anlaşılır söyleminin ne kadar haklı olduğunu göstermektedir.

Birinci kitapta Yusuf ve kardeşlerinin düşmanlığının ana sebebinin Yusuf'un babalarından sonra Allah resulü olacağını anlamaları olduğunu ortaya koymuştuk. Onların "daha önce kardeşi de çalmıştı" demelerinin sebebi de Resullüğün onların elinden alınmasıdır. Onlar kendilerinde olması gerektiğine inandıkları Resullüğün Yusuf tarafından çalındığına hükmetmiş ve onu hadım ederek köleleştirmişlerdir. Şimdi aynı şeyi Yusuf'un kardeşi için de yapmak istemektedirler.

---

292 F. Er Razi, Tefsir-i Kebir, c.13.s.303-305

Onlara *"sizde hırsızlığın cezası nedir"* (Yusuf 74) diye sorulduğunda, hiç tereddüt etmeden, düşünmeden, gevelemeden anında *"hırsızın alıkonularak köle edilmesidir"* (Yusuf 75) demişlerdir. Köle edilmek demek en başta hadım edilmek demektir. Köle haline getirilenlerin ilk olarak hadım edildikleri hususunda 10. ayeti işlerken detaylı bilgiler vermiştik.

Kardeşlerinin köle haline getirilmesi onların planlarıdır. Onlar, tıpkı Yusuf'a yaptıkları gibi onun da hadım edilmesinin zeminini planlamışlardı. Böylelikle her iki kardeşin de soyundan resul çıkmayacak, Resullük mecburen kendilerinden birine ya da kendi soylarına geçecektir.

Yüce Allah onların bu planlarına engel olmuş, onların münafıklıkta ne kadar usta olduklarını bize göstermiştir. Bu kardeşlerin sonradan kendilerini İsrail oğulları diye tanıtanların ilk soy ataları olduğunu düşündüğümüzde tarih boyunca resullere karşı yaptıkları ihanetlerin miras gibi babadan oğula geçtiği görülecektir.

Ellerinde kardeşlerinin hırsız olmadığını ispatlamaya yetecek çok fazla kanıt olmasına rağmen, onu hiç savunmamış tam tersi ilk hırsız damgasını kendileri vurmuşlardır. Aslında onlar zaten varmak istedikleri sonucun kendiliğinden gerçekleştiğini görmüş, olayları kendi istekleri doğrultusunda geliştirmek istemişlerdir. İşin içyüzünü bilmedikleri için bunu gerçekleştirdiklerine inanmışlardır.

Peki Yüce Allah neden Yusuf'u böyle bir yöntemi uygulamaya yöneltmiştir?

Elbette ki münafıklıklarının ortaya çıkması içindir. Eğer onlar dürüst olsalardı ikinci defa Mısır'a geldiklerinde yapmaları gereken ilk şey, yükleri arasında buldukları parayı iade etmek olmalıydı. Yusuf bunları yapmadan onlara kim olduğunu açıklasaydı ve onları alıkoysaydı, münafıklıklarına devam ederek geçmişte Yusuf'a yapmış olduklarından tevbe ettiklerini, o zamanlar cahil olduklarını söyleyebilir ama gizliden gizliye nifaklarını devam ettirebilirlerdi. Zaten ortada Yusuf'un yaptığı bir şey yoktur. Eğer onlar kardeşlerine hırsız damgası vurmamış olsalardı Yusuf'un kardeşini alıkoymasının imkânı yoktu. Çünkü kardeşinin herhangi bir hırsızlık yapmadığını ve yapmış olamayacağını ortaya koyan yeteri kadar delil mevcuttur.

Onlar karşılarındaki kişinin Yusuf olduğunu bilmemektedirler. Onlara göre o, yani Yusuf Mısır azizidir. Onun için planlarının Mısır azizi tarafından gerçekleştirileceğini düşünmüşlerdir.

Yusuf 12/77

قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ ۚ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِى نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ ۚ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا ۖ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ

Dediler ki: "Eğer o çalmışsa, daha önceden onun kardeşi de çalmıştı." Yûsuf, bunu içinde sakladı ve onlara belli etmedi. İçinden, "Siz kötü bir durumdasınız; neyi tasarlıyorsanız Allah en iyi bilendir.

BEN DEĞİL, SİZ...

Yusuf 12/78-82

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ ۖ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

(78) "Ey o en üstünlere mensup olan! Bunun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizden birini alıkoy. Şüphesiz biz senin Muhsinlerden biri olduğunu düşünüyoruz" dediler.

قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ

(79) (Yûsuf), "Allah tek sığınaktır, Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını alıkoyacaksak işte o zaman elbette ki zalimler biziz" dedi.

فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ ۖ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ۖ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

(80) Ondan ümitlerini kesince, gizlice buluşup konuşmaktan kurtuldular. Büyükleri dedi ki: "Babanızın sizin üzerinize (onu yalnız bırakmayacağınıza dair) Allah'tan sağlam bir mevsika aldığını ve daha önce de Yusuf da eksilttiğiniz o şeyi bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, benim için hükmedinceye kadar buradan asla ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır."

ارْجِعُوا إِلَىٰ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ

(81) "Siz babanıza dönün ve deyin ki: "Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şahitlik ettik. (Sana söz verdiğimiz zaman) gaybı (oğlunun hırsızlık edeceğini) bilemezdik."

وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِى كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِى أَقْبَلْنَا فِيهَا ۖ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ

(82) Orada olduğumuz o karye halkına da ve aralarında bulunduğumuz kervana da sor ve elbette ki doğruyu söyleyenler kesinlikle biziz."

Planlarının sandıklarından daha kolay hem de kendilerinin bir şey yapmasına gerek kalmadan gerçekleştiğini gören kardeşlerin, yapmaları gereken bir şey daha kalmıştır. Babalarını inandırmak!..

Yusuf'un yardımcıları tarafından durdurulmaları, hırsızlıkla suçlanmaları, deve yüklerinin aranması nihayetinde küçük kardeşlerini yolculukta kullanılan yemek kapları arasından su tasının çıkması hem şehir halkının hem de beraber tahıl almaya geldikleri kervandakilerin gözü önünde olmuştur. Bu insanların babalarına olan biteni anlatacağını düşünmektedirler. Nitekim böyle düşündükleri 82. ayette geçen *"orada bulunduğumuz karyeye ve içinde bulunduğumuz kervana sor"* demelerinden anlaşılmaktadır.

Kardeşlerinin yolculuk sırasında kullanılan yemek kapları arasından su tasının çıkıp hırsız diye alıkonulduğunda onların "*Ey güçlü vezir! Bunun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizden birini alıkoy"* (Yusuf 78) demeleri insanların karşısında yaptıkları bir şovdan başka bir şey değildir.

Bir kere hırsızlığın cezasının ne olduğunu Mısırlılar değil kendileri belirlemiştir. Yoksa Yusuf'un Mısır'da geçerli hukuka göre kardeşini alıkoyması mümkün değildir. مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِى دِينِ الْمَلِكِ *"kralın dinine göre kardeşini alıkoyamazdı."* Kervanlarının durdurulup hırsızlık nitelemeleri yapıldığında ve *"sizde hırsızlığın cezası nedir"* şeklinde sorulduğunda, onların Mısır kanunlarını bilmiyor olmalarının imkânı yoktur. Kardeşini Mısır kanunlarına göre alıkoyamayacağına göre, hırsıza verilen ceza onların söylediği "hırsız alıkonularak köle haline getirilir" demelerinden daha hafif bir cezadır. Fakat onlar bile bile geçerli kanundan çok daha ağır bir cezayı hem de hiç düşünmeden söylemişlerdir. Hırsızın yerine bir başkasının bu cezayı üstlenmesinin mümkün olamayacağını da bilmektedirler. Yusuf'un, onların *"onun yerine bizden birini al"* (Yusuf 78) şeklindeki tekliflerini kabul etmesi durumunda asıl suçlunun yerine başkasına ceza vermek anlamına geleceğini, büyük çapta bir kıtlık krizinin yöneten insanın böyle yapması durumunda itibar ve güven kaybı yaşamasının yanında, çok büyük bir adaletsizlik yapmış olacağını tüm bunlardan dolayı bu tekliflerinin kabul görmeyeceğini bile bile *"onun yerine bizden birini al"* demeleri, o an orada bulunan insanlar nezdinde kendilerini hiçbir şey-

den haberleri olmayan masumlar olarak göstermek istemelerinden yani şov yapmalarından başka bir şey değildir.

Daha önce de belirtmiştik, küçük kardeşlerinin herhangi bir şeyi çalmasının imkânı yoktur. Eğer bunların derdi gerçekten kardeşlerini kurtarmak olsaydı, ona hırsızlık nitelemesi yapıldığında, asla yalnız bırakmadıkları kardeşlerinin kendilerinin dahi girmediği depolara girmiş olmasının, tahıl deposundan adi bir su tasını çalmasının, hele kralın eşyalarının bulunduğu yerlere rahatça girip hiç kimseye çaktırmadan geri dönmesinin, böylesine zorlu bir hırsızlığı yaptıktan sonra, çaldığı kralın tahıl ölçeğini bulunması en kolay yere saklamasının mümkün olamayacağını söylemeleri gerekirdi. Üstelik ilk gelişlerinde yüklerinin içinden para çıktığını, bundan dahi haberlerinin olmadığını söylemeleri gerekirdi...

Bunların kardeşlerini umursamadıkları ilerideki ayetlerden de anlaşılmaktadır. Üçüncü defa Mısır'a doğru yola çıkmak üzereyken babaları onlara *"oğullarım! gidin Yusuf ve kardeşini araştırın"* (Yusuf 87) demiştir. Onlar Mısır'a gelmiş Yusuf'un karşısına çıkmış ama kardeşleri hakkında tek kelime bile etmemiş, sanki hiçbir şey yaşamamışlar gibi kalkıp *"Ey Aziz! Ailemize sıkıntı dokundu, buraya az bir sermaye ile geldik ama sen tahılı bize tam ver sadakan olsun, Allah sadaka verenlerin karşılığını verir"* (Yusuf 88) şeklinde konuşmuş ve resmen sadaka istemişlerdir. Ne Yusuf'u soruşturmuş ne de tanımadıkları için Mısır Azizi dedikleri Yusuf tarafından alıkonulmuş küçük kardeşlerinin akıbetini sormuşlardır!..

İşte tüm bu sebeplerden dolayı onların "onun yerine bizden birini al" demeleri sadece babalarının karşısında kendilerini masum gösterme çabalarından başka bir şey değildir. Yani tam bir tiyatrodur. Bu usta işi tiyatro Yusuf'u hadım etme fikrini şeytandan vahiy yoluyla alan ve ustaca bunu kardeşlerine yaptırıp köşeye çekilen büyük kardeşin işidir.

BÜYÜK KARDEŞ

Yusuf 12/80

فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ ۖ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ۖ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

Ondan ümitlerini kesince, kendi aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Babanızın Allah adına sizden söz aldığını, daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, hakkımda hükmedinceye kadar buradan asla ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır." (DİB Meali)

Bu ayette konuşan işte o büyük kardeştir. Yaptığı konuşmalara dikkat edildiğinde hiçbir şeyin içine kendini dahil etmediği rahatlıkla görülecektir. Hep *"siz"* demekte hiç *"biz"* kelimesini kullanmamaktadır. Aslında her şey onun başının altından çıkmış olmasına rağmen tıpkı şeytan gibi kenara çekilmiş, onları yarı yolda bırakmıştır.

Ayetlerin birbirleriyle kopmaz bağları koparıldığında, büyük kardeşin bu söyleminden, küçük kardeş hakkındaki bir endişeyi ve Yusuf hakkındaki bir pişmanlığı dile getirdiği sanılacaktır. Nitekim tarihçi ve tefsircilerimiz tarafından öyle anlaşılmış, ayetin yanına rivayetler eklenerek büyük kardeşin alıkonulan küçük kardeşi kurtarmak için nasıl fedakârca çabaladığından bahsedilmiştir.[293] Oysa büyük kardeş planlarının en zayıf noktasını onlara haber vermekte ve bu konuda onları uyarmaktadır.

En başta diğerlerinin (kendisinin değil) babalarına verdiği sözü hatırlatmaktadır. أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ "*Babanızın Allah*

293 F. Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.310 – Kurtubi, El Cami'u Li Ahkami'l Kur'an c.9.s.365

adına sizden söz aldığını bilmez misiniz?" Onların babalarına verdikleri söz لَتَأْتُنَّنِى بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ *"sadece sizinle kuşatılmış halde onu bana getireceğinize"* şeklindeydi, yani onu asla yalnız bırakmamak.

Oysa en küçük kardeşin kralın tahıl ölçeğini çalabilmesi için, onun kendileri tarafından yalnız bırakılmış olması gerekmektedir. Bu durumda onlar babalarına verdikleri sözlerini ikinci kez yerine getirmemiş olma durumuna düşeceklerdir. Yakup'un onlardan kardeşlerini yalnız bırakmayacaklarına dair söz alması, en küçük oğlu için asıl tehlikenin Mısırlılar olmasından dolayı değildi. Eğer Mısır'da bir tehlike olmuş olsaydı, tahıl almak için tüm oğullarını Mısır'a göndermesi ve sadece en küçük oğlu hakkında endişe etmesi hem saçma bir hareket olurdu hem de Allah resulü bir baba olarak evlatları arasında bariz bir ayrım yapmış olduğu anlamına gelirdi. O oğullarından kardeşlerini yalnız bırakmamaları hakkında söz alırken tek bir kişiden çekiniyordu. O kişi de işte bu ayette konuşan ve her planı aslında kendi söyleyip kardeşlerine uygulatan büyük kardeştir.

Onların Yusuf'un başına gelenler için ileriye sundukları mazeret şuydu.

Yusuf 12/17

قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

"Ey babamız! Biz yarışa girmiştik. Yûsuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) o kurt gibi gaddar ve kurnaz olan (en büyüğümüz) onu gasp etmiş. (Onu koruma sözümüze) Sadık kalmış olsaydık da senin zaten bize güvenin yoktu.

Onlar Yusuf'u koruyacaklarına dair söz vermiş ama onu yalnız bırakmışlardı. Şimdi aynı şey ikinci kere tekrarlanmış olmaktadır. En küçük kardeşin kralın tahıl ölçeğini onlardan habersiz çalması demek, onun yalnız kalmış olması demektir. İşte büyük kardeş planlarının en zayıf noktasını onlara bildirmekte ve bu konuda nasıl davranmaları gerektiğinin direktifini vermektedir. Bu direktiflerin ne olduğu hemen sonrasında gelen iki ayette daha açık hale gelmektedir. Fakat onlara geçmeden bu büyük kardeşin ayette kendisi ile ilgili söylediklerinin de anlaşılması gerekmektedir.

Biraz önce bu büyük kardeşin tüm yapılanları kardeşlerine atfederek *"babanıza siz söz verdiniz, daha önce Yusuf'a karşı da siz aşırı davrandınız"* şeklinde konuştuğunu, hiçbir şeyin içinde kendisinin olmadığını söy-

lemek istediğini belirtmiştik. Bu kardeş Yusuf'un hadım edilme olayında fikri şeytandan vahiy yoluyla alarak kardeşlerine söylemiş ama bunu kendisinin değil onların yapması gerektiğini belirtmişti.

Yusuf 12/10

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

İçlerinden en sözü dinlenen şöyle dedi: "Eğer (beni karıştırmadan) yapanlar sizseniz: Andolsun ki Yusuf'u o hadımlığın gayblerine kavuşturarak etkisiz hale getirin ki bildiğiniz o kervan onu köle olarak alsın.

Bu çalışmanın en başından beri büyük kardeşin babasından ayrı olduğunu belirtmiştik. Bunu ilk olarak, daha önce Yusuf'u babalarından koparak hadım etmek üzere götürdüklerini anlatan ayette gündeme getirmiştik.

Yusuf 12/15

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِى غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

Böylelikle onu götürüp hadımlığın gayblerine sokmak için toplandıklarında, biz ona "Onlar, senin onların bu tuzaklarını kesinlikle açığa çıkaracağının farkında değiller" diye vahyettik.

İşte bu ayette geçen وَأَجْمَعُوا *veecmau* "toplandılar" kelimesinden yola çıkarak hepsinin babalarının yanında olmadığını söylemiştik. Büyük kardeşin babalarından ayrı olduğuna dair ikinci delil ise ele aldığımız 80. ayette geçen فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِى أَبِى أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِى *"babam bana izin verinceye veya Allah benim için hükmedinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım"* cümlesidir.

Bu kardeş; babasından neyin izninin çıkmasını ve Yüce Allah'tan diğerleri için değil de sadece kendi hakkında neye hükmetmesini beklemektedir?

Eğer babasından beklediği izin küçük kardeşin hırsızlık yapmış olmasından dolayı alıkonulmasından kendisini sorumlu tuttuğu için ise, bu sorumluluğun hepsine ait olması lazımdı. Ama hemen bundan önce kurduğu cümlelerde hep *"babanızın sizden söz aldığı sözü ve Yusuf hakkında daha önce neler yaptığınızı bilmiyor musunuz"* diyerek hep kendisini olayın dışında tutmuştu. Ne hırsızlıktan dolayı alıkonulan kardeş hak-

kında babalarına verilen, onu asla yalnız bırakmayacaklarına dair sözü ne de daha önce Yusuf'a yapılanları o üstlenmemiştir. Siz söz verdiniz, daha önce siz yaptınız demektedir.

Öyleyse büyük kardeşin *"babam bana izin verinceye kadar"* demesinin yaşanan hırsızlık olayıyla hiçbir alakası yoktur.

Hatırlanacağı gibi büyük kardeşin verdiği fikir doğrultusunda Yusuf'u babalarından koparıp hadım ederek köle kervanına satan kardeşler, babalarına döndüklerinde en büyük kardeşi sorumlu tutmuş, tüm suçu onun üstüne atmış ve hatta ondan nefret ediyormuş rolüne bürünmüşlerdi. (Yusuf 17-18) Bundan dolayı babaları onlarla beraber Mısır'a gönderdiği oğlu hakkında tehlikenin yine bu kardeşten geleceğini söyleyerek Yusuf gibi onu da yalnız bırakmayacaklarına dair onlardan sağlam bir söz almıştı.

Büyük kardeş Yusuf olayında kardeşlerin tüm suçu ona atmış olmalarını üstlenmektedir. İşte bunun için *"babam bana izin verinceye kadar buradan ayrılmayacağım"* demiştir. *"Yahut Allah hakkımda hükmünü verinceye kadar"* cümlesine gelince; O Allah'tan kendisi hakkında neyin hükmünü beklemektedir?

Yüce Allah yapılan her cürmün karşılığını belirlemiştir. Onun Kur'an'da belirlediği bu karşılıklar belli bir zamana değil tüm zamanlaradır. Hırsızlığın cezasından tutun da dinden dönmeye kadar belirlenen tüm karşılıklar Kur'an'ın indirilişinden sonraki tüm zamanlarda geçerli olacağı gibi, geçmişte de aynı hükümlerin geçerli olduğunu göstermektedir. Yüce Allah sayısını ancak kendisinin bildiği sayıda resul göndermiştir. Resul sayısı ne kadar olursa olsun şu bilinmelidir ki Yüce Allah her zaman tek bir dini göndermiş, kullarını tek bir dinle yükümlü tutmuştur. Çok bilinen rakama göre Yüce Allah 124.000 resul göndermiştir. Resul sayısı ne kadar çok ya da az olursa olsun gönderilen din sayısı yalnızca bir tanedir. Hükümler, kurallar, yükümlülükler, haklar, beklentiler, ödevler, önerilen ahlak, toplum düzeni, çevre ve tabiat bilinci, kurulması önerilen ilişki biçimi hep tek bir tane olmuş, hep tek bir tane din vahy edilmiştir ve kısas cezası da bunlardan biridir.

Bakara 2/179

وَلَكُمْ فِى الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِى الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

Kısasta hepiniz için hayat vardır, Ey sağlam akıl sahipleri belki siz sorumlu davranırsınız.

Bu buyruk sadece Kur'an'da olan, ondan öncesinde bulunmayan bir buyruk değildir. Bu Allah'ın tek bir diniyle (İslam) kullara gönderilen tüm resullerin risaletlerinde olan bir buyruktur. Elbette ki bu buyruk Yakup'ta da bulunmaktadır.

Öncesinde Yusuf'u babalarından koparan oğullar, Yusuf'un başına gelenler hususunda tüm suçu en büyük kardeşin üzerine atmışlardı. Bu suç ister hadım etmek olsun ister öldürmek olsun kesinlikle kısas gerektiren bir suçtur. Yakup için mağdur ve suçlu olanların her ikisi de kendi oğulları olsa bile, bir resul olarak kısas uygulamak Yüce Allah'ın dininin bir gereğidir.

Maide 5/45

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ ۚ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ ۚ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

Onlara o kitapta şunu yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve her yaraya karşılık kısas gerekir. Kim onu sadakasına sayarak bağışlarsa bu kendi için keffaret olur. Kim Allahın indirdiğine göre hükmetmezse onlar, zalimlerin ta kendisidir.

İşlenen suç ne olursa olsun kişinin üzerinden kısas cezasının uygulanması da kalkması da ancak mağdur olanın velisinin isteği doğrultusunda olmak zorundadır.

İsra 17/33

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ۗ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ ۖ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا

Haklı olmanın dışında Allah'ın dokunulmaz kıldığı bir nefsi öldürmeyin. Kim mazlum olarak öldürülmüşse onun (öldürülenin) velisine yetki vermiştik. (Yetki verilen bu veli), üstün kılınan olduğundan katl de sınırları aşmasın.

Yakup her ikisinin de babası olmasından dolayı hem mağdurun hem de suçlunun velisidir. Birebir kısas uygulamak Yüce Allah'ın emridir ama bu kısas cezasını kaldırmak mağdurun velisinin elinde bulundurduğu bir hükümdür. Yukarıdaki ayette bu yetkinin mağdurun velisinde olduğu gayet açık bir şekilde ortaya konmuştur.

Bakara 2/178

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى ۖ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَىٰ بِالْأُنْثَىٰ ۚ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ۗ ذَٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ ۗ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ

Müminler! Öldürülen insanlar konusunda size kısas farz kılındı. Bir hüre karşı bir hür, bir esire karşı bir esir, bir kadına karşı bir kadın (öldürülür, daha fazlası olmaz). Kim, öldürülenin kardeşi (mirasçısı) tarafından bir bedel karşılığı bağışlanırsa, marufa uysun ve bedeli güzelce ödesin. Böyle olması, Sahibiniz (Rabbiniz) tarafından yapılmış bir hafifletme ve bir iyiliktir. Kim bundan sonra da düşmanlığı sürdürürse, ona acı bir azap vardır.

Bu ayet ise mağdurun velisinin istediğinde kısas cezasını diyete çevirebileceğini hatta bunun daha iyi olacağını söylemektedir.

Ele aldığımız ayette en büyük oğul geçmişte Yusuf'un başına gelenler hususunda kendisine atfedilen suçlamayı kabul etmektedir. Aslında o Yusuf'a hiçbir şey yapmamış, her şeyi kardeşlerine yaptırmıştır. Ama o zaman uyguladıkları plan gereği bu suç ona atfedilmişti. İşte şimdi yıllar sonra فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي *"babam bana izin verinceye veya Allah hükmedinceye kadar buradan ayrılmayacağım"* diyerek bu kısas cezasına hazır olduğunu söylemektedir. Babam izin verinceye kadar demesi, Yusuf'un velisi olarak kendisine uygulanacak cezanın diyete çevrilmesini babasından istemekte, Allah hükmedinceye kadar demesi ise bu cezanın uygulanmasını kast etmektedir.

Fakat bunda bile iki yüzlüdür. Cezanın ya da diyetin uygulanması için onun babasının yanına gitmesi gerekmektedir. O güya alıkonulan kardeşi bahane ederek Mısır'dan ayrılmayacağını söylemektedir. Bu durumda ona kısas cezasının uygulanması mümkün değildir. Oysa her halükârda mahkeme edilmesi, suçun tam tespitinin yapılması gerekmektedir.

Bir başka durum ise mağdur olan oğulun ortada olmamasıdır. Bu durumda ona suç atfedilse bile isnat edilen bu suçun ispat edilmesinin imkânı kalmamaktadır. Edeceği itiraf ne yönde olacaksa verilecek ceza da o yönde olacaktır.

Buraya kadar ortaya konulanlardan tüm oğulların Yusuf ve kardeşi hakkında ne şimdi ne öncesinde olumlu duygular taşımadıkları anlaşılmıştır. Münafıklığı karakter haline getirmiş bu oğulların Yusuf ve kardeşi hakkında bulunacakları itirafın hakkı yansıtmayacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Ayetin ilk cümlesi genelde en başa aldığımız DİB meali gibi فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا *"Ondan ümitlerini kesince, kendi aralarında gizli konuşmak üzere bir kenara çekildiler"* şeklinde çevrilmiştir. Olayın öncesinin farklı bir şekilde kurgulanması, bu cümlenin "ellerinden gelen tüm çabayı gösterdiler ama onu kurtaramadılar, sonunda da ümitsiz kaldılar" şeklinde anlaşılmasına neden olmuştur. Oysa tam tersi; onu kurtarmak için yapmaları gereken çok şey olmasına rağmen, herkesten önce *"o çalmışsa kardeşi de çalmıştır"* diyerek adeta hırsız damgasını ilk kendileri vurmuştur. Bu cümlede onların küçük kardeşlerinden ümit kesmeleri demek, aslında yapmak istediklerini başardıkları anlamına gelmektedir. Yani onun kurtulma ümidinin kalmadığını anlamak, onlar açısından hedeflerine ulaşmış olmak demektir. Cümlede geçen خَلَصُوا *halasu* kelimesi fiil olarak; kurtulmak, bitmek, sona ermek, terk etmek, ulaşmak anlamlarına gelmektedir. Daha önce bu kelime üzerinde durulmuştu.

Ayette geçen فَرَّطْتُمْ *ferrattum* kelimesi ف ر ط (f+r+t) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 8 kelime bulunmaktadır. Bu kökten; dağıtmak, parçalamak, çözmek, düşünmemek, çabuklaştırmak, oluvermek, önüne geçmek, aşırı gitmek, sınırı aşmak, bir şeyi aşırı derecede yapmak, sıkıştırmak, zorlamak, yapamayacağı şeye zorlamak, bırakmak, terk etmek, ihmal etmek, kusur işlemek, gevşeklik göstermek, parçalara ayırmak, tane tane ayırmak anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.[294]

Bu kelime En'am 31. ayette aşırılık yapmak; En'am 38 ve 61. ayetlerde ise eksik bırakmak, bir işi eksik yapmak anlamlarında kullanmıştır.[295] Nahl 62. ayette terk edilmek; Ta-Ha 45 ve Zümer 56.a yetlerde ise kusurlu davranmak, kötü davranış sergilemek anlamlarında kullanılmıştır. Yusuf suresinde ise kardeşlerin en başta Yusuf'a karşı işledikleri bir suçu işaret etmesinden ve kelimenin başında مَا (o şey) ismi mevsulünün olmasından dolayı kelimeye "eksilttiğiniz o şeyi" şeklinde mana verilmesi daha isabetli olacaktır.

---

294 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük FRT md.s.1726

295 Her iki ayette de kelimenin başında olumsuzluk harfleri olduğu için anlam tersine dönmüştür.

Yusuf 12/80

فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ ۖ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ۖ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

Ondan ümitlerini kesince, gizlice buluşup konuşmaktan kurtuldular. Büyükleri dedi ki: "Babanızın sizin üzerinize (onu yalnız bırakmayacağınıza dair) Allah'tan sağlam bir mevsika aldığını ve daha önce de Yusuf da eksilttiğiniz o şeyi bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, benim için hükmedinceye kadar buradan asla ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır."

BİZ KESİNLİKLE, ELBETTE SADIKLARIZ!..

Yusuf 12/81-82

ارْجِعُوا إِلَىٰ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ

(81) "Siz babanıza dönün ve deyin ki: "Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şahitlik ettik. (Sana söz verdiğimiz zaman) gaybı (oğlunun hırsızlık edeceğini) bilemezdik."

وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا ۖ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ

(82) "Bulunduğumuz kent halkına ve aralarında olduğumuz kervana da sor. Şüphesiz biz doğru söyleyenleriz."

Büyük kardeş, diğerlerine babalarının yanına gittiklerinde söylemeleri gerekenleri dikte etmektedir. İlk söylemeleri gerekenin يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ *"Ey babamız! senin oğlunun hırsızlık yaptığı kesin"* şeklinde olmasını söylemiştir. Kullandıkları dildeki ani değişim içyüzlerini yansıtır şekildedir. Babalarını, küçük kardeşlerini kendileri ile beraber Mısır'a göndermeye ikna etme girişimlerinde أَخَانَا (*ehana*) *"kardeşimiz"* (Yusuf 63 ve 65) dedikleri kardeşleri için, şimdi ابْنَكَ *"senin oğlun"* demeye başlamışlardır. Onların bu iki yüzlü tavrı sure boyunca devam etmiştir.

Babalarına döndüklerinde olanları anlatmaya başlayan kardeşler, tüm diyaloglarında olduğu gibi bu konuşmalarına da kesinlik bildiren إِنَّ *inna* edatıyla başlamaktadır. Kur'an'ın tamamında türevleri ile beraber 1682 defa geçmektedir. Yusuf suresinde 54 defa geçen bu edat 17 defa kardeşler tarafından ve çoğunlukla kendileri için kullanılmıştır. إِنَّ *İnna* edatı çoğunlukla tekid için kullanılır ve anlama kesinlik katkısında bulunur.

يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا *"Ey babamız! Oğlun kesinlikle hırsızlık yaptı, biz bildiğimizden başkasına şahit olmadık"* diye kesin

konuşan oğullar neye şahit olmuşlardır? Onların hırsızlıkla ilgili şahit oldukları, yani gözleriyle gördükleri tek şey kardeşlerinin kapları içinde su tasının çıkmasıdır. Sadece kapların arasından tasın çıkması kardeşlerinin kesin hırsız olduğu anlamına gelemeyeceğini kendileri de bilmesine rağmen *"oğlun kesinlikle hırsızlık yaptı"* demektedirler.

Ama öte yandan kardeşlerinin hırsız olamayacağına dair pek çok delilin olmasını göz ardı etmişlerdir. Daha önce yüklerinin arasına para sokuşturulması ve onların bunu ancak evlerine döndüklerinde fark etmesi, tahılların doldurulmasına, develere yüklenmesini kendilerinin değil Yusuf'un yardımcılarının yapması, tahıl ölçeğini görmeleri, kardeşlerini hiç yalnız bırakmamış olmaları, hiçbir şekilde kralın bulunduğu mekanlara gitmemiş olmaları, kralın tahıl ölçeği ile su tasının kesinlikle farklı şeyler olması gerektiğini bilmeleri, kralın tasını kimseye görünmeden çalmanın mümkün olamayacağı gibi deliller kardeşlerini savunmaya yetmemiştir.

Sadece kapların arasından su tasının çıkması hiçbir şekilde kişiyi hırsızlıkla suçlamaya yeterli delil sayılamaz. Kaldı ki kaybolan şey kralın tahıl ölçeği, kapların arasından çıkan şey ise hiçbir özelliği bulunmayan su tasıdır. Tek başına bu bile kişiye isnat edilen hırsızlık suçlamasının şüpheli olduğuna yeterli delildir.

Bunlar olmasa bile kapların arasından su tasının çıkması bir tahkikatı ve soruşturmayı gerekli kılmaktadır. Herhangi bir soruşturma yapmadan kişiyi hırsızlıkla suçlamak ve hemen ona ceza vermek asla doğru olmayacaktır. Fakat kardeşler sadece su tasının bulunmasını yeterli delil saymış ve herkesten önce kardeşlerine hırsız damgasını kendileri vurmuşlardır. Sonra da babalarına gelip "biz bildiğimizden başkasına şahit olmadık, senin oğlun kesinlikle hırsızlık yaptı" demişlerdir.

Birkaç ayet önce babaları, küçük oğlunu onlarla beraber Mısır'a göndermek için onlara, onu yalnız bırakmama şartını koşmuştu.

Babalarının onu asla yalnız bırakmayacaksınız, her zaman onu koruyacaksınız şartını kardeşler kabul etmiş ve Yüce Allah'ı vekil tuttukları sağlam bir söz de vermişlerdi. Biraz önce uyguladıkları planın en zayıf tarafının işte bu söz olduğunu söylemiştik. Çünkü küçük kardeşin hırsızlık yapması için onları atlatıp gitmesi ve hatta hırsızlık yaptığı şeyi onlar görmeden saklaması için de yine onlara fark ettirmeden gelmesi gerekmektedir. Çalındığı söylenen şeyin صُوَاعَ الْمَلِكِ *"kralın tahıl ölçeği"* olduğunu göz önüne alındığında, hırsız olduğu söylenen kardeşin kralın tahıl ölçeğinin bulunduğu mekâna gitmesi, kimseye görünmeden girmesi ve kimseye gö-

rünmeden çıkması gerekmektedir. İşte tüm bu durumlar onun uzun süre yalnız kaldığını, kardeşlerin babalarına onu asla yalnız bırakmayarak koruyacaklarına dair verdikleri sözü tutmadıklarını göstermiş olacaktır.

Büyük kardeş bunu da düşünmüş, onlara babalarının karşısına gittiklerinde وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ *"biz o gayb için koruyucular olmadık"* demelerini tembihlemiştir. "*Gayb*" kelimesinin anlamının duyulara kapalı, bilinmeyen anlamı olduğunu daha önceki bölümlerde belirtmiştik. Bu durumda oğullar *"bilinmeyen şeyin koruyucusu olamazdık"* diyerek, söz verdiklerinde kardeşlerinin hırsız olduğunu bilmediklerini, kardeşlerinin kendilerini atlatarak hırsızlık yaptığını, bu yüzden verdikleri sözde duramadıkları söylemiş olmaktadırlar.

Aslında bu söylemde alttan alta babalarına da bir itiraz vardır. Babaları 25 yıldan daha fazla bir zaman küçük oğlunu onlardan sakınmış, hiçbir şekilde güvenmemiştir. Bu durum babasının bu oğlunu herkesten daha iyi tanımasını, iyi ve kötü yanlarını herkesten daha iyi bilmesini gerekli kılmaktadır. Bu durumda babaları onlardan küçük oğlunu korumalarını istediğinde onun hırsızlık yapmak gibi kötü bir ahlakının olduğunu söylemesi gerekmekteydi. Fakat o bunu yapmamış, kendilerinin bu konuda uyarılmadığını söylemek istemişlerdir. وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ *"o bilinmeyen için koruyucular olamazdık"* cümlesinde geçen bilinmeyen (gayb) kelimesinin başında ال takısının olması, söz konusu olan bilinmeyenin artık bilinir hale geldiğini, her iki tarafın da neden bahsedildiğini göstermektedir.

Sonuçta kardeşler babalarına, onu koruyacaklarına dair söz verdiklerinde kardeşlerinin hırsız olduğunu bilmediklerini söylemektedirler.

Bir sonraki ayette söyledikleri ise kardeşlerine bizzat kendilerinin vurduğu hırsız damgasının olayın görünen tarafıyla sınırlı olduğunu göstermektedir.

Yusuf 12/82

وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِى كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِى أَقْبَلْنَا فِيهَا ۖ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ

"Bulunduğumuz kent halkına ve aralarında olduğumuz kervana da sor. Şüphesiz biz doğru söyleyenleriz" (DİB meali)

Babalarının kendilerine inanmaması halinde, isterse doğru söylediklerini teyit edecek karye ve kervana sormasını söylemektedirler.

الْقَرْيَةَ Elkaryete kelimesi ق ر ى (k+r+y) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 57 kelime bulunmaktadır. Bu kelime insan-

ların toplandığı yer anlamına geldiği gibi toplanan insanların kendisi anlamına da kullanılmaktadır.[296]

Kardeşlerinin alıkonulması ile sonuçlanan hırsızlık olayı şehrin içinde ve herkesin gözü önünde olmuştur. Olayın sadece kervanın durdurulması ve küçük kardeşin kaplarının arasından su tasının çıkması kısmına şahit olanlar elbette hırsızlık suçlamasını küçük kardeşe isnat edeceklerdir. Oysa kardeşin hırsız olarak alıkonulmasına sadece olayın insanlar tarafından görülmüş kısmının yetmeyeceği gayet ortadadır. Üstelik kardeşlerinin hırsız olarak niteleneceğine ve suçun tespitine şehir halkı değil, o suçu kardeşlerine isnat edenler karar vereceklerdir.

Şehir halkı bu kardeşlerin babalarına küçük kardeşi asla yalnız bırakmayacaklarına dair verdikleri sözü, su tası ile kralın tahıl ölçeği arasındaki farkı ve diğer delilleri görmemişlerdir. Onlar sadece bir devenin üstündeki yolculukta kullanılan kapların arasından kralın tahıl ölçeği sandıkları su tasının çıkarılmasına şahit olmuşlardır. Ne olayın öncesini ne o su tasının oraya nasıl girmiş olabileceğini bilmeleri mümkün değildir. Kaldı ki, eğer bu oğullar gerçekten doğru söyleyen kişiler olmuş olsaydı babalarına, şehir halkına değil, bizzat hırsızlık isnat eden kişilere sormasını söylemeleri gerekirdir.

Tıpkı bunun gibi kervana sor demeleri de oynadıkları oyunun parçasıdır. Çünkü kervan da şehir halkı gibi sadece olayın görünen kısmına yani su tasının kaplar arasından çıkarılmasına şahit olmuşlardır. Onların bu şahadeti de kardeşlerinin hırsızlıkla suçlanmasına ve hatta bu suçtan hüküm giymesine asla yeterli değildir.

Alıkonulup köle haline getirilmekle sonuçlanan bir olayın gerçekliği asla bu yollarla öğrenilemez. Küçük kardeş yanlarında olmadığı ve olayların nasıl geliştiğini anlatan başka kimse de bulunmadığı için, kervanın anlatacakları elbette olayın görünen kısmı ile sınırlı kalacaktır.

Hırsızlık olayı ile ilgili doğru bilgilerin alınacağı, hangi delillerle kardeşlerinin alıkonulduğunu bilinebileceği yegâne merci bu suçu ona isnat eden ve aynı isnat üzerine hırsızı köle haline getirmek için alıkoyan yetkililer yani Yusuf ve yardımcılarıdır. Ve bunu kardeşlerinin kapları arasından su tası çıktığında bizzat kendilerinin yapması gerekirdi. Ama onlar bunları yapmak bir yana kardeşlerine herkesten önce kendileri hırsızlık damgası vurmuşlardır.

---

296 R. El İsfahani, El Müfredat KRY md.

Babalarına söyledikleri şeyler kendilerince sonuna geldikleri planın finalidir. Çünkü olayın sadece bir kısmına şahit olan kervan ve karye onların söylediklerini söyleyecektir. İşte bu yüzden وَإِنَّا لَصَادِقُونَ *"biz kesinlikle doğru söyleyenleriz"* demişlerdir.

Ayete dikkat edildiğinde kervana ve şehir halkına sormasını istedikleri şey, kardeşlerinin hırsızlığının ispatı ile alakalı değil, kendilerinin doğruyu konuştukları ile alakalıdır. Zaten kendileri de kardeşlerinin nasıl hırsızlık yaptığını açıklayamamış, sadece وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ *"biz o bilinmeyenin koruyucuları olamazdık"* demişlerdir.

Kardeşlerinin kapları arasına o su tasının nasıl girdiğini aslında kendileri de çok iyi bilmektedir. Çünkü aynı yöntemle kendi yükleri arasına da paralar konmuş ve onlar bu paranın kendilerine iyilik için geri verildiğini söylemişlerdi. Fakat kardeşlerinin yükleri arasından çıkan su tasının, ona hırsızlık isnadına sebep olması daha önceki para olayını gündeme getirmemelerine sebep olmuştur. Çünkü eğer bu insanlar dürüst insanlar olmuş olsaydı, ikinci defa Mısır'a gelip Yusuf'un karşısına çıktıklarında, yüklerinin içinden para çıktığını söylemeleri ve parayı iade etmeleri gerekirdi. Çünkü her halükârda onlar verdikleri paranın karşılığı olan tahılı almışlardır. Yani bu para artık onların parası değildir.

Ama Mısır'a döndüklerinde ne bu parayı iade etmiş ne de bu paradan dolayı Yusuf'a teşekkür etmişlerdir. Sanki onlar yüklerinin arasında parayı bulmamış gibi davranmışlardır. İşte bu onların dürüst insanlar olmadıklarının, hala münafıklık yaptıklarının Yusuf tarafından anlaşılmasını sağlamıştır.

Kardeşlerinin yükleri arasından su tasının çıkmasından sonra, kardeşlerini savunmak amacıyla, daha önce de yüklerinin arasına para konulduğunu söylememişlerdir. Belki de kendilerinin de hırsızlık suçuyla suçlanma korkusuyla bunu yapmamışlardır.

Olaya bakıldığında aslında tam da hırsızlık yapmışlardır. Birinci seferde yüklerinin arasından çıkan para karşılığında mal almış, para kendilerinin olmaktan çıkmıştır. O paranın kendi yükleri arasında bulunması onlar açısından da şaibeli bir durumun oluşmasına neden olmaktadır. Madem verdikleri para karşılığında tahıl almışlardır o halde bu parayı asıl sahiplerine geri vermeleri gerekirdi. Çünkü o paranın yükleri içine konmasının nedenini bilmemektedirler. Yanlışlık olabilir, düşmüş olabilir, tuzağa düşürülmeleri için oraya konmuş olabilir ve daha birçok sebepten dolayı olmuş olabilirdi. Bu durumda her halükârda o paranın sahiplerine

geri verilmesi gerekmektedir. Bunu yapmamaları kelimenin tam anlamıyla hırsızlık olmaktadır.

Kendi yükleri arasına nasıl girdiğini bilmedikleri paraları bulduklarında قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا *"Ey babamız daha ne isteriz, bu sermayemiz bize geri çevrilmiş"* demişler, o paranın oraya nasıl girdiğini bilmeseler bile kendi aralarından hiç kimseyi hırsızlıkla suçlamamışlardır. Üstelik "geri çevrilmiş" diyerek meçhul bir fiil kullanarak, bu paranın oraya konulmasının faili olarak kim olduklarını bilmedikleri, kendileri dışında birilerini işaret etmişlerdir. Aslında parayı oraya koyan kişinin (gerçek kimliğini bilmedikleri için Mısır Azizi dedikleri) Yusuf olduğunu da bilmektedirler. Çünkü tahıl almak için karşısına dikildikleri yetkili kişi odur. Ama buna rağmen paranın kim tarafından konulduğunu bilmiyormuş gibi davranmışlardır. Her halükârda kendi yükleri arasından para çıkınca, bu, başkaları tarafından konulmuş olmakta ama küçük kardeşlerinin yolculukta kullanılan kapları arasından su tası çıkınca قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ *"eğer o çalmışsa daha önce onun kardeşi de çalmıştı"* (Yusuf 77) demektedirler.

Masum olduğunun onlarca delili olmasına rağmen onu savunmak ve aklamak için tek bir girişimde bulunmadıkları kardeşlerine hırsız damgasını kendileri vurmuş, babalarına gelip "oğlun kesinlikle hırsızlık yaptı" demiş, kendilerine inanmayacağını bildikleri babalarına, kardeşlerinin hırsız olduğunun ispatı için değil, kendilerinin doğru konuştuklarının ispatı için, olayın sadece küçük bir kısmını görmüş kervana ve şehir halkına sormasını söylemişlerdir.

Bu büyük tuzak bir bölüm önce üzerinde durduğumuz büyük kardeş tarafından tasarlanmış, tüm söylemler onun tarafından kardeşlerine dikte ettirilmiştir. Yusuf'un hadım edilmesi ve köle olarak bir kervana satılması da şeytanın vahyini alan (Yusuf 9) bu kardeşin direktifleri doğrultusunda olmuştur. (Yusuf 10) Her şeyi o planlamış, söylenecek tüm sözleri o tasarlamıştır ama kendisi tıpkı şeytan gibi sonradan kenara çekilip ben sadece söyledim yapan sizsiniz diyerek kendisini onlardan ayırmış, tıpkı şeytan gibi kendisini takip edenleri yüz üstü bırakmıştır.

Kardeşlerini koruyacaklarına dair Allah'tan sağlam bir teminatla söz veren o değil kardeşleridir, daha önce Yusuf'u hadım ederek köle haline getiren de o değil kardeşleridir.

Yüce Allah'ın ayetlerinde şeytanın dostu olduğuna dair pek çok delil bulunan bu kardeş, tefsirciler tarafından aklanmış, olayın en insaflı ve hat-

ta en dürüst kişisi olarak tanıtılmıştır. Küçük kardeşin hırsızlık suçlaması ile alıkonulma olayında tefsirlerimizin büyük kardeşi nasıl tanıttıkları ibretlik boyuttadır.

> *İbn Abbas der ki: Yehuda (en büyük kardeş) gazablandığı ve kılıcı aldığı vakit, yüzbin kişi onu geri çeviremezdi. Göğsündeki kılları çuvaldız gibi dikilir, elbisesinden dışarı fırlardı.*
>
> *Haberde nakledildiğine göre;*[297] *Yehuda – aralarında en ileri derecede kızan ve öfkelenen birisi idi – kardeşlerine şöyle demişti; Ya hükümdar ve beraberindekilere siz karşı koyarsınız, ben de bütün Mısır halkına karşı koyarım. Yahut da siz Mısır halkına karşı koyarsınız, ben de hükümdara ve Mısır halkına karşı koyarım ("Mısır halkına karşı koyarım" cümlesinin iki defa gelmesi alıntı hatası değildir. Kitapta aynen böyle geçmektedir). Kardeşleri şu cevabı verdiler: Sen hükümdara ve onunla birlikte olanlara karşı koy, biz de Mısır halkına karşı koyarız. Bunun üzerine kardeşlerden birisini gönderdi. Mısır'ın çarşılarını saydılar, dokuz çarşı bulunduğunu gördüler. Onlardan her birisi bir çarşıyı üstlendi. Daha sonra Yehuda, Yusuf'un yanına girip şöyle dedi: Ey hükümdar! Şayet kardeşimizi bizimle beraber bırakmayacak olursan, öyle bir feryat ederim ki, senin bu şehrinde karnındaki bebeği düşürmedik hiçbir gebe kadın kalmayacaktır.*
>
> *Bu, kızmaları esnasında onların bir özelliği idi. Hz. Yusuf onu kızdırdı ve hoşuna gitmeyecek bir söz söyledi. Yehuda kızdı ve gittikçe kızgınlığı arttı. Tüyleri kabardı, diken diken oldu. Yakupoğullarının her birisi böyle oluyordu. Kızıp köpürdü mü tüyleri diken diken olur, cesedi şişer, sırtındaki kıllar elbisesinin altından görülür hatta herbir kıldan bir damla kan damlardı. Ayağını yere vuracak oldu mu yer sarsılır ve binalar yıkılırdı. Feryat edip bağıracak olursa, kadın olsun, hayvan olsun, uçan kuş olsun mutlaka karnında ne varsa onu ya hil-*

---

297 Tam burada kitabın çevirmeni (yazarın kendisi değil) şöyle bir dipnot düşmektedir. "Bu haberin sağlıklı ve güvenilir bir kaynağa dayalı olmadığı, merhum Kurtubi'nin bu ifadesinden de anlaşılmaktadır."
Kitabın çevirmeni böyle demiştir ya da deme ihtiyacı hissetmiştir ama bizzat kitabın yazarı böyle bir ihtiyaç hissetmemiş ve aktardığımız rivayeti kitabına alırken, rivayetin güvenilir olup olmadığıyla ilgili herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Aslında çevirmen hiç de yakışık olmayan bir şekilde merhum yazarı aklama girişiminde bulunmuştur. Kur'an tefsirinin müellifinin yapmadığı bir şeyi çevirmenin onun yerine yapması ilim ahlakına da yakışmamaktadır. Kaldı ki böylesine uzun bir rivayetin sahih ve güvenilir olup olmadığının anlaşılmasının satır aralarına saklanmış olması ve sadece çevirmenler tarafından anlaşılır olması ayrı bir tuhaflıktır.

kati tam veya eksik olarak bırakıverirdi. Kan dökmedikçe yahut Yakup neslinden bir el onu yakalamadıkça gazabı dinmezdi.

Hz. Yusuf kardeşi Yehuda'nın gazabının son noktasına vardığını görünce, küçük bir çocuğa kıptice elini göremeyeceği bir yerden Yehuda'nın omuzları arasına koymasını emretti. Bu çocuk Hz. Yusuf'un dediğini yapınca, gazabı dindi, elindeki kılıcı bıraktı. Kardeşlerinden kimseyi görür ihtimaliyle sağına soluna baktı fakat kimseyi göremedi. Çabucak kardeşlerinin yanına çıkarak dedi ki: Siz benimle beraber bulundunuz mu? Onlar: Hayır deyince, peki Şem'un nereye gitti? diye sordu. Dağa gitti dediler, o da arkasından çıkıp onunla karşılaştığında büyükçe bir kaya yüklenmiş olduğunu gördü. Bunu ne yapacaksın? diye sordu. O da payıma düşen çarşıya gideceğim ve o çarşıda kim varsa bu kaya parçasıyla kafasını yaracağım. Bu sefer Yehuda ona: dön kayayı geri götür yahut denize at dedi, hiçbir iş yapma. İbrahim'i dost edinen hakkı için yemin ederim, Yakup neslinden bir el bana dokundu, dedi.

Sonra da Yusuf'un huzuruna girdi. Hz. Yusuf da aralarında en güçlü ve yakalayışı en çetin olanları idi. Şöyle dedi: Ey İbraniler! Sizler, sizden daha çetin ve güçlü kimse olmadığını mı zannediyorsunuz? Sonra da büyükçe bir değirmen taşına ayağıyla bir tekme vurdu ve bu değirmen taşı duvarın arkasından yuvarlanıverdi. Sonra da tek eliyle Yehuda'yı yakalayıp onu yanı üzere yıktı ve dedi ki: Haydi demirciler gelsin, bunların ellerini ayaklarını keseceğim, boyunlarını vuracağım, dedi. Daha sonra Hz. Yusuf tahtına çıktı ve minderi üzerine oturdu. Su kabının getirilmesini emretti, su kabı getirilip önüne konuldu.

Daha sonra ona bir vuruş vurdu, bu su kabından bir ses çıktı. Kardeşlerine dönerek şöyle dedi: Bu kabın ne dediğini biliyor musunuz? Onlar: Hayır dediler. Dedi ki: Bu kap şöyle diyor: Bu kişilerin babalarının kalbinde ne kadar gam, keder ve sıkıntı varsa hepsine bunlar sebep olmuştur.

Sonra su kabına bir daha vurdu ve dedi ki: bunun bana haber verdiğine göre bunlar küçük bir kardeşlerini almışlardı, onu kıskandılar, babalarından uzaklaştırdılar, sonra da onu telef ettiler. Kardeşleri: Ey Aziz! Allah senin kusurlarını setretsin, sen bizim kusurlarımızı setret. Allah sana lütfetsin, sen de bize lütfet.

Su kabına üçüncü bir daha vurdu ve dedi ki: Kab diyor ki: Bunlar küçük kardeşlerini kuyuya attılar, sonra onu köleler gibi değersiz bir fiyata sattılar, babalarına da kurdun onu yediğini söylediler.

Dördüncü bir defa daha kaba vurdu ve dedi ki: Bana haber verdiğine göre sizle seksen sene öncesinden bir günah işlemişsiniz ve hala günahınızdan ötürü Allah'tan mağfiret dilememişsiniz, tevbe de etmemişsiniz.

Beşinci defa daha kaba vurdu ve dedi ki: Kab şöyle diyor: Öldüğünü zannettikleri kardeşleri zamanın sonu gelmeden mutlaka geri dönecek ve insanlara yaptıklarını haber verecektir.

Altıncı bir defa daha kaba vurdu ve dedi ki: Kab diyor ki: Şayet sizler gerçekten peygamber olsaydınız yahut peygamberlerin evlatları olsaydınız yalan söylemezdiniz, babanıza itaatsizlik etmez, kötü davranmazdınız. Andolsun sizleri bütün alemlere ibret olacak şekilde cezalandıracağım. Bana demircileri çağırın, bunların el ve ayaklarını keseceğim.

Bu sefer yalvarıp yakarmaya, ağlaşmaya koyuldular. Tevbe ettiklerini izhar ederek şöyle dediler. Gerçekten hayatta ise Yusuf kardeşimizi bulabilirsek, onun elinin altında itaatkâr bir hizmetkâr oluruz. Ayağıyla bizi çiğneyecek toprak oluruz.

Yusuf kardeşlerinin bu durumunu görünce ağladı ve onlara: Haydi yanımdan çıkıp gidiniz, babanıza ihsan olmak üzere sizi serbest bırakıyorum, o olmasaydı gerçekten sizi ibretli bir şekilde cezalandıracaktım, dedi.[298]

Hiçbir çerçevesi olmayan bu rivayet en muteber tefsir kitaplarımızda yer bulmuş ve Yüce Allah'ın ayetlerindeki kelimelere bu rivayetler üzerinden anlam verilmiş, verilen o anlamlar üzerinden tefsirler yapılmıştır. Bugün elimizde bulunan meallerdeki anlamların arka planında işte bu tür tefsirler yatmaktadır. Hatta bu tefsirlerin oluşturduğu anlam örgüsünü bozmamak için Yüce Allah'ın kelimeleri bozulmuş, kelimelere hiç olmayan manalar vermenin yanında geçmiş zaman kipinde gelen fiili gelecek zamana ya da tersi, isim olarak gelen kelimeyi fiile ya da tersi, erkek sığasında gelen kelimeyi dişi sigasına ya da tersi, çoğul olanı tekile ya da tersine çevirmişlerdir.

İşin en trajik boyutu ise; günümüzde Kur'an yeter, Kur'an ancak Kur'an'la anlaşılır, Kur'an'ı Allah'tan başka kimse açıklamamalı demeleri ile meşhur olmuş ilahiyatçılarımız da Yusuf kıssasını bu rivayetlerin kelimelere yüklediği anlamlar üzerinden açıklamalarıdır.

---

298 Kurtubi, El Camiu Li Ahkami'l Kur'an c.9.s.365-367. F. Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.310

Geçmişteki insanların tefsirlerine bu tür rivayetleri alıp Kur'an ayetlerine bunlar üzerinden anlam giydirmeleri elbette ki korkunç bir hatadır ama bundan çok daha korkunç olan, elde tek harfi değişmemiş Arapça vahy olmasına rağmen; onlardan sonra gelenlerin ve günümüzdekilerin hiç sorgulamadan, araştırmadan onların dediklerini tekrar etmeleri, onların kelimelere verdikleri anlamlarla tefsir ve meal yazmalarıdır. Bu durum kesinlikle Kur'an'a uymak değil, Kur'an'ı ezberlenmiş anlamlara uydurarak onu kuşatma çabasıdır.

Sadece Kur'an yeter!, Kur'an ancak Kur'an ile anlaşılmalıdır! Kur'an Yüce Allah tarafından açıklanmıştır! gibi ifadeler bugün, salt bir söylemden ve slogandan başka bir şey değildir. Bu cümleleri ileri sürenlerin, geçmişte birilerinin bu kitabın manaları ile oynadığını söylemeleri de boş bir iddiadır. Evet, geçmişte birileri Kur'an'ın manalarıyla oynamıştır! Ancak bugün yaşayan ve bu iddiayı dile getirenlerin elini bağlayan nedir!.. Onlar da çalışmalarında, kitaplarında, sohbet ve tv programlarında; tıpkı suçladıkları eski selefleri gibi Yusuf kıssasının en kötü karakteri olan büyük kardeşi, kardeşlerin en iyisi ve en merhametlisi olarak tanıtmaktadırlar. Oysa orjinal vahiy eldedir. Yaşayan ulemanın da elinden tutan yoktur!.. Ama neyazık ki bugün onlar da Kur'an kelimelerinin fiillerini isim, isimlerini fiil, müennesini müzekker, müzekkerini müennes, mazisini muzari, müzarisini mazi, tekilini çoğul, çoğulunu tekil yapmakta herhangi bir beis görmemektedirler. Onlar da Yusuf kıssasını İsrailiyatı önceleyerek anlatmakta, onlar da olayların arka planını rivayetleri baş köşeye koyarak oluşturmaktadırlar.

Hidayet edici olarak Allah yeter.

VAH YUSUF'UN ÜZERİNE GELEN ÜZÜNTÜME...

Yusuf 12/83

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Yakub, "Nefisleriniz sizi bir iş yapmağa sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir" dedi (DİB meali).

وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ

Onlardan yüz çevirdi ve "Vah! Yûsuf'a vah!" dedi ve üzüntüden iki gözüne ak düştü. O artık acısını içinde saklıyordu. (DİB meali)

Yakup, diğer oğullarının en küçük oğlu hakkında söyledikleri "oğlun kesinlikle hırsızlık yaptı" demelerine inanmamış ve tıpkı Yusuf için yalan söylediklerinde olduğu gibi بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ "*hayır öyle değil, kıskançlığınız size bir tuzağı süslemiş, artık (bundan sonrası) güzel sonucu beklemektir"* demiştir.

Fakat bundan sonra söyledikleri tuhaf bir durumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا *"Umuyorum ki Allah bana onların hepsini getirir."* Yakup'un bu söyleminde kullandığı zamire (بِهِمْ) dikkat edildiğinde çoğul bir zamir olduğu görülecektir. Arapçadaki bu zamir üç ve daha fazla sayıda olan kişiler için kullanılmaktadır. Yakup'un en küçük oğlu Mısır'da hırsızlık suçlaması ile alıkonulmuştur, en büyük oğlu ise *"babam izin verinceye yahut Allah hükmedinceye kadar bu yerden ayrılmayacağım"* (Yusuf 80) demiş ve o da Mısır'da kalmıştır. Fakat üçüncü oğlu Yusuf kendisinden koparılalı 25 seneden fazla bir zaman geçmiş ve bu zaman zarfında ondan hiçbir haber almamıştır. O halde hepsinin kendisine gelme umuduna nereden kapılmış ve Yusuf'un da Mısır'da olduğunu nereden bilmektedir?

Daha tuhaf bir durum bir sonraki ayette ortaya çıkmaktadır. Kardeşleriyle beraber gönderdiği en küçük oğlunun hırsızlık suçlamasıyla Mı-

sır'da alıkonulmuş olmasının haberini henüz almış olmasına rağmen, bu oğluna değil de 25 sene önce kaybolup gitmiş ve bir daha da haber alamamış oğlu için üzülmekte, hırsızlık suçlaması ile alıkonulan oğluna bir üzüntü duymamaktadır. Dahası; daha yeni haberini aldığı alıkonulmuş oğlundan dolayı değil de Yusuf hakkında duyduğu üzüntüden dolayı gözlerine ak düşmektedir. Bu cidden tuhaf bir durum, anlaşılmaz bir davranış biçimidir.

Bu durumu geleneksel anlayışın ortaya koyduğu şekliyle açıklayıp *"Yusuf'a tüm oğullarından daha fazla değer veriyordu"* demek meseleyi açıklığa kavuşturmamakta tam tersi daha karmaşık hale getirmektedir. Madem yeni kaybolan oğlunun yanında hiç kıymeti yoktur o halde neden 25 sene boyunca onu diğerlerinden sakınmış, neden Mısır'a gönderme hususunda bu kadar titiz davranmıştır.

Daha önce Kur'an'ın, okunduğunda mutlaka soru sorduran bir kitap olduğunu belirtmiştik. Soru sormak öğrenmenin başlangıcıdır. Kur'an okuyup soru sormak asla kınanacak bir durum olmamalıdır. Kur'an; cevabı kendisinde arandıktan sonra hiçbir soruyu cevapsız bırakmayacaktır. Bir Mü'min olarak buna inanmak, zorunluluktur!.. Kur'an'ın cevaplamaya güç yetiremeyeceği bir soru, açıklayamayacağı bir kapalılık, aydınlatamayacağı bir karanlık, çözemeyeceği bir ihtilaf olmamıştır, yoktur ve olmayacaktır.

Enam 6/114

أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا ۚ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ

O kitabı size açıklanmış olarak indirenin ta kendisiyken, hakem olarak Allahtan başkasını mı arayayım. Kitap verdiğimiz kimseler onun senin rabbin tarafından indirilmiş olmasının gerçek olduğunu bilirler. Sakın tereddüt edenlerden olma.

Enam 6/126

وَهَٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا ۗ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ

İşte budur Rabbinin dosdoğru yolu. Doğru bilgi alacak kavim için ayetleri kesinlikle açıkladık.

Araf 7/52

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

Andolsun ki inanacak bir kavim için sonsuz rahmet olan ve kuşatılamaz bir ilim üzere yol gösteren, o açıkladığımız kitabı onlara getirdik.

Hud 11/1

الر ۚ كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

ELİF! LÂM! RÂ! (Bu), Her şeyin hâkimi, her şeyden haberdar olan tarafından ayetleri kopmaz bağlarla ilişkilendirilmiş, sonra da açıklanmış bir kitaptır.

Kehf 18/54

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هٰذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلًا

Andolsun ki; işte bu Kur'an'ın içinde insanlık için her türlü örneği farklı biçimlere çevirdik. Ama çoğu şey o insanlığa bir tartışma oldu.

İsra 17/41

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هٰذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا

Andolsun ki; doğru bilgi edinsinler diye, işte bu Kur'an'ı farklı biçimlere çevirdik, ama onların nefretinden başka bir şey artmaz/artmıyor/artmayacak.

Yüce Allah bunlar ve bunlar gibi daha yüzlerce ayet göndermişken, mübarek Kur'an'ın açıklanmak için başkasına muhtaç olduğunu düşünmek, herhangi bir soruyu cevapsız bırakacağını, ne kadar koyu olursa olsun herhangi bir karanlığı aydınlatamayacağını zannetmek Yüce Allah'a duyulan güvensizlikten başka bir anlama gelmeyecektir.

Sorun olan şey Kur'an'a soru sormak değil, sorulan sorunun cevabını Kur'an'ın veremeyeceğini düşünerek Kur'an'dan başka yerlerde aramaktır. İnsanın üreteceği hiçbir soru Yüce Allah'ın kitabını aciz bırakamaz. Kur'an mutlaka o sorunun üstesinden gelir.

Anlamaya çalıştığımız Yusuf suresinden kaynaklanan ve kimi zaman tuhaf gözüken her türlü soruyu sormamız Kur'an'a olan güvenimizdendir. Bilinen veya bilinmeyen, yaşayan ya da yaşayacak olan ne kadar varlık türü varsa ve bunların hepsi yardımlaşmak için bir araya gelse, asla Kur'an'ın cevap vermeyeceği bir soru üretemezler.

İsra 17/88

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

De ki "Bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için insanlar ve cinler toplansalar, hatta onların bazısı, bazısı için destek olsa bile onun bir benzerini asla getiremezler.

Bu açıklamalardan sonra tekrar konumuza dönüp "neden Yakup, daha yeni Mısır'da alıkonulmuş oğluna değil de 25 sene önce kaybolan Yusuf'a hüzünlendi ve Yakup Yusuf'un Mısır'da olduğunu nereden biliyor da "umulur ki Allah bana hepsini getirir" diyor" şeklinde sorduğumuz soruların cevabını bulmaya çalışalım.

Yakup'un en küçük oğlu hırsızlık suçlamasıyla köle edinilmek üzere Mısır'da alıkonulmuştur. Her ne kadar hırsızlık olayı kardeşlerin bir tuzağı ise de Yakup'un bundan haberi yoktur. Yusuf'un kardeşlerin bu tuzağını bozduğundan ise hem Yakup'un hem de diğer oğullarının haberi yoktur. Fakat her durumda nerede olduğu ve başına ne iş geldiği bilinmektedir.

Büyük oğlu ise daha en başından beri babasından ayrıdır. Fakat büyük oğlunun da Mısır'da olduğunu bu oğullarından öğrenmiştir. En küçük kardeş hırsızlık suçlamasıyla alıkonulduğunda kardeşlerini toplamış, onlara babalarına karşı nasıl konuşacaklarını söyledikten sonra فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي *"Allah benim için hükmedinceye yahut babam bana izin verinceye kadar buradan ayrılmayacağım"* (Yusuf 80) demiştir. Babasının izin vermesini beklemek demek, babasının ondan ve Mısır'da olduğundan haberdar edilmesi demektir. Yani Yakup bu oğlunun da Mısır'da olduğunu bilmektedir.

Fakat Yakup عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا *"umuyorum ki Allah bana onların hepsini getirir"* derken sadece bu ikisini kast etmemiştir çünkü kullandığı zamir üç ya da daha fazla kişiyi gösteren هِم *him* zamiridir. Bu zamirin iki kişi için kullanılması imkansızdır. Çünkü Arapçada diğer hiçbir dilde olmayan tesniye yani ikili zamirler vardır. Eğer Yakup iki kişiyi kast etmiş olsaydı هُمَا *huma* (o ikisi) zamirini kullanması gerekirdi. Bu durumda Yakup üç oğlunun da Mısır'da olduğunu bilmektedir. Yakup'un üç oğlunun da Mısır'da olduğunu bildiğine dair tek delil bu da değildir. Yakup üçüncü defa Mısır'a gidişlerinde onlara يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ *"oğullarım, gidin Yusuf ve kardeşini araştırın"* demiştir. Bu Yakup'un, diğer oğulları gibi Yusuf'un da Mısır'da olduğunu bildiğini açıkça göstermektedir.

İşte bu durum Yakup'un bu bilgiyi nereden bildiği sorusunu da beraberinde getirmektedir. Yakup'un bu bilgiyi kendi çabalarıyla ya da diğer insanların kendisine ulaştırmasıyla öğrendiğine dair herhangi bir delil bulunmamaktadır (daha doğru bir ifadeyle, bu çalışmayı yapanlar bulamadı da diyebiliriz). Yusuf'un babasıyla iletişime geçtiği, kendisinin Mısır'da olduğunu bir şekilde bildirdiğine dair de bir delil bulunmamaktadır.

Yakup'un, Yusuf'un Mısır'da olduğunun bilgisini alabileceği tek kaynak Yüce Allah'tır. Surenin başında Yakup Yusuf'a "Rabbin seni bir süreçten geçirecek ve sana hadiselerin tevilinin bir kısmını öğretecek, daha önce ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi sana ve Yakup al'ine de o nimeti de tamamlayacak" (Yusuf 6) demişti. Yakup'un bu söylediklerinin bir rüya yorumu olmasının mümkün olmayacağı üzerinde bu ayeti işlerken durmuştuk. Bu bilgiler bir rüyadan çıkarılamayacak kadar değerli ve insanları bağlayıcı bilgilerdir. Üstelik Yakup'un kendisinden sonra gelecek resulü bir rüyadan öğrenmesi asla doğru değildir. Bu bilgiler zaten Yakup'ta vardır. Yani Yakup oğullarından hangisinin olduğunu bilmese de kendisinden sonra gelecek elçinin, bir süreçten geçirildikten sonra resul olacağını, ona hadiselerin tevilinin bir kısmının öğretileceğini, o resul yoluyla Yakup âl'ine o nimetin tamamlanacağını bilmektedir. Onun bilmediği tek şey bunun kim olduğudur. Yusuf'un o rüyayı görmesiyle onun kim olduğunu da bilmiştir. Yusuf'un gördüğü rüya hariç diğer bilgilerin hepsi vahiydir ve Yakup bu bilgileri insanlara ulaştırmakla yükümlüdür ve ulaştırmıştır da. Diğer oğullarının Resullük le ilgili beklentileri de bundan dolayı oluşmuştur. Ama Yusuf'un gördüğü rüya tüm insanlığa duyurulması gereken vahiyler değildir. Bu yüzden Yusuf'a "sakın rüyanı kardeşlerine anlatma, sana tuzak kurarlar" demiştir. Eğer tüm insanlara duyurulması gereken vahiyler olsaydı, Yakup'un bunu herkesten önce kendisinin duyurması gerekmektedir.

Yakup sadece kendisinden sonra gelecek elçinin nelerle muhatap olacağını değil, nerelerde bulunacağını ve hatta nelerle meşgul olacağını da bilmektedir. Yani kendisinden sonraki elçinin görev yerini de bilmektedir. Çünkü bu durum Yüce Allah'ın genel bir kuralıdır. Mesela, Mısır'dan çıktıktan sonra Mekke'ye, atasının inşa ettiği Kâbe'ye gelen Musa şöyle demiştir:

Araf 7/158

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۖ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

"Ey insanlar! Göklerin ve yerin mülkü ona ait olan, kendisinden başka yönelecek kimse bulunmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın hepinize birden belirlediği resul benim. Sonra yalnızca Allah'a ve onun kelimelerine güvenen O Mekkeli, seçilmişlerden olan resule güvenin ve doğruya yöneltilmenizden dolayı ona itaat edin

Musa kendisinden çok sonraları gelecek olan resulün Mekkeli olacağını söylemiştir. Bunun yanında bizzat Musa'nın kendisine görevinin İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarıp Mekke'ye getirmek olduğu bildirilmiştir.[299] Öte yandan; bakire ve tertemiz Meryem'e kocası olmadığı halde ve daha hamile bile kalmadan, doğacak çocuğunun adı, ona verilecek kitabın ne olacağı, kime ve nereye resul olarak gönderileceği, resul olduğunda neler yapacağı çok öncesinden bildirilmiştir.[300] İsa kendisinden yüzlerce yıl sonra gelecek Muhammed (a.s)'in adını vermiş, Tevrat ve İncil'de sadece bu elçinin değil aynı zamanda elçiye iman edenlerin bile özellikleri bildirilmiştir.[301]

Tüm bunlardan şunu demek istiyoruz: Yüce Allah hiçbir resulünü, görev tanımı yapmadan, görev alanlarını belirlemeden, geçeceği süreçleri tanıtmadan resul olarak görevlendirmez. Yine hiçbir resul, resul olduktan sonra Yüce Allah'ın kendisine belirlediği görev bölgesini terk edemez, kendi kafasından savaşamaz, barışamaz, hicret edemez. Bunların hepsi Yüce Allah'ın belirlemesiyle gerçekleşir.

Yüce Allah işte bu yüzden görev yerini terk eden Yunus'u cezalandırmıştır. Eğer o suçunu anlayıp rabbine yönelmesiydi verilen ceza onun üstünden kalkmayacaktı.[302] İşte bu yüzden Muhammed (a.s) Mekke'den Medineye ancak Yüce Allah'ın izin vermesiyle gitmiştir. Yüce Allah savaşa izin vermeden savaşamamış,[303] barış demeden barışamamış hatta barışın şartlarını bile belirleyememiştir.[304]

Tıpkı bunlar gibi Yüce Allah Yakup'a da ondan sonra gelecek elçinin görev yerinin neresi olacağını bildirmiş ve onun neleri yaşayacağından haberdar edilmiştir. İşte Yakup bundan dolayı Yusuf'un da Mısır'da olduğunu bilmekte ve üçüncü defa giden oğullarına يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِي *"oğullarım gidin Yusuf ve kardeşini araştırın"* demiştir. Zaten Yakup

299 Bu konuyla ilgili çok daha detaylı bilgileri www.tuvavadisi.org adlı sitede yayınlamış bulunmaktayız.

300 Bkz. Ali İmran 43, 50; Meryem 19/16, 32;

301 Bkz. Fetih 48/29

302 Bkz. Saffat 37/139, 148;

303 Bkz. Hac 22/39

304 Bkz. Tevbe 9/1, 5;

kendisinde olan bu bilginin kaynağının Yüce Allah tarafından olduğunu açıkça ifade etmektedir. Oğullarını üçüncü defa Mısır'a gönderirken, onlara *"gidin Yusuf ve kardeşini araştırın"* dedikten sonra وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ *"ben Allah'tan sizin asla bilemeyeceklerinizi biliyorum"* diyerek, bilgilerinin kaynağının Yüce Allah olduğunu belirtmiştir.

Bu yüzden diğer oğullarının ne daha önce Yusuf hakkında söylediklerine ne de 25 yıl sonra Yusuf'un kardeşi hakkında söylediklerine inanmamış ve sonuna kadar da inanmayacaktır.

Yakup'a küçük oğlunun hırsızlık yaptığı haberi getirildiğinde ona değil de Yusuf'a üzülüp يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ *ya esfaya ala Yusuf* demesine gelince; bu ibare mealler tarafından şu çeşitlilikte çevrilmiştir.

- *"Vah! Yûsuf'a vah!" veya "Ah! Yusuf ah!"*[305]
- *ey beni tükenmez, sonu gelmez kederlere salan Yusuf*[306]
- *"Ey Yûsuf üzerindeki sıkıntılarım! Neredesiniz?*[307]
- *"Ah! Yûsuf'un üzüntüsü yüreğimi yakıyor!"*[308]
- *"Vah, yazık oldu Yusuf'a!"*[309]
- *Ey Yusufun üstünde (titreyen) tasam, (gel, şimdi tam senin gelmen zamanıdır)*[310]
- *"Vah bana, Yusuf için vah bana!"*[311]
- *"Ey gam, ey Yusuf'a dair tasam!"*[312]
- *"Ya esafâ alâ Yusuf! Nerdesin Yusuf! Nerdesin Yusuf!* [313]
- *"Ey Yusuf üzerindeki tasam (gel, gel, tam senin gelme zamanındır)!*[314]
- *"Ey Yûsuf'a duyduğum gam, neredesin!"*[315]

---

305 Abdulaziz Bayındır, DİB, Bahaeddin Sağlam, Bayraktar Bayraklı, Cemal Külünkoğlu, TDV, Hayrat Neşriyat, Kadri Çelik, Mehmet Türk, Ümit Şimşek mealleri.

306 Abdulbaki Gölpınarlı meali.

307 Abdullah Parlıyan meali.

308 Ahmet Tekin meali.

309 Edip Yüksel meali.

310 Hasan Basri Çantay meali.

311 Muhammed Esed meali.

312 Mustafa İslamoğlu meali.

313 Suat Yıldırım meali.

314 Süleyman Ateş meali.

315 Yaşar Nuri Öztürk meali.

Meallerin ayetteki يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ *"ya esfaya ala Yusufa"* cümleciğe verdiği anlamlar yukarıya aldıklarımızdan çok daha fazladır. Ama buraya aldıklarımız meselenin anlaşılması için yeterlidir. Hiçbir eleştiri getirmeyeceğimiz bu mealleri bir kenara bırakarak ayetteki cümleyi anlamaya çalışalım.

İbarede geçen يَا *ya* nida harfi 18 tanesi Yusuf suresinde olmak kaydıyla Kur'an'da 360 defa geçmektedir. Bu edatın kullanımı 3 şekilde olmaktadır.

1- Yakın ve uzak için nida (ünlem) edatıdır. Ey Ahmet!, Ey babacığım!, Ey insanlar! gibi.

2- Bazen soru edatıyla birlikte kullanılır. يَا تُرَى هَلْ اَتَى Acaba geldi mi?

3- Hayret ve üzüntüyü ifade etmek için kullanılır.

- يَا لَهُ مِنْ كَرِيم..... ***Ne de cömert!***
- يَا لَلشَّقَاء ..... ***Ne felaket!***
- يَا حَسْرَةً ..... ***Ne yazık! Ne kadar yazık!***
- يَا لَهَا مِ امْرَاَةٍ ..... ***Ne kadın!***[316]

Bu edatın Kur'an'daki kullanımlarının 334 tanesi nida anlamında kullanılmıştır. 23 kullanım ise يَا لَيْتَنِى *ya leyteni "yazıklar olsun bana"* veya يَا لَيْتَنَا *ya leytena "yazıklar olsun bize"* olarak üzüntü ifade eder şekilde kullanılmıştır. Geriye kalan 3 kullanımdan bir tanesi Yusuf 19. ayette يَا بُشْرَىٰ *ya yusra "ne güzel haber"* şeklinde hayret ve sevinç belirtmek için kullanılmıştır. İlgili ayeti işlerken üzerinde detaylıca durulmuştu.

Kalan iki kullanımın bir tanesi Yasin suresinin 30. ayetinde يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ *ya hasreten alel'ibadi "tarifsiz bir kayıp üzere olan kullara ne yazık!"* şeklinde gelmektedir. Bu yönden ele aldığımız ayette geçen يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ *"ya esfaya ala Yusufa"* cümlesi de tıpkı Yusuf 19. ayette geçen kullanım gibi benzersiz bir kullanımdır. Bu cümlede geçen يَا *ya* edatının nida, hayret ve şaşkınlık belirten bir kullanımda olmayacağı kesindir. Ayetin devamında geçen hüzün kelimesini ve 86. ayette geçen *"ben üzüntümü ve kederimi yalnızca Allah'a şikâyet ediyorum"* cümlesini de göz önüne aldığımızda edatın bir hüznü ya da bir üzüntüyü belirtmesi gerekmektedir. Yakup'un Yusuf hakkında öncesinden gelen bir hüznü ve üzüntüsü zaten vardır. Bu üzüntünün üstüne en küçük oğlunun hırsızlık suçlamasıyla Mısır'da alıkonulduğunun haberini alması, var olan üzüntüsünün üstüne bir üzüntü daha eklenmesine neden olmuştur. Yani üzüntü üzerine üzün-

316 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük YA md.s.2167

tü, esef üzerine esef eklenmiştir. İşte bunları da göz önüne aldığımızda يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ *"ya esfaya ala Yusufa"* cümlesinin anlamının ***"vah! Yusuf'un (üzüntüsü) üstüne (gelen) üzüntüme"*** şeklinde olması daha isabetli ve kısa ile daha bağlantılı bir anlam olmalıdır.

Yakup burada hiç gönlünden silmediği ve unutmadığı Yusuf ile ilgili tasasının üzerine bir başka tasanın daha eklendiğini söylemektedir. Bu durumda o sadece 25 yıl önce kaybettiği oğluna değil, biraz önce *"oğlun hırsızlık yaptı"* şeklinde haberini aldığı oğluna da üzülmüş olmaktadır. Yakup bu cümleyle üzüntüsünün ikiye katlandığını ifade etmektedir.

Ele aldığımız 84. ayetin başında geçen وَتَوَلَّىٰ *vetevella* kelimesi de mealler tarafından şu çeşitlilikle çevrilmiştir.

· Onlara sırt çevirdi.[317]
· Onlardan yüz çevirdi.[318]
· Onlardan uzaklaştı.[319]
· Onlardan tamamen uzaklaştı.[320]
· İçine kapandı.[321]
· Onlardan yüzünü çevirip öte taraf ufuklara seslendi.[322]
· Yüzünü onlardan öteye çevirdi.[323]

Meallerin kelimeye bu kadar çeşitli manalar vermesine rağmen aslında sonuçta bir tek şey anlaşılmaktadır. Yakup onlardan uzaklaşmış, onlara sırtını dönmüş, onlarla konuşmamıştır.

Oysa ayetin devamına bakıldığında Yakup hem onların içindedir yani uzaklaşmamıştır, hem onlarla konuşmaktadır yüzünü çevirmemiştir, hem de onlara Yusuf'un derdinden yakınmaktadır yani derdini içine atmamış içine kapanmamıştır. Ayetin devamına bakıldığında Yakup onlarla konuşmaya devam etmekte, daha da ilerde ise kardeşleri hakkında Mısır'a gitmelerini, onları araştırmalarını istemektedir. Yani yukarıya aldığımız meallerin hiçbiri ayetin devamıyla uyuşmamaktadır.

317 Abdulaziz Bayındır, DİB (eski), Şaban Piriş mealleri.

318 Abdulbaki Gölpınarlı, Abdullah Parlıyan, Ahmet Varol, Ali Bulaç, A. Fikri Yavuz, Bayraktar Bayraklı, DİB (yeni), TDV, Edip Yüksel, Elmalılı, Hasan Basri Çantay, Hayrat Neşriyat, Kadri Çelik, Muhammed Esed, Ömer Nasuhi Bilmen, Ümit Şimşek mealleri.

319 Ahmet Tekin,

320 Mehmet Türk meali.

321 Mustafa İslamoğlu meali.

322 Suat Yıldırım meali.

323 Süleyman Ateş meali, Yaşar Nuri Öztürk, Muhammed Esed, Cemal Külünkoğlu mealleri.

وَتَوَلَّىٰ *tevella* Kelimesi و ل ى (v+l+y) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 232 kelime bulunmaktadır. Bu kökten fiil olarak yakın olmak, yaklaşmak, peşinden gelmek, yönetmek, izini takip etmek, arkasını dönmek, uzaklaşmak, görevlendirmek, sevmek, yakınlık etmek, üstlenmek, üzerine almak, peş peşe gelmek, devam etmek, tam bir ümitsizliğe düşmek[324] anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.

Bu kelimenin Kur'an'da çok fazla kullanımı olmasına rağmen ele aldığımız ayetteki gibi وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ şeklinde yani "an" harfi cer'i ile sadece 3 defa geçmektedir.

Bir tanesi helak edilen kavminin arkasından konuşan Salih'in konuşması, diğeri ise yine helak edilen kavminin arkasından Şuayb'ın konuşması içinde geçmektedir. Tüm mealler o ayetlerde geçen ibareye de *"yüz çevirmek, sırtını dönmek, ayrılıp gitmek"* manaları vermişlerdir ama bu asla doğru değildir. Çünkü her iki resulün konuşmaları kavimlerinin helakinden sonra olmuştur. Yani ortada yüz çevirip sırt dönülecek kimse kalmamıştır. Her iki ayette de ele aldığımız ibareye tercih edilecek doğru mana ***"onlar hakkındaki ümitlerini tamamen yitirince"*** şeklinde olmalıdır.

Araf 7/79

فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ

(Salih) Artık onlar hakkındaki ümidini tamamen yitirince, "Andolsun, ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size nasihatta bulundum. Fakat siz nasihat edenleri sevmiyorsunuz" dedi

Araf 7/93

فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ ۖ فَكَيْفَ آسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَافِرِينَ

(Şuayb) Artık onlar hakkındaki ümidini tamamen yitirince: "Ey halkım! Rabbimin sözlerini size ulaştırmış ve iyiliğiniz için çaba göstermiştim. Şimdi ayetleri görmezden gelenler (kâfirler) topluluğunun etkisiz hale getirilmesine nasıl üzüleyim" dedi.

Tıpkı bu iki resul gibi Yakup da o güne kadar ümit beslediği oğullarından ümidini kesmiştir. Daha önce onlardan ümitli olduğu için Yu-

[324] Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı VLY md.s.2128

suf'u güvenmiş ve onların Yusuf'a düşmanlık yapmayacaklarına inanmıştır. Onların Yusuf hakkındaki yalanlarına inanmamış olmasına rağmen, onlardan tamamen ümit kesmediği için 25 yıl sonra ikinci oğlunu da onlarla birlikte Mısır'a göndermiştir.

İşte bu oğulların soyu daha sonradan ataları Yakup'a "tanrı ve insanlarla güreşip yenen" anlamındaki "İsrail" lakabını layık görecek ve kendilerini de "tanrı ve insanlarla güreşip yenen adamın soyu" anlamına gelen "İsrail oğulları" diye adlandıracaklardır. Bu soy insanlık tarihinde resullere en fazla ihanet eden, Yüce Allah'ın tertemiz ve tek bir tane dininden iki din (Yahudilik ve Hıristiyanlık) çıkaran, Allah resullerine en fazla iftira atan, resulleri öldüren, her türlü mucizeyi görmelerine rağmen Yüce Allah'a itaat etmeyen, tarihte ilk defa din adamlığını icat eden, münafıklığı bir miras gibi soy be soy devam ettiren soy olacaktır. Firavun olacaklar, İsrail ve Yahuda devletleri kuracaklar Allah'ın dininden dinler çıkarmayı bir virüs gibi durmadan insanlara zerk edecekler. Tüm bunları da Allah adına yapacaklardır.

Ayette geçen ve genelde "hüznünden dolayı gözlerine ak düştü" manası verilen وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ cümlesi üzerinde daha sonra durulacaktır.

Bu açıklamalardan sonra ele aldığımız iki ayetin daha isabetli olduğunu öngördüğümüz meali aşağıdaki gibi olmalıdır.

Yusuf 12/83-84

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

(83) (Yakup), "hayır öyle değil, hasediniz sizi bir tuzağa teşvik etmiş. Bundan sonrası güzel sonucu beklemektir. Onların hepsini birden bana getireceğini Allah'tan umuyorum. Çünkü El Alim, El Hâkim olan yalnızca O'dur.

وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ

(84) Ve onlar hakkındaki ümidini tamamen yitirdi. "Yusuf'un (üzüntüsü) üstüne (gelen) üzüntüme ne yazık!" dedi. Ve O hüznün (gerçekleştiğini anlamasın)'dan dolayı anne baba bir iki evladının değeri arttı ama artık O (bunu) içinde tutan biridir.

YAKUP KÖR MÜ OLDU?

Yusuf 12/85

قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ

Oğulları, "Allah'a yemin ederiz ki, sen hâlâ Yusuf'u anıp duruyorsun. Sonunda üzüntüden eriyip gideceksin veya helâk olacaksın" dediler. (DİB meali)

Bir önceki bölümde 84. ayeti incelerken *"hüznünden dolayı gözlerine ak düştü"* şeklinde çevrilen وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ *"vebyaddat aynehu minel huzni"* bu cümlenin üzerinde daha sonra duracağımızı söylemiştik. 84. ayette geçen bu cümle, hep Yakup'un üzüntüden gözlerine ak düşüp kör olduğu anlamında anlaşılmıştır. Gözlerine ak düşerek kör olmak fark edilemeyecek, insanlar tarafından bilinemeyecek ve görülemeyecek bir durum değildir. Fakat yukarıya aldığımız 85. ayetin mealine dikkatlice bakıldığında, Yakup'un oğullarının babalarının kör olmasını görmediklerini, hiç umursamadıklarını, endişelenmediklerini ama öte yandan Yusuf'u anmaya devam ettiği taktirde üzüntüden eriyip gideceğinden veya helak olacağından endişe ettikleri görülecektir. Bu cidden anlaşılmaz bir durumdur.

Bir ayet önce zaten Yusuf'u anmaktan, ona hüzünlenmekten dolayı gözleri kör olan babalarının körlüğünü hiç mevzubahis etmeden, yine Yusuf'u anmasından dolayı ileride bir hastalığa tutulacağından endişe etmeleri tam bir çelişkidir. İster geçici isterse kalıcı olsun bir insanın birden kör olması hiç dikkate alınmayacak bir şey olmadığı gibi fark edilemeyecek bir şey de değildir.

Tefsircilerimiz bu çelişkiyi görmemekle beraber Yakup'un gözlerine ak düşmesi ile ilgili şu açıklamaları getirmişlerdir.

> *Daha sonra Cenab-ı Hak* وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ *"Ve hüznünden ve kederinden iki gözüne ak düştü" buyurmuştur. Bu hususta şu iki izah yapılabilir.*

1)- Yakup "Vah Yusuf'a olan hasretime, vah" deyince, onu hep ağlamak tutmuştur. Ağlamak tutunca da gözlerindeki su çoğalmıştır. Böylece onun gözleri sanki o suyun beyazlığından dolayı beyazlamıştır. O halde Cenab-ı Hakk'ın "ve hüznünden ve kederinden iki gözlerine perde indi" ifadesi, ona ağlamanın hâkim olmasından ve çok ağlamasından bir kinaye olmuş olur. Bu izahın doğruluğunun delili şudur: Hüznün tesiri, körlüğün meydana gelmesinde değil, ağlamanın ona hâkim olmasındandır. Binâenaleyh, ayette bahsedilen beyazlanmayı, aklığı, ağlamanın hâkim olması manasına alırsak, bu sebep makul ve yerinde olur. Ama onu, kör olması anlamına hamledersek, bu sebep ve talil, güzel, makul ve yerinde olmaz. Binâenaleyh, bizim bahsettiğimiz daha yerinde olmuş olur. Bu açıklamayı, delilleriyle beraber, Vâhidi Kitabu'l Basit'inde İbn Abbas'tan rivayet etmiştir.

2)- Bununla, Yakup'un kör olması kast edilmiştir. Mukatil şöyle der: Yakup altı sene kör kalmıştır. Derken Allah Teâlâ onun gözlerini, Yusuf'un gömleği ile açmıştır ki, bu da, Cenab-ı Hakk'ın, "şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne atın.. iyice görür (bir hale) gelir"(Yusuf 93) ayetinden anlaşılan hususdur. Denildiğine göre Cebrail, Yusuf hapiste iken, onun yanına varmış ve: "Babanın gözleri, sana kederinden dolayı gitti" demiş, bunun üzerine Yusuf ellerini başına koyarak: Keşke annem beni doğurmasaydı ve ben de babamın bu denli üzülmesine sebep olmasaydım" der. Bu görüşü ileri sürenler şöyle demişlerdir: "Devamlı hüzün, devamlı ağlamaya, devamlı ağlama da kör olmaya yol açar; o halde hüzün, bu yolla körlüğün sebebi olmuş olur. Devamlı ağlama körlüğe sebep olmuştur. Zira bu, gözbebeğinde bir bulanıklık meydana getirir." Onlardan bazıları da Yakup'un kör olmadığını, ancak ne var ki onun görmesinin azaldığını söylemişlerdir. Yine, Yakup'un gözlerinin, Yusuf'tan ayrıldığı vakitten, onunla karşılaşıncaya kadar geçen zaman içinde hep yaşlı olduğu, kurumadığı; bu müddetin ise seksen yıl olduğu ve yeryüzünde Allah nezdinde Yakup'tan daha kerim ve iyi bir kimsenin olmadığı da ileri sürmüşlerdir.[325]

En ciddi tefsir kaynaklarının Yakup'un gözlerinin geçici mi yoksa kalıcı mı kör olduğuna dair aktardıkları bu rivayetleri ciddiye alıp eleştirmek bile boşa zaman kaybıdır. Fakat ne yazık ki; Kur'an'ın anlattığı Yusuf kıssası arka planında işte bu rivayetlerin olduğu mealleri ortaya çıkarmıştır. Bu rivayetler sadece Cebrail ile Yusuf arasında olan ve başkalarının şahit olması mümkün olmayan, Yüce Allah haber vermese asla haberdar da ola-

325 Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.321

mayacağımız olayları sanki oradaymış gibi anlatmış, Yüce Allah'ın vahiylerini taşıyan Cebrail ile, Allah'ın ayetlerini kullara iletmekle görevli resullerin ilişkisini ilkesizlik olarak resmetmişlerdir. Dediğimiz gibi eleştirmek bile boşa zaman kaybı ve kelime israfıdır.

Meselenin daha iyi anlaşılması için 84 ve 85. ayetleri arka arkaya yazdığımızda şöyle olmaktadır.

> ***84) Onlardan yüz çevirdi ve "Vah! Yûsuf'a vah!" dedi ve üzüntüden iki gözüne ak düştü. O artık acısını içinde saklıyordu. (DİB meali)***

> ***85) Oğulları, "Allah'a yemin ederiz ki, sen hâlâ Yusuf'u anıp duruyorsun. Sonunda üzüntüden eriyip gideceksin veya helâk olacaksın" dediler. (DİB meali)***

Bu ayet meallerine göre; 84. ayette Yakup'un gözlerine ak düşmesine rağmen, 85. ayette Yakup'un oğulları, babalarının gözlerine ak düşmesini dert edinmemekte, konu edinmemekte hatta tek bir ima da dahi bulunmamakta ama eğer Yusuf'u anmaya devam ederse ileride hastalanacağını söylemektedirler. Bunun bir çelişki olduğunu biraz önce söylemiştik.

85. ayette Yakup'un oğullarının babalarının kör oluşunu gündeme getirmeyip, ileride tutulma ihtimali olan hastalığı konu etmeleri 84. ayette geçen ve genelde yukarıya aldığımız DİB mealinde olduğu gibi *"iki gözüne ak düştü"* şeklinde çevrilen وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ *"vebyaddat aynehu minel huzni"* bu cümlenin bilinen manada gözlerin kör olmasından değil başka bir şeyden bahsettiğini göstermektedir. Cümlenin neden bahsettiğini anlamak elbette ki Yüce Allah'ın kendi kelimelerine bizzat kendisinin yüklediği anlamları keşfetmekle mümkündür.

Cümlede geçen وَابْيَضَّتْ *vebyaddat* fiili ب ی ض (b+y+d) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 12 kelime bulunmaktadır. Kur'an'daki bu 12 kullanımın sadece 3 tanesi *fiil* olarak gelmiş, diğer kullanımların 6 tanesi *isim*,[326] 3 tanesi ise *sıfat*[327] olarak geçmiştir.

ب ی ض Kök harflerinden *isim* olarak; beyaz renk, yumurta, iffet, tertemiz, açık, devrim, güneş, çamaşır, gün ışığı, badanacı, yazarken kelimeler arasında bırakılan boşluk, nimet, iyilik, asil, soylu, genç kızlar, çorak yer, mehtap, göz akı, altın ve gümüş para, yumurta akı, açık ve kesin kanıt, ani ölüm, kesici silah, tan yerinin ilk ışığı gibi kelimeler türemiştir.[328]

---

326 7/108 – 20/22 – 26/33 – 27/12 – 28/32 – 37/49

327 35/27 – 37/46 – 2/187

328 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük BYD md.s.270

ب ی ض Kökünden *fiil* olarak ise; Yumurtlamak, yurt edinip yerleşmek, artmak, beyazlaşmak, kaçmak, bitki bitmek, beyaz olmak, yağmalamak, badana yapmak, kapları kalaylamak, görme duyusunu kaybetmek, kapları doldurmak veya boşaltmak, mesajı temize çekmek, yüz ağarması, yüzünü güldürmek, yaşlılıktan saçı ağarmak gibi kelimeler türemiştir.[329]

Bu kelimenin fiil olarak kullanıldığı diğer iki ayete baktığımızda, anlamın bir hastalığı belirtir şekilde değil, tam tersi maddi ve manevi bir temizliği ifade eder şekilde kullanıldığı görülecektir.

Al-i İmran 3/106-107

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

(106) O gün bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır. Yüzleri kararanlara, "İmanınızdan sonra inkâr ettiniz, öyle mi? Öyle ise inkâr etmenize karşılık azabı tadın" denilir.

وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِى رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

(107) Yüzleri ağaranlar ise Allah'ın rahmeti içindedirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır. (DİB meali)

İncelediğimiz Yusuf 84. ayet dışında kelimenin fiil olarak kullanımı bunlardır. Bu iki kullanımda ابْيَضَّتْ ebyaddat kelimesi, dünyadayken imanında sebat gösterenlerin yüzlerinin aklanacağını ifade eder şekilde kullanılmıştır. Bunun bildiğimiz manada beyaz renk ya da bir hastalık olmadığı gayet açıktır. Burada yüzlerin beyazlaşmasından kasıt hesabı temiz vermenin yüze yansımasıdır.

Bu kelimenin isim olarak geldiği yerlerde de temizlik, berraklık, kusurdan arınmışlık, tam sağlıklı olmayı ifade etmektedir. Mesela, Kasas 32. ayette Musa'ın Yed'i Beyza olarak bilinen mucizesi de bu kelime ile ifade edilmiştir. بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ B*eydaemin ğayri sûin "Kusurdan arındırılmış beyazlık."*[330] Elbette ki burada da kast edilen ellerin bir hastalığa tutulması değildir. Tam tersi bir kusursuzluğu ifade etmektedir. Aynı şekilde bu kelime cennet içeceklerinin berraklığını,[331] cennet kadınlarının kusursuzlu-

329 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük BYD md.s.270

330 Yed'i Beyza için diğer ayetler bkz; 7/108 -20/22 – 26/33 – 27/12

331 37 Saffat 46

ğunu[332] ifade etmek için kullanılmıştır. Bildiğimiz beyaz rengi ifade eder şekilde ise iki kere kullanılmıştır.[333]

Yusuf 84. ayetteki kullanımın da bir hastalığı, göz körlüğünü ifade etmemesi gerektiğini belirtmiştik. Ayette وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ *"vebyaddat aynehu minel huzni"* şeklinde geçen bu cümlenin tam olarak ne anlattığını anlamak için diğer kelimeleri de incelemeye devam edelim.

عَيْنَاهُ *Aynehu* kelimesi ع ى ن (a+y+n) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş, hepsi de isim formunda 65 kelime bulunmaktadır.

عَيْن Ayn; göz, bir organın adı. Gözü olan ve her şeyi gözetleyene عَيْن ayn denir. فُلاَن بِعَينى Falan kişiyi koruyorum, onu gözetliyorum. Yani gözetim ve koruma altına almak demektir.[334] عَيْن kelimesi, istiare yoluyla farklı bakış açılarıyla göz organında olan değişik anlamlar için kullanılır: Hem şekil hem de suyun ondan akması açılarından göze benzediği için su tulumundaki delik için istiare edilir. Göz bakışına benzetilerek haber araştırana/casusa عَيْن *(ayn)*denmiştir. Göz organların en iyisi olduğu gibi, cevherlerin en iyisi olması konusunda göze benzediği için altına da عَيْن denmiştir. Bu anlamdan toplumun faziletli kişilerine اَعْيَانُ الْقَوْم denir. Baba ve anne bir kardeşlere اَعْيَانُ الْاِخْوَةِ denir. İçinde su olduğundan dolayı göze benzetilerek su kaynağına da عَيْن *(ayn)*denir. Gözlerinin güzelliğinden dolayı vahşi sığıra da اَعْيَان *a'yan* ve عَيْنَاء *aynea* denir. Çoğulu عِينٌ *ıynun* şeklinde gelir. Bu benzetme üzerinden aynı kelimeler kadınlar[335] için de kullanılmaktadır.[336]

ع ى ن (a+y+n) Kök harflerinden türeyen kelimelerin Arapça kullanımları da Türkçedeki kullanımlara benzemektedir. Mesela, "İnsanu'l Ayn" göz bebeği, nuru'l ayn "göz nuru," fetaha'l ayn "gözünü açtı," mel'e aynehu "göz doldurdu," aynu'l ihtikar "kem bakış" gibi. Aynı şekilde mecazi anlam ifade eder şekilde kullanımları Kur'an'da da bulunmaktadır. Mesela, Kasas 9.ayette "kurretu aynin" kelimesi göz aydınlığı anlamında mecaz olarak kullanılmıştır. Bu ayet haricinde kelimenin mecaz anlamda kullanıldığı ayetler bulunmaktadır.

Cümle de geçen bir diğer kelime ise ح ز ن (h+z+n) kök harflerinden türemiş الْحُزْنِ *el hüzni* kelimesidir. Bu kökten Kur'an'da 42 kelime geçmiş-

332 37 Saffat 49

333 2 Bakara 187 – 35 Fatır 27

334 52/48 – 54/14 – 11/37 – 20/39

335 37/48 – 44/54 – 52/20 – 56/22

336 R. El İsfahani, El Müfredat AYN md.

tir. Bu kelime Yusuf suresinde biri fiil ikisi isim olmak üzere 3 defa ve hepsi de Yakup'a atfen geçmiştir.

حُزْن *Huzni* ve حَزَن *hazan* kelimeleri yerdeki sertlik ve gönüldeki sertlik demektir. Bu kişinin üzüntüsünden dolayıdır. Zıddı ise ferahlıktır.[337] Bu kökten fiil olarak, üzgün olmak, üzülmek, acımak, tasalanmak, merhamet etmek, şefkat göstermek, yas tutmak, engebeli olmak, inişli çıkışlı olmak, mahzun etmek, üzülerek ya da merhamet ederek acımak anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.[338]

Aynı kökten isim olarak, hazin, üzgün, engebeli yer, sarp yer, dik yer, sarp ve kayalık bahçe, hüzün, düz olmayan yer, tasalı, kederli, tasa, matem, matemli, sıkıntı, sıkıntılı, üzen, üzülen, mahzun anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.[339]

Bu kelimenin Kur'an'daki 42 kullanımının sadece 5 tanesi isim olarak, geri kalanların tamamı fiil olarak geçmiştir. Bu beş kullanımdan ikisi Yakup'a atfen kullanılmıştır. Kelimenin Kur'an'da fiil olarak kullanımlarından kast edilen anlamın *"gelecek endişesinden kaynaklanan üzüntü"* olduğu ön plana çıkmaktadır.

Bakara 2/38

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"İnin oradan (cennetten) hepiniz. Tarafımdan size bir yol gösterici (peygamber) gelir de kim ona uyarsa, onlar için herhangi bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir" dedik. (DİB meali)

Mesela, bu ayete dikkat edilirse فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ *"onların üzerine herhangi bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir"* cümlesinde geçen خَوْفٌ *havf* kelimesinin isim, يَحْزَنُونَ *yahzenun* kelimesinin ise geniş/şimdiki/gelecek zamanı belirten *muzari fiil* olduğu görülecektir. Bu kelime fiil olarak geçtiği 37 yerin hepsinde muzari fiil olarak geçmiş, mazi fiil olarak hiç kullanılmamıştır. Tek başına bu bile kelimenin ifade ettiği anlamın *"geleceğe yönelik endişe, gelecekte olması muhtemel bir şeyin korkusundan kaynaklanan endişe, tasa"* anlamında olduğunu göstermeye yeterlidir.

337 R. El İsfahani, El Müfredat HZN md.

338 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük HZN md.s.345

339 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük HZN md.s.346

Kelimenin tüm kullanımlarında bu anlamın ön plana çıktığı, ayetlere bakıldığında hemen anlaşılacaktır. Yüce Allah yukarıdaki ayette olduğu gibi tüm kullarına gönderdiği hidayet rehberlerine uyulduğunda ileride olacaklardan endişe etmemelerini buyurmaktadır. Hidayet rehberine uyanların taşıyacakları tek endişe Yüce Allah'ın karşısında hesabı düzgün verememek ve cennete girememektir. Ancak cennete girilince bu endişe ortadan kalkmaktadır.

Fatır 35/34

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ۖ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ

Şöyle derler: "Hamd, bizden hüznü gideren Allah'a mahsustur. Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, şükrün karşılığını verendir."

Görüldüğü gibi bu ayette mü'min kullardan hüznün gitmesi ancak cennete girdiklerinde olmaktadır. Bu durumda incelediğimiz kelimenin fiil olarak geldiğinde gelecekten endişe etmek, isim olarak geldiğinde ise gelecekte olacağı düşünülen şeyden dolayı duyulan endişenin kişiye verdiği üzüntü, hüzün anlamlarına geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

İncelediğimiz ayette geçen وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ cümlesini daha doğru anlamak için, iki defa isim ve bir defa fiil olarak Yakup'a atfen geldiği ayetlere bakmak gerekecektir. Üstelik bu ayette gelen الْحُزْنِ elhuzni kelimesinin başında ال takısı olması, bu kelimenin kast ettiği anlamın surenin içinde bahsedildiğini göstermekte ve bilinen bir hüzün olduğu anlamına gelmektedir.

Yusuf 12/13

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ

Dedi ki "Onunla gitmeniz beni hüzünlendirir ve o kurt gibi gaddar ve kurnaz olanın onu gasp etmesinden korkarım. Siz onun iç yüzünü bilmeyenlersiniz (Siz onun hakkında gaflettesiniz).[340]

Bu ayette Yakup bir korkusundan ve bir hüznünden bahsetmektedir. Her iki kelime de (لَيَحْزُنُنِي ve أَخَافُ) muzari olarak yani gelecek zaman kipinde gelmiştir. Yakup'un korkusu Yusuf'un en büyük kardeş tarafından gasp edilmesi, onun başına kötü bir şey getirme ihtimalinin olmasıdır. Fa-

340 Bu ayette geçen أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ ibaresi genelde "onu kurt yemesinden" şeklinde çevrilmiştir. Bu ayeti incelerken böyle bir anlamın verilmesinin mümkün olamayacağını belirtmiştik. Daha detaylı bilgi için o bölümlere bkz.

kat hüznü sadece *"onunla gitmeniz"* şeklinde ifade edilmiştir. Gitmeleri neden Yakup'u hüzünlendirmektedir?

Kaldı ki hem hüznü hem de korkusu olmasına rağmen sadece kırlarda dolaşsın, oynasın, yesin içsin gibi bir bahaneyle Yusuf'u onlara teslim etmiştir. Bu durum ayette geçen تَذْهَبُوا *tezhabu* kelimesin gitmek değil Yakup'u hüzünlendirecek bir anlamı ifade ediyor olmasını gerekli kılmaktadır.

تَذْهَبُوا *Tezhabu* kelimesi ذ ه ب (z+h+b) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da 10 tanesi *isim*, 46 tanesi *fiil* olmak üzere toplamda bu kökten türemiş 56 kelime bulunmaktadır.

Bu kökten fiil olarak türeyen kelimeleri önemine binaen biraz daha detaylı ele alınmasında fayda vardır.

- ذَهَبَ الرَّجلُ – ذَهَابًا - مَذْهَبًا..... ***Yürüyüp gitmek, geçip gitmek, gitmek, yürümek, yolculuğa çıkmak, yok olup gitmek, ölmek, görüşünde olmak, unutmak, ihmal etmek, görmezlikten gelmek, bırakmak, terk etmek.***
- ذَهَبُوا فُرَادَ ..... ***Tek tek gittiler.***
- ذَهَبَ الْاَمْرُ ..... ***Bitip tükendi, sona erdi, geçip gitti.***
- ذَهَبَ بِحَيَاله بَعِيدًا ..... ***Derin hayallere daldı.***
- ذَهَبَ الامْرُ عَنْه ..... ***Unuttu, terk etti.***
- ذَهَبَ اِلَى قَوْلِ اَبِى حَنِيفَة فِى ..... ***Konusunda Ebu Hanife'nin görüşünü benimsedi.***
- ذَهَبَ الشَّىْء فِى الشَّىْء ..... ***Birbirine karıştı.***
- ذَهَبَتْ بِه الخُيلاَءُ ..... ***Saygınlığını kaybetti.***
- ذَهَبَ الرَّجُلُ ..... ***Adam öldü.***
- اُذْهِبَ فُلاَن ..... ***Güzelleşti, güzellikte tam oldu.***[342]

Bu anlamları göz önüne aldığımızda 13. ayette geçen تَذْهَبُوا *tezhabu* kelimesinin doğru anlamının *"görmezlikten gelmek"* olması daha isabetli olmaktadır. Yakup 6. ayette Yusuf'un resul olacağını bizzat kendisi söylemiştir. Bir resul ve bir baba olarak istediği şey elbette ki tüm oğullarının

341 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük ZHB md.s.970

ona inanmaları, ona destek olmalarıdır. Oğullar kardeşleriyle ilgili olduklarını göstermek için babalarından onu kendileriyle kıra göndermelerini istemiştir. O onların bu isteklerinin kardeşleriyle kaynaşmak, annesi farklı diye onu dışlamamak olduğunu zannetmiş olmalıdır. O kardeşlerin Yusuf'a karşı ilgisiz olmaları, onu terk etme ihtimalleri elbette Yakup için hüzün olacaktır. Bu durumda ayetin meali şu olmalıdır.

Yusuf 12/13

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ

Dedi ki "Ona ilgisiz kalmanız elbette beni üzer ama o kurt gibi gaddar (ve kurnaz) olanın onu gasp etmesinden korkarım. Siz onun iç yüzünden gafillersiniz.

İşte bundan dolayı Yusuf'u onlarla kolayca göndermiştir. Yusuf ve kardeşinin annelerinin farklı olduğunu daha önce ortaya koymuştuk. Yakup farklı annelerden olan oğulların üstünlük yarışına girmelerinden endişe etmiş, bunun kendisine hüzün vereceğini bildirmiştir. Onların münafıklığını görmemiş, fark edememiştir.

Yusuf'u hadım edip köle olarak satmış ama babalarına gelip tüm suçu büyük kardeşin üstüne atmışlardır. Yakup onlara inanmamıştır ama onlara karşı herhangi bir tavrın içine de girmemiştir. Yusuf'tan sonra en az 25 yıl Yusuf'un kardeşini onlardan sakınmış ama yine tahıl bahanesiyle en küçük oğlunu da onlarla Mısır'a göndermiştir. Bu onun oğullarından tamamen ümit kesmediğini hala onlara güven duyabileceğini göstermektedir. Zaten onlardan söz alırken tehlikenin onlardan gelmemesi üzerine değil, başkalarına karşı onu koruma sözü almıştır.

İkinci oğulun Mısır'da hırsızlık yaptığı ona söylendiğinde o yine onlara inanmamış ve tıpkı Yusuf hakkında yalan söylediklerinde verdiği tepkinin aynısını vermiştir. *"Hayır öyle değil, kıskançlığınız sizi bir tuzağa sevk etmiş, bundan sonrası güzel sonucu beklemektir"* demiştir. Ama bu sefer onlarla ilgili tüm ümitlerini kaybetmiştir. 13. ayette oğullarının Yusuf'a ilgisiz kalmalarının, onun resullüğüne sırt dönmelerinin kendisini hüzünlendireceğini söylemiştir. O oğullarının böyle olmadığı inancını ikinci oğlunu kaybedene kadar taşımıştır. İkinci oğula da tuzak kurup, sonra da "oğlun hırsızlık" yaptı demeleri korktuğunun başına çoktan gelmiş olduğunu anlamasına neden olmuştur. İşte bu yüzden 13. ayette fiil formunda gelen لَيَحْزُنُنِي *leyahzununi* kelimesi 84. ayette isme dönüşmüştür. Yani korktuğunun başına gelmiş olduğunu anlamıştır. Yani oğullarının Yusuf

ve kardeşine hiçbir zaman ilgi göstermediklerini, onun yanında "kardeşimiz" demelerinin yalan oluşunu, *"elbette biz onun iyiliğini isteyenleriz"* (Yusuf 11) veya *"kesinlikle biz onun koruyucularıyız"* (Yusuf 12 ve 63) demelerinin kendisini aldatmak için söylenmiş laflar olduğunu, yani kısacası onların münafık olduğunu tamamen anlamıştır. İşte bu onun hüznüdür. Fakat oğullarının münafık olduğunu anlaması hem kendisi için hem de iki oğlu için bir aydınlık olmuştur. Bu hüzün Yakup'un gözlerinin kör olmasına değil tam tersi gerçeği görmesine neden olmuştur.

Yusuf 12/84

وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ

Ve onlar hakkındaki ümidini tamamen yitirdi. "Yusuf'un (üzüntüsü) üstüne (gelen) üzüntüme ne yazık!" dedi. Ve O hüznün (gerçekleştiğini anlamasın)'dan dolayı anne baba bir iki evladının değeri arttı ama artık O (bunu) içinde tutan biridir.

Evet Yakup'un hüznünün, endişesinin yani oğullarının Yusuf ve kardeşini terk etmiş olmalarının çoktan gerçekleşmiş olduğunu anlaması gözlerini kör etmemiş tam tersi açmış, her şeyi daha net görmeye başlamıştır. Geleneğin Yakup'un gözlerinin kalıcı veya geçici olarak körleştiğini söylemesinin bir delili olmadığını söylemiştik. Zaten hemen ardından gelen ayet Yakup'ta herhangi bir göz kusurunun olmadığının en büyük delilidir. Eğer babalarının gözleri görme yetisini yitirmiş olsaydı, oğulları ona *"hala Yusuf'u anmaktan dolayı hasta olacaksın"* demez tam tersi Yusuf'u anmaktan gözlerini kaybettin derlerdi. Ama oğulların konuşmalarından babalarının herhangi bir görme kaybına yahut hastalığa düçar olmadığı açıkça anlaşılmaktadır.

Yusuf 12/85

قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ

Oğulları, "Allah'a yemin ederiz ki, hasta oluncaya yahut kaybolup gidenlerden oluncaya kadar Yusuf'u anmaya devam edeceksin" dediler.

SİZİ ALLAH'A ŞİKÂYET EDİYORUM!

Yusuf 12/86

قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

Yakub, "Ben tasa ve üzüntümü ancak Allah'a arz ederim. Ben, Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim" dedi. (DİB meali)

Bir önceki bölümde Yakup'un hüznünün Yusuf ve kardeşi haricindeki diğer oğullarının, Yusuf'un elçiliğine ilgisiz kalmak, onu terk etmek ve hatta ona karşı durmak olduğunu söylemiştik. İkinci oğlunu tahıl almak kendileriyle beraber göndermesi için gelip izin istediklerinde, her ne sebeple olursa olsun onlara güvenmesi ve yalnızca dış tehlikelere karşı onu yalnız bırakmama sözü alması onlar hakkında hala umut taşıdığını göstermektedir.

Aslında Yakup surenin en başından beri oğulları hakkında bir endişe içindedir. Yusuf gördüğü rüyayı kendisine anlattığında söylediği ilk şey *"sakın rüyanı kardeşlerine anlatma sana tuzak kurarlar"* olmuştu. Zaten bir endişesi olan Yakup'a önce Yusuf'u daha sonra anne baba bir kardeşini içindeki endişeye rağmen diğer oğullarla birlikte gönderten şey, onları başına toplayıp, kendisinden sonra Yüce Allah'ın dinine göre hareket edip etmeyeceklerine dair sorduğu soruya verdikleri cevaptır.

Bakara 2/133

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

Yoksa siz bir zamanlar Yakup'un ölüme hazırlanmasının şahitleri miydiniz. Hani oğulları için benden sonra neye kul olacaksınız" demişti de on-

lar "ataların İbrahim, İsmail, İshak'ın da ilahı olan, otoritesinde benzersiz senin ilahına kul olacağız ki biz zaten ona şartsız teslim olanlarız.

Yusuf kıssası dışında Yakup'un bir olayın içinde anıldığı tek ayet işte bu ayettir. Tefsir ve mealler tarafından bu ayetin başında gelen إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ bu cümlenin *"Yakup ölüm döşeğindeyken"* şeklinde çevrilmesinin doğru olmadığı üzerinde de daha önce durmuştuk. Bu ayet, diğer oğulların Yusuf'a tuzak kurmadan önceki bir zamana konumlandırılmalıdır. İşte Yakup'un endişelerinin hüzne dönüşmemesine neden olan şey, oğullarının Yüce Allah'ın dinine göre hareket edeceklerini söylemesidir. Bu söylem Yakup'u sakinleştirmiş, içindeki endişelerin sadece endişe halinde kalmasını sağlamıştır. Aynı endişeyi ikinci oğlunu kendileriyle beraber Mısır'a göndermesini istediklerinde gündeme getirmiş ama sonunda onların Allah'ın dinine göre hareket edecekleri düşüncesi ağır basmış ve nihayetinde ikinci oğlunu da onlara teslim etmiştir.

Onun endişesi sırf anneleri ayrı diye, diğer oğullarının Yusuf'un elçiliği önünde durma, ona ilgisiz kalma ya da onu terk etme ihtimalidir. İkinci oğlunun haberini *"oğlun hırsızlık yaptı"* şeklinde vermeleri artık bu endişelerinin gerçekleşmiş olduğunu görmesine neden olmuştur. Onun hüznü evlatlarının Yüce Allah'ın dinine göre hareket etmemiş ve etmiyor olmasıdır ve bu bölüme konu ettiğimiz 87. ayette bu hüznünü Yüce Allah'a şikâyet etmektedir. Yani oğullarını Yüce Allah'a şikâyet etmektedir.

Ayette geçen بَثِّي *besse* kelimesi ب ث ث (b+s+s) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 9 kelime bulunmaktadır. Kelimenin Kur'an kullanımlarının 5 tanesi *fiil*, 3 tanesi *sıfat* 1 tanesi *isim* olarak geçmiştir.

بَثَّ *Besse* kelimesinin aslı, ayırmak demektir. Bu tıpkı rüzgârın tozu toprağı savurması gibi, bir şeyi saçıp savurmaktır. بَثُّ النَّفْس İnsanın içindeki üzüntü ve sırları ifade eder. مَبْثُوثُ Kelimesi iyice sağlam olduğu halde kaynadıkça hafifleşen şey demektir. Yüce Allah'ın sözünde قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ geçen بَثِّي kelimesi, gizliden gizliye içime yaydığım kederim, demektir. Ya da düşüncemi darmadağın eden kederim anlamına gelir.[342]

Fiil olarak yaymak, dağıtmak anlamına gelen kelime şu şekillerde kullanılmıştır.

342 R. El İsfahani, El Müfredat BSS md.

- بَثّ الجُيُونَ ..... *Casusları gönderdi.*
- يَثَّ الْالغَامَ ..... *Mayın döşedi.*
- يَثَّ الشَّاءعَة ..... *Yaygara yaptı.*
- يَثَّ بُذُورَ النِّفَاقِ ..... *Nifak tohumları yaydı.*
- بَثَّ الوِسَادَة ..... *Yastık yaydı/koydu.*
- بَثَّ حَاجَتَه ..... *İhtiyacını anlattı.*
- ابثَّ ما فِى نَفْسِه ..... *İçinde olanı açıkladı, ifşa etti.*
- بَثَّ ..... *Sıkıntı, keder, üzüntü, insanın başkasına açamadığı sıkıntı, yayılma, dağılma, dayanılmaz hastalık.*
- مُبَاثَّة ..... *Sırdaşlık, birbirine sır verme.*
- بَثٌّ اِذَاعِىّ ..... *Radyo yayını.*

Ayette geçen أَشْكُو *esku* kelimesi ise ش ك و (ş+k+v) kökünden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş sadece 3 kelime bulunmaktadır. Bu kökten acı duymak, şikayet etmek, sızlanmak, derdini dökmek, canını yakmak, üzmek, şikayet edecek derecede sıkıntı vermek, dert yanmak, hasta olmak anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.[343]

Bu açıklamalardan sonra ayette geçen قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّى وَحُزْنِى إِلَى اللَّهِ bu cümlenin doğru anlamının ***"ben (size açmadığım) sıkıntımı ve (size açtığım) hüznümü Allah'a şikayet ediyorum"*** şeklinde olmalıdır. Yakup çok daha önce neyin kendisini hüzünlendireceğini oğullarına bildirmişti. *"Sizin ona ilgisiz kalmanız, sizin onu terk etmeniz beni hüzünlendirecektir"*. (Yusuf 13) Dolayısıyla oğulları babalarının hüznünün kendilerinden kaynaklandığını bilmektedirler. Ama bunun yanında babalarının kendilerinden ümit kestiğini bilmemektedirler. 84. ayette Yakup'un bu oğullarından tamamen ümidini kestiği üzerinde durmuştuk. İşte Yakup'un onlara açamadığı ve açamayacağı sıkıntı da bu olmalıdır. Ayete meal verirken parantez içi açıklamalar bundan dolayı yapılmıştır.

Yakup, oğullarının içyüzünü tamamen görmüş, onların yıllarca kendisini aldattığını anlamış, her iki oğlunun başına gelenleri bunların planladığını bilmiştir. Münafık oldukları hususunda artık şüphesi kalmamış-

343 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük ŞKV md.s.1364

tır ve onları derdini açabileceği, yardımını dilenebileceği tek merciye yani Yüce Allah'a şikâyet etmektedir. Oğullarının münafık olması onlara söyleyemeyeceği içinde tutacağı tasasıdır. İçinde tutacaktır çünkü münafıklığın ispatı yoktur ve cezai bir müeyyidesi bulunmamaktadır. Daha öncesinde söylediği için, onların Yusuf ve kardeşini terk etmelerinden, sırf anneleri ayrı diye üstünlük yarışına girmelerinden duyduğu endişe ise, oğullarının çok iyi bildiği hüznüdür.

Yusuf 12/86

قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

(Yakub), "Ben (sizden kaynaklanan) tasamı ve (sizden kaynaklanan) hüznümü sadece Allah'a şikâyet edeceğim ve ben sizin asla öğrenemeyeceğiniz şeyi Allah'tan öğrenirim" dedi.

ALLAH'IN RAVHİ'NDEN ÜMİT KESMEYİN

Yusuf 12/87

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

"Ey oğullarım! Gidin Yûsuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez". (DİB meali)

Bu ayetten, Yakup'un oğullarının içine düştükleri bir ümitsizliklerinin olduğu anlaşılmaktadır. Yakup'un onlar hakkındaki ümitlerini yitirmesi de işte onların ümit kesmiş olduklarını görmesinden, artık anlamasından kaynaklanmaktadır. Yakup onlardan ümit kesmiştir, onlar ise مِنْ رَوْحِ اللَّهِ Allah'ın ravhından ümit kesmişlerdir. Bu aynı zamanda Yakup'un bugüne kadar neden onların içyüzünü görmediğini de ortaya koymaktadır. Yakup onların içine düştüğü durumun Allah'ın ruhundan ümit kesmeye kadar vardığını tahmin etmemiştir. Tahmin edememiştir çünkü; ikinci oğlunu Mısır'a götürmek için babalarına Yüce Allah'tan sağlam bir teminat vermişlerdir[344] (Yusuf 66). Yakup onların verdiği bu teminata değer vermiş, onların da verdikleri bu sağlam teminatın arkasında duracaklarına inanmıştır. İnanmıştır ki oğlunu onlarla göndermeye razı olmuştur. Aslında verilen bu teminatın da bir aldatmaca olduğunu, kendi emelleri-

344 Yakup oğullarının babalarına verdiği teminatı anlatan ayet, Isr ayeti olarak bilinen 3 Ali İmran 81. ayetidir. Fakat o ayetin Yusuf suresi ile bağını ortaya koymak daha detaylı bir çalışmayı, Kur'an'da geçen Nebi, Resul, Beşer, İnsan kavramlarına Yüce Allah'ın yüklediği anlamları Kur'an ile ortaya koymayı gerekli kılmaktadır. Oldukça hacimli olan bu çalışmayı Yusuf kıssasının içinde yapmanın konuyu çok dağıtacağı endişesi ile o çalışma buraya alınmamıştır. (Allah dilerse) İmkanlar dahilinde müstakil bir çalışma olarak ayrıca yayınlanacaktır (Allah dilerse).

ne ulaşmak için Yüce Allah'ı bile kullanacaklarını anlamamış, anlayamamıştır.

Yakup'un neyi ne kadar anladığını daha iyi anlayabilmek elbette Yüce Allah'ın kelimelerine tutunmakla mümkündür.

Ayette geçen رَوْح *ravha* kelimesi aynı kök harflerinden (r+v+h) türemiştir ve Kur'an'da 56 tanesi *isim*, sadece 1 tanesi *fiil* olmak kaydıyla bu kökten türemiş 57 kelime bulunmaktadır. Bu çalışmayı yaparken başvurduğumuz otuza yakın mealin bir tanesi hariç[345] مِنْ رَوْحِ اللَّه *min ravhillah* ibaresine *"Allah'ın rahmeti"* anlamı vermiştir.

ruvha kelimeleri temelde birdirler; ama nefse isim رُوح Ravha ve رَوْح yapılmıştır. Zira nefs ruhun bir bölümüdür. Bu, Tıpkı insanın hayvan diye isimlendirilmemesi gibi nevin; cinsin isimi ile isimlendirilmesidir. Ruh, hayatın, hareketin, menfaatleri elde etmenin ve zararları defetmenin kendisiyle meydana geldiği cüzüne isim olmuştur. Yüce Allah, ruhu, mülkü olduğu için kendi nefsine izafe etmiştir. Meleklerin ileri gelenleri ve Ceba-.ril de ruh[346] diye adlandırılmıştır

رَوْح Nefes alıp vermek,[347] الرَّيْحَانُ kokusu olan şey.[348] رِيح rüzgâr[349]şeklinde kullanımları vardır.[350]

Anlam yelpazesi bir hayli geniş olan bu kökten ayrıca isim olarak rahatlık, sevinç, mola vakti, memnuniyet, gönül huzuru, gelir, tatil, istirahat, refah, huzur, konfor, el ayası, bayan, eş hanım, alkollü içki, terk ediş, can, ruh, cevher, öz, Mısır'da hayli büyük tarım için sulama kanalı, çadır saçağı, yel, koku[351] anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.

Ayette ikinci olarak bakacağımız kelime genelde ümit kesmeyin anlamı verilen وَلَا تَيْأَسُوا *ve la tey'esu* ibaresidir. Bu kelime ى أ س (y+e+s) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da 2 tanesi isim 11 tanesi fiil olmak kaydıyla bu kökten türemiş 13 kelime bulunmaktadır. رَوْح *Ravha* kelimesin aksine oldukça dar anlam yelpazesine sahip bu kökten; ümit kesmek, ümitsiz olmak, tamamen ümidini kaybetmek, menopoza girmek, hanım-

345 Abdulaziz Bayındır meali, diğer meallerden farklı olarak "min ravhillah" ibaresine "Allah'ın desteğinden" anlamı vermiştir.

346 26/193 – 16/102 – 2/153

347 56/89

348 55/12

349 54/19 – 33/9 – 14/8 – 3/117 – 15/22 – 30/46 – 7/57

350 R. El İsfahani, El Müfredat RVH md.

351 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni sözlük RVH md.s.1147

ların çocuk yapamama yaşına girmesi, ümitsiz gibi anlamlara gelen kelimeler türemiştir.

Bu çalışma en başından beri Yusuf ile kardeşleri arasında yaşananların, diğer oğulların babalarının Yusuf ve kardeşine duyduğu sevgiyi kıskanmaları temeline oturtulmasının mümkün olmayacağını, sorunun baba sevgisini kıskanmanın çok ötesinde Allah'ın resullüğünü kıskanmak olduğunu ortaya koymaya çabalamıştır. İşte bu ayet Yakup oğullarının derdinin baba sevgisini kendilerine cezbetmek değil, başka anneden olan Yusuf ve kardeşinin resul olmasını engellemek olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Yakup onlara *"Allah'ın ravhinden ümit kesmeyin, Allah'ın ravhinden umut kesen sadece kafirler kavmidir"* demektedir. Kâfir kavimlerin umut kestikleri Allah'ın ravhi, Yüce Allah'ın vahyinden başka bir şey değildir. Bu gerçek Maide suresinin 5. ayetinde الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ *"bugün kafirler sizin dininizden ümitlerini kesmişlerdir"* şeklinde ifade edilmiştir. Aynı gerçek başka bir açıdan yine Yusuf suresinin 110. ayetinde şu şekilde ifade edilmiştir.

Yusuf 12/110

حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ ۖ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ

Öyle ki, peygamberler ümitsizliğe düşüp, yalanlandıklarını sandıkları bir sırada onlara yardımımız gelmiştir. Böylece, istediğimizi kurtarırız. Azabımız suçlu milletten geri çevrilemeyecektir. (DİB meali)

Resullerin ümit kesmesi artık karşılarındaki muhatapları tarafından tamamen yalanlanmış olmalarını hissetmelerindendir. Resullerin ümitsizlikleri, kafirlerin ümidi olmaktadır. Çünkü o zaman onlar yalanlama veya Allah'ın dinini başka bir istikamete yönlendirme hususunda başarılı olmuşlar demektir. Yakup'un oğullarına Allah'ın ravhinden ümit kesmeyin demesi, içinde bulundukları görmezlikten gelme (kâfirlik) ve münafıklıktan vazgeçmelerini söylemekten başka bir anlama gelmemektedir. Yüce Allah daha surenin en başında Yusuf'un resul olacağını bildirmiştir. Yüce Allah'ın bildirdiğinin önüne geçecek, onun gerçekleşmesini engelleyecek herhangi bir güç bulunmamaktadır. İşte oğullar bunu başardıklarını düşünmektedirler. Onların bunu başardıklarını sanması Allah'ın ravhinden ümit kesmenin ta kendisidir ve aslında oğullar tam da bunu istemektedir-

ler. İşte Yakup onlara bu durumlarını terk etmelerini Yüce Allah'ın mağlup edilemez ve köşeye sıkıştırılamaz, tercihe zorlanamaz olduğunu söylemektedir.

Bu yüzden onlara اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ *"Gidin Yusuf ve kardeşini araştırın"* demiştir. Çünkü onlar her ikisinden de ümit kesmiş, yani her ikisi hakkında uyguladıkları planlarında başarıya ulaştıklarını düşünmektedirler.

Yusuf 12/85

قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ

Oğulları, "Allah'a yemin ederiz ki, hasta oluncaya yahut kaybolup gidenlerden oluncaya kadar Yusuf'u anmaya devam edeceksin" dediler.

Bu ayette oğullar, babaları Yakup'a Yusuf'u anmanın boşuna olduğunu, Yusuf'u anmaya devam etmesi durumunda hastalanacağını ya da yok olup gideceğini söylemektedirler. Yani onlar, Yusuf'tan ümit keseli yıllar olmuş, başarıya ulaştıklarına ve Yusuf'un asla resul olamayacağına tamamen inanmışlardır. Diğer kardeşlerinden ise ümitlerini Mısır'da alıkonulduğunda kesmişlerdir. فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا "*Onun hakkında tüm ümitlerini kaybedince gizlice buluşup konuşmayı terk ettiler.*" (Yusuf 80) Bir yanlış anlaşılmayı önlemek için şunun tekrar vurgulanması lazımdır. Bu kardeşlerin umut kesmeleri demek, kurdukları tuzaklarında başarıya ulaştıklarını sanmaları anlamına gelmektedir.

İşte Yakup onları bu kafirlikten ve münafıklıktan vazgeçirmek için Allah'ın ravhinden ümit kesmeyin, onun ravhinden ancak kafirler kavmi ümit keser" demektedir. Ama bu çaba da nafile bir çabadır. Çünkü onlar çoktan ümit kesmiş, kâfir ve münafık olmuş dahası münafıklığı bir karakter olarak özümsemişlerdir.

Yusuf 12/87

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

"Ey oğullarım! Gidin Yûsuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın ravhinden (vahyinden) ümit kesmeyin. Çünkü o kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın ravhinden (vahyinden) ümidini kesmez."

BİZE SADAKA VER

Yusuf 12/88

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ

Bunun üzerine (Mısır'a dönüp) Yûsuf'un yanına girdiklerinde, "Ey güçlü vezir! Bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu. Değersiz bir sermaye ile geldik. Zahiremizi tam ölç, ayrıca bize sadaka ver. Şüphesiz Allah, sadaka verenleri mükâfatlandırır" dediler (DİB meali).

İşte bu ayet Yakup'un Yusuf ve kardeşi dışında kalan oğullarının münafıklığını tescilleyen ayettir. Babaları *"gidin Yusuf ve kardeşini araştırın"* diyerek onları Mısır'a yollamıştır. Ama onlar ne Yusuf'u araştırmış ne de bir önceki gelişlerinde hırsızlık suçlamasıyla alıkonulan kardeşlerinin, kendilerinin onu bırakıp gitmesinden sonra başına neler geldiğini sormuşlardır. Üstelik en büyükleri *"babam bana izin verinceye yahut Allah hükmedinceye kadar buradan ayrılmayacağım"* (Yusuf 80) diyerek Mısır'da kalmıştır. Şimdi kardeşlerini alıkoyan adamın karşısındalar ama onlar kardeşlerini sormak yerine "az bir sermayeyle geldik, bize sadaka ver" demektedirler. Ardından "Allah sadaka verenleri ödüllendirir" diyerek sömürü yapmaktadırlar.

Onların münafık olduğuna delil olarak bu ayet tek başına yeterlidir. Bu ayet hemen bir önceki ayetle birlikte okunduğunda bu çok rahat bir şekilde görülecektir.

Yusuf 12/89

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ

Yûsuf dedi ki: "Siz (henüz) cahil kimseler iken Yûsuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?"

Sonunda Yusuf kim olduğunu açıklamıştır. Bu ayette Yusuf'un kendisini tanıtması, daha önceki bölümlerde sorduğumuz bir sorunun tekrar gündeme gelmesine sebep olmaktadır. Yusuf kardeşleriyle üç kere karşılaşmıştır. İlk karşılaşmalarında onları alıkoyacak, geçmişte yaptıklarının hesabını soracak, hatta hiçbir tehlike olmadan gidip ailesini yanına getirecek yahut kendisi oraya gidip yerleşecek kudretteydi. Ama o bunlardan hiçbirini yapmamış, kendini tanıtmayı üçüncü karşılaşmalarında yapmıştır. Yusuf'un bu davranışının mutlaka bir sebebi olmak zorundadır.

Hemen şunu belirtelim ki Yusuf'a o şekilde davranmayı Yüce Allah emretmiştir. Bir önceki karşılaşmalarında kardeşini alıkoyma yönteminin Yüce Allah tarafından Yusuf'a bildirildiği كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ *"İşte bunu Yusuf için biz planladık"* (Yusuf 76) cümlesinden anlaşılmaktadır. Yüce Allah bununla kardeşini alıkoyma hedefine ulaşmasını istemiş ve ulaşmıştır da. Yusuf'un kardeşini alıkoyması Yusuf için değil Yakup içindir. Eğer Yüce Allah Yusuf'a kardeşini alıkoyma imkânı vermeseydi, onlar bu kardeşin başına da bir şeyler getirecek ve yine yalanları ile babalarını kandıracak, münafıklıklarına devam edeceklerdi. Yakup'un onların münafık olduğuna dair elinde hiçbir delil bulunmamaktadır. Söyledikleri yalanlarının aksini ispatlama imkânı yoktur. Yapabileceği tek şey güzel sonucu beklemektir. O da her iki oğlunun kayıp haberi kendisine verildiğinde bunu ifade etmiştir (Yusuf 18 ve 83). Onların babalarına söylediği yalanları ortaya çıkarmak, yüzlerine geçirdikleri maskeleri sıyırmak sonraki resul olarak Yusuf'a yüklenmiş bir görev olmuştur. Evet Yakup her iki oğluyla ilgili kendisine söylenen yalanlara inanmamıştır ama bunların yalan olduğunu ortaya koyacak herhangi bir delile de sahip bulunmamaktadır. Bu yüzden oğulları hakkında iki defa yanılmıştır. Sonunda onlar hakkındaki tüm ümitlerini yitirmiştir ama ümitlerini yitirmesi de bir ispata bir delile dayanmamaktadır. İşte bu deliller Yusuf tarafından oluşturulmuştur. Bunun için Yusuf ilk seferde kim olduğunu söylememiş, bunun için babasını yıllarca kendisinden haberdar etmemiş, bunun için Yüce Allah'ın yönlendirmesini beklemiştir.

Tüm bu bekleyiş Yüce Allah'ın kimi tercih ettiğinin anlaşılmasından başka bir şey değildir. Yusuf'un bu kadar bekletilmesi Yüce Allah'ın tercihlerinde rol oynayan şeyin kulun davranışları, Yüce Allah'a bağlılık ve teslimiyeti, Yüce Allah'a güvenip vahye uygun yaşamasından başka bir şey olmadığını göstermekten başka bir şey değildir. Resul oğlu olmanın bile kimseye bir ayrıcalık kazandırmayacağını, asıl olanın sorumlu davranmak yani takva ve vahye uygun davranışlar olduğunu, Yusuf vesilesiyle önce

kardeşlerine sonra tüm kullarına bildirmek içindir. Nitekim Yusuf olayların arka planında bunun olduğunu söylemektedir. قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ۖ إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ *"Allah bize lütfetti. Çünkü Allah kesinlikle sorumlu davrananların ve sonucu (Allah'tan) bekleyerek Muhsin olan kimselere karşılık vermemezlik yapmaz."* Yüce Allah'ın tercihlerini yönlendiren tek şey kulların Muhsin olmasından başka bir şey değildir. Yusuf, Yüce Allah'ın lütfuna sadece Yakup'un oğlu olmasından dolayı ulaşmamıştır. Hayır o Muhsin (Yusuf 22, 36 ve 56) ve Sıddık (Yusuf 46) olduğu için Yüce Allah'ın ödülü ile karşılaşmıştır. Daha yolun en başında babası ona ***"Rabbin seni zorlu bir süreçten geçirecek"*** (Yusuf 6) demiştir. Bu zorlu süreçten başarıyla geçmek tamamen onun elindedir. Bunun için her ne durumda olursa olsun tercihini Yüce Allah'ın dininden yana yapması, tertemiz bir yürekle Allah'a teslim olması gerekmektedir. İşte o bunlardan dolayı Yüce Allah'ın resulü olmuştur.

Kardeşleri ise resul oğlu olmanın, güçlü kuvvetli olmanın (Yusuf 8), hatta annenin bu tercihler üzerinde etkili olmasını istemişlerdir. Yüce Allah'ı bir şeye zorlayabileceklerini zannederek haşa Onunla güreşe tutuşmuşlardır. Kendilerince Allah'ı kendilerini tercih etmeye mecbur bırakacaklarını zannetmişlerdir.

Onların derdi baba sevgisi falan değil Yüce Allah'ı kendilerini tercih etmeye zorlamaktır. İç dünyalarındaki bu gerçeği yüzlerindeki maske sıyrılınca kendileri ifade edeceklerdir.

Yusuf 12/91

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ

"Tallahi, Allah bize rağmen seni tercih etmiş. (Bu) Kesinlikle Biz yanlış davrananlar olduğumuz içindir.

"Allah bize rağmen seni tercih etmiş" işte ta başından beri dertleri buydu. Yüce Allah'ın onlara rağmen Yusuf'u tercih etmemesini sağlamak. Yusuf suresinde bu ayet dururken tefsir ve meal müelliflerinin Yusuf kıssasını, babalarının sevgisini kendilerine çekmek isteyen kardeşler temeli üzerine bina etmesi anlaşılır gibi değildir. Bu ayette babalarının bir tercihinden değil Yüce Allah'ın bir tercihinden bahsetmektedirler. En başından beri de elde etmek istedikleri şey Yüce Allah'ı kendilerini tercih etmeye mecbur bırakmaktır.

Yüzyıllar sonra kendilerini İsrail oğulları diye tanıtan bu oğulların soyları, Yüce Allah'ın Musa'ya verdiği vahyin içine atalarının bu yöndeki

çabalarını Yüce Allah'ın bir kuralıymış gibi koyacaklar ve Resullüğün ilk evlada yani en büyük evlada göre şekillendiğini söyleyeceklerdir.

Yusuf 12/92

قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

Yûsuf dedi ki: "Bugün size günahınızdan dolayı kınama yok. Allah sizi bağışlayacaktır. O, merhametlilerin en merhametlisidir.

Genelde ayette geçen ve Yusuf tarafından söylenen لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ *"bugün size kınama yok"* cümlesi Yusuf'un onları affettiği şeklinde anlaşılmıştır. Fakat ayetin devamında gelen يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ "sizi bağışlayacak olan Allah'tır" cümlesinden herhangi bir affın olmadığı anlaşılmaktadır. Yusuf'un bağışlayacağı şey sadece kısas cezasıdır. Onlar Yusuf'u hadım etmişlerdir. Bu suç kesinlikle kısas gerektirir. Yusuf onlara kısas cezası uygulanmasından vaz geçebilir. Ama bu hem o suçlarının hem de diğer suçlarının bağışlanmış olduğu anlamına asla gelemez. Yusuf'un onlara "bugün size kınama yok demesi" ise tüm suçlarının tespiti için tarafların hepsinin bir araya gelmesini gerekli kılmasındandır. Yusuf onları sadece kendisini hadım ettikleri için alıkoyabilir ve hatta kısas cezası uygulayabilir. Onun bu cezayı onlardan kaldırması demek tüm suçlarının Allah tarafından affedildiği anlamına asla gelemez. İşte bu yüzden Yusuf kısas cezası uygulamamış ama onları affedecek olanın kendisi değil Yüce Allah olduğunu söylemiştir.

GÖMLEK

Yusuf 12/93

اذْهَبُوا بِقَمِيصِى هٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِى يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِى بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ

Bu gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki, gözleri açılsın ve bütün ailenizi bana getirin" dedi DİB meali).

Daha önceki bölümlerde 84.ayeti incelerken Yakup'un gözlerinin hiçbir şekilde kör olmadığını ya da bir hastalığa tutulmadığını söylemiştik. Oysa geleneğin anlattığı Yusuf kıssasında en dramatik sahnelerden birisi de kör olan Yakup'un Yusuf'un gömleğiyle gözlerinin açılmasıdır. Evet geleneksel Yusuf kıssası Yakup'un gözlerinin kör olduğunu kolaylıkla kabul etmiştir ama kör olan gözlerin bir gömleğin yüze sürülmesi ile tekrar görmeye başlamasını bu kadar kolay kabul edememiştir. Çoğunlukla Yüce Allah'ın bir mücizesi denilerek akli soruların dışlandığı bu olay, birçok insanın meseleyi sorgulayarak anlamasının önüne geçmiştir. Hatta birçok çağdaş yazar bir gömleğin göze sürülerek görme yetisinin yeniden kazanılmasının bilimsel açıklamalarına bile girişmiştir. Tüm bu çabalar elbette ki Yakup'un kesin olarak kör olduğu ön kabulünden dolayı olmaktadır. Yüce Allah'ın ne dediğini anlamak için yine onun kelimelerine tutunmak yerine, eskilerin kelimelere verdiği manalar, İsrailiyat ve rivayet üzerinden Yüce Allah'ın ayetlerini şekillendiren tefsirler sorgulamadan, araştırmadan kabul etmek ne yazık ki din olmuş ve Kur'an kelimeleri bunlar üzerinden anlamlandırılmıştır.

Aslında ayette geçen birçok kelimenin üzerinde daha önce durmuştuk. Fakat konunun önemine binaen tekrar durmamızda fayda olduğu açıktır.

*قمص Kelimesi bildiğimiz gömlek demektir. Giyilebilen şeyler için kullanılan تقمصه fiili, onu giymeyi anlatır.*و قمص البعير يقمص *Fiili ise devenin kızışması, dişisinin üzerine atlaması manasına gelmektedir. Ke-*

limesi ise, tuttuğunda deveyi kıvrandıran ve yerinde duramaz hale getiren bir tür hastalıktır.[352]

Tepinmek, koşmak, sallamak, gömlek yapmak, rol yapmak, başkasını canlandırmak, taklit etmek,[353]

Hayvan iki ellerini (ön ayaklarını) beraber kaldırıp beraber koyarak hamur yoğurur gibi geveleyerek yürümek, deve vs sıçramak ürküp kaçmak, bir şeyden nefret edip yüz çevirmek, denizin dalgası gemiyi şuraya buraya oynatıp çalkalamak, ırgalamak, su üzerinde uçan bir çeşit sivrisinek, küçük sinek, yumurtadan henüz çıkmış çekirge.[354]

Birkaç bölüm önce bu ayette geçen اذْهَبُوا fiilinin anlamlarının, gitmek, yürüyüp gitmek, geçip gitmek, yolculuğa çıkmak, yok olup gitmek, görüşünde olmak, unutmak, ihmal etmek, terk etmek, bırakmak, görmezlikten gelmek şeklinde olduğunu belirtmiştik.

Bu açıklamalardan sonra ayetin başındaki اذْهَبُوا بِقَمِيصِى هٰذَا bu ibarenin anlamının *"şu bana olan nefretinizi terk edin"* şeklinde olması daha isabetli olmalıdır.

Ayette geçen فَأَلْقُوهُ feelkutu fiili ى ق ل (l+k+y) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 146 kelime bulunmaktadır. Bu kelimenin Kur'an kullanımları; karşılaşmak,[355] karşılaşan,[356] karşılamak,[357] karşılanmak,[358] karşılaşma,[359] vermek,[360] verilmek,[361] selam vermek,[362] kulak vermek,[363] verip ihsan etmek,[364] sevgi vermek, sevmek,[365] sunmak,[366]

352 R.El İsfahani, El Müfredat KMS md.

353 Yrd. Doç. Dr İlyas Karslı, Yeni Sözlük. KMS md.s.1818

354 Arif Erkan, El Beyan, Büyük Sözlük. KMS md. s.1909

355 Bkz. Bakara 2/14, 76; Ali İmran 3/13, 155, 166; Enfal 8/41, 44; Kamer 54/12; Kehf 18/62, 74; Furkan 25/68; İsra 17/33

356 Bkz. Cuma 62/8; Tegabun 84/6; Kasas 28/61; İnşikak 69/29

357 Bkz. 21/103

358 Bkz. 25/75

359 Bkz. 40/15 – 6/31, 130, 154 – 7/51, 47 – 10/7, 11, 15, 45 – 13/2 – 18/105, 110 – 23/33

360 Bkz. 76/11 – 27/28

361 Bkz. 27/29 – 43/53 – 25/8 – 28/86 – 27/6

362 Bkz. 4/94

363 Bkz. 50/37 – 26/233

364 Bkz. 4/171

365 Bkz. 20/39 – 60/1

366 75/15

atmak, bırakmak,[367] atılmak,[368] atanlar,[369] karıştırmak,[370] korku salmak,[371] yerleştirmek,[372] göndermek,[373] vahyin gönderilmesi,[374] kavuşturmak,[375] istemek,[376] laf atmak,[377] kapanmak,[378] almak,[379] diline dolamak,[380] yön[381] anlamlarındadır.[382]

Ayette geçen ve aynı kök harflerinden türeyen وَجْهِ *veçhi* kelimesi Kur'an'da 78 defa geçmektedir. Yönelmek,[383] yüz,[384] rıza,[385] benlik,[386] Allah'ın zâtı,[387] uygun,[388] önce, başlangıç,[389] itibar[390] anlamlarında kullanılmıştır.[391]

Ayette geçen وَجْهِ أَبِى *vechiebî* tamlaması daha önce 9. ayette وَجْهُ أَبِيكُمْ *vechuebîkum* şeklinde geçmişti. Hatırlanacağı üzere 9. ayetteki konuşmaların şeytan tarafından yapıldığını söylemiştik. Şeytan o ayette söyledikleri ile bu kardeşlerin en büyüğüne nefreti aşılamış o da aynı zehri kardeşle-

---

367 Bkz. 7/107, 116, 117, 150 – 12/10, 96 – 20/20, 39, 65, 66, 87 – 26/32,43, 44, 45 – 10/80, 81 – 3/44 – 37/97 – 28/7 – 2/195

368 Bkz. 67/7, 8 – 25/13 – 41/40 – 17/39

369 Bkz. 26/43 – 7/115 – 77/5

370 Bkz. 22/53

371 Bkz. 8/12 – 3/151

372 Bkz. 16/15 – 31/10 – 5/64 – 15/19 – 38/34 – 50/7

373 Bkz. 73/5 – 40/15

374 Bkz. 54/25

375 Bkz. 41/35 – 28/80

376 Bkz. 16/87 – 4/90, 91 – 16/28

377 Bkz. 16/86

378 Bkz. 7/120

379 Bkz. 2/37

380 Bkz. 24/15

381 Bkz. 7/47

382 Mehmet Okuyan, Kur'an Sözlüğü LKY md.s.743

383 Bkz. 6/79 -16/76 – 28/22

384 Bkz. 2/149, 150, 177 – 3/106, 107 – 4/43, 47 – 5/6 – 7/29 – 18/29 – 47/27 – 51/29

385 Bkz. 6/52 – 2/115 – 13/22 – 30/38, 39 – 76/9

386 Bkz. 2/112 – 3/20 – 4/47, 125 – 6/79 – 7/29 – 10/105 – 30/38, 39

387 Bkz. 55/27

388 Bkz. 5/108

389 Bkz. 3/72

390 Bkz. 3/45 – 33/69

391 Mehmet Okuyan, Kur'an Sözlüğü VCH md.s.852

rine zerk etmiştir. Bu kardeşlerin bir nefrete büründüğü Yusuf tarafından 100. ayette bir kez daha gündeme getirilmektedir. أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِى وَبَيْنَ إِخْوَتِى "Şeytan benimle kardeşlerim arasını bozmuştu." Şeytan Yusuf ve kardeşlerinin arasını babalarının veçhini kullanarak bozmuştu.

Yusuf 12/9

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

Öldürün Yusuf'u veya herhangi bir kökten söküp atın onu, ki babanızın veçhi size geçsin. Ancak bundan sonra barışanlar kavmi olursunuz.[392]

Şeytan onları babalarının veçhinin kendilerine geçmesi ile aldatmıştır. Babalarının veçhi, Yakup'un şeref ve itibarından başka bir şey değildir. Babalarının şeref ve itibarı ise onun resullüğünden başka bir şey değildir. Tüm nefret ve kin, kurulan tuzaklar, oynanan oyunlar, yaptıkları tüm münafıklık hep babalarının şeref ve itibarının sadece kendilerine kalmasını istemelerinden kaynaklanmıştır. Yusuf kıssasında yaşanan tüm olayların temelinde Yakup'un veçhi yani resullüğünün Yusuf'a değil de kendilerine geçmesini isteyen kardeşler vardır.

Ayete mana vermeden önce يَأْتِ بَصِيرًا *yeuti basiran* ibaresindeki kelimelerin de anlamları üzerinde durmak faydalı olacaktır. يَأْتِ *Yeuti* kelimesi أ ت ى (e+t+y) kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 550 kelime bulunmaktadır. Kur'an'da bir hayli kullanımı olan bu kelime gelmek,[393] getirmek,[394] vermek,[395] yaklaşmak,[396] varmak,[397]

---

392 Ayetin son cümlesi "bundan sonra bir Salihler kavmi olursunuz" şeklinde de anlaşılabilir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken şey, savaşmamak, barış yapmak anlamına gelen salih kelimesinin kullanılmasıdır. İsrail oğulları kelimesinin anlamının "Tanrı ve insanlarla savaşıp yenen" anlamı göz önüne alındığında, bu ayet savaşın ne zaman başladığını göstermektedir. Şeytan, büyük kardeşe ilettiği vahyi ile bitmeyen bir savaşı başlatmış ve bu vahyi alan adamın soyu kendilerini İsrail oğulları şeklinde tanımlamışlardır.

393 Bkz. 6/34, 40, 47 – 18/77 – 7/138 – 20/126 – 2/210 – 27/38

394 Bkz. 19/27 – 26/89 – 67/30 – 20/133 – 27/21 – 17/88 – 14/11

395 Bkz. 3/148, 170, 180 – 23/60 – 7/144 – 48/16 – 57/21, 29

396 Bkz. 16/1

397 Bkz. 7/81 – 26/165 – 27/55 – 19/29

gitmek,[398] iftira atmak,[399] yapmak,[400] girmek[401] anlamlarında kullanılmıştır.

Ayette geçen بَصِيرًا *basiran* kelimesine gelince; bu kelime ب ص ر (b+s+r) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 148 kelime bulunmaktadır. Kelimenin Kur'an kullanımları; fark etmek, görmek,[402] gözetlemek,[403] göstermek,[404] ibret almak,[405] gören,[406] basiret, bilinç,[407] hakikat bilgisi,[408] görünen[409] şeklindedir.

Tüm bu açıklamalardan sonra ayetin anlamı şu şekilde olmalıdır.

Yusuf 12/93

اذْهَبُوا بِقَمِيصِى هٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِى يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِى بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ

Şu bana olan nefretinizi terk edin, babamın veçhi üzerinde içten davranın, hakikatin bilgisi gelecektir. Ve tüm ehlinizle bana gelin.

"Babamın veçhi içten davranın" demesi, Yusuf'un artık Yakup'tan sonra gelen resul olduğunun kardeşlerine de belli olmasından dolayı risalete itaat etmelerini istemesidir. Öte yandan bunu demesi; babalarının veçhi hakkında şeytanın vahyine tabi olmalarından vazgeçmelerini istemesi anlamına da gelmektedir. Çünkü bu veçhin kendilerine geçmesi gerektiğini söyleyen şeytandır. Artık Yusuf resul olduğuna göre babalarının veçhi ona geçmiş demektir. İşte Yusuf'un *"babamın veçhinin üzerine kapanın"* demesi, bana itaat edin anlamına gelmektedir. Kapanın demesi Yüce Allah'ın dininden başkasına kendinizi kapatın ve itaat edin anlamındadır.

Bu ayete bu bölümün başına aldığımız DİB meali gibi, "Bu gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki, gözleri açılsın ve bütün ailenizi bana getirin" şeklinde bir anlam vermek, 84. Ayette geçen وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ

398 Bkz. 26/10, 16 – 20/47
399 Bkz. 60/12
400 Bkz. 3/188 – 33/30
401 Bkz. 2/189
402 Bkz. 20/96 – 32/12 – 7/179, 195, 198 – 10/43 – 35/19
403 Bkz. 28/11 – 37/175, 179
404 Bkz. 70/11
405 Bkz. 51/20, 21 – 32/27
406 Bkz. 20/125 – 2/96, 110, 233, 265 – 3/15, 20, 156, 163 – 67/19 – 64/2 – 34/1
407 Bkz. 75/14
408 Bkz. 12/108 – 6/104 -7/203
409 Bkz. 10/67

veb'yeddet aynehu ibaresine verilen "gözlerine ak düştü" manasının bir sonucudur. Daha önce de belirttiğimiz gibi 85. ayet Yakup'un gözlerinde herhangi bir hastalığın bulunmadığının en büyük delilidir.

Ne yakup'un gözleri kör olmuştur ne de Yusuf babasına gözlerinin açılması için bir gömlek göndermiştir. Ayet Yusuf'un kardeşlerinden kendisine duydukları nefretten vazgeçmelerini ve resul olarak kendisine itaat etmelerinden bahsetmektedir.

Yusuf 12/93

اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ

Şu bana olan nefretinizi terk edin, babamın veçhi üzerinde içten davranın, hakikatin bilgisi gelecektir. Ve tüm ehlinizle bana gelin.

BUNAK

Yusuf 12/94

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّى لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ ۖ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ

Kervan (Mısır'dan) ayrılınca babaları, "Bana bunak demezseniz, şüphesiz ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum" dedi. (DİB meali)

Yukarıdaki ayet bu çalışmayı yaparken müracaat ettiğimiz 28 meal tarafından istisnasız, bu şekilde çevrilmiştir. Aynı zamanda kaynak olarak kullandığımız yaklaşık 17 tefsir ise ayette bahsedilenleri bir mucize olarak anlamış ve bu yönde rivayetler aktarmışlardır. Ayette bahsedilenlerin tek açıklamasının mucize olarak belirlenmesi, soru sormayı zorlaştırdığı gibi verilen mealleri eleştirmeye de engel olmaktadır. Sorulacak her soru ne kadar haklı olursa olsun Allah'ın gücünün mucize yaratmaya yetip yetmeyeceğini sorgulama şeklinde algılanacaktır.

Çünkü mucizedir!..

Mucize ise akli sorgulamayı değil, aklın her türlü ayartmalarına, karşı duruşlarına ve itirazlarına rağmen kalbi teslimiyeti gerekli kılmaktadır.

Mucize; ortaya konuluş şekliyle Yüce Allah'ın belirlediği her türlü tabiat yasasının, yine Onun tarafından yaratılmışlara konulmuş aşılması mümkün olmayan sınırların, tüm varlığa koyduğu kuralların yine Allah tarafından işlevsiz hale getirilmesidir. Geleneksel anlayışa göre mucize, Allah tarafından resul seçilenlerin Resullük delillerindendir.

Aslında tek başına bu anlayış bile sorgulanmaya değerdir.

Kur'an; hemen her sayfasında akla ve aklın işlevlerine dikkat çekmekte, hidayet bulmanın ve gerçeği anlamının yolunun aklı doğru kullanmakta yattığını söylemektedir. Kur'an'da en çok kullanılan kavramlar arasında akıl ve onunla ilgili kavramlar da vardır. *Taakkul, tezekkür, tedebbür,*

tefakkuh, tefekkür gibi birebir akılla ilgili kullanılan kavramların yanında, olayların aktarılış biçimi ve kıssaların anlatılması üzerinden aklın aktif bir şekilde kullanılması ile elde edilebilecek *vaz, nasihat, ibret, misal, örnek* kavramlarını da kullanmıştır. Dahası aklını en iyi kullananlar özel ilgi görmüş ve diğerlerinden ayrı olarak *Ulu'l Elbab, Rasihun, Alimun, Zi Hicr* gibi kavramlarla anılmıştır. Bunların tam tersi aklını kullanmayanlar daima yerilmiş, *fasıklığın, facirliğin, kafirliğin, münafıklığın* ve daha bilumum olumsuz davranışın kökeninde aklın doğru kullanılmamasının yattığı söylenmiştir.

İşte bu şekilde akla ve onun işlevlerine durmadan vurgu yapan bir mesajla kullarına resul gönderen Yüce Allah'ın, gönderdiği Resulün Resullük delili olarak aklı tamamen işlevsiz hale getiren mucizeleri belirlemiş olduğunun söylenmesi cidden sorgulanmaya değerdir.

Resullük delili olarak mucizeleri ileri süren ve bu yönde binlerce rivayeti delil getiren söylemin sorgulanmasının bu çalışma içinde yapılması mümkün değildir. Burada olayın bir başka yönüne dikkat çekmek istenmektedir.

Kur'an'da resullere atfen birçok mucizeden bahsedilir. Mesela, Musa'nın asası, Yed'i Beyza'sı ve denizin yarılması, İbrahim'in ateşlerde yanmaması, Meryem'in bakire olarak çocuk doğurması, İsa'nın beşikteki bebe iken konuşması gibi. Bu mucizelerin oluş biçimlerine baktığımızda hepsinin de en gerekli zamanda yani tam zamanında ve tam yerinde gerçekleştiği görülecektir. Yani mucizeler ya resulleri ve beraberindekileri muhtemel bir faciadan kurtarmak ya da kafirlik ve zulümde azgınlaşmış olanları durdurmak, onların tuzaklarının yenilemez olmadığını göstermek için mucizeler verilmiştir.

Mesela, Musa'nın asası ve elinin bembeyaz olması Firavun ve sihirbazlarının tuzaklarını boşa çıkarmak içindir. Denizin yarılması ise Musa ve kavmini muhtemel bir katliamdan kurtarmak içindir. İbrahim'i ateşin yakmaması onu ölüme terk etmemek, İsa'nın beşikte konuşması, kendisini babasız doğuran annesini zina iftirasından korumak içindir.[410] Yani her mucizenin arka planında bir gereklilik ve karşıdaki kafirleri aciz bırakacak bir farkındalık vardır. Musa için elinde tuttuğu ve sihirbazların sihrini yutan ejderhaya dönüşen asa bir gerekliliktir çünkü; o zaten iman ettiği için mucize görerek acze düşmesine ve bu yolla ikna olup iman etmesine gerek

[410] İsa'nın beşikte konuşması 19 Meryem 30 -31. Ayetlerinde geçmektedir. Fakat buna rağmen Meryem Yahudilerin iftirasına uğramaktan kurtulamamıştır. 4 Nisa 156 bu iftirayı konu almaktadır.

yoktur. Aynı asa Firavun ve onun destekçileri açısından ise, ne yaparlarsa yapsınlar Yüce Allah'ın galip geleceğini anlamalarına, güç ve servetlerine güvenip inat etmemelerine, Allah'ın gücü karşısında aciz olduklarını anlayıp iman etmelerine sebep olması gereken bir belge konumundadır. Bu yönüyle mucizeler inanan ya da inanmayan insanların gözü önünde onların şahit olabileceği şekilde gerçekleşmiştir.

Bu bölümde ele alacağımız ve yukarıdaki DİB meali gibi çevrilen ayette de Yakup'un bir mucizesinden bahsedildiği söylenmiştir. Meal ve tefsirlerimize göre, gözlerine ak düşmüş Yakup binlerce kilometre uzaktan bir koku duymuş, bu kokunun tahminen 25 yıl önce ergenlik çağına yeni girmiş bir çocukken kaybettiği Yusuf'un kokusu olduğunu anlamış ve bunu etrafındakilere bir mucize olarak söylemiştir. Yine tefsirlerimize göre bu mucize Yakup'un Resullük delilleri içerisinde sayılmıştır.

İşte bu tuhaf yaklaşımla ayete mana veren mealler ve tefsirler ikna edici olamamaktadır. Çünkü eğer binlerce kilometre uzaklıktan Yusuf'un kokusunu almak Yakup'un Resullük delili olan bir mucize ise, bunu Yakup'tan başka kimse anlamamış, Yakup'tan başka kimse Yusuf'un kokusunu koklamamıştır. Şu hâlde bu mucize kimi aciz bırakacak, kim için Resullük delili olacaktır. Zaten Allah resulü olan Yakup için mi?

Musa'nın asasının ejderhaya dönüşmesi çok büyük bir kalabalığın önünde gerçekleşmiştir. Ateşlere atılan İbrahim'in ateşten sağ olarak ve hiçbir şekilde etkilenmeden çıkmasına herkes şahit olmuştur. İsa beşikteyken annesiyle değil başka insanlarla konuşmuştur, denizin yarılmasını inanmayan Firavun taifesi de dahil binlerce kişi gözleriyle görmüştür.

Oysa yukarıya aldığımız ayete verilen DİB mealini doğru kabul ettiğimizde Yakup'a atfedilen bu mucize kimsenin anlamadığı bir mucize olmuş, nihayetinde bir sonraki ayette yanındakiler Yusuf'un kokusunu alıyorum diyen Yakup'a تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِى ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ *"Tallahi sen hala eski sapıklığının içindesin"* demişlerdir. Yani kimse etkilenmemiş, kimse acze düşmemiş, kimse ikna olmamıştır.

Öte yandan Kur'an'da anlatılan diğer mucizelerle kıyaslandığında, bu mucizenin herhangi bir gerekliliği de yoktur. Yani tam zamanında ve tam yerinde değildir. Yusuf ve diğer oğlu zaten kurtulmuştur, düşmanlık yapan oğulların içine düştükleri hainlik deşifre edilmiştir, kafile mutlu bir haberle babalarına dönmektedir. Yani böyle bir mucize ne olayların akışı itibarıyla ne Yakup'un içinde bulunduğu konum itibarıyla hiç de gerekli değildir.

Tüm bu tuhaflıkları fark etmeyen müfessirlerimiz, mucize olarak ortaya koydukları anlamları desteklemek için ise ayetlerle rivayetleri harmanlayarak şu açıklamaları getirmişlerdir.

> *Hak Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kervan, Mısır'dan çıkıp Ken'an diyarına yöneldiği zaman, Yakup, yanında bulunan, çoluk-çocuğuna, akrabalarına ve torunlarına, bana bunak demezseniz, inanın ki Yusuf'un kokusunu duyuyorum" demiştir. Bu konuşma onun kendi oğulları ile olmamıştır. Çünkü onlar, Yakup'un onlara, "gidin Yusuf'la kardeşinden bir haber arayın" (Yusuf 87) demesinin gösterdiği gibi, orada bulunmuyorlardı. Alimler bu mesafenin miktarı hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bunun, sekiz günlük veya on günlük mesafe olduğu söylendiği gibi, seksen fersahlık[411] bir mesafe olduğu da söylenmiştir. Yine alimler, o kokunun Yakup'a nasıl ulaştığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu cümleden olmak üzere Mücahid: "Bir rüzgâr esti ve bunun üzerine o gömleği havada dalgalandırdı. Böylece dünyaya cennet kokuları yayılmaya başladı. İşte bu koku Yakup'a ulaştı da o, cennetin kokusunu hissettiği zaman, dünyada olacak bir cennet kokusunun ancak onun gömleğindeki koku olacağını anladı. İşte bundan ötürü o, "inanın ki Yusuf'un kokusunu duyuyorum" dedi" demiştir. Vahidi senetli olarak, Enes b. Malik'ten Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etmiştir; "Yusuf'un, "şu gömleğimi götürün ve onu babamın yüzüne koyun. (O zaman) iyice görür bir hale gelir" (Yusuf 93) ifadesine gelince, Zalim Nemrut da, İbrahim'i ateşe attığı zaman, elinde cennetten alınma bir gömlek ve yaygı olduğu halde Cebrail İbrahim'in yanına geldi. O gömleği İbrahim'e giydirdi ve o yaygının üzerine oturtup, yanına oturup konuşmaya başladı. Daha sonra İbrahim bu gömleği İshak'a, o da Yakup'a, Yakup da Yusuf'a giydirdi. Yakup onu gümüşten bir mahfazaya koyarak, Yusuf'un boynuna bir muska gibi astı. Yusuf kuyuya atıldığı zaman işte bu gömlek (parçası) Yusuf'un boynunda asılı idi. İşte Yusuf'un "şu benim gömleğimi götürün" sözü bu manadadır. Bu meselenin izahı ise şöyle denilmesidir: Allah Teala bu kokuyu, Yakup'a mucizevi bir yol ile ulaştırmıştır. Çünkü böylesi uzak br mesafeden, bunun ona ulaşması, adetin (alışılmışın) hilafına bir şeydir. Binâenaleyh bu, mucize olur. O ikisinden birisinin mucizesi olma-*

---

411 Fersah bir ölçü birimi olarak kullanılmıştır. 1 Fersah genelde bir saatlik yola denk sayılmıştır. Bir zamanlar denizciler tarafından da kullanılmış olan fersah yaklaşık olarak 3 deniz mili olmaktadır. Bu da yaklaşık olarak 5685 m kadardır. Bunun yanında Arap fersahı 5760, Fars fersahı ise 6230 m dir. Buna göre rivayette bahsedilen 80 fersah yaklaşık olarak 460 km, 100 fersah ise 570 km civarındadır.

sı gerekir. Doğruya en yakın olan, Yakup'un ondan haber verip oğullarının da bu sözleri ile, yakışık almayan bir şekilde nitelendirmeleri sebebiyle Yakup'a has bir mucize olmasıdır. Böylece durumun, zikredildiği gibi olduğu ve bunun, Yakup'un bir mucize olarak meydana geldiği ortaya çıkmıştır.[412]

İşin içine gömleğin cennetten gelme, ateşte yanmayan![413] olduğu, Cebrail ve İbrahim'in karışması, gömleğin Yusuf'un boynunda bir muska gibi taşınması da girince Yüce Allah'ın ayetlerindeki kelimelere mana verenlerin, verdikleri manaları hangi anlayıştan kotardıkları daha iyi anlaşılmaktadır. Kur'an kelimelerine mana veren bu çarpık anlayışı besleyen rivayetler sadece bununla sınırlı değildir.

İbn es-Süddi babasından, o Mücahid'den şöyle demektedir: Yusuf onlara şöyle dedi: "Şu gömleğimi götürün de babamın yüzüne sürün, hemen görmeye başlayacaktır." (Mücahid) dedi ki: Yusuf kendi gömleğinin Yakup'a görmesini geri çevirmeyeceğini bilecek kadar Allah'ı bilen birisi idi. Ancak bu gömlek Yüce Allah'ın İbrahim'i ateşe atıldığında cennet ipeğinden giydirdiği bir gömlek idi. İbrahim bunu İshak'a vermişti. İshak'da Yakup'a vermişti. Yakup bu gömleği gümüş bir muhafaza içerisine yerleştirmiş ve bunu da Yusuf'un boynuna asmış idi. Çünkü Yusuf'a nazar değeceğinden korkuyordu. Cebrail de ona şunu bildirmişti: Gömleğini babana gönder. Çünkü onda cennetin kokusu vardır. Cennet kokusu ise bir hastaya veya bir belaya uğrayana değdi mi mutlaka afiyet bulur.

El-Hasen der ki: Eğer Yüce Allah Yusuf'a bunu bildirmemiş olsaydı, Yusuf babasının tekrar göreceğini bilemezdi. Yusuf'un gömleğini götüren kişi Yehuda idi. Yusuf'a: Üzerinde yalancıktan kan bulunan gömleğini babana götüren ben idim. Şimdi de onu sevindirmek ve tekrar görsün diye bu gömleğini de ona ben götüreyim, diyerek gömleği alıp gitti. Bunu da es-Süddi nakletmektedir.

"Bütün ailenizi de alıp bana getirin." Mısır'ı yurt edinmek üzere gelin. Mesruk dedi ki: O sırada erkek-kadın olmak üzere doksanüç kişi idiler.

---

412 F. Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.339

413 Son zamanlarda bir tarikat liderinin yanmaz kefen satma girişimlerine tüm ilahiyatçılar, Diyanet, İslami vakıflar şiddetle karşı çıkmışlardı. Fakat aynı çevrelerin cennetten gelme ateşte yanmayan gömlek üzerinden Yusuf kıssasını şekillendirmiş olmaları, Yüce Allah'ın kelimelerine ateşte yanmayan gömlek rivayetleri üzerinden manalar vermiş olmaları gayet düşündürücüdür.

Şöyle de denilmiştir: Yusuf'un gönderdiği gömlek, arkasından yırtılan gömleğidir. Böylelikle zinadan korunmuş olduğunu Yakup'un bilmesini istemiştir. Ancak birinci görüş daha sahihtir.[414]

Aktarılan bu rivayetler, getirilen açıklamalar Yakup'un o kadar uzak bir yerden mucizevi bir şekilde Yusuf'un kokusunu duyması üzerine yapılmıştır. Tuhaf olan şudur ki, mucizeden bahsettiği söylenen ayetin kelimelerine hiç bakılmamıştır. Ayete biraz dikkatli bir şekilde bakılsaydı, Yüce Allah'ın kelimelerine bu manaların verilmesinin imkansızlığı rahatlıkla görülecekti. Peşinen kabul edilen rivayetlere Yüce Allah'ın kelimeleri kurban edilmiştir. Dediğimiz gibi bugün elimizde bulunan Kur'an meallerini yazan müellifler, kelimelere anlam yüklerlerken arka planında bu rivayetlerin olduğu anlamları tercih etmişlerdir. Hatta bu uğurda kelimelere ne Kur'an'da ne sözlüklerde olmayan manalarını yüklemekten bile çekinmemişlerdir.

Yüce Allah'ın kelimelerini anlamanın tek yolu yine onun kelimelerine tutunmaktır.

Ayette geçen ve tüm meal ve tefsirler tarafından "eğer bana bunak demezseniz" şeklinde çevrilen لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُون *levla en tüfennidun* bu cümlede geçen تُفَنِّدُون *tufennidun* kelimesi ف ن د (f+n+d) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş sadece bir kelime bulunmaktadır.

Biraz önce alıntı yaptığımız müfessirler yukarıdaki rivayetleri aktardıktan sonra ayette geçen لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُون *levla en tüfennidun* ibaresi için şu açıklamaları getirmişlerdir.

لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُون *"Bana bunak demezseniz" ifadesine gelince: Ebu Bekr İbnü'l Enbari şöyle demiştir. Arapçada birisi hüzünlenip de aklı değişmeye başladığı zaman* اَفْنَد الرَّجُل *denilir. Yine bir insan, âlim iken cahil hâle düşüp de cehalet ona nispet edildiği, bunadığı zaman* فَنِد *fiili kullanılır. Esma'i'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: bir adamın saçma sapan sözleri çoğaldığı zaman, onun için "münfid" denilir. Keşşaf sahibi de: Arapçada* مُفْنِدةٌ عَجُوز *(bunak yaşlı kadın) denilmez, fakat* شَيْخٌ عَجُوز *(bunak ihtiyar adam) denilir. Çünkü zaten kadının gençliğinde dikkat çeken görüşleri yoktu ki yaşlılığında bunamış olsun demiştir. Binâenaleyh ayetteki bu tabirin manası, "Eğer sözlerimi, abuk-sabuk şeyler saymazsanız" şeklindedir.*[415]

414 Kurtubi, El Camiu Li Ahkami'l Kur'an c.9.s.391

415 F. Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.340

Bu alıntıda ilginç olan, kelimenin anlamları ile ilgili de rivayetlere başvurulmuş olmasıdır. Yani sanki müfessirin önünde Kur'an değil tarihi kazılardan çıkarılmış, üzerinde çok eskilere ait hiyerogliflerin bulunduğu eski bir taş tablet bulunmaktadır da onun deşifresine uğraşmaktadır. Aklına müracaat ettiği kişinin ise "Çünkü zaten kadının gençliğinde dikkat çeken görüşleri yoktu ki yaşlılığında bunamış olsun" yani kadın gençken de bunaktır demesi dikkatini çekmemiş, böylesine saçma bir görüş üzerinden kelimeye yüklenen anlamı kabul etmiştir. Oysa ayette geçen تُفَنِّدُون *tufennidun* kelimesi fiili muzari (geniş/şimdiki/gelecek zaman) kipinde, müzekker (erkek siga), cem'i (çoğul) muhatap bir kelimedir. Eğer kelimeye kök anlam olarak bunamak, abuk sabuk konuşmak anlamı üzerinden mana verilecekse bunun "siz bunarsınız/bunuyorsunuz/bunayacaksınız" şeklinde anlam verilmesi zorunludur. Cümlenin başında لَوْ "lev" (eğer) ve لَا "la" olumsuzluk edatlarının bulunması kelimeye olumsuzluk ve şart anlamları katmaktadır. Bu durumda cümlenin anlamı لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُون *"eğer siz bunamamışsanız"* şeklinde olması gerekmektedir. Bunun yanında cümlenin içinde "demezseniz" şeklinde bir kelime de bulunmamaktadır. O halde nasıl oluyor da لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُون *levla en tüfennidun* cümlesinden "bana bunak demezseniz" gibi bir anlam çıkmaktadır. Eğer Kur'an'da geçen kelimelerin bağlı bulunduğu zaman kipi, tekil ve çoğul olduğunun, erkek ve dişi olduğunun bir anlamı yoksa, cümlenin içinde eksik bırakılmış ve başkaları tarafından tamamlanması gereken kelimeleri varsa, bu Allah'ın kitabı olabilir mi? Dahası kelimelerin anlamlarında olmayan manalar insanlar tarafından kelimelere yüklenmediği takdirde Kur'an anlaşılmayacaksa ve mutlaka rivayetler Kur'an'a anlam verecekse, rivayetler ve kelimelere olmayan manalar yükleyenler Kur'an'dan daha değerli olmalıdır.

Bu nasıl bir cesarettir ki Yüce Allah kelimeler gönderiyor ve kelimelerini kendisinin açıkladığını bildiriyor[416] ama insanlar Allah'ın kelimelerini evirip çevirerek bambaşka anlamlara sokuyor. Dahası bu nasıl bir cesarettir ki eskilerin yaptıkları hatalar hiç düşünülmeden tekrarlanarak meal ve tefsir yazılıyor. Yüce Allah her meselede güvenilip yardım dilenecek yegâne mercidir.

ف ن د (f+n+d) Kök harflerinden anlam yelpazesi oldukça dar kelimeler türemiştir. تَنْفِيد *tenfid* İnsanı zayıf görüş anlamındaki فَنَد *fend'e* nispet etmektir. اِفْنَاد *ifnad* İnsanda görüş zafiyetinin belirmesidir. فِنْد *find* Dağ tepesi, bu anlamdan adama da فِنْد denir.[417]

---

416 11 Hud 1

417 R. El İsfahani, El Müfredat FND md.

- فَنِد اَاشَّخْصُ - فَنَدًا ..... *Bunamak, yaşlılıktan dolayı görüşü zayıflamak, saçmalamak.*
- لاَ تَسْمِعْ اِلَى مَا يَقُولُ فَقَدْ فَنِدَ .... *Dediğine kulak asma o saçmalamış.*
- فَنَّدَ اَلشَّىءَ تَفْنِيدًا ..... *Zayıflamak, iptal etmek, geçersiz kılmak, görüşünü yanlış bulmak, çürütmek, terbiye etmek.*
- فَنَّدَ القآضِى كُلَّ الحُجَجِ التى قُدِّمَتْ لِلْمَحْكَمَةِ..... *Hakim mahkemeye sunulan bütün delilleri çürüttü.*
- تَفَنَّد الرجلُ - تَفَنُّدًا ..... *Pişman olmak, pişmanlık duymak, hatalı görüşünden pişmanlık duymak.*
- فِنْدٌ ..... *Dal, ağaç dalı.*

Kelimenin anlamlarını da verdikten sonra ayette geçen لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُون *levla en tüfennidun* ifadesine meal ve tefsirler tarafından verilen "eğer siz bana bunak demezseniz" anlamının asla doğru olmayacağını rahatlıkla söyleyebiliriz. Kaldı ki daha önce de belirttiğimiz gibi cümlenin içinde "bana demezseniz" anlamı verebileceğimiz herhangi bir kelime yoktur. Cümleye meal ve tefsirlerin verdiği "eğer bana bunak demezseniz" şeklinde bir mana verilebilmesi için ayetin metninin لَوْلا اَنْ تَقُول عَنِّى فَنَدًا şeklinde olması gerekmektedir. Ama Yüce Allah tefsir ve meal yazarlarının kafalarındaki anlamı ifade edecek şekilde değil, bu لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُون *levla en tüfennidun* şeklinde göndermiştir.

Tüm bu açıklamalardan sonra ayette geçen لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُون *levla en tüfennidun* ifadesine kök anlamları önceleyerek ve ayette geçtiği şekliyle, yani; muzari, cem'i, müzekker, muhatap olarak şu manalardan birinin tercih edilmesi gerekmektedir.

- Eğer siz bunaklık yapmazsanız/yapmıyorsanız/yapmayacaksanız.
- Eğer siz saçmalamazsanız/saçmalamıyorsanız/saçmalamayacaksanız.
- Eğer siz geçersiz yapmazsanız/yapmıyorsanız/yapmayacaksanız.
- Eğer siz hatanızdan pişmanlık duymazsanız/duymuyorsanız/duymayacaksanız.

Ayetin sonunda gelen لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُون *levla en tüfennidun* ifadesine bu anlamlardan hangisinin tercih edileceği ancak diğer kelimelerin de net bir şekilde anlaşılmasıyla belirlenecektir. Fakat ayetin sonunda gelen bu ibareye yukarıda belirttiğimiz anlamlardan hangisi tercih edilirse edilsin ayetin diğer kelimelerinin de meal ve tefsirlerin verdiği manaların dışında olduğu anlaşılmaktadır.

KOKLUYORUM

Tüm meal ve müfessirler tek bir istisna dahi olmadan ayette geçen لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ *le ecidu riha Yusuf* ibaresini "Yusuf'un kokusunu alıyorum" manasına geldiğini söylemişlerdir. Onların kelimelere yükledikleri manalara göre لَأَجِدُ *le ecidu* kelimesi "alıyorum, hissediyorum" anlamına gelmektedir.

لَأَجِدُ *le ecidu* Kelimesi و ج د (v+c+d) kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 107 kelime bulunmaktadır.

وُجُود *Var oluş, yoktan var olma ve hazır bulma anlamlarındadır. Bunun da birkaç çeşidi vardır.*

- *Beş duyu organından biriyle bulmak ve var olmak. Zeydi buldum, gördüm; şunun tadına baktım; bunun sesini duydum, sevdiğini hissettim sözleri gibi.*
- *Doğal ihtiyaç ve kuvvetiyle bir şeyin varlığını anlamaktır; Tokluğu buldum, doydum sözü gibi.*
- *Doğal savunma yoluyla bir şeyin varlığını anlamaktır. Üzüntü ve öfkenin varlığını anlamak gibi.*
- *Akıl veya akıl vasıtasıyla bir şeyin varlığını anlamaktır.*[418]

Ayrıca fiil olarak bu kökten, çok sevmek, aşırı derecede sevmek, kızmak öfkelenmek, mal sahibi olmak, zengin olmak, bulmak, görmek, bilmek, temin etmek, sağlamak, keşfetmek, vecde kapılmak, cezbeye dalmak, bulunmak, âşık olma belirtisi göstermek, üzülmek, kederlenmek, dert yanmak anlamlarına gelen kelimeler türemiştir.[419]

Hemen belirtelim ki bu kelimenin Kur'an'daki 107 kullanımından hiçbiri koku bulmak ya da sadece burunla bir şeyi bulmayı yani koku al-

---

418 R. El İsfahani, El Müfredat VCD md.

419 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük VCD md.s.2074

mayı ifade eder şekilde gelmemiştir. لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ *le ecidu riha Yusuf* ifadesine Yakup'a atfedilerek "Yusuf'un kokusunu duyuyorum" şeklinde anlam verilmesi şöyle bir durumun da ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Eğer Yakup, biraz önce tefsirlerden yaptığımız alıntılarda olduğu gibi, kervan Mısır'dan ayrılınca Yusuf'un gömleğinden yayılan kokuyu duymuşsa, bu kokuyu kervan kendisine gelinceye kadar duyması gerekmektedir. Bunun yanında, eğer bu koku hava ya da rüzgar yoluyla ona ulaşmışsa diğer insanların da bu kokuyu duymuş olması gerekmektedir. Hele bu bir mucize ise kesinlikle diğerlerinin de bu kokuyu almış olması şarttır. Şu hâlde havadan yayılan kokuyu alan Yakup'un yanındakilere "bana bunak demezseniz ben Yusuf'un kokusunu alıyorum" şeklinde değil de "ben Yusuf'un kokusunu alıyorum, siz de alıyor musunuz?" şeklinde konuşması gerekirdi.

Bunun yanında eğer bu koku rüzgâr yolu ile Yakup'a ulaşmışsa, o kokunun kervan Mısır'dan ayrılır ayrılmaz değil, rüzgârın hızına göre en az 24 saat sonra alması gerekirdi. Oysa ayete dikkatli bakıldığında وَلَمَّا edatıyla başladığı görülecektir. Ayetin başında gelen وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ cümlesi "Kervan ayrıldığında" anlamına gelmektedir. Yani koku Yakup'a rüzgâr hızıyla değil ışık hızıyla gelmiş olmaktadır.

Hepsinden öte Yakup zaten hiçbir zaman Yusuf'un öldüğüne inanmamıştır. İnanmadığı için üçüncü kez Mısır'a giden oğullarına "gidin Yusuf ve kardeşini araştırın" (Yusuf 87) demiştir. Kıssayı Yusuf'u kurt yedi üzerinden anlamlandıran müfessirler kendi çıkmazlarıyla karşılaştıklarında, olayı mucize diyerek hiç kimsenin müdahale edip soru soramayacağı bir sahaya taşımış, böylelikle kıssayı aklen anlamanın imkanlarını yok etmişlerdir. Çünkü mucize denince artık aklın üreteceği hiçbir sorunun geçerliliği kalmamaktadır.

Yakup bir Allah resulüdür. Daha surenin en başında Yusuf'a kendisinden sonra gelecek resul olacağını o bildirmiştir. Bu Yüce Allah'ın emridir ve bunun gerçekleşmeyecek olması mümkün değildir. Bunu herkesten daha iyi bilen Yakup'un Yusuf'un öldüğüne, resul olmadığına, kaybolup gittiğine inanması asla mümkün değildir. Yusuf'un kokusu Yusuf'un varlığının habercisidir!.. Yakup'un bu habere de ihtiyacı yoktur çünkü zaten bilmektedir. Sadece Yusuf'un ölmediğini değil Mısır'da olduğunu bile bilmektedir. Değilse "gidin Yusuf ve kardeşini araştırın" (Yusuf 87) diyerek oğullarını üçüncü kez Mısır'a yollamasının hiçbir anlamı kalmamaktadır. Eğer Yusuf'un ölmüş olduğuna inanmış olsaydı hiç bunu der miydi?

Garip hem de çok anlamsız olan bir durum da لَأَجِدُ *le ecidu* kelimesinin başında gelen ل harfinin kelimeye kattığı kesinlik anlamının Yakup'a hiç yansımamış olmasıdır. لَأَجِدُ Kelimesinin başındaki ل harfi zımnen anlama vallahi şeklinde yemin anlamı katmaktadır. Bu harfin anlama yaptığı katkıyı göz önüne alarak لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ cümlesine anlam verdiğimizde "vallahi Yusuf'un kokusunu alıyorum" şeklinde olmak durumundadır. Şu halde Yakup vallahi diyerek yemin ettiği kokudan emin değildir ki etrafındakiler "eğer bana bunak demezseniz" şeklinde bir özür beyan etmektedir. Hem resul olacak, hem Yüce Allah onun için tüm yasalarını bir üst yasayla bozacak hem de yaşadığı mucizeden emin olmayan bir resul edasıyla "bana bunak demezseniz" diyecek. Müfessirlerimizin Yüce Allah'ın tertemiz kelimelerine hastalıklı zihinlerindeki manaları vererek, Yakup gibi bir Allah resulüne uygun gördükleri karakter işte böylesine zayıf ve aciz bir karakterdir. Kendilerinin giymeye asla razı olamayacakları acziyet ve şüphe gömleğini tefsir ve meal adı altında Yakup'a giydirmektedirler.

Neresinden bakılırsa bakılsın asla bir tutarlılığı olmayan bu yaklaşım biçimleri ne yazık ki hep kabul gören anlayış olmuş, sonuçta tüm meal ve tefsirler arka planında bu yaklaşım biçimleriyle oluşmuştur.

İncelediğimiz لَأَجِدُ *leecidu* kelimesine yüklenen anlam hep Yusuf'un kardeşlerine babasının gözlerinin açılması için gömleğini verdiği kurgusu üzerinden verilmiştir. Oysa daha önceki bölümde Yusuf'un herhangi bir gömlek vermediğini ortaya koymuştuk.

Yusuf 12/93

اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ

Şu bana olan nefretinizi terk edin, babamın veçhi üzerinde içten davranın, hakikatin bilgisi gelecektir. Ve tüm ehlinizle bana gelin.

İncelediğimiz ayette üzerinde durulması gereken başka bir husus, ilk cümlenin ortaya çıkardığı durumdur. Ayetin başlangıç cümlesi وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ *"kervan ayrılınca babaları dedi ki"* şeklinde çevrilmiştir. Bu çeviri ortaya şöyle bir sorunun çıkmasına neden olmuştur. Bu anlama göre cümlenin وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ *"kervan ayrıldığında"* kısmında geçen *"kervan"* kelimesinden kast edilen Yakup'un oğullarıdır. Bir ayet önce kardeşler Yusuf'un yanında olduklarından ayrılanların onlar olduğu çıkarımı ya-

pılmıştır. Zaten bir önceki ayet Yusuf'un onlara "tüm ehlinizle bana gelin" demesiyle bittiğinden bu çıkarım doğru bir çıkarımdır. Yani aslında وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ cümlesi *"Yakup'un oğulları Mısır'dan ayrıldığında"* demek istemektedir. Bu cümlenin devamında gelen قَالَ أَبُوهُمْ "onların babası dedi ki" cümlesinden anlaşılan ise "onların Filistin'deki babaları dedi ki" şeklinde anlaşılmıştır. Bu durumda cümlenin tamamından وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ *"Yakup'un oğulları Mısır'dan ayrıldığında, O an Filistin'de olan babaları dedi ki"* şeklinde anlaşılmıştır. Yani Mısır'dan ayrılanların Filistin'deki[420] babaları dedi ki.

Elbette bu durum *"kime dedi"* sorusunu beraberinde getirmiştir. Bir bölüm önce tefsirlerimizden yaptığımız alıntılarda Yakup'un *"ben Yusuf'un kokusunu alıyorum"* cümlesini o an Mısır'da olan oğullarının çocukları haricinde kalan aile efradına yani torunlarına söylediği belirtilmişti. Oysa eğer torunlarına söylemiş olsaydı أَبُوهُم *ebuhum* şeklinde bir kelimeye ihtiyaç yoktu.

Mesela, 6.ayette Yakup أَبُو kelimesini hem babası hem dedesi için kullanmıştır. Yine bakara suresinin 133.ayetinde Yakup'un oğulları, hem dedeleri (İshak), hem dedelerinin babası (İbrahim), hem de dedelerinin kardeşi yani büyük amcaları (İsmail) için أَبُو *ebu* kelimesini kullanmışlardır.

Yani Yakup da kendisinden sonraki tüm nesli için أَبُوهُم konumundadır. İşte bu durum ayette geçen أَبُوهُم *ebuhum* kelimesinin Yakup'u değil de başka birini kast ettiğini göstermektedir. Çünkü eğer ayette konuşan Yakup olsaydı, kime konuştuğunun da belirtilmesi gerekirdi.

ابو kelimesi aynı kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da 28 tanesi Yusuf suresinde olmak üzere bu kökten türemiş 117 kelime bulunmaktadır. أبو *Ebu* kelimesi, baba demektir. Bir şeyin, icat, ıslah ve zuhuruna sebep olan herkese baba adı verilir. اَبُو الاَضْيَاف Misafirlerin babası, اَبُو الْحَرْب savaşın babası gibi. Amca ile baba beraber ve anne ile baba beraber اَبَوَيْن (iki baba) diye adlandırılır. Aynı şekilde dede ile baba beraber *"ebeveyn"* sayılır. Mesela Bakara 2/133 ayetinde Yakup'un çocukları, İsmail onların babalarından biri olmadığı halde onu "ebu" baba olarak nitelemişlerdir. Bu mana gözetilerek insanın öğretmenine de baba denmiştir.[421]

---

420 Birinci kitabın başlarında Yakup ve oğullarının yaşadığı yerin Filistin değil Mescidi'l Haram bölgesi olduğunu ortaya koymuştuk.

421 R. El İsfahani, El Müfredat EBY md.

- اَبَا فُلَانٌ فُلَانًا – اُبُوًّا - اَبْوًّا ..... *Baba olmak, babalık yapmak, eğitmek, yetiştirmek.*
- مَا لَهُ اَبٌ يَأْبُوهُ ..... *Ona babalık yapacak kimse yok.*
- تَأَبَّى فُلَانٌ تَأَبِّيًا ..... *Baba edinmek, babalık iddiasında bulunmak.*
- تَأَبَّى اليَتيمُ لِنَفْسه اَبًا ..... *Yetim kendisine bir baba edindi.*
- اَبٌ (ج) اباء - اَبُون ..... *Baba, dede, peder, papa*
- اَبُو اَدْرَاصٍ ..... *Ahmak*
- اَبُو البيت ..... *Ev sahibi*
- اَبُو الرَّعْلة ..... *Kurt*
- اَبُو الكَرم ..... *Cömert, saygın, muhterem.*[423]

Bu kelimenin Kur'an kullanımlarına bakıldığında ise baba anlamından daha çok iyi ya da kötü önderler, liderler anlamında kullanıldığı görülecektir. Mesela Tebbet suresinde geçen أَبِى لَهَبٍ "alev babası" kelimesi bilinen manadaki biyolojik bir babalıktan değil, bir önderlikten bahsetmektedir ve anlamı cehenneme gireceklere önderlik yapacak olan anlamındaki "alev önderi" manasındadır.[423]

Maide 5/104

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ

Onlara: "Allahın indirdiğine ve Elçisine gelin" denildiğinde, babalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter" derler. Ya babaları bir şeyi bilememiş ve doğru yolu bulamamışlarsa?

Yine bu ayette iki defa geçen (آبَاؤُهُم ve آبَاءَنَا) baba kelimesinden kast edilenin de bilenen anlamdaki biyolojik baba olmadığı, daha öncesinde yol belirlemiş büyükler, atalar olduğu gayet açıktır.

---

422 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük EBV md.s.31

423 Ebu Leheb kelimesi ile ilgili çok daha detaylı bir çalışma için bkz: www.tuvavadisi.org

أَبُو Kelimesinin Kur'an kullanımları; yüz çevirmek,[424] geri durmak,[425] (biyolojik anlamda) baba,[426] ebeveyn,[427] soy, ata, önder, öncekiler, atalar[428] şeklindedir.[429]

Bu açıklamalardan sonra ayette geçen أَبُوهُم *ebuhum* kelimesinin anlamının "onların önderi" olmasında herhangi bir sakıncasının olmaması gerekmektedir. Tüm bu açıklamalardan sonra ayete öngördüğümüz mana aşağıdaki gibidir.

Yusuf 12/94

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّى لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ ۖ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ

Kervan ayrıldığında önderleri, "Eğer, siz beni geçersiz hale getirmezseniz, ben kesinlikle Yusuf'un Rih'ını (gücünü) yemin olsun elde edeceğim" dedi.

Ayette geçen أَبُوهُم *ebuhum* kelimesinin kast ettiği kişi Yakup değil, Yakup'un en büyük oğludur. Onlar birkaç ayet önce hadım ederek bir köle kervanına sattıkları Yusuf'un sadece Mısır'ın değil, tüm bölgenin en değeri yüksek kişisi olduğunu öğrenmişlerdi. Bu onlar için beklemedikleri, hiçbir şekilde tahmin edemedikleri bir şeydi. Onların aniden karşılarına çıkan bu sürprizden etkilenmemiş olmaları mümkün değildir. Yusuf'u son gördüklerinde, Yusuf'un onlar nazarındaki değeri şöyleydi:

Yusuf 12/20

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ

Onun eşsiz değerini kötüleyerek, sayılabilir dirhemlere sattılar. Zaten daha önce de onlar, onu bile bile küçümseyenlerden olmuşlardı.

Onlar Yusuf'u hadım edip köle olarak satmadan önce de küçümsemiş, hiçbir şekilde ona değer vermemişlerdi. İşte değer vermeyip küçüm-

---

424 Bkz 2/34 – 15/31 – 17/89, 99 – 20/56, 116 – 25/50 – 18/77

425 Bkz. 9/8, 32 – 2/282

426 Bkz. 6/74 – 9/114 – 18/82 – 19/28 – 21/52 – 26/70, 86 – 28/23, 25 – 33/40 – 37/85 – 4/11 – 6/87 – 9/23, 24

427 18/80 – 4/11 – 7/27 – 12/6, 99, 100

428 Bkz. 2/133, 200 – 6/91, 148 – 7/28, 70, 71, 95, 173 – 10/78 – 56/48 – 53/23 – 45/25 – 36/6 – 37/17, 69, 126 – 27/68 – 21/44, 53, 54 – 26/26, 74, 76 – 43/22, 23, 24, 29

429 Mehmet Okuyan, Kur'an Sözlüğü EBV md.s.49

sedikleri o Yusuf, hiç beklemedikleri zamanda, çok değerli bir konumda ve göz kamaştırıcı imkanların içinde karşılarına çıkmış, tahıl almak için önünde el pençe divan durdukları kişinin o değer vermedikleri Yusuf olduğunu öğrenmişlerdi. Bu durumun onları etkilememiş olması asla mümkün değildir. Nitekim etkilenmiş ve "Allah bize rağmen seni tercih etmiş" (Yusuf 91) diyerek etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Onlar Yusuf'un içinde bulunduğu konumun sorgulamasını dahi yapmamış, bunun kaynağının Yüce Allah olduğunu söylemişlerdir. Yani Yusuf'u Mısır'ın ve bölgenin en değerli kişisi haline getirenin, global bir kıtlığı yöneten kişi olarak görevlendirenin Yüce Allah olduğunu söylemişlerdir. İşte zaten onların öteden beri elde etmek istedikleri şey tam da Yusuf'un geldiği bu konumdu. Bu konumu elde etmek içim onu hadım etmiş, küçük kardeşlerine hırsız damgası vurmuş, babalarına durmadan yalan söylemişlerdir. Onlar planlarında tam başarıya ulaştıklarına inandıkları bir anda, aslında tüm çabalarının, tuzaklarının, yalanlarının boşuna yapılmış çabalar olduğunu anlamışlardı...

Anlamasına anlamışlardır ama acaba içlerindeki Resullüğü elde etme arzusundan vazgeçmişler midir?

Yıllarca yalan söylemiş, tuzak kurmuş, münafıklığı özümsemiş olmalarına rağmen kendilerini en doğruyu yapanlar olarak gören ve hatta resul olan babalarına *"babamız kesinlikle açık bir sapıklık içinde"* (Yusuf 8) demeyi bile göze alan bu kardeşlerin, birdenbire her şeyden vazgeçip düzgün birer insan olmaları mümkün değildir. Bunu çok arzulasalar bile içlerindeki kirleri temizlemeleri kesinlikle zaman alacaktır. Hele her şeyi planlayan, şeytanın vahyine göre hareket eden büyük kardeşin anında tüm yaptıklarından vazgeçmesi, tüm hainliğinin kalbindeki etkilerini kolayca temizlemesi mümkün değildir.

Nitekim öyle de olmuş daha Yusuf'un yanından çıkar çıkmaz, gözlerini büyüleyen Yusuf'un rıh'ını ele geçirme planları yapmaya başlamış ve bunun için yine kardeşlerin desteğini istemiştir.

Yusuf 12/94

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ ۖ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ

Kervan ayrıldığında önderleri, "Eğer, siz beni geçersiz hale getirmezseniz, ben kesinlikle Yusuf'un Rih'ını (gücünü) yemin olsun elde edeceğim" dedi.

Ayette geçen رِيحَ يُوسُفَ *"Yusuf'un Rıh'ı"* ifadesinde geçen رِيحَ kelimesi üzerinde birkaç bölüm önce durmuş Kur'an kullanımlarının; getirip götürmek,[430] rahmet,[431] güzel rızık,[432] Cebrail,[433] ruh,[434] vahiy,[435] rüzgâr,[436] koku,[437] güç,[438] Allah'ın lütfu[439] şeklinde[440] olduğunu belirtmiştik.

Ayette geçen رِيحَ يُوسُفَ *rîha yûsufa* ifadesinin anlamının *"Yusuf'un gücü"* olması daha isabetlidir. Büyük kardeş büyülenip gözlerini kamaştıran Yusuf'un gücünü elde etmeyi kardeşlerine teklif etmiştir. *"Eğer siz beni geçersiz kılmazsanız, yemin olsun ki ben Yusuf'un gücünü elde edeceğim"*

Bu ayet en azından büyük kardeşin eski planlarından vazgeçmediğini, hainlik ve münafıklığa devam edeceğini bildirmektedir. Çünkü diğer kardeşler onun bu teklifini kabul etmeyeceklerdir.

Yusuf 12/95

قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ

"Allah'a yemin olsun ki sen hala o eski sapıklığını devam ettirmektesin" dediler.

430 Bkz. 16/6 – 34/12
431 Bkz. 12/87
432 Bkz. 56/89
433 Bkz. 2/87, 253 – 5/110 – 16/102 – 19/17 – 26/193
434 Bkz. 17/85 – 4/171 – 15/29 – 21/91 – 38/72
435 Bkz. 42/52 – 16/2 – 40/15
436 Bkz. 3/117 – 14/8 – 69/6 – 54/19 – 41/6 – 38/36 – 33/9
437 Bkz. 55/12 – 56/89
438 Bkz. 8/46
439 Bkz. 58/22
440 Mehmet Okuyan, Kur'an Sözlüğü RVH md.s.385

MÜJDECİ

Yusuf 12/96

فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۖ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

Müjdeci gelip gömleği Yakub'un yüzüne koyunca gözleri açılıverdi. Yakub, "Ben size, Allah tarafından, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim demedim mi?" dedi. (DİB meali)

Daha önce işlediğimiz 84. ayette geçen وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ *feb'yeddet aynehu* ifadesine *"gözlerine ak düştü"* anlamı verilip bunun Yakup'un gözlerinin kör olduğu şeklinde açıklanması, ondan sonraki ayetlerde geçen kelimelerin hep o olaya dönük olarak anlamlandırılmasına neden olmuş ve hatta istenilen manayı elde etmek için ayetin Arapça metninde olmayan kelimeler sanki varmış gibi eklenerek anlamlar verilmiştir. Çünkü amaç Yüce Allah'ın ayetlerinden, rivayetlere uygun manalar çıkarmaktır. Mesela, ayetin Arapça metninde gömlek kelimesi olmamasına rağmen, yukarıdaki meal ve çalışmayı yaparken başvurduğumuz birçok meal, ayetin metnine gömlek kelimesini eklemişlerdir. İşin daha da vahim boyutu ayetin içerisinde gömleğe gönderebileceğimiz herhangi bir zamir de bulunmamaktadır.

Bunun yanında ayette *"müjdeci"* olarak geçen الْبَشِيرُ *elbeşiru* kelimesi ال takısı aldığından dolayı anlamının *"bilinen o müjdeci"* şeklinde olması zorunludur. Yani ya bu müjdecinin bahsinin daha önce geçmiş olması ya da müjdeci kelimesinden kimin kast edildiğinin biliniyor olması gerekmektedir. Oysa aynı mealler gömleğin Yusuf tarafından kardeşlere verildiğini söyledikleri ayeti "*Bu gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki, gözleri açılsın." (Yusuf 93-DİB meali)* şeklinde çevirmişlerdi. 93. ayete verilen bu mealden gömleğin kardeşler içinden birine verildiği değil hepsine verildiği çıkmaktadır. Fakat 96. ayete baktığımızda gömleği getiren

kardeşler değil *"o müjdeci"* olduğu görülecektir. Bu durumda gömleği getiren o müjdeciyi kim müjdeci yapmıştır ve neden kardeşlerle beraber değil de tek başına gelmiştir sorusu gündeme gelmektedir. Elbette ki müfessirlerimiz bu soruyu da yanıtsız bırakmamıştır!..

> *Yusuf'un gömleğini götüren kişi Yehuda idi. Yusuf'a: Üzerinde yalancıktan kan bulunan gömleğini babana götüren ben idim. Şimdi de onu sevindirmek ve tekrar görsün diye bu gömleğini de ona ben götüreyim, diyerek gömleği alıp gitti. Bunu da es-Süddi nakletmektedir.*[441]

Ne tuhaftır ki es-Suddi bu rivayeti bulup çıkarmamış olsa ve Kurtubi de bunu kitabına alıp yazmasa, biz ayette geçen "o müjdeci" kelimesinin en büyük ve en merhametli kardeş olan "Yehuda" olduğunu Yüce Allah'ın kitabından anlayamayacağız.(!) Böylelikle Yüce Allah'ın kitabındaki "müjdeci" kelimesinin neden ال takısı alarak الْبَشِيرُ (El Beşir) şeklinde geldiği de anlaşılmış oldu. Müfessirlerimiz Allah'ın anlatmadığını bulmuş, kıssaya eklemiş ve böylelikle kıssayı tamamlamışlardır.

Yusuf 12/3

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

Şimdi sana vahyettiğimiz bu Kur'an'la biz sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Oysa bundan önce sen elbette (kıssanın bu şekilde oluşundan) habersiz olanlardandın (Gafillerdendin).[442]

Anlaşılan o ki Yüce Allah'ın *"kıssaların en güzelini biz sana anlatıyoruz"* buyruğu müfessirlerimizi tatmin etmemiş, bulabildikleri tüm malzeme ile (haşa) Yüce Allah'ın eksik bıraktığı kıssayı tamamlamışlardır.(!) Birkaç ayet önce Yüce Allah Yusuf ve kardeşlerinin karşılaşmasını en güzel şekliyle anlatmıştır. O anlatımda ne Yehuda vardır ne de arkadan yırtılan gömlek. En güzel olan Yüce Allah'ın, en güzel şekilde anlattıklarını yetersiz bulup ekleme yapmak, en güzel olan kıssayı çirkinleştirmekten başka bir şeye yaramayacaktır nitekim yaramamıştır. Ne yazık ki, bugün bilinen ve kabul edilen Yusuf kıssası işte bu şekildeki eklemelerle anlatılmış Yusuf kıssasıdır.

---

441 Kurtubi, El Camiu Li Ahkami'l Kur'an c.9.s.391

442 Gafil kelimesi bir şeyden tamamen habersiz olmayı değil, göz önünde olduğu halde içeriğinden ya da içyüzünden yani gerçek durumundan habersiz olmayı bildirir.

Oysa Yakup bir Allah resulüdür. Tüm resullerde olduğu gibi O'nun için de belli ve bilinen tek müjdeci vardır. **Cebrail!..**

Ve yine tüm resullerde olduğu gibi onun için de belli ve bilinen tek müjde vardır. **Vahiy!..**

"O müjdeci"nin Cebrail ve getirdiği müjdenin ne olduğunu anlamak için biraz geriye gitmek gerekmektedir. Yusuf son gelişlerinde kardeşlerine kim olduğunu söyledikten sonra *"tüm ehlinizle bana gelin" (Yusuf 93)* demişti. Kıssanın ilerleyen bölümlerine baktığımızda Yakup'un tüm çocuklarıyla beraber yaşadığı yeri kalıcı olarak terk edip Yusuf'un yanına gittiği de anlaşılmaktadır.

Yusuf 12/99

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ

(Mısır'a gidip) Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; Yûsuf ana babasını bağrına bastı ve "Allah'ın iradesi ile güven içinde Mısır'a girin" dedi. (DİB meali)

Bu durumda ortaya şöyle bir soru çıkmaktadır. Bir Allah resulü Allah izin vermeden görev yerini terk edip hicret edebilir mi?

Bir Allah resulü olan Yakup'un hayatta iken oğlu Yusuf'un da Allah resulü olması Yakup'un Resullüğünün geçersiz olduğu anlamına asla gelmez. Resullerin görevleri onlar Allah'ın vahyine ihanet etmedikçe ancak öldüklerinde son bulur. Onlar ölene kadar Yüce Allah'ın vahiylerini alırlar ve her hareketlerini de vahyin direktifleri doğrultusunda yaparlar. Hele hicret gibi çok önemli bir şeyi Allah'ın izni olmadan asla yapmazlar, yapamazlar. Bu yüzden Allah resulü Muhammed (s.a.) öldürülme tehlikesinin iyice ortaya çıkmış olmasına rağmen Mekke'yi terk etmedi, edemedi. Çünkü bunun için Yüce Allah'ın izin vermesi gerekmektedir.

Kur'an'da Yüce Allah'ın izni olmadan görev yerini terk eden Yunus'un şiddetle cezalandırıldığı anlatılmakta[443] ve ilk inen surelerden olan Kalem suresinde Allah resulü Muhammed (s.a.)'e "Yunus gibi olma"[444] emri verilmektedir. Bu yüzden hiçbir Allah resulünün Yüce Allah kendisine izin vermeden görev yerini terk etmesi mümkün değildir.

Yusuf *"tüm ehlinizle bana gelin"* derken babasını değil, kardeşlerini kast etmiştir. Çünkü bir Allah resulü olarak o da bilmektedir ki Yüce Allah izin vermeden babasının görev yerini terk etmesi mümkün değildir.

---

443 Bkz. Saffat 37/139 -148

444 Bkz. Kalem 68/48-50

İşte ele aldığımız ayet bundan bahsetmektedir. **Gelen müjdeci Cebrail'den başkası değildir.** Ayetin baş kısmının mealinin şu şekilde olması daha isabetli olacaktır. *"O müjdeci gelince onu (Yakup'u) onun (Yusuf'un) vechine yönlendirdi."*

Ayetin tamamına mana vermeden önce ayetin sonunda gelen ve tüm mealler tarafından "gözleri" şeklinde çevrilen kelimenin üzerinde biraz durmak istiyoruz.

بَصِيرًا *Basîren* kelimesi ب ص ر (b+s+r) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 148 kelime bulunmaktadır. Kelimenin Kur'an kullanımları; fark etmek, gerçeği görmek/anlamak,[445] gözetlemek,[446] göstermek,[447] ibret almak,[448] gören,[449] basiret,[450] hakikat bilgisi,[451] görünen[452] şeklindedir.[453]

Kelime ayette geçtiği şekliyle 15 بَصِيرًا defa, aynı kelime başında ال takısıyla الْبَصِيرِ elbasîr şeklinde ise 35 defa gelmektedir. Kelime incelediğimiz ayette geçtiği بَصِيرًا basîren şekliyle 11 defa Yüce Allah'ın bir sıfatı olarak gelmektedir [454] ve bu yerlerde genellikle سَمِيعًا بَصِيرًا "Duyandır, görendir" veya "haberdardır, görendir" şeklinde gelmektedir.

Takdir edilmelidir ki bu kelimenin Yüce Allah'a "görendir" şeklinde sıfat olarak gelmesi Yüce Allah'ın bu görmeyi tıpkı yarattıklarında olduğu gibi göz organıyla olmamaktadır. Yüce Allah yarattıklarına benzemekten münezzehtir. Yüce Allah'ın görmek, bir şeyin içyüzünü anlamak için organlara ihtiyacı yoktur.

Yine bu kelime insanlar için kullanıldığında da bilinen anlamıyla gözle görmekten değil, bir şeyin içyüzünü anlamaktan bahsetmektedir.

---

445 Bkz. 20/96 – 32/12 – 7/179, 195, 198, 201 – 43/51 – 35/19 – 6/104 – 19/42 – 36/66 – 68/5 – 21/3 – 27/54 – 28/72

446 Bkz. 28/11 – 37/175, 179

447 Bkz. 70/11

448 Bkz. 32/27 – 28/72 – 51/20, 21

449 Bkz. 2/96, 110, 233, 237, 265 – 3/15, 20, 156, 163 – 5/71 – 6/50 – 8/39 – 11/24

450 Bkz. 12/108 – 75/14

451 Bkz. 6/104 – 7/203 – 17/102 – 28/43 – 45/20

452 Bkz. 10/67 – 27/13 – 40/61 – 17/12, 59

453 Mehmet Okuyan, Kur'an Sözlüğü BSR md.s.139

454 Bkz. 84/15 – 48/24 – 35/45 – 33/9 – 25/20 – 20/35 – 17/17, 30, 96 – 4/58, 134

İnsan 76/2

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا

Biz insanı karışık bir nutfeden yarattık, onu imtihan edeceğiz, onu dinleyen ve gören yaptık.

İnsanın "basir" yani gören olması salt manada bir şeyi görmek değil, gördüğünün içyüzünü anlamak demektir. Eğer burada kast edilen sadece görmek olsaydı, hayvanların da gözleri olduğu ve gördükleri için onlarında "basir" olması gerekirdi. Yukarıdaki ayette Yüce Allah insanı yarattığını ve imtihan edeceğini bildirmektedir. İmtihan edilmek ve bu imtihandan başarıyla çıkmak ancak yanlış seçeneklerin neden yanlış olduklarını bilmek, doğru seçeneklerin neden doğru olduğunu bilmekle mümkün olabilmektedir. Sırf imtihan sorularını görmek fakat onların neden bahsettiklerini bilmemek asla başarılı bir imtihan olmayacaktır. İmtihan edilmek demek en başta görünen dünyanın arka planında bir imtihanın olduğunun farkına varmayı gerekli kılmaktadır. Yeryüzünde baktığımız, gördüğümüz hatta ne olduklarını bile anladığımız şeylerin gerçeğinin sadece imtihan için yaratılmış şeyler olduğunu anlamadığımızda ne imtihanın farkına varır ne de imtihanı başarıyla geçebiliriz. İşte bu yüzden "basir" kelimesi salt anlamda görmek değil, gördüğünün gerçeğini, var olma nedenlerini anlayabilmek demektir. Yoksa batılı bilim adamları son derece gelişmiş teleskoplarıyla uzayı gözlemlemekte, cisimleri en küçük zerrelerine varana kadar görerek keşfetmektedirler. Ama gördüklerinin arka planındaki Yüce Allah'ı görememekte varlığın kör bir tesadüf sonucu oluştuğunu söylemekteler. İşte bu onların "basir" olmadıkları anlamına gelmektedir. Çünkü her varlığın varlık sahnesine gelmesi ve hatta varlığını devam ettirmesi kör bir tesadüf sonucu değil Yüce Allah'ın yoktan var etmesinin bir sonucudur.

İncelediğimiz ayetteki بَصِيرًا *basîren* kelimesi de basit anlamda gözlerin görmesinden değil, bir şeyin gerçeğini anlamaktan bahsetmektedir. Yakup'a atfen gelen فَارْتَدَّ بَصِيرًا *fertedde basîren* ifadesi bu haliyle çevrilecek olsa ifade "bir görene geri döndü" şeklinde çevrilmeliydi. İfade de geçen فَارْتَدَّ *fertedde* kelimesi ر د د (r+d+d) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kelimeden türemiş 59 kelime bulunmaktadır. Kelimenin Kur'an kullanımları; geri çevirmek, geri dönmek,[455] döndürülmek,[456] ir-

455 Bkz. 33/25 – 28/13 – 95/5 – 18/64 – 3/100 – 14/43 – 2/109 – 4/47 – 5/21

456 Bkz. 18/36

tidat etmek,[457] çarçabuk,[458] geri getirmek,[459] döndüren,[460] döndürülmek,[461] havale edilmek,[462] dönülecek yer,[463] tekrar etmek,[464] lafı ağza tıkamak,[465] iletmek,[466] bocalamak,[467] götürülmek[468] şeklindedir.[469]

Bu açıklamalardan sonra ayete aşağıdaki mealin verilmesi daha isabetli olacaktır.

Yusuf 12/96

فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۖ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

O müjdeci (Cebrail) gelip de Onu (Yakup'u) onun (Yusuf'un) şeref ve itibarı (Resullüğü) üzerine yönlendirdiğinde hakikati gören biri olarak tekrarladı. "Ben size sizin asla öğrenemeyeceğiniz şeyi Allah'tan öğrenirim demedim mi" dedi.

Yakup'un oğulları tahılı bahane ederek en küçük kardeşlerini babasından koparıp Mısır'a götürmüşlerdi. Ama onu koruma sözü vermelerine rağmen onu korumamış, herkesten önce ona hırsız damgasını kendileri vurmuştu. Babalarına döndüklerinde ise masum pozlarına bürünerek *"oğlun hırsızlık yaptı, biz sadece bildiğimize şahitlik yaparız"* (Yusuf 81-82) demişlerdi. Yakup onların dediğine inanmamış ama yeni kaybolan oğlundan çok 25 yıl önce kendisine öldüğü söylenen Yusuf'a ağlamıştı (Yusuf 83). Oğulları ise ona Yusuf'u anmaya devam ederse (Yusuf 84) hasta olacağını ya da öleceğini söyleyerek bir şekilde bunca yıldır Yusuf'u anmaktan vazgeçmemesini ayıplamışlardı (Yusuf 85). O ise " *"Ben (sizden kaynaklanan) tasamı ve (sizden kaynaklan) hüznümü sadece Allah'a şikâyet edece-*

457 Bkz. 5/54 – 47/25
458 Bkz. 27/40
459 Bkz. 38/33
460 Bkz. 28/85
461 Bkz. 18/87 – 9/94
462 Bkz. 41/47
463 Bkz. 40/43 – 19/76
464 Bkz. 17/6
465 Bkz. 14/9
466 Bkz. 4/59, 83
467 Bkz. 9/45
468 Bkz. 4/91
469 Mehmet Okuyan, Kur'an Sözlüğü RDD md.s.369

ğim ve ben sizin asla öğrenemeyeceğiniz şeyi Allah'tan öğrenirim" (Yusuf 86) demişti. Ardından onlara Mısır'a dönmelerini ve Yusuf ve kardeşini araştırmalarını söylemişti (Yusuf 87). Biz de onun Yusuf'un Mısır'da olduğunu nereden biliyor diye sormuş ve bu bilginin kendisine vahiy yoluyla bildirildiğini söylemiştik. İşte orada Yakup *"ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah'tan öğrenirim"* demişti.

Sonunda üçüncü defa Mısır'a giden kardeşler babalarının dediklerini kulak ardı etmiş ne Yusuf'u ne de kardeşini sormamış, Yusuf'un karşısında sadaka dilenmişlerdi. Fakat Yusuf onlara kim olduğunu açıkladığında durumun tam da babalarının dediği gibi çıktığını yani Yusuf ve kardeşinin Mısır'da olduğunu anlamışlardı.

Şimdi bu ayette aynı şeyi tekrarlamakta, Yusuf'un Mısır'da olduğunu Yüce Allah'tan öğrendiğini söylemektedir. Zaten ayetin sonu *"ben size, sizin öğrenemeyeceğiniz şeyleri Allah'tan öğrenirim dememiş miydim"* şeklinde bitmektedir. Bu onun hakikat bilgisine sahip biri olarak daha önce söylediklerinin bir tekrarı olmaktadır.

BAĞIŞLANMA DİLE!..

Yusuf 12/97-98

قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ

(97) Oğulları, "Ey babamız! Allah'tan suçlarımızın bağışlanmasını dile. Biz gerçekten suçlu idik" dediler.

قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي ۖ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

(98) Yakub, "Rabbimden sizin bağışlanmanızı dileyeceğim. Şüphesiz O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir" dedi. (DİB meali)

Bu ayetlerde oğulların gösterdiği tavırlara bakıldığında tüm yaptıklarından pişman oldukları, hatalarından vaz geçip tamamen düzeldikleri anlamı çıkarılabilir. Fakat durum hiç de öyle değildir. Bir kere onlar geçmişte yaptıklarından, işledikleri günahlardan dolayı kendilerini إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ *"şüphesiz ki biz hatalılar olmuşuz"* şeklinde ifade etmişlerdir. Oysa onlar hata değil münafıklık yapmışlardır. İkinci olarak onların bizzat kendileri rablerine yönelerek af dilemeleri gerekirken, arkasından bir zamanlar "bizim babamız kesinlikle açık bir sapıklık içinde" dedikleri babalarına "bizim için istiğfar et" demektedirler. Oysa Yüce Allah münafıklarla ilgili hükmünü kesin olarak belirlemiştir.

Tevbe 9/80

اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

Onlar için ister bağışlanma dile ister dileme (fark etmez.) Onlar için yetmiş kez bağışlanma dilesen de Allah onları asla affetmeyecektir. Bu, onların Allah ve Resûlünü inkâr etmiş olmaları sebebiyledir. Allah, fasık topluluğu doğru yola iletmez.

Kur'an'da Yüce Allah'ın münafıklar hakkında buyurdukları sadece Muhammed (s.a.)'e koyduğu bir kural değil tüm resuller için geçerli bir kuraldır. Zaten Yakup sizin için istiğfarda bulunacağım demiştir ama Kur'an'ın hiçbir yerinde Yakup'un oğulları için Yüce Allah'tan bağışlanma talep ettiğine dair herhangi bir ayet yoktur. Çünkü nifak kolayca kalpten çıkacak bir şey değildir. Nihayetinde bu oğullarla başlayan münafıklık soylarına sirayet etmiş ve bir daha da hepsi olmasa bile büyük çoğunluğu nifakdan dönmemiş dönememiştir. Dönmek bir yana ilk atalarının nifakını din haline getirmişler, bunu da Yüce Allah'ın hak dinine batıl elbisesini bile bile giydirerek yapmışlardır.

Bakara 2/42

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

(Çok iyi bildiğiniz) O hakka, (çok iyi bildiğiniz) o batılın elbisesini giydirmeyin ve bile bile hakkı gizlemeyin.

Yakup bu oğulları için hemen rabbine yönelip bağışlanma talebinde bulunmamış سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّى *"ileride sizin için rabbimden bağışlanma dileyeceğim"* diyerek ihtiyatlı konuşmuştur. Hemen yapamazdı çünkü nifaklarından kurtulmuş olup olmadığından emin olması gerekmektedir. Sonuçta bu oğullar 25 seneden fazla bir zaman onu aldatmış, ona karşı münafıklık yapmışlardır. Yakup eğer onların kesin olarak nifaklarından temizlendiğine inanmış olsaydı, onlar, ondan istemeden rabbine yönelir ve onlar için bağışlanma dilenirdi. Oysa onlar ikinci oğlu ile ilgili yalan söylediklerinde onlardan umudunu kesmişti. Şimdi bu umudun ona geri gelmesi elbette zaman alacaktır. İşte bu yüzden onlara karşı ihtiyatlı konuşmaktadır.

ALLAH DİLEDİĞİ İÇİN MISIR'A GİRİN!..

Yusuf 12/99

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ

(Mısır'a gidip) Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; Yûsuf ana babasını bağrına bastı ve "Allah'ın iradesi ile güven içinde Mısır'a girin" dedi. (DİB meali)

Ayette geçen أَبَوَيْهِ *ebeveyhi "anne-baba"* kelimesinden, Yusuf'un annesinin de sağ olduğu anlaşılmaktadır. Başından beri müfessirlerin Yusuf kıssasını İsrailiyatı önceleyerek anladıklarını belirttik ve zaman zaman onlardan yaptığımız alıntılarla bunu göstermeye çalıştık. Kıssanın sonlarına geldiğimiz bu ayetle ilgili İsrailiyat'ın müfessirlerimiz nezdinde nasıl bir yerinin olduğunu bir kez daha göstermek istiyoruz. Yukarıdaki ayette geçen أَبَوَيْهِ *ebeveyhi* kelimesi, aksini bildirir bir durum olmadığı müddetçe anne-baba olarak anlaşılmak zorundadır. Fakat İsrailiyat devreye girince bakın nasıl bir durum ortaya çıkmaktadır.

> *Bil ki rivayet edildiğine göre Yusuf beraberindekilerle birlikte hazırlanıp kendisine gelebilmesi için, babasına ihtiyaç duyulacak her türlü şey ile ikiyüz binit yollamıştır. Yusuf ve kral, Yakup'u karşılamak üzere, dörtbin asker ile önde gelen devlet adamları ve bütün Mısır halkı ile birlikte yola çıkmışlardı. Yakup, Yahuda'ya dayanarak yürüyordu. Böylece atlar üzerindeki insanları ve kalabalığı görüp: "Ey Yahuda, bu Mısır Firavunu mu?" dedi. Yahuda: "Hayır, bu senin oğlun Yusuf (ve onun adamları)" diye cevap verdi. Bunun üzerine Yusuf hemen ileri çıkıp selam vermek istedi. Fakat selam vermeye fırsat bulamadan Yakup: es-Selamu Aleyke" dedi. Rivayet edildiğine göre, Yakup ve oğulları, kadın-erkek yetmişiki kişi olarak Mısır'a girdiler. Musa ile beraber oradan çıktıklarında ise, çocuklar ve ihtiyarlar hariç savaşacak durumda olanlarının sayısı altıyüzbin beşyüz yetmiş küsûr kişi idiler.*[470]

---

470 F. Er Razi Tefsir-i Kebir c.13.s.343

Böylesine ince detayları anlatan rivayetlere hayret etmemek elde değil. Atlıların sayısından Yakup'un Yahuda'ya yaslanarak yürümesine kadar pek çok ince detaylardan haber veren bu rivayet Yüce Allah'ın, Kur'an'da anlatmadığı bu detayları acaba nereden elde etmiştir?

> *Oğullarının karıları dışında Yakup'un soyundan gelen ve onunla birlikte Mısır'a gidenler toplam altmış altı kişiydi. Bunların hepsi Yakup'tan olmuştu. Yusuf'un Mısır'da doğan iki oğluyla birlikte Mısır'a göçen Yakup ailesi toplam yetmiş kişiydi.*[471]

İki kişi eksikle rivayetin belirttiği yetmiş iki kişi sayısının kaynağının Tevrat olduğu bellidir. Musa zamanında Mısır'dan çıkışta verilen sayı da yine Tevrat'tan alınmıştır.

> *İsrailliler kadın ve çocukların dışında altı yüz bin kadar erkekle yaya olarak Ramses›ten Sukkot›a doğru yola çıktılar.* [472]

Bunlar aslı değiştirmeyen önemsiz alıntılar olarak görülebilir. Fakat Müfessirimiz ayeti tefsir etmeye devam ettikçe bilgilerin nasıl değiştiği, çok açık bilgilerin nasıl ihtilafa dönüştüğü görülecektir.

> *Cenab-ı Allah'ın ayette geçen* آوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ *"O, babasını ve annesini kucakladı" ifadesi ile ilgili iki bahis vardır.*
>
> *Birinci Bahis: "Ebeveyhi" (babası ve annesi) ifadesinden ne murad edildiği hususunda iki görüş vardır;*
>
> *Bundan murad, onun öz babası ve öz annesidir. Buna göre annesinin o zaman kadar yaşamış olduğu söylenildiği gibi; annesinin daha önce ölmüş olduğu, fakat Cenab-ı Hakk'ın, Yusuf'un rüyasını gerçekleştirmek üzere, ona (saygı) secdesinde bulunsun diye, onu diriltip kabrinden çıkarmış olduğu da söylenmiştir.*
>
> *Bundan maksat Yusuf'un babası ile teyzesidir. Çünkü annesi kardeşi Bünyamin'i doğurduktan sonra, henüz nifas halinde iken ölmüştü. Bünyamin kelimesinin, İbranice, "acıların oğlu" manasına geldiği söylenmiştir. İşte annesi öldüğü zaman babası Yusuf'un teyzesi ile evlenmişti. Bundan dolayı Allah Teala, ebeveyninden biri olarak ifade etmiştir. Çünkü çocuğu yetiştirip terbiye eden kimseye annenin yerini tuttuğu için "anne" denilir yahut da amcaya "baba" denildiği gibi, teyzeye de anne denilir.* [473]

---

471 Eski Ahit, Yaratılış 46/26-27

472 Eski Ahit, Yaratılış 12/37

473 F. Er Razi Tefsir-i Kebir c.13.s.343

Böylelikle Yüce Allah'ın apaçık gönderdiği kelimeler karışık hale gelmiş, أَبَوَيْهِ *ebeveyhi* kelimesinden kast edilenlerin, babası ve teyzesi mi, yoksa öldükten sonra diriltilip mezarından çıkarılan annesi ile babası mı veya henüz ölmemiş annesi ile babası mı olduğu hususunda seçim yapmak kişinin tercihine bırakılmıştır. Peki müfessirimiz veya müfessirimizin rivayetlerini aktardığı kişiler Kur'an'ın hiç isim vermeden anlattığı ve kıssada olmayan annesinin ölümünü ve en küçük oğlana yakıştırdığı Bünyamin ismini nereden almışlardır?

> *Sonra Beytel'den göçtüler. Efrat'a varmadan Rahel doğum yaptı. Doğum yaparken çok sancı çekti. O sancı çekerken, ebesi, "Korkma!" dedi, "Bir oğlun daha oluyor." Ama Rahel ölmek üzereydi. Can verirken oğlunun adını Ben-Oni koydu. Babası ise çocuğa Benyamin adını verdi.*
>
> *Rahel öldü ve Efrat –Beytlehem– yolunda gömüldü. Yakup Rahel'in mezarına bir taş dikti. Bu mezar taşı bugüne kadar kaldı.*

Kur'an'da geçen ve anlamının anne-baba olduğunda asla şüphe olmayan أَبَوَيْهِ *ebeveyhi* kelimesini Tevrat'tan alınan bilgiye adapte etmek için Yusuf'un annesini öldürüp mezardan çıkarmayı bile göze alan bu rivayetler ne yazık ki Kur'an'ın açıklaması bağlamında rivayet veya İsrailiyat yoluyla tefsir kaynaklarına girmiş, müfessirler ise bunlar üzerinden Kur'an kelimelerine mana vermiş ve açıklamalarını da onlar üzerinden yapmışlardır. Bunlar üzerinden şekillenen Yusuf kıssası zihinlerde yer etmiştir. Bunun hilafına bir şey söylemek imkânsız hale gelmiştir. Hiçbir eleştiriye gerek duymayan bu rivayetleri kendi haline bırakıp ayetleri anlama çabasına devam edelim. Her durumda tek sığınak sadece Yüce Allah'tır.

Yusuf 12/99

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ

(Mısır'a gidip) Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; Yûsuf ana babasını bağrına bastı ve "Allah'ın iradesi ile güven içinde Mısır'a girin" dedi. (DİB meali)

Ayete verilen bu meale dikkatle bakıldığında cümlenin "*(Mısır'a gidip) Yusuf'un huzuruna girdiklerinde"* şeklinde başladığını ve "*Mısır'a girin"* şeklinde devam ettiği görülecektir. Bu durumda Yusuf zaten Mısır'a gelmiş ve huzuruna çıkmış olan ailesine "Mısır'a girin" demiş gibi anlamsız bir durum ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında ayetin sonunda gelen آمِنِين *eminîn* (eminler) kelimesine verilen *"güven içinde"* kelimenin kast

ettiği anlamı tam ifade etmediği gibi cem'i (çoğul) ve isim olan kelimeyi fiile çevirmektedir. Aynı zamanda ayette geçen ve günlük yaşamımızda en çok kullandığımız kelimelerden biri olan إِنْ شَاءَ اللَّهُ (in şea Allah) kelimesinde geçen شَاءَ *şae fiilinin* mazi olan *"diledi"* anlamının *"dileğiyle"* şeklinde *isim* olarak çevrilmesi ayete verilen manaların üzerinde yeteri kadar şüphe uyandırmaya yetmektedir. Bu durumlar bize ayette iki defa geçen ve yukarıdaki mealde ikisinde de Mısır'a girme vurgusu olan دَخَلُوا *dehalu* kelimesinin en azından birinin "Mısır'a girme" anlamında olamayacağını göstermektedir.

دَخَلُوا *Dehalu* kelimesi د خ ل (d+h+l) kök harflerinden türemiştir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 126 kelime bulunmaktadır. Genelde bir yere/şeye, bir hale girme, girmek, katılmak, saplanmak, dahil olmak anlamında kullanılan bu kelime fiil olarak şu örneklerde olduğu gibi kullanılmıştır.

- دَخَل الحَرْبَ ..... ***Savaşa girdi.***
- دَخَل فِى خَبَرِ كَانَ..... ***Geçmişte kaldı.***
- دَخَلَ مَدَارَه ..... ***Yörüngesine oturdu.***
- دَخَلُوا البِلاَد عُنْوةً..... ***Ülkeye zorla girdi.***
- دَخَلَتِ الدنيا عَلَىَّ لِتُفْسِد اَخِرَتِى.... ***Dünya ahiretimi perişan etmek üzere üzerime geldi/yıkıldı.***
- دَخَلَ فِلاَن المَفَارَةَ..... ***Çöle daldı.***
- دَخَل الخِدْمَةَ ..... ***Görev aldı, işe girdi.***
- دُخِل على القَانُونِ تَعْديلٌ ..... ***Kanunda değişiklik yapıldı.***
- دَخَل بِ – عَلَى عَرُسِه ..... ***Gelinle zifafa girdi.***
- دَخَل بِه البَيْتَ ..... ***Onu eve soktu.***
- دَخَل فِى الدَّرْسِ ..... ***Derse başladı.***
- دَخَل عَلَيْه المَكَان..... ***Yanına vardı, huzuruna çıktı.***[475]

Kelimenin bu kullanımlarına baktığımızda dalmak, huzura girmek, başlamak, değişiklik yapmak, üzerine almak, dahil olmak, bir hale getirmek, sokmak gibi anlamlara geldiği de görülecektir. Ayetin öncesine bak-

474 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Fiiller Sözlüğü DHL md.s.204

tığımızda başta geçen دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ *dehalu alâ yusufa* cümlesinin "Yusuf'un huzuruna girdiklerinde" şeklinde çevrilmesi ve Yakup ve ailesinin bu cümleyle Mısır'a girmiş olduklarını belirtmiş olması daha uygun düşmektedir. Emir fiili olarak gelen ve Yusuf tarafından söylenen ikinci kullanımın ise ادْخُلُوا مِصْرَ *"Mısır'a dahil olun"* yani Mısır'a yerleşin anlamında olması uygun düşmektedir.

Cümlenin devamında gelen إِنْ شَاءَ اللَّهُ *inşeallah* ifadesine gelince; bu ifade genelde gelecekte yapılması tasarlanan işler için ve *"Allah dilerse"* anlamında Türkçeye de yerleşmiş bir ibaredir. Aslında gelecekte yapılması tasarlanan bir iş için ifadenin bu şekilde kullanılması asla doğru değildir. Çünkü ifadede geçen شَاءَ *şae* fiili muzari yani gelecek zamanı belirten değil, mazi yani geçmiş zamanı belirten bir fiildir ve anlamı *"dilerse"* değil, *"diledi"* şeklinde olmalıdır. Yüce Allah bu ifadenin nasıl kullanılması gerektiğini Kehf suresinde bize bildirmiştir.

Kehf 18/23-24

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا

(23) "Hiçbir iş için: "Ben bunu yarın yapacağım" deme,

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ أَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا

(24) Ancak, Allah dilerse (yapacağım diyebilirsin). Unutunca da Rabbini hatırla ve de ki "Belki Rabbim beni bundan daha iyi bir işe yöneltir."

Bu iki ayeti meal olarak birleştirerek okuduğumuzda şöyle olmaktadır. *Hiçbir iş için yarın bunun yapacağım deme, fakat "Allah dilerse yapacağım" diyebilirsin."* Bu cümlede geçen "Allah dilerse" ifadesi أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ *en yeşae Allah* şeklindedir. İfade de kullanılan fiil ise يَشَاءَ *yeşae* şeklinde muzari yani gelecek zaman bildiren bir fiildir. **Yüce Allah gelecekte yapmayı tasarladığımız işler için bize *"en yeşae Allah"* dememizi emretmiştir, *in şea Allah* değil.**

Fakat bu açık ayete rağmen ne yazık ki gelecekte yapmayı tasarladığımız işlerle ilgili dilimize ***"en yeşae Allah"*** değil, kısaca Türkçeleştirdiğimiz ***"inşallah"*** terimi yerleşmiştir. İşte bu yanlış kullanım Yusuf suresinde de devam etmiştir. Ayette geçen ibare açık bir şekilde إِنْ شَاءَ اللَّهُ ***inşeallah "Allah dilediği için"*** veya "Allah izin verdiği için" halindeyken meal ve tefsirler ne yazık ki ifadeye tıpkı Kehf suresinde olduğu أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ***en yeşa Allah***

şeklindeymiş gibi anlam vermişlerdir. **Dilimize yerleşen "İnşallah" kelimesi aslında gelecekte yapılması tasarlanan işler için değil, geçmişte yaşanmış şeyler için kullanılmalıdır.**

Bu açıklamalardan sonra ayete daha isabetli olduğunu öngördüğümüz meal aşağıdaki gibi olmalıdır.

Yusuf 12/99

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ

Yusuf'un yanına vardıklarında anne babası onunla ikamet etti. (Yusuf) "Allah izin verdiği için kendilerine güvenilenler olarak Mısır'a dahil olun (yerleşin)" dedi.

YUSUF KRAL MI OLDU?

Yusuf 12/100

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبَتِ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا ۖ وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي ۚ إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Ana babasını tahtın üzerine çıkardı. Hepsi ona (Yusuf'a) saygı ile eğildiler. Yusuf dedi ki: "Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra; Rabbim beni zindandan çıkararak ve sizi çölden getirerek bana çok iyilikte bulundu. Şüphesiz Rabbim, dilediği şeyde nice incelikler sergileyendir. Şüphesiz O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir". (DİB meali)

Bu ve bundan sonraki ayet bir yandan Yusuf kıssasının son iki ayetiyken diğer yandan öncesinde geçmiş olayların özeti şeklindedir. Her kelimesi geçmişte yaşanan olaylara bir gönderme olan kelimeleri incelemeden önce, ayetin başında geçen وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ *"anne-babasını arşın üstüne çıkardı"* cümlesi üzerinde durmak gerekmektedir. Çünkü ifade de geçen الْعَرْشِ *"el-arş"* (o taht) kelimesi ülkenin en yüksek seviyedeki yönetiminin sembolize edilmiş halidir. Tahta çıkmak ise ülkenin yönetimini elde etmek anlamındadır. İşte bu durum الْعَرْشِ *"el-arş"* kelimesi üzerinde durmamızı gerektirmektedir. Bu ifade geçmişin bir özeti değil, gelinen son durumu bildirmektedir.

الْعَرْشِ *Arş* kelimesi ع ر ش kök harflerinden türemiş bir kelimedir ve Kur'an'da bu kökten türemiş 30 tanesi isim, 1 tanesi sıfat, [475]2 tanesi fiil[476] olmak üzere 33 kelime bulunmaktadır.

---

475 Sıfat olarak; 6 En'am 141

476 Fiil olarak; 7 Araf 137 – 16 Nahl 68

عَرْش *Arş* Kelimesinin kök anlamı, tavanı olan şeydir. وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا *"evlerinin duvarları, çatıları üzerine çökmüş"*. (Bakara 2/259) Bu anlamdan yola çıkarak عَرِيش kelimesine çardak denmiştir. Yüksekliği dikkate alınarak sultanın oturduğu yere/tahta عَرْش *arş* denmiştir ve bu kelime izzet, güç ve devletten kinaye yapılmıştır. Hükümranlık demektir.

"Allah'ın arşı": İnsanın isminden başka hakikatini bilmediği şeylerdendir, avamın sandığı gibi değildir. Eğer arş onların düşündüğü gibi olsaydı, Allah'ı taşıyor olması gerekirdi ki O, bundan münezzehtir. Yüce Allah bir şeyin üzerinde taşınamaz. Yüce Allah'ın arşı O'nun bir mekanının olduğuna değil, O'nun hükümranlığına ve gücüne işarettir. Zira Allah mekândan münezzehtir.[477]

- عَرَشَ فُلَانٌ – عَرْشًا..... *Taht yapmak, gölgelik yapmak, çardak yapmak, üzüm asmalığı yapmak, asmadan içinde oturmak için çadır yüksekliğinde yer yapmak.*
- عَرَشَ بِالمَكَان ..... *İkamet etmek.*
- عَرَّشَ البَيْتَ ..... *Eve çatı yaptı.*
- تَعْرِيشَةٌ - تَعْرِشَات ..... *Çardak, gölgelik.*
- عَرْشٌ (ج) عُرُوشٌ - اَعْرَاش ..... *Hakimiyet, egemenlik, kuş yuvası, taht, çardak, tavan, gölgelik.*
- عَرْشُ القَوْمِ ..... *Kavmin lideri.*
- ثُلَّ عَرْشُهُ ..... *Tahtı sarsıldı, zayıfladı.*
- اِسْتَوَى الْمَلِكُ عَلَى عَرْشِهِ ..... *Kral tahtına oturdu.*[479]

Bu kelimenin Kur'an'daki kullanımlarına baktığımızda عَرْش *arş* kelimesinin 21 defa Allah'a atfedildiğini[479] görmekteyiz. Bu kelimenin Yüce Allah'a atfı, varlıkları yaratıp terk etmediği, hiç ara vermeden onları yönettiği vurgusu taşımaktadır.

---

477 R. El İsfahani, El Müfredat ARŞ md.

478 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük ARŞ md.s.1562

479 Bkz. 85/15 – 81/20 – 69/17 – 57/4 – 43/82 – 40/7, 15 – 39/75 – 32/4 – 27/26 – 25/59 – 23/86, 116 – 21/22 – 20/5 – 17/42 – 13/2 – 11/7 – 10/3 – 9/129 – 7/54 -

Araf 7/54

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِى خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratan ve Arş'a kurulan, geceyi, kendisini durmadan takip eden gündüze katan, güneşi, ayı ve bütün yıldızları da buyruğuna tabi olarak yaratan Allah'tır. Dikkat edin, yaratmak da emretmek de yalnız O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı yücedir. (DİB meali)

Bu ayette arş kelimesinin varlığın yönetimi ile alakalı olduğu "yaratmak da emretmek de yalnızca O'na mahsustur" ifadesinden anlaşılmaktadır. Şu halde عَرْش *arş* kelimesi Yüce Allah'a atfen geldiğinde *"en üst düzeyde varlığın yönetimi"* anlamına gelmektedir.

Aynı kelime Kur'an'da belli bir varlığa atfen de gelmektedir. Seb'e kraliçesi!..

Neml 27/23

إِنِّى وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ

"Ben, onlara (Sebe halkına) hükümdarlık eden, kendisine her şeyden bolca verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadın gördüm". (DİB meali)

Hem Kur'an kullanımları hem de sözlük manaları *"arş"* kelimesinin "yönetimin en üst makamı" anlamına geldiğini göstermektedir. İncelediğimiz Yusuf suresinde bu kelimenin anlamının aynı anlama gelmesi gerekmektedir. Üstelik kelimenin الْعَرْشِ *el-arş* şeklinde başında ال takısıyla gelmesi, bilinen bir yerin yönetimi anlamını da beraberinde getirmektedir. Bu durumda kelime "Mısır ülkesinin yönetimini temsil eden en üst düzeydeki yönetim merkezi" anlamını vermiş olmaktadır.

Geleneksel anlayış Yusuf'un Mısır'da hazine bakanı olduğunu söylemektedir. Sık sık kendisine başvurduğumuz Fahrüddin Er Razi, ayette geçen arş kelimesinin Yusuf'un oturduğu yüksekçe bir sedir, herhangi bir yönetimi temsil etmeyen taht olduğunu söylemiş ve kelimenin üzerinde hiç durmamıştır.[480] Doğrusu ال takısıyla الْعَرْشِ *el-arş* (O taht) şeklinde gelen bu kelimeyi üzerine oturulan tahta sedir anlamına geldiğini söylemek

480 F. Er Razi, Tefsir-i Kebir c.13.s.345

çok tuhaftır. Kelimeyi böyle almak, kıssa içerisinde hiçbir anlamı olmayan anlama da katkısı olmayan boş bir kullanıma çevirmektedir. Aynı zamanda Yusuf suresinde biten ama Kur'an'da devamı olan bu kıssanın sonrası ile bağ kurmasının önüne geçilmektedir.

Hatırlanacağı üzere Yusuf ülkenin ve hatta çok büyük bir coğrafyanın önünde yedi bolluk yılından sonra yedi kıtlık yılı olduğunu Yüce Allah'ın vahyi sayesinde bildirmişti. Kendisine atılan iftiranın da gün yüzüne çıkmasından sonra ülkenin kralı hala zindan da olan Yusuf için *"getirin onu bana kendim için has danışman yapayım"* (Yusuf 54) demişti. Fakat onun böyle demesi Yusuf ile konuşmadan önce, yani Yusuf gelmeden önce olmuştur. Yusuf yanına gelip onunla konuştuğunda ise *"bugün bizim yanımızda sen kesinlikle dokunulmaz ve inanılan birisin"* (Yusuf 54) demişti. Yani kral Yusuf'a iman etmiş ve yedi yıl sonra başlayacak olan kıtlıkla ilgili verdiği haberlere inanmıştı. Yusuf ise kraldan ülkenin tarımını kendisine bırakmasını, kıtlığa hazırlanmayı en iyi kendisinin bildiğini, kıtlık yıllarında da kıtlığı en iyi kendisinin yöneteceğini söylemişti. Nitekim kral Yusuf'un dediğini yapmış ve ülkenin tüm tarımını Yusuf'un ellerine bırakmıştı. Yedi yıl gibi uzun bir kıtlığı yöneten Yusuf'un bu yıllar içinde ülkenin kralı olması pek de uzak bir ihtimal olmayacağı gibi en doğal olan da budur. Ülkeyi büyük bir yok oluşun pençesinden kurtarmakla kalmayıp, her yönden inanılan ve güvenilen bir adam olduğunu, Yüce Allah'ın vahyini taşımak gibi Yüce bir görevi bulunduğunu, bu görevi Muhsin olarak hakkıyla yerine getirdiğini göstererek rüşdünü ispatlamış biri olarak Yusuf'tan daha likayitli birinin o gün için sadece Mısır'da değil tüm dünyada olması mümkün değildir.

Yüce Allah onu Resullük gibi bir makama getirmişken bir ülkenin en üst yöneticisi olmak işten bile değildir. Yusuf ülkeyi en üst düzeyde yöneten insan olsa da o Alemlerin Rabbinin resulüdür. Onun ve tüm resullerin gözünü diktiği tek makam Rablerine içten kul olma makamıdır.

Ayette geçen *"arş"* kelimesinden Yusuf'un ülkeyi yöneten insan olduğu anlaşılmaktadır. Zaten bir sonraki ayette Yusuf رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ *"Rabbim bana mülkten verdin"* demiştir. Ona mülkten verilmesi, onun melik olması demektir.

Yusuf'un Mısır'a kral olması kıssanın Kur'an'da devamının olduğunu göstermektedir. Çünkü, ülkeye en üst düzeyde bir temsille gelip yerleşen Yakup oğulları soyu, Musa zamanında erkek çocukları öldürülen Firavunun emri altında inleyen zavallılara dönüşmüştür. Bu dönüşümün nasıl olduğu mutlaka Kur'an'da anlatılmış olmalıdır. Mesela, Yusuf suresi dı-

şında, Yusuf'un isminin geçtiği iki yerden biri olan şu ayet Yusuf sonrasından haber vermektedir.

Mümin 40/34

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ

Andolsun, daha önce Yûsuf da size apaçık deliller getirmişti de, onun size getirdikleri hakkında şüphe edip durmuştunuz. Daha sonra o ölünce de, "Allah, ondan sonra aslâ peygamber göndermez" demiştiniz. İşte Allah, aşırı giden şüpheci kimseleri böyle saptırır. (DİB meali)

Bu ayette geçen sözler, Musa kıssası bağlamında Firavunun sarayında imanını gizleyen bir Mü'min tarafından söylenmektedir. O bu sözleri karşısındaki Firavun ve Mele' sine söylemektedir. Yusuf kıssasından Yusuf'un resul kılındığı yerin Mısır olduğu anlaşılmaktadır. Şu hâlde Yusuf'u bildiği halde onun Resullüğünden şüphe eden ve Yusuf'tan sonra Allah bir resul göndermez diyenler kimlerdir?[481]

İşte bu sorular Kur'an tarafından mutlaka cevaplandırılmış sorulardır. Yapılması gereken Yüce Allah'ın kelimelerine herhangi bir müdahalede bulunmadan keşfetmektir. Yüce Allah böyle bir çaba içerisine girenleri destekleyeceğini, hidayet edeceğini vadetmiştir. Yüce Allah asla vadinden dönmez!..

481 Firavun ve Mele'si ile igili bu ayet bağlamında yapılmış bir çalışma www.tuvavadisi.org sitesinde yayınlanmıştır.

ANNE BABAYA NİSPET ETTİ

İncelediğimiz ayetin başında geçen وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ ifadesi, tek bir istisnası dahi olmadan *"anne babasını tahtın üzerine çıkardı"* veya *"anne babasını tahtın üzerine çıkarıp oturttu"* şeklinde meal verilmiştir. Bu cümle müfessirler tarafından da böyle anlaşılmış ve bunun üzerinden tefsirler yapılmıştır.

Aslında meal ve tefsirlerin yaptıklarını eleştirmek, onların söylediklerinin ne kadar çürük şeyler olduğunu göstermek bu çalışmayı yapanların hiç istemediği ve gerçekten bunları yaparak vakit ve kelime israfı yapmak istemedikleri bir şeydir. Ama ne yazık ki, hafızalar da kalplerde onların resmettiği Yusuf kıssası yer etmiş, onların Yüce Allah'ın kelimelerine verdiği manalar bilinir olmuştur. Bu yüzden hiç istenmediği halde meal ve tefsir eleştirisi yapmak zorundan kalınmıştır.

Elbette ki bizim, tamamı 111 ayet olan Yusuf kıssası hakkında bu kadar uzun yazmamız da eleştiriyi hak etmektedir. Çünkü bu çalışma Kur'an'ı Kur'an'la anlama iddiası üzerinden yapılmaktadır. Bu iddiamız 111 ayet olan Yusuf kıssası hakkında belki de hiçbir müfessirin yazmadığı kadar uzun yazmamız ile çelişiyor gözükmektedir. Madem Kur'an, Kur'an ile anlaşılacaktır o halde neden Kur'an'dan çok daha fazla siz konuşuyorsunuz? diyecek olanlar elbette çıkacaktır.

Fakat bu eleştiri haklı bir eleştiri olmayacaktır. Çünkü çalışma Yusuf kıssasını anlatan ayetlerdeki kelimelere anlam vermekten ziyade, verilen anlamların yanlışlığını ortaya koymaktadır. Kelimelere verilen o anlamlar iki Allah resulü olan Yakup ve Yusuf'u Allah resulü olmaktan çıkarmış, hiçbir çerçeveye girmeyen masal kahramanlarına dönüştürmüştür. Yusuf ve Yakup Yüce Allah'ın Kur'an'da açıkça bildirdiği Resullük prensiplerinden koparılmış, yaşadıklarının ve yaptıklarının vahiyle bağı yok edilmiştir.

Bakara 2/213

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ۚ

İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere kitapları hak olarak indirdi...

Yakup ve Yusuf Yüce Allah'ın bu ayette ve daha onlarca ayette belirttiği prensipler çerçevesinde resul olmuşlardır. Yani insanlığı müjdelemek ve uyarmak, aralarında ihtilaf ettikleri konularda Yüce Allah'ın kitabına göre hüküm vermek.

Nisa 4/64

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

Biz hangi elçiyi gönderdiysek, bizim bilgimiz altında kendisine boyun eğilsin diye göndermişizdir. Onlar, kendilerini kötü duruma düşürdüklerinde sana gelseler ve (senin huzurunda) Allah'tan bağış dileselerdi, sen de onların bağışlanması için dua etseydin, o zaman Allah'ın kendine yönelenlerin dönüşünü (tevbesini) kabul ettiğini ve ne kadar merhametli olduğunu elbette göreceklerdi.

Yakup ve Yusuf da insanlar kendilerine itaat etsinler diye Yüce Allah tarafından gönderilmiş iki Allah resulüdür. Onları bunun dışında anlamak, bunun dışında onlara kimlik ve kişilik kazandırmak Yüce Allah'ın resullerine iftira olacaktır. Her zaman ve her dönemde Kur'an'dan önce veya sonra Allah'a iman ettiğini söyleyen her mü'min, hiçbir Allah resulünü diğer Allah resullerinden ayırmadan, tüm resullere iman etmek zorundadır. Bu ilke sadece Kur'an ile belirlenmiş bir ilke değildir. Yüce Allah'ın mübarek kitabında bize önceki resullerin kıssalarını anlatması da bizim birini diğerinden ayırmadan iman etmemiz içindir.

Bugün Yahudiliğin ortaya çıkış sebebi olarak, bir zamanlar Yüce Allah'ın resulü olan Musa'nın izinden gittiğini söyleyenlerin, Mesih İsa'ya ve ondan sonrasında gelen Muhammed (a.s.m)'e iman etmemelerinden dolayı olduğu söylenmektedir. Bu asla doğru değildir. Yahudiler daha öncesinde de Allah resullerin arasını ayırıyor, daha öncesinde de bu bizden bu biz-

den değildir diyorlardı. Yoksa Musa'dan çok önce gelmiş İsmail'e iman ederlerdi. Ama onlar İsmail'e iman etmedikleri gibi onu (haşa) yaban eşeği olarak tanımladılar.

RAB'bin meleği, "Hanımına dön ve ona boyun eğ" dedi, "Senin soyunu öyle çoğaltacağım ki, kimse sayamayacak.
"İşte hamilesin, bir oğlun olacak,
Adını İsmail koyacaksın.
Çünkü RAB sıkıntı içindeki yakarışını işitti.
Oğlun yaban eşeğine benzer bir adam olacak,
O herkese, herkes de ona karşı çıkacak.
Kardeşlerinin hepsiyle çekişme içinde yaşayacak." [482]

Onlar asla Musa'nın izinden gitmediler ve asla Musa'nın getirdiği kitaba da iman etmediler. Onlar Yüce Allah'ın Musa'ya verdiği kitabı durmadan tahrif ettiler ve tıpkı yukarıda İsmail hakkında olduğu gibi yalanlarını Musa'nın kitabının içine koydular. Musa'nın kitabında tıpkı Kur'an'da anlatıldığı gibi anlatılmış olmasında asla şüphe olmayan Musa'dan önceki ve Musa'dan sonraki tüm resullerin karakterlerini kendilerine göre resmettiler. Kendi içlerinden çıkardıkları din adamlarını resullerin ve hatta Yüce Allah'ın üstüne koyup, onlar ne diyorsa onu din saydılar. Bu din adamları ise Yüce Allah'ın gönderdiği resullerin karakterlerini kendilerine göre düzenlemek için onların kıssalarını ilmek ilmek işlediler.

Yahudiler ve Hıristiyanlar Muhammed (a.s) gelince, ona iman etmedikleri ve ona karşı durdukları için sapıtmadılar, onlar daha öncesinde de sapmış, daha öncesinde de Yüce Allah'ın tek dininden dinler çıkarmışlardı. Yani onların İsrail oğulları (Tanrı ve insanlarla güreşen) ve Yahudi olmaları Kur'an'dan yüzlerce yıl önce olmuştur. Onları tüm resullerin kıssalarını tahrif edip bambaşka şekillere sokmaları da çok öncelerde olmuştur. Bu yüzden Yüce Allah insanlık doğrusunu öğrensin diye Kur'an'da tüm resul kıssalarına yer vermiştir..

Fakat Müslüman müfessir ve meal yazarları sanki Kur'an'daki kıssalar eksikmiş gibi ve sanki Yahudilerin ellerinde bulunan ve her satırını tahrif ettikleri Eski Ahit Kur'an'ı tamamlarmış gibi Kur'an'ın anlattığı her resul kıssasında ona başvurmayı ve kıssaları ona göre anlamayı, bu yönde uydurulmuş her rivayeti söylediklerine kuyruk gibi eklemeyi ilim saydılar. Öyle ki, Eski ahit Yusuf'un annesinin öldüğünü söylediği için, ayette geçen ve manasının anne-baba yani ebeveyn dışında anlaşılması mümkün olma-

[482] Eski Ahit, Yaratılış 16/9-12

yan أَبَوَيْهِ kelimesinden baba ve teyze anlamı çıkarmak için bin dereden su getirmişlerdir. Bu kelimenin anne-baba anlamından başka manaya gelmeyeceğini söyleyenler ise ölmüş anasının Yusuf'a secde etmesi için diriltilip mezarından çıkarıldığını bile söylemişlerdir.

İşte bu mantıkla şekillenen Yusuf kıssası herkes tarafından kabul edilmiş, tüm tesfirler buna göre yapılmış, tüm mealler buna göre oluşturulmuş, Yüce Allah'ın kelimelerine buna göre manalar verilmiştir. Mesela inceliyeceğimiz ayette geçen ilk cümleye tek bir istisnası dahi olmadan; وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا *"Yusuf anne babasını tahtın üzerine çıkarıp oturttu ve hepsi birden ona secde ettiler"* şeklinde meal verilmiştir. Tüm tefsirlerimize göre Yusuf anne babasına kavuşmadan çok önce Mısır'a hazine bakanı olmuştur. O taht ise onun oturduğu bu makamdır. Uzun bir çile döneminden sonra anne-babası ve tüm ailesine kavuşan Yusuf, makamında kabul ettiği anne-babasının ellerinden tutup onları tahtın üzerine oturtmuştur. Sonrasında kime niçin secde edildiğinde ihtilaf olsa da hepsi birden secde etmişlerdir.(!)

İşte masallara layık bu anlatım "onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine" dedirtecek şekilde mutlu bir sonla bitmektedir. Oysa Yüce Allah'ın Resullüğünden daha büyük bir makam mı vardır ki Yusuf anne babasını o tahtın üzerine çıkarsın. Koca bir Allah resulü olmak, insanlığın uğradığı kıtlığı yönetmek, Yüce Allah'ın vahiylerini insanlara iletmek Mısır'a bakan olmaktan daha mı küçüktür ki taltif etmek için anne babasını bakanlığı temsil eden makama çıkarsın. Yakup, oğlu resul olduğu için değil, Mısır'a bakan olduğu için mi sevinecektir! Ne tuhaftır ki tefsircilerimizin nezdinde, Yüce Allah'ın Resullük makamı Mısır'ın bakanlık koltuğunun gölgesinde kalmıştır.

Devamı ise tam bir faciadır. Kullara kul olunmasın, kimse makamından, mevkiinden, gücünden, zenginliğinden bakanlığından, krallığından dolayı başka birine secde etmesin, sadece Yüce Allah'a secde edilsin diye vahiylerle birlikte insanlığa gönderilen iki resul Allah'tan başkasına secde etmenin figürü haline getirilmiştir... Evet ihtilaf vardır ama bu ihtilaf Yusuf'a mı, yoksa Yakup'a mı secde edildiği hakkındadır. Çok az da olsa kimse kimseye secde etmemiş hepsi birden Yüce Allah'a secde etmiştir diyen olsa da, onlara da itiraz edilmiş bin dereden su getirerek secde edilenin ya Yakup ya da Yusuf olduğu sonucuna varılmıştır. Ne yazık ki hafızalarda yer eden de bu olmuştur. Durumu içine yediremeyen birkaç kişi ise secde kelimesinin manaları üzerinde oynayarak, bunun bildiğimiz secde değil basit mana da bir selamlama olduğunu söylemişlerdir.

Bu saydığımız görüşler secde konusunda ihtilaf etseler de ayetin وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ kısmının "anne-babasını tahtın üzerine çıkarıp oturttu" manasına geldiği hususunda hiçbir ihtilaf yoktur. Oysa kelimenin Kur'an kullanımlarına ve sözlük manalarına bakıldığında, kelimenin birini ellerinden tutup bir yere oturtma anlamının olmadığı görülecektir.

Kur'an'da üçü fiil,[483] üçü isim[484] olmak üzere toplam 29 defa geçen رَفَعَ *rafaa* kelimesi aynı (r+f+a) kök harflerinden türemiştir.

رَفْع (Ref'a) : Bu kelime bazen, oldukları yerden kaldırılan cisimler hakkında وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ "Tur'u üzerinize kaldırmıştık" (Bakara 2/93); Bazen yükseltilen binalar bağlamında اِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ "İbrahim evin temellerini yükseltiyordu" (Bakara 2/127); Bazen yüceltilen şan bağlamında وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ "senin şanını yükseltmedik mi?" (İnşirah 94/4); Bazen de tazim edilen makam bağlamında kullanılır: وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ "kiminin derecesini kimine üstün kıldık" (Zuhruf 43/32).[485]

Bu kökten türeyen fiillerin kullanımları ise şu şekildedir.

- رَفَعَ – يَرْفَعُ - رَفْعًا ..... Kaldırmak, yükseltmek, taşımak, iletmek, yüceltmek.
- رَفَعَ مُسْتَوَى المَعِشَة ..... Geçim düzeyini yükseltti.
- رَفَعَ الحِصَارَ ..... Ablukayı kaldırdı.
- رَفَعَ العَلَمَ ..... Bayrağı astı.
- رَفَعَ تَعْزِيَتَه ..... Başsağlığı diledi.
- رَفَعَ الْدَّعَوَى عَلَى ..... Aleyhine dava açtı.
- رَفَعَ الْأَسْعَارَ ..... Zam yaptı.
- رَفَعَتِ النَّاقَةُ لبنَها ..... Deve sütünü vermedi.
- رَفَعَ فُلَانٌ فُلَانًا اِلَى الرَّءيسه ..... Falanca kişiyi başkana sundu. Falanca kişiyi başkana referans verdi.
- هَذَا اَمْرٌ يَرْفَعُ الرَّاْسَ ..... Bu şerefli bir iştir.
- رَفَعَ عنه العِقَابَ ..... Onun suçunu affetti.
- رَفَعَ تَقْرِيرًا الى الحكُومَة ..... Hükümete rapor sundu.

483 Bkz. 40/15 – 80/14 – 88/13

484 Bkz. 56/3, 34 – 52/5

485 R. El İsfahani, El Müfredat RFA md.

- رَفَعَ القَضِى الجَلْسَةَ..... Hakim oturumu kapattı.
- رَفَعَ العَصَا عليه..... Sopa gösterdi, vurmaya yeltendi.
- رَفَعَ يَدَيْهِ ..... Teslim oldu.
- لَمْ يَرْفَعْ لى رَأْسًا ..... Bana hiç aldırış etmedi.
- رَفَعَ البَعِيرُ ..... Hızlı yürüdü.[487]

Fiil kullanımları ile ilgili örnekleri ne kadar çoğaltılsa da kelimenin, kaldırıp oturtmak gibi bir manası yoktur.

Kelimenin asıl manalarını göz önüne aldığımızda, incelediğimiz ayette geçen وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ bu cümleye "Yusuf anne babasını tahtın üzerine kaldırıp oturttu" manası verilmesi mümkün gözükmemektedir. Çünkü bu ayette geçen رَفَعَ *rafaa* kelimesine kaldırma, yükseltme kök anlamı üzerinden mana verilmesi durumunda, Yusuf'un bir eşya gibi anne babasını yukarıya kaldırması, taşıması ve tahtın üzerine de bir eşya gibi bırakmış olması gerekmektedir.

Hepsinden öte anne babasını neden tahtın üzerine kaldıracaktır? Eğer bu tefsirlerimizin iddia ettiği gibi saygı içinse, Yakup'un Allah Resullüğü yanında dünyanın tüm tahtları yok hükmündedir. Eğer bu Yusuf'un Mısır'da hazine bakanlığına yükseldiğini babasına göstermek içinse, Yusuf da bir Allah resulüdür ve o tahtın Yusuf'a bir övünç kaynağı veya babası için bir gurur kaynağı olması asla mümkün değildir.

Bu yaklaşımları anlamak hakikaten mümkün değildir! Alemlerin Rabbinin Resullük tahtında oturan iki Allah resulünün, Mısır'ın hazine bakanlığı tahtından övünç, gurur, mutluluk, yükseklik, saygı, istek, onur, şeref, haysiyet gibi yüce duygular hissedebileceğini düşünmek, Yüce Allah'ın tertemiz kelimelerine bu yönde manalar vermek nasıl bir aklın ürünüdür? Bu sorunlu aklı ve ürettiklerini Yüce Allah'a havale ederek Yüce Allah'ın kelimelerinin manalarını, yine onun kelimelerine tutunarak anlamaya devam edelim.

Bir bölüm önce ayette geçen الْعَرْشِ *el'arşi* kelimesi üzerinde durmuş ve bu kelimenin *"en üst düzey yönetim"* anlamına gelen bir kelime olduğunu söylemiş ve kelimenin Kur'an'da geçtiği 33 yerin 21 inde Yüce Allah'a atfen geldiğini belirtmiştik. Kelimenin Yüce Allah'a atfen kullanıldığı yer-

---

486 Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Fiiller Sözlüğü RFA md.s.230

lere biraz daha dikkatlice baktığımızda kelimenin üzerine oturulan taht anlamından ziyade yönetimi elinde bulundurmak anlamının ön plana çıktığı rahatlıkla görülecektir.

Ta Ha 20/5

الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ

Rahman, O arşın üzerine istiva etmiştir.

Mesela, bu ayette geçen *"Rahman o arşın üzerine istiva etmiştir"* ayetinden (haşa) Yüce Allah'ın bir tahtın üzerinde oturduğu kesinlikle anlaşılmayacaktır. Bundan kast edilen Yüce Allah'ın yarattığı varlıklarını yönetimini tümüyle elinde bulundurduğu, yönetim işinde kendisinden başka kimsenin bulunmadığı ve bulunamayacağıdır.

الْعَرْشِ *El'arşi* kelimesinin insana atfedilmesi durumunda bile kast edilen salt manada bir ülkenin kralının oturduğu yer değil, onun temsil ettiği yönetim kast edilmektedir. Mesela, Türkçe de Fatih Sultan Mehmet tahta çıktı dendiğinde anlaşılan şey asla salt manada padişahların oturduğu bir oturağın üstüne tırmanmak anlaşılmayacak, ülkenin yönetimini eline aldığı şeklinde anlaşılacaktır.

Daha önceki bölümde kelimenin الْعَرْشِ *el'arşi* şeklinde ال takısıyla gelmesinden bilinen ülkenin, bilinen yönetimi anlamına gelmesi gerektiğini de söylemiştik. Bu veriler ışığında ayette geçen وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ el'arşi cümlesinin tam olarak neyi anlattığını anlamak için Yusuf zamanındaki Mısır yönetimi ile ilgili daha önce söylediklerimizi ve söylemeyip bu bölüme bıraktıklarımızı aktarmak gerekecektir. Çünkü kelimenin الْعَرْشِ *el'arşi "O yönetim (o taht)"* şeklinde geçmesi, anlamaya çalıştığımız cümlenin Mısır'ın yönetimiyle alakalı olduğunu göstermektedir.

Birçok kereler Mısır'ın toplum yapısının anaerkil bir anlayış üzerine temellendirildiğini belirtmiştik. Toplumun yapısının anaerkil olması demek, basit manada insanların hukuku kadına yönelik oluşturması demek değildir. Böyle bir anlayışın arka planında varlığı dişi üzerinden anlamlandırmak gibi bir inancın yatması gerekmektedir. Hatta bu inancın sadece görünür olan varlığı değil, aynı zamanda görünmez varlıkları da dişi üzerinden anlamaya kadar uzanması gerekmektedir. Mesela, Kur'an'ın indiği ortamda Mekkeli müşrikler (haşa) Yüce Allah'ın erkek olduğuna, tapındıkları lat, menat, uzza gibi tanrılarının ise onun haremi olan tanrıçalar olduğuna inanıyorlardı. Yüce Allah'a erkek cinsiyetini atfetmek beraberinde toplumun erkek egemen bir yapıda olmasını getirmiştir. Bu yüzden kız

çocuklarına kıymet verilmemiş, onlara toplum içinde biçilen değer erkeğe hizmet etmenin ötesine geçememiştir. Toplumu yöneten ve yönlendirenler, toplum için değer belirleyenler arasında kadının olması hiçbir zaman mümkün olmamıştır. Aslında aynı anlayış Kur'an'ın inişinden sonra da devam etmiş, bizzat İslam uleması eliyle oluşturulan hukukların temeline yeniden erkek egemen anlayış hâkim olmuştur.

Bir toplumun yapısında erkek egemen bir anlayışın olması ne kadar yanlışsa, kadın egemen bir anlayışın olması da o kadar yanlıştır. Muhammed (a.s)'e verilen Kur'an, toplumun erkek egemen yapısını ortadan kaldırıp, yerine kadın egemen bir yapıyı inşa etmemiştir. Kur'an toplumun temel yapısının, hukuk sitemlerinin cinsiyet üzerinden belirlenmesini kaldırmış, yerine hak üzerinden hukuk belirlemeyi koymuştur. Geleneksel anlayışın tersine Kur'an ne erkeği öne geçirmiştir ne de kadını. O sadece Yüce Allah'a gönülden bağlı kullar olmayı öne geçirmiş, değerlerini bunun üzerinden oluşturmuştur.

Nisa 4/124

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا

Erkek olsun, kadın olsun, her kim de mümin olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar (TDV meali)

İşte Kur'an'daki bu ayet istisnasız tüm resullerin getirdikleri vahiylerin temel prensiplerindendir. İslam'ın resulleri olan Yakup ve Yusuf'un da getirdikleri bu prensip üzerine temellendirilmiştir. Muhammed (a.s)'in geldiği toplumda erkek egemen bir anlayış olduğu için, onun toplum yapısından kaldırdığı şey erkek hegemonyası olmuştur. Ama bu Yusuf'ta kadın hegemonyası olmuştur. Asıl olan şey toplumun yapısından herhangi bir cinsiyetin hegemonyasını kaldırmaktır.

Ayette anlamaya çalıştığımız ve genelde *"ana babasını tahtın üzerine kaldırıp oturttu"* şeklinde çevrilen وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ bu cümle işte tam da bundan bahsetmektedir. Biraz önce ayette geçen وَرَفَعَ rafea kelimesinin anlamının bir şeyi yukarı kaldırmak manasında olduğunu belirtmiştik. Öte yandan cümlenin içinde "oturttu" anlamı verebileceğimiz herhangi bir kelimenin olmadığını da belirtmiştik. Cümleye kaldırmak kök anlamı üzerinden mana verilecekse bunun "ana-babayı o tahtın üzerine kaldırdı" şeklinde olması gerekmektedir. Cümlede geçen أَبَوَيْهِ ebevey kelimesi aslında "iki baba" anlamındadır. İsfahani; amca ile babanın, anne ile babanın,

dede ile babanın ebeveyn olarak adlandırıldığını söylemektedir. Nitekim surenin en başında Yakup, bu kelimeyi ataları İbrahim ve İshak için kullanmıştı. كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ *Tıpkı daha önce iki baban İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi*…(Yusuf 6)

Bu kelimenin Yusuf'un hayatında ne anlama geldiğini tam olarak anlamak için, yaşanılan tüm olayların temelinde aslında Yusuf'un resul silsilesinde atalarından sonra gelen resul olması yatmaktaydı. Bizzat kardeşleri Yusuf'un İbrahim ve İshak'ın mirasına sahip olmasını engellemek için onu hadım edip köle haline getirmişlerdi. Yusuf'a kraliyet ailesine bir kötülük tasarlamak suçunun isnat edilmesi, onun İbrahim soyundan olduğunu gizlemesinden dolayı olmuştur. Sonunda bu süreçlerin hepsi bitmiş, Yusuf ülkenin ve bölgenin sözü en fazla dinlenilen insanı olmuştur. O İbrahim soyu olmasından dolayı bir sürü zorluk yaşasa da bu soya mensup olmasından dolayı resul olmuş, dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmıştır. Bu soya mensubiyet sadece biyolojik bir mensubiyet değildir. Nitekim Yüce Allah İbrahim'in tüm iman edenlerin babası olduğunu buyurmuştur.

Hac 22/78

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۚ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ ۖ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۖ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ

Allah uğrunda hakkıyla cihad edin. O, sizi seçti ve dinde üzerinize hiçbir güçlük yüklemedi. Babanız İbrahim'in dinine uyun. Allah, sizi hem daha önce hem de bu Kur'an'da müslüman diye isimlendirdi ki, Peygamber size şahit (ve örnek) olsun, siz de insanlara şahit (ve örnek) olasınız. Artık namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah'a sarılın. O, sizin sahibinizdir. O ne güzel sahip ne güzel yardımcıdır! (DİB meali)

Evet İbrahim iman eden herkesin babasıdır. Bu babalık nasıl ki bizim için biyolojik bir anlam taşımıyorsa, Yusuf için de öyledir. Her ne kadar Yusuf biyolojik olarak da İbrahim torunu olsa bile, İbrahim'i değerli kılan onunla biyolojik anlamda bir bağının olması değil, kesinlikle iman bağıdır. Yani Yüce Allah'ın dinidir. İbrahim ve diğer resullerin hepsini değerli kılan şey sadece Yüce Allah'ın dinidir. Unutulmamalıdır, onlar Allah'ın seçimi sonucunda resul kılınmış, Allah onları alemlerin en değerlisi hali-

ne getirmiştir. İşte anlamaya çalıştığımız 100. ayetin ilk cümlesinde geçen *ebeveyh* kelimesi bu bağı ifade eden bir kelimedir.

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ

"O arşı iki atasına nispet etti…"

Buradan çıkan şey, ülke yönetimi üzerindeki anaerkil anlayışı kaldırıp yerine erkek egemen bir anlayışı yerleştirdi şeklinde bir saçmalık asla olamaz. Bu cümlede iki atasının bu şekilde anılması, kıssa boyunca bunu hep saklamak zorunda kalmış olmasındandır. Yani Yusuf elde ettiği şeylerin tamamının temelinde, Yüce Allah'ın İbrahim'e olan vaadinin olduğunu asla unutmamıştır.

وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا

Hepsi ona (Yusuf'a) saygı ile eğildiler (DİB meali).

Anlamaya çalıştığımız cümlenin ardından gelen bu cümle, birçok meal tarafından tıpkı yukarıdaki DİB meali gibi çevrilmiştir. Bir kısmında ise yukarıdaki parantez içi (Yusuf) kelimesinin yerinde (Yakup) kelimesi geçmektedir. Kimi müfessirler ayette geçen لَهُ *"ona"* kelimesinin Yakup'u kast ettiğini söyleyerek, Yusuf da dahil tüm oğulların ve aile bireylerinin Yakup'a secde ettiklerini söylerken, kimisi tam tersini söyleyerek لَهُ "ona" kelimesinin Yusuf'u kast ettiğini, babası da dahil tüm aile bireylerinin ve özellikle kardeşlerin ona secde ettiğini söylemişlerdir. Aslında secde edilen ister Yakup olsun isterse Yusuf, her iki durum da sorunlu bir durumdur. Doğrusu bunun üzerinde fazla zaman harcamaya da gerek yoktur. Yusuf ve Yakup iki Allah resulüdür. Ne kendileri başkalarına secde ederler ne de başkalarının kendilerine secde etmesine rıza gösterirler. Onlar, kendileri de dahil herkesin Yüce Allah'tan başkasına secde etmemesi için risaletle kullara gönderilmişlerdir. Bu onların misyonudur. Müfessir ve meal ulemasının bu gerçeği ıskalayarak kimin kime secde ettiği şeklinde oldukça abes bir tartışmanın içine girmeleri anlaşılır gibi değildir.

Meryem 19/58

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

İşte bunlar, Âdem'in ve Nûh ile beraber (gemiye) bindirdiklerimizin soyundan, İbrahim'in, Yakub'un ve doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı. (DİB meali)

Bu şekilde onlarca ayet bulunmasına rağmen Yusuf suresindeki kullanımdan kimin kime secde ettiğini tartışmanın tutarlı olmadığı gayet açıktır. Bu açıklamalardan sonra anlamaya çalıştığımız ayete daha isabetli olduğunu öngördüğümüz meal şu şekilde olmalıdır.

Yusuf 12/100

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبَتِ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا ۖ وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي ۚ إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

O ülkenin yönetimini iki atasına (İbrahim ve İshak) nispet etti. Hepsi ona (Allah'a) bir secdeye kapandılar. Yusuf dedi ki: "Babacığım! İşte bu, daha önceki rüyamın aslıdır. Rabbim onu bir hakikat kıldı. Rabbim bana, şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra; beni o gizlilikten çıkararak ve sizi o çölden getirerek de ihsanda bulunmuştu. Şüphesiz Rabbim, dileyeceği şeyi tam zamanında yapandır. Çünkü El Alim, El Hâkim sadece O'dur.

YUSUF SURESİ
AYET MEALLERİ

Kıymetli okuyucu; Yusuf Suresi Yahudi'ler konusunda başlattığımız SEBT çalışmasının akabinde yaklaşık bir yıldır gündemimize girmiş bir konudur. Birçoklarının aşk hikayesi deyip ilgilenmediği, bir kısmının da kemikleşmiş bazı anlamlar üzerinden kimi dersler çıkarmaya çalıştığı Yusuf Suresi; hakkında neredeyse hiç hadis bulunmayan, ancak afaki rivayetler ile çerçevelenmiş ve üzerinde neredeyse hiç İsrail ve oğullarını anlama çabası sarf edilmemiş suredir. Zira geleneğimiz tamamen bir İsrailiyat yaftası olan Yakup İsraildir (Allah ile Güreşen) fikrini benimsemiştir. Oysa bunun doğru olup olmadığının en fazla araştırılması gereken yer, Kur'an'ın Yusuf suresidir... Her nedense en fazla karartma da bu sure üzerinde yapılmıştır. Yusuf Suresi; eski ulemanın Arapça gramer kuralları açısından en fazla açmaz ile karşılaştığı ve çözümsüz bıraktığı bir suredir. Günümüz uleması da bu karartmayı kaldırmamakta ısrarlıdır.

Bütün olarak yayınladığımız bu mealin, mevcutların çok dışında anlamlar içermesi ve özellikle Mısır sürecinde geleneğin hikâye haline getirdiğinden daha fazla kahramanı içermesi, tamamen Arapça gramer kurallarına bağlı kalmanın neticesidir. Yani hiçbir şekilde İsrailiyat kaynaklı anlama değil olabildiğince ve güç yetirildiğince metne sadık kalınmıştır.

Allah'tan ki elimizde tek kelimesi değişmemiş Kur'an var ve yine Allahtan ki Kur'an eğip bükmeye müsait olmayan son derece belirgin kurallara sahip Arapça dili ile indirilmiştir...

Kur'an kavramlarını ve kıssalarını anlamlandırırken, Arapça gramer kurallarına uyulmadığına dair tefsir ve meallerimiz maalesef binlerce örnekle doludur. Kritik ve şaibeli hemen her yerde; fiillerin isme (ya da tersi), mazi olanın muzariye (ya da tersi) dönüştürüldüğüne, müzekker ve müennes ayrımlarına dikkat edilmediğine, ibarelere yapışık zamirlere dikkat alınmadığına ve hiç manaya katılmadığına, ibare anlamlarının keyfi olarak hikayeye uydurulduğuna tanık olunmaktadır. Bu tahliller normal

koşullarda konuya ehil birinin kanını dondurması gerekirken, ulemanın bu hataları halen, göz göre göre ve fütursuzca sürdürmesinin bir mantığını biz bulamadık!.. Kur'an'ın gerçeğin ta kendisi olmasına gölge düşüren tarihselci ve rivayet esaslı tüm yaklaşımları arkamıza atıyor ve değerlendirmelerinize bırakıyoruz.

Sonuç olarak tüm tahliller ve varılan sonuçlar elbette ki Kur'an'ın kendisi değildir. Bu surede varılan tahlillerin gerekçelerini aynı dilin kuralları ile sonuna kadar eleştirmek herkesin hakkıdır. Arapça son derece kurallı ve oraya buraya çekiştirilemiyecek bir yapıya sahiptir. Eleştirenlerden eleştirilerini söz konusu dilin bu kuralları çerçevesinde yapmaları, mevcut çıkarımları eleştirecek olanlar üzerinde de bizim hakkımızdır. Ancak bizler için Kur'an, böylelikle; ortaya koyduğu kendi meselelerini aşamayan mücmel bir kitap olmaktan çıkıp, aslolan muhkem yapısı ile anlaşılabilir hale gelecektir.

Gayret bizden başarı Allah'tandır.

سُورَةُ يُوسُفَ

YUSUF SURESİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Bismillahirrahmanirrahim
Er Rahman, Er Rahim Allah adıyla

الر ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ

(12/1) ELİF! LAM! RA! İşte bunlar El Mubin (açık ve açıklayıcı) o kitabın ayetleri.

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

(12/2) Onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Belki siz aklınızı kullanırsınız

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

(12/3) Sana vahyettiğimiz işte bu (Arapça) Kur'an'la, bundan önce iç yüzünü bilmeyenlerden[487] biri olduğun kıssaların en güzelini sana biz anlatıyoruz.

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ

---

487 بِمَا kelimesi bir harfi cer ve bir ismi mevsulden oluşmuş bir kelimedir. "şeylerle" ya da "şeyle" anlamı vermektedir. Kelimede kullanılan ismi mevsulün tekili ve çoğulu aynıdır.

(12/4) Bir zamanlar Yusuf babasına: "Babacığım, ben kesinlikle on bir Kevkeb ve o Şems'i ve o Kamer'i gördüm. Onları da benim için secde ediciler olarak gördüm" demişti.

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ

(12/5) (Babası): "Evladım! Rüyanı kardeşlerine kıssa etme. Yoksa, hileli bir yöntemle sana bir komplo kurarlar. Şüphesiz şeytan, insan için apaçık düşmandır" demişti.

وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

(12/6) İşte sana bildiriyorum: Rabbin seni bir süreçten geçirecek, sana hadiselerin te'vilinden öğretecek, tıpkı daha önce önderlerin İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi sana ve Yakup âl'ine de o nimetini tamamlayacak. Şüphesiz ki Alim, Hakim olan sadece Rabbin'dir.

لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ

(12/7) Gerçeği talep edenler için[488] Yusuf ve kardeşleri hakkında bu anlatılanların[489] gerçeği gösteren işaretler[490] olduğunda[491] hiç şüphe yoktur[492].

---

488 Soru sormanın amacı gerçeği öğrenmektir. Hele bu soru Kur'an'a soruluyorsa kişinin ulaşacağı şey gerçekten başka bir şey değildir. Bu yüzden لِلسَّائِلِينَ kelimesine "gerçeği talep edenler için" anlamı verilmiştir.

489 "hakkında bu anlatılanlar" şeklinde çevirimiz ayette geçen فِي harfi cer'i'ne dayanmaktadır. Bu harfi cer bir şeyin içeriğine işaret etmektedir. فِي يُوسُفَ ibaresi normal olarak Yusuf'ta şeklinde çevrilmesi gerekmektedir. Fakat Yusuf dendiğinde Kur'an dışındaki bilgiler değil, Yusuf'un Kur'an'da anlatılan kıssası kast edilmektedir. Yusuf'un ve kardeşlerini soranlar için ayetler olması, Yusuf'un sorulacağı tek yerin Kur'an olmasındandır. Bu yüzden harfi cer'i'ne "Yusuf ve kardeşleri hakkında bu anlatılanlar" anlamı uygun görülmüştür.

490 آيَاتٌ Kelimesinin işaret, alamet, belge anlamlarına dayanarak bu mana verilmiştir. Allah'ın tüm ayetleri gerçeğin belgeleridir.

491 كَانَ Fiilinin oldu, idi, ..haline geldi anlamlarına dayanarak.

492 لَقَدْ İbaresini oluşturan ل harfinin ve قد edatının kesinlik anlamına dayanarak.

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

(12/8) Bir gün (kardeşleri şöyle) demişlerdi: "elbette ki Yusuf ve kardeşi babamıza bizden daha tercihe şayandır. Oysa güçlü bir topluluk olan biziz. Babamız gerçekten açık bir sapkınlık içinde.[493]"

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ

(12/9) "Öldürün Yusuf'u veya (görünür şekilde)[494] bir kökten söküp atın onu ki; babanızın şeref ve itibarı (Resullüğü)[495] size geçsin. Bundan sonrasında bir Salihler kavmi olursunuz."

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

(12/10) İçlerinden sözü dinlenen: "Eğer uygulayanlar (ben değil)[496] sizler olacaksanız, yemin olsun ki,[497] Yusuf'u o hadımlığın bilinmezliklerine[498] kavuşturarak[499] kahredin/etkisiz hale[500] getirin, ki; (o zaman bildiğiniz)[501] o kervan onu köle olarak[502] alacaktır" dedi.

---

493 Bu ayette geçen أَحَبُّ kelimesi yine Yusuf suresinin 33.ayetinde "daha çok tercih etmek" manasında kullanılmıştır.

494 Ayette geçen "evitrahuhu" kelimesinin asıl anlamı "bir şeyi görünsün diye atmaktır" Parantez içi yaptığımız (görünür bir şekilde) şeklindeki açıklamamız bundan dolayıdır.

495 وَجْهُ Kelimesinin şeref ve itibar anlamına dayanarak.

496 (beni karıştırmadan) şeklindeki parantez içi cümlemiz, bu kardeşin fikir veren, azmettiren ama fiili olarak yapılanlardan uzak durmasından kaynaklanmaktadır. 19. ayette aracılık yapan, 83 ve 84.ayetlerde konuşurken hep kendini yapılanların dışında tutmasından dolayı bu parantez içi cümle konulmuştur.

497 لَ Kasem Lam'ı olarak alınmıştır.

498 الْجُبِّ Kelimesinin "cinsel organı kökten kesilmek" anlamına ve ayrıca ibarenin başındaki ال takısının bilinen bir şeyden bahsediyor olmasına dayanarak.

499 وَأَلْقُوهُ Fiilinin "kavuşmak, iletmek" manalarına dayanarak.

500 تَقْتُلُوا Kelimesinin "kahretmek, etkisiz hale getirmek" anlamlarına dayanarak. Bu şekilde Kur'an'da pek çok kullanım vardır. Mesela; Müddessir 19 ve 20. Ayetlerde geçen KUTİLE öldürmek manasında değildir.

501 "Bildiğiniz o kervan" diye çevirmemizin gerekçesi السَّيَّارَةِ kelimesinin başında bulunan EL takısıdır.

502 "Köle yapsın" diye çevirdiğimiz يَلْتَقِطْهُ kelimesindeki LKT "buluntu veya atılmış

قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ

(12/11) "Ey babamız! Ne oldu sana ki; Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun? Gerçekten biz onun için elbette ki samimi olanlarız.

أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

(12/12) Yarın onu bizimle gönder de yesin içsin, eğlensin. Kesinlikle biz onun için yemin olsun ki koruyucularız.

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ

(12/13) Dedi ki "ona ilgisiz kalmanız elbette beni hüzünlendirir fakat o kurt gibi gaddar ve kurnaz olanın[503] onu heder etmesinden[504]de korkuyorum. Siz onun iç yüzünden[505] gaflette olanlarsınız.

قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ

(12/14) Dediler ki "Biz güçlü bir toplulukken onu o kurt gibi kurnaz ve gaddar[506] olan gasp[507] ederse o zaman biz elbette ki hüsranda olanlarız demektir."

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

(12/15) Ne zaman ki onu götürdüler ve hadımlığın bilinmezliklerine

---

çocuk" anlamındadır. Kardeşlerin Yusuf hakkında özellikle bu kelimeyi kullanmasının temel sebebi *Lakit* yani buluntu olan biri hiç kimse ile *vela* bağı kuramaz ve kimse de ona *vela* yoluyla mirasçı olamaz. Üstelik bu hadım edilmiş bir çocuk olursa resul bile olsa devamı olmayacak demektir. Öte yandan kardeşlerin bu kelimeyi kullanması onların Yusuf'u kervana buluntu çocuk olarak satmayı planladıkları anlamına gelmektedir. Zira onlar kervanlardan herhangi biri dememiş "o kervan demişlerdir. LKT kelimesi ile ilgili bkz. El Müfredat LKT md. Ve İmam Kurtubi; El Camiu li Ahkamil Kur'an c.9.s.206.

503 17. ayetteki dipnotlar.

504 17. ayetteki dipnotlar

505 غَافِلُونَ kelimesi bir şeyden habersiz olmayı değil, "haberli ve göz önünde olanın iç yüzünü bilmemeyi" ifade eder.

506 17. ayetteki dipnotlar

507 17. ayetteki dipnotlar.

sokmak için bir araya geldiler,[508] ona "bu tuzaklarını (hiç beklemedikleri bir anda)[509] kendilerine bildireceğinin farkına varamıyorlar" diye vahy ettik.

وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ

(12/16) Ağıtlar yakarak akşam üzeri babalarına geldiler.

قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

(12/17) "Ey babamız! Gitmiştik, yarışacaktık. Yûsuf'u da eşyamızın yanında terk etmiştik. (Bir de ne görelim) o kurt gibi gaddar ve kurnaz olan[510] onu gasp etmiş.[511] (onu koruma sözümüze) Sadıklar olsaydık da sen zaten bize hiçbir zaman[512] güvenen biri değildin.

وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ

(12/18) Onun nefretini[513] yalancı bir makyajla[514] büründüler. [515] (Yakup) dedi ki; hayır öyle değil, hasediniz[516] size bir tuzağı süslü göstermiş.

---

508 أَنْ يَجْعَلُوهُ kelimesindeki CEALE fiilinin "kılmak, yapmak, atamak, şekle sokmak, biçim vermek, tayin etmek" anlamlarına dayanarak.

509 Nebee "tüm yalanlardan arınmış şok edici haberi vermek" anlamındadır. Şok ediciliği iki şekildedir. Birincisi hiç beklenmeyen bir anda gerçekleşmesi, ikincisi, şok edici bir şekilde gerçekleşmesi. Parantez içi açıklama buna dayanmaktadır.

510 الذِّئْبُ Kelimesinin "kurt gibi kurnaz ve gaddar oldu ve bir kavmin lideri" anlamına dayanarak. Kelimenin başındaki ال takısı çeviriye "o" şeklinde yansımıştır.

511 Kelimesinin gasp etti, heder etti ve haksız yere birinin malını yemek anlamındaki "mal yemenin" bildiğimiz manada malı ağız yoluyla yemek olmadığı, malı sahibinden alıp başkasının zimmetine geçirdi anlamından yola çıkarak bu manaya ulaşılmıştır.

512 Olumsuzluğun ب harfi cer'i ile gelmesi, güven ihtimalinin hiç olmadığını pekiştirmektedir.

513 قَمِيصِهِ Kelimesinin "nefret etmek" manasına dayanarak.

514 بِدَمٍ kelimesinin "sıvamak, boyamak" manasına dayanarak.

515 وَجَاءُوا عَلَىٰ İbaresinin ala harfi ceri ile geldiğinde "bir şeyin üzerine, bir halin üzerine geldiler" anlamına dayanarak.

516 نفس kelimesinin "kıskançlık, haset" manaları için bkz. Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük, NFS md.s. 2032

Bundan sonrası[517] güzel sonucu beklemektir.[518] Vasıflandıracağınız şeye karşı yardımı umulacak sadece Allah'tır.

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ ۖ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

(12/19) (Bekledikleri o) kervan geldi,[519] bunun üzerine[520] onlar (Yusuf'un kardeşleri) azmettiricilerini[521] gönderdiler. O da üzerine düşen[522] aracılığını yaptı[523]. (Kervandakilere) şu köle çocuk[524] (sizin için) ne kadar iyi bir haber.[525] Ve onun etinin kesik olduğunu[526] açığa çıkardılar (gösterdiler).[527] Allah bu şeyi (tasarlayarak) yapıyor olduklarını elbette bilendir.

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ

(12/20) Onun eşsiz değerini[528] düşürerek,[529] sayılabilir[530] dirhemlere[531] sattılar. Zaten[532] daha önce de , onun[533] değerini bile bile küçümseyenlerden olmuşlardı.[534]

---

517 "Bundan sonrası" anlamı ف harfinden kaynaklanmaktadır.

518 صبر kelimesinin "sakin etmeksizin sonucu beklemek" manası için bkz. Yrd. Doç. Dr. İlyas Karslı, Yeni Sözlük, SBR md.s.1390

519 سَيَّارَةٌ Kelimesinin başında o takısı olmadığı halde "o kervan" diye çevirmemizin sebebi, bu kelimenin 10. ayetteki kullanımına dayanmaktadır.

520 "Bunun üzerine" anlamı fiilin başındaki ف harfine dayanmaktadır.

521 وَارِدَ Kelimesinin "önder, lider, bir fikir ve düşünce etrafında insanları birleştiren, onları yönetip sevk eden" anlamlarına dayanarak bu anlam tercih edilmiştir.

522 دَلْوَهُ Kelimesinin "üzerine düşen görev" anlamına dayanarak.

523 فَأَدْلَىٰ Kelimesinin "aracılık yapmak" anlamına dayanarak.

524 غُلَامٌ Kelimesinin "köle çocuk" anlamına dayanarak.

525 بُشْرَىٰ Kelimesinin "beklenen ve umulan bir şeyin haberi" anlamına dayanarak.

526 بِضَاعَةً Kelimesinin "bütünden bir parçayı koparıp atmak" manasına dayanarak.

527 وَأَسَرُّوهُ Kelimesinin "açığa vurmak" anlamına dayanarak.

528 بِثَمَنٍ Kelimesinin "yüksek değer, paha anlamına" ve kelimenin nekira gelmesine dayanarak.

529 بِثَمَنٍ Kelimesinin "ayıplamak, kusurlu göstermek" manalarına dayanarak.

530 مَعْدُودَةٍ Kelimesinin "sayılmış, sayılması mümkün olan" anlamlarına dayanarak.

531 دَرَاهِمَ kelimenin ayette cem'i (çoğul) kullanımına dayanarak.

532 وَ Harfine ve sonrasında gelen anlamın harfe yüklediği misyona dayanarak.

533 فِيهِ Harfi cer ve zamir kullanımına dayanarak.

534 الزَّاهِدِينَ Kelimesinin "bir şeyin değerini bildiği halde onu küçümsemek, ona iltifat etmemek manalarına dayanarak.

وَقَالَ الَّذِى اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِى مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

(12/21) Mısır'da Onu satın alıp kadınına: "Bize faydalı olacağını veya evlat edinmeyi umduğum için asıl konumunu (özgürlüğünü) ona bağışla" diyen de o kişiydi. İşte bu şekilde; Hadiselerin tevilinden ona öğretmemiz için o yerde Yusuf'a imkân verdik. Allah o tuzağa karşı üstün gelendir fakat insanların çoğu bunu bilmiyor.

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ

(12/22) Olgunluk çağına ulaştığında ona (Yusuf'a) bir muhakeme yeteneği ve bir ilim verdik. Biz, Muhsinlere işte böyle karşılık veririz."

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ رَبِّى أَحْسَنَ مَثْوَاىَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

(12/23) O esnada, (Kadın) kapıları sıkıca kilitleyip "haydi anlatsana" diyerek onu (Yusuf'u) kendisi hakkında ısrarla sorguladığında, o (Yusuf), onun (kadının) evindeydi. (Yusuf da) Şüphesiz ki konumumu ihsan eden rabbim, kendisine sığınılan Allah'tır. Bundan dolayı o zalimler (kardeşler) asla başaramayacaklar" demişti.

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ ۚ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ

(12/24) (Kadın) Buna (anlattıklarına) kesinlikle çok üzülmüştü. Eğer (Yusuf) Rabbinin burhanını görmemiş olsaydı, o da (başına gelenlere) çok üzülmüştü. Bunu açıklaması (ona isnat edilen) o fuhşu ve o kötülüğü ondan uzaklaştıracağımız içindi. Çünkü o zaten (o fuhuş ve o kötülükten) arındırılmış kullarımızdandır.

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ ۚ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

(12/25) O konuda ikisi rekabet etti. (İkisinden kadın olanı) Onun (Yûsuf'un) görevine bir tedbirle son verdi. Aradıkları ülkenin (Mısır'ın)

Seyyidini makamında buldular. (Kadın) "sadece acı veren bir işkence veya geçici olarak tutuklanması, senin (yönetim) ehline herhangi bir kötülük tasarlamış kişi için (henüz) bir ceza değildir.

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي ۚ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

(12/26) (Yûsuf) "Ama o (kadın) benim hakkımda soruşturma yapmıştı" dedi. Ve oranın (Mısır'ın) ehlinden bir şahit (şu) tanıklığı yaptı. Eğer herhangi bir itiraftan dolayı onun görevi iptal edilmişse (kadın) isabet etmiş, o ise yalancılardan biridir.

وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ

(12/27) "Eğer görevi bir tedbir ile iptal edilmişse (kadın) yalan söyledi, o ise (kraliyet ailesine) sadıklardan biridir.

فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ۖ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ

(12/28) (Seyyid) Onun (Yusuf'un) görevinin tedbiren iptal edildiğini anladığında "Şüphesiz ki bu, sizin yönteminizdir. Sizin yöntemleriniz kesinlikle çok zorludur" dedi.

يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۚ وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ

(12/29) "Yûsuf! Sen bunun hakkında bir açıklık getir, (kadın) sen de ithamın için (Yusuf'tan) özür dile. Çünkü sen hatalılardan biri olmuşsun."

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ ۖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

(12/30) (O esnada)… "O (Mısır'ın) yönetimindeki kadınlar, "Aziz kadın nefsi hakkında danışmanını ayartıyor. (Yusuf) bir sevgiyle onun (Aziz kadının) aklını başından almış. Şüphesiz ki biz elbette onu (kadını) açık bir sapkınlık içinde görüyoruz" dedi.

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۖ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ

(12/31) (Aziz kadın) Onların tuzaklarını duyar duymaz, onları davet etti, ve onlar için rahat bir ortam hazırladı ve (geldiklerinde) her birine çok sakin davrandı. Sonra (Yusuf'a) dedi ki, "açıkla onlara." Sonunda onu anlayıp, onu çok zorladıklarında ve ardından ittifaklarını bozduklarında: "Allah için nitelemelerimizden beriymiş. Eğer bu değerli bir melekten başkası değilse, bunda bir beşerlik de bulunmamaktadır" dediler.

قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِى لُمْتُنَّنِى فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ

(12/32) (Aziz kadın) dedi ki: "İşte siz busunuz ki; onun hakkında beni kınamıştınız. Andolsun, ben sadece kendisi hakkında onu sorgulamıştım ama o hep sustu, konuşmadı. Ama eğer ona emredeceğim şeyi yapmaz ise tutuklanacağı ve aşağılananlardan biri olacağı kesin.

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَىَّ مِمَّا يَدْعُونَنِى إِلَيْهِ ۖ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّى كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ

(12/33) (Yûsuf); Rabbim, benim için o (şimdilik) gizli olan, beni ona evlat nispet etmelerinden daha sevgilidir. Eğer sen onların benim hakkımdaki yöntemlerini boşa çıkarmazsan onlara evlat olacak ve gerçeği bildiği halde bilmiyormuş gibi davrananlardan biri olacağım" dedi.

فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

(12/34) Rabbi, onun duasını kabul etti ve Onların (kadınların) onun hakkındaki yöntemlerini boşa çıkardı. Çünkü; Es-Semi, El-Alim olan sadece O'dur.

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّىٰ حِينٍ

(12/35) Sonra, ayetleri görememenin ardından (ortaya çıkış) zamanına kadar onlar, onu gizlemeye başladılar.

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ ۖ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّى أَرَانِى أَعْصِرُ خَمْرًا ۖ وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّى أَرَانِى أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِى خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۖ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ ۖ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

(12/36) O gizliliğe onunla beraber (yardımlaşmaya) iki danışman da dahil olmuştu. İkisinden biri "şüphesiz ki ben, herhangi bir saklananı kendim gözetler, aslını ortaya çıkarırım" dedi "ve o diğeri de "herhangi bir yoruma kendi görüşümü belirtir, daha üst reisime iletirim de (kadın) bununla herkese üstün gelir" dedi." (İkisi birden) "bize onun (sana yapılan isnadın) aslının doğru haberini sen bildir, çünkü biz senin Muhsinlerden biri olduğuna kesinlikle eminiz (görüyoruz, dediler)."

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ ذَٰلِكُمَا
مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي ۚ إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

(12/37) (Yusuf) "İşte rabbimin bana öğrettiği şeyden ikinize bildiriyorum. İkinize gelmezden önce onun aslını ikinize bildirmiş olmam dışında, o, rızıklandırılacağınız buğdayı ikinize sunmayacak. Şüphesiz ki ben Allah'a ve kendilerinden olan o sonrakine güvenmeyen, kendilerini de gizlemiş bir kavmin diktesini kendi haline bıraktım" dedi.

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ
شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ

(12/38) "(Çünkü) Atalarım İbrahim İshak ve Yakup'un bildirisinde peşleri sıra (ben) geldim. Bizim herhangi bir şeyde Allah'a ortak olmamızın imkânı yoktur. İşte bu (Atalarımın milleti), bizim üzerimize de ve insanların üzerine de Allah'ın tercihinden dolayıdır, fakat insanların çoğu (Allah'ın tercihiyle) yetinmeyecekler."

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

(12/39) "Ey o gizlilikteki arkadaşlarım"! Ne yani parçalanmayan (bir tek) otoritesi olan Allah'tan, ayrılık çıkarıp parçalayan yöneticiler mi daha iyi?

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ
سُلْطَانٍ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۚ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

(12/40) "Siz, Allah'ın astında, sizin ve atalarınızın birtakım yüceliklerle nitelediğiniz dişiden başka bir şeye tapmıyorsunuz. Allah ona (dişiye)

herhangi bir otorite indirmemiştir. Onun Hükmü Allah'tan başkasının değildir. (Allah) kendisinden başkasına kul olmanızı emretmemiştir. Geçerli olan o din işte budur. Ama insanların çoğunluğunu bunu bilmiyor.

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِى رَبَّهُ خَمْرًا ۖ وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ ۚ قُضِىَ الْأَمْرُ الَّذِى فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ

(12/41) "Ey o gizlikte arkadaşlarım ikinizden birine gelince, rabbine gizlilik iletmeye devam edecek, (ikinizden) o diğerine gelince; konumunu güçlendirecek, böylelikle (kadın) onun başkanlığında herkese üstün gelecek. İşte onun hakkında görüş de isteyeceğiniz o işin zamanına gelindi."

وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ

(12/42) İkisinden -ki kesinlikle onu sırdaş bilmişti- işte o kişiye "beni efendinin yanında an" dedi. Şeytan rabbinin doğru bilgisini ona unutturdu. Bu yüzden birkaç yıl o gizliliğin içinde kalmaya devam etti.

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّى أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ۖ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِى فِى رُؤْيَاىَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ

(12/43) O kral "Ben, kesinlikle onları cılız bir yırtıcının yediği yedi semiz ineği ve en sonunda kupkuru olan yedi yeşil başağı görüyorum. Ey önde gelenler ailesi! rüyayı tabir ediyor (bilinmeyenin bilgisine ulaşıyor) olduğunuzu iddia ediyorsanız, haydi rüyam hakkında da bana bağlayıcı fikir verin.

قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ ۖ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ

(12/44) Dediler ki: "Bunlar derlenmiş asılsız düşlerdir. Biz asılsız düşlerin te'vilinin alimleri değiliz.

وَقَالَ الَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ

(12/45) İkisinden (Yusuf'a) sırdaşlık yapmış o kişi, nice zamandan sonra hatırladı ve "Ben size onun aslını bildirebilirim, beni elçi olarak belirleyin" dedi.

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّى أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

(12/46) "Sıddıklara mensup Yûsuf! Onları cılız bir yırtıcının yediği yedi semiz inek, sonunda kupkuru olan yedi yeşil başak hakkında bize görüş bildir. Ümit ediyorum ki insanlara faydalı olacağım, umulur ki (bundan dolayı) onlar da bilecekler.

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِى سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ

(12/47) (Yûsuf) dedi ki: "Yedi yıl ara vermeden ekersiniz. Hasat ettiklerinizi, yiyeceğiniz az bir kısım dışında başağından ayırmayın.

ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ

(12/48) "Çünkü bunun ardından şiddetli bir sıkıntı (korku) başlayacak. (İnsanlar) Koruma altına aldığınız az şeyden başka siz ne sunmuşsanız onları yiyecekler.

ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ

(12/49) "Çünkü; onda yağmurun yağacağı ve yine onda insanların sağım yapacakları yıl, (ancak) bunun ardından gelecek.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِى قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ

(12/50) Kral, "Onu bana getirin" dedi. O elçi (olarak) geldiğinde, (Yûsuf) "Efendine dön, o kadınların derdi neydi o soruştursun, ki onlar ittifaklarını da bozmuşlardı. Hiç şüphesiz Rabbim onların yöntemlerini hakkıyla bilendir" dedi.

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ ۚ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ

(12/51) Kral (kadınlara), hani siz Yusuf'un nefsi hakkında bir soruşturma yapıyordunuz son durumunuz nedir? dedi. (Kadınlar) "biz onun

aleyhinde (tasarladığı) herhangi bir kötülük öğrenemedik, Allah için o (isnadımızdan) uzaktır." dediler Aziz kadın dedi ki: "nihayet! sonunda gerçek ortaya çıktı. Ben zaten onun hakkında soruşturma yapmıştım ve kesinlikle o elbette ki sadıklardan biridir.

ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ

(12/52) "İşte bu, benim o sırda hiçbir zaman ona (Yusuf'a) hainlik yapmadığımı bilmesi içindir." Zaten Allah o hainlerin yöntemini doğru sonuca ulaştırmaz.

وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ

(12/53) Kendimi aklamıyorum. Rabbimin esirgediğinin dışında kıskançlık kesinlikle kötülüğü emredicidir. Rabbim bağışlayıp, esirgeyendir.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي ۖ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ

(12/54) Kral, "Onu bana getirin, onu kendim için özel (veliaht - danışman) yapacağım" dedi. Ama onunla karşılıklı konuştuğunda, "Bugün sen bizim yanımızda dokunulmaz ve güvenilir birisin" dedi.

قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ ۖ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ

(12/55) (Yûsuf) "Beni bu toprağın hazinelerinin (yetiştirdiklerinin) üzerine ata, ben kesinlikle bilgili bir koruyucuyum."

وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ ۚ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ ۖ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

(12/56) İşte böylece Yusuf'a o yerde (Mısır'da) oranın dileyeceği yerine (buğday) yerleştirebileceği imkanını verdik. Rahmetimizi (yağmuru) dileyeceğimiz kişiye ulaştırırız. Muhsinlerin ödülünü eksik bırakmayız.

وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

(12/57) En sondaki o mükafat; güvenmiş, ardından sorumlu davranmaya devam etmiş işte o kişiler için en hayırlıdır.

وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ

(12/58) Yûsuf'un kardeşleri geldi, sonunda onun huzuruna girdiler, (Yusuf) onları tanıdı. (İşte) Onlardı onun (Yusuf'un) kimliğini gizleyenler.

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ

(12/59) (Yûsuf) onların yüklerini donattığında dedi ki: "Babanızdan size kardeş olanı bana getirin. Görmüyor musunuz, ben kesinlikle o ölçeği tam veriyorum ve misafir ağırlayanların en iyisi benim."

فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ

(12/60) "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda sizin için de bir ölçek olmayacak ve bir daha da bana yaklaşamayacaksınız.

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ

(12/61) Dediler ki: Onun hakkında babasını ikna edeceğiz ve biz elbette ki (onu ikna etmede) etkin olanlarız.

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

(12/62) (Yûsuf) Yardımcılarına dedi ki: "Nakit sermayelerini yolculuk yüklerinin içine sokuşturun. Ailelerine geri döndüklerinde umulur ki onlar onu tanırlar da belki onlar (yapmayı düşündüklerinden) vaz geçerler.

فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

(12/63) Onlar, babalarına döner dönmez, "Ey babamız! O ölçek bizden men edildi, Artık kardeşimizi bizimle gönder ki ölçüp alalım, Onun koruyucuları kesinlikle biziz.

قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ ۖ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

(12/64) (Yakup onlara) "Başka şekilde değil, daha önce Yusuf hakkında size güvenmiş olduğum gibi onun hakkında da size güveneyim mi? dedi. Bir koruyucu olarak en hayırlısı sadece Allah'tır ve merhametlilerin en merhametlisi de sadece O'dur" dedi.

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ۖ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي ۖ هَٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا ۖ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ۖ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ

(12/65) Metalarını açıp nakit sermayelerinin kendilerine iade edilmiş bulduklarında, "Ey babamız! Daha ne isteriz? Bu sermayemiz bize iade edilmiş, ailemizin geçimini sağlarız, kardeşimizi de korur, ölçeği bir deve fazlalaştırırız, bu ölçek azdır.

قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ۖ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ

(12/66) (Yakup), "başka şekilde değil, sadece sizin tarafınızdan kuşatılmış olarak, onu bana kesin getireceğinize dair, Allah'tan bir teminatı bana verinceye kadar asla sizinle beraber onu göndermem" dedi. Teminatlarını ona verdiklerinde ise "(artık bundan sonrasında) diyeceklerimizin üzerinde vekil olan sadece Allah'tır" dedi.

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ۖ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ۖ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

(12/67) Sonra da "Ey oğullarım! Bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam. Hüküm kendisini vekil edindiğim Allah'tan başkasının değildir ve vekil edinenler sadece onu vekil edinsinler" dedi.

وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ ۚ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا ۚ وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

(12/68) Babalarının emrettiği yerden girmeleri Allah'tan olan herhangi bir şeyi onlardan savması için değil sadece Yakup'un kendisinin vardığı o (oğlunu onlarla gönderme) kararının bir gereği idi. Şüphesiz o, bizim kendisine öğrettiğimiz bir ilmin sahibidir lakin insanların çoğu bilemeyecekler.

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ ۖ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

(12/69) Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; kardeşini koruma altına aldı ve "ben senin kardeşinim, artık onların yapacak oldukları şeye üzülme" dedi.

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ

(12/70) (Yûsuf), onların yüklerini hazırlatırken su kabını kardeşinin yüküne sokuşturdu. Sonra da bir çağırıcı şöyle seslendi: "Ey bu kervanın mensupları Hırsızlar kesinlikle sizsiniz."

قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ

(12/71) (Yûsuf'un kardeşleri) Onlara yönelerek, "Neyi yitirdiniz?" dediler.

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ

(12/72) Dediler ki: "Hükümdar'ın tahıl ölçeğini yitirdik. Onu getirene bir deve yükü ödül var ve ben ona kefilim."

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ

(12/73) Dediler ki: "Allah'a andolsun, siz de biliyorsunuz ki biz bu ülkede fesat çıkarmaya gelmedik ve biz hırsızlar da değiliz"

قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ

(12/74) Onlar, "Eğer siz yalancılarsanız, onun cezası nedir? dediler.

قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ

(12/75) "Onun cezası, kimin yükünde bulunursa, karşılığı kendisidir; biz o zalimleri işte böyle cezalandırırız" dediler.

فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ ۚ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ ۗ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ

(12/76) (Bunun üzerine), onun kardeşinin kaplarından önce onların kaplarını aramaya başladılar. Sonra onu (su tasını) kardeşinin kaplarının içinden çıkardı. İşte bunu Yûsuf için planlamıştık. Yoksa kralın dinine göre kardeşini alıkoyamayacaktı. Ancak Allah'ın dilemesi başka. Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır.

قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ ۚ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ ۚ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا ۖ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ

(12/77) Dediler ki: "Eğer o çalmışsa, daha önceden onun kardeşi de çalmıştı." Yûsuf, bunu içinde sakladı ve onlara belli etmedi. İçinden, "Siz kötü bir durumdasınız; neyi tasarlıyorsanız Allah en iyi bilendir.

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ ۖ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

(12/78) "Ey o en üstünlere mensup olan! Bunun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizden birini alıkoy. Şüphesiz biz senin Muhsinlerden biri olduğunu düşünüyoruz" dediler.

قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ

(12/79) (Yûsuf), "Allah tek sığınaktır, Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını alıkoyacaksak işte o zaman elbette ki zalimler biziz" dedi.

فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ ۖ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ۖ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

(12/80) Ondan ümitlerini kesince, gizlice buluşup konuşmaktan kurtuldular. Büyükleri dedi ki: "Babanızın sizin üzerinize (onu yalnız bırakmayacağınıza dair) Allah'tan sağlam bir mevsika aldığını ve daha önce de Yusuf da eksilttiğiniz o şeyi bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, benim için hükmedinceye kadar buradan asla ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır."

ارْجِعُوا إِلَىٰ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ

(12/81) "Siz babanıza dönün ve deyin ki: "Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şahitlik ettik. (Sana söz verdiğimiz zaman) gaybı (oğlunun hırsızlık edeceğini) bilemezdik."

وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا ۖ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ

(12/82) Orada olduğumuz o karye halkına da ve aralarında bulunduğumuz kervana da sor ve elbette ki doğruyu söyleyenler kesinlikle biziz."

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

(12/83) (Yakup), "hayır öyle değil, hasediniz sizi bir tuzağa teşvik etmiş. Bundan sonrası güzel sonucu beklemektir. Onların hepsini birden bana getireceğini Allah'tan umuyorum. Çünkü El Alim, El Hâkim olan yalnızca O'dur.

وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ

(12/84) Ve onlar hakkındaki ümidini tamamen yitirdi. "Yusuf'un (üzüntüsü) üstüne (gelen) üzüntüme ne yazık!" dedi. Ve O hüznün (gerçekleştiğini anlamasın)'dan dolayı anne baba bir iki evladının değeri arttı ama artık O (bunu) içinde tutan biridir.

قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ

(12/85) Oğulları, "Allah'a yemin ederiz ki, hasta oluncaya yahut kaybolup gidenlerden oluncaya kadar Yusuf'u anmaya devam edeceksin" dediler.

قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

(12/86) (Yakub), "Ben (sizden kaynaklanan) tasamı ve (sizden kaynaklanan) hüznümü sadece Allah'a şikâyet edeceğim ve ben sizin asla öğrenemeyeceğiniz şeyi Allah'tan öğrenirim" dedi.

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

(12/87) "Ey oğullarım! Gidin Yûsuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın ravhinden (vahyinden) ümit kesmeyin. Çünkü o kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın ravhinden (vahyinden) ümidini kesmez."

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ

(12/88) Yûsuf'un yanına girdiklerinde, "Ey o en üstünlere mensup olan! Bize ve ehlimize o darlık yapıştı. Değersiz bir sermaye ile geldik. Zahiremizi tam ölç, ayrıca bize sadaka ver. Şüphesiz Allah, sadaka verenleri mükâfatlandırır" dediler.

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ

(12/89) Yûsuf dedi ki: "Siz, bildiği halde bilmiyormuş gibi davranan kimseler iken Yûsuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz? Dedi"

قَالُوا أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ ۖ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَٰذَا أَخِي ۖ قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ۖ إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

(12/90) Dediler ki "Sen misin? Evet, sen gerçekten Yusuf'sun." (Yusuf:) "Ben Yusuf'um. Bu da kardeşimdir. Allah bize iyilik etti. Kim Allah'tan çekinir ve sabırlı olursa Allah, güzel davrananların ödülünü eksiltmez" dedi.

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ

(12/91) "Tallahi, Allah bize rağmen seni tercih etmiş. (Bu) Kesinlikle Biz yanlış davrananlar olduğumuz içindir.

قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

(12/92) Yûsuf dedi ki: "Bugün size günahınızdan dolayı kınama yok. Allah sizi bağışlayacaktır. O, merhametlilerin en merhametlisidir.

اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ

(12/93) Şu bana olan nefretinizi terk edin, babamın veçhi üzerinde içten davranın, hakikatin bilgisi gelecektir. Ve tüm ehlinizle bana gelin.

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ ۖ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ

(12/94) Kervan ayrıldığında önderleri, "Eğer, siz beni geçersiz hale getirmezseniz, ben kesinlikle Yusuf'un Rih'ını (gücünü) yemin olsun elde edeceğim" dedi.

قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ

(12/95) "Allah'a yemin olsun ki sen hala o eski sapıklığını devam ettirmektesin" dediler.

فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۖ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

(12/96) O müjdeci (Cebrail) gelip de Onu (Yakup'u) onun (Yusuf'un) şeref ve itibarı (Resullüğü) üzerine yönlendirdiğinde hakikati gören biri olarak tekrarladı. "Ben size, sizin asla öğrenemeyeceğiniz şeyi Allah'tan öğrenirim demedim mi" dedi.

قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ

(12/97) Oğulları, "Ey babamız! Allah'tan bizim için günahlarımızın bağışlanmasını dile. Biz gerçekten hatalılar olmuşuz" dediler.

قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي ۖ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

(12/98) Yakub, "Rabbimden sizin bağışlanmanızı dileyeceğim. Çünkü sadece O'dur El Ğafur, Er Rahim" dedi.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ

(12/99) Yusuf'un yanına vardıklarında anne babası onunla ikamet etti. (Yusuf) "Allah izin verdiği için kendilerine güvenilenler olarak Mısır'a dahil olun (yerleşin)" dedi.

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبَتِ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا ۖ وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي ۚ إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

(12/100) O ülkenin yönetimini iki atasına (İbrahim ve İshak) nispet etti. Hepsi ona (Allah'a) bir secdeye kapandılar. Yusuf dedi ki: "Babacığım! İşte bu, daha önceki rüyamın aslıdır. Rabbim onu bir hakikat kıldı. Rabbim bana, şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra; beni o gizlilikten çıkararak ve sizi o çölden getirerek de ihsanda bulunmuştu. Şüphesiz Rabbim, dileyeceği şeyi tam zamanında yapandır. Çünkü El Alim, El Hâkim sadece O'dur.

رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

(12/101) "Rabbim, o mülkten bana verdin, hadiselerin tevilinden öğrettin. Göklerin ve yeri yarıp çıkaran, o öncesinde ve bu sonrasında, velim sadece sensin. Teslim olmuş biri olarak bana tam karşılık ver ve beni Salihlere ulaştır.

ذَٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ ۖ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ

(12/102) İşte budur o bilinmeyenin haberleri, onu sana vahy ediyoruz. Hani işlerine hep beraber karar vermişlerdi, onlar tuzak da kuracaklardı ya o zaman sen yanlarında değildin.

وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ

(12/103) Sen çok istesen de insanların çoğunluğu inanan değildir.

وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ

(12/104) Bunun için onlardan bir karşılık istemiyorsun. O, alemler için doğru bilgiden başka bir şey değildir.

وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ

(12/105) Göklerde ve yerde ayetlerden nicesinin yanından geçerler ama onlar, onun (ayetlerin) içeriğine sırtını dönenlerdir.

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

(12/106) Onların çoğu Allah'a güvenmiyor ve onlar ortaklık taslayanlardan başkası değildir.

أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

(12/107) Allah'ın azabından bir kapsayıcının kendilerine geleceğinden veya farkına varamayacakları o saatin kendilerine ansızın başlayacağından güvende mi oldular?

قُلْ هَٰذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ ۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي ۖ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

(12/108) De ki "Allah'a çağırıyorum işte budur benim yolum. Ben ve bana tabi olanlar bir basiret üzereyiz. Allah subhandır ve ben o müşriklerden biri değilim.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ ۗ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۗ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

(12/109) Senden önce gönderdiğimiz elçiler, o kur'a ehlinden olan kendilerine vahyettiğimiz adamlardan başkası değildi. Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki kendilerinden öncekilerin akıbetinin ne olduğuna görsünler? O son yurt sorumlu davranmış o kimseler için daha hayırlıdır. Bağlantı kuramıyor musunuz?

حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ ۖ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ

(12/110) O elçiler umutlarını kestiği ve kendilerinin yalanlandığına emin oldukları zaman, dileyeceğimiz kimseleri kurtaracağımız yardımımız onlara gelmiştir. O mücrimler kavminden azabımız engellenemez.

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۗ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

(12/111) Uli'l Elbab için Onların kıssalarında bir ibret vardır. (Kıssalar) Uydurulabilecek bir hadise değildir. Aksine iman edecek bir topluluk için kendinden öncekini tasdik edici ve her şeyi açıklayan, bir önder, bir rahmettir.